īnflammātiō, *ōnis, f.* [*inflammo*] zapálení, požár; o duchu: vznícení, rozníceni, vzplanutí.

īn-flammō, *āre, āvī, ātum* [*flamma*] a) zapáliti, rozžehnouti, zažehnouti: *lucernam, urbem, classem, deorum templa C; tecta L;* b) přenes. vznítiti, roznítiti, vzbuditi: *cupiditates, studium C; inflammatus odio, scelere, ad gloriam C, alqm amore i. V* lásku v někom vznítiti; absol. *inflammatus* roznícený: *mens, animus C* o slohu *i. rem C* se zápalem mluviti.

īnflātiō, *ōnis, f.* nadýmání: *habet inflationem magnam is cibus C* působí nadýmání ten pokrm (bob).

īnflātē, adv. [*inflatus*] nabubřele, přehnaně: *haec latius atque i. perscribebat Cs.*

1. īnflātus, *a um* [vl. part. perf. od *inflo*] a) nafouknutý, nadutý, naběhlý: *colla CO, venae vino V;* o nástr. hudeb., do nichž fouknuto: *bucina O, tibiae C; amnis L* rozvodněný; *capilli O* větrem poletující; b) nadutý, pyšný: *iuvenis, homo, cives C* (*alqa re*); = nabubřelý, přehánějící: *Cicero quibusdam i. videtur T.*

2. īnflātus, *ūs, m.* nafouknutí, zatroubení: *tibicinis;* vnuknutí: *divinus C.*

īn-flectō, *ere, flexī, flexum* a) zahnouti, zakřiviti, *inflexus* zahnutý, zakřivený: *bacillum C; capita Cat, colla Pr* ohýbati, skláněti n. zvedati; refl. *cum ferrum se inflexisset Cs,* ježto hrot se ohnul; *cornu i. O cervix, aratrum V, genu Pr, carina Cat; oculos alcis inflectere C* zrak něčí odpuditi; b) přenes.: hlas změniti, ‚zlomiti': *vox inflexa C* plačtivý; = měniti, překrucovati: *ius civile C;* ohebným učiniti: *orationem C;* (k sobě) obrátiti, dojmouti: *sensus V; precibus inflecti V* nechati se pohnouti; *leviter inflectendus C* jen zlehka poobrátiti.

īn-flētus, *a, um* neoplakaný.

īn-flexiō, *ōnis, f.* zahýbání, ohýbání: *laterum C;* zakřivení: *helicae C* spirála, závit.

īn-flīgō, *ere, flixī, flictum* a) vraziti, naraziti: *securim rei publicae O* zaseknouti; *puppis inflicta dorso V* záď lodi vražená na bradlo; b) zasaditi: *plagam C, vulnus C; turpitudinem alci C* způsobiti.

īn-flō, *āre, āvī, ātum* a) ob. nafouknouti, nadouti: *buccas H; collum, ventrem C; corpus O; carbasus austro inflatur V* plachta se nadouvá; b) zvl. o nástr. hudeb.: *tubam L* zatroubiti na troubu; *calamos V* na moldánky pískati; *ebur V* na píšťalu (ze slonoviny); *classica inflantur V* polnice zvučí; = absol. *simul inflavit tibicen C* jakmile zapískl; c) přenes. *scriptor inflavit C* nabral dechu, nafoukl se; *animos i. spe L, animos rumor i. C* sebevědomím, pýchou atp. naplniti; *poeta divino spiritu inflatur C* jest nadšen; *spem i. Cu* naději vdechnouti, vzbuditi; *spectator sedulus inflat H* divák horlivě zaujatý jej pozdvihuje.

īn-fluō, *ere, flūxī,* — vtékati, téci do něčeho: *lacus in Rhodanum Cs, palus in Sequanam Cs, fluvius in pontum C, Rhodanus lacum Lemannum Cs; influit in urbis sinum portus C* přístav se prostírá do srdce samého města; přenes. vlouditi se: *quibus blanditiis C. Papirius nuper influebat in aures contionis C* lichotnými řečmi zjednával si poslech, vluzoval se do srdcí shromážděného lidu; o vojsku: vprouditi, vylíti se někam: *Gallorum copiae in Italiam C.*

īn-fodiō, *ere, fōdī, fossum* zakopati: *taleas in terram Cs, unguibus fruges V; puer infossus H; corpora terrae V.*

īnformātiō, *ōnis, f.* představa, obrys: *dei C;* výklad, poučení.

īn-formis, *e* [*forma, in* priv.] bezvárný, neforemný: *cadaver T, alveus L;* nehezký, ohyzdný, ošklivý; *limus V, ager albis ossibus H, nec sum adeo i. V; i. hiems H* ošklivá nepohoda; *sors T, i. exitus T* = sebevražda; *nodus i. leti V* hnusné smrti uzel.

īn-formō, *āre, āvī, ātum* a) formovati, vytvářeti: *clipeum V, fulmen informatum V* již zhruba vytvořený; obr. *animus informatus C;* b) vzdělávati, upravovati: *aetas puerilis ad humanitatem informari solet C* věk chlapecký k vyššímu vzdělání veden bývá; c) představovati si, představu něčeho vytvářeti: *deorum notiones*

C, *deos C*; **d)** představu, pojem něčeho vytvořiti, podati: *sapientem T*, *oratorem C*.

īn-fortūnātus, *a*, *um* nešťastný.

īn-fortūnium, *ī*, *n.* [*in*, *fortuna*] neštěstí, nehoda: *tua infortunia H*; eufem. výprask, trest: *ni pareat patri, habiturum i. esse L* že se mu zle povede.

īnfrā [isol. abl. sg. fem. od *inferus*] **I** adv. dole, vespod, nízko: *supra atque i. Cs V* nahoře a dole; *artes, quae sunt i. C* části dolejší; *infra scripsi C* dále doleji, níže; *infra ita descendere L* tak daleko dolů sestoupiti; *alqm ut multum infra despectare T* někým pohrdati jako člověkem hluboko (pod námi) stojícím; komp. **īnferius** níže: *i. currere equos O* že koně (sluneční) běží níže (než její); **II** předl. s akk. **a)** pod: *i. caelum T*, *i. eum locum Cs*, *i. oppidum C*; o místě při stole: *i. alqm cubare CLCu* = po pravé straně něčí ležeti; **b)** časově: po: *Homerus i. Lycurgum C*; **c)** kvalit. neb kvant.: za: *ursi magnitudine sunt i. elephantos Cs* zubři co do velikosti jsou za slony; *i. servos ingenium T* povaha nižší než otroků; *i. Lucili censum H* nedostihující Lucilia stavem.

īnfrāctiō, *ōnis*, *f.* [*infringere*] *animi C* malomyslnost, sklíčenost.

īnfrāctus, *a*, *um* [vl. part. perf. od *infringo*] jen přenes. zlomený, malomyslný: *animus Cu*; *ira O* překonán, seslaben; *vires V* seslabené; *veritas T* zfalšovaná; *Venus non i. imperio Iovis V* nepodmančna; *i. oratio L* malomyslná; *infracta loqui C* mluviti v trhaných větách.

īn-fragilis, *e* nezlomitelný, silný, neseslabený: *vox O*.

īn-fremō, *ere*, *uī*, — zachrochati, zafuněti, zasupěti: *aper V*.

1. īn-frēnātus, *a*, *um* [*infreno*] v uzdu pojatý: *non infrenatos equos habent L* = bez uzdy.

2. īn-frēnātus, *a*, *um* [*in* priv. a *frenum*] bez uzdy: *equites frenati et infrenati L* jezdci na koních s uzdami i bez uzd.

īn-frendeō, *ēre*, — zaskřípěti: *dentibus V*.

īn-frēnis, *e*, a **īnfrēnus**, *a*, *um* bez uzdy, nezkrocený: *equus V*; *Numidae infreni V* jezdící na koních bez uzdy.

īn-frēnō, *āre*, *āvī*, *ātum* uzdou opatřiti, uzdu dáti, v uzdu pojmouti: *equum L*; *currus V* zapřáhnouti; *infrenatus C* na uzdě držen, krocen.

īn-frequēns, *entis* nečastý, nehojný, řídký: *deorum cultor H*; *sum Romae i. C* bývám zřídka v Ř.; počtem nehojný, nečetný: *hostes L copiae Cs*; *i. senatus C* = k usnášení neschopný; – zvl. slabě obydlený, navštěvovaný, obsazený: *infrequentissima urbis L* nejpustší části města; *signa L* slabě obsazené; *pars urbis i. aedificiis L* mající málo staveb, málo zastavěná.

īn-frequentia, *ae*, *f.* nepatrný počet: *exercitus T*; nepatrná návštěva: *senatus*; neobydlenost, osamělost: *locorum T*.

īn-fringō, *ere*, *frēgī*, *frāctum* **a)** nalomiti, zlomiti, podlomiti: *violas*, *cornu tauri O*, *hastam L*, *palmam Cu*; *remus infractus C* veslo (ve vodě) jakoby zlomené; *tibia infracto cornu O* z ohnutého rohu; *vestes i. O* šat roztrhati; **b)** přenes. zlomiti, seslabiti, vysíliti: *animos hostium L*, *dicta alcis T* seslabovati, rušiti; *vires heroum Pr*, *gloriam C*, *ferociam T ius consulis T* ztenčovati; *tributa T* snížiti, zmenšiti; *conatus adversariorum Cs* záměry protivníků zmařiti; pass. *infringi L* vlivu pozbývati.

īn-frōns, *ondis* bez listí, beze stromů: *ager O*.

īn-frūctuōsus, *a*, *um* neúrodný, plodů nenesoucí; přenes. neužitečný, bezvýsledný: *preces Plin*, *laus T*; nevýnosný: *militia T*.

īn-fūcātus, *a*, *um* [*fuco*] nalíčený: *vitia C*.

īnfula, *ae*, *f.* **a)** stužka, páska, vínek z bílé látky vlněné, kolem čela ovazovaný, jehož oba konce na spáncích dolů visely; nosili jej kněží a vestálky, prosebníci i zvířata obětní; **b)** přenes. ozdoba, čestný odznak: *insignia atque infulae imperii Romani C*.

īn-fundō, *ere*, *fūdī*, *fūsum* **a)** vlíti, naliti: *alqd in vas C*; *quodcunque infundis H*, *venenum infudit filio sororis C*

jedu nalil (t. do číše); *poculum i. H* pohár naplniti; b) přenes. vpustiti něco někam, rozlíti, rozšířiti: *vitia in civitatem C, orationem in aures C*; part. *infusus, a, um* vlitý, rozlitý, rozšířený (viz zvláště); *cum homines humiliores in alienum eiusdem nominis genus infunderentur C* když lidé nižších rodů splývali, drali se v cizí rod téhož jména; c) rozestříti, pokropiti, zasypati (zvl. o věcech netekutých): *nimbum V margaritas litoribus Cu* = rozházeti po březích; *sagittas i. ratibus Cu* vory zasypati šípy; *animas terrae i. O* vdechnouti.

in-fūsus, *a, um* a) vlitý, nalitý: *candida mella i. libo O*; *humor Cu* dovnitř vniknuvší; obr. *populus circo i. V* nahrnulý do cirku; *agmina i. Cu* voje připroudivší (přihnavší se jako povodeň); b) přenes. rozšířený, rozlitý: *mens per artus V, animus in mundo C; iam sole infuso V* když již se světlo rozlilo; nasypaný: *pulvis Cat; coniugis gremio V* ležící; *nudos humeris infusa capillos* (acc. řec.) s nepokrytými vlasy po plecích splývajícími.

in-fuscō, *āre, āvī, ātum* [*fuscus*] na hnědo, na černo barviti: *vellera V, arena infuscatur V* hnědne; zastiňovati, zatemňovati: *barba pectus C*; přenes. zhyzditi, zkaziti: *vicinitas non infuscata malivolentia C* sousedství nezkalené zlobou.

Ingaevonēs, *num, m.* Ingaevonové, národ germánský na pobřeží Sev. moře.

Ingaunī, *ōrum, m.* Ingaunové, kmen ligurský sev. od Janova. Hlavní m. jejich *Album Ingaunum*, ve výslovnosti *Albingaunum, i, n.* (nyn. *Albengo*). Dle hlavního města zváni jsou též **Albingaunī**, *ōrum.*

in-geminō, *āre, āvī, ātum* a) přech. zdvojovati, opakovati něco: *voces corvi ingeminant V* = stále krákají; *ictus, volnera V* opětovně zraňovati; *vox ingeminata V* = ozvěna; *Turnus terrorem ingeminat V* dodává ještě hrozivá slova; u přímé řeči: opětovně volati; b) nepřech. opakovati se, množiti se, šířiti se: *curae, imber, clamor V*; *ingeminant abruptis nubibus ignes V* opět a opět řítí se blesky z mračen; *ingeminant plausu Tyrii Troesque sequuntur V* o závod tleskají Tyrští a Trojané s nimi.

ingemiscō, *ere, gemuī*, — [inchoat. k *ingemo*] a) nepřech. zavzdychati, vzdechnouti, zasténati (nad čím: abl. *Cu*; in alqa re *C*; alci rei *CLCuO*): b) přech. truchliti nad něčím: *tuum interitum V*; *ingemiscendum est* s acc. c. inf. *C* k pláči jest, že . .

in-gemō, *ere*, — vzdychati, sténati při něčem: *taurus aratro V, laboribus Hr malis O, morti Cu*; *agris T* vzdychaje plahočiti se na polích.

in-generō, *āre, āvī, ātum* vroditi, vštípiti: *canibus venandi cupiditatem Cu, mores hominibus O, ingenerata familiae frugalitas C* vrozená rozšafnost; též absol. = stvořiti.

ingeniōsē, adv. duchaplně, důvtipně, ostrovtipně: *tractare alqd C.*

ingeniōsus, *a, um* a) nadaný, duchaplný, bystrý (vzhledem k čemu, ad, in alqd *O*, dat. gerund. *O*); b) od přírody schopný, způsobilý, vhodný: *ager ad segetes O* k osévání, *vox sonis mutandis O* ku proměnám zvukovým.

ingenitus, *a, um* [vl. part. perf. od *ingigno*] vrozený: *nobilitas T, veneratio, cupido Cu, quiddam ingenitum O, quae ingenita Cu* kteréžto věci vrozené.

ingenium, *iī, n.* [* *ingeno* = *ingigno*] vrozená duševní povaha I abstr. α) ob. přirozená povaha, přirozenost, ráz: *i. loci SO* (= *natura loci*); *campi suopte ingenio humentes T* přir. povahou vlhké; *nunc locus arvorum ingeniis V* nyní jest na místě promluviti o povaze rolí; *i. montis T*; *locorum hominumque ingenia L* pov. krajiny i obyvatelstva; *i. terrae L*; *i. orationis L* ráz řeči; b) zvl. o člověku α) ob. duševní povaha, duch, přirozenost: *malum S, insanum, rectum Plin, mite Cu, iners, immansuetum O*; *suo ingenio vivere L* žíti dle své přirozenosti, dle svého způsobu; *prudentium ingenia C* duch, mysl; *dominorum ingenia T* vrtochy; β) spec. praegn. silný duch, síla du-

šev ní, zmužilost: *suopte igitur ingenio temperatum animum fuisse opinor L* vlastní silou že duch se ovládl; *Volscis suum rediit i. L* sebevědomí; *quorum ingenia validissima erant S*; γ) zvláštní nadání, schopnost, vlohy, rozum, tvůrčí duch, talent: *huius i. et virtutem in scribendo non expetisset? C* nadání (básnické) a zdatnost spisovatelskou; *vir ingenio acerrimo C* muž velebystrého úsudku; *neque ingenio neque usu valere C* nevynikati ani důvtipem ani praktickou zběhlostí; *ingeniis vestris diffidere C* vaší soudnosti; *i. cui sit H* komu popřáno vtipu; *acies ingenii C* bystrost duševní, naop. *tarditas i. C* línost, tupost; *expers ingenii, sine ingenio C* nenadaný n. bez vtipu; *homo extremi ingenii L* obmezenec; *imbecillitas i. Plin* nedostatek schopnosti, nadání; *ingeni benigna vena H* bohatá žíla básnická; II konkr. člověk nadaný, věhlasný, (veliký) duch, genius: *scriptorum magna ingenia S* věhlasní spisovatelé; *quod summorum hominum ingeniis expetitum esse videatis C* od duchaplných mužů stavů nejvznešenějších (Lukullů); *per ignaviam et vana ingenia S* pomocí zbabělců a duchů ničemných; *de ingeniis iudicare C* o lidech vynikajících, geniech.

ingēns, *entis* ohromný, nesmírný, náramný, převeliký: *fragor V, murmur O*; *aper C, pinus H, ingentes aquae L* velmi velká voda, ohromná povodeň; *horror i. L* děsný úžas; *i. argentum V* nesmírné množství stříbra (stříbrného nářadí); *iacet i. litore truncus V* velikánský, veliký trup; *ingentia pollicendo L* an hory doly slíboval; *post ingentia facta H* vykonavše skutky rekovné, skončivše rekovný život; *genus i. V* velmi starý; *i. anhelitus O* těžký; *i. verba O* chlubná; vzhledem k čemu: abl., gen., lok. (*animi T*).

ingenuē, adv. otevřeně, přímo, upřímně.

ingenuitās, *ātis, f.* [*ingenuus*] a) svobodný rod, stav svobodného občana: *ius ingenuitatis C*; *ingenuitatis iudicium perpetrare T* soud o svobodném stavu provésti; *eloquentia sine ingenuitate T* výmluvnost bez volnosti (t. j. jako řemeslo, jímž svobodnému občanu se zabývati bylo nečestno); b) otevřenost, přímost: *prae se ferre ingenuitatem C.*

in-genuus, *a, am* [srov. *genuinus*] a) jako svobodný občan narozený, svobodný: *referre negas, quali sit quisque parente natus, dum i. H* že nezáleží na tom, z jakého otce se kdo narodil, jen když jest svobodný občan; *liber et i. H*; *ingenuo patre natus H*; též jako srbst. svobodný občan; b) otevřený, přímý, upřímný: *leo H* velkomyslný, *oculi H, animus C*; slušný, čestný, svobodného občana důstojný: *artes C, amor H*; jemný: *gula O*; zjemnělý, zchoulostivělý; *vires O*; subst. praegn. sm. = „gentleman".

in-gerō, *ere, gessī, gestum* a) vnésti, nanésti, vsypati, vlíti, vpraviti: *humum O*; *arma Pr* nakupiti na někoho: *vinum oribus Cu* do úst; obr. *nomen alcis alci T* jméno něčí vštěpovati někomu; b) házeti, metati (alci alqd): *saxa subeuntibus Cu, tela S, hastas fugientibus in tergum V*; *vulnera i. T* zasaditi; *verbera Cu* ran nasázeti; *probra L* hanu kydati; *convicia H* nadávkami se obořiti, hádati se; s acc. c. inf. *Cu* = namítati; *magnitudinem imperatoris T* uváděti, zmiňovati se o..; *sed i. praeterita C* uvádím věci minulé.

in-gignō, *ere, genuī, genitum* vroditi, vštípiti: *homini cupiditatem C.*

in-glōrius, *a, um* [*gloria, in* priv.] neslavný, beze slávy: *vita C, imperium T*; *i. militiae T* ve válce; *i. flumina amem V* neslavný jsa, nechtěje slávy (mudrcovy).

ingluviēs, *ēī, f.* [*gula*] hltan, požerák, vole; přenes. žravost: *avi stringit ingluvie rem H* dědův majetek obžerstvím promrhává.

ingrātē, adv. nevděčně: *abuti facilitate alcis C, necessitatis nomen repudiare C*; s nevolí, nerad: *alqd ferre T*; bez uznání: *i. servire alci O.*

ingrātificus, *a, um* nevděčný.

ingrātiīs a ingrātīs [abl. plur. jako adv., srov. *gratis*] proti vůli, nerad (synon. *invitus*).

ingrātitūdō, *inis, f.* nevděčnost *Cu.*

in-grātus, *a, um* 1) nepříjemný, nemilý, nevítaný: *oratio, aculei C, iocus O, quies genti T, vita H, somni Pr, li-*

beralitas C, superbia H; *ingrato otio obruit ventos H* v nepříj. klid ponořil větry; *quid haec ingrata revolvo V* nač vykládám tyto věci neutěšené; *non i. T* oblíbený (alci u někoho); 2) neuznaný: *labor S, alqd ingratum sentire C* pozorovati, že něco nedochází uznání; 3) nevděčný, též o věcech a jako subst. nevděčník; *ingluvies H* nenasytné obžerství; *cinis V* jenž nemůže se odvděčiti; vazba: k někomu *in alqm L*, za co *alcis rei V*.

in-gravēscō, *ere*, — a) těžkým se stávati: *corpora ingravescunt C* malátnějí; b) tísnivějším se stávati: *annona* (drahota) *C, aetas C, faenus L*; *cryptoporticus aere pigro et manente non ingravescit Plin* podloubí nestává se dusným; c) zhoršovati se, vzrůstati: *morbus C, bellum L, malum C*; *mox ingravescit Plin* brzo na to stav její se zhorší.

in-gravō, *āre, āvī, ātum* obtížiti; přenes. těžším učiniti, zhoršiti: *meos casus O*; *ingravat haec Drances V* tyto nářky stupňuje.

in-gredior, *gredī, gressus sum* 1) nepřech. a) kráčeti, vykračovati, stoupati: *tardius C, altius V, per aciem L, per nivem Cu, campo V*; *eādem ingredientem S* touž cestou kráčejícího; *vestigiis ingr. C* po stopě kráčeti; obr. *per titulos tuos O* = probírati; b) vkročiti, vstoupiti: *in navem, in fundum C, intra fines Cs*; *castris V*; ▪ přenes. dáti se do něčeho, začíti něco, pustiti se: *in bellum C, in hanc spem C* oddávati se naději, *in Sesti tribunatum C* v řeči přijíti k . . ; 2) přech. a) vstoupiti, vkročiti do něčeho, na něco: *pontem Mulvium C, mare Cs, colles, tecta O, urbem, domum C*; ▪ zvl. *viam, iter i. CCu* cestu nastoupiti; *Latinium i. T* právní cestu proti L. nastoupiti, též absol.: *ingredere V* nastup cestu, vykroč, jdi napřed, veď mne (při důlež. díle); b) začíti: *disputationem C*; *res antiquae laudis V* počínám zpívati věci ode dávna chválené; *dicere, scribere C*; absol. začíti mluviti: *Anchises ingressus, ingressa Venus V*.

ingressiō, *ōnis*, *f.* přístup, vstup někam: *fori C* na náměstí; chod, chůze: (*in oratione*) *moderata i. C*.

ingressus, *ūs*, *m.* [*ingredior*] a) chůze, chod: *instabilis L, ingressu prohiberi Cs* nemoci pokročiti; *odorantes ingressus tuos C* tvé stopy čenichajíce; b) vpád: *hostilis T*; c) vstup: *in forum* (vjezd) *C*; d) začátek: *ingressūs capere V*.

in-gruō, *ere, uī*, — vtrhnouti, vraziti, přikvačiti, přihnati se: *Aeneas Italis V, ac si hostis ingrueret T* jako kdyby přitrhl nepřítel; *ingruente in Italiam Hannibale T* za vpádu H. do I.; *ferreus ingruit imber V* železný (zbraní) hrne se příval; *bellum T, fatum L, horror armorum V, periculum L*.

inguen, *inis*, *n.* spodní část trupu, slabiny: *hastā percutere V*; úd pohlavní *L H*; *deus, qui fures inguine terret O* = *Priapus*; nádor: *in ulcere C*.

in-gurgitō, *āre, āvī, ātum* a) do víru vrhnouti něco: *te in tot flagitia C, in copias C* do bohatství něčího se vrhnouti (= jím plýtvati plnýma rukama); b) přecpati, přepíti se: *crudi se ingurgitant C*.

in-gustātus, *a, um* neochutnaný: *ingustata ilia rhombi H* jakých jsem jaktěživ neokusil.

in-habilis, *e* a) nemotorný, nepohodlný: *navigia Cu, telum L, tegimen i. ad resurgendum T*; *quod hostibus inhabile T*, kteréžto způsob boje byl nepřátelům nepohodlný; b) neschopný, nepotřebný, nevhodný: *multitudo ad consensum L*, jež se nemůže shodnouti; *comitatus i. ad parendum T* průvod, jejž jest těžko k poslušnosti přivésti; *i. audaciae* (dat.) *valetudo V* jsoucí na závadu odvaze.

in-habitābilis, *e* neobyvatelný, k obývání neschopný.

in-habitō, *āre, āvī, ātum* obývati: *eum secessum Plin*.

in-haereō, *ēre, haesī, haesūrus* vězeti, držeti, tkvíti na něčem, v něčem a) původ.: *arbor collibus H, sidera sedibus C*; *visceribus C* (šat otrávený); *vultibus tuis O* utkvívá pohledem na tvé tváři; absol. *lingua inhaeret C* jest přirostlý, *inhaerentem* (sc. *leoni*) *Cu* psa zakousnu-

tého do lva; *tergo i. L Cu* býti v patách; b) přen. s.: *eae (virtutes) voluptatibus inhaerent C* tkví v rozkošech; *pectoribus O* v srdci tkvíti; *studiis O* zcela se oddati; *preces memoriae Plin* tkví v paměti; pod. *in mentibus augurium C, suspicio penitus C.*

inhaerēscō, *ere, haesī, haesum* uváznouti, utkvěti: *in visco C; ignis hostium Cs* na čem by se mohl zachytiti; *dextram amplexus inhaesit V* nechal ruku v ruce: přenes. *poëtae inhaerescunt in mentibus C.*

in-hālō, *āre, āvī,* — dýchati na někoho něco: *nobis popinam C* zápach krčmy.

inhibeō, *ēre, uī, itum* [*habeo*] **1)** a) zadržeti, zdržeti, zastaviti: *frenos L* uzdu přitáhnouti; *equos, cruorem O* zastaviti; *bipennem O* zachytiti; *manus Cu* zdržeti; *lacrimas Cu* zadržeti: — spec. v lodnictví: zaraziti, vesla zadržeti: *remos L, navem L*; i absol. bezpředm.: *cum remiges inhibuerunt C* když veslaři zarazí (též při obracení lodi); *Rhodii inhibebant L, Tyrii remis inhibentes Cu*; b) přenes. zdržeti, zadržeti, odvrátiti: *mortem T, fletus O, impetum Cu, fugam O, cursum Cu; quo inhibito Cu* když jej zarazil = mlčeti kázal; **2)** = *adhibeo* užíti něčeho, vykonati něco: *supplicia C, imperium in deditos C.*

in-hiō, *āre, āvī, ātum* ústa otvírati na něco, po něčem lapati: *uberibus C, spei C, opibus T, dominationi T, hortis T* dychtiti po..; absol. *saccis indormis inhians H* pln lakoty; s akk.: *varios testudine postes V* chtivě zíraje na..; — zvl. s podivem, zvědavě na něco zírati, čuměti: *Cerberus, turba V.*

inhonestē, adv. nečestně, hanebně: *accusare C.*

inhonestō, *āre, āvī, ātum* zneuctíti: *palmus O.*

in-honestus, *a, um* a) nepěkný, škaredý: *truncae inhonesto volnere nares V* nos zohyzďující ranou zkomolený (ač možno též = zneuctívající); b) nečestný, bezectný, hanebný: *vita S T, mors L, homo O, cupiditas C, libido S; ignota matre i. H* zneuctěný; *ventre i. T* zlopověstný jako břichopásek; *inhonesta vela parare O* k nečestnému odjezdu plachty připravovati.

in-honōrātus, *a, um* nepoctěný, cti prázdný, nevážený: *nos inhonorati simus? O* mám býti...?; *inhonoratae, non et inultae O; vita i. et ingloria O, mors Cu* neslavná; ‚nehonorovaný', neodměněný, dary nepoctěný: *militia inops atque i. L, regem inhonoratum dimittere L.*

in-honōrus, *a, um* [*honor*] neokrášlený, bez ozdob.

in-horreō, *ēre,* — čníti, trčeti: *acies L;* perf. od násl. incho.t.

in-horrēscō, *ere, ruī,* — **a)** zježiti, bodliny, chlupy atd. vztýčiti: *aper inhorruit armos V* zježil plece; *spicea messis campis inhorruit V* obilí na polích klasy vztýčilo; *hiems inhorruit O* drsná zima přikvačila (činící vše ztuhlým); b) o pohybu: α) zvlniti se, zčeřiti se: *mare Cu, unda V*; β) zachvěti, zatřásti, zašelestiti: *mobilibus veris inhorruit adventus foliis H* příchod jara (= vítr jarní) zašustí pohyblivým listím (podle jiného čtení *vepris inhorruit ad ventum H* křoví se zachvěje větrem); c) strachem atp. ztrnouti, zachvěti se: *inhorrescit vacuis T* děsí se prázdnoty; *domus principis inhorruerat T* dům panovnický strachem byl jat.

in-hospitālis, *e* nehostinný.

inhospitus, *a, um* nehostinný.

in-hūmānē, adv. nelidsky: *i. feceris C* jednal bys proti citu lidskosti; *alios dicere aiunt inhumanius C* jiní prý ještě sobečtěji říkají.

in-hūmānitās, *ātis, f.* **a)** nelidskost, nelidské jednání, ukrutnost: *i. et crudelitas C, crudelis i. C*; b) nedostatek vzdělání, drsnost, nezdvořilost, hrubost: *superbia et i. C; i. et amentia C, importunitas et i. C* (morouství); c) skrblictví: *sordes et i. C.*

in-hūmāniter, adv. nezdvořile: *non i respondere C* dosti zdvořile; *illum tam i. fecisse C* nezdvořile (beztaktně) se zachoval.

in-hūmānus, *a, um* a) nelidský, lidského citu prostý, ukrutný: *crudelitas L; ferreus et i. C; barbaria O, vox i. et scelerata C* výrok člověka nedůstojný; *i. securitas T* nepřirozená bezstarostnost; b) nevzdělaný, drsný, nezdvořilý,

hrubý, nezpůsobný: *agrestis et i. C i. et superbus C*; ▪ zvl. nedružný, obcování s lidmi se vyhýbající, mrzout: *senes non inhumani C* družní, společenští.

in-hūmātus, *a, um* nepochovaný, nepohřbený.

in-ibī, adv., pův. míst., v klass. jen č.-sově: co nejdříve, v tom okamžiku, již již.

iniciō, *ere, iēcī, iectum* [*iacio*] **a)** pův. v h a z o v a t i, h á z e t i do něčeho, na něco, n a h á z e t i: *ignem tectis LCu, ignem Capitolinis sedibus C* (blesk); *ignibus iniectis C* požárem založeným; *in flammam i. alqd C* do ohně vhoditi; *manum foco i. L* ruku rychle na ohniště položiti; *tigna super i. Cs* navrch naházeti, naklásti; *pellem stramentis N* přehoditi na slámu; *pallium Cs, vestem O*; *terram i. alci V* naházeti země = pohřbíti; *catenas alci C* do pout uvrci někoho; *velut ponte iniecto L* jako by po mostě; *vim telorum i. alci Cu* vyhoditi, vymrštiti proti někomu, na někoho; *brachia collo O* obejmouti někoho, padnouti kolem krku; ▪ *manus i. alci H* ruce vztáhnouti na někoho, *brachia caelo O* na nebe ruce vztáhnouti = chtíti se ho zmocniti; zvl. ‚vložiti ruku na někoho' dle fins. práva = vzíti jej ve svůj majetek: *virgini C*; *iniecere manum Parcae V* prohlásily ji za svůj majetek: (*Aprilem mensem*) *Venus iniecta vindicat manu O* vložením ruky prohlašuje za svůj; ▪ před soud pohnati: *inicit fratri manum Cu* zatknouti; přenes. z a s t a v i t i někoho: *mihi veritas ipsa manum iniecit C* kázala mně zastaviti, ustati; absol. *iniecique manum O* vložil jsem na něj ruku (na znamení, že jest náš, že musí s námi); ▪ refl. *se inicere* vrhnouti se někam: *in medios ignes C, medium in agmen V, morti V* v náruč smrti; **b)** přenes. (cit nějaký) v z b u d i t i, z p ů s o b i t i, n a h n a t i: *terrorem Cu, metum, timorem, formidinem* (*alci*) *NC*; *iras V, curam LHCu, studium pugnandi Cs* chut do boje vzb.; *scrupulum, religionem C* pochybnost; *cunctationem L* rozpaky, *suspicionem N, contentionem L, amentiam C*; o jin. věcech: *fugam L* způsobiti útěk; *tumultum civitati C* vzpouru, *certamen L; periculum mortis T*; ▪ refl. *se i. in alqd C* vrhnouti se na něco, pustiti se do; ▪ v řeči prohoditi: *primum illud iniecit C* nadhodil; *mentionem i. H* zmínku učiniti; *nomen C* jméno někdo uvésti; ▪ *manus i. quieti alcis Plin* klid někdo porušiti, z klidu vytrhnouti někoho.

in-iectus, *a, um* [part. perf. od *inicio*]: *iniectis manibus naves retinere Cs* vhodivše železné háky; *iniecto ter pulvere H* vhodě, nasypaje tři hrsti hlíny; *iniecta monstris Terra dolet suis H* s bolestí tíží Země netvory své (t. Giganty); ostatně viz *inicio*.

iniectus, *ūs, m.* naházení: *multae vestis T.*

iniiciō viz *inicio*.

inimīca viz *inimicus*.

inimīcē, adv. nepřátelsky: *agere C, contendere C.*

inimīcitia, *ae, f.* nepřátelství (kl. ob. pl.): *inimicitias gerere cum alqo C* žíti v n.; *i. alcis suscipere C* znepřáteliti si někoho; zřídka sing.: *inimicitia* (*est*) *ira ulciscendi tempus observans C* n. jest hněv vyčkávající doby pomsty.

inimīcō, *āre* znepřáteliti, rozdvojiti: *ira inimicat urbes H.*

inimīcus, *a, um* [*amicus*] **a)** n e p ř á t e l s k ý, nepříznivý (*alci*); superl. úhlavní nepřítel (*alcis*); zvl. o věcech: š k o d l i v ý: *ea sunt inimica otio communi C* to jest na škodu, nesrovnává se s . .; *consilia sibi inimica capere N* osnovati záměry sobě na škodu; *i. insigne V* zhoubný odznak; *castra inimica petunt V* osudný (pro ně zhoubný); **b)** = *hostilis* n e p ř í t e l i p a t ř í c í: *insigne i. V* = *spolia*; *tela i. V, terra V*; **c)** j ko subst. **inimīcus**, *ī, m.* nepřítel, **inimīca**, *ae, f.* nepřítelkyně (koho, čí: *alcis*, zájm. poss., adj.), superl. *inimicissimus alcis* úhlavní nepřítel; **d)** ve sm. pass. n e o b l í b e n ý, p r o t i v n ý, n e n á v i d ě n ý: *dis H*; *inimicum nomen C, socer T.*

inīquē, adv., pův. nerovně; odt. neprávě, neprávem, nespravedlivě: *causari alqm H, hostes i. damnati C*; nevhodně, nepřiměřeně: *comparari C.*

inīquitās, *ātis, f.* [*iniquus*] **a)** nerovnost, nestejnost půdy: *loci, locorum L*; **b)** obtížnost, nepříznivost: *temporis Plin*,

temporum C zlé časy, *rerum C* zlé poměry; c) nespravedlivost, bezpráví: *hominum* (gen. subj.), *Dionysii, tribuni, iudicii C*; *iniquitates obtinere T* nespravedlivým nárokům platnost zjednati; *iniquitatis se condemnari debere Cs* že by se musil viniti z n.

in-īquus, *a, um* [*aequus*] **a)** o půdě: nerovný: *locus L* (= do výše vystupující), *ascensus L, litus H, iniquior locus Cs*; *dorsum V* srázný; **b)** nevhodný, nepříhodný: *iniquo loco proelium committere Cs*; *loca ad transitum C, iniquum tempus L, palus T* nepříznivá; *pugna V* nerovná (pon. pěší proti jezdcům); *sors V L, ius C* („nestejný loket"), *defensio C*; **c)** o duchu: neklidný, rozhořčený, hněvivý: *mens H, animo iniquissimo C* s největší nevolí; *animo iniquo, mente iniqua C L O* s nevolí, nerad; *nec iniqua mente O* s myslí spokojenou; *haud iniquo animo Cu* klidně; *iniquae mentis asellus H* rozmrzelý oslík; *i. alcis rei H* rozhořčen na něco; **d)** nepříznivý, nevraživý nepřátelský (*alcis*); též jako subst. (naproti *aequus* = příznivec) protivník, nepřítel; *iniquissimi mei C* moji úhlavní nepřátelé; *iniqui oculi O* závistivé = *fata, Parcae V*; *iniqua Troiae castra H* tábor Troji nepřátelský t. j. nepřátel Troje; *adde te tibi iniquum H* že jednáš proti sobě; **e)** nespravedlivý: *iudices C* = straničtí, *iudicium, pactiones, leges C*; ve význ. subst. *superstitem iniquorum precari T* prositi, aby přežil ústrky; *pondus rastri V* příliš veliká tíže; *sol V* příliš palčivé.

initiō, *āre, āvī, ātum* [*initium* sm. mysterie] zasvětiti: *sacris C* v mysterie, *Bacchis L* v bakchanalie; *Cereri C* Cereře.

initium, *iī, n.* [*ineo*] (vl. vchod, vstup) **a)** začátek, počátek, původ (naproti *finis, exitus*); *i. sumere, capere, facere ab alqa re Cs C* něčím počíti; *initia Tiberii T* počátek vlády Tiberiovy; *bonis initiis S* po dobrých začátcích; *rerum gerendarum initia proficiscuntur a . . . C* veškero jednání pochodí z . . .; *initia praeclara C* počátečné přeslavné činy; *ad maiorum rerum i. L* k založení většího státu; *novis initiis opus est Cu* nových auspicií; *initium ducere ab . . . C* počátek odvozovati; *a paucis initio facto L* na podnět; abl. *initio* s počátku, na počátku; *ab i.* od počátku; **b)** plur. spec. počátky věcí, prvky: *indagatio initiorum C*; počátky vědy: *mathematicorum C*; – zvl. tajná bohoslužba, mysterie: *Samothracum Cu, Cereris C, Bacchi L.*

in-iūcundē, adv. nepřívětivě, nevlídně: *res actae C.*

iniūcunditās, *ātis, f.* nepříjemnost, nelibost.

in-iūcundus, *a, um* nepříjemný: *labor C*; nevlídný: *homo T.*

in-iungō, *ere, iūnxī, iūnctum* vkládati, zapouštěti: *in asseres tigna L*; připojiti, spojiti s něčím: *aggerem muro L, vineae iniunctae moenibus L*; přenes. uložiti někomu něco: *onera Cs, laborem L Plin, servitutem C, iniquum onus L; delectum, tributum T*; způsobiti: *ignominiam, iniuriam L.*

in-iūrātus, *a, um* přísahou nezavázaný, nepřísežný; *Chaereae iniurato credas C* aniž přísahal.

iniūria, *ae, f.* [isol. subst. fem. od *iniurius*] **a)** bezpráví, křivda, čin nespravedlivý, příkoří: *iniuriam inferre, facere, imponere alci C* křivdu, bezpráví učiniti; *i. conflare C* spáchati; *i. accipere, pati, subire C* utrpěti; *i. vindicare Cu* pomstíti; *i. defendere, propulsare C* bezpráví (dat.) brániti; *in mediis iniuriis C* uprostřed páchání křivd; vazba: gen. subj.: *Verris iniuriae C* křivdy spáchané Verrem; obj.: *sociorum i. C* křivdy učiněné spojencům; gen. vysvětl: *i. retentorum equitum Cs* křivdy spáchané zadržením jezdců; *i. legatorum violatorum L* kř. spáchaná porušením práva vyslaneckého; *qui iniuriam decernebat C* jenž nespravedlivý rozsudek vynášel; – *per iniuriam, iniuriā C* nespravedlivým způsobem, nespravedlivě, bezprávně, neprávem; – spec. urážka: *i. spretae formae V* u. učiněná zlehčením krásy; *actio iniuriarum C* soud pro urážky; pod. *deorum iniuriae T* urážky bohům učiněné; *in nullius iniuriam T* nad čímž se

nikdo nemusil pohoršovati; *iniuriarum oblivisci N* na ur. zapomenouti; *iniuriarum condemnatus C* odsouzen pro urážku na cti; b) přenes. věc neprávem nabytá: *pertinaces ad obtinendam iniuriam L*; pomsta za bezpráví: *i. consulis non in magistratu exercenda L*, *i. nostrae caedis V* pomsta za pokus nás zabíti; — o věcech: porušení: *i. virtutum fuerit T* bylo by snížením jeho ctnosti.

iniūriōsē, adv. bezprávně, proti právu: *decernere C*; *mercatoribus iniuriosius tractatis C* k vůli kupcům, jimž se dost malé příkoří stalo.

iniūriōsus, *a, um* [*iniuria*] nespravedlivý: *vita C*, *in alqm C*; *i. pes H* zpurná noha; *iniuriosi venti H* zpupné větry.

in-iūrius, *a, um* [*ius*] nespravedlivý.

in-iussū, abl. m. [srov. *iussu*] bez rozkazu (*alcis*); někdy též proti rozkazu.

in-iussus, *a, um* [*iubeo*] bez rozkazu, bez vyzvání, sám od sebe: *cantare, venire H, virescere V*; *non iniussa cano V* rozkaz dostav zpívám.

iniūstē, adv. neprávem, proti právu, nespravedlivě; *i. facta C* činy nespravedlivé.

iniūstitia, *ae, f.* nespravedlnost, porušování práva.

in-iūstus, *a, um* nespravedlivý; o věcech též: proti právu, bezprávný; jako subst. **iniūstum**, *ī, n.* bezpráví; přenes. *iniusta regna O* nespravedlivě nabyté.

inl — inm — viz *ill — imm —*

innābilis, *e* [*no*] netekutý: *unda O* = promíšená zemí.

in-nāscor, *nāscī, nātus sum* naroditi se, vyrůsti na něčem, v něčem (*alci rei*); *innati triviis H* = lidé sprostí, nevzdělaní; spec. **in-nātus**, *a, um* vrozený (*alci*), vrostlý: *murex O*.

in-natō, *āre, āvī, ātum* veplouti: *in concham V*; *undam V*; plouti v něčem: *stomacho H*; vlévati se do něčeho: *flumen campis Plin*, *unda freto O*.

in-nāvigābilis, *e* nesplavný.

in-nectō, *ere, nexuī, nexum* a) pův. vplésti něco do něčeho (*alci rei*), vsunouti: *crinem lauro O* vplésti do vlasů vavřín, vlas ovinouti vavřínem; *tempora sertis O* spánky ověnčiti; *colla auro V* zlatý náhrdelník vložiti na krk; *crinem* (acc. vztah.) *vittis innexa cruentis V* majíc vlas ovinut krvavými stužkami; *humeros innexus amictu V* plece maje zahaleny; *cervicibus innecti T* ovinouti se kol krku, obejmouti; *vincula gutturi i. H* vložiti na hrdlo; *rami inter se innexi L* větve do sebe zapletené, spletené; b) přenes. *causas morandi i. V* uváděti řadu důvodů pro zdržení se; *fraudem clienti i. V* zaplésti chráněnce v. . ; *per affinitatem alci innexus T* příbuzenstvím spojen; *conscientiae alcis i. T* = spoluvinník.

in-nītor, *nītī, nīsus* a *nīxus sum* a) pův. opírati se o něco (*rē* svrchu, *alci rei* se strany): *hastae fractae O*, *fratri T*; *hastā L*, *stiva O*; *in cubitum N*; *avis innixa alis O* na perutích se vznášející; *templa innixa columnis O* na sloupech spočívající; b) přenes.: *saluti tuae innisa est Plin* na blahu tvém spočívá, jest jím podmíněna; pod. *salutem suam incolumitate Pisonis inniti C*, *uni viro fortuna hostium innititur L*.

in-nō, *nāre, nāvī*, — veplouti, vprouditi, vtéci: *classis mari T* na moře; *fluvium innaret Cloelia V* řeku přeplovala; *Stygios innare lacus V* přeplouti; *ut i. aquae possent L* aby mohli se dáti na vodu; *innans litoribus Liris H* plynoucí po březích (pon. tvoří četné bažiny); *beluae innantes C* navrchu plovoucí.

in nocēns, *entis* a) neškodící, neškodný: *Lesbium H* lesbijské víno; *socordia T*, *epistula C*; b) nevinný, bez viny: *pater, vir C*, *sanguis T*, *innocentem damnare C*; čím? gen.: *factorum T*; c) řádný, poctivý, nezištný: *virorum fortium atque innocentium copia C*, *praetores, nobilitas C*; *cum innocente abstinentia certare S* s nezištným závoditi v neúplatnosti.

innocenter, adv. poctivě, řádně: *agere T*; nezištně = poctivě: *opes i. paratae T*.

innocentia, *ae, f.* a) neškodnost: *i., quae noceat nemini C*; *segnis i. T* netečná n.; b) nevinnost, nevina: *i. tua Cu*, *innocentiā tutus L*; *propter innocentiam iudicia non metuere C*; c) bezúhonnost, poctivost, spravedl-

nost: *Cato rigidae innocentiae erat L*; *i. et integritas C*; **d)** nezištnost: *quanta i. debent esse imperatores! C*; *i.* naproti *eloquentia N.*

in-nocuus, *a, um* **a)** akt. α) nezávadný, neškodný: *animal, herbae O*; bez nebezpečí: *iter O, litus V* bezpečný; β) nevinný, bez viny: *viximus innocuae*; *causae innocuae O* záležitosti nevinných; **b)** pass. nepoškozený, neporušený, beze škody: *carinae V.*

in-nōtēscō, *ere, nōtuī,* — známým se stávati, ve vědomost přicházeti: *in maius innotuere T* zveličeno k sluchu se dostalo.

in-novō, *āre* obnoviti; přenes. opět se vrátiti k něčemu: *se i. ad intemperantiam C.*

in-noxius, *a, um* **a)** neškodný; bez nebezpečí, bezpečný: *anguis i.* (doplňk.) *V* aniž uškodil; *flamma V, potio T*; *iter T*; **b)** nevinný, bezúhonný: *multos innoxios nominat S*; *Sisenes i. Cu*; *crimine innoxia L* jsouc nevinna tím nařknutím; *i. initi consilii Cu*; **c)** nezavinění: *paupertas T*, **d)** nepoškozený, škodu netrpící, beze škody: *innoxii florentes sine metu aetatem agere S* trávili věk bez protivenství, v blahobytu, bez bázně; *navigia Cu* neporouchané, bez pohromy.

in-nūbō, *ere, nūpsī, nūptum* provdati se někam: *in domum T*; *ne thalamis Auram patiare i. nostris* (dat.) *O* abys nedopustil, aby A. místo mne tvou manželkou se stala.

in-nuba, *ae, f.* adj. neprovdaná, panenská: *Atalanta, laurus* (= *Daphne*) *O.*

in-numerābilis, *e* nesčíslný, nesčetný, bez počtu.

innumerābilitās, *ātis, f.* nesčetné množství: *mundorum, atomorum C.*

innumerābiliter, adv. nesčetně, mnohonásobně: *sententiae formantur C.*

in-numerus, *a, um* nesčíslný, nesčetný, bez počtu.

in-nuō, *ere, nuī,* — kývnouti na někoho (*alci*): *ubi innuero L*; *ille innuit C* přisvědčil.

in-nūptus, *a, um* [*nubo*] neprovdaný; jako subst. = panna; *innuptae nuptiae C* sňatek nesňatek, nešťastný s.

in-nūtriō, *īre, īī, ītum* vychovati v něčem; pass. v něčem vyrůsti: *pessimis T* ve všech špatnostech; *homines innutriti mari Plin* lidé u moře vyrostlí.

Īnō, *ūs* neb *ōnis, f.* Inó, dcera Kadmova, sestra Semelina, vychovatelka Dionysova potrestaná od Héry šílenstvím, v němž hodila syna svého Melikerta do moře a sama proměněna byla v mořskou bohyni zvanou *Leucothea*, u Římanů *Matuta*; adj. **Īnōus,** *a, um* Inoin, inojský: *sinus O, Melicerta V.*

in-oblītus, *a, um* nezapomínající, pamětlivý: *mens O.*

in-obrutus, *a, um* nezasypaný, nezalitý, nepotopený.

in-observābilis, *e* nepozorovatelný: *error tecti Cat.*

in-observātus, *a, um* nepozorovaný, nezpozorovaný, nespatřený.

in-offēnsus, *a, um* **a)** bez úrazu: *pedem referre Tib*; *mare i. V* bez překážek (skalisk), volné; **b)** nerušený, bez překážky vykonaný: *vita O*; *cursus honorum, iter T.*

in-officiōsus, *a, um* povinnost k někomu porušující: *testamentum non i. C* = v níž pamatováno náležitě příbuzných.

in-olēscō, *ere, olēvī, olitum* vrůsti, zarůsti do něčeho: *germen udo libro V* očko do vlhkého lýka.

in-ōminātus, *a, um* ‚bez příznivých znamení', nešťastný: *cubilia H.*

inopia, *ae, f.* [*inops*] **a)** nouze, chudoba, nedostatek (proti *copia, opes, divitiae*): *manuum mercede inopiam tolerare S* prací rukou svých nuzně se živiti; *inopiā minus largiri poterat S* z nedostatku mohl méně rozdávati; *i.* naproti *vilitas annonae C* drahota; **b)** nedostatek něčeho: *navium C, frumenti S, rei frumentariae C, frumentaria Cs, omnium rerum C* všeho, naprostý; *amicorum, argumentorum, criminum C, loci L, consilii C* bezradnost; absol.: *inopiae praesidio esse C* lidem nemajícím obhájců býti pomocen; v řečn. *i. et ieiunitas C* chudoba výrazu a suchopárnost.

in-opīnāns, *antis* nic netušící, mimo nadání.

inopīnātē, adv. netušeně, znenadání.

in-opīnātus, *a, um* [*opinari*] **a)** netušený, neočekávaný; *ex inopinato C, inopinato L* netušeně, nenadále; **b)** akt. (nic) netušící: *alqm inopinatum invadere L.*

in-opīnus, *a, um* [*opinor*] neočekávaný, netušený, nenadálý: *quies V, visus O, maiora T.*

in-ops, *opis* **a)** bezmocný, bez moci: *salubriores inopi quam potenti L*; **b)** bez pomoci, bez rady, rady si nevědoucí: *inopem solare V, i. senecta O, i. et supplex C*; **c)** nuzný, chudý, jako subst. nuzák, chudák; o lidech i o věcech: *inopi victu O* nedostatkem potravy; *aerarium i. C* chudá = prázdná; též obr.: *lingua C* nevýmluvný, *disciplina C* chudá, málo vydatná; *cupido H* nemající nikdy dosti; **d)** mající nedostatek něčeho, potřebný něčeho: *amicorum C, mentis O* rozumu zbavený, beze smyslu, bez rozumu; *consilii SLO = animi V* nevědoucí si rady, co činiti; *i. fortuna(e), auxilii T.*

in-ōrātus, *a, um* [*oro* sm. vyjednávati] *re inorata reverterunt C* věc nepřednesše vrátili se.

in-ordinātus, *a, um* v řady nesestavený, nespořádaný: *exercitus, milites, hostes L; ex inordinato in ordinem redigere C* z nespořádanosti v řád uvésti.

in-ornātus, *a, um* neozdobený, bez ozdoby; přenes. *meis chartis i. H* nevelebený; *verba H* prostá; *inornate dicere C* prostě.

Īnōus viz *Ino.*

īnp . . . viz *imp . .*

inquam, verb def. [asi koni. z koř. *sequ-*, odk. imper. *insece*, srv. ἔνεπε, aor. *inquit*, kněmuž tvořeny jiné tvary podle 4. konj., na př. *inquiunt Cat*] pravím, řku; *inquit* vece, pravil, řekl, odpověděl, zvolal; též neos. (doplň *aliquis*) = prý; někdy pleonasticky, jindy za účel. zdůraznění: já řku, na mou věru; řídké tvary: *inquimus H, inquiat C, inquies Cat, inquiet H, inquibat, inquisti C.*

inque *vices O* = *invicem*; viz *in.*

in-quiēs, *ētis* neklidný, nepokojný.

inquiētō, *āre, āvī, ātum* znepokojovati: *rumoribus, libellis Plin*; přenes. *victoriam i. T* ztěžovati.

in-quiētus, *a, um* nepokojný, neklidný (pův. i přenes.); *i. animus L* odpočinku si nepřející.

in-quilīnus, *a, um* [*incola*] na místě usazený; obyč. jako subst. podruh, nájemník, ‚přivandrovalec': *i. urbis Romae S* o Ciceronovi, pon. pocházel z Arpina.

inquinātē, adv. nečistě, pokaženě: *loqui C.*

inquinātus, *a, um* pokálený, znečištěný: *aqua cadaveribus C*; přenes. nečistý, špinavý: *nihil illo homine inquinatius C*; *ratio inquinatissima C* nejšpinavější způsob; *factum C, servitium C.*

inquinō, *āre, āvī, ātum* znečistiti, znešvařiti, pokáleti: *aquam venenis O*; *caput corvorum merdis H*; přenes: *se libidinibus C, splendorem C, vitam flagitiis O* poskvrniti; *innoxios i. Cu* očerniti, osočiti; *amplexus O* poskvrniti, zneuctíti.

inquīrō, *ere, sīvī, sītum* [*quaero*] **a)** vyhledávati něco: *natura honestatem C, corpus i. L*; **b)** pátrati po něčem, hleděti dověděti se něco: *terminum mali C*; *res inquisita L* co vypátráno, vyzkoumáno; *vitia i. H*; *de alieno C, in patrios annos O*; též nepř. et.; **c)** zvl. v soudn. vyhledávati důkazy proti někomu, vyšetřování zařídit: *de rebus capitalibus Cu*; *inquirente Cn. Domitio C, furta in inquirendo C.*

inquīsītiō, *ōnis, f.* [*inquiro*] **a)** shledávání, sbírání: *novorum militum Cu*; **b)** přenes. pátrání po něčem, zkoumání: *veri C*; zvl. soudní vyšetřování: *postulare inquisitionem in alqm Plin* žádati za zavedení vyšetřování proti někomu; *i. candidati C* proti k . . .

inquīsītor, *ōris, m.* [*inquiro*] **a)** zvěd, stopovač; zvl. ve voj. pořadatel odvodu: *i. peccavit Plin*; **b)** vyšetřovatel, vyšetřující soudce: *Achaicus i. C*; *Fannius T.*

inquīsītus, *a, um* vyšetřený, vypátraný.

inquit viz *inquam.*

inr . . . viz *irr . . .*

in-salūber, *bris, e* nezdravý.

īn-sānābilis, *e* nezhojitelný, nevyléčitelný: *clavus Plin, morbus C*; obr. *insanabilibus remedia adhibere Cu* léčiti neduh nezhojitelný; přenes.: *caput H, dolor Plin.*

īnsānē, adv. bez rozumu, nerozumně, nesmyslně.

īnsānia, *ae, f.* [*insanus*] **a)** stav, v němž člověk není při rozumu, nerozumnost, šílenství, synon. *furor*; *ad insaniam alqd concupiscere C* až k zbláznění po něčem dychtiti; = spec. stav nadšení básnického, vytržení: *an me ludit amabilis i.? H*; **b)** přenes. ztřeštěné, nerozumné jednání: *huius i. mihi molesta fuit C; i. belli* (gen. obj.) *V* ztřeštěná touha po válce; *explere cupidissimorum insanias C* ztřeštěné požadavky splniti; **c)** nesmyslné přehánění: *orationis C; i. libidinum C* nesmyslné výstřednosti.

īnsāniō, *īre, īvī* a *iī, īnsānītūrus* [*insanus*] býti šílený, šíleti, blázniti: *nemo saltat sobrius, nisi forte insanit C* nikdo netančí střízliv, leč blázní-li; *i. et furere C;* o básn. nadšení: býti u vytržení: *vaticinari et i. C V; insaniens Bosporus H* bláznivý; *insaniens sapientia H* bláznivi mudrci (= Epikurovci); *insanire putas sollemnia me H* myslíš, že trpím občasným bláznění; *i. statuas emendo H* jako blázen sochy skupovati; *in libertinas i. H* býti jako blázen po . .; *similem errorem i. H* podobným bludem býti jat; *i. amorem alcis Pr* až k šílenství býti zamilován.

īnsānitās, *ātis, f* nezdravost, nemoc: *animi C.*

īn-sānus, *a, um* **1) a)** nezdravý duchem, rozumu zbavený, šílený; *quod idem contingit insanis C; homo i. C;* **b)** spec. o vytržení věšteckém: *i. vates V* u vytržení jsoucí; **c)** o věcech: šílený: *contio C, cursus O; fluctus V* běsnící; *forum V T* bláznivě hlučící; *conviva solutus legibus* (sc. *bibendi*) *insanis H* hodovník sproštěný nesmyslných pravidel; **d)** o vášni: smyslů zbavený, šílený, zuřivý: *homo flagitiis i. C; tyrannus i. C;* **e)** nesmyslně veliký, nemírný: *labor V, moles C, substructiones C, montes L; caedis cupido V* vraždychtivost až k zbláznění; *i. amores H* šílená láska; **2)** akt. rozumu zbavující, šílenství působící: *capreae sidera H, aqua O.*

in-sapiens viz *insipiens.*

īn-satiābilis, *e* nenasytný: *avaritia C Cu, cupiditas, crudelitas, voluptas C; manus Cu; i. gaudium C* radost, jíž se nemožno nasytiti; pod. *i. species C, varietas C.*

īnsatiābiliter, adv. nenasytně: *unum i. parandum T* o to jediné všemi silami že jest se přičiňovati (= čeho nemožno nikdy dosti si zjednati).

īn-saturābilis, *e* nenasytný: *abdomen C.*

īnsaturābiliter, adv. nenasytně: *expleri C.*

īn-scendō, *ere, endī, ēnsum* [*scando*] vystoupiti na něco: *in rogum C; scaenam T.*

īn-sciēns, *entis* nevědoucí (jen praedik.); *me insciente C N* bez mého vědomí; *inscientem fecisse C* že jednal nevědomky, neúmyslně.

īnscienter, adv. nevědomě, hloupě: *facere C, tuba inflata L.*

īnscientia, *ae, f.* **a)** nevědomost: *tenebrae inscientiae C; i. hostium* (subj.) *Cs;* **b)** nevědění, neznalost něčeho: *belli N, locorum Cs, usus lini Cs* n. pěstování lnu.

īnscītē, adv. neobratně, hloupě: *comparare C, turpem putat i. lituram H* z hlouposti pokládá opravu za nečestnou; *naves i. factae L* nemotorně vystavěné; *non i. nugari C* vtipně, jemně čtveračiti.

īnscītia, *ae, f.* [*inscitus*] **a)** neobratnost: *gubernatoris C;* **b)** nevědomost, neznalost: *legum H, iuris H, aedificandi T, regendi* (řízení lodi) *T; per inscitiam alqm occidere T* nevědomky.

īnscītus, *a, um* neobratný, hloupý: *quid est inscitius C.*

īn-scius, *a, um* **a)** attrib.: nevědomý, neznalý; jak. subst. neznalec, neodborník, zř. absol.: *medici inscii C, artificem ab inscio distinguere C;* (obyč. s gen. obj. n. nepř. ot.); **b)** doplňk.: nevěda, nevědomky: *ad mortem alqm mittere C;* vdl. abl. *me inscio C* bez mého vědomí.

in-scrībō, *ere, scrīpsī, scrīptum* **a)** pův. *α)* napsati, vepsati něco na něco, někam: *nomen monumentis C, alqd in basi C, in porta, in libellis C; β)* něco nápisem opatřiti, popsati něco: *statuas i., sepulcrum C; versā pulvis in-*

scribitur hastā V píše do prachu obráceným ratištěm; *flores inscripti nomina* (acc. vzt.) *regum V* květy s nadepsaným jménem; — zvl. titulem opatřiti, nadepsati: *librum C, liber qui inscribitur .. C* kniha nadepsaná . . .; *epistulam i. C* nadepsati = adressovati; **b)** přenes.: *nomen philosophi sibi i. C* přikládati si název filosofa; *ipsos inscripsere deos sceleri O* = zastřeli zločin svůj bohy; *sua quemque deorum inscribit facies O* tvář náležitá každého z bohů (věrně) vyznačuje; *in fronte inscriptum C* ‚na čele napsáno'; *mea dextera leto inscribenda tuo est O* tvou smrt jest připsati mé pravici.

inscrīptiō, *ōnis, f.* nápis, nadpis, nadepsání: absol. n. s gen. obj.

īn-sculpō, *ere, sculpsī, sculptum* vdlabati, vtesati, vrýti: *foedus columnā L, summam patrimonii saxo H, sortes in robore C* vřezati; *postibus* (dat.) *cornua O* rohy na dveřeje vrýti; přenes. vštípiti: *in mentibus C.*

īn-secō, *āre, secuī, sectum* naříznouti; *dentibus i. alqm C* pokousati; *cutem i. L* zářezy do kůže učiniti; obyč. part. p rf. *insectus*; viz toto.

īnsectātiō, *ōnis, f.* [*insector*] stíhání, pronásledování: pův.: *hostis L Cu*; př n s.: *i. principum* (gen. obj.) *C, temporum T* stálé nájezdy na . . .; *hostem ad proelium per insectationes vocare T* neustálým drážděním k bitvě přiměti; *absentis i. L* spílání.

īnsectātor, *ōris, m.* stálý pronásledovatel, útočník: *plebis L.*

īn-sector, *ārī, ātus sum* [freq. od *insequor*] **a)** stále stíhati, pronásledovati: *furiae impios C, aquila aves C, centuriones verberibus T; multae etiam* (*bestiae*) *insectantes depellunt C* stihatele, pronásledovatele zahánějí; **b)** přenes. *herbam rastris V* pilně pleti; *insectandis patribus tribunatum gessit L* spravoval tribunát tak, že útočil na senatory; *nullius insector calamitatem C* nedotýkám se neštěstí nikoho; *i. alterius innocentiam C* útoky činiti na . . .; *civem C* napadati; pod. *praetorianos T, carmina Livi H.*

īnsectus, *a, um* [vl. part. perf. od *inseco*] naříznutý: *insectis gurgulionibus C* s prořízntým hrdlem; *insecti pectine dentes O* (o tkaní) zuby, paprsky hřebenu ‚zakousnuté' do osnovy t. j. jednotlivé niti osnovy oddělující.

īn-senēscō, *ere, senuī,* — sestárnouti při něčem, nad něčím: *libris H, malis O, negotiis T.*

īn-sepultus, *a, um* nepohřbený, bez pohřbu; *i. sepultura C* pohřeb toho jména nezasluhující.

īn-sequor, *sequī, secūtus sum* **a)** bezprostředně následovati (absol. n. s akk.), sledovati něco; místně i časově; *te mea aetas insequitur V* jsem skoro tak stár jako ty; *mors eum insecuta est C* smrt jej dostihla; part. *insequens* bezprostředně následující; obr. *itaque insequebatur C* proto jim (stoikům) ‚šlapal na paty' t. j. vyvracel jejich učení logicky důkazem zv. *ad absurdum*; **b)** nepřátelsky stíhati, pronásledovati, někoho *alqm*; obr. *accusatorem C* dotírati na . . .; *litteris alqm i. C; saxum morsibus i. O* zuby chňapati po kameni; *turpitudinem vitae C* kárati hanebný život; *arva i. V* bedlivě vzdělávati; *longius i. C* dále pokračovati.

1. īn-serō, *ere, sēvī, situm* **a)** zasévati, zasazovati, vsaditi: *ramos terrae Cu* do země; — zvl. vštěpovati: *ramos feliciores inserit H* plodnější větve vštěpuje; pod. *piros V*; přenes. *quid sanguine cretus Sisyphio inserit Aeacidis alienae nomina gentis? O* proč potomkem jsa Sisyfovým vštěpuje na kmen Aiakovců jméno cizího rodu?; **b)** přenes. vštípiti, vroditi: *vitia tibi natura H*; *animos corporibus C*: ostat. viz *insitus.*

2. īn-serō, *ere, seruī sertum* **a)** vstrčiti, vložiti, zastrčiti něco do něčeho: *collum in laqueum C; caput in tentoria L alqd in ignem Cs, falces longuriis insertae Cs* háky nastrčené na žerdi; *inserto cornu infundere V* rohovou nálevkou dovnitř vstrčenou nalévati; *inseritur medium subtemen O* doprostřed (osnovy) vhazuje, vkládá se útek (článkem); *collo inserta catena Cu* na krk vložený; *pellis auro inserta V* zlatem vroubená; *plena per insertas fenestras se fundebat luna V*

otvory oken (vl. okny vloženými do stěny) vlévala se plná luna; *oculos in pectora i. O* zrak vnořiti do prsou; absol.: *trecentos inseris H* naložíš (na loď); *telum i. L* vraziti; *inserit Aeacidis alienae nomina gentis O* = vkládá do řady Aiakovců jména cizího rodu (ale srov. také 1. *insero*); **b)** vkládati, přiměšovati, vplétati: *alqd sermoni Cu, ignobilitatem suam magnis nominibus T* sebe neurozeného vměšovati mezi členy slavných rodů; *epistulis alqd T; agris meis inserta praedia Plin* statky zasahující do mých polí; *fabulam huic loco L* na toto místo vložiti; *historiae iocos O, arma femineis mercibus O* přimísiti zbraň mezi zboží ženám určené; refl. *se i.* mísiti se do něčeho: *bellis O*; absol. *inserentibus se centurionibus T* ježto se do toho vmísili; — *alqm i. alci* zařaďovati někoho mezi . . .: *lyricis vatibus H, Pleiadum choro H* vzíti mezi P.; *stellis alqm H* mezi hvězdy zařaditi.

īnsertō, *āre, āvī, ātum* strkati: *clipeo sinistram V* do štítu.

īn-serviō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* sloužiti, býti k službám: *reges inservientes T* vasalští králové; býti povolný k někomu: *plebi L, publicanis C; temporibus callidissime i. N* říditi se poměry; — zvl. věnovati se, oddati se něčemu, přičiňovati se o něco: *famae N* o dobrou pověst; *suis commodis, voluptati C, honoribus, artibus C, honori H.*

in-sībilō, *āre*, — zašuměti do něčeho: *Eurus (pinetis) O.*

īn-sideō, *ēre, sēdī, sessum* **1)** nepřech. **a)** seděti na něčem: *equo L Cu, toro O; penates penitus insident C* uvnitř domu mají sídlo; **b)** přenes. pevně tkvíti, vězeti: *deorum assidua insidens cura L* neustále je ovládající myšlenka na bohy; *manus capulo insidens T* pevně na jilci spočívající; *in animo fictum crimen C, in memoria, suspicio C; dolor non pedibus solis insidebat Plin* bolest nevězela jen v nohou; **2)** přech. obsazeno míti něco, sídliti někde: *locum L, vias V, ea loca insident T* na těch místech obývají. Pozn.: perf. bývá obyč. od *insido.*

īnsidiae, *ārum, f.* **a)** záloha jako místo obsazené k přepadení nepřítele: *milites in insidiis collocare Cs* vojíny postaviti do z.; *ex insidiis consurgere Cs* vyraziti ze z.; *in insidiis ponere C; in insidias praecipitare L* upadnouti do z.; *per insidias iter est O* nebezpečnými místy cesta vede; jako oddíl mužstva: *impetus insidiarum sustinere Hirt; i. cooriuntur T* z. vyráží; *insidias equitum collocare Cs;* abstr. záloha, nástraha: *locus ad insidias aptus C, praedonum i. C*; **b)** přenes. nástrahy, úklady: *insidias facere alci C N H, parare, praeparare Cu, comparare, struere C, fugere H, maturare S* urychliti; *avibus moliri V* nástrahy, léčky klásti ptactvu; *tendere C* n. osnovovati; *i. meditari V* mysliti na . . .; s gen. subj.: *matris i. C*; s gen. urč.: *mortis i. C* nástrahy za účelem vraždy; básn. *i. noctis* (subj.) šalba, potměšilost noci; adverb. *insidiis, per insidias* úkladně, úskočně; *ex, de insidiis* ze zálohy.

īnsidiātor, *ōris, m.* **a)** vojín v záloze: *insidiatores Hirt*; **b)** úkladník, úskočník: *viae C.*

īn-sidior, *ārī, ātus sum* [*insidiae*] **a)** v záloze ležeti; *tempus ad insidiandum idoneum C* čas k položení se do z.; *in via Clodio C* v zál. číhati na Kl.; **b)** nástrahy, úklady činiti, strojiti někomu, ukládati: *consuli C, Pompeio C*; číhati na něco: *tempori L, somno maritorum C; vitae alcis S* vyhledávati, státi o bezživotí někoho.

īnsidiōsē, adv. úkladně, úskočně.

īnsidiōsus, *a, um* [*insidiae*] **a)** nástrahami nebezpečný, nejistý: *locus i. et plenus latronum C, vita C*; **b)** úkladný, lstivý, úskočný: *amicus C, condicio pacis C, leno H; verba O.*

īn-sīdō, *ere, sēdī, sessum* **a)** posaditi se na něco, usaditi se někde: *in dorso equi Cu; apes floribus V; digitos insidere membris O* že prsty se vtiskují do masa; *insessum avibus Capitolium T* usazení se ptáků na K.; — zvl. o usídlení se obyv.: *iugis Etruscis V; non satius cineres* (akk. předm.) *patriae insedisse supremos? V* nebylo-li lépe usaditi se na popelu; — ve voj. obsaditi: *viam, itinera, saltus L; arcem, agros, montes praesidiis T*; **b)** přenes.: usaditi se, zakořeniti se: *macula penitus Cs* skvrna se ‚zažrala'; *concitatio animi in venis C.*

īnsigne, *is, n.* [vl. neutr. adj. *insignis*] a) znak, erb, odznak: *clipeo insigne paternum hydram gerit V* na štítě má hydru jako znak otcovský; *id se a Gallicis insignibus cognovisse Cs* že to poznal z odznaků gallských: na lodi: *navem ex insigni agnoscere Cs*; b) odznak, zvl. čestný (vojenský, úřední): *tunicae pictae i. dedit (Saliis) L* odzn. záležící v . . ; *insignia regia C, regni C, imperatoris Cs, pontificalia L, quaestoria T; militaria Cs, sacerdotum L*; c) odznak, znak něčeho: *toga i. pacis C, bulla i. fortunae C; maeroris, virtutis C; morbi H*; ozdoba, okrasa: *his insignibus imperii* (pozemků) *venditis C*; znamení: *i., cum ad arma concurri oporteret Cs.*

īnsigniō, *īre, īvī, ītum* [*insignis*] vyznačiti, znatelným učiniti: *alqm tristi nota L* známkou přísnosti (t. j. nějakým přijmením, jež by jeho bezohlednost označovalo); *clipeum Io auro insignibat V* štítu (Turnovu) Io ve zlatě znakem byla (t. j. na štítě byla vyznačena, vypodobena); *annum di morbis insignivere T* bohové rok učinili význačným nemocemi; *alqm i. Plin* někoho označiti slovy, jmenovati.

īnsignis, *e* [*signum*] a) znamenaný, označený, znatelný: *bos maculis et albo V* bílými skvrnami; *homo omnibus notis turpitudinis C; i. aut aliqua parte membrorum inutiles Cu* nějak poznamenaní neb na nějakém údě zmrzačení; — zvl. vyznačující se něčím, nápadný: *Phoebus crinibus V, puella tenui fronte H; equus ostro V* vyzdobený; odt. absol. *insignes equi C* vyzdobení; *vestis i. auro Cu*; vyznamenávající se: *filius facie V* sličností; *genere C, forma V* krásou; b) přenes. význačný, nápadný, vyznamenávající se, pamětihodný, neobyčejný, stkvělý, do očí bijící: *i. documentum dare L* dáti zřejmý příklad pro výstrahu; *i. beneficium C* obzvláštní; *virtus C; i. camena H* vzletná píseň; *addere alias insignes constituit L* památné; *ut i. ad invidiam fortuna esset L* aby jmění bijíc v oči budilo závist; *i. titulus crudelitatis L* obzvláštní proslulost krutostí; *victoriam insignem facere L* vítězství zjevným učiniti, zjevné vydati svědectv. o . . . (dle jin. stkvělým, slavným učiniti); *i. latro C* proslulý, pověstný; *impudentia turpitudo C.*

īnsignītē, adv. nápadně, neslýchaně: *homo i. impudens C; quo insignius L* aby tím nápadněji.

īnsignītus, *a, um* [vl. part. perf. od *insignio*] vyznačený, znatelný, význačný, patrný, nápadný: *lacus nomen ab hac fabula insignitius est L* název jezera jest význačnější dle této pověsti; *Capito insignitior infamia fuit T* Kapitonův hanebný čin více bil do očí.

īn-siliō, *īre, siluī* (*īvī L*), — vskočiti do něčeho, někam, na něco: *in equum L Cu, in phalangas Cs, ramis, puppi O, Aetnam H, undas O, huc O.*

īnsimulātiō, *ōnis, f.* [*insimulo*] obvinění, obžaloba, nařčení z něčeho: *probrorum, capitalis criminis C; falsa i. C.*

īn-simulō, *āre, āvī, ātum* (lživě) obviňovati, nařknouti: *probri, avaritiae alqm C; i. hominem discessisse C; veneficii T; alqm criminibus falsis O; quod i. C* co za vinu dávám, z čeho viním, co jako vinu vytýkám.

īn-sincērus, *a, um* nečistý: *quomodo i. apes tulerit cruor V* zkažená (hnilobou) krev jak vyvedla (zplodila) včely.

īnsinuātiō, *ōnis, f.* vlichocení se.

īn-sinuō, *āre, āvī, ātum* a) vkroutiti, vsunouti něco někam: *quacumque data intervalla essent, insinuabant ordines suos L* řady své vsunovali do mezer, kde se vyskytly; b) vniknouti, vplížiti se někam (obyč. refl. *se i.*, ale též nepřech.): *se inter equitum turmas Cs* vedrati se; *Tigris mari Persico se i. Cu* vlévá se; *in sermonem se i. C* vmísiti se; *in philosophiam se i. C* hluboko vniknouti; *malum i. in rem publicam C*; zvl. o stav. duš.: *per pectora insinuat pavor V* v prsa se vdírá strach; *in familiaritatem alcis se i. C* vlouditi se v přátelství něčí; *alci i. C* získati si přízeň něčí.

īnsipiēns, *entis* [*in, sapiens*] nerozumný, hloupý, pošetilý; jako subst. = blázen, pošetilec.

īnsipienter, adv. nerozumně, pošetile: *sperare C.*

īnsipientia, *ae, f.* nerozumnost, pošetilost, hloupost.

īn-sistō, *ere, stitī,* — **1)** a) postaviti se, stoupnouti na něco: *in iugo Cs*; *insistebat in manu Cereris simulacrum Victoriae C* na ruce *C.* stála socha vykračujícího Vítězství; dat.: *proximi iacentibus Cs* nejbližší stoupali na padlé; *institerant ramis O* postavily se na větve; stoupati do něčeho: *vestigiis abeuntium L* do šlépějí odcházejících (nepřátel); *vestigia i.* V první kroky učiniti; stoupati, vykračovati: *non i. poterant Cs*; *i. nequibat T* postaviti se nemohla; *digitis i. O* na prsty stoupati; vstoupiti na něco: *sceleratum limen V*; nastoupiti: *iter L, viam V*; na paty stoupati někomu, dotírati na někoho: *hostibus L, vis mali i. alci C, i. viventi H*; b) přenes. přikročiti k něčemu, dáti se do něčeho, horlivě něco konati, něčím se zabývati: *in bellum Cs, acrius i. obsidioni Cu*; *negotium i. C*; *Arpos oppugnare L*; *honoribus Plin, rei L, perdomandae Campaniae T*; v něčem vytrvati, pokračovati: *sic institit ore V* v řeči; *in exitium insistitur T* trvá se na; *contra i. C* dotírati slovy; *tempora institerant O* dostavily se, přišly; **2)** zastaviti, stanouti: *paulum i. C* (v řeči); *planetarum motus saepe insistunt C* pohyb oběžnic se často docela i zastaví; *singulis i. C* při jednotlivostech prodlévati.

īnsitīcius, *a, um* [*insitus*] o řeči: cizí: *sermo Plin.*

īnsitiō, *ōnis, f.* [**1.** *insero*] pův. zasazování, štěpování; čas sázení, štěpování.

īnsitīvus, *a, um* [*insitus*] štěpovaný: *pira H*; cizí, z ciziny zavedený; podvržený.

insitor, *ōris, m.* [*insero*] štěpovač.

īnsitus, *a, um* [vl. part. perf. od **1.** *insero*] pův. vsazený, vštípený; *insita pirus V* štěpovaná hrušeň; přenes. vštípený, vrozený, zakořeněný: *malum C, superbia i. ingenio L* hrdost povaze vrozená; *odium, amor, opinio, animi furor C*; řečn. adoptovaný: *in Calatinos C.*

īn-sociābilis, *e* nedružný, nespolečenský, nesnášelivý: *gens L*, dat. *nurui T* nesnášející se s..; *i. regnum T* netrpící nikoho jiného.

īnsōlābiliter, adv. neutěšitelně: *dolere H.*

īn-solēns, *entis* a) nezvyklý něčemu: *belli, bellorum Cs T, malarum artium S, obsequii T*; b) neobyčejný, nápadný, přehnaný, upřílišený, nemírný, neskromný, domýšlivý, drzý, nestoudný, zpupný: *verbum, homo C*; *erat i. in aliena re C* byl marnotratný v cizím majetku; *secundis rebus insolentiores Hirt* zpupnější, drzejší; *non sum tam i. in dicendo C* nejsem tak neskromným řečníkem; *laetitia H* nemírná; *exercitus H* plné zpupnosti.

īnsolenter, adv. neobyčejně, nemírně: *abuti alqa re C, se iactare in .. C*; prudce: *aestuare Cat*; zpupně, honosivě: *eludere L, gloriari C, se efferre C*; zřídka, málokdy: *i. et raro C.*

īnsolentia, *ae, f.* a) nezvyklost, novost, neobyčejnost: *verborum, loci C*; *rerum secundarum C* nezvyklé štěstí; *sermonis L, voluptatum C*; *mea i. H* má vyvýšenost; b) domýšlivost, pýcha, zpupnost: *hominis C*; *M. Antonii i. et superbia C* nestoudná drzost a zpupnost, drzá zpupnost; *huius saeculi i.* (naproti *continentia*) *C* marnotratnost.

īnsolēscō, *ere,* — [inch. od *insolens*] pyšným, zpupným se stávati, pýchati.

īn-solidus, *a, um* nepevný, slabý.

īn-solitus, *a, um* a) nezvyklý na něco, neznající něč. ho: *i. genus servitii S, civitas i. rerum bellicarum S*; *equi tumultus insoliti L*; *ad laborem Cs*; absol.: *insolitae fugiunt in flumina phocae V* tuleni prchají do řek, ač jim jsou nezvyklí; *cur .. feminas in tantum virorum conventum insolitas .. prodire cogis? C* proč nutíš ženy, aby se dostavily do tak velikého shromáždění mužů, jsouce tomu nezvyklé?; b) pass. neobvyklý, cizí, neznámý: *genus dicendi C, lis C, labor O, libertas L, insolitum T* věc neobyčejná; *belli timor i. S* neobv. strach před válkou; c) neobyčejný, řídký, vzácný: *verbum, victoria C, spectaculum T, ratio dicendi C.*

īnsomnia, *ae, f.* [*insomnis*] bezesnost, nedostatek spánku: *insomniis fatigari S*; (*senectus*) *caret insomniis C* netrpí nespavostí = dobře spí.

īn-somnis, *e* [*in* priv. a *somnus*] beze spánku, nespící, bdělý: *homines T*, *Gyges H*, *draco O*.

īn-somnium, *ĭī*, *n.* [podle řec. *ἐν-ὕπνιον*] sen, viděni ve snu: *falsa ad caelum mittunt insomnia Manes V* klamné zjevy noční; *vexant me insomnia O* trápí mě sny.

īn-sonō, *āre*, *sonuī*, — zazvučeti, zavzníti: *unda*, *aether*, *nervus O*; *ventus V*; *illa . . delapsa per auras insonuit V* zašuměla rychle vzduchem prolétajíc; *flagello V* zasvištěti; *boreas O* hučí, skučí; *calamis O* pískati; *vento O* zašuměti; přech.: dáti zavzníti někomu: *verbera V* = zapráskati, švihnouti.

īn-sōns, *ontis* bez viny, nevinný; o věc. neživ. ničím se neprovinivší; vazba: *alqa re*, *alcis rei*; neškodný: *Cerberus H* (neuškodiv ti).

īn-sōpītus, *a*, *um* neuspatelný, nespící: *draco O*.

īnspectiō, *ōnis*, *f.* [*inspicio*] prozkoumání, prohlédnutí: *rationum Plin* účtů.

īn-spectō, *āre*, *āvī*, *ātum* [freq. od *inspicio*] opět a opět na něco pohlížeti, patřiti, dívati se: *timorem meum C*; obyč. abl. absol.: *inspectante alqo* před očima někoho.

īn-spērāns, *antis* nedoufající; mimo očekávání: *insperanti mihi cecidit C*.

īn-spērātus, *a*, *um* [*in* priv. a part. perf. od *spero*] neočekávaný, netušený; *ex insperato* neočekávaně; *clamor*, *qualis ex i. faventium* (*esse*) *solet L* pokřik, jaký při nenadálém obratu příznivci strhnou.

īn-spergō, *ere*, *spersī*, *spersum* [*spargo*] nasypati (o věcech sypkých), nakropiti, naliti (o tekut.); přenes. *egregio inspersos corpore naevos H* roztroušené (tu a tam) skvrny na krásném těle.

īn-spiciō, *ere*, *spexī*, *spectum* a) dovnitř něčeho hleděti, nazírati, nahlížeti: *machina domos V*, *Eos Romam O*; — spec. nahlížeti do knih: *libros Sibyllinos L*, *tabulas societatis*, *litteras*, *leges C*; *verba O*; do vnitřností: *fibras O*, *exta O T*; b) pohlížeti na něco, pozorovati, zpytovati, zkoumati něco: *vulnus L* ránu ohledávati; *vas C* prohlédnouti; *arma*, *equos L H*; — přenes. α) o lidech: *hominem i. C* zkoumati; *te a puero C* běh života od dětství; *alqm propius i. Plin* blíže poznati někoho; β) o věcech: *res sociorum L* věci spojenců prozkoumati; *fidem O* zkoušce podrobiti, přesvědčiti se o věrnosti.

īn-spīcō, *āre*, — [*spica*] zašpičatiti, zářezy shora dokola do dřeva učiniti, aby hořelo jako pochodeň: přiříznouti: *faces ferro V*.

īn-spīrō, *āre*, *āvī*, *ātum* a) zadouti do něčeho, na něco: *conchae O*; b) rozdmychati, roznítiti: *ignem*, *magnam mentem V*, *fortitudinem Cu*; c) vdechnouti: *animam O*; *venenum V* vlíti.

īn-spoliātus, *a*, *um* jako kořist nevzatý: *arma V*.

īn-stābilis, *e* a) pův.: na čem nelze státi: nestálý, vratký, kolísavý: *tellus*, *locus*, *naves O*; *pedes L* nemohoucí pevně stanouti; *cumba V*, *arbor V* (podříznutý); *aures i. O* volné, pohyblivé; *hostis i. L* neklidný; *manus Cu* sbory těkavé, loupeživé; b) přenes. nestálý, těkavý, vrtkavý: *animus V*, *fama T*; *res maritimae instabilem motum habent C* námořnictví vyznačuje se nestálostí, nejistotou.

īnstāns, *antis* [vl. part. praes. od *insto*] a) bezprostředně nastávající, přítomný: *bellum Cs C*, *tempus C*, *clades L*, *instantia* naproti *venientia*, *instans* (n.) naproti *futurum C* přítomné, přítomnost; — zvl. hrozící: *periculum N*; b) naléhající: *tyrannus H*; naléhavý: *cura T*.

īnstanter, adv. naléhavě, prudce: *concurrere T*, *petere Plin*.

īnstar, n. neskl. [pův. inf. n. *instare*, ustáleni se jazýčka na vahách] 1) o kvantitat. stejnosti: stejná, rovná váha, stejná tíže; často lze přeložiti: tak těžký, tak veliký, takový jako, rovnocenný: *omnia ex altera parte collocata vix minimi momenti i. habent C* sotva za mák váhy mají; *Plato mihi i. est omnium C* P. vyváží mně všecky, jest mi za všecky, pod. *unus dies immortalitatis i. fuit C* vyvážil nesmrtelnost; básn. bez srovnaného předm.: *quantum i. in ipso V* jaký to mohutný zjev, jaká to vznešenost v něm; — spec. α) rovný počet: tak hojný, četný, veliký (počtem) jako, tolik jako: *cohortes quasdam, quod i. legionis videretur Cs* rovnající se asi legii, *milites duarum i. legionum L* počtem rovni dvěma legiím; β) stejná velikost: tak veliký jako: *cybaea triremis i. C* tak veliká jako válečná loď;

i. montis equum aedificant V koně tak velikého jako horu; *clipei i. V* (o oku Polyfemově); *Nauportum, quod municipii i. erat T*; 2) o kvalitativní stejnosti: náhrada, podoba, obraz; nazpůsob jako: *i. veris voltus tuus adfulsit H* jako jaro zasvitl; *aequoris i. exhorruit O*; *quasi puncti i. obtinet C* zaujímá, představuje jakoby střed; — o rovnosti vůbec: *latēre i. mortis erat C* rovnalo se smrti; *scelus hoc meriti i. habet O* rovná se zásluze, jest zásluhou.

īnstaurātiō, *ōnis, f.* obnovení, opětné zřízení: *ludorum C.*

īnstaurātīvus, *a, um* obnovený: *ludi C.*

in-staurō, *āre, āvī, ātum* [srov. *restauro*; příb. se στανρός kůl] (vl. opět postaviti), obnoviti, opět zříditi, způsobiti: *sacra L*; *ludos L* uspořádati; *simile instaurata* (prolept.) *revisam proelia V* nové nechte mě vyhledati seče; *diem donis i. V* nový den (opět) začínat obětmi; *ferias Latinas L* slaviti, konati.

īn-sternō, *ere, strāvī, strātum* položiti něco na něco, pokrýti něco něčím, prostříti: *pulpita tignis H*; *equus instratus L* pokrytý čabrakou, osedlaný; *fulvi insternor pelle leonis V* pokryji se, obléknu si kůži lví.

īnstīgātor, *ōris, m.* popoháněč, povzbuzovatel: *sibi quisque T.*

īnstīgātrīx, *īcis, f.* podněcovatelka: *adversus alqm T.*

in-stīgō, *āre, āvī, ātum* [srov. στίζω, steh, něm. stechen] popichovati, dráždíti, štváti: *Romanos in Hannibalem L; dea instigante L* ponuknutím bohyně; *te instigante C* na tvůj popud, na tvé pobídnutí; *iram i. T* ke hněvu popuditi, hněv vzbuditi.

in-stillō, *āre, āvī, ātum* nakapati, po kapkách naliti: *oleum caulibus H, merum in ignes O*; přenes.: vnuknouti, vpraviti, dodati: *quiddam quasi animulae instillarunt C* trošku života, odvahy; *praeceptum auriculis H* ‚za uši si zapsati'.

īnstimulātor, *ōris, m.* podněcovatel: *seditionis C.*

īn-stimulō, *āre,* — bodcem, ostnem pohánět; podněcovati, popouzeti.

īnstinctor, *ōris, m.* podněcovatel (*alcis rei T*).

īnstinctus, *ūs, m.* podnět, popud: *divinus, caelestis C, centurionum T, purpuratorum Cu*; pud: *multa fecimus instinctu quodam Plin.*

īn-stinguō, *ere, stinxī, stinctum* bodáním pohánět; přenes. podněcovati, podrážděti, poštvati; obyč. jen part. perf.: **īnstinctus,** *a, um* podnícený, popuzený, podrážděný; *spiritu divino L* pobídnutý, nadšený.

īnstita, *ae, f.* [*insisto*] lem, obložení šatu; meton.: *i. nulla O* žádná vzácná paní.

īnstitiō, *ōnis, f.* [*insisto*] zastavení se: *stellarum C.*

īnstitor, *ōris, m.* [*insto*] podomní obchodník, kramář.

īn-stituō, *ere, stituī,* — 1) pův. a) postaviti, vložiti něco někam: *vestigia nuda sinistri instituere* (perf. log.) *pedis V* (= *insistere*) nekrytými chodidly (holeněmi) levé nohy pevně stoupají; *amphora fumum bibere instituta H* postavená (nad ohniště), aby ssala kouř; b) vystavěti, postaviti, zdělati, zříditi, vytvořiti: *turres Cs, munitiones Cs, exedria C, officinas armorum N*; *amphora coepit institui H* začal jsi vytvářeti; *codicem i. C* hlavní knihu založiti; *dapes V* uspořádati; *exercitum C aciem Cs legiones S* postaviti; 2) přenes. a) ustanoviti někoho, něco, zavésti, zaříditi: *tutorem liberis C, remiges ex provincia Cs*; *accusatores C* postaviti; *alqos sibi instituunt amicos* (doplňk.) *C* ustanovují si, činí si přáteli; *sollemne i. L* slavnost zařídit; *censum L*; *secunda classis instituta intra censum... L* pro druhou třídu stanoveno jmění mezi..; b) začíti, počíti s něčím, dáti se do..: *quaestionem de alqa re i. C* zavésti vyšetřování; *dies festos C, ludos O, novam religionem C*; *tabellarios C* dosaditi; podniknouti něco: *viam C, iter H, sermonem C*; *institutus cursus C* začatá plavba; *sicut facere instituistis C* jakož jste začali; *tigres subiungere curru V* začal; c) ustanoviti = rozkázati, umíniti si, záměr pojmouti: *castra munire Cs, cives ad necem producere C*; *montanos oppugnare L*; též s násl. *ut*; d) vzdělávati, vyučovati, poučovati: *adulescentes C*;

alqm terram vertere V = rolnictví naučiti; *alqm ad omne officii munus C*; *ita a maioribus instituti sumus Cs* předkové naši naučili nás, takovou zásadu nám vštípili; *elephantos i. Cu* cvičiti.

īnstitūtiō, *ōnis*, *f.* [*instituo*] **a)** zařízení: *conservare institutionem C* zvyklost zachovávati; *in ulla rerum i. C* v nějakém zařízení; **b)** vyučování, poučování, vzdělávání: *alcis rei* v něčem.

īnstitūtum, *ī*, *n.* [vl. part. perf. od *instituo*] **a)** zřízení, zařízení, zvyklost, mrav, obyčej: *vetere instituto publicanorum C* dle starého zvyku; *a maioribus i. accipere C* po předcích zděditi; *i. vitae C*; – zvl. nařízení, zákon: *praetoris C*; *ex instituto L* dle dohodnutí; *contra instituta C*; *i. alcis sequi S* v duchu někoho jednati; **b)** podnik začatý, záměr, plán: *instituta absolvere C*, *manere in instituto C* = býti si důsledný; *i. vitae C N* životní program; *i. tenere C* zásady dbáti; *i. postulat C* zásada žádá; **c)** poučka, zásada něj. učení: *philosophiae C*, *Cynicorum Cu.*

īn-stō, *āre*, *stitī*, *instatūrus* **1)** pův. **a)** státi na něčem, zastaviti se, stanouti: *iugis V*, *in inimicissima civitate C*; **b)** býti blízko: *cum legionibus Varum Cs*; v patách jíti: *vestigiis i. L*; zvl. o čase: *ludi instant C* nastávají, co nevidět se budou konati; *hiems L*, *nox S*; odt. *instans* brzký; o věc. nepřij. hroziti: *poena C*, *bellum L*, *periculum CC*; *telum instare tremescit V* kopí hrozícího se děsí; **c)** ve sm. nepřát.: doléhati na někoho, dotírati, býti v patách: *hosti audacius i. NL*; *fugientibus O*; absol. *instatur LT* útočí se; *Volsci instabant eo magis L* dotírali; **2)** přenes.: **a)** doléhati, naléhati na někoho, v tíseň uváděti, dorážeti: *accusatori C*; *iam equitum clamor exire iubentium instabat L* jezdci s křikem doráželi (na ně) poroučejíce vyjíti; *nec praecedentibus insto H* nedoháním jdoucích napřed; *insto atque urgeo C* dorážeti nepopřávaje oddechu; **b)** trvati na něčem, neustále žádati něco: *i. poscere recuperatores C*; *obsidioni Cu* neustávati od . .; *de alqa re*, *ut*; **c)** úsilně něco konati, prováděti, úsilí věnovati něčemu: *Marti instant currum V* rychle kují; *instans operi regnisque futuris V* horlivě se starajíc o dílo a budoucnost říše; absol.: *instant ardentes Tyrii V* čile si vedou plni zápalu; *famae T* hledět si zjednati pověst; *vestigiis alcis i. Plin* v šlépějích něčích kráčeti, napodobiti.

īnstrātus, *a*, *um* **1)** part. perf. s předložk. *in* viz *insterno*; **2)** *in* privat. nepokrytý, bez pokrývky: *cubile O.*

īn-strepō, *ere*, — zaskřípati: *axis V.*

īnstrūctē, adv. nádherně: *ludos instructius facere L* s větší nádherou, s krásnější výpravou.

īnstrūctiō, *ōnis*, *f.* [*instruo*] **a)** zřízení, vystavění: *balinei Plin*; **b)** spořádání, postavení: *signorum*, *militum C.*

īnstrūctor, *ōris*, *m.* připravovatel, uspořadatel: *convivii C.*

īnstrūctus, *a*, *um* [vl. part. perf. od *instruo*] **a)** spořádaný, zařízený; sešikovaný: *taberna*, *naves C*; *domus C* zařízený = bohatý; *exercitus L*; *instructo Marte V* loďstvem sešikovaným; *acies i. N* šik bitevní; **b)** opatřený, vystrojený něčím; *copiae* (*convivium*) *omnibus rebus C*; *provincia pecuniā C*; *instructam fidem gemmis sustinet O* drahokamy posázenou; *convivia regis i. pulchro apparatu O* hostina královská vypravená se stkvělou nádherou; **c)** připravený: *non dubitare . . quin i. venturus sit L* že přijde dobře jsa připraven; *Romanus dimicationi ultimae i. L* k poslednímu zápasu připraven; *dictis factisque ad fallendum instructis L* slovy i činy na klam nastrojenými; **d)** poučený v něčem, znalý něčeho (‚vyzbrojený'): *omnibus artibus*, *doctrinis C*, *ad dicendum C*, *in iure civili C.*

īnstrūmentum, *ī*, *n.* **a)** nářadí: *aratorum i. C*, *venatorium Plin*, *Verris* (domácí n.), *villae C* n. hospodářské; *militare Cs* výzbroj; *omni abiecto instrumento H* všecko nářadí (ševcovské) odhodiv = vzdav se svého řemesla; **b)** nástroj: *i. necis O*; *vile i. imbellium deliciarum Cu* = lyra; **c)** šat, okrasa: *anilia i. demere O*; *felices ornent haec i. libellos O*; **d)** přenes. nástroj, prostředek: *virtutis*, *bonitatis*, *sapientiae C*, *luxuriae C*, *imperii T.*

in-struō, *ere, strūxī, strūctum* a) vystavěti, zbudovati, zříditi: *muros N, aggeres Hirt, contabulationes Cs; tigna i. Cs* položiti; *tuguria conchis Cu*; b) zaříditi, připraviti, uspořádati: *epulas L, convivium Cu*; přenes. *accusationem C, fraudem L* zosnovati; *dicta ad fallendum L* na oklamání vypočítati; c) opatřiti, vystrojiti, vyzbrojiti, vypraviti něco něčím: *classem omnibus rebus C, agrum L* hospodářským nářadím opatřiti; *domum C* zaříditi; *hortulos instructos emere C* s celým příslušenstvím; *exercitum L* úplně vyzbrojiti; d) zvl. ve voj.: spořádati, v šik (bitevní) postaviti: *aciem, agmen, copias, legiones, ordines* atd. *CsCLCu; insidias L* zálohu postaviti; e) poučiti, vzdělati, vyučiti: *alqm alqa re C, ad alqd L* (navésti); připraviti: *se ad iudicium C; disciplinis instrui C; adulescentes ad omne officii munus C* dávati průpravu k . .

in-suāvis, *e* nepříjemný: *vita C, homo H.*

Insubrēs, *ium* a *um*, *m.* Insubrové, gallský kmen na lev. bř. Pádu mezi Ticinem a Addou s hl. m. *Mediolanum*; též jako adj.: *Insuber eques L* jezdec insuberský.

in-sūdō, *āre*, — zapotiti se při něčem: *quis (libellis) manus insudet vulgi H* aby je pošpinila zpocená ruka . .

insuē-factus, *a, um* [srov. *assuefactus*] ‚navyklý' = vycvičený: *equi Cs.*

in-suēscō, *ere, suēvī, suetum* 1) nepřech. zvykati si: *neu quibus largiri insuesceret S* a aby neuvykal jednotlivcům rozdávati; *quarum corpori insueverat T* na něž si byl navykl; *miles ad disciplinam L*; 2) přech. navykati někoho něčemu: *alqm alqd H.*

in-suētus, *a, um* 1) s předložk. *in*, viz *insuesco*; 2) s privat. *in* a) akt.: nezvyklý něčemu: *pugnae Cs, contumeliae C; navigandi Cs; moribus Romanis L; ad pugnam L, ad onera portanda C; i. vera audire L*; b) pass.: neobvyklý, neobyčejný: *pabula V, iter V, solitudo L; limen V* cizí; *sol O* neobvyklé světlo; *qui insueto sedente equite saeviebant L* kteří se plašili, ježto na nich seděli jezdci neobvyklí (jimž nebyli zvyklí).

īnsula, *ae*, *f.* a) ostrov; meton. též obyvatelé ostrova, ostrované *N*; čtvrť městská v Syrakusách na ostrově ležící *L*; b) komplex budov nebo jediná budova oddělená, o samotě stojící *CT.*

īnsulānus, *a, um* ostrovní; subst. ostrovan.

īnsulsē, adv. nechutně, neslaně — nemastně, bez vtipu: *dicere, interpretari C.*

īnsulsitās, *ātis*, *f.* nevtipnost, nudnost: *Graecorum C.*

in-sulsus, *a, um* a) neslaný, nechutný; b) přenes. nechutný, nevkusný, bez vtipu, nudný: *Epicharmus C.*

in-sultō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *insilio*] a) skákati na něčem, v něčem, poskakovati; *haedi floribus V* do květin, po květech; *eques solo V, fluctibus insultavere carinae O* ‚tančily'; *Priami busto H* na hrobě P.; *aquis i. T* do vody skákati; *i. nemus* (acc.) *V* tancem les probíhati; b) někoho napadati posměchem, posmívati se (pův. vskočiti, šlápnouti na mrtvolu protivníkovu): *iacenti O, alci in calamitate C, casibus alcis O; illum dominis insultasse L* že šlapal po . .; akk. *patientiam T, multos C*; též absol.: *ut insultant Rutuli V* jak v pýše (s posměchem) dorážejí.

in-sum, *esse, fuī* a) pův. býti v něčem, na něčem: *digitis anulus, fronti cornua O; in urbe homines C*; b) přenes. v někom, v něčem býti obsažen, býti vlastností, vězeti: *causa in alqo C, in uno omnia maleficia C, in imperatore quattuor res inesse oportet C* vojevůdce má se vyznamenávati, má míti; *in facie i. alqd S* tvář jeví, prozrazuje něco; dat. *magna cura duci L* vůdce má, *auctoritas sermoni S, rebus fides O* dostává se; *imago animo O* tkví.

in-sūmō, *ere, sūmpsī, sūmptum* vynaložiti: *sumptum in alqm, operam C*; věnovati: *paucos dies reficiendae classi T* opravě lodí; *interficiendi domini animum i. T* úmysl pojmouti.

in-suō, *ere, uī, ūtum* zašíti do něčeho: *parricidam in culeum C, femori O* (o Bakchovi); *aurum vestibus O* zlatem vyšívati; *insutus pelle O.*

in-super, adv. a) navrch, nahoru: *humum inicere L, Aetnam i. imponere V*;

svrchu: *iugum i. imminens L, specus i. onerare T*; **b)** nad to, kromě toho: *i. poenas expetere L; haec i. addidit V; i. his* (dat.) *V* kromě těchto.

īn-superābilis, *e* nepřemožitelný: *genus bello VO*; nepřekročitelný: *Alpes L*; jemuž nelze uniknouti: *fatum O.*

īn-surgō, *ere, surrēxī, surrēcturus* **a)** vzpřímiti, vztýčiti se, povstati: *insurgere haud licitum T* povstati není dovoleno; *insurgens Entellus, altior insurgens V* vztýčiv se; (*anguis*) *arduus insurgens V* do výše se vztyčuje; *equus i. Cu* vzpíná se; *remis i. V* do vesel se opříti; **b)** zdvihati se, strměti: *collis L; silex V, silva T, tenebrae V* vyvstávají, *aquilo H* zdvihá se; *regnis* (dat.) *O* proti říši povstati; *opes i. T* moc vzrůstá.

īn-susurrō, *āre, āvī, ātum* pošeptati: *in aurem C, ad aurem Cs alci alqd C; Favonius insusurrat C* šeptá nám, upomíná nás.

in-tābēscō, *ere, tābuī,* — roztávati, taviti se, táti: *cera igni O*; ponenáhlu chřadnouti, mizeti: *diuturno morbo; pupullae intabescunt H* oči hasnou; *invidia O* stravuje se.

in-tāctus, *a, um* **a)** nedotknutý, netknutý; nepoškozený, neporušený: *corpus ferro L; cervix V* již se nedotklo jho; *integer et i. L* nezraněný; *optare emptum intactum Pallanta V* koupit P. nedotknutého, P. život; *pontem intactum sinere Cu; intactae boves H* (sc. *nullo mortali opere*); pod. *grege de intacto V; vestis O* čistý; *muri intacti L* na něž neučiněn útok; *intacta regio Cu* válkou ušetřená; *i. Britannus H* nepřemožený; **b)** přenes. nedotknutý, čistý, panenský: *Pallas H, virgo Cat*; netknutý: *bellum S*; prost něčeho: *superstitione Cu, cupiditate, infamia L; animus religione i. L* neznající rozpaků svědomí; *carmen Graecis intactum H* o niž se Ř. nepokusili; *nihil intactum neque quietum pati S* nic bez pokusu ani s pokojem nenechával.

in-tāminatus, *a, um* neposkvrněný, nezkálený: *honores H.*

in-tēctus, *a, um* nepokrytý, neoděný: *corpus, homo T; pedes intecti T* pouze v sandálech; přenes. dušev. přímý, otevřený: *alci alqm i. efficere T.*

intēctus, partic. s předl. *in,* viz *intego.*

integellus, *a, um* [demin. od *integer*] dosti neporušený, bezúhonný, čisťoučký.

integer, *gra, grum* [*in* a *tango*] **I** pův. neporušený, netknutý, v dobrém stavu **a)** tělesně: čerstvý, neseslabený, neunavený, svěží: *integri defatigatis succedunt Cs* čerství nastupují na místo unavených; *exercitus N; corpora i. L* svěží, zdravá; *integris viribus Cs* se svěžími silami; odt. obr.: *cum oppidanos eosdem integro semper certamini paucitas fessos obiceret L* pro nepatrný počet dávali se stále tíž v zápas s čerstvými; — zvl. ranami netknutý, neporaněný: *Horatius L, saucii et integri Cs; partim interficiuntur, partim integri procumbunt Cs* jednak neporaněni padají; *per integram pellem V* přes kůži neporušenou (neproraženou ranami); *integer aevi sanguis V* mladistvá, svěží krev; *integra facie L* se zachovalými rysy v obličeji; *integra valetudo C* kvetoucí zdraví; *pars corporis integra C* = zdravá; o mase: *int. aper H* čerstvý; **b)** kvantitativně: úplný, počtem plný, co do velikosti, síly nezmenšený, neztenčený: *integra praeda C* celá kořist; *i. annus, aestas, dies C H* úplný, celý, *consulta se integra habere S* ujednání že chová nezměněná t. j. v plné platnosti; *fames C* dokonalý hlad; *integra etiam tum domo sua T* kdy jeho rodina nebyla ještě ztenčena, nebyla bez potomstva; *Ofellum integris opibus novi non latius usum, quam nunc accisis H* jmění ještě neztenčeného neužíval hojněji než nyní skrovného; — zvl. o právu: *ius sanctum atque integrum C* svaté a nedotknutelné; **in integrum** *restituere C* v (dřívější) neporušený stav právní vrátiti, uvésti, **c)** kvalit.: neporušený, nesmíšený, čistý: *fontes integri H* (ἀκήρατοι); *i. sapor* (*vini*) *H*; *sanguis V*; **II** přenes. **a)** eth.: neposkvrněný, čistý, bezúhonný: *homo castus atque i. C*; *initia aetatis C, vita C*; *Diana H* panenská; *i. vitae* (gen. urč.) *H* člověk života bezúhonného; *i. in omnibus vitae partibus C*; *integrae virgines Cat*; **b)** spec.: neporušený, nepodplacený, nepodplati-

telný, nestranný, poctivý: *iudicium T* nestranný, *integris animis diiudicare T* nestranně; *i. laudo H.* nepředpojatě; *nemo incorruptus, nemo i. C; testis C; esse integrum C* býti nestranný; c) psychol.: vášní atp. netknutý, prost něčeho: *adhuc i. H* (sc. *ab amore*) lásky dosud neznající; *integra mente C* = s mysli zločinného úmyslu prostou; *i. a coniuratione T* nemající účasti v..; d) netknutý = nerozhodnutý, neprojednaný: *res, omnia, causa C*; *sibi de alqa re integrum reservare C* ponechati si volnost jednání v něčem; *non est integrum* s inf. *C* není již v možnosti něčí, není volno, možno; *causa integra T* pře nerozsouzená; *certamen L* nerozhodnutý spor; pod. *integra omnia relinquere Plin*; — spec. *loca integra Cs* = místa nejsoucí v moci nepřítele; *gentes integrae C* = *nondum bello lacessitae*; *res* **in integrō** *est alci C* míti volnost jednání; e) nový, čerstvý: *labor C, bellum S*; **dē integrō** *C* znova, opětovně; pod. **ab integrō** *V* opět, znova.

in-tegō, *ere, tēxī, tēctum* pokrýti, přikrýti; přenes. kryti, chrániti: *Romanos L.*

integrātiō, *ōnis, f.* obnovení (*alcis rei*).

integrē, adv. a) úplně: *mutare avaritiam alcis T*; b) nestranně: *iudicare C*; bezúhonně: *agere T*, poctivě, spravedlivě, nezištně: *Galliam regere T, in alqa re versari T*; správně, čistě; *dicere C.*

integritās, *ātis, f.* neporušenost a) pův. *corporis C, valetudinis C*; b) přenes. bezúhonnost, počestnost, poctivost; — o řeči: čistota.

integrō, *āre, āvī, ātum* [*integer*] v bývalý stav uvésti: *artus elapsos T*; obnoviti: *pugnam, caedem, seditionem L*; *i. lacrimas L* nové a nové slzy vzbuzovati, vyluzovati, opětovně rozplakati; *carmen V* (žalostnou) písničku stále zpívati.

integumentum, *ī, n.* [*intego*] pokryvka, kryt: *consaepti L*; poklička: *lanx cum integumentis L*; přenes. zástěra, maska: *flagitiorum, frontis C.*

intellēctus, *ūs, m.* porozumění: *boni T* pro dobro; *i. insidiarum T* tušení úkladů; pass. *hiems intellectum ac vocabulum habet T* jest představa, pojem zimy a má též název.

intellegēns, *entis* (pozd. *intelligens*) něčemu rozumějící, rozumný, znalý něčeho, znalec: *in hisce rebus C, cuiusvis generis voluptatis C*; *imminentium T* budoucnost tušící; *existimator doctus et i. C* kritik učený a důmyslný; samost. subst.: *intellegentium iudicium C* úsudek znalců.

intellegenter, adv. s porozuměním: *audire C, lectitare Plin.*

intellegentia, *ae, f.* a) chápavost, rozum, soudnost; *in nostram i. cadit C* může námi býti pochopeno; b) znalost něčeho: *ruris C, in rebus rusticis C*; *pecuniae quaerendae C*; — zvl. znalectví: *in eo homine i. est C* = sbírá jako znalec (nikoli z lakoty); c) představa, pojem: *rerum intellegentiae C*; *in gustatu et odoratu est quaedam i. C* v chuti a čichu spočívá jakási soudnost, představivost; *difficilis erat animi i. C* bylo těžko si představiti ducha.

intel-legō (poklass. *intelligo*), *ere, lēxī, lēctum* [*inter-lego*] a) (vl. rozbírati), rozumem něco vnímati, poznávati (naproti smyslovému vnímání čili cítí): *i. et iudicare C*; *fraudem Cu*; *voluntatem C*; *intellexit insidias sibi fieri N* poznal (z posunků), že se proti němu něco kuje; b) dovtípiti se, pochopiti, domysliti se, usouditi: *facile intellegi potest N* lze se snadno...; *facile intellectu est H*; *sententiam, rem, rationem C*; *Catonem sua aetas non intellexit T* Katona nepochopili vrstevníci jeho; *non acriter intellegens C* nepříliš bystře chápající; *quatenus intellegit C* pokud sahá jeho chápavost; *ex quo intellegi potest N* = důkaz to, že...; c) rozuměti něčemu, někomu: *quem legatum ita intellexit Plin* tak mu porozuměl; *quod nemo intellegit C* čemu nikdo nerozumí; *non multum in ea re i. C* málo rozuměti z něčeho; d) věděti, vědomost míti: *intellego, quid loquar C* vím, co mluvím; *qui prudenter intellegit C* dobrý znalec; e) myslit si, představiti si: *sanguinem quid intellegis? C* co si představuješ slovem ‚krev'?; *nullum bonum intellegere posse C* nemoci si představiti bez...

Intemeliī, *ōrum, m.* Intemeliové, ligurský kmen na vých. svahu přímořských Alp. Hlavní město jejich **Album Intemelium,** ve výslovnosti **Alb-intemelium,** později také pouze **Intemelium,** *iī, n.*

in-temerātus, *a, um* neposkvrněný, čistý.

in-temperāns, *antis* nemírný, míry nešetřící, bezuzdný: *homo, vir C, animus L*; bezohledný: *fui in te i. C.*

intemperanter, adv. nemírně, bez míry, bezuzdně, vášnivě, náruživě.

intemperantia, *ae, f.* nedostatek pravé míry, nezdrželivost, bezuzdnost (v čem *alcis rei*); zvl. α) nedostatek míry v jednání, pýcha; β) nedostatek kázně, nekázanost.

intemperātē, adv. nevázaně, výstředně: *vivere C.*

in-temperātus, *a, um* nemírný: *benevolentia C.*

in-temperiēs, *ēī, f.* a) pův. nestálé počasí, drsnost: *caeli, verna, anni L*; *solis L* nemírné horko; *aquarum L* přílišné deště; b) přenes. neumírněnost, zpupnost, pýcha: *amici C*; nekázeň: *cohortium T.*

intempestīvē, adv. nevčas, nevhod: *adire ad alqm C, iuvare alqm T* (s pomocí přijíti nevhod).

in-tempestīvus, *a, um* nevčasný, nevhod: *intempestivā turbantes festa Minervā O* nevčasnou prací.

in-tempestus, *a, um* nevčasný zejm. *nox intempesta* čirá, úplná, hluboká noc (zvl. doba před půlnocí), srov. *ἀωρία* (*νυκτός*); přenes. *intempestae Graviscae V* nezdravé.

intemptātus viz *intentatus.*

in-tendō, *ere, tendī, tentum* 1) pův. a) napnouti, rozepnouti, roztáhnouti: *vela V*; *stuppea vincula collo intendunt V* provazová pouta kolem krku napínají (připínají): *arcum i. CVO, tormenta Cu*; spec. α) *se i.* rozkládati se: *nubes caelo se intendunt Cu, tenebrae se i. L, nox se i. L* rozkládá se, hostí se kolem; β) *i. alqd alqa re* potáhnouti něco něčím: *intendit locum sertis V* natahuje, rozestírá věnce kolem (hranice); (*iubet*) *intendi brachia velis V* plachty natáhnouti na ráhna; *tabernacula intenta carbaseis velis C* stany potažené plachtami kmentovými; *brachia tergo i. V* na ruce navléci řemení; *i. alqd alci rei VO* něco kolem něčeho natáhnouti; b) za nějakým cílem natáhnouti, vztáhnouti: *palmas, brachia O, manus L T, dextram ad statuam C*; s dat. *brachia remis V* k veslům vztažené, na veslech natažené; *manus verberibus T* po ranách; — spec. o zbrani: namířiti, nastaviti: *tela C, hastas L, sagittas Cu*; *telo intento stare L* státi s vytaseným mečem; odt. obr. *tela intenta iugulis civitatis C* zbraň napřažená na hrdlo obce; 2) přenes. α) napínati = stupňovati, sesilovati, zvětšovati: *vocem V*; *curam Cu, formidinem, odium, gloriam, cupiditates T, ardorem exercitus T, luxum principis T*; *officia S* svou horlivost; β) *se i. C* namáhati se; *in alqd* proti něčemu usilovati; γ) zamířiti: *eo, quo intendit, .. perveniat C* kam zamířil; s acc. *iter i. L* cestou zamířiti, *fugam i. ad alqd L Cu* na útěk se dáti směrem k; *quocumque intenderat S* očkoli usiloval, se pokusil; *novum alveum i. Cu* nové řečiště si raziti; δ) namířiti proti někomu něco, ohrožovati někoho něčím: *periculum in omnes intenditur C* jest namířeno proti všem; *bellum in alqm L, facinus O, dolum Cu*; ε) ducha, mysl upříti na něco, umíniti si, předsevzíti: *animum ad n. in alqd C, animum rebus honestis H, mentem C, cogitationes ad alqd L; quod intenderat perficere non potuit S C* co si umínil = záměr svůj; zamýšleti: *fuga salutem petere Cs*; ζ) úsilovně tvrditi něco: *Lupus i. coepit* s acc. c. inf. *C.*

in-tentātus, *a, um* pův. nedotknutý; přenes. o co se kdo nepokusil: *iter T* (naproti *solitum*) neobvyklá (kudy nebylo obyčejem choditi); *nil i. liquere H* není nic, oč by se nebyli pokusili; *fortuna O, sors V* nezkoušená, bez pokusu; *intentatus et novus* (*equus*) *C* nevyzkoušený (jiné čtení *intractatus*); *quibus intentata nites H* jimž jsouc neznáma.

intentē, adv. pozorně; napjatě, s napětím, prudce (*pugnare L, petere C*); pečlivě (*custodias servare L*), horlivě:

delectus habere L, bellum apparare L, se excusare T.

intentiō, *ōnis, f.* **a)** napětí: *i. corporis, animi C, cogitationum i. C* napjaté přemýšlení; **b)** péče, námaha, úsilí *Plin*; **c)** pozornost: *animus intentione . . . considerabit C* pozorně; *i. vultus T* napětí ve tváři, napjatý výraz; *i. lusus* (gen. obj.) *L* pozornost věnovaná hře; *auditorum Plin*; **d)** záměr, vůle: *adversariorum C.*

intentō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *intendo*] napřahovati, stále míříti: *manus in alqm L, sicam, gladium alci L C* tasiti proti někomu, *tela in alqm T*; přenes. hroziti někomu něčím: *ictus T, arma Latinis L* válkou ohrožovati; *viris intentant omnia mortem V* vše hrozí smrtí; *terrorem alci i. T.*

1. intentus, *a, um* [vl. part. perf. od *intendo*] **a)** napjatý: *arcus Cu O, chordae C*; *brachia V* natažené; *tabernacula C* potažené; obr.: *i. labor O* usilovná práce; *intentior disciplina T* přísnější kázeň; *pretium T* zvýšená; *intenti milites T* horliví; **b)** pozorný, horlivě zaměstnaný, k boji pohotový: *intenti exspectant signum V* napjatě, pozorně očekávají znamení; *intenti paratique S*; *cum intentum se esse simularet L* stavě se horlivě zaměstnaným; *deinde ipse i. propere sequi S* k boji jsa uchystán; *intentos proelio habuerat S* udržel je v napětí k boji, zabrané do boje; *intentus operi L* zabrán do práce; *agendo censui T*; *ad proelium T*; *intentos volvens oculos V* kouleje očima (na zem) upřenýma.

2. intentus, *ūs, m.* napřahování, vztahování: *palmarum C.*

intepēscō, *ere, tepuī,* — zahřáti se.

inter [vl. kompar. k *in*, srov. superl. *intimus*] pův. jako adverb. v klass. lat. se nevyskytuje leč v t zv. tmesi a ve složeninách; klass. jako předl. s akk. mezi **a)** místně: **α)** pův. *i. Sequanos et Helvetios Cs* mezi Sequanskem a Helvétskem; *i. Padum et Alpes L*; *Faesulas inter et Arretium L*; *inter manus auferri C* pod rukama; *i. manus habere C* v rukou: *i. ora maestorum parentum V* před očima, *manus i. parentum V* v náručí; též o množství: *i. homines esse C* na zemi dlíti; *i. tela versari C, i. feras aetatem degere C*; *i. sepulcra Curiatiorum L* v blízkosti náhrobků C.; *se i. tela et gladios patris elapsum L* z dosahu zbraní a mečů uniknuv; k označ. bydliště urč. třídy lidí: *i. falcarios C* v ulici srpařské; *i. lignarios L* v ul. dřevařské; odt. *quaestio i. sicarios C* pro úkladnou vraždu; — zvl. výrazy: *i. paucos L* jako málokteří; *i. omnia Cu, cetera L* především, obzvláště; *i. alia L* mimo jiné; *i. manus sunt omnia vestras V* jest vám vše na snadě; **β)** přenes.: *pacem i. duas civitates conciliare N* mír zjednati mezi dvěma obcemi; *i. bellum et pacem dubitare T* býti na vahách mezi válkou a mírem; *inter infensos vel obnoxios T* mezi rozhořčenými neb podlízavými; *i. fugae pugnaeque consilium L* jsouce na vahách, mají-li se dáti na útěk či do bitvy; — zvl. o rozdílu: *quid interest i. periurum et mendacem? C* jaký jest rozdíl mezi křivopřísežníkem a lhářem?; **b)** reflex. o poměru vespol.: *i. se, nos, vos* vespolek, navzájem; leckdy lze přel. adjektivem: *auxerunt i. se opinionem L* vzájemné mínění o sobě, vzájemnou vážnost; *affinitas i. vos L* vespolné příbuzenství; *i. nos* zvl. o důvěrném sdělení ‚mezi námi'; **c)** o zvl. části celku: *i. primores L* mezi předáky; *i. suos C, i. aequales N*; *i. quos L*; *i. praecipua saeculi ornamenta numerandus Plin* jest jej čítati k předním okrasám našeho věku; **d)** časově: **α)** mezi (o dvou dobách): *i. horam tertiam et quartam L*; *i. binos ludos C*; **β)** za, průběhem: *i. tot annos LC, i. noctem L*; *i. omne tempus L* po všechen čas; *i. initia Plin* na začátku: *inter caedes cedentiaque agmina V* any voje jeho jsou rubány a ustupují; *i. fulmina C* za blýskání; *i. vina H* za pitky; *inter haec L* zatím; *i. arma C* za války.

inter-aestuāns, *antis* nadouvající se: *stomachus Plin.*

interāmenta, *ōrum, n.* dřívní stavební pro vnitřek lodí *L.*

Interamna, *ae, f.* [srov. Meziříčí] **1)** město v Umbrii, nyn. Terni, rodiště Tacitovo; **2)** město v Latiu u řeky Liris; adj. **Interamnānus,** *a, um* z Interamny;

Interamnās, *ātis* (*ager L*) a obyv. **Interamnātēs** Interamenští.

inter-ārēscō, *ere*, — (dočasně) vyschnouti.

intercalāris, *e* neb **intercalārius**, *a*, *um* vkladný, přestupný: *mensis L*; *Calendae SL* 1. den přestupného měsíce.

inter-calō, *āre*, *āvī*, *ātum* (veřejným vyvoláváním) vkládati, vsunouti; absol.: *hoc anno intercalatum est L* tohoto roku byl vsunut přestupný měsíc (což bylo pravomocí pontifiků); přenes. *poenam i. L.* odložiti.

inter-capēdō, *inis*, *f.* přerušení: *intercapedinem scribendi facere u C* psaní přerušiti; *i. molestiae C* přestávka.

Intercatia, *ae*, *f* pevnost v Hispanii u Saragossy.

inter-cēdō, *ere*, *cessī*, *cessum* a) pův. α) mezi něco vstoupiti n. mezi něčím kráčeti: *inter singulas legiones impedimenta Cs* vozatajstvo mezi jednotlivými legiemi; *etsi nemo intercedebat C* ač nebylo nikoho mezi nimi; β) mezi něčím ležeti, rozkládati se: *perpetua palus Cs*, *silvae C*; γ) časově: mezi něčím uplynouti: *nox nulla*, *annus*, *unus dies C*, *pauci dies L*; b) přenes. α) o událostech: padnouti, připadnouti: *in bello magni casus intercedunt Cs* ve válce stávají se významné případy; β) o poměrech: býti, trvati: *affinitas*, *consuetudo alci cum alqo C*, *inimicitiae C L*, *bella Cs*, *aemulatio inter illos N*; γ) o osobách: zakročiti a to příznivě: *pro alqo C* v zájmu někoho; v peněž. zálež. zaručiti se: *sestertium sexagies pro alqo C*; nepříznivě: zakročiti = odporovati, veto položiti (o tribunech lidu); též absol.: *si intercessum sit C* stalo-li se zakročení, bylo-li podáno veto; proti někomu: *alci i. C*; vazby: *ne*, *quominus*; vůbec: proti něčemu se stavěti: *imaginibus T.*

interceptiō, *ōnis*, *f.* [*intercipio*] vzetí.

interceptor, *ōris*, *m.* [*intercipio*] zpronevěřitel, odcizitel (jenž někomu něco ‚před nosem' vezme) *alcis rei L T.*

intercessiō, *ōnis*, *f.* [*intercedo*] a) zakročení proti něčemu: *empta intercessione C* koupením tribunského veta; přenes. právo zakročení, veta: *i. libera Cs*; b) zprostředkování, zaručení: *pecuniarum C*, *intercessionem alcis parare C.*

intercessor, *ōris*, *m.* [*intercedo*] a) zprostředkovatel, rukojmí, ručitel: *isto intercessore C* za jeho ručení (kdo se zaručí za cizí dluh); *intercessorem quaerere C* ručitele hl.; b) odpůrce (jenž proti něčemu zakročuje): *legis L*, *legi C*, *rei malae C.*

1. inter-cīdō, *ere*, *cīdī*, *cīsum* [*caedo*] protíti, přeříznouti: *intercisae venae T*; *commentarios Plin* listy ze zápisků vyřezati; *pontem L* prolomiti, *montem C* prokopati; *venas fontis Hirt* skopati, odkopati; *iugum intercisum a castris Hirt* odříznutý, oddělený.

2. inter-cidō, *ere*, *cidī*, — [*cado*] a) padnouti mezi něco: *telum inter corpora L*; b) přijíti na zmar, zahynouti: *inimici C*; — zvl. vypadnouti z paměti: *consulatus memoriā L*, *nomen O T*, *alqd alci H.*

intercinō, *ere*, — [*cano*] zpívati mezi něčím: *neu quid medios intercinat actus H* a ať nezpívá něco mezi jednáním, co by . . .

inter-cipiō, *ere*, *cēpī*, *ceptum* [*capio*] a) zachytiti: *tela et pila Cs*, *epistulam Cu*, *brachium Cu* ruku napřaženou k ráně; *commeatūs Hirt* vozy se špíží; *hostes in fuga Hirt* překvapiti a zastaviti; *Rhoetus hastam intercipit V* zachytí oštěp = jest trefen oštěpem (jinému určeným); b) přenes. α) zameziti, přerušiti: *iter LCu*, *usum aurium Cu* poslechu, slyšení brániti, překážeti; *praeceps in salum murus pedestre iter interceperat Cu* zeď do moře spadající nepřipouštěla pěší cestu (nedovolovala přístupu pěšky, po suchu); *loca opportuna L* odříznouti, *hostium ingressum T* zameziti; β) vzíti, odníti, vyrvati: *honorem C*; *vencnum C* odstraniti; *pecuniam e publico T*; *neci interceptus O* smrti vyrvaný; *solem*, *gloriam Cu*; *spem anni O* zničiti; pod. *Cererem O*; *i. alqm veneno T Plin* usmrtiti jedem, otrávití.

intercīsē, adv. nesouvisle, nespořádaně: *dicere alqd C.*

inter-clūdō, *ere*, *ūsī*, *ūsum* a) s předm. věc.: uzavříti, zameziti, překaziti něco někomu *alqd alci*: *aditum C*, *itinera Cs*, *fugam Cs C*, *vocem L*, *spiritum Cu L* dýchá-

ní znemožniti (*intercluso spiritu extincti sunt* zalknutím zahynuli); *spem alcis rei L* vzíti; b) s předn. osob.: odloučiti, odříznouti, oddělíti někoho od něčeho, něco někomu zameziti (*alqm alqa re* n. *ab alqa re*); *intercludi ab oppido L* odtržen býti od města (zaskočen se strany města); *saepe eos interclusit hiems V* zdržela bouře; *interclusus L C* odloučený; — spec. uzavříti, obklíčiti někoho něčím: *metus, ne intercludamini C, angustiis Cs, praesidiis C*; metaf. *dolore intercludor C* bolest mi brání.

inter-columnium, *ī*, *n.* mezisloupí (prostor mezi sloupy).

inter-currō, *ere, currī, cursum* vběhnouti mezi něco: *misimus, qui intercurrerent C* (mezi řady bojujících): zprostředkovati; vmísiti se: *dolor exercitationibus C;* zatím někam běžeti: *Veios L.*

inter-cursō, *āre* [freq. k *intercurro*] vbíhati (útočně): *barbari L.*

inter-cursus, *ūs*, *m.* [*intercurro*] vkročení, vběhnutí: *i. suorum L, repentinus L*; zakročení, vmísení se: *consulum L, tribunorum T.*

inter-cus, *cutis* [utvoř. z *inter cutem*] podkožní: *i. aqua C* vodnatelnost.

inter-dīcō, *ere, dīxī, dictum* a) pův. zapověděti, zakázati *alci alqd LNO, alqd C, alci alqa re C, ne Cs C*; b) zvl. v právn. *alci aqua et igni i. C Plin* dáti do klatby někoho; *sacrificiis i. alci Cs* vyloučiti z obětí; o zákazu praetorském: *praetor interdicit de alqa re C* zakazuje užívání něčeho.

inter-dictiō, *ōnis*, *f.* zákaz: *finium L* vstoupiti do území; dání do klatby, klatba: *aquae et ignis i. C.*

inter-dictum, *ī*, *n.* [vl. subst. part. perf. od *interdico*] zákaz, zápověď: *sceleris, Caesaris, deorum C*; zvl. zápověď praetorská, rozhodnutí, nález: *per interdictum alqd repetere, constituere C*; *in hoc interdicto C* v této rozhodčí formuli.

interdictus, *a, um* zakázaný, zapovězený: *voluptas H, spes O.*

inter-diū, adv. [*dies*] za dne, ve dne, přes den.

inter-ductus, *ūs*, *m.* znaménko rozdělovací, interpunkce: *librarii C.*

inter-dum, adv. čas od času, časem, někdy.

inter-eā, adv. a) časově: zatím, mezitím; *i. lustrabo Maenala V* občas; b) advers. zatím však; *cum i. C.* kdežto.

interemptiō, *ōnis*, *f.* [*interimo*] zahubení, zničení, zabití.

inter-eō, *īre, iī, itūrus* zajíti, zaniknouti; zahynouti, zemříti: *stilla mellis in magnitudine maris C* zaniká v ohromnosti moře; *pergunt i. lunae H* o ubývání měsíce; *domus O*; *aestas interitura H* letní doba, jejímž účelem jest zajíti; *res publica, cultus Cereris, sacra Clodiae gentis C*; *ignis C* uhasíná; *statuae C* berou zkázu; *pecunia interibat N* přicházely na zmar; *inteream, si valeo H* ‚ať zhynu' (srov. ‚ať se propadnu' = ‚mohu-li.

inter-equitō, *āre* mezi něčím, někudy projíždět (alqd).

inter-fātiō, *ōnis*, *f.* [*fari*], vskočení do řeči', námitka.

interfectiō, *ōnis*, *f.* vražda, usmrcení.

interfector, *ōris*, *m.* vrah (alcis); **interfectrīx**, *īcis*, *f.* vražednice.

inter-ficiō, *ere, fēcī, fectum* skoliti, utratiti, usmrtiti, zavražditi *alqm*; o věcech: zničiti: *messes V, exercitum N.*

inter-fluō, *ere, flūxī*, — téci mezi něčím: *quam (urbem) Sangarius interfluit Cu* jímž S. protéká; *unda saxa interfluens Cu* voda balvany protékající; *Naupactum et Patras L* mezi N. a P.

inter-for, *fārī, fātus sum* do řeči vskočiti někomu buď absol. n. alqm; někoho v řeči přerušiti.

inter-fulgēns, *entis* [*fulgeo*] probleskující: *aurum L.*

inter-fūsus, *a, um* [*fundo*] mezi něčím rozlitý, tekoucí: *novies Styx i. V*; *interfusa nitentes aequora Cycladas H* moře rozlité, rozkládající se mezi K.; *maculis interfusa genas V* majíc tváře podlité skvrnami.

inter-iaceō, *ēre*, — ležeti mezi něčím (*alqd* n. *alci rei*) *LPlin.*

inter-iaciō viz *intericio.*

inter-iciō, *ere, iēcī, iectum* [*iacio*] vhazovati, vkládati, stavěti něco do něčeho: *pleraque Latino sermone T* do řeči vkládati, promlouvati latinsky; *sagittarios inter equites Cs* postaviti; *preces T* vměšovati; *librum i. C* mezitím napsati.

1. inter-iectus, *a, um* [vl. part. perf. od *intericio*] vložený, položený mezi něco, le-

žící mezi něčím; *interiectae collibus convalles L* údolí mezi pahorky se rozkládající; *murus oculis i. C* mezi očima stojící (o nose); *saxis interiectis Cs* vloženými balvany; *i. exercitus T* tam ležící; *aliquid quasi longo intervallo interiecto videre C* viděti něco jakoby ve velké vzdálenosti; *interiecti inter philosophos et eos C* stojící uprostřed mezi . .; časově: *interiecto brevi spatio Cs* po (uplynutí) krátké době; *anno, aliquot diebus CsL* po roce, po několika dnech.

2. inter-iectus, *ūs, m.* [*intericio*] vložení, vsunutí, místně: *interiectu terrae C* postavením se země (mezi slunce a měsíc); časově: mezidobí, lhůta, doba: *noctis T* po uplynutí noci; *paucorum dierum T* lhůta několika dní.

inter-iiciō viz *intericio.*

inter-im, adv. [srov. *in-de*] zatím, mezitím; někdy s vedl. význ. omezovacím = prozatím (*TC*).

inter-imō, *ere, ēmī, emptum* odstraniti, zničiti, zahubiti; metaf. místo usmrtiti, zahladiti, utratiti: *Sp. Maelium . . occupatum interemit C* = φθάσας ἀπέκτεινεν; *stirpem virilem L.*

interior, *ius* [kompar. od *inter*] vnitřnější, vnitřní: *aedium pars C parietes C; tectum, domus V* vnitřek domu; *nationes C* národové dále dovnitř bydlící, vnitrozemští; *gyrus H* = kratší; *i. nota Falerni H* druh vína hlouběji ve sklepě ležící = lepší; bližší: *ripa L, rota O* (cíli), *sponda O* strana ke zdi obrácená; *i. ire O* jíti po pravé straně; *naves interiores ictibus tormentorum erant L* byly blíže dostřelu hrubých kusů (takže nemohly býti zasaženy); pod. *i. periculo vulneris L* příliš blízko, aby mohl býti poraněn; přenes. důvěrný: *amicitia L, comes O*; tajný: *consilium N, litterae C; haec interiora Luculli C* tuto důvěrnější, méně známou učenost; *i. potentia T* větší vliv důvěrníků; jako subst. *interiora alcis rei* vnitřek, nitro; adv. *interius* hlouběji uvnitř. Superl. **intimus** v. t.

inter-itiō, *ōnis f.* [*intereo*] zaniknutí, záhuba, zkáza: *aratorum C.*

interius viz *interior.*

inter-itus, *ūs, m.* [*intereo*] zánik, záhuba, zkáza alcis; *optimatium C* pád

inter-iungō, *ere, iūnxī, iūnctum* spojiti; *dextrae interiunctae L* pravice podány.

inter-lābor, *lābī, lāpsus sum* mezi něčím se sunouti, plynouti: *aquae V.*

inter-legō, *ere,* — mezi něčím sbírati: *frondes interque legendae V* listy protrhávati.

inter-linō, *ere, lēvī, litum* α) uvnitř vymazati: *caementa luto L, murum bitumine Cu*; β) vymazováním falšovati: *tabulas, codicem, testamentum C.*

inter-lūceō, *ēre, lūxī,* — prosvítati: *terrena animalia* (v jantaru) *T*; *duos soles nocte interluxisse L* za noci zasvítila; *corona V* kruh vojska jest průhledný = řídký; *interlucet alqd inter . . et inter L* jeví se rozdíl mezi . .

inter-lūcescō, *ere, lūxī,* — prosvitnouti, rozjasniti se: *noctu interluxit L* za noci objevil se jas.

inter-lūnium, *ī, n.* [sc. *tempus*] doba mezi starým a novým měsícem, meziluní, nov.

inter-luō, *ere,* — omývati, oplachovati, mezi něčím téci: *saxa Cu, Capreas T; quantum interluit fretum? L* jak veliký jest ten průliv? (= malý).

inter-mēnstruus, *a, um* meziměsíční: *tempus C* doba nového měsíce; subst. **intermēnstruum,** *ī, n.* novoluní, nový měsíc.

1. in-terminātus, *a, um* [*terminus*] neomezený, bezmezný: *magnitudo C.*

2. inter-minātus, *a, um* [*minor*] hrozbami zapovězený: *cibus H.*

inter-misceō, *ēre, miscuī, mixtum* přimísiti, vmísiti mezi něco alci alqd.

intermissiō, *ōnis, f.* [*intermitto*] přerušení: *sine intermissione C* bez ustání; *fit i. saepe C* často jest příležitost přerušiti; *per intermissiones L* s častějšími přestávkami.

intermissus, *a, um* [part. perf. od *intermitto*] přerušený: *planities Cs*; vložený: *trabes intermissae paribus spatiis*; *per intermissa moenia L* mezerami v hradbách; *loca custodiis intermissa L* místa, na nichž není hlídek; *verba i. O* trhaná; *tecta villarum Plin* přerušovaná řada střech letohrádkových.

inter-mittō, *ere*, *mīsī*, *missum* **1)** přech. přerušiti něco, nechati něčeho, ustati od něčeho: *iter Cs*, *bellum H*, *delectum C*, *magistratum C* nechati dočasně neobsazen; *rerum curam T*; o čase: nechati uplynouti, promeškati: *diem CsC*, *noctem Cs*; *nulla pars temporis ad laborem intermittitur Cs* pracuje se bez nejmenší přestávky; *dies intermissus C* promeškání jednoho dne; med. *vento intermisso C* když vítr ustal; *triduo intermisso CsC* po třídenní přestávce, po třech dnech; **2)** nepřech. přestávati, ustávati; *qua flumen intermittit Cs* kde řeka nechává mezeru; *non intermittunt hostes Cs* bez ustání, rovnoměrně postupují; *proelia non intermittunt Hirt* trvají dále.

inter-morior, *morī*, *mortuus sum* zemříti, odumříti, vyhynouti, zahynouti: *officium non intermoriturum C* že přátelská služba neupadne v zapomenutí; *civitas L*; *ignis intermoritur Cu* uhasíná.

inter-mortuus, *a*, *um* **a)** do mdlob padlý, omdlelý: *in contione i. paulo post exspiravit L* ve shrom. padnuv do mdlob, brzo na to ducha vypustil; **b)** odumřelý, v zapomenutí upadlý: *memoria, Catilinae reliquiae C*, *res i. O* zapomenutá, vyhynulá.

inter-mundia, *ōrum*, *n.* [řec. *μεταχόσμια*] prostor mezi světy, mezisvětí: *Epicuri C* (dle E. žijí tam bohové, nestarajíce se o svět).

inter-mūrālis, *e* [*murus*] mezi zdmi: *amnis L.*

inter-nātus, *a*, *um* mezi něčím vyrostlý: *herbae saxis T*; *internata virgulta L* křovitý porost.

internecīālis, *e* zhoubný (jiné čtení *in perniciales* (sc. *morbos*) *L*).

internecīō, *ōnis*, *f.* [*nex*] pobití: *Gallorum C*; *civium C* záhuba, úplná porážka, vyhlazení: *gentem ad internecionem adducere L*, *redigere Cs* vyhladiti; *gentis i. T*; *bella ad internecionem gerere N* války vésti až do úplného zničení.

internecīvus, *a*, *um* vyhlazovací: *bellum CL* na život a na smrt.

inter-nectō, *ere*, — spínati.

internicīō viz *internecio*.

internicīvus viz *internecivus*.

inter-niteō, *ēre*, prokmitávati, prosvítati, lesknouti se skrze něco: *sidera Cu* (skrze stromy); *lucis fulgor Cu* (mraky); *gemmae Cu* třpytící se.

inter-nōdium, *ī*, *n.* [*nodus*] mezikloubí.

inter-nōscō, *ere*, *nōvī*, — rozeznávati (aliqd ab alqa re).

inter-nuntiō, *āre*, — skrze prostředníky vyjednávati.

inter-nuntius, *ī*, *m.*, **-a**, *ae*, *f.* prostředník, zprostředkovatel, zprostředkovatelka.

internus, *a*, *um* [*inter*] vnitřní: *arae O*; *bellum*, *discordia T* domácí; *ad interna praevertere T* obraceti se, zření míti k domácím věcem (vnitřní politice).

interpellātiō, *ōnis*, *f.* [*interpello*] přerušení, vyrušení: *sine i. in litteris versari C*; zvl. vskočení do řeči: *opportuna Plini familiaris mei C.*

interpellātor, *ōris*, *m.* [*interpello*] vyrušovatel: *ubi se oblectare sine interpellatoribus posset C* kde by se mohl nerušeně baviti.

inter-pellō, *āre*, *āvī*, *ātum* [srov. *appello*, *com-pello*] **a)** mluviti, vskočiti do řeči někomu, přerušiti někoho: *nihil te interpellabo C*; *interpellandi locus hic erat H* přerušiti jej; *crebro i. dicentem C*; jako námitku přednésti: *quod interpellavit Hortensius C*; dotazovati se, žádati vysvětlení: *si quis te interpellet Cu* **b)** přenes. přerušiti, vyrušiti, zdržeti někoho, zameziti, překaziti něco: *alqm Cs*, *poenam*, *stuprum L*, *otium bello Cu*, *silentium Cu*, *saxa interpellant specus Cu* zahrazují; absol. *quantum interpellet inani ventre diem durare H* kolik by postačilo s prázdným žaludkem přečkati den.

inter-polō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*interpolus* nově uhlazený; *polio*] znova zříditi, opraviti, *togam C*; falšovati: *aliquid* (*in tabulis*) *C.*

inter-pōnō, *ere*, *posuī*, *positum* **a)** vložiti něco mezi něco: *equitatui praesidia Hirt.* *nullum verbum C* přičiniti; podvrci: *falsas tabulas C*; *rationes non interpositae C* účty vložkami neporušené; *versus C*; zvl. o knize vložku (= zmínku) přičiniti: *hoc loco libet i. N*; o měsících přestupných: *menses intercalarios L* vložiti; **b)** o čase: nechati uplynouti: *diebus*

quadraginta interpositis C po uplynutí 40 dní; *cunctationem T* otáleti; *nox interposita C* prodlení (jediné) noci; *tridui morā interpositā Cs* po třídenním zdržení; *nullam moram interponendam C* že se nesmí prodlévati s..; **c)** o osob. nastrčiti: *accusatorem testes C*; refl.; *se i.* zakročiti, vměšovati se do něčeho: *ille se interposuit N* zakročil; *audaciae alcis C* z. proti; *tribunus plebis se i., quominus C*; *in rem C, scriptis Caesaris Hirt, bello L*; **d)** uváděti (jako důvod): *causam i. N Cs, auctoritatem C, religionem C*; *gladiatores C* (jako záminku k obžalobě); **e)** zaručiti něco: *interposita fide publica S* zaruče mu veřejnou ochranu; *in eam rem fidem suam i. C* zaručiti se svým slovem; *iusiurandum L*; **f)** zaříditi, vydati: *decretum L, poenis interpositis C* uživ jako prostředku trestů.

interpositiō, *ōnis, f.* vložení slov do hotového spisu, přípis, vložka.

inter-positus, *ūs, m.* vsunutí se, postavení se mezi něco: *luna interpositu terrae repente deficit C* postaví-li se země mezi něj a slunce.

interpres, *etis, comm.* pův. v obchod. dohazovač, zprostředkovatel, potom vůb. prostředník, vyjednavatel, posel, tlumočník: *foederum C vobis interpretibus C* vaším prostřednictvím; *pacis C, interprete ad alqd uti C, i. divum* posel (*Mercurius*), *Iuno i. harum cura rum V* zprostředkovatelka této trýznivé lásky; *alqm per interpretem appellare L* osloviti někoho prostřednictvím tlumočníka; *sine interprete loqui C*; přenes. vykladač: *legum, caeli* (= astrolog), *portentorum, iuris, verborum C; Orpheus H* věštec vůle božské; *Troiugena i. divum V* věštec; překladatel: *verbum e verbo exprimi, ut interpretes indiserti solent C* překládati slovo za slovem, jak činívají neobratní ve slohu překladatelé.

interpretātiō, *ōnis, f.* výklad, vysvětlení (s gen. subj. i obj.): *i. foederis C* překlad.

interpretor, *ārī, ātus sum* [*interpres*] **a)** vykládati, vysvětlovati: *cupido ad arma stimulat neque, recte an perperam, i. L* nechci však vykládati, zda správně či špatně; *pomerium postmoerium interpretantur esse L* p. vykládají jakožto ‚záhradbí'; *sed eam sapientiam interpretantur, quam adhuc mortalis nemo est consecutus C* dle jejich výkladu jest moudrost něčím. čeho dosud žádný smrtelník nedosáhl; *apud civitatem cuncta interpretantem funesti ominis loco acceptum est, quod .. T* u občanů, kteří si vše vykládali, za zkázyplné znamení se považovalo, že; *ipsa vitia pro virtutibus i. T* chyby vykládati za ctnosti; *ius, leges, insolitum verbum, somnia, portenta C*; **b)** rozuměti, dovésti posouditi, chápati, pojímati: *plerique aspecto Agricola quaerebant famam, pauci interpretabantur T* vidouce Agrikolu tázali se po jeho slávě, ale málokterý jí rozuměl; *recte i. sententiam C* chápati; *hominem simulatorem i. C* pokládati za pokrytce; *alqd in mitiorem partem i. C* v lepší stránku vykládati; *virtutem ex consuetudine C* souditi o .., usuzovati; *grato animo alqd i.* blahovolně posuzovati; **c)** překládati: *φιλοσοφία, si i. velis C, epistulam, scriptores C, ex Graeco carmine L*; part. perf. ve význ. pass. vyložený, přeložený *CS.*

interpunctiō, *ōnis, f* oddělování slov body: *verborum C.*

inter-pungō, *ere, punxī, punctum* vkládati tečky mezi slova, oddělovati slova; odt. *interpunctus, a, um* náležitě oddělený: *narratio C.*

inter-queror, *querī,* nářky vměšovati (jiné čtení *leniter questi L*).

inter-quiēscō, *ere, quiēvī,* — přestávku učiniti (o řeči *C*).

inter-rēgnum, *ī, n.* mezivládí, bezvládí; v době král. doba od smrti krále do nastoupení nového krále, v níž vládu vedli střídavě senatoři. Za republ. doba bez konsulů: *res ad i. redit L, venit C, i. init L* nastává m., dochází k m.

inter-rēx, *rēgis, m.* mezikrál, dočasný král, t. j. správce státu (jeden *i.* vládl pět dní, načež nastoupil jiný *i.*)

in-territus, *a, um* nezastrašený, neohrožený; *spectat interrita pugnas V*

neděsíc se, beze strachu; *i. leti O* nebojící se smrti.

interrogātiō, *ōnis, f.* [*interrogo*] otázka, dotaz: *tribuni* (subj.) *L*; dotazování se, výslech: *testium* (obj.) *T*, *i. mea C*; závěr, syllogismus: *fallaces et captiosae i. C.*

interrogātiuncula, *ae, f.* otázečka, nepatrný úsudek *C.*

inter-rogō, *āre, āvī, ātum* tázati se, dotazovati se na co (alqd, de alqa re, nepř. ot.). *sententiam interrogatus L* byv otázán na své mínění; **interrogātum,** *ī. n.* otázka: *iudicum* (gen. obj.) *C*; — zvl. v soudn. dotazovati se, vyslýchati: *testes C*; *lege, legibus i.* po zákoně obžalovati: *lege Plautia i. S* dle zákona P.; *repetundarum T*, *ambitus S*; *consules interrogati poenas dederant S* byvše obžalováni byli odsouzeni.

inter-rumpō, *ere, rūpī, ruptum* přetrhnouti, přervati: *pontes Cs* strhnouti, *aciem L* proraziti; přerušiti: *iter CT*, *singultus O*, *colloquia Cs.*

inter-ruptus, *a, um* přetržený, protržený: *acies L*; prořízнutý: *venae T*; přerušený: *oratio C*, *tumultus T*, *amicitia C*, *opera V*; nesouvislý, ojedinělý: *ignes V* = tu a tam.

inter-saepiō, *īre, saepsī, saeptum* plotem odděliti, přehraditi, zahraditi: *foramina C* zacpati; *urbem vallo L*, *quaedam operibus L*; *legio densis arbustis intersaepta T* obklíčená; přenes. *conspectum i. alci L* vzíti, zameziti pohled; *iter C* cestu zameziti, vzíti.

inter-scindō, *ere, scidī, scissum* strhnouti: *pontem*, *aggerem Cs*; otevříti, protíti: *venas T*; oddělovati, odlučovati: *Chalcis freto interscinditur L.*

inter-scrībō, *ēre, scrīpsī, scrīptum* vepsati: *alia Plin.*

inter-serō, *ere,* — vkládati, přidávati: *oscula verbis* (dat.) *O*; *causam N* předstírati.

inter-situs, *a, um* vložený, mezi něčím ležící.

inter-spīrātiō, *ōnis, f.* pooddechnutí mezi něčím.

inter-stinctus, *a, um* [srov. *distinctus*] tu a tam vyznačený body: *facies medicaminibus T* obličej náplastmi polepený.

inter-strepō, *ere,* — mezi něčím zvučeti: *anser inter olores V* štěbetá, kejhá mezi labutěmi.

inter-sum, *esse, fuī* a) býti mezi něčím, rozkládati se, ležeti; býti při něčem, býti přítomen, účasten: *murus i. C* zeď jest mezi námi; *Tiberis inter eos C*, *amnis L*; časově: *ne una quidem hora i. C*; *intersunt anni L* mezi tím léta plynou; *anni dcccm interfuerunt C* uplynulo; *qui interfuerant C* kteří byli při tom; obyč. dat.: *numen interest rebus humanis L* zasahuje, má účast na zál. lidských; *epulis, omnibus rebus, consilio C*, *pugnae navali N*; *interfui querelis C* byl jsem přítomen (ale nesdílel jsem je); *spectaculo L*; ale též in: *in convivio, in caede, in testamento faciendo i. C*; b) **interest** α) jest rozdíl: *quid i. inter . . ? C*; *quid hoc intersit, audieris H* jaký jest v tom rozdíl; *nihil i. inter C* není rozdílu mezi; *plurimum i. C* jest převeliký rozdíl; nepř. ot.; β) *interest* záleží na tom, jest důležito: *ad alqd C* vzhledem k čemu; *meā, tuā, suā, nostrā, vestrā* mně, tobě atd. záleží na tom; s gen.: *quid eius intererat? C* co mu na tom záleželo?; *id maxime i. rei publ. C* na tom nejvíce záleží obci; *aratoris i.* s acc. c. inf. rolníku záleží na tom, aby; nepř. ot., ut a ne, též samotný inf.

inter-textus, *a, um* [*texo*] protkaný: *chlamys auro V*; propletený, vetkaný: *flores hederis O.*

intertrīmentum, *ī, n.* [*tero*, srov. *detrimentum*] ztráta otřením způsobená: *argenti i. L* úbytek (způsobený tavením); přenes. vůbec škoda, ztráta.

interturbātiō, *ōnis, f.* zmatek, pomatenost: *animi L.*

inter-vallum, *ī, n.* [*vallus*] a) pův. prostor mezi dvěma koly na opevnění; přenes. b) mezera místní, vzdálenost: *pari intervallo Cs* ve stejné vzdálenosti, stejně daleko; *longo V*; *ex i. L* z dálky; *intervalla vides humane* (v. t.) *commoda H*; c) mezera časová, přestávka: *longo i. C*, *ex tanto i. L*, *sine i. C*; *annuum regni i. L* roční, rok trvající mezivládí (*interregnum*); *intervalla scelerum T* přestávky mezi zločiny; d) rozdíl: *i. inter*

consilium et dementiam C; v hudbě: vzdálenost tonů od sebe: *sonorum C.*

inter-veniō, *īre, vēnī, ventum* **a)** mezi něco, k něčemu přijíti, vstoupiti, nahoditi se, při něčem se objeviti: *Germani equites Cs, Cassius C*; *orationi L, sermoni C*; *plangor omni verbo O* po každém slově následuje úder; **b)** vmísiti se v něco, zakročiti, zprostředkovati: *nisi legatus intervenisset C*; **c)** přerušiti, zdržeti, překaziti: *coeptis bellum Sabinum L* válka s. přerušila, překazila podnik; *cognitionem i. T* vyšetřování zdržeti; *hiems rebus gerendis L, nox dicenti O*; *fortuna sapienti C* potkává.

interventor, *ōris, m.* návštěvník (=rušitel) *C.*

interventus, *ūs, m.* **a)** příchod: *Pomptini C, noctis Cs*; **b)** zakročení, prostřednictví: *Flacci C, principis Plin.*

inter-vertō, *ere, vertī, versum* odciziti: *donum C*; *Vitellius novies millies sestertium T* pro sebe spotřeboval; *receptum i. C* odnítiti, znemožniti; *aedilitatem i. C* obejíti, pominouti

inter-vīsō, *ere, vīsī, vīsum* časem navštíviti, podívati se na někoho *alqm C T.*

inter-volitō, *āre*, — mezi něčím poletovati: *ingens numerus avium L* (mezi deštěm).

intervortō viz *interverto.*

in-testābilis, *e* [pův. neschopný býti svědkem] bezectný, prokletý: *homo L T*; synon. *sacer H*; *periurium L* cti zbavující.

in-testātus, *a, um* [*testor*] bez závěti: *i. mori C*; též *intestato mori C.*

intestīnus, *a, um* [*intus*] vnitřní, domácí, rodinný; *bellum, malum C, scelus L* zločin v rodině; pod. *caedes L, intestinum externumve incommodum L* doma nebo v cizině; subst. **intestīna**, *ōrum n.* vnitřnosti, střeva; sg. břišní dutina.

in-texō, *ere, texuī, textum* **a)** vetkati, vplésti: *purpureas notas filis albis O* značky nachové do bílých nití; *aurum vestibus intextum O* šat zlatem protkaný = *vestes intexto auro Cu*; *vimina i. Cs* vplétati; *casiā i. V* proplétati; — o řeči: *laeta tristibus C* veselé se smutným splétati; *Varronem i. C* jako mluvícího uváděti; **b)** oplétati: *hederae intexunt truncos O* břečťan oplétá pně, vine se kolem pňů; *foliis i. hastas V* ratiště oplétati listy.

intibus a **intibum** viz *intubus.*

intimē, adv. [*intimus*] **a)** důvěrně: *uti alqo N* býti v důvěrném přátelství s někým; **b)** vroucně: *commendari C.*

intimus, *a, um* [superl. k *interior* od *inter*; srov. *op-timus*] **a)** nejvnitřnější: *in intimum sinum L* do nejvnitřnější části zálivu; *in intimis aedibus C, in intimo sacrario C, urbis i. pars C*; *pectus Cat, praecordia O*; **b)** nejhlubší: *intima Leti Tartara V* nejhl. peklo, smrti dům; přenes. *ex intima philosophia haurire C* z hlubin filosofie čerpati; **c)** nejtajnější: *consilia, cogitationes C, sensus civitatis C*; **d)** nejdůvěrnější: *familiaritas C, amicitia N*; subst. **intimus** důvěrný přítel, důvěrník: *Catilinae, meus C*; *i. Clodio C* Klodiův.

in-tingō (*tinguō*), *ere, tinxī, tinctum* namočiti, skropiti: *faces sanguine O.*

in-tolerābilis, *e* nesnesitelný: *frigus, insolentia C, vis Romanorum L, saevitia L*; *homo C.*

in-tolerandus, *a, um* nesnesitelný: *cruciatus L, dolor C, imperium S*; *tyrannus C.*

in-tolerāns, *tis* **a)** nesnášející něco: *corpora i. laboris L, Alexander secundarum rerum L* = nedovedl snášeti; *aequalium T* nemohoucí se snésti, nesnášelivý vůči . . .; **b)** nesnesitelný: *servitus T, dolor C.*

intoleranter, adv. nesnesitelně, nemírně, bez míry: *dolere C, se iactare, gloriari C.*

intolerantia, *ae, f.* nesnesitelné jednání, přepjatost: *regum C, superbia atque i. C.*

in-tonō, *āre, tonuī, tonātum* **a)** pův. zahřmíti: *intonat polus V, pater omnipotens V* zahřímati; *Fortuna O* (obraz vzatý od Jova); **b)** zazvučeti, zavzníti atp.: *silvae V* zašuměti; *armis i. V* zařinčeti; *clipeus V* zazvučí; *vox tribuni C*; *cum haec intonuisset L* když takto zahřímal; *rigidas minas O* zahřímati; **c)** neos. *intonuit V O* zahřmělo; **d)** prolept. hrom, bouři přinášeti: *intonata fluctibus hiems H* bouře snesší se za hromu nad vodami.

in-tōnsus, *a, um* [*tondeo*] nestříhaný, neholený: *capilli H, caput O, coma Cu, deus Pr* (= *Apollo*), *intonsi O* (o starých Řím.) vousatí = *Numa O, Cato H*; avšak *intonsum Damasichthona O* ještě neholeného = mladičkého; přenes. = nevzdělaný: *Getae O*; o rostl. plný listí: *capita quercuum V*; lesnatý: *montes V.*

in-torqueō, *ēre, torsī, tortum* vtočiti, vplésti: *angues capillis intorti H* do vlasů vpletení; splésti: *funes O; capilli i. O* kudrnaté; zatočiti, otočiti: *vertice intorti affligebantur L* vichr jimi zatočil a o zemi udeřil; *paludamentum circa brachium L* plášť kolem paže otočiti, ovinouti; *navis retro intorta L* do zadu stočená; metati, mrštiti: *hastam tergo V* do zad, *telum in alqm C, iaculum in auras V* do vzduchu, do výše (jiné čtení *attorquens*); *oculos i. V* očima kouleti; přenes. *contumelias C* hanlivá slova metati, házeti; *ius i. C* překroutiti.

intortus viz *intorqueo.*

intrā, [vl. abl. fem. od *interus* [předl. s akk. **a)** uvnitř, mezi (prostor.): *i. Oceanum S* více uvnitř okeánu; *i. Oceanum C* v okeáně; *i. parietes C* uvnitř domu, *i. moenia C*; též jen vzhledem k hranici: *i. montem Taurum C* = až po T.; dovnitř: *compulsus i. moenia hostis L* d. hradeb sehnaný; *i. castra se recipere L* do tábora; — obr. *intra me T* u sebe, mlčky; **b)** časově: v, za, po, během nějaké doby: *i. decem* (*tot*) *annos C L, intra annum L* během roku; *i. paucos dies L* v několika málo dnech; *i. decimum diem L Cu, i. iuventam T* za mládí; **c)** o počtu: pod, méně než: *i. centum L; domus i. paucos libertos T* skládal se jen z několika propuštěnců; jinak: *i. legem C* (méně než zákon dovoluje) v mezích zákona; *i. verba peccare Cu* pouze slovy; *i. spem veniae H* v mezích naděje v odpuštění; *se i. silentium tenere Plin* mlčeti; *i. fortunam Pr* v mezích svého stavu, ve svém stavu (rytířském).

intrābilis, *e* [*intro*] přístupný: *os amnis L.*

in-tractābilis, *e* s čím nelze zacházeti: *genus i. bello V* ve válce nepřemožitelný; *bruma V* drsná.

in-tractātus, *a, um* nedotknutý: *equus C* na němž nebylo dosud jeto; *scelus V* o nějž se kdo nepokusil.

intrātus viz *intro.*

in-tremō, *ere*, — chvěti se: *Trinacria V*; perf. od **intremīscō**, *ĕre* zachvěti se: *terra, malus V; pedes, genua O.*

intrepidē, adv. beze zmatku, klidně: *ferri = vehi et desilire L.*

in-trepidus, *a, um* v pořádku, v klidu: *sensim et intrepidi se receperunt Cu*; klidný, nerušený: *hiems T*; beze strachu, neohrožený: *dux L, vultus O; i. minantibus T* vůči . . .

in-tribuō, *ere*, — dávky, daně odváděti, platiti.

intrīcō, *āre*, — [*tricae*] v nesnáz uvésti někoho *alqm C.*

intrītus, *a, um* [priv. *in, tero*] neotřený; přenes. neseslabený: *cohortes Cs.*

intrō, adv. [srov. *eo, quo* atp.] dovnitř: *vocare alqm L.*

in-trō, *āre, āvī, ātum* [srov. *trans*] **1)** nepřech. **a)** vstoupiti, vejíti, vniknouti někam: *in tabernaculum Cu, in Capitolium C, in portum O*; absol. *Vicentini intravere Plin* vstoupili před soud; **b)** přenes. vniknouti: *in rerum naturam C; in sensum iudicis C; i. etiam magis C* ještě hlouběji vniknouti ve věc; *dolor H, segnitia T* nastupuje; **2)** přech. vstoupiti na něco: *limen C, mare V*; *agrum hostium L*; do něčeho: *saltus L, theatrum, portum Cu, portas L*; pass. *intratur alqd* vstupuje se někam: *regnum i. C* vejíti; *nulla acies terram i. potest C* zemí proniknouti; o stavech duš.: vluzovati se, napadati: *animum gloriae cupido T, pavor Cu, pudor T*; part. perf. **intrātus**, *a, um* do čeho vstoupeno, vkročeno: *domus O, silvae L.*

intrō-dūcō, *ere, dūxī, ductum* **a)** dovnitř uvésti: *in senatum, in cubiculum C, copias in fines Bellovacorum Cs, alqm ad regem Cu*; obr. *philosophiam in domos C*; **b)** přenes. zavésti: *novum exemplum Cs, morem C, ambitionem in senatum C*; — spec. jako mluvícího uváděti, předvésti: *Catonem senem disputantem C*; uváděti, tvrditi: *deliberationem C*; *introducebat Carneades* s acc. c. inf. *C* tvrdil.

intro eō, *īre, iī itum* vejíti, vstoupiti: **a)** nepřech.: *portā, in urbem, in vitam C, in domum L;* **b)** přech.: *domum, Mutinam C.*

intrō-ferō, *ferre*, — dovnitř nositi: alqd. *C.*

intrō gredior, *gredī, gressus sum* dovnitř vstoupiti, vejíti

intro-itus, *ūs, m.* **a)** vstoupení, vstup: *i. meus in urbem C, alqm introitu prohibere C*; vtrženi: *militum Cs; primo introitu T* hned při vstupu; přenes. začátek: *defensionis C;* **b)** konkr. vchod: *ad omnes i. armatos opponit C* postaví ozbrojence ke všem vchodům; *Ponti C* vjezd do Č. m.; *introitum patefacere C.*

intrō-mittō, *ere, mīsī, missum* vpustiti alqm; dovnitř poslati: *legiones Cs.*

intrōrsum n. **intrōrsus**, adv. [*intro, vorsus*] dovnitř: *hostem in castra accipere L, i. pergit T* dovnitř země; uvnitř: *homo turpis i. H, ut non facile i. perspici posset Cs* že bylo nesnadno do jeho vnitřku nahlédnouti = viděti, co se děje uvnitř; *nihil i. roboris esse L* že není u. silného vojska.

intrō-rumpō, *ere, rūpī, ruptum* dovnitř vpadnouti, vraziti.

intrō-spiciō, *ere, spexī, spectum* **a)** nahlédnouti dovnitř: *tuam domum C*; přenes. *in omnes rei p. partes C* obec po všech stránkách prohlédnouti; *mentem C, voluntates T* prohlédnouti; **b)** zírati, hleděti na něco: *felicitatem aliorum aegris oculis T.*

intrō-vocō, *āre*, — dovnitř zavolati: *filiam ad nos C, tribus ad suffragium L.*

intubum, *ī, n.* a **intubus**, *ī, m.* (též *intybus* a *intibus*) čekanka, endivie čili štěrbák.

in-tuor, *ērī, tuitus sum* **a)** hleděti, pohlížeti na něco, pozorovati něco: *alqm, alqd SNLH; lucem i. C* denní světlo viděti, *hominem contra i. L* přímo do očí hleděti; *in te intuens, Brute C* (vedl. poj. ‚s úctou'), též *ad alqm L;* **b)** přenes. v duchu prohlížeti, uvažovati: *iuventutem, eius libidines C; alqd alacri animo C;* **c)** zření (ohled) míti k něčemu, přihlížeti k něčemu: *veritatem C, id, quod ipsorum dominationi utile esset N, tempestatem impendentem C;* **d)** obr. o místnostech: hleděti = směřovati někam: *cubiculum montes intuetur Plin.*

in-tumēscō, *ere, tumuī*, — nadouti se, nabubřeti, naběhnouti: *venter O, genae O, paludes aestu O; humus viperis H* naplniti se; přenes. *vox i. repercussa T* odrazem se sesiluje; *motus T* roste; *superbis i. T* pyšně se nafukovati; *rebus secundis Plin* zhrdnouti; pod. *i. turbā suorum O* (o Niobě); *Iuppiter i., alci i. O* rozhněvati se.

in-tumulātus, *a, um* nepohřbený (vl. rovem nepokrytý).

in-turbidus, *a, um* nerušený, klidný: *annus, iuventa T;* pokoje milovný: *Blaesus T.*

intus, adv. [*in*, srov. *ἐντός*] **a)** uvnitř u sloves klidu; někdy třeba blíže určiti: *nullum frumentum i. erat L* t. v městě; *i. inter se dissident C* t. v srdci; *carmen sibi i. canere C* ve vlastním prospěchu jednati; *format natura prius nos i. H* vnitřním pudem; **b)** dovnitř u sloves pohybu: *ducere O; agere equos O* = nešířiti se (v řeči); *ruere T.*

in-tūtus, *a, um* bez ochrany, nechráněný: *castra L; intuta moenium T* špatně chráněné části hradeb; *urbis L*; nejistý, nespolehlivý: *amicitia T.*

intybus viz *intubus.*

inula, *ae, f.* [*ἑλένιον*] oman, jehož hořké kořeny nakládány do octa.

inultē, adv. u *Cu*, šp. čtení místo *inulti.*

in-ultus, *a, um* **a)** nepomstěný, bez pomsty (o osobách i věc.); **b)** nepotrestaný, bez trestu: *inultis hostibus ager vastatur S* nepřátelé beztrestně pustoší; *regem inultum pati C* nechati bez trestu; *i. ridere sacra H; i. subeuntem prohibere Cu* beze škody nepříteli (dole jdoucímu) cestu zameziti; *odium inultum H* nenasytné záští.

in-umbrō, *āre, āvī, ātum* zastíniti alqd alqa re; přenes. *inumbrante vespera T* když nastávala večerní temnota; *inumbratus* zastíněný: *amnis riparum amoenitate i. Cu* s rozkošnými stinnými břehy.

inundātiō, *ōnis, f.* záplava, velká voda.

in-undō, *āre, āvī ātum* **a)** přech. zaplaviti: *agros, campum L*; *Enna inundabitur sanguine L* bude zaplavena;

Europa exercitibus Cu; b) nepřech. přetékati: *inundant sanguine fossae V*; *hinc .. inundant Troes V* jako velká voda se valí.

in-ungō, *ere*, *ūnxī*, *ūnctum* namazati: *non contemnas lippus inungi H* jsa krhavý neopomineš dáti si namazati oči; *oculis inunctis H* maje oči namazány.

in-urbānē, adv. nevtipně: *non i. Stratonicus .. inquit C* velmi vtipně.

in-urbānus, *a*, *um* ‚venkovský', neohrabaný, nevzdělaný, nezpůsobný, drsný: *homo, orationis habitus C, dictum H.*

in-ūrō, *ere*, *ussī*, *ustum* a) vpáliti něco na něco, do něčeho: *notam alci VC* b) připáliti něco na něčem: *sanguinem vulnere O*; c) přenes. ‚vpáliti' někomu znak něčeho, poznamenati někoho: *maculam Claudiae genti L, notam turpitudinis C; notam censoriam Plin*; odt. *homo inustus notis C* člověk poznamenaný něčím; d) vtisknouti, hluboko vštípiti: *odium mentibus inustum C, ignominiam, infamiam C;* způsobiti: *mala rei p., dolorem* (palčivou bolest); vnutiti: *leges C.*

inūsitātē, adv. neobvykle; *scribere C.*

in-ūsitātus, *a*, *um* neobvyklý, neobyčejný.

in-ūtilis, *e* a) neužitečný, nepotřebný, nehodící se α) o lidech: *mulieres ad pugnam Cs, ad bellum Cs* neschopný; *bello C, armis O* (dat.) β) o věcech: *naves ad navigandum Cs; i. herba O* plané býlí; *studium i. O* nevýnosné; *nomen i. H = nihil profuturum* bezvýznamné; *alga i. H* bezcenná chaluha; b) škodlivý, nebezpečný: *civis C, sibi i. C; plurium imperium bello inutile est L* více velitelů je válce na škodu; *res L, bella C, oratio C.*

Inuus, *ī*, *m.* [*ineo*] příjmení Panovo jakožto říms. boha stád; *castrum Inui VO* tvrz v Latiu s chrámem Panovým.

in-vādō, *ere*, *vāsī*, *vāsum* a) vtrhnouti, vniknouti, vpadnouti někam: *in urbes C, quo Atheniensium classis invasit C*; přech. *portus V, urbem V, invade viam V* nastup cestu; *in collum invasit C* v objetí se vrhl; b) podniknouti, začíti: *invadunt Martem V = pugnam incipiunt; pugnam sagittis i. Cu; alqd magnum V*; c) útok učiniti, napadnouti: *in alqm CL, in latera L, alqm ferro V, terga L, leones invadunt greges O; in Mari nomen C* hleděti se zmocniti jména M., drze osvojiti si jméno M.; pass. *hostes invadi posse S* že možno učiniti útok na nepř.; *qui totum regnum animo iam invaserat S* jenž celé království v duchu dávno již zabral; — zvl. slovy napadnouti, obořiti se: *continuo invadit V; consules T*; d) o stavech duš.: napadnouti, přepadnouti: *metus S terror L pavor Cu alqm*; absol. *tantus terror invasit Cs, i. avaritia S; cupido Plin*; o nemoc. a pod. *vis morbi in corpus L* dolehla; *scabies corpora Cu, malum in rem p. C.*

in-valēscō, *ere*, *valuī*, — moci, síly nabýti, zmohutněti.

in-validus, *a*, *um* slabý, nemocný: *corpus O, milites L, Anchises V; vires O, ignis T; alqa re LT, ad alqd L*; jako subst. k boji neschopný: *invalidi Cu*; přenes. slabý, nedostatečný: *moenia T, exercitus L, stationes L* slabě obsazené.

invectiō, *ōnis*, *f.* [*inveho*] dovoz: *mercium C*; vjezd: *eodem flumine C.*

in-vehō, *ere*, *vēxī*, *vectum* a) pův. akt. dovážeti něco někam: *pecuniam in aerarium C, vinum in Galliam Cs; Euphrates novos agros C* naplavuje, přináší; *legiones Oceano i. T* na moře zavézti; *mare i. litoribus opes Cu* vyhazuje na břeh; obr. *divitiae avaritiam invexere L* zavedlo, bylo příčinou, způsobilo; b) med. vézti se, jeti někam: *curru* na voze, *navi, equo*; *in portum invehi CL* veplouti do přístavu; *in Capitolium C, urbem L: invectus* jeda; *quacumque L; portae patenti L*; do otevřené brány vjeti; *corpori patris L* na tělo vjeti, přes tělo přejeti; o řece: téci: *amnis invehitur Cu*; c) vniknouti do .., jeti proti něčemu, útočiti, napadnouti něco: *in laevum cornu Cu, in phalangem Cu; aves in quinqueremem Cu, navibus Cu; hostis utrimque invehitur L* nepř. žene útokem s obou stran; zvl. přenes. napadnouti někoho slovy, obořiti se, spílati někomu, útočiti na někoho: *in alqm vehementer, asperius, acerbius, aperte C; in*

alcis perfidiam L; si quid in te sum invectus . . L jestliže nějak; *multa N* mnohonásobně, velice.

in-veniō, *īre, vēnī, ventum* **a)** pův. na něco přijíti, nalézti něco: *thesaurum C, speluncam O, locum N*; **b)** najíti, shledati něco, dověděti se: *apud auctores invenio L, ex captivis Cs; coniurationem C*; **c)** vyhledati, vymysliti si, vynalézti: *quid agam O, quomodo crimen confirmaret C* důkazy pro své obvinění; **d)** opatřiti si, zjednati, dosíci: *unde tam incredibilem cursum inventum putatis?* co dle vašeho soudu umožnilo tak neuvěřitelnou plavbu?; *fax nullos invenit motibus ignes O* nerozhořela se pohyby, máváním; *opes sanguine O; qui (Torquatus) primus hoc cognomen invenit C* jemuž prvnímu dostalo se toho přijmení; *aditum sibi ad obsides i. L* zjednati si přístup; **e)** *se i.: dolor se i. O* objeviti se.

inventiō, *ōnis, f.* [*invenio*] **a)** vynalézavost: *vis, quae i. dicitur C; quid est memoria, quid porro i.? C*; **b)** vynález *T*.

inventor, *ōris, m.* a **inventrīx,** *īcis, f.* [*invenio*] vynálezce, původce alcis rei; *scelerum i. Ulixes V* strůjce.

inventum, *ī, n.* [vl. p rt. perf. neutr. od *invenio*] nález, vynález: *numerus Minervae L, Arcadii magistri V; Zenonis inventa C* zásady, učení Zenonem nalezené.

in-venustus, *a, um* nesličný, bez půvabu.

in-verēcundus, *a, um* beze studu, nestoudný, nestydatý; *i. deus H* = Bacchus.

in-vergō, *ere,* — vl. nakláněti; básn. nalévati: *vina fronti V, carchesia liquidi Bacchi O* z číší vína.

inversiō, *ōnis, f.* [*inverto*] obrácení (co do smyslu) = ironie.

inversus, *a, um* [vl. part. perf. od *inverto*] obrácený: *vomer H, alvei navium; i. annus H* obrat roku, rok ke konci se schýlivší, počátek roku; převrácený, zkažený: *mores H.*

in-vertō, *ere, vertī, versum* **a)** pův. obrátiti, otočiti; *anulum C, litteras Cu, nox caelum i. V* otáčí; *invertunt Allifanis vinaria tota H* nachylujíce džbánky všechen obsah vlévají (= vzhůru dnem obracejí) do pohárů allifanských; zvl. o orání: *terram i. vomere V* = orati; **b)** přenes. změniti, zaměniti: *ordinem C*; překroutiti: *verba C*; špatně vykládati: *virtutes H*; předělati, přetvořiti: *edita Senecae T.*

in-vesperāscit smráká se.

investīgātiō, *ōnis, f.* slídění, pátrání, bádání, zkoumání: *naturae, veri C.*

investīgātor, *ōris, m.* slídič, stopovatel: *coniurationis C*; badatel: *rerum C.*

in-vestīgō, *āre, āvī, ātum* **a)** slíditi, stopovati: *sagacitas ad investigandum C*; o slídičích Verrových: *qui investigabant omnia C* ‚vše pročmuchali'; **b)** vystopovati, najíti, dopíditi se: *Ceres Liberam C, tecta barbarorum in ultimo saltu abdita Cu; coniurationem C* vypátrati; pod. *omnes illorum conatus.*

in-veterāscō, *ere, veterāvī,* — [inchoat. k *invetero*] **a)** sestárnouti: *equites bellis Cs* ‚sešedivěli' ve válkách; **b)** zahnízditi se, zakořeniti se: *consuetudo Cs, opinio C; quorum nomen et honos inveteravit urbi huic C* pevně srostlo s tímto městem; *exercitus in Gallia Cs* zvyknouti si.

inveterātiō, *ōnis, f.* zastarání: *i. in corporibus C* zastaralá nemoc.

inveterō, *āre,* — [*vetus*] **a)** nechati sestárnouti: *peregrinam novitatem Cu; opinio inveteratur C* zakořeňuje se; **b)** part. perf. **inveterātus,** *a, um* starý, sestárlý: *amicitia, dolor C*; zakořeněný: *invidia, odium, error C, licentia N, malum C.*

in-vicem, adv. [defect. *vicis*] **a)** střídavě, brzo-brzo: *nos cantabimus i. Neptunum, tu Latonam H; cum timor atque ira i. sententias variassent L*, an strach a hněv střídavě mínění pozměňoval; *i. a suis atque hoste vexata Cu*; **b)** navzájem: *diligere Plin, i. scribere Cu* odepsati; *ministeria i. ac contagio vulgabant morbos L* vzájemné služby a dotek šířil nemoci; *multo i. sermone consumpto Cu* ač spolu dlouho rozmlouvali; *i. inter se gratulari L* navzájem si blahopřáti; *multae i. clades T* na obou stranách.

in-victus, *a, um* [*vinco*] **a)** nepřemožený: *Hannibal etiamtum i. C; i. morior N*; **b)** nepřemožitelný: *Iuppiter H, puer*

H = Amor; *dux O*; *virtus O*; *fides Cu* nezlomná věrnost; vazby: *a labore C a cupiditatibus L*; *ad laborem L* (vzhledem k); *advorsum divitias S* (vůči); *armis C, certamine O, cursu O* (ve); přenes. *i. defensio C* nevyvratitelná obrana; *animi i. robur C* nezdolná, neochvějná síla duševní; *adamas O* neproniknutelný.

invidendus, *a, um* [*invideo*] závidění hodný: *aula, postes H.*

invidēns, *ntis* [vl. part. přes. od *invideo*] závistný, závistník.

in-videntia, *ae, f.* [*invidens*] závist, závidění (jako dočasný stav): *i. aegritudo est C*; též person. f.

in-videō, *ēre, vīdī, vīsum* pův. na něco závistivě pohlížeti; pak záviděti komu *alci*; předm. věcný *virtuti alcis C laborī meo S*; *alci alqd C, honorem mihi H*; pouze *alqd C N*; pass. *cur invideor H* proč mi (lidé) závidí; *invidetur alci C*; básn. alci alqd: *collibus pampineas umbras V, honorem, laudem alci H*; též abl. *ne hostes quidem sepulturā invident T* nejsou závistivi vzhledem k . . .; alci in alqa re: *in qua re tibi invideo C*; *neque ciceris invidit H* nelitoval, hojně uštědřil; též s inf. n ut. ne.

invidia, *ae, f.* [*invideo*] **a)** závist: *i. aut odium C*; s gen. subj.: *non effugit civium invidiam N C* neunikl závisti spoluobčanů; **b)** pass. nenávist, nenáviděnost: *pulsus ob invidiam V* pro n.; *nomen affert plus invidiae quam dignitatis C* působí více nenávisti než cti; s gen. obj.: *i. facti T, verbi C*; *i. decemviralis L* nenávist proti decemv.; *in i. esse, versari C* býti nenáviděn; *hoc ei magnae invidiae erat N C T* bylo mu velmi za zlé bráno; **c)** akt. nevole, nepříznivé smýšlení: *i. vulgi vanum ingenium dictatoris corrupit L* nevole lidu; *ibi atrox i. orta est L* rozmrzelost, nespokojenost; **d)** výtka, výčitka, pomluva: *invidiam optumo consuli imponere S* vinu svésti na . .; *i. Sullanorum agrorum C* výtka týkající se S. polností; *i. auri Iudaici C*; *invidiae* (dat.) *est alqd L* vytýká se něco.

invidiōsē, adv. s nenávistí, potupně: *num minus haec i. dicuntur? C* zda s menší pohanou (nevážností) se takto mluví?; *potentiam alcis i. criminari O* ze závisti moc něčí osočovati.

invidiōsus, *a, um* [*invidia*] **a)** akt. závistivý, nepřející, nenávidící: *omnium invidiosorum animos frangere C* všech závistníků; *i. vetustas O, i. dea O* plná záští; **b)** pass. záviděný, závidění hodný: *pecuniae C, spes Pr, Niobe O, lectio senatus L*; — nenáviděný, hnusný: *apud bonos i. C, mors i. O, homo C, damnatio C*; **c)** kausat. závist, nenávist budící, působící: *invidiosa suis O* budíc závist u svých; *opes C.*

invidus, *a, um* [*invideo*] závistivý, jako subst. závistník: (*alcis rei* n. *alci rei*).

in-vigilō, *āre, āvī, atum* **a)** bdíti u něčeho: *malis O* v strastech noci tráviti; **b)** bdíti nad něčím, střící něco, pečovati o něco: *rei publicae C*; *aliae victu* (dat.) *invigilant V* jiné (včely) o potravu péči mají; *venatu* (dat.) *i. pueri V* o lov se starají.

in-violābilis, *e* neporušitelný, nedotknutelný.

inviolātē, adv. bez porušení: *memoriam servare C.*

in-violātus, *a, um* **a)** neporušený: *corpus C, fama S, signum C, memoria C*; doplňk. bez pohromy, beze škody, bez úrazu; **b)** neporušitelný, nedotknutelný: *templum L, tribunus plebis L, nomen legatorum Cs.*

in-vīsitātus, *a, um* nespatřený, neviděný: *Galli L, animalia Cu, acies ante id tempus L*; nevídaný, nový, řídký, vzácný: *forma, magnitudo C, species T.*

in-vīsō, *ere, vīsī, vīsum* **a)** nahlédnouti, podívati se na něco, prohlédnouti si něco: *proelia Cat, res rusticas C, urbes V*; **b)** navštíviti: *Lentulum, locum algm C, Delum V, parentes L.*

1. in-vīsus, *a, um* [*in* priv.] nespatřený, neviděný, nevídaný: *sacra i. et inaudita C, alqd aut i. aut inauditum C, Helena aris invisa sedebat V* jsouc nezpozorována (podle in. výkl. nenáviděná, v. násl.).

2. invīsus, *a, um* [*invideo*] nenáviděný: *persona illa C, fratres V, vita L, cypressi H, negotia H*; *genus invisum V* odporný; *ego, invisum quem tu tibi fingis V* jejž pokládáš za svého nepřítele; *quid me invisum fatis genuisti? V* proč jsi mne

zrodila, aby mne osud stíhal?; *filix invisa aratris V* kapraď, již pluh nenávidí; *i. dens O* zub nenávisti.

invītāmentum, ī, *n.* lakadlo, vnadidlo, vnada, s gen. subj. *naturae, urbis C* i obj. *libidinis, gloriae Cu, pacis T*; *ad luxuriam C.*

invītātiō, *ōnis, f.* pozvání; *i. benigna L* hody, kvas; vyzvání, vybídnutí (s *ut*).

invītātus, *ūs, m.* pozvání: *invitatu tuo C* na tvé pozvání, vyzvání.

invītē, adv. nerad, proti vůli: *cepi Capuam C.*

invītō, *āre, āvī, ātum* a) zváti, pozvati, zvl. za hostě: *alqm domum suam C N ad cenam C in hospitium L, in provinciam C*; absol. *invitandi causa Cs*; b) pohostiti: kde? *domo, tecto C, per domos L*; čím? *epulis alqm i. L*; jak? *genialiter, comiter, benigne C L*; refl. *se i.* najísti, napíti se: *cibo vinoque S*; c) pozývati, zváti, vyzývati někoho k něčemu: *alqm in colloquium Cs ad legendum C, hostem moenibus V* dovnitř hradeb; *decedere calori V*; zvl. vábiti, lákati: *rivus i. somnos O* sny vábí, spánek přiluzuje; *pretiis animos V, premiis alqm C, ad fruendum C*; *genialis hiems invitat V* láká si pohověti.

invītus, *a, um* a) pass. nedobrovolný, vynucený: *ope invita O, quod i. facio C* z donucení; *honores habitos esse ab invitis C* od nich vynucené; b) proti vůli, nerad: *dis hominibusque invitis C* proti vůli bohů i lidí; *invitis divis V*; *stipes invitis correptus ab ignibus arsit O* proti jejich vůli; *de quo vos paulo ante i. admonui C* co jsem vám, ač nerad, před chvílí připomenul.

invius, *a, um* [*via*] neschůdný: *saltus L, silva, saxa Cu*; nepřístupný: *regna vivis V* pro živé; *gens O, templa O*; *virtuti nil invium T* nic není nemožného; **invia**, *ōrum, n.* neschůdná místa: *per invia L.*

in-vocātus, *a, um* [*in* priv.] nevolaný: *somnia veniunt invocata C*; nepozvaný: *quos invocatos vidit N.*

in-vocō, *āre, āvī, ātum* vzývati, na pomoc volati: *Iovem L, Iunonem C*; *deos testes i. L Cu* bohy za svědky volati; *leges T* zákonů se dovolávati; *alqm dominum i. Cu* oslovovati názvem ‚pane'.

involātus, *ūs, m.* [*involo*] let.

in-volitō, *āre*, – poletovati: *comae H.*

in-volō, *āre, āvī*, — vlétnouti; přenes. vpadnouti: *pecus Hygin., castra T* napadnouti; *animos cupido T* náhle napadá; *alci alqd Cat*; *provinciam i. C* provincie v letu se zmocniti.

involūcrum, ī, *n.* [*involvo*] obal, pouzdro.

in-volūtus, *a, um* [vl. part. perf. od *involvo*] zavinutý; temný, nejasný.

in-volvō, *ere, volvī, volūtum* a) navaliti, přivaliti něco na něco: *Olympum Ossae O, saxa O*; valiti vůb.: *mons armenta virosque involvens secum V* stáda i lidi s sebou strhuje; *obvios igni involvunt T* svaliti do ohně; *involvitur aris V* válí se na . .; b) zavinouti, zabaliti, zahaliti: *caput C, manum L, vulpem foeno O, alqm fumo O, nemus flammis V*; *aqua navem V* zalíti; *terram umbrā V*; odt. obr. *mea me virtute involvo H* halím se ve svou ctnost; *se litteris C* zabrati se, pohřížiti se do literního zaměstnání; *vera obscuris V* pravdu v temná slova zahalovati; *bellum pacis nomine C* válka zastřená (pod) názvem míru; *fraudibus involutus T* plný podvodu.

in-vulgō, *āre, āvī, ātum* mezi lid roznésti, rozhlásiti; odt. *Allobroges invulgarunt C* učinili udání (jiné čt. *indicarunt*)

in-vulnerātus, *a, um* neporaněný.

iō! interj. [*ἰώ*] výkřik bujného veselí: ichuchu! zvl. *io triumphe! H* hejsa!; jinak lze přel. hej!, při výrazu bolesti: oh!

Īō, *ūs*, n. *ōnis, f.* [*Ἰώ*] dcera Inacha, krále v Argu, proměněná žárlivou Junonou v krávu.

Iocasta, *ae* a **Iocastē**, *ēs, f.* [*Ἰοκάστη*] manželka krále thebského Laia, matka Oidipova.

iocātiō, *ōnis, f.* [*iocor*] žertování, žert.

iocor, *āri, ātus sum* [*iocus*] a) žertovati: *locus iocandi C*; *carum nescioquid i. Cat* s něčím si hráti; b) žertem narážeti na něco: *in valetudinem oculorum L*; vtipy dělati na něco: *in faciem H.*

iocōsē, adv. žertovně, vesele: *ludere C, dicere H, facere N.*

iocōsus, *a, um* [*iocus*] žertovný, veselý: *sermo iī, verba O*; *iocosa (vocis) imago H* škádlivý ohlas, čtveračivá ozvěna; *res*

seriae et i. C; *iocosus Maecenas H* čtverák M.; *Musa i. O* rozpustilá.

ioculāris, *e* [*ioculus*] žertovný, komický, k smíchu: *ioculare istud C*; subst. **ioculāria**, *ium*, *n.* žerty, šprýmy: *ut qui i. ridens percurram H* jako kdo žertovné výstupy předvádí, žerty provádí.

ioculātor, *ōris*, *m.* šprýmař, vtipkář.

ioculor, *ārī* [*ioculus*] žerty tropiti: *incondita quaedam militariter L* hrubé žerty po způsobu vojenském.

ioculus, *ī*, *m.* [demin. od *iocus*] žertík.

iocur, viz. *iecur*.

iocus, *ī*, *m.*, pl. *iocī* a *ioca* a) žert, šprým: *ioca atque seria S*, *iocum reprehendere C*; *hospes multi ioci H* veselý kumpán; *per iocum C ioco N* žertem; *extra iocum C* beze žertu; b) přenes. zábava, hra: *ad ludum et iocum C*; milostné hříčky: *amor et ioci H*, *verba apta ioco O*; předmět žertu: *iusiurandum iis i. est C*; *ne sis i. H*.

Iolāus, *ī*, *m.* [*Ἰόλαος*] bratranec a průvodce Herakleův, syn Ifiklův.

Iōlcus, *ī*, *f.* [*Ἰωλκός*] město v Thessalii u zál. pagasejského, z něhož vypluli Argonauté; adj. **Iōlciacus**, *a*, *um* iolcký: *portus O*.

Iolē, *ēs*, *f.* [*Ἰόλη*] dcera oichalského krále Euryta ukořistěná Herakleem, příčina smrti jeho, později choť syna jeho Hylla.

Iōnes, *num*, *m.* [*Ἴωνες*] Ionové, kmen řecký v Attice, na Euboii a ostrovech protilehlých i na střed. pobř. Malé Asie; země Ionů v Malé Asii **Iōnia**, *ae*, *f.*: adj. **Iōnius**, (u básn. **Ionius**), *a*, *um* a **Iōnicus**, *a*, *um* ionský; **Iōnium**, *ī*, *n.* moře Ionské mezi Italií a Řeckem.

Iordānēs, *is*, *m.* Jordán, řeka palaestinská.

iōta, *n.* indecl. [*ἰῶτα*] řec. hláska *ι* (i).

Īphias, adis, *f.* dcera Ifidova Euadne.

Īphiclēs a **Īphiclus**, *ī*, *m.* syn Amfitryonův a Alkménin, nevl. bratr Herakleův.

Īphicratēs, *is* a *ī*, *m.* [*Ἰφικράτης*] vojevůdce athenský v 1. pol. 4. stol. př. K.; **Īphicratēnsēs**, *ium*, *m.* vojáci Ifikratovi.

Īphigenīa, *ae*, *f.* [*Ἰφιγένεια*] dcera krále mykenského Agamemnona odnesená Artemidou z Aulidy do Tauridy, kde byla kněžkou Artemidinou.

Īphinoē, *ēs*, *f.* [*Ἰφινόη*] dcera krále tiryntského Proita.

Īphis, *idis*, *in*, a) *m.* jinoch kyperský; b) *f.* Kréťanka, dcera Lygdova, v muže proměněná.

Īphitus, *ī*, *m.* [*Ἴφιτος*] syn Eurytův zabitý Herakleem; syn jeho *Coeranus* = **Īphitidēs**, *ae*, *m.*

ipse, *ipsa*, *ipsum* [*is-pse*, pův. skloň. první část: *eam-pse Pl*, *reapse C* v. t.; později přešlo skloněním na část druhou podle *ille*, *iste*] a) o osobě, na niž se klade důraz naproti jiným osobám on sám: *eius pontis custodes, dum ipse abesset, reliquit Graecos N* pokud by on sám byl vzdálen, na dobu své nepřítomnosti; *Caesar legionibus legatos praefecit, ipse a dextro cornu proelium commisit Cs* sám pak svedl bitvu; *post ipsum* (sc. *Laocoonta*) *corripiunt V* pak jej samého uchvátí; *non tulit populus nec patris lacrimas nec ipsius parem animum L* t. j. jeho syna (hrdiny dne); (*Pythagoreos*) *ferunt, si quid affirmarent in disputando, cum ex eis quaereretur, quare ita esset, respondere solitos*: *ipse dixit ipse autem erat Pythagoras C*; — spec. pán, hospodář: (*passer*) *suam norat ipsam Cat* svou paní. — Druhdy lze přeložiti slovem osobně: *quamquam ipse plurima sacra obibat L* ač on osobně většinu obětí vykonával; *sed ipse Romulus circumibat L* Rom. osobně obcházel; *quos ipse cognovi C* jež jsem osobně poznal; *huic deus ipse se attollere visus V*; *quae dixerit ipse quaeque viderit, refert L*; *ipsa canat* (sc. *dea*) *V* vlastními ústy; — v sesl. vyzn. stojí místo zájm. osob. n. zvrat. (zvl. v nepř. řeči): *Iugurtha legatos misit, qui ipsi* (jemu, pro něj) *vitam peterent S*; *quam ipsi fecissent L* = oni; zvl. často s jinými z. jm.: *te ipse cognosces C*, *nosce te ipsum C* sebe; *ipsa se virtus ostendit S* sama sebou; *si qua tamen pretium sibi merces ipsa petitum O* má-li však ctnost sama sebou nějakou cenu; *ad ipsas tuas partes redeo C* vra-

cím se k vlastnímu úkolu tvému; *ipsam per se naturam longius progredi C* že přirozenost samostatně dále pokročí; — u přísudku dvěma podu čtům přisuzovaného: také, též, rovněž: *Volscos transiit et ipsos bellum molientes L* kteří rovněž na válku pomýšleli: *Romulus et ipse .. actus ... inquit L*; *hoc Rhipeus, hoc ipse Dymas ... facit V* to také D.; *Erillus ipse ... est reiectus C* také E.; b) význ. zvl. α) sesiluje pojem: sám, docela: *Iuppiter ipse H, distare ab re ipsa C* býti vzdálen od pravého, skutečného stavu věci; *ipsa virtus contemnitur C*; *ipsos in usus eligitur locus V* zvláště k té potřebě; *omitto vim ipsam omnium C* vlastní význam; *in ipsa pugna C* ve vlastním boji; β) = sám sebou, o své ujmě, na vlastní vrub, dobrovolně: *ipsi inter se tres populi bellum parant L*; *tumultus ipse placebat S*; *valvae ipsae se aperuerunt O, dum se ipsa res aperiret N* až by se věc sama sebou objasnila; γ) = pouhý, již: *nomen ipsum C* již pouhé jméno; *tempore ipso pugnare C, non solum adventus mali, sed etiam metus ipse affert calamitatem C* již pouhý postrach působí pohromu; *ipsa multitudine Cs* již pouhou přesilou; *ipso aspectu admirationem inicere N* při pouhém pohledu; *ipsa natura C* již od přírody; *ipsa re ac ratione C* již ze samé povahy věci; δ) vyn ezuje přesněji: právě: *in ipso discrimine L* právě v rozhodném okamžiku; *in comitio in gradibus ipsis L* právě při rozchodu; *qui ex ipsa caede fugerunt Cs* přímo z boje; *tempore ipso, quo studuerant N* právě v tu dobu, kdy chtěli; *in eo ipso mentitur C* právě tím se dopouští lži; ε) ve význ. possess: jeho, jejich: *ipsius nutu N* na jeho pokyn; *ipsius esse C* že jemu patří.

īra, *ae. f.* [snad = *hira* (střevo) jako sídlo hněvu, srov. *stomachus*] hněv, zlost, rozhořčení, pomstychtivost: *iram movere H excitare V* hněv vzbuditi; *alqd per iram facere C* ve hněvu; *iram ponere H* přestati se hněvati; *iram acuere* (v. t.) *V*; *iram exercere V* hněv projevovati, vylévati; *sine ira et studio T* bez veliké nepřízně nebo přízně = nestranně; s gen. subj. i obj.: *i. dictatoris creati L* nad zvolením d.; *i. deorum C* hněv boží; plur. výbuchy hněvu: *mollirent modo iras L*; *miscebant flammis iras V*; přenes. *dirimere iras L* = *iratos* rozhněvané; *ira Iovis sollicitati L* rozhněvaný Juppiter; *ira deum V* trestající hněv, trest.

īrācundē, adv. hněvivě, zlostně: *agere cum alqo C.*

īrācundia, *ae, f.* náklonnost k hněvu, hněvivost, prchlivost, unáhlenost, prudký hněv: *iracundiā ardere, furere C*; *si quid iracundiā deliquere S* jestliže v čem z unáhlení pochybili; plur. výbuchy prchlivosti.

īrācundus, *a, um* [*ira*] ke hněvu náchylný, popudlivý, prchlivý: *senes C, homo O, leones O*; *iracunda fulmina H* blesky hněvu; *i. vox O* hlas mstitele; in alqm *C.*

īrāscor, *āscī,* bez perf. [*ira*] hněvati se, zlobiti se, býti rozhněván; absol. *nunquam igitur sapiens irascitur C; irascentem O*; s dat. *alci CsCNTPr* na někoho; *ne nostram vicem irascaris L* za nás; *quod O*; *i. in cornua V* hněv do rohů vložiti = rohama zuřivě trkati.

īrātus, *a, um* rozhněvaný, hněvivý, rozzlobený, zlostný na koho: *alci*; proč: *de* n. *ob*; *iratos deos invocare L* hněv bohů; *improbus urget iratis precibus H* dotírá nadávaje a proklínaje (zlostnými kletbami), *i. mare H* = bouřlivé, *i. venter H* = kručící žaludek.

Īris, *idis,* acc. *im V, in O,* voc. *Īri f.* [Ἶρις] dcera Thaumantova, poselkyně bohů a bohyně duhy; přenes. duha.

īrōnīa, *ae, f.* [εἰρώνεια] ironie (prostovolné opaku toho, než co si myslíme).

ir-raucēscō, *ere, rausī,* — ochraptěti.

ir-redīvīvus, *a, um* nenahraditelný.

ir religiōsē, adv. neuctivě.

ir religiōsus, *a, um* neuctivý, nedůstojný: *alqd putare* (*ratus L*) *irreligiosum Plin* pokládati za nedůstojné.

ir-remeābilis, *e* odkud se nelze vrátiti: *error V* nemající východu; *unda* (o Stygu) *V* návratu nedovolující.

ir-reparābilis, *e* nenahraditelný, nenávratný *tempus V.*

ir-repertus, *a, um* (dosud) nenalezený, (ještě) skrytý: *aurum H.*

ir-rēpō, *ere, rēpsī,* — vlézti, vplížiti se, (nepozorovaně, lstně) vniknouti: *in testamenta, in tabulas, in opinionem C; lues in Italiam Plin; penitus irrepserat T* hluboko v přízeň se vloudila.

ir-reprehēnsus, *a, um* bez hany, neúhonný: *probitas O*; pravdivý: *responsa O.*

ir-requiētus, *a, um* neklidný, nikdy klidu nemající, nikdy neodpočívající: *Charybdis, bellum, Ceres* (při hledání Persefony).

ir-resectus, *a, um* neořezaný (t. j. s dlouhým nehtem): *pollex H.*

ir-resolūtus, *a, um* nerozvázaný, neuvolněný: *vincula O.*

ir-rētiō, *īre, īvī, ītum* [*rete*] v síť chytati; zaplésti, chytiti: *laqueis, erroribus,*

ir-retortus, *a, um* (zpět) nezkřivený: *oculo irretorto H* očima nezkroucenýma (= *oculis aequis V*).

ir-reverēns, *entis* neuctivý, úcty nemající k něčemu: *operis Plin.*

ir-reverentia, *ae f.* neuctivost, neskromnost: *iuventutis T, adversus fas T.*

ir-revocābilis, *e* **a)** pass. zpět nezavolatelný, neodvolatelný, nezměnitelný: *verbum H;* **b)** akt. umíněný (nic neodvolávající): *Domitiani natura T.*

ir-revocātus, *a, um* zpět nezavolaný: *loca revolvimus irrevocati H* nebyvše vyzváni (k tomu).

ir-rīdeō, *ēre, rīsī, rīsum* posmívati se, vysmívati se; absol. n. *alqm, alqd.*

ir-rīdiculē, adv. nevtipně; *non i.* vtipně.

irrigātiō, *ōnis, f.* zavlažování, zavodňování: *agri C.*

ir-rigō, *āre, āvī, ātum* **a)** (vodu) někam vésti, něco vlíti: *imbres V; quietem V* (srov. *ἐπιχεύειν*); **b)** zavlažovati, zavodňovati: *Aegyptum Nilus C;* zaplaviti: *Circus Tiberi irrigatus L; sopor irrigat artus V* občerstvuje.

irriguus, *a, um* **a)** zavlažovaný, zavodňovaný: *hortus H; corpus mero H;* **b)** svlažující; vláhu, vodu dávající: *fons V.*

irrīsiō, *ōnis, f.* výsměch, posměch: *audientium C* (gen. subj.) posluchačů; *non laudationem, sed i. esse C* (= ironie).

irrīsor, *ōris, m.* [*irrideo*] posměvač: *alcis rei C.*

irritābilis, *e* vznětlivý, popudlivý: *animus C; genus vatum H* popudlivý, potřeštěný nárůdek.

irrītāmen, *inis.* (**irrītāmentum,** *ī.*) *n.* [*irritare*] dražidlo, čeho *alcis rei;* k čemu *alcis rei.*

irrītātiō, *ōnis. f.* dráždění, podráždění, popuzení pův. k hněvu: *animorum L;* přenes. *conviciorum irritationes T* lákadla, svody při hostinách.

irrītō, *āre, āvī, ātum* **a)** (ke hněvu) popuzovati: *alqm ad alqd; irritatus, a, um* (ke hněvu) popuzen, rozhněván, rozčilen: *alqa re;* **b)** dráždili, pobízeti, podněcovati, popouzeti k něčemu *alqm ad certamen L; flammas O* rozníliti; *alqm telis V; segnius irritant animos demissa per aurem H* slaběji dojímá (v. *demitto*); **c)** vzbuditi, způsobiti: *iram alcis L, odium L, amores O, bellum S, i. exitium T* popuzovati ke své záhubě; *seditio irritatur L* vzbouření se jitří; *contagione irritatus L* nákazou zachvácen.

ir-ritus, *a, um* [*ratus* od *reri*] **a)** neplatný: *testamentum, leges i. facere C; irrita iussit esse C* kázal, aby bylo neplatno; **b)** marný, bezvýsledný: *inceptum L, ad vanum (εἰς τὸ κενόν) et irritum redacta victoria L* na zmar přivedeno vítězství; *labor anni O, promissa L; tela iactabant irrita V* bez výsledku; *i. lingua* (o Kassandře) *Pr* bezvýsledně věštící; jako subst. *ad irritum cadere, redigi L* zůstati bezvýsledným, sklamati; *aurae omnia nubibus irrita donant V* nesou vše do mraků na prázdno; *ludibrium irriti T* posměch za nezdar; **c)** o osobách: bezvýsledně, s nepořízenou: *irriti legati remittuntur T;* marně: *irriti dissuadent T;* s gen. *i. spei Cu* v naději své sklamán.

irrogātiō, *ōnis, f.* uložení, přiřknutí: *multae C.*

ir-rogō, *āre, āvī, ātum* **a)** proti někomu něco navrhnouti: *leges privatis hominibus irrogari C* zákony proti soukr.; *privilegium alci i. C* výjimečný zákon navrhovati; **b)** uložiti (trest): *multam alci CL, poenas H; sibi mortem i. T* smrt si učiniti.

ir-rōrō, *āre, āvī, ātum* porositi, skropiti, pokropiti: *alqd alqa re* n. *alqd alci rei* (nakapati na něco); *lacrimae irro-*

rant foliis O slzy kanou na listy; absol. *irrorat aquarius V* vodnář vylévá déšť.

ir-rumpō, *ere, rūpī, ruptum* vpadnouti, vtrhnouti, vniknouti: *in castra C, in provinciam C, in aerarium; thalamo V; domum alcis Cs, limina domus V, stationes T, Italiam T*; přenes. *curae irrumpunt O, adulatio T, nefas O; i. in fletus alcis C* rušivě se vtírati.

ir-ruō, *ere, ruī*, — vřítiti se, vpadnouti: *in mediam aciem C, in eum civem C*; s čím? *ferro V* s mečem v ruce; absol. *si tu repente irruisses C* nenadálý útok učiniti; *Aeneas irruit V* vyřítí se; přenes. *in rem publ. C* obec napadnouti; *in alienas possessiones i. C* vpadnouti do; *in odium populi C* upadnouti do nenávisti.

irruptiō, *ōnis, f.* [*irrumpo*] vpád (*in alqd*).

ir-ruptus, *a, um* [*in* priv.] nezlomný, nezrušitelný: *copula H.*

Īrus, *ī, m.* [Ἶρος] žebrák v domě Odysseově; meton. = žebrák vůbec.

is, *ea, id* zájm. ukaz. vztahující se obyč. ke třetí osobě, pojí se však též k osobě první a druhé (na př. *haec omnia is feci, qui ... eram C; qui consulatum peteres, is ... cucurristi C*), má význam subst. i adjekt. ten, ta, to; takový; on; I význ. subst. α) *is* zastupuje subst. předchozí: *flumen est Arar: id Helvetii .. transibant* tu přecházeli; *Cato .. obiecit ut probrum M. Nobiliori, quod is in provinciam poetas duxisset C* v češtině se *is* nepřeloží: poněvadž prý .. přivedl; β) zastupuje subst. ze souvislosti domyslitelné: *inveni, germana, viam, quae mihi reddat eum V* která mi jej (= Aeneu) vrátí; γ) z st. pojem před tím několika slovy vyjádřený: *ascribi se in eam civitatem voluit, idque .. impetravit C id* = zapsání do obce: a toho také, čehož dosáhl; *si umquam dis gratias ageretis .. hesterno id proelio fuit L* ten případ nastal; *quidquid litteris mandetur, id commendari .. lectioni decere C id* = písemní zaznamenání; *aegre id Romana pubes passa L id* = tuto urážku; δ) *is* táhnouc se k subst. stojí místo zájm. zvrat.: *Socrates respondit sese meruisse, ut .. ei victus .. in prytaneo .. praeberetur C.* aby mu strava byla poskytována; ε) z st. zájm. relat., jež by se mělo opakovati: *species pulchritudinis eximia quaedam, quam intuens in eaque defixus .. C* v češt. rovněž: na niž patře a do ní zabrán; ζ) z st. relat. opisuje pojem: *is, qui iudicat C = praetor; id, quod quaerimus, petimus C* cíl našeho badání, našich přání; *id, quod sentit C* svou myšlenku; *a quo id accepimus, quo ceteris opitulari possemus C* jenž mi propůjčil prostředek jiným pomáhati; – s ut, ne, quod, quia: *id agitur, ut pons dissolvatur N* jde o rozboření mostu; – spec. *id quod*, ukazuje na celou myšlenku: *diem consumi volebat, id quod est factum C* což se také skutečně stalo; pod. *id quod evenit C, id quod difficilius putatur N* co se pokládá za těžší; *id quod quaerebat, hostem excivit L* a to byl jeho účel; – *id est* vysvětluje blíže předch. pojem: a sice, to jest, totiž: *hodie, id est Calendis Octob. C; mollitia animi, id est dolorum fuga C*; podrob. určení *et is, atque is, isque, nec is* a to, a sice: *habet homo memoriam, et eam infinitam C; cum una legione eaque vacillante C* s jedinou legií a to ještě nespolehlivou; někdy lze *is* vynechati: *severitatem in senectute probo, sed eam .. modicam C*, ale jen mírnou; II adjekt. α) uvádí determinaci substantiva: ten: *ea mente, qua natus est C; eam partem Oceani, quae est ad Hispaniam Cs; in ea urbe, in qua N*; samost. *eo signo S* = až svolá lid; *ex eo loco, ubi pugnatum est L* s původního bojiště; – zvl. *ob eam causam, ea de re, ea re* proto, v té příčině, po té stránce; β) stupňuje význ. subst.: *non ea nobilitas animo O* tak podlá; *sed non is vultus in illo O* tak lstná; *ea frena V* tak mocná uzda; *pro eo rege Cu = tali; eius sum populi L*; – zvl. *id* s gen.: *id negotii N* tato úloha; *id temporis C* ten čas, ta doba; *id aetatis esse C* býti v takovém stáří; *ad id loci S* na to místo; *post id locorum S* nato; *id hostium L* takový počet nepřátel; γ) odchyl. od češt. (t. zv. zpětná shoda): *is finis factus est L* tím byl učiněn konec; *idem velle atque idem nolle, ea est vera amicitia C* to jest pravé přátelství; *ea, quae gemma dicitur C* to, co nazýváme = t. zv. očko; *eam pa-*

triam dicimus, ubi nati sumus C to nazýváme vlastí; *cui deinde publicum id sacerdotium fuit L* jemuž potom tato činnost byla přidělena jakožto veřejná hodnost kněžská; – zvl. rčení *si .. is ego sum C* jsem-li já to; *ego profecto is sum C* já to zajisté jsem: *ea erat confessio L* to, v tom bylo doznání; *ea vero dementia est S* toť právě; δ) v pádech nepřím. od *id* bývá: *eius rei, ea re* toho, tím, avšak též *ex eo*; zvl. *in eo est, ut* jest na tom, aby = již již.

Īsaeus, ī, *m.* [Ἰσαῖος] 1) řečník athenský kol 390—350 učitel Demosthenův; 2) řečník za doby Plinia Ml.

Isara, *ae, m.* nyn. Isère, přítok Rhodanu od vých.

Isaurī, *ōrum, m.* [Ἴσαυροι] Isaurové, kmen maloasijský na sev. svahu záp. Tauru; adj. **Isaurus,** *a, um* n. **Isauricus,** *a, um* isaurský; příjm. P. Servilia, Vatie.

īselasticus, *a, um* [εἰσελαστικός] „vjezdový": *i. certamina Plin.* dostihy; jako subst. **īselasticum,** ī, *n.* [sc. *praemium*] odměna vítěze v dostizích.

Isiondēnsis, *e* isiondský; **Isiondēnsēs,** *ium, m.* Isiondané, obyv. města Isiondon v Pamfylii.

Īsis, *idis,* n. *is,* acc. *im,* voc. *i, f.* [Ἶσις] bohyně staroegyptská, cizím vlivem bohyně měsíce stotož. s řec. Hekatou. Kult její pronikl koncem republ. i do Říma, kde měla zvláštní kněze; adj. **Īsaicus,** *a, um* Isidě zasvěcený: *focus O.*

Ismarus, ī, *m.* n. **Ismara,** *ōrum, n.* [Ἴσμαρος] město a pohoří v Thrakii záp. od ústí nyn. Marice; adj. **Ismarius,** *a, um* ismarský: *merum Pr; tyrannus O* = *Tereus*; básn. = thrácký: *amnes O, gentes O. equi O, rex O* = Polymestor.

Ismēnus, ī, *m.* [Ἰσμηνός] řeka u Theb; odt. syn Niobin; adj. **Ismēnius,** *a, um* = thebský: *hospes O*; **Ismēnis,** *idis, f.* dcera Ismenova Krokalé; plur. = α) Thebanky, β) družky Ioiny ve ptáky proměněné.

Īsocratēs, *is,* acc. *em* n. *ēn, m.* [Ἰσοκράτης] 436—338 nejváženější učitel výmluvnosti své doby a mistr slohu. Z jeho školy vyšlo mnoho znamen. spisovatelů a řečníků. Působil jen jako spisov. a učitel, jako řečník nevystupoval. Snil o národním povznesení Řecka za vedení Filippova; po bitvě u Chaironeie sám se usmrtil (hladem); adj. **Īsocrateus,** *a, um* isokratovský: *mos C.*

Issa, *ae, f.* [Ἴσσα] ostrov v moři Adriatickém nyn. Lissa; adj. **Issaeus,** *a, um,* **Issaicus,** *a, um* a **Issēnsis,** *e*; **Issaeī,** *ōrum* n. **Issēnsēs,** *ium, m.* Issané, obyv. Issy.

Issē, *ēs, f.* dcera lesbijského Makarea.

Issus, ī, *f.* [Ἴσσός] přímořské město na hran. Kilikie a Syrie; adj. **Issiacus,** *a, um* a **Issēnsis,** *e*; obyv. **Issēnsēs,** *ium, m.* Issané.

Istaevonēs, *um, m.* národ germánský u dolního Rýna, odvozující jméno své od báječ. Ista, syna Mannova.

iste, *a, ud* zájm. ukaz. druhé os. (proto často spojeno s *tuus*) ten, tenhle, tento: *i. furor tuus C; ista, quae vos dicitis C; nec te credideris ista moneri O* že tě na tvou povinnost pamatuji; *iste deus V* ten tvůj bůh; *istud quidem faciam N* = to, co ty žádáš; *de istis rebus exspecto tuas litteras C* o poměrech u vás; *obsolevit iam ista oratio C* (vztah k rozmluvě) ona námitka; – spec užívá se tohoto zájm. o 2. osobě v dopisech, v rozmluvě (= jak pravíš atp.) a před soudem o protivníku, často *iste C* = *Verres* (zároveň s opovržením); – ye sm. opovrž. *ista spectacula V* takovéto nedůstojné; *nostri isti nobiles C* (= tihle nehodní). Adv. odt odvoz viz zvláště.

Ister viz *Hister.*

Isthmus, ī, *m.* [Ἰσθμός] šíje, zvl. 1) korinthská *LCO*; 2) mořská úžina hellespontská *Pr.*

istī, adv. [lok. od *iste*] tam, na tvé straně: *patet i. ianua leto V.*

1. istīc, *aec, oc* n. *uc,* pron. demonstr. [*iste* a enkl. *ce*] tenhle, ten tvůj: *quisquamne istuc negat? C* kdo to (= co vy tvrdíte) popírá?; pod. *dicitur quidem istuc C.*

2. istīc, adv. [*isti-c*] tam; na tom místě, kde ty jsi: *scribite, quid i. agatur C* u vás v Římě; přenes *i. cum ignavia*

est scelus L u tebe k zločinu druží se zbabělost.

istim, adv. odtamtud; s místa, kde ty jsi: *sonitus usque i. exauditur C.*

istinc, adv. [*istin-c(e)*] odtamtud: *fare age iam i. V* nuže mluv již odtamtud (kde stojíš); *i. pecunia, i. fraus C* na tvé straně, u tebe; *libenter vero i. profugi C = ab istis nugis.*

istō, adv. [srov. *eo*] tam (se vztah. k 2. os.): *venire C, excurrere Plin.*

istōc viz **2.** *istuc.*

Istrī, *Istria* etc. viz. *Histri.*

1. istuc *istud-c*] *n.* od *istic.*

2. istūc, adv. tam, na tvou stranu: *ingredi, accedere C, transferri O, i. mens fert H* k tobě.

ita, adv. [od km. **i* srov. *is*] t a k, takovým způsobem u (u sloves adj. a adverb.) a) vůb. *quae cum ita sint C* když tomu tak jest; *omnia ita sunt C* vše se tak má; *ita loqui C* = taková slova; *ita a pueritia fui S* takový; *ita vivere C, ita antiquus C, ita penitus C*; s násl. *ut, si ut, quomodo, quasi, tamquam* a j. i s *ut* výsled.; někdy význ omezov.: *adhuc ita nostri imperatores contenderunt C* jen tak; *quae ita sancta fore ratus L* jenom tak; *ita enim senectus honesta est C*; někdy lze v překl. doplniti: *atque ita mentitur H* s takým umem, tak dovedně lže; b) zvl. α) v odpovědech: tak = a n o: *ita est C, non ita C* n e, n i k o l i; *Davusne? ita! H*; *ita prorsus, i. vero, i. profecto* zcela tak; ano, zajisté; β) uvádí n. uzavírá myšlenku: *id omen ita acceptum est*: . . . *L* v ten rozum vyloženo; . . . *ita navis capitur C, . . . ita ne beatus quidem C* tak tedy, proto tedy; γ) vytýká účel, způsob n. podmínku: *ita eram deductus ad Scaevolam, ut numquam discederem C* s tím účelem, abych nikdy neodstupoval; *duo consules ita missi, ut alter regem persequeretur, alter provinciam tueretur C* za tím účelem byli posláni, aby . .; *me consulem ita fecistis C* s tou podmínkou; *pax ita convenit L* za té podmínky mír učiněn; *ita delicta occultiora fore S* tak prý = za těch okolností; *honesta oratio, sed ita, si . . . C* ale jen tehdy, jestliže; δ) ve vět. přacích, při ujišťování a zapřisahání: *ita vivam, ut C; ita me di iuvent C,* k tomu mi zpomáhejž bůh'; *ita vir bonus es H* jakože jsi muž dobrý; ε) kvantit. stupňuje: *non esse ita magnum C = tantum; non ita multum C* nepříliš mnoho; *non ita multo post C* za nedlouho; *non ita longo intervallo C, non ita magna manu N = parva*; ζ) zvl. rčení: *quid ita? C* jak to? proč pak?; *itane? C* není-li pravda? není-li tomu tak?

Italia, *ae, f.* [sc. *terra*] Italie, v době klass. od Rubikona až k průlivu messinskému; meton. *tota I. C* všichni obyvatelé Italie. První slab. měřena básn. druhdy dlouze.

Italus, *a, um* italský: *tellus H, regna O, gens V*; subst. **Italus,** *ī, m.* Ital; adj. **Italicus,** *a, um* italský, z Italie pocházející, I. se týkající: *gens, socii S*; – zvl. italských spojenců se týkající, italický: *tumultus, bellum C*; **Italica,** *ae f.* [sc. *urbs*] = 1) *Corfinium*, hl. m. spojenců; 2) m. v Hispanii u Sevilly.

ita-que, I adv. [srv. *ὥσ-τε*] a t a k (= *et ita*): *ita constitui itaque feci C*; *loca eos impediebant, itaque ergo paucis effugium patuit C* a tak tedy; *aliquis videri itaque dici C* někým se zdáti a tak také býti nazýván; **II** spoj. výsl. a t a k, tak tedy, t e d y, tudíž, proto: *i. a servis sepultus est N*; též v z výsl., v otáz. a větách rozkaz. i vybízecích.

item, adv. [*ita*] též, a také, rovněž, podobně; *i. ut* rovněž tak jako, stejně jako; *itemque* a rovněž; *non i.* nikoli však.

iter, *itineris, n.* [km. **it-*, srov. *comit is* od *comes*] a) pův. α) chůze, c e s t a, *itinera egressusque S* cesty a vycházky; *i. contendere C intendere L maturare Cs properare T* cestu urychliti, pospíšiti si; *tantum itineris contendere C* tak veliký kus cesty uraziti; – zvl. p o c h o d: *iter facere Cs C N, ex itinere Cs* hned z pochodu; *iter die ac nocte continuare Cs* dnem i nocí dále táhnouti, nepřetržitě pochod konati; *id . . . ob commoditatem itineris . . . coniungi urbi placuit L* pro příhodné s p o j e n í; β) jako míra: denní pochod: *i. unius diei Cs, novem dierum iter Cs* devět dní cesty; *quam maximis potest itineribus Cs* pochody pokud možná nejvíce urychlenými; γ) p r ů c h o d: *negat se posse i. ulli per provinciam dare Cs* praví, že nemůže nikomu

dovoliti p. provincii; *aquarum itinerumque controversiae C* spory o právo vodní a průchodní; c) směr: *in diversum iter equi concitati (sunt) L* koně popohnáni různými směry; *orbis i. O* kraj světa; b) konkr. cesta, silnice, stezka: *erant itinera duo Cs; iter pedestre Cs* pěšina; *itineribus turbā refertis L* ulice, zvl. *urbis T*; o řekách: dráha, tok, řečiště: *iter, quos coeperunt, percurrunt Cu;* pod. *vocis i. V; i. facere L* cestu založiti, vystavěti; *i. munire N, aperire S* cestu raziti; c) přenes. cesta, způsob, prostředek: *i. ad praemium, ad laudem C, i. amoris C, facere i. sceleri O, duo itinera audendi T, i. gloriae V; nova itinera eloquentiae T* nové dráhy, směry.

iterātiō, *ōnis, f.* opakování: *verborum C.*

iterō, *āre, āvī, ātum* [*iterum*] po druhé konati, opakovati něco: *verba C, haec resonis vocibus O; lanam H* dvakrát barviti; *pugnam L* opět se dáti do b.; *ortus i. O* opět vycházeti; *semina iterant iactata O = iterum iactant; tumulum T* opět zříditi; *aequor i. H* opět vydati se na moře; *agrum C* opět orati; *lapsa mella i. H* opět, znova opěvati; *ianuam i. O* opět použíti, nalézti.

iterum, adv. [komp. **iterus* k *is*] a) po druhé: *i. et tertium C; P. Africano i. consule C, imperator i. C, i. tribunus C*; ještě jednou: *Xanthus i. arsurus O; oscula non i. repetenda O* = nikdy již; opět, zase: *longo intervallo i. advocantur C;* b) při opětování: opět a opět, opětovně, několikrát: *i. iterumque, semel et i., i. et saepius;* při výčtu: *semel, iterum, tertio L* po druhé, za druhé; při opaku: naproti tomu: *pares i. causas accusandi esse T, ut . . . sic i. Cs* jako . . . tak zase.

Ithaca, *ae*, n. **-cē**, *ēs, f.* [*Ἰθάκη*] ostrov v Ionském moři u pobř. akarnans. nyn. Thiaki, rodiště Odysseovo; adj. **Ithacus**, *a, um* ithacký: *matres O*; jako subst. Ithačan = Odysseus; **Ithacēnsis**, *e*: *Ulixes H.*

Ithōmē, *es, f.* [*Ἰθώμη*] tvrz v Messenii, pod níž založ. později Messéné.

iti-dem, adv. [*ita* a *dem*, srov. *idem*] právě tak, rovněž tak, též tak.

itiō, *ōnis, f.* [*eo*] jíti, chůze: *domum C; obviam i. C* jíti naproti.

Itius portus, přístav gallský naproti Britannii.

itō, *āre* [freq. k *eo*] choditi, chodívati: *ad cenas C.*

Itōnē, *ēs. f.* [*Ἰτώνη*] městečko v Boiotii u jez. Kopaiského s chrámem Minerviným; adj. **Itōnius**, *a, um* itonský: *Minerva L.*

Itūraeī, (*Itūr.*), *ōrum m.* [*Ἰτουραῖοι*] Ituraeové, loupežný kmen syrský u horn. Jordánu, výborní lučištníci; adj. **Itūraeus**, *a, um* iturejský: *arcus V.*

itus, *ūs, m.* [*eo*] jíti, chůze: *i. et reditus C* odchod a návrat.

Itys, *yos, m.* [*Ἴτυς*] syn Tereův a Proknin později v bažanta proměněný.

1. iuba, *ae, f.* hříva: *equi, leonis C; iubae sanguineae V* (o hadech) krvavé hřebeny; *Graiarum error iubarum V* chocholy na přilbách.

2. Iuba, *ae, m.* 1) král numidský, syn Hiempsalův, stoupenec Pompejův † v bitvě u Thapsu; 2) syn jeho Caesarem zajatý spisov. dějepisný.

iubar, *aris, n.* světelná záře, zářící světlo, zvl. sluneční (*iubare exorto V*), meton. hvězda, zvl. jitřenka n. vlasatice: *hanc animam fac iubar O.*

iubātus, *a, um* [*iuba*] *hřívnatý*, se hřívou: *cervix L* (o hadu) s hřebenem.

iubeō, *ēre, iūssī, iussum* (*iusso V* = *iussero*) poroučeti, přikazovati, rozkazovati, kázati, nařizovati, (absol., ulqd. acc. c. inf., inf., pass. nom. c. inf. v pozd. lat. a básn. i s dat. a ut.) a) ob. α) absol. *defessa iubendo O* unavena rozkazováním; *eodem die, quo iusseris C*; β) ulqd: *neces, tributum T* uložiti; pass. part. perf. rozkázaný, uložený: *labores, mors T, poena H, fuga O; iussos lapides mittere O* podle rozkazu; pod. *iussos receptus canere O*; subst. **iussum**, *ī, n.* rozkaz, nařízení: *iussa facere V, iussis oboedire S, iussa spernere, abnuere T* rozkazu poslušnost odpírati; *id i. ratum erit C* bude právoplatný; γ) acc. c. inf. act. při osobě jmenov.: *iusserunt tribunos de provincia decedere C* kázali tribunům odejíti; *eos in eo loco suum adventum exspectare iussit Cs;* – zvl. o pozdr. *amicum valere iubere C* pozdravovati, dáti

mu ‚s bohem'; pod. *iubeas miserum esse H* ponechej ho jeho nešťastnému osudu; často při předm. snadno doplnitelném s pouh. inf. act.: *receptui canere iubet Cs* (t. trubačům); *iusserunt pronuntiare Cs*; *fortitudo dimicare C membra iussit senex relevare O* pobídl (je), aby ..; *aperire armamentarium T*; zvl. u básn. často; **δ)** inf. pass. není-li osoba jmenov.: *signa cani iubet L, ignem fieri iussit C, contionem advocari iubet C*; **ε)** pass. nom. c. inf.: *qui Carthaginem ire iussi sunt C* jimž rozkázáno odejíti; *iacere lapides iubemur O* káže se nám; part. perf. pass. k osobě se táhn.: *diffugiunt iussi O* rozejdou se, jak jim bylo rozk.; *iussi persequemur otium H* po tvém přání; *restitere Romani tamquam caelesti voce iussi L* jakoby na pokyn nebes; enall. *cesserunt aequore iusso V* == *ea campi parte, qua excedere iussi sunt* odkud měli rozkaz ustoupiti; **ζ)** dat.: *militibus suis iussit, ne qui eorum violarentur Cs; mihi litterae Dolabellae iubent ad pristinas cogitationes reverti C; Britannico iussit, exsurgeret T; scribae interroganti . . . iussit L*; **b)** zvl. ve státn.: nařídit i, povoliti, potvrditi, schvál i t i: *bellum iubere L* válku schváliti; *regnare regem alqm populus iubet L* králem volí; *perpulit, ut . . . exules esse iuberet L* aby je prohlásil za vyhnance; *haec nisi plebes iussisset, fieri vetuit C; iussit senatus, ut . . . L* uznal za dobré; *senatus dictatorem dici iussit L*; **–** zvl. *legem iubere C* zákon schváliti, přijmouti; *provinciam iubere alci S* přiřknouti, přiděliti.

iūcundē, adv. vesele, příjemně: *vivere, narrare C; iucundius bibere C* s větší chutí.

iūcunditās, *ātis, f.* [*iucundus*] příjemnost, půvabnost o věcech: *agri, vitae, epistulae C, urbis T*; o lidech: *elabi ex iudicio iucunditate sua C, ea est in homine i. C* veselá mysl; plur. příjemné služby někomu prokázané: *nihil mihi umquam ex plurimis iucunditatibus gratius accidisse C.*

iūcundus, *a, um* [z **iuvicundus* od *iuvo*] a) potěšitelný, příjemný, půvabný, lahodný: *nihil gratius* (vitanější) *aut iucundius C; non attagen iucundior* (s větší chutí) *descendit in ventrem H; iucunda narratio C* zábavné vypravování; *quid iucundius senectute stipata studiis iuventutis? C* co větší rozkoší než stáří (= je-li stařec) obklopené vědychtivou mládeží?; *agri iucundi C* půvabné, utěšené; *iucunda oblivia H* lahodné; o lidech: příjemný, milý, oblíbený: *i. Metello C, qui concitatae multitudini iucundi esse volunt C, amicus H.*

Iūdaea, *ae f.* [*Ἰουδαία*] země Judů, Judea, jižní část Palaestiny; **Iūdaeus,** *a, um* židovský: *aurum C* od Židů placené; *bellum T* se Židy; *victoria T* nad Ž; subst. Žid: *curti Judaei H.*

iūdex, *icis, m.* [z **iūs-dic-s* od *dico*, vl. prohlašující právo] soudce; *alci iudicem dare* (o praetorovi) za soudce určiti; *alci iudicem ferre L* navrhnouti; *iudicem dicere* (o obžalovaném) soudce jmenovati; *i. petere Plin* žádati za řádného soudce, t. soudce se dovolávati; *i. reicere C* zamítnouti; *iudices quaestionum C* předsedové soudu; obr. *adhuc sub iudice lis est H* dosud není rozhodnuta; – přen. posuzovatel, kritik: *studiorum C, iudice T H, subtilis veterum i. H, sermonum H.*

iūdicātiō, *ōnis, f.* [*iudico*] souzení, soud, posudek.

iūdicātum, *ī, n.* [vl. part. perf. od *iudico*] rozsudek, nález soudní.

iūdicātus, *a, um* [vl. part. perf. od *iudico*] rozhodnutý, pevně stanovený: *mihi iudicatum est deponere illam personam C* = jsem rozhodnut.

iūdicātus, *ūs, m.* úřad soudce, hodnost soudcovská: *isti ordini i. non patebat C* nebylo přístupno soudnictví.

iūdiciālis, *e* soudní, před soudem obvyklý: *consuetudo, causa C, suppresio C.*

iūdiciārius, *a, um* soudní: *controversia C; lex i. C* stanovil stavy, z nichž se měli bráti soudcové; *quaestus i. C* soudy nabytý; *res iudiciaria C* soudnictví.

iūdicium, *ī, n.* [*iudex*] **1)** o výsledku **a)** rozsudek, nález soudní, výrok, rozhodnutí, *iudicio damnari N, superiora iudicia sequi C. de quo homine tam praeclara iudicia fecistis C* == smýšlení své o něm dali jste na jevo; **b)** úsudek, mínění: *bonorum iudicia C, omnium iudicio NC* dle obecného úsudku; *opti-*

mum i. de alqo facere Cs nejlepší (= nejpříznivější) úsudek o někom pronésti; *meo quidem iudicio C* dle mého aspoň mínění; *supremum iudicium Plin* = závěť; **c)** schopnost souditi, posuzovati, soudnost, vkus: *iudicio minus firmo praeditus C*; *quod tuum est i. de hominibus C* při tvé znalosti lidí; *alqm iudicio praecurrere T*; rozvaha: *i. adhibere T* vésti si s rozvahou; *iudicio facere alqd C*; **2)** vzhledem k průběhu: **a)** soudní vyšetřování, jednání, soud: *moti homines sunt in eo iudicio L* při tom soudním řízení; *iudicio interesse C*; *i. dare C constituere C* s. řízení zavésti; *exercere C* konati; *i. capitis N de capite C* hrdelní soud; *i. publicum C* trestní; ▬ zvl. pře, proces: *i. nullum habere N* nevésti žádné pře; *i. vincere C* při vyhráti; **b)** konkr. soud, soudní úřad, soudce: *frustra iudicia implores S*, *i. alci committere C*; *i. pecuniā temptare C*.

iūdicō, *āre, āvī, ātum* [*iudex*] **a)** pův. v soudnictví: soudit i, rozsuzovati, rozsudek pronášeti: *recte et ordine C*; *qui iudicat C* = soudce; *Verres iudicabat C*, *populus iudicat comitiis C* rozhodnutí činí; pass. *cum iudicatus esset C* když byl odsouzen; *ad res iudicandas C* k úřadu soudcovskému; *res iudicata C* věc rozhodnutá, rozsudek; s gen. criminis: *capitis i.*, *perduellionis L* z velezrády vinným uznati, jinak *perduellionem alci i. L* soud z velezrády na někoho uvaliti; ▬ zvl. odsouditi někoho k něčemu, prohlásiti někým: *ipsum exulem iudicarunt N*; *pecuniae alqm L* k peněžité pokutě; **b)** ob. úsudek pronášeti, posuzovati, oceňovati: *alqm virum optimum C* pokládati za . .; *ex quo i. potestis C* z toho můžete posouditi; *de alqo suspicionibus N* pouze na zákl. podezření o něk. soud pronášeti; ▬ zvl. prohlásiti někoho, něco, něčím; *Antonium hostem C* za nepřítele; *hanc animi remissionem iudicaretis C* to musili byste uznati za duševní ochablost.

iugālis, *e* [*iugum*] **a)** jha zvyklý, do jha, tažný: *equi iumentaque Cu* tažný dobytek; *gemini iugales V* dvojspřežení; **b)** obr. spec. manželský: *lectus V*, *dona O* svatební; *i. sacra O* = svatba; *ignes iugales V* = oheň (Paris), jehož sňatek Troju zahubí.

iugārius, *a, um* [*iugum*] **a)** ve jhu chodící; **b)** ke jhu se vztahující, jhový; snad odt. *vicus Iugārius L* v Římě ulice vedoucí na forum (srov. *inter falcarios*).

iugātiō, *ōnis, f.* [*iugo*] uvazování konečků révových (*capitum C*).

iūgerum, *ī, n.* [vl. od **iugus, eris* (srov. ξεῦγος) nálež. plur. *iugera, um*; odt. zpětně sing. *iugerum*; srov. *iugum*] jitro půdy rozměru 240×120 stop neboli asi ¼ hektaru.

iūgis, *e*, (n. **iūges,** *etis*) [*iungo*] vl. spřežený **a)** meton. *iuge* (*iuges*) *auspicium* zlé znamení spřežné (když dva spřežení voli současně utrousí 1 jno) **b)** spojitý, nepřetržitý spec. o nevysýchajících pramenech: živý, stálý: *aqua S* voda pramenitá; *ex puteis iugibus C* ze stálých studánek; *iugis aquae fons H* živé vody pramen.

iūglāns, *andis, f.* [*Iovis glans*] vlašský ořech.

iugō, *āre, āvī ātum* [*iugum*] spojiti, svázati: *virtutes C* zasnoubiti: *filiam alci V*.

iugōsus, *a, um* [*iugum*] hornatý: *silvae O*.

iugulātiō, *ōnis, f.* zardoušení, probodnutí.

iugulō, *āre, āvī, ātum* [*iugulum*] **a)** hrdlo prořínouti, zapíchnouti, probodnouti, zabíti: *alci se iugulandum tradere C* dáti se . . . ; *optimos cives i. C*, *grunnitus suis, cum iugulatur C*; **b)** přenes. zákeřnicky se světa sprovoditi; křivým nálezem utratiti, nespravedlivě odsouditi, zničiti někoho: *multis decretis alqm C*; *cum iugulandum vobis tradiderunt C*; *sua confessione iugulari C* svým doznáním úplně býti usvědčen, odsouzen.

iugulum, *ī, n.* [demin. od *iugum*] pův. kosti klíční a dutina nad jejich spojením, pak hrdlo, chřtán: *i. dare alci C* h. nastaviti (k probodení); pod. *porrigere H*, *offerre T*, *i. resolvere O* prořínouti.

iugum, *ī, n.* [srov. ζυγόν, csl. igo, č. jho, něm. Joch] **1)** jho (zahnuté dřevo na krku tažného dobytka) **a)** pův. *nos onera quibusdam bestiis, nos iuga imponimus C*, *i. excutere Cu* jho shoditi; *bos iuga detrectans V* jhu se vzpouzející; *collo iu-*

gum trahere H; b) meton. spřežení, dvé tažných dobytčat: *multis iugis arare C*; též o koních: *immissis iugis lora concutere V*; přenes. *hoc i. impiorum C* tato ‚spřež' bezbožná; c) svislé tyče do země zaražené a příčkou spojené α) v rolnictví k vedení opínavých rostlin, v tkalc. stav: *tela iugo vincta est O*; β) ve vojen. jho ze tří kopí, jímž projíti musil poražený nepřítel na znam., že jest roven otroku: *sub iugum mittere C* pode jho poslati; *sub iugo mittere L* = pode jhem propustiti, *abire L* pode jhem býti propuštěn; γ) jho otroků, kterých užíváno pův. k tahu: *cuius a cervicibus iugum servile deciecerant C*; δ) váha u vozu: *i. plaustri LCu*; jako souhv. Váhy: *Roma nata est, cum in iugo esset luna C* když měsíc stál ve znamení Váhy; ε) lavice veslařská: *animas, quae per iuga longa sedebant, deturbat V*; 2) přenes. α) jho otrocké, ujařmení, jařmo: *i. Macedonum deicere Cu*; *i. ferre H*, *servitutis i. depellere C*; β) jho povinnosti, povinnost: *ferre iugum pariter dolosi* (v. toto) *amici H*; γ) obr. jho manželské (obr. podle spřežení spojeného jhem) *nondum subacta ferre iugum valet cervice H*; *Venus diductos iugo cogit aëno H* jhem kovovým poutá; δ) hřbet horský, pohoří: *summum iugum montis Cs*; *iugum Alpium L* horské pásmo alpské; *consistunt iugis O* po výšinách: *immensis tumet Ida iugis O*.

Iugurtha, *ae*, *m.* levoboček Mastanabalův (syna Masinissova), adoptovaný syn krále numidského Micipsy, usurpator vlády nad Numidií, Sullou zajatý a ve vězení v Římě popravený r. 104. Adj. **Iugurthīnus**, *a*, *um*.

Iūlēus, *a*, *um* [Ἰούλειος] julský, (týkající se buď Jula, syna Aeneova, nebo Caesara a Augusta): *Actia Iulea Pr*; *Iuleae Calendae O* = 1. července.

Iūlia, Iūliānus viz *Iulius*.

Iūlius, *a* [od *Iūlus*] jméno patric. rodu říms., z něhož zvl. 1) *L. Iulius Caesar*, kons. r. 90, stoupenec Mariův; 2) jeho bratr *C. Iulius Caesar* † 87; 3) *C. Iulius Caesar* 100—44 vojevůdce, státník a historik; 4) jeho adoptovaný syn *C. I. C. Octavianus*, císař 31 př. K. — 14 po K.; 5) **Iūlia**, dcera Caesarova, manželka Pompejova; 6) *Iūlia*, dcera Augustova, choť Claudia Marcella, potom M. Vipsania Agrippy, konečně Tiberia, proslulá nezřízeným životem; adj. **Iūlius**, *a*, *um* Juliův, julianský: *leges C* zákony Julia Caesara; *edicta H*; *domus O*; *sidus H* zbožněný Caesar ve hvězdu proměněný; *mensis* = červenec, rodný měsíc Caesarův; **Iūliānus**, *a*, *um* Juliův: *milites C* vojíni Caesarovi.

Iūlus, *ī*, *m.* [Ἴουλος] syn Aeneův jinak zv. *Ascanius*, myth. praotec rodu Julského; *I. Antonius* v. toto.

iūmentum, *ī*, *n.* [**iug-smentum*, srov. *iugum*] dobytek (kollekt.): *i. agere per Tusculanum C*; obyč. tažné dobytče: *cum morarentur iumenta C*; *vectus iumentis iunctis N* spřežením; *is, qui iumenta agebat L* kočí; též = soumar: *iumenta oneraria L*.

iunceus, *a*, *um* [*iuncus*] sítinový: *vincula O*.

iuncōsus, *a*, *um* plný sítí, sítím zarostlý: *litora O*.

iūnctiō, *ōnis*, *f.* [*iungo*] spojení: *verborum C*.

iūnctūra, *ae*, *f.* [*iungo*] spojení a) konkr.: *genuum O* svaz, kloub; *digitorum O* (vespolek) blána plovací; *laterum iuncturae V* záponka opasku; *i. tignorum Cs* spoj, spára; o šatu *O* šev; b) obstr. *i. generis O* příbuzenství; *verborum H* spojení, vazba slov.

iūnctus, *a*, *um* [vl. part. perf. od *iungo*] spojený, sloučený: *corpora inter se C*; *natura cum alio iuncta C*; *iuncta vehicula L* zapřažené povozy; *equis rheda C* do níž koně zapřaženi; *aër mari i. C* s mořem sousedící; *ponto iunctior O* moři bližší; přenes. spřátelený: *comes, pectora O*; *iunctissimī, ōrum, m. T* nejbližší příbuzní.

iuncus, *ī*, *m.* sítina, sítí.

iungō, *ere*, *iūnxī*, *iūnctum* [*iugum*, srov. ζεύγνυμι] a) ve jho poutati, zapřahati: *iuvencos V*, *iuncti boves O* spřežení volské; *curru* (dat.) *i. equos V* do vozu zapřahati; *iunctos equos conscendere V* do zapřaženého vozu vstoupiti; *iuncti leones V* spřežení lvů; b) mostem překlenouti: *flavium ponte i. L Cu*, *iuncto ponte milites transmittit T* dav vystavěti most, převede po něm; c) zasnoubiti, manželským svaz-

kem spojiti: *conubio V, nuptiis C; feminam secum matrimonio i. L; filias iuvenibus regiis i. L* dcery provdati za jinochy z rodu královského; *nuptiis iungi L* ve sňatek vejíti; **d)** vůbec něco spojiti: *tigna bina inter se; membra O, oscula O* = líbati; *dextras* n. *dextrae dextram V* pravice si podati; *pes cum pede iunctus O* noha na noze; ve voj. n. *copias, arma alci i. L* vojsko ke spolku váleč. s někým spojiti, k společnému boji se sdružiti; reflex. *ne castris iungant V; cursum equis i. L* vyrovnati se v běhu koním, držeti stejný krok s . . .; *iunctae fenestrae H* zavřené krámy; *limes effugit iunctam aquilonibus Arcton O* zniká severního pásu; **e)** o věc. abstrakt.: *hospitia amicitiasque i. L* vejíti v pohostinství a přátelství; *affinitatem i. L* v příbuzenský poměr vstoupiti; *i. animos societate L* spolkem přízeň si zjednati; *pacem i. L* mír zjednati, učiniti; *foedere iungi alci L* smlouvou s někým ve spolek vstoupiti; *foedera i. L O* smlouvu učiniti.

Iūniānus viz *Iunius.*

iūnior viz *iuvenis.*

iūniperus, ī, *f.* jalovec.

Iūnius, a, um I jméno rodu říms. **1)** L. I. Brutus, první konsul říms.; **2)** D. I. Brutus, legát Caesarův † 43 v boji proti Antoniovi; **3)** M. I. Brutus, miláček Caesarův a jeho vrah, † v bitvě u Filipp; **II** adj.: *Iunia lex C; Iunius mensis C* červen; **Iūniānus, a, um**: *iudicium C*; **III** kromě Brutů jmenují se ještě: M. Iunius zv. Gracchanus, přítel C. Graccha; C. I. Norbanus, konsul u Kanusie Sullou přemožený; L. I. Pullus, kollega Klaudia Pulchra; D. I. Silanus za soudu nad Katilinovci konsul design.

Iūnō, ōnis, *f.* staroitalská bohyně manželství ztotožněná s řec. Hérou, též jako bohyně porodu Lucina (v. t.); dc. Saturnova a Rheina, sestra a choť Jovova; *Iuno inferna V* = *Proserpina; Iunonis urbs O* = *Argos*; meton. *excussa pectore I. est V* t. j. vytržení, zběsilost Junonou způsobená; adj. **Iūnōnius, a, um** Junonin: *ales O* = páv; *Hebe O* dcera Junonina; *regna V* = Karthago; *mensis O* červen; **Iūnōnālis, e** Junoně zasvěcený: *tempus O*; **Iūnōnicola, ae,** *m.* ctitel Junonin; **Iūnōnigena, ae,** *m.* syn Junonin = *Vulcanus.*

Iūppiter, zř. **Iūpiter,** gen. *Iovis,* m. [vl. vok. **dieu-piter* k nom. *Diespiter* (druhá složka *pater*), srov. *dies, deus*] nejvyšší bůh, ztotožněný s řec Diem, choť Junonin; ochránce státu, rodiny, domu a pohostinství: *I. Optimus Maximus*; ochránce spolku latinského: *I. Latialis C L*, jemuž ke cti slaveny *feriae Latinae.* Zasvěcen mu orel: *Iovis ales O satelles C*, a dub; *Iovis stella C* oběžnice Jupiter; *I. Stygius V* = Pluto; meton. jasné, volné nebe: *sub Iove pars durat O* pod širým nebem; *sub Iove frigido H; malus I. II* špatné počasí; *I. metuendus uvis V* = deštivé počasí.

Iūra, ae, *m.* obyč. *Iura mons* pohoří Jura ve vých. Gallii.

iūrātor, ōris, *m.* [*iuro*] přísežný odhadce jmění při censu podávající dobrozdání o údajích občanů.

iūrātus, a, um [part. perf. (vl. adj.) od *iuro*] přísahavší, přísahu složivší, přísahou vázaný: *Regulus i. missus est ad senatum C*: *dixit i. C* pod přísahou; subst. **iūrātus, ī,** *m.* porotce.

iūrecōnsultus viz *iurisconsultus* a *consultus.*

iūreperītus viz *peritus.*

iurgium, iī, *n.* [srov. *iurgo*] hádka, spor, váda; *per iurgia dicere O* v hádce; *irrita iurgia iactare V* marně se hádati.

iurgō, āre, āvī, — [**iūrigus* od *iure agere*] (vl. souditi se) svářiti se, hádati se, vaditi se: *haec iurgans L* takto se vadě; — přenes. *iure Trausius iurgatur H* právem se laje Trausiovi.

iūridiciālis, e soudní, právní (kde nejde o věc, nýbrž zdali je čin trestný či nikoli) *C.*

iūris-cōnsultus, též *iureconsultus* znalec práva, právník.

iūris-dictiō, ōnis, *f.* **a)** jednání před soudem, soud: *iurisdictionem conficere C*; **b)** pravomoc soudní: *sub i. suam alqd subiungere C.*

iūris-perītus viz *peritus.*

iūrō, āre, āvī, ātum [**1. ius**] přísahati, přísahu složiti: při čem: *per alqd* n. *alqd*: *per Iovem deosque Penates C, sidera V,*

numina O; předn. vnitř.: *verissimum i. iusiurandum C*; *ex animi sententia C* s nejlepším svědomím; na co: *in verba magistri H* = slepě následovati; *in legem C* na zákon přísahu složiti; *in foedus L* (t. j. uznati ji pro sebe za závaznou); *falsum i. C.* křivě př.; zapřisáhnouti se k něčemu, přísahou se zavázati: *in facinus O*; *in me iurarunt omnes ventusque O* proti mně se spikli; *calumniam i. L* odpřisáhnouti, že nežalujeme ze zlého úmyslu; *Stygiam paludem, di cuius iurare timent et fallere numen V* jejíž velebnost bohové boji se křivou přísahou uraziti; *dis iuranda palus O* při níž musí přísahati; *iurata numina O* při nichž bylo přisahano. Spojení **iūs iūrandum** viz za **2. iūs**.

1. iūs, *iūris*, *n.* **a)** pův. právo, zvl. právo lidské naproti božskému (*fas*): *i. atque fas est L* dle lidského i božs. práva přísluší; *hoc fas ac iura sinunt V*, *contra ius fasque C*; *iura dare L* právní ustanovení dáti, vyhlásiti, dáti ústavu; *Acestes patribus dat iura vocatis V* svolav senát, dává jim zákonné zřízení; – zvl. α) souhrn práv n. zákonů: *i. pontificum C*, *i. Flavianum*; β) právní názory, zásady: *ius gentium, hominum C* právo přirozené a na něm založ. t. zv. právo mezinárodní; *i. civile C* občanské naproti *publicum II* státní; *i. praetorium C* zásady praetory stanovené; *ius humanum ac divinum SC*; *ius aequum L* ἰσονομία rovnoprávnost; *iura et ritus L* politická a sakrální zařízení; *urbem iure legibusque de integro condere parat L* chystá se založiti znova město právními a zákonnými ustanoveními; *homini nihil iuris esse cum bestiis C* mezi člověkem a zvířaty není žádného právního poměru; **b)** přenes. α) soud: *in ius ire N*; *in ius vocare alqm C* před soud; *in ius rapit H* vleče před soud; β) zákonem stanovené právo něčí, pravomoc nad něčím, moc; nárok na něco; oprávněnost, právní postavení: *ius suum persequi C* pr. své uplatňovati; *de suo iure cedere C* vzdáti se svého pr.; *ius agendi cum plebe, i. auxilii L*; *ius militum T* vrchní moc nad praetoriany; *iura libertorum concedere T* vrátiti právo na propuštěnce; *in paucorum ius atque dicionem concedere S* v moc a podnoží se dostati; gen. subj.: *ius legationis C*, *iura libertatis C*; *sui iuris esse C* býti svéprávný, samostatný; *i. de tergo ac vita habere L* míti právo trestati i usmrtiti; *i. in aequora O* moc nad mořem; *iura muliebria L* právní postavení žen; *ius Latinum T* omezené právní postavení občanů latinských; abl. **iūre** právem, po právu, způsobem právním: Spojení **iūs iūrandum** viz za **2. iūs**.

2. iūs, *iūris*, *n.* [srov. ζύμη, čes. jícha] polévka, omáčka: *negavit se iure illo nigro delectatum C* černou polévkou spartanskou; se sarkast. hří kou slovní: *ius tam nequam esse verrinum C* právo Verrovo — vepřová polévka.

iūs iūrandum, gen. *iūris iūrandī*, *n.* přísaha: *iure iurando alqm obstringere Cs*, *adigere L* přísahou zavázati; *iure iurando teneri C* přís. býti vázán; *i. i. concipere T* příseżní formuli sestaviti.

iussū, [*iubeo*] na rozkaz: *vestro i. i. consulis C*, *populi NC*.

iussum, *ī*, *n.* viz *iubeo*.

iūstē, adv. spravedlivě, správně: *imperare C*; *aestimare Cu*; právem *timere O*, *reprehendi H*; *i. pieque L* ve shodě s právem a zbožností.

iūstificus, *a*, *um* spravedlivý, spravedlnost milující: *mens deorum Cat.*

iūstitia, *ae*, *f.* [*iustus*] spravedlnost, spravedlivost, spravedlivé jednání: *Aristidis N*, *Pompei C*, *Scaevola iustitiā praestans C*; *i. erga alqm C*, *in alqm Cu.*

iūstitium, *ī*, *n.* [*ius* - **statium* od *status* k *sisto*] zastavení civilní soudní činnosti, soudní klid: *i. per aliquot dies servatum est L* zachovávati; *i. indicere*, *edicere C* ohlásiti, *i. sumere T* zastaviti jednání soudní; *exuere T*, *remittere L* obnoviti j. s.; *omnium rerum i. L* všeobecný klid, úplné zastavení veřejných prací.

iūstus, *a*, *um* [*ius*] **a)** o lidech: spravedlivý: *Pompeius C*, *i. in socios C*, *Aristides N*; enall. *in servitute iusta esse C* býti v službě u spravedlivého pána; **b)** o věcech: spravedlivý: *poena C*; *uxor CL* zákonitá, řádná manželka; *mors H* zasloužená; *bellum CL* řádná, pravi-

delná (s vnějším nepřítelem) = *iusta arma C*; *iusti dies C* zákonem stanovené; subst. **iūstum**, *ī*, *n.* právo, spravedlnost; **c)** = odůvodněný, náležitý, správný: *triumphus, honores C* zasloužený; *causa C* důvodná věc; *preces C, lacrimae O, odium O*; *Scorpios tibi cacli plus iusta parte relinquit V* zanechává ti více místa na nebi, než by patřilo (než dvanáctinu kruhu); *nec adiri usquam ad iusti cursum poterat amnis L* nemohlo se nikde přistoupiti k toku pravé, vlastní řeky; *iustum sit necne poema H* skutečná-li báseň (vyhovující požadavkům aesthetiky); *iustum funus C* řádný pohřeb; *iter Cs* obvyklý; *muri altitudo Cs* náležitá výška; *eloquentia C* náležitá, dostatečná; *gravis, plus iusto HO* více než slušno; **d) iūsta**, *ōrum*, *n.* **α)** věc slušná, náležitá, spravedlivá: *si iusta peto O*; *servis iusta praebere C* co slušno; starobylé zvyklosti, obyčeje: *nec prius ingredi hostium fines, quam omnia iusta .. perfecta erunt L* až budou všecky obvyklé formality vykonány; **β)** (= *τὰ νομιζόμενα*) náležité, obvyklé pohřební slavnosti: *i. solvere C* vykonati; *postquam illi more regio i. magnifice fecerant S* když mu po způsobu královském nádherný pohřeb vystrojili; *matri proxima i. tuli O* matce jsem náležitý pohřeb vystrojil; *germanae i. dat ante suae O* slušný pohřeb strojí, poslední poctu tryznou vzdává.

Iūturna, *ae*, *f.* **1)** pramen v Latiu a jeho víla, sestra rutulského krále Turna; **2)** pramen v Římě u chrámu Kastora a Polluka.

iuvenālis, *e* [*iuvenis*] mladický: *corpus V, hilaritas L, tempora O, lusus iocus, certamen L*; **Iuvenālia**, *ium*, *n.* slavnost mládí, divadelní hry Neronem zavedené.

iuvenāliter, adv. mladicky, s mladickou silou: *in silvas ire O, ingenio nimium i. usus O* příliš mladicky, nerozvážně.

iuvenca viz n. sl.

iuvencus, *a*, *um* [*iuvenis*] mladý; obyč. jako subst. mladý býk, býček *V*, mladík, jinoch, junák, mladá dívka, mladice: *te suis matres metuunt iuvencis H* k vůli svým mladým dcerám; *Graia iuvenca O* mladá Řekyně; obyč. fem. *iuvenca*, *ae* mladá kráva, jalovice; *pascitur in magnā silvā formosa i. V*; *Inachia i. V* = *Io* v krávu proměněná.

iuvenēscō, *ere*, *nuī*, — [inchoat. k *iuvenis*] dorůstati, dospívati: *vitulus iuvenescit H* (t. j. stává se z něho *iuvencus* mladý býk); opět omládnouti: *Pylius iuvenescere posset O*.

iuvenīlis, *e* [*iuvenis*] mladický, mladicky bujarý, veselý; *iuvenilia lusi O.* ml. veselé písně; *dicendi licentia C* mladicky nevázaná; *caput O*: *signum O* socha jinocha.

iuvenis, *e* comp. **iūnior** (*iuvenior T Plin*) [srov junák, jinoch, něm. jung] **α)** adj. mladý: *toto anno iunior H, iuvenes anni O* mladá léta; **β)** subst. mladík, jinoch, mladice: *regius i. L* královic; *cum globo iuvenum impetum facit L* se sborem mladých mužů; — zvl. term. techn. ve vojen: *iūniōrēs, um* mladší mužstvo (od 20—40 let): *iuniores LCu, iuniorum centuriae C.*

iuvenor, *ārī*, [*iuvenis*] počínati si jako mladík: *ne nimium teneris iuvenentur versibus H* ať nelaškuji (o strojené skotačivosti) příliš něžnými verši.

iuventa, *ae*, *f.* [*iuvenis*] **a)** mladý věk, mládí (u básn. m. *iuventus*, *iuventas*, pak u *LT*); **b)** bohyně mládí: *arae Iuventae O*; **c)** mládež *imbellis H*; mladická bujnost, síla: *anguis nitidus iuventā V*; *lumen iuventae V* záře mladistvé svěžesti; mladý vous, chmýří: *intonsa ora primā iuventā V.*

iuventās, *ātis*, *f.* [*iuvenis*] mladistvost, mládí: *fugit retro H*; *prima i. genas vestibat flore V*; personif. bohyně mládí *Iuventas CLH*; mladická síla: *aquilam i. nido propulit H.*

iuventūs, *ūtis*, *f.* [*iuvenis*] **a)** zřídka mládí, mladost, mladý věk: *memoriam iuventutis suae senectutis dedecore foedare C*; **b)** ob. mládež, mladé mužstvo: *Aeneas et Troiana i. conveniunt V* mladý lid; *i. convenerat Cs, quo omnis i. venit C*; **c)** zř. mladistvá síla, svěžest: *res quae iuventute geruntur C*; **d)** spec. ve vojen. mladé branné mužstvo (naproti *seniores*): *de-*

lecta i. Hirt; zejm. *ordo equester* jezdectvo: *princeps iuventutis* vl. náčelník jezdců, za doby cís. titul udělovaný členům cís. rodu.

iuvō, *āre*, *iūvī*, *iūtum* (*iuvātūrus*) a) obveselovati, těšiti, radost, požitek činiti: *quid te iuvit Neronis iudicium? C* jak tě potěšil; *ut iuvit te cena H* jak ti chutnal; *non me iuverint conchylia H* nechutnaly by mi; *multos castra iuvant H* mnohým se líbí život v táboře; *sunt quos genus hoc minime iuvat H* které ani dost málo netěší, nelibi se; — zvl. neos. *iuvat: et haec olim meminisse iuvabit V* i vzpomínka na tyto útrapy nás jednou potěší; *quid i. argenti pondus deponere terra? H* jaká pak radost; *i. indulgere choreis V* líbí se, oddati se tanci; *i.* (*eos*) *ire V* láká je jíti ven (z bran města); *hoc i. et melli* (v. t.) *est H i.* (*me*) *ire* druhdy = rád jdu; — pass. *aures iuvantur C* sluchu jest milo; b) podporovati, pomáhati: *hostes frumento C*, *nostres duces auxilio C*; *iuvante deo C* s pomocí boží; absol. *classes .. multum iuvant C* jsou velmi užitečny; pass. *publico auxilio nullo iuvor L* nedostává se mi podpory od žádné obce; *ea lex proscriptum iuvari vetat C* zakazuje mu pomáhati; — zvl. *imber arva iuvat O* jest prospěšný; *vulnera i. O* mírniti, ulehčení působiti.

iūxtā, adv. a předl. 1) adv. α) lokálně: vedle, blízko, na blízku: *legio, quae i. constiterat Cs*; *i. accubat V*; *neque enim est accedere i. ausa O* poblíž přistoupiti; β) stejně, rovněž tak: *vitam mortemque i. aestumo S* stejně málo = nic; *suae hostiumque vitae i. pepercerant S* stejně života svého jako nepřátel; *i. periculosum T*; *i. bonos et malos interficere S* bez rozdílu šmahem; *absentium bona i. atque interemptorum divisa fuere L* stejně jako; *i. ac si meus frater esset C* stejně jako kdyby byl; *res i. magnis* (dat.) *difficilis L* stejně těžká jako veliké; 2) předl. s akk. α) vedle, při: *i. murum castra posuit Cs*, *sepultus est i. viam Appiam N*; *totos dies i. focum atque ignem agunt T*; *aram iuxta N*; mezi: *periculosiores sunt inimicitiae i. libertatem T* mezi lidmi svobodnými; β) časově: *i. finem vitae T* přímo u konce života; γ) modálně: skoro až k: *gravitate annonae i. seditionem ventum est T* došlo téměř až k povstání; δ) o podobnosti: téměř jako: *velocitas i. formidinem est T* téměř se rovná; ε) o pořadu: *i. deos T* po bozích.

Ixīōn, *onis*, *m.* [Ἰξίων] král Lapithů v Thessalii, otec Peirithoův pro úklady Junoně svržený Jovem do Tartaru, kde vpleten do kola stále se točícího; adj. **Ixīōnius**, *a*, *um* Ixionův: *orbis V* kolo; **Ixīōnidēs**, *ae*, *m.* syn Ixionův Peirithoos.

K

Pův. lat. *K* zatlačeno v klass. lat. písmenem *C*, jež vyslovováno jako *K*. *K* užíváno potom skoro jenom před *a*, na př. i v ustálených zkratcích jako zejm. 1) K = Kaeso jm. vl., 2) K. n. Kal. = *Kalendae* kalendy (1. den v měsíci).

L

L jako zkratka 1) praenomen *Lucius*; 2) číslice 50.

Labdacus, *ī*, *m.* [Λάβδακος] mythický král thebský, otec Laiův.

Labeātēs, *ium* n. *um*, *m.* Labeaté, národ usedlý na hranici makedonsko-illyrské; hlavní město jejich byla *Scodra*, syn. Skadar; odt. adj. fem. **Labeātis**, idis

labeatská: *L. terra L*; *L. palus L* jezero Labeatské (nyn. Skadarské).

lābēcula, *ae, f.* [d min. od *labes*] skvrnka; obr. (menší) poskvrna, úhona *C.*

labefaciō, *ere, fēcī, factum* (pass. *labefiō, fierī, factus sum*) [srov. *labo*] viklati, otřásati (*alqd* něco, něčím), vyvraceti, podvraceti, káceti, vůb. hýbati věcí z jejího (pevného) místa, (pass. — se); **1)** *labefacta magna parte muri Cs* když byla porouchána; *mole publicae viae labefactas* (sc. *esse*) *aedes suas T* že byly poškozeny základy jeho domu; (básn.) *labefacta* (prolept.) *movens iugera fossor V* vl. zkypřené lány přehazuje = hluboko překopávaje lány; odt. odstraniti z místa: *quamvis cera sit a vinclis non labefacta suis O*; **2)** metaf. **a)** zviklati, zvrátiti (přesvědčení, úmysl), rozrušiti, rozechvěti (cit): *primores l. T*; *animum* (acc. vztah.) *labefactus amore V* rozechvěn v srdci; *calor labefacta per ossa cucurrit V* rozechvěným nitrem; **b)** praegn. podrývati, porouchati, kaziti, poškozovati, hubiti, ničiti, uvádět v nebezpečenství, ohrožovati: *Gallorum corpora fluminis aviditas labefecit T* ublížila tělům (= zdraví); — spec. (sm. polit.) poraziti, povaliti, připraviti pád někomu, svrhnouti, (politicky) zničiti: (*hunc*) *labefecit Macronis odium T.*

labefactō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens od *labefacio*] (opětně n. usilovně) viklati, otřásati (*alqd* něco, něčím), vyvraceti, vypáčiti, káceti; — met. *filem alcis l. L T* zviklati něčí věrnost, někoho u věrnosti; *conspirationem bonorum confringere et l. C*; praegn. podvraceti, poškozovati, rušiti, ničiti: *ne invidiā verbi labefactetur oratio C* aby špatný zvuk toho slova nebyl kamenem úrazu pro mou řeč.

1. labellum, *ī, n.* [demin. od **1.** *labrum*] rtík.

2. labellum, *ī, n.* [d min od **2.** *lābrum*] umyvadlo, pánev, mísa.

Labeō, *ōnis, m.* [od *labea, ae, f.* ret, pysk; vl. ‚Pyskatý'] římské příjmení; zejm. **1)** *L. Fabius Labeo*, jako praetor r. 189 př. Kr. bojoval vítězně na Kretě; konsulem byl r. 183 *L*; **2)** *Antistius Labeo*, účastník spiknutí proti Caesarovi, po bitvě u Filipp skončil sebevraždou *H*; **3)** *M. Antistius Labeo* (syn předešl.), slavný římský právník a spisovatel právnických knih, jako analogista sok C. Ateia Kapitona, politický odpůrce Augustův *T*; **4)** *Pomponius Labeo*, správce Moesie za vlády Tiberiovy; sebevraždou ušel trestu za úplatnost a vydírání *T.*

Laberius, jméno plebejského rodu římského; zejm. **1)** *Q. Laberius Durus*, vojenský tribun Caesarův, padl v Britannii *Cs*; **2)** *D. Laberius*, současník Caesarův, proslulý básník mimův *H.*

lābēs, *is, f.* (**1.** *lābor*) **1)** pád, sřícení klesnutí: *l. terrae C* sesutí; **2)** metaf. **a)** úpadek, zkáza, záhuba, zhouba, zlo, neštěstí: (básn.) *prima mali l. V* první rána neštěstí; meton. o osobách; **b)** meton. úhona, poskvrna, skvrna: *victima labe carens O* bez poskvrny; *concreta* (v. t.) *labes V*; *l. prioris ignominiae T*; meton o osobách: (hendiad.) *quem opponam labi illi atque caeno C* hnusnému ohavníku; hana, hanba; — básn. konkr. skvrna, kaňka: *labem remittunt atramenta* (v. t.) *H.*

Labīcī, *ōrum, m.* **1)** Labičané, obyvatelé latinského města sev.-vých. od Tuskula, zvaného též *Labīcī*, Labiky; odt. adj. **Labīcānus,** *a, um* labický; — subst. **Labīcānī,** *ōrum, m.* Labičané, obyvatelé Labiků; **2) Labīcānum,** *ī, n.* území kolem Labiků, Labicko.

Labiēnus, *ī, m.* [od *labium*] římské příjmení; zejm. *T. Attius Labienus*, tribun lidu r. 63 př. Kr., v Gallii byl legátem Caesarovým a za jeho nepřítomnosti i velitelem (*legatus pro praetore*); ve válce občanské přestoupil k Pompejovi a padl v bitvě u Mundy r. 45.

labium, *iī, n.* ret, pysk (srov. **1.** *labrum*).

labō, *āre, āvī, ātum* [srov. **1.** *lābor*] viklati se, hýbati se, kolísati se, klátiti se, býti na spadnutí, chýliti se k pádu; káceti se, klesati; potáceti se, vrávorati; **1)** *qua summa labantes iuncturas tabulata dabant V* kde horní patro mělo (slabé spojení)

jen slabou vazbu; *genua labant V* klesají; *alci labant vestigia V* někt kroky jsou nejisté; (obr.) *memoria labat L* jest slabá; – spec. *labans acies T* kolísající se; 2) metaf a) sm. být nestálý, vrtkavý; váhati, rozpakovati se: *labamus mutamusque sententiam C*; *l. plebis animos L* že viklá se smýšlení lidu; pozbývati odvahy, klesati: *labantia corda V* skleslá srdce; b) otřásati se, býti v nejistotě, v nebezpečí; (praegn.) upadati; rozpadati se: *quamquam ingentibus bellis labaret res publica T* byla otřásána; *labante iam Agrippina T* když už A. pozbývala moci; *si quid in moribus labaret T* nastane-li nějaká porucha mravnosti.

1. lābor, *lābī* (= *lābier H*), *lāpsus sum* [srov. *labes, labo*] I 1) sunouti se (vl. ze svého pevného místa, pak o pohybu vůb., i metaf.), šinouti se; smekati se, klouzati se; *lēvi sanguine Nisus labitur V*; (zejm. o tichém, volném pohybu) plynouti, plouti; plaviti se; letěti; jeti; plaziti se, plížiti se: *sidera labentia caelo V* plující po nebi; *labitur ex oculis gutta O* roní se; *oleo labente O* plynným; (obr.) *labitur per iter senectae O* ubíhá se; 2) spec. o směru dolů káceti se; klesati, spouštěti se, sjížděti, padati: *demissum lapsi per funem V* spustivše se; part. spoj něho s urč. slovesem někdy zvlášť nepřekl. d me: *lapsa cadunt folia V* listí opadává; *de caelo lapsa stella cucurrit V* s nebe sjela hvězda; II metaf. (často význ. rozm. komposit, zejm. básn.) 1) klopýtnouti; poklesnouti, pochybiti, pobloudit: *l., errare malum ducimus C*; *spe* (abl. vztah.) *lapsus Cs* v naději zklamán; 2) vklouznouti někam, plížiti se, vkrádati se; sklesnouti, spadnouti, upadnouti někam: *omnia in externum lapsa sunt morem Cu* zabředlo; *in somnum l. T*; 3) uklouznouti odněkud, vyváznouti; vytratiti se, vymizeti: *ne adiectae voces laberentur atque errarent C*; *quam nostro illius labatur pectore voltus V*; *lapsus custodiā T*; 4) uplývati, ubíhati, mijeti, mizeti: *tempora labuntur O*; *tot iam labentibus annis V* po uplynutí tolika let; *labente die V* na sklonku dne; *labi spiritum* (sc. *Tiberii*) *T*; 5) káceti se, kolísati se; a) poklesnouti, upadati, býti v úpadku: *labentem et prope cadentem rem publicam fulcire C*; (*res*) *proclivis ad perniciem, cum semel coepit* (sc. *labi*), *labitur C* jakmile jednou se octla na šikmé ploše, střemhlav klesá v záhubu; *eo citius lapsa res est L* věc vzala za své; *lapsis quaesitum oracula rebus* (dat. com.) *V* pro nastalou tíseň; b) sklesnouti, shroutiti se, sesouti se: *in cineres l. O*; o orgánech tělesných ochrnouti, zejm. o zraku hasnouti; odt. praegn. zmírati, zemříti: *labitur et longo vix tandem tempore fatur V* ztrne; *labitur exsanguis V*.

2. labor (starolat. **labōs**), *ōris, m.* 1) (lopotná) práce, námaha, namáhání, hmoždění, trud, dření, robota; úsilí, přičinění: *sine ullo labore = nullo labore C* beze vší námahy; *l. est* s inf. *L O* stojí (velikou) práci, jest pracné, obtížné; (*muri*) *labore et opere ante alios T* zdi vystavěné s větší námahou a umělostí než jiné; *laboris maioris opera L* pracnější; s gen determ. = namáhavý, pracný: *l. itineris Cs T*; *operis l. L V* namáhavá práce; – person. **Labōs** *V* Trud; – spec. básn. zápas: *l. Isthmius H*; (úsilný) boj: *Troiani fama laboris O* pověst o válce trojské; lov, hon *O*; 2) meton. a) výsledek práce: *hinc anni l. V* = výnos celoroční námahy; práce, dílo, čin: *multorum mensium l. Cs*; *longi l. anni O*; *perrupit Acheronta Herculeus l. H* čin Herakleův; *labores H* namáhavé činy; *hic l. ille domūs* (gen determ.) *V* zde jest dům, ono pověstné dílo (t. labyrinth); b) pracovitost, přičinlivost, vytrvalost: *l. in negotiis C*; *magni formica laboris H* přičinlivý; schopnost ku práci: (*iumenta*) *summi ut sint laboris Cs* k práci co nejsilnější; 3) metaf. trud, trmácení, klopota, útrapa, psota, strádání, bída, strast, trýzeň; obtíž, potíž, nesnáz, svízel, zápas; starost; bolest, nemoc, utrpení (ob. pl.): *labori* (dat. úč.) *esse C* býti na obtíž; *quanto devites* (sc. *mala*) *animi capitisque labore H* s jak velikou bolestí duše i hlavy,

sm. = co se natrápíš duševně i tělesně, abys unikl . . .; *lunae, solis labores V* těžké zápasy, (t. j. zatmění); (o porodních bolestech) *nec iam tolerare labores poteram O* těžkosti; *principis labores e convivio prospectantem T* nevolnost.

labōrifer, *fera, ferum* [2. *labor* a *fero*] práci, námahu snášející, silný (ku práci).

labōriōsē, adv. [*laboriosus*] pracně, lopotně, trudně; pilně, snaživě, přičinlivě.

labōriōsus, *a, um* [2. *labor*] 1) s námahou spojený, namáhavý, pracný, lopotný, trudný; obtížný, těžký, nesnadný; metaf. klopotný, strastný: *his laboriosis exercitationibus C; aerumna (est) aegritudo laboriosa C* klopotná útrapa; 2) pracovitý, dělný, pilný, snaživý, přičinlivý; 3) (prací) týraný, (lopotou) sužovaný, bědný: *l. Ulixes H* (= πολύτλας u Homera).

labōrō, *āre, āvī, ātum* [2. *labor*] 1) (lopotně) pracovati, namáhati se (tělesně n. duševně), lopotiti se, hmožditi se; usilovati, přičiňovati se, snažiti se (abs., s inf., ut n. ne aby . . .; klass. ob. zápor.): *l. in re C* zaměstnávati se něčím; *l. in alqd L* pracovati, usilovati o něco; *l. pro* n. *de alqo* pracovati pro někoho, dbáti, pečovati, starati se, býti starostliv, míti starost, péči o někoho; *quasi de verbo, non de re laboretur C* jako by šlo o slovo a ne o věc; (básn.) *obliquo laborat lympha trepidare rivo H* pilně spěje; = básn. a pozd. *l. alqd* dělati, zhotovovati, vyráběti něco: *dona laboratae Cereris* (gen. determ.) *V* dary zpracovaného obilí = připravené pečivo; *frumenta ceterosque fructus laborant T* pěstují; 2) metaf. trápiti se, trpěti, strádati; býti tísněn, svírán, býti v tísni, v nesnázi, v nouzi, v úzkých, v nebezpečí; zápasiti s něčím; váznouti; bráti škodu, býti poškozen (abs., *ab re, ex re, re* něčím): *ne qua populus laboret H; luna laborat C* zápasí, jest v tísni (o zatmění); *silvae laborantes H* (sněhem) obtížené; (vojen.) *ne legatus laborantibus suis auxilio foret S* stísněným, v tísni; *maxime ad munitiones laboratur Cs* nejhůře jest u . . .; *ex aere alieno l. Cs* dluhy býti stížen, zápasiti s . . .; *a re frumentaria l. Cs* trpěti nedostatkem obilí; *pestilentiā laboratum est L* přišla morová rána; = spec. (o churavosti) stonati: *l. ex capite C* míti bolení hlavy; *quod vehementer eius artūs laborarent C* měl silné bolesti v údech (t. dnu); (o lásce) trápiti se pro n koho: *quantā laborabas Charybdi H; laborantes in uno Penelopen (et) Circen H.*

labōs, viz 2. *labor.*

1. labrum, *ī, n.* [souvisí s *lambo*] ret pysk: *l. superius C* horní ret; *l. inferius C* spodní ret; přísl. *primis* n. *primoribus labris attingere* n. *gustare alqd C* krajem rtů něčeho se dotknouti = povrchně poznati, (jen) zavaditi o něco; = metaf. kraj, okraj.

2. lābrum, *ī, n.* [z *lavabrum* od *lavo*] umyvadlo, pánev, vana; meton. koupel *O*; metaf. vůb. mísa, kotel, nádržka; káď: *spumat plenis vindemia labris V.*

labrūsca, *ae, f.* (pův. adj., sc. *vitis*) planá réva.

labyrinthēus, *a, um* [*labyrinthus*] *labyrintheis e flexibus Cat* z bludných cest labyrintu.

labyrinthus, *ī, m.* [λαβύρινθος od λάβρυς (= dvojitá sekyra, náboženský symbol pův. u Karů)] pův. ‚dům dvojité sekyry'; u Řeků bludiště, labyrint (‚dům s velikým množstvím komnat, z nichž nelze nalézti východu'); zejm. se vypravuje o labyrinthu egyptském, kretském, jejž vystavěl Daidalos pro Minotaura (ta báje vznikla asi, když Řekové poznali zbytky paláce v kretském Knossu), a samském (Polykratově).

lac, *lactis, n.* [srov. γάλα] mléko; metaf. mléčná (t. j. bílá) šťáva: (*herbarum*) *l. O.*

Lacaena, *ae, f.* [Λάκαινα] Lakonka, Spartanka: *L. adultera H* (t. j. Helena); = adj. lakonská básn. u *CV.*

Lacedaemōn, *onis, f.* (acc. *Lacedaemona* i *Lacedaemonem*) [Λακεδαίμων] Lakedaimon (město = Sparta i země, Lakonsko); adj. **Lacedaemonius,** *a, um* lakedaimonský (lacedaemonský): *Lacedaemonium Tarentum H* (viz *Phalanthus*); subst. **Lacedaemonii,** *ōrum, m.* Lakedaimoňané (Lacedaemoňané) = Sparťa-

né (proti jiným státům, *Spartiatae* proti perioikům a heilotům).

lacer, *era, erum* roztrhaný, rozedraný, rozsápaný, rozervaný, rozdrásaný: *l. currus O* roztříštěný; *laceras* (prolept.) *aries concutit arces O* otřásá (až jsou rozbořeny =) a boří; *tectorum vestigia lacera T* rozbořené, rozvalené zbytky domů; odt. zohavený: *funus lacerum V* zohavená mrtvola; *l. ora* (acc. vztah.) *V* zchavený v tváři; *lacerum cornu* (abl. vztah.) *caput O* hlava (zkomolená co do rohu =) s uraženým rohem; ▬ (básn.) *artus lacero divellere morsu O* drásavým.

lacerātiō, *ōnis, f.* [*lacero*] rvaní, sápání, drásání: *muliebres laceratione genarum C* (při smutku).

lacerna, *ae, f.* plášť (podoby obdélníku, zapínaný na prsou přeskou; míval obyčejně kápi, *cucullus*; Římané jej nosili přes togu nebo tuniku za nepohody, na cestách a p.).

lacerō, *āre, āvī, ātum* [*lacer*] trhati, dráti, sápati, rváti, drásati; tříštiti, bořiti; **1)** *tormentis lacerari L* býti mučen; *lacerata comas* (acc. vztah.) *O* s porvanými vlasy; (básn.) *l. fame alqm O* týrati, mučiti; **2)** metaf. **a)** (pověstí, řečí) ‚trhati', přemílati, přetřásati: (*Nero*) *vulgi rumore lacerabatur T;* sápati se, dorážeti, obořiti se na někoho; **b)** rozdírati, jitřiti: (*invidia*) *solet l. plerosque C*; **c)** mařiti, kaziti, ničiti: *famam victoriae l. T.*

lacerta, *ae, f.* [srov. *lacertus*] ještěrka.

lacertōsus, *a, um* [**2.** *lacertus*] svalnatý, svalovitý (= silný).

1. lacertus, *ī, m.* ještěrka (= *lacerta*).

2. lacertus, *ī, m.* [snad metaf. k **1.** *lacertus*, srov. *musculus*, myška = sval] **1)** (ob. pl.) svaly; **2)** synekd. rámě, paže (vl. část nad loktem, pak vůb.): (obr. o včelách) *aptant lacertos V*; ▬ metaf. klepeto, chapadlo (štíra) *O*; rameno (řeky) *O*; **3)** meton. síla (vl. tělesná, pak i metaf.): *arma Caesaris Augusti non responsura lacertis H*; (obr.) *in Lysia sunt saepe lacerti H* (o síle řečnických výrazů).

lacessō, *ere, īvī* (*iī*), *ītum* [intens. od *lacio*] lákati (obmyslně); vyzývati, vybízeti; pokoušeti, škádliti, dráždit i, popouzeti, podněcovati, provokovati (*alqm rē* něčím n. k něčemu): **a)** *quam capitaliter me apud centumviros lacessisset Plin* do jak nebezpečné léčky mě lákal; *ne quemquam voce lacessas V* ke zpěvu; **b)** (básn.) *nihil supra deos lacesso H* o nic nad to bohů neobtěžuji; *l. pelagus carinā H* pokoušeti (plavbou jako něčím smělým); (*taurus*) *ventos lacessit ictibus V* do vzduchu ranami doráží; *aurigae manibus lacessunt pectora plausa* (prolept.) *cavis V* dlaněmi popleskávají koně po hrudi; *aera fulgent sole lacessita V* kov zasažený sluncem; *pacem l. T* porušovati; **c)** spec. vojen. *proelio alqm l.* k bitvě vyzývati, znepokojovati, napadati, dorážeti na někoho; *ferro regna l. V* napadati; *Sardos lacessisse magis quam exercuisse Romana arma L* spíše podráždili (na čas) brannou moc římskou, než (vážně) zaměstnali; *ad lacessendum tempus Cs* k útoku; **d)** (s acc. vnitř.) *pugnam, ferrum l. V* boj sváděti; způsobiti, dáti podnět k něčemu; *sermones l. C.*

Lācetānī, *ōrum, m.* kmen španělský, sídlící na úpatí Pyrenejí; jejich území zváno **Lācetānia,** *ae, f.*

Lachēs, *ētis, m.* [Λάχης] syn Melampův, athenský vojevůdce za peloponneské války; padl v bitvě u Mantineie r. 418 př. Kr.

Lachesis, *is* (acc. *Lachesin*), *f.* [Λάχεσις] jedna ze tří Sudiček (*Parcae*), která přede nit života.

Laciadēs, *ae, m.* [Λαιιάδης] občan z attického demu Λαιιάδαι.

lacinia, *ae, f.* [*lacer*] vl. útržek; cíp, roh.

Lacīnium, *iī, n.* [Λακινιον ἄκρον] Lakinion, mys v již. Italii blízko Krotona s proslaveným chrámem Junoniným, nyn. Capo delle Colonne; adj. **Lacīnius,** *a, um* lakinijský, na Lakiniu n. z Lakinia: *diva Lacinia V* = Juno.

laciō, *ere* [srov. ‚lákati'] lákati (vyskytuje se jen v četných složeninách).

Lacō, *ōnis, m.* [Λάκων] Lakon (= Lakedaimoňan); spec. **a)** *N* o Lysandrovi a Agesilaovi; **b)** = lakonský pes *HO*; **Lacōnis,** *idis, f.* [Λακωνίς] Lakonka; adj. **Lacōnicus,** *a, um* [Λακωνικός] lakon-

ský; subst. α) **Lacōnicē**, *ēs*, *f.* [*Λακωνική* sc. *γῆ*] n. **Lacōnica**, *ae*, *f.* Lakonská země, Lakonsko; β) **Lacōnicum**, *ī*, *n.* [sc. *balneum*] potní lázeň (s horkým vzduchem) = *sudatorium*.

lacrima (starolat. *dacruma* a *lacruma*), *ae*, *f.* [srov. *δάκρυ*] slza; meton. pláč: *multis cum lacrimis Cs C* s velkým pláčem; *lacrimas dare alci O* slzy roniti nad někým; *ire in lacrimas V* dáti se do pláče; *hinc illae lacrimae CH* (vl. citát z Terentia, přísloví. o překvapujícím vysvětlení zvláštního počínání) srov. ‚tady je to', ‚tu to máme'; básn. s gen. obj. *lacrimas pelle Creusae V* pro Kreusu; *sunt lacrimae rerum V* (také zde) jsou slzy nad (naším) neštěstím = naše neštěstí i zde vzbuzuje slzy; = metaf. o krůpějích podobných slzám; *turis lacrimae O* (= ztuhlé kapky); *narcissi l. V.*

lacrimābilis, *e* [*lacrimo*] hodný slz, pláče, slzavý, slzy vzbuzující; žalostný: *lacrimabile bellum VOH* (srov. u Homera *δακρυόεις πόλεμος*); *gemitus l. V.*

lacrimābundus, *a*, *um* [*lacrimo*] (doplňk.) slzeje, slzy prolévaje, se slzami v očích.

lacrimō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*lacrima*] slzeti, roniti slzy; meton. plakati; metaf. o rostlinách: *lacrimatas cortice murras O* vl. vyplakanou (dle báje) = vyroněnou z kůry myrrhu.

lacrimōsus, *a*, *um* [*lacrima*] 1) slzející, uslzený; plačící, uplakaný; žalostivý; 2) slzy vzbuzující; a) *l. fumus HO* palčivý, štiplavý; b) žalostný, smutný: *lacrimosa poemata Pupi H* plačtivé básně.

lacrimula, *ae*, *f.* [demin. od *lacrima*] slzička; spec. neupřímná, pokrytecká slza *C.*

lactēns, *entis* [vl. part. praes. od *lacteo* k *lac*] 1) ssající mléko, (o dětech) kojený, kojenec, (doplňk.) u prsu; (o zvířatech) (ještě) neodstavený; odt. mladistvý, mladounký: *lactentia* (= *lactentium*) *viscera O*; *lactentes hostiae C*; i subst. *lactentibus rem divinam facere L* obětovati dobytčata ještě neodstavená; 2) mléčnatý, plný mléka n. vůb. šťávy, šťavnatý.

lactēscō, *ere*, —, — [inchoat. k *lacteo*] mléčnatěti, stávati se mlékem, měniti se v mléko.

lacteus, *a*, *um* [*lac*] 1) a) mléčný: *l. umor O* (= *lac*); b) plný mléka, mléčnatý: *ubera lactea V*; 2) metaf. sm. bílý jako mléko, bělostný: *lactea colla V*; *via lactea O* mléčná dráha.

lactō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*lac*] 1) podávati mléka, kojiti; 2) ssáti (mléko): *lactantes vituli O* ještě neodstavená telátka.

lactūca, *ae*, *f.* [*lac*, tedy vl. ‚mléčí'] locika (jejíž dužnatá nať i listy chovají mléčnou, přihořklou šťávu), salát.

lacūna, *ae*, *f.* [*lacus*] prohlubeň, dolík; spec. louže, kalužmočál, močidlo, rybník; metaf. nevyplněné místo, mezera, díra; nedostatek, ujma, ztráta: *lacunam rei familiaris explere C.*

lacūnar, *āris*, *n.* [*lacuna*] strop s prohlubeninami, kasetovaný, vykládaný strop (t. j. s prohloubenými poli, uměle vyřezávanými a vykládanými zlatem a slonovou kostí).

lacūnō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*lacuna*] zhotovovati kasetovaný, vykládaný strop, vykládati: *summa* (sc. *atria*) *lacunabant conchae O.*

lacūnōsus, *a*, *um* [*lacuna*] (místy) prohloubený, vydutý: (*sphaera*) *nihil eminens, nihil lacunosum* (*habet*) *C* nemá žádných výčnělků, žádných prohlubin (vydutin).

lacus, *ūs*, *m.* (dat. a abl. pl. *lacubus*, též *lacibus*) [srov. ‚louka'] prohlubenina, naplněná vodou; 1) (přirozená) rybník, jezero, močál; stojatá voda; básn. vůb. voda, pramen, zdroj, řeka, proud: *l.* (*est*) *Hadria II* rybník jest Hadrií (při hře hochů); *Stygios innare lacus V*; 2) (umělá) nádržka; a) (veřejná) studeň, kašna: *lacūs sternere lapide L*; *redeuntes a lacu II*; (obr.) *fastidire lacūs et rivos apertos II* (o mělké a všední poesii); b) káď α) na vylisované víno: *fluere lacūs T* plnily se kádě; (obr.) *istam quasi de musto ac lacu* (sc. *haustam*) *fervidam orationem C* řeč jakoby nabranou (přímo) z mestu a kádě, ještě kvasící; β) kovářská, k ochla-

zování železa, hasidlo, hasírna: *tingunt aera lacu V.*

Lācȳdēs, *is, m.* [*Λακύδης*] filosof střední akademie, nástupce Arkesilaův v řízení akademické školy (241 — 225 př. Kr.).

Lādōn, *ōnis, m.* [*Λάδων*] 1) řeka na Peloponnesu, přítok Alfeia; 2) jméno Trojana z vojska Aeneova *V*; 3) jméno jednoho ze psů Aktaionových *O.*

Laeca, *ae, m.* [**Laivica* od *laevus*] římské příjmení: *M. Porcius Laeca* přívrženec Katilinův *CS.*

laedō, *ere, sī, sum* pův. naraziti na něco; porouchati, poškoditi, pokaziti, porušiti; hrubě, nevážně s něčím zacházeti n. něčeho se dotýkati; 1) *vulnere laesa O* poraněná; *laesae vestes O* zašpiněné; *in duro laedi corpore ferrum O* na tvrdém těle meč se kazí (= otupuje se); *dulcia barbare l. oscula H* hrubě se dotýkati rtíků; *quae laedunt oculum festinas demere H* co tlačí oko (= co vletne do oka); *zonā l. collum H* stáhnouti hrdlo (= oběsiti se); 2) metaf. a) *fidem, foedus, signum l. H* porušiti; pass. *laedi* býti poškozován, bráti škodu, trpěti: *non modo non laedetur causa nobilitatis, verum etiam ornabitur C* neutrpí; b) urážeti, zlehčovati někoho; ubližovati, škoditi, křivditi; proviňovati se proti někomu; pohrdati, opovrhovati někým: *vultu saepe laeditur pietas C* (pouhým) pohledem se často hřešívá proti (povinné) lásce; *numen laesura deorum H* (hřích majíc spáchati =) nebojíc se hříchu proti bohům; *nec quicquam nisi iucundum et laesurum acciperet T* že nepřijímal nic než věci příjemné, avšak pro budoucnost škodlivé; c) působiti nelibost někomu, trápiti, mrzeti, rmoutiti, dojímati: *timor laedit Hirt* znepokojuje; *nihil te si fuya laedit H* jestliže tě nesráží (s koupě), neodrazuje.

Laectānī, *ōrum, m.* kmen v Hispanii, sídlící u moře mezi dolním Ebrem a Pyrenejemi (dle někt. = *Lacetani*).

Laelaps, *pis, m.* [*λαίλαψ* bouře, vichřice] jméno psa *O.*

Laelius [**Laivilius* od *laevus*] římský rod plebejský, původem z Tiburu; zejm. 1) *C. Laelius*, přítel Scipiona Staršího, bojoval za 2. války punské v Hispanii a Africe, kde přemohl Syfaka; konsul r. 190 př. Kr.; byl činný při kolonisování předalpské Gallie a často členem poselstev *CL*; 2) *C. Laelius Sapiens* (zvaný tak pro studium filosofie; syn předešlého), přítel Scipiona Mladšího, milovník řecké kultury a příznivec umělců (ku př. Lucilia a Terentia), smýšlení aristokratického, bojoval v 3. válce punské a v Hispanii proti Viriathovi; konsul r. 140 př. Kr.; hlavní osoba Ciceronova spisu O přátelství *CH*; 3) *D. Laelius*, žalobce L. Valeria Flakka, jehož hájil Cicero; v občanské válce byl na straně Pompejově a po bitvě u Cirty sám se usmrtil *Cs C*; — odt. adj. **Laeliānus,** *a, um* Laeliův.

laena, *ae, f.* [z řec. *χλαῖνα*] plášť.

Laenas, římské příjmení, viz *Popilius.*

Lāërtēs, *ae* (zř. *is*), *m.* (acc. *ēn* i *em*) [*Λαέρτης*] král ithacký, otec Odysseův; odt. adj. **Lāërtius,** *a, um* Laertův: *L. heros O* hrdinný syn Laertův; patronym. **Lāërtiadēs,** *ae, m.* [*Λαερτιάδης*] Laertovec, syn Laertův (= Odysseus).

laesiō, *ōnis, f.* [*laedo*] poškození; urážení, urážka; spec. řečn. (úmyslné) dráždění, provokování odpůrce.

Laestrȳgonēs, *um, m.* [*Λαιστρυγόνες*] Laistrygonové, u Homera lidožraví obři, sídlící v daleké západní zemi; někteří starověcí vykladatelé Homera pokládali za jejich sídlo město Leontinoi na Sicilii, římští básníci doby Augustovy město Formiae v Kampanii; odt. adj. **Laestrȳgonius,** *a, um* laistrygonský: *Laestrygoniā in amphorā H* (= *Formianā*, s vínem formijským).

laetābilis, *e* [*laetor*] radostný, potěšitelný, veselý.

laetātiō, *ōnis, f.* [*laetor*] radost, plesání, veselí.

laetē, adv. [*laetus*] vesele, radostně.

laetificō, *āre, āvī, ātum* [*laetificus*] činiti bujným, úrodným, zúrodňovati: *Indus non aquā solum agros laetificat C*; — metaf. obveselovati, rozradostniti, potěšiti: *sol laetificat* (*terram*) *C.*

laetificus, *a, um* [*laetus* a *facio*] pův. zúrodňující; básn. sm. *laetus* úrodný, bujný, zdárný: *vites laetificae* básn. u *C.*

laetitia, *ae, f.* [*laetus*] veselost, veselí, radost (s vnějšími projevy, srov. *gaudium*) (*alcis rei* z něčeho): *a gaudio laetitiam distinguimus C* (o rozjařenosti, veselém rozčilení); *alqm laetitiā afficere* radostí naplňovati, obveselovati, rozradostniti, rozjařiti někoho; *laetitiae* (dat. účel.) *esse alci O* býti k radosti, dělati radost; *convivii l. T* veselé hodování; (básn. konkr.) *agnos, munera laetitiamque dii* (gen. sg. od *dies*) *V* jako dar pro veselý den (= aby si udělali veselý den); – person. *vana Laetitia O.*

laetor, *ārī, ātus sum* [*laetus*] veseliti se, radovati se, míti radost, těšiti se, plesati, býti potěšen (*rē, de* n. *ex rē* z něčeho, něčím, s acc. c. inf. n. quod že): *gaudere decet, l. non decet C* (o rozjařenosti, nemírném projevování radosti); *nec Alciden me sum laetatus accepisse V* nesmál jsem se (= přišlo mi draho), že.. (Charon byl potrestán ročním vězením za to, že převezl Heraklea); (s acc. vnitř. neutr.) *utrumque laetor C; laetandum magis quam dolendum puto casum tuum S* myslím, že z tvého osudu jest se spíše těšiti než truchliti (= že jest spíše radostný než smutný) (acc. pro spojení s *dolendum*).

Laetōrius, jméno plebejského rodu v Římě *L.*

laetus, *a, um* [snad souvisí se slovem *laridum* (tuk)] **1)** tučný, vykrmený, vypasený: *laeta boum armenta V; laetum pecus H;* (o půdě) úrodný, žírný: *laeta arva O;* odt. bujný, zdárný: *pabulum laetum L; l. alcis rei* úrodný, bohatý něčím na něco: *frugum l. ager S;* (básn.) *lucus laetissimus umbrae V;* **2)** metaf. **a)** veselý, potěšený, radující se (*rē* něčím, z něčeho); radostí zářící, šťastný; (doplňk.) vesele, s radostí, s veselou, rád: *cuncta socialia prospere composita non laetum Germanicum habebant T* Germanikus neměl (= necítil) radosti ze šťastného urovnání spojeneckých záležitostí; (básn.) *laeta laborum* (gen. obj.) *Dido V* mající zálibu v práci; *laeta frons O* vyjasněné, jasné čelo; *laetos dies agere T* oddávati se veselí, radovánkám; **b)** (význ. příčin.) působící veselost, radost, veselý, radostný, utěšený, rozkošný, příjemný, šťastný: *laeta saecula V* požehnaná, šťastná doba; *laetae sedes H* blažená sídla (= Elysium); *laetos oculis adflarat honores V* líbezný půvab; subst. *laeta, ōrum. n. O* štěstí; – (spec. o znameních) šťastný, příznivý: *laeta exta, omina T.*

laevē, adv. [*laevus*] neobratně, nejapně, zpozdile, hloupě.

Laevī, *ōrum, m.* kmen ligurský.

laevus, *a, um* [srov. *λαιός*, čes. ‚levý‘] levý, na levo n. v levo (jsoucí, jdoucí), z leva (přicházející); **1)** *dextera Sigei, Rhoetei laeva profundi* (gen. dle gen. part. při *medius*) *ara O* oltář na pravo od tůně Sigejské, na levo od Rhoitejské; *laevo mari L* v levo po moři; subst. **a) laeva,** *ae, f.* *α)* (sc. *manus*) levá ruka, levice; *β)* (sc. *pars*) levá strana: *laevam petere V O* v levo plouti, jeti; *laevā* na levo, v levo; **b) laeva,** *ōrum, n.* levá část, strana: (s gen. part.) *laeva Italiae L, maris T; maris Euxini ad laeva O* na levém břehu; **2)** t. t. mluvy augurské; **a)** poněvadž etruský a římský augur, jsa obrácen k jihu, měl na levo šťastnou stranu východní, bylo znamení z leva příznivé, blahověstné, šťastné: (doplňk.) *intonuit laevum V* na levo; *laevas ad septentrionem* (sc. *partes*) *esse dixit L* prohlásil severní stranu za příznivou; **b)** u Řeků naopak levá strana byla nepříznivá, zlověstná, neblahá, nešťastná, odt. leckdy též u řím. básníků; *l. picus H; laevum lumen V* nepříznivé, zhoubné; (obr.) *tempore laevo H* v nepříznivý, nepravý čas; **3)** metaf. neobratný, odt. nejapný, zpozdilý, hloupý: *mens laeva V; o ego l. qui . . . H* bloud (srov. *σκαιός*).

laganum, *ī. n.* [*λάγανον*] livanec.

lagēna lépe *lagoena* v. t.

lagēos, *ēī, f.* [*ἡ λάγειος* sc. *ἄμπελος*] zaječí víno (druh révy, nazvaný tak od barvy hroznů).

lagoena (n. *lagōna*), *ae f.* [*λάγυνος*, čes. ‚láhev‘] láhev, lahvice (hliněná n. skleněná).

lagōis, *idis, f.* [*λαγωίς*] pták kurovitý, snad tetřívek *H.*

laguncula, *ae, f.* [demin. od *lagoena*] lahvička.

Lāis, *idis, f.* [*Λαΐς*] ženské jméno řecké, zejm. 1) pověstná hetaera z Korinthu za peloponneské války; 2) hetaera ze Sicilie, přítelkyně Alkibiadova.

Lāius, *ī, m.* [*Λάϊος*] mythický král thebský, syn Labdakův, manžel Iokastin, otec Oidipův; odt. patronym. **Lāiadēs,** *ae, m.* [*Λαϊάδης*] Laiovec, syn Laiův (= Oidipus).

Lalagē, *ēs, f.* [*Λαλαγή* od *λαλέω* žvatlám; vl. Žvatlalka, Švitorka] žertovné jméno, zejm. smyšlené milenky Horatiovy *H.*

lāma, *ae, f.* [srov. *lacus*] louže, kaluž, kalužina.

lambō, *ere, lambī, —* [srov. *λαφύσσω* (hltati) a č. labužník; souvisí s **1.** *labrum*] lízati olizovati, oblizovati: *lambendo mater in artus fingit* (v. t.) *O*; — metaf. sm. lehce se dotýkati: *flamma properabat l. tectum H* (= ošlehávati); *Aetna sidera lambit V*; *loca lambit Hydaspes H* (= oplakuje, omývá).

lāmenta viz *lamentum.*

lāmentābilis, *e* [*lamentor*] **1)** nářky působící, hodný nářků, hořekování, k pláči, žalostný, smutný, bědný: *lamentabile regnum V*; **2)** naříkající, naříkavý, žalostivý, žalostný, úpěnlivý: *l. vox C*; *l. mulierum comploratio L.*

lāmentātiō, *ōnis, f.* [*lamentor*] naříkání, nářek, hořekování, bědování.

lāmentor, *ārī, ātus sum* [*lamentum*] naříkati, hořekovati, bědovati α) abs.; β) *alqd* pro něco, nad něčím; s acc. c. inf. že.

lāmentum, *ī, n.* (sg. zř.) [od onomatop. koř. **la*—, srov. čes. ‚láti'] pl. nářky, naříkání, hořekování, bědování.

1. Lamia, *ae, f.* [*λαμία*, srov. *λαμός* jícen] čarodějnice, ježibaba, bubák v řeckých pohádkách, pův. prý krásná dcera libyjského krále, milenka Diova, stižená žárlivostí Heřinou.

2. Lamia, *ae, m.* [srov. *Lamus*] příjmení bohaté rodiny v rodě Aeliů; zejm. **1)** *L. Aelius Lamia,* člen stavu rytířského, praetor r. 43 př. Kr., přítel Ciceronův *C*; **2)** (*L.*) *Aelius Lamia* (syn předešl.), přítel Horatiův: *Lamiae pietas et cura H* přátelská starost o Lamiu. Adj. **Lamiānus,** *a, um* Lamiův: *horti Lamiani C* (na Esquilinu).

3. Lamia, *ae, f.* [*Λαμία*] město v již. Thessalii, nedaleko zálivu Malijského, nyn. Zeituni.

lāmina n. **lāmna,** *ae, f.* tenký kousek kovu, dřeva, kamene a p., plát, plátek, plech, plíšek; deska, destička: *l. fulva O* žlutá = zlatá kůra; *tigna laminis clavisque religant Cs* železnými pláty a hřeby; *ardentes laminae C* rozežhavené kusy železa (k mučení); *ventres lamna candente urendos H* (o vpalování známky); (básn.) *l. serrae V*, *l. dissiluit O* čepel; *inimice lamnae H* nepříteli ‚mrzkého kovu' (= peněz).

lampas, *adis, f.* [*λαμπάς*] svítilna, kahan, pochodeň, lampa: (obr.) *Phoebeae lampadis instar V* jako Phoebova ohnivá koule; meton. světlo: *cum prima lustrabat lampade terras dies V* prvními paprsky.

Lampsacum, *ī, n.* n. **Lampsacus,** *ī, f.* [*Λάμψακος*] město v Mysii při Hellespontu, nyn. Lepsek; adj. **Lampsacēnus,** *a, um* [*Λαμψακηνός*] lampsacký, v Lampsaku n. z Lampsaku; subst. **Lampsacēnī,** *ōrum, m.* Lampsačané, obyvatelé Lampsaku.

Lamus, *ī, m.* [*Λάμος*, srov. **1.** *Lamia*] u Homera král Laistrygonů; dle výkladu Římanů zakladatel města Formií (viz *Laestrygones*).

lāna, *ae, f.* [m. **ϱlānā*, srov. ‚vlna', *λῆνος* (*λᾶνος*) = vlna] vlna; **1)** *lanae velamen L* vlněná rouška; *lanas ducere O* přísti (vlnu); *fama faciendae lanae O* že umíš práce z vlny; pl. vločky vlny; *lanae cadunt O*; (přísl.) *de lana caprina rixari H* hádati se ‚o žabí chlup' (t. j. o něco, co ani není), o hloupost; synekd. *aurea lana O* zlaté rouno; meton. a) sm. vlněné roucho: *te murice tinctae vestiunt lanae H;* b) práce s vlnou, zpracovávání vlny: *dedita lanae L* zaměstnána předením (vlny); *te lanae decent H* tobě sluší přísti vlnu; **2)** metaf. *nemora molli canentia lana V* (o bavlníku); *lanae per caelum vellera ferri V* ‚beránky'.

lānātus, *a, um* [*lana*] vlnatý: *capras lanatas fuctas (esse) L* kozám narostla vlna.

lancea, *ae, f.* [slovo pův. keltské] (španělské) kopí, opatřené uprostřed házecím řemenem.

lancinō, *āre, āvī, ātum* [*lacer*] trhati, sápati; (obr.) *bona l. Cat* (= prohýřiti, rozházeti).

lāneus, *a, um* [*lana*] vlněný, z vlny, metaf. měkký jako vlna, hebký.

Langobardi, *ōrum, m.* Langobardové; germánský kmen, usedlý při dolním Labi (*T*), později v Uhrách, konečně v sev. Italii (‚Lombardie').

languefaciō, *ere, fēcī, factum* [*langueo* a *facio*] unavovati, zemdliti, oslabiti; tišiti, uklidňovati.

langueō, *ēre, guī,* — [od koř. **slēg-*, srov. *laxus, λαγαρός, λήγω*] býti unaven, zemdlen, mdlý, ochablý, malátný, zmalátnělý, sesláblý, vysílen; **1)** vl.; — spec. o nemoci churavěti, býti neduživý: *si tristi languebunt corpora morbo V*; — (obr.) *recursus languentis* (prolept.) *pelagi V* odtok sesláblé vlny; (o květu) býti zvadlý: *flos languentis hyacinthi V*; **2)** metaf. *languentibus omnium studiis T* když ochabovala horlivost; *cum plenus languet amator H* když nasycený (t. čtením) milovník se nudí; býti nečinný, zaháleti: *nec eam solitudinem l. patior C* (= *me in ea solitudine l.*); — spec. *vox nec languens nec canora C* ani jednotvárný ani zpěvavý.

languēscō, *ere, guī,* — [inchoat. od *langueo*] chabnouti, ochabovati, slábnouti, zemdlívati, malátněti; **1)** vl.; spec. o nemoci chřadnouti; — obr. *luna visa l. T* zatmívati se; *flōs languescit V* vadne; *Bacchus languescit mihi H* (jest uloženo, by pozbylo ostré chuti =) stárne; **2)** metaf. slábnouti; klesati, povolovati; malomysln ěti; utišovati se.

languidē, adv. [*languidus*] mdle, malátně, slabě; lhostejně, netečně, liknavě: *negant quicquam dictum esse languidius C* nemužněji, malomyslněji.

languidulus, *a, um* [demin. od *languidus*] (poněkud) unavený, mdlý; (příčin.) (poněkud) unavující, zmalátňující.

languidus, *a, um* [*langueo*] unavený, zemdlený, mdlý, ochablý, malátný, zmalátnělý, vysílený, sesláblý, slabý; **1) a)** *languidioribus nostris Cs* protože naši byli příliš zemdleni; (básn.) *languida lumina O* těžké, přemožené spánkem oči; *ferae dulci sopore languidae H*; — spec. o nemoci churavý, neduživý, stonavý; — obr. *languida aqua L* malá voda = mělčina; (o květu) zvadlý; *languidiora vina H* (zbavené ostré chuti =) dobře vyleželé, lahodné víno; *l. conviva H* zmožený = nasycený; **b)** loudavý, pomalý, zdlouhavý: *flumine languido Cocytos errans H*; **c)** (sm. příčin.) unavující, zmalátňující, oslabující: *languidae voluptates C*; *languida quies V* tuhý spánek; **2)** metaf. *senectus languida atque iners C*; chabý; lhostejný, netečný; nečinný, lenivý; — spec. (*orationes*) *languidiores C* poněkud mdlé.

languor, *ōris, m.* [*langueo*] únava, zemdlenost, umdlenost, ochablost, malátnost, zmalátnění, sesláblost, vysílenost; **1)** *confectus languore et fame C;* — spec. o nemoci: nemoc, churavost, neduživost: *l. aquosus* (v. t.) *H*; *omnia l. habet O*; **2)** metaf. *l. et silentium H* zádumčivost, zaraženost; nečinnost, lenivost, liknavost, nedbalost.

laniātus, *ūs, m.* [*lanio*] trhání, sápání: *ferarum* (gen. subj.) *l. C*; — metaf. *si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici laniatus et ictus T* že by bylo viděti jejich rozervanost a rány.

laniēna, *ae, f.* [*lanio*] jatky, masné krámy.

lānificus, *a, um* [*lana* a *facio*] vlnu zdělávající, zpracovávající: *lanifica ars O* umění přísti a tkáti.

lāniger, *era, erum* [*lana* a *gero*] vlnu nosící, vlnou pokrytý, vlnatý, rounatý: *lanigerae pecudes V* (= ovce); *lanigeri apices V* vlnou (= vlněnou stužkou) ovité čepice, zde meton. flaminové s vlněnými stužkami; — subst. **lāniger,** *erī, m.* beran *O*.

laniō, *āre, āvī, ātum* trhati, rváti, sápati, rozdírati: *pueri verberum dolore laniati C* bolestnými ranami do krve mrskáni; zejm. jako výraz duševní bolesti (význ. med.) rváti si, trhati si: *laniat a pectore* (s prsou) *vestes O*;

laniata (prolept.) *pectora plangens O* prsa si ranami rozdíraje; též pass. význ. med.: *filia prima laniata (est) genas V*; *laniata sinus O* s roztrženým na prsou rouchem.

lanista, *ae, m.* lanista, mistr šermířský, cvičitel a majitel čety gladiatorské (*familia gladiatorum, ludus gladiatorius*), který vycvičené gladiatory ke hrám pronajímal nebo prodával; (obr.) *hic se ad eum lanistam contulit C* k němu do učení; *num ille l. a gladio recessisse videtur C* ‚ten starý rváč'; odt. obr. pořadatel, ředitel zápasu; popuzovatel, podněcovatel k boji: *duas acies lanista Cicerone dimicantes C*; *populum Romanum cum Antiocho lanistis Aetolis dimicare L* z popudu Aetolů.

lānitium, *iī, n.* [*lana*] vlnařství, pěstování vlny; vlna.

lanius, *iī, m.* [*lanio*] řezník.

lanterna a pozd. **lāterna,** *ae, f.* [z řec. *λαμπτήρ* s konc. podle *lucerna*] svítilna, lampa.

lanternārius, *iī, m.* [*lanterna*] nosič svítilny (jeden z otroků); obr. *Catilinae l. C* sluha, pochop.

lānūgō, *inis, f.* [*lana*] chmýří (podobné vlně), pýří, chloupky; spec. α) (na rostlinách) *tenerā lanugine* (abl. qual.) *māla V*; β) (první vousy): *dubia l. O* neurčité, slabé chmýří.

Lānuvium, *iī, n.* staré latinské město již. od jezera Albského, se slavným chrámem Junoniným; adj. **Lānuvīnus,** *a, um* lanuvijský, v Lanuviu, z Lanuvia; subst. **Lānuvīnī,** *ōrum, m.* obyvatelé Lanuvia, Lanuviané; **Lānuvīnum,** *ī, n.* statek (a letohrádek) v Lanuviu.

lanx, *lancis, f.* [srov. *λέκος, λεκάνη* = mísa] mísa, miska α) jako nádoba; β) u vah: *Juppiter duas lances sustinet V*.

Lāocoōn, *ontis, m.* [*Λαοκόων*] kněz (Poseidonův, dříve prý Apollonův) v Troji, který varoval Trojany před dřevěným koněm Řeků, avšak v zápětí byl i se svými dvěma syny zardoušen od dvou hadů.

Lāodamīa, *ae, f.* [*Λαοδάμεια*] dcera Akastova, manželka Protesilaova, jež z lásky ke svému muži dobrovolně s ním zemřela.

Lāodicēa, *ae, f.* [*Λαοδίκεια*] jméno několika měst v přední Asii, pojmenovaných dle jména některých žen královského rodu syrského (Laodike); zejm. 1) L. přímořská (*ἐπὶ τῇ θαλάττῃ*), slavné obchodní město a pevnost v Syrii naproti Kypru, nyn. Ladikiyeh; 2) L. v jihozápad. Frygii, nyn. Eski Hissar; – adj. **Lāodicēnsis,** *e* laodikejský, z Laodikeje; – subst. **Lāodicēnī** (n. *Lāudicēnī*), *ōrum, m.* Laodikejané, obyvatelé Laodikeje.

Lāomedōn, *ontis, m.* [*Λαομέδων*] vl. jméno mužské; zejm. král trojský, syn Ilův, otec Priamův a Tithonův, pověstný svou věrolomností k Apollonovi a Poseidonovi, jimž nedal smluvené mzdy za opevnění Troje, a k Herakleovi, jehož neodměnil za zachránění své dcery Hesiony a od něhož byl usmrcen; – adj. **Lāomedontēus** [*Λαομεδόντειος*] n. **Lāomedontius** [*Λαομεδόντιος*], *a, um* Laomedontův, laomedontský, básn. vůb. trojský: *L. heros V* (= Aeneas); – patronym. **Lāomedontiadēs,** *ae, m.* [*Λαομεδοντιάδης*] Laomedontovec (o Priamovi); pl. *Laomedontiadae V* = Trojané.

lapathus, *ī, m.* n. *f.* = **lapathum,** *ī, n.* [*λάπαθος, λάπαθον*] šťovík (= *rumex*).

lapicīda, *ae, m.* [*lapis* a *caedo*] kameník.

lapicīdīnae, *ārum, f.* (pl. tantum) [*lapicīda*] (kamenné) lomy.

lapidātiō, *ōnis, f.* [*lapido*] házení kamenim, kamenování.

lapidātor, *ōris, m.* [*lapido*] kdo hází kamením, kamenovatel: (*Sergius*) *percussor, l. C* kamením útočící zbojník.

lapideus, *a, um* [*lapis*] kamenný, z kamene.

lapidō, *āre, āvī, ātum* [*lapis*] 1) (neos.) *lapidat* prší kamením, sype se, padá kamení: *Reate imbri* (abl.) *lapidavit L* při lijáku padalo kamení = strhl se kamenný lijavec; perf. též pass. *lapidatum est*; part. perf. subst. *propter crebrius eo anno lapidatum L* protože toho roku častěji pršelo kamením; 2) (trans.) *l. aliqm* házeti kamením na někoho, po někom, kamenovati někoho.

lapidōsus, *a, um* [*lapis*] kamenitý, plný kamení; básn. tvrdý jako kámen: *lapidosa corna V*; (*panis*) *l. H.*

lapillus, ī, *m.* [demin. od *lapis*] kamének, kamínek; spec. α) kamínek vykládací, mosaikový: *Libyci lapilli H* mosaika (které bylo užíváno pův. v Africe); β) drahý kámen, drahokam: *inter niveos viridesque lapillos H* (= perly a smaragdy); γ) hlasovací kamének: *nivei atrique lapilli O.*

lapis, *idis, m.* kámen (jednotlivý i jako látka), pl. kameny, kamení; 1) *ardentes lapides L* planoucí, ohnivé kameny (= meteory); *sine lapide L* (sm. bez házení kamením); *Iovem lapidem iurare C* (t. j. při křesacím kameni, symbolu Jovově, jenž byl chován ve svatyni Jova Feretria na Kapitoliu; tato přísaha platila za nejsvětější); *l. bibulus V* (= pemza); *Phrygius l. H* (= mramor); *l. albus H* bílá kamenná deska (z laciného mramoru); 2) spec. α) milní kámen, milník (= *milliarium*), kterými bylo označováno na římských silnicích vždy 1000 řím. kroků (= asi 1 ½ km.); číslovány byly od prvního milníku, který byl na římském foru: *sextus ab urbe l. O* (tam sahalo kdysi římské území); β) dražební kámen, výstupek pro vyvolavače při prodávání otroků: *praeter duos de lapide emptos tribunos C* (= podplacené); γ) drahý kámen, drahokam: *gemmas et lapides H*; kámen broušený a hlazený: *lapides varii H* pestré kameny = mosaika na podlaze.

Lapitha (n. **Lapithes**), *ae, m.* (gen. pl. *ārum* i *um*) [Λαπίθαι] (ob. pl.) Lapithové, mythický horský kmen v Thessalii, pověstní vítězným bojem s Kentaury, jenž vzplanul při svatbě Lapitha Peirithoa s Hippodameií; adj. **Lapithaeus** [Λαπιθαῖος] a **Lapithēius** [Λαπιθήιος], *a, um* Lapithův.

lappa, *ae, f.* [srov. ‚lopuch'] lopuch.

lāpsiō, *ōnis, f.* [1. *lābor*] padání; obr. náchylnost, sklon (k pádu, t. j. ke zlému).

lāpsō, *āre, āvī, ātum* [frequ. — intens. od 1. *lābor*] smekati se; klesati; potáceti se.

lāpsus, *ūs, m.* [1. *lābor*] I 1) smeknutí, klouznutí; (zejm. o tichém, volném pohybu) plynutí, tok; let; jízda, běh; plížení: obr. *medio volvuntur sidera lapsu V* hvězdy plynou středem své dráhy; *pedibus rotarum subiciunt lapsus V* = *labentes rotas* (= válce); *gemini lapsu dracones diffugiunt V* (rychle) se odplazí; (*vitem*) *serpentem multiplici lapsu C* plazící se rozmanitými závity; 2) spec. klesání, sjíždění, pád: *equi l. VT* pád s koně; *l. terrae L* sesutí, strž půdy; II metaf. pochybení.

laquear, *āris, n.* [srov. *lacunar, lacuna, lacus*] (ob. pl.) kasetovaný, vykládaný strop (= *lacunar*).

laqueātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *laqueare* (*laquear*), srov. *lacuno*] s kasetovaným, vykládaným stropem; odt. vůb. vykládaný, zdobený: *laqueata tecta H*; (*antra*) *laqueata pumice O.*

laqueus, ī, *m.* [srov. *lacio*, čes. ‚lákati', ‚léčka'] léčka; smyčka, osidlo, klička, provaz; zejm. α) (v lovectví) oko: (*metuit*) *accipiter laqueos H*; β) (k oběšení n. uškrcení) *collum in laqueum inserere C*; *pars animam laqueo claudunt O* osidlem (zamezují dech =) končí život; ▬ obr. *articribus apud populum Romanum laqueis tenebitur C* pouty; (básn.) *mortis laquei H* osidla smrti; *laquei Stoicorum C* kličky (t. j. klamné a nedůsledné nauky).

Lār, *Laris, m.*, pl. *Larēs* (starolat. *Lasēs*), *um* (zř. *ium*) 1) Larové, ochranná božstva jednotlivých domácností i města u Římanů, dobří duchové zemřelých předků (srov. *Larvae*); v rodině jim obětoval otec zejm. o Kalendách a při všech význačných událostech rodinných. Ochrana jejich sahala i mimo město, odt. *Lares viales, marimi, militares, rurales.* Důležitý byl kult Larů na křižovatkách (*Lares compitales*); 2) meton. dům; domácnost, rodina, rodinný krb; vlast: (o majetku) *patrium fundum laremque H* statek i dům; (*apes*) *sub terra fovere larem V* zřídí si teplý příbytek; *avis in ramo tecta laremque parat O* ‚rodinný krov'; *iam suum mihi dat pro lare terra locum O* za domov; *quo me lare tuter H* (t. j. kterou školou filosofickou, srov. *familia*).

Lara, *ae, f.* nymfa, kterou Juppiter pro její povídavost potrestal odnětím jazyka; dle *O* jmenovala se dříve **Lala** (*nomen ex vitio positum* t. j. od λαλεῖν); jiné její jméno bylo **Larunda**; pro po-

dobnost jména byla *L.* jmenována jako matka Larů; s ní byla stotožňována podsvětní bohyně *Tacita* (n. *Muta*).

Lārcius, jméno římského rodu; zejm. *T. Larcius Flavus*, první diktator v Římě r. 501 př. Kr.

lārdum viz *laridum.*

Lārentālia, *ium, n.* viz *Acca.*

Lārentia viz *Acca.*

1. Larēs pl. od. *Lar*, v. t.

2. Larēs, *ium, f.* město ve východní Numidii, nyn. *Larbus.*

largē (zř. **largiter**), adv. [*largus*] hojně, v hojné míře, mnoho; bohatě; štědře: *largius aequo H* více než slušno; *apud civitates largiter posse Cs* míti velikou moc; *facto l. senatus consulto T* (t. j. s povolením velkých výhod).

largior, *īrī, ītus sum* [*largus*] **1)** hojně dávati, udělovati, poskytovati, uštědřovati, štědře rozdávati, rozdělovati, dávati štědré dary (abs., alqd, alci alqd): *praedam l. L* bohatě rozdělovati; — spec. sm. podplácetí: *largiendis pecuniis favorem militum quaerere T*; **2)** metaf. **a)** *Menoeceus largitus est patriae suum sanguinem C* rád, ochotně věnoval, obětoval; **b)** dáti, dopřáti: *si quis deus mihi largiatur C*; *quisquis honos tumuli . . . largior V* rád dopřeji; **c)** ‚darovati' sm. promíjeti, odpouštěti: *plus vos reo l. oportere C.* — Part. *largītus* s význ. pass. *Tib.*

largitās, *ātis, f.* [*largus*] štědrost.

largiter viz *large.*

largītiō, *ōnis, f.* [*largior*] **1)** hojné dávání, udělování, uštědřování, štědré rozdávání, rozdělování; (jako vlastnost) štědrost; (konkr.) hojné, štědré dary; **a)** *frumentaria l. C* rozdávání obilí; *servorum alios largitione, quosdam verberibus adfecit T* štědrými dary; **b)** spec. nemírné n. nezákonné rozdávání, zejm. podplácení, konkr. úplatky: *consul, qui largitioni resistat C; largitione pervertit mores N*; *ubi femina largitionem temptet T*; *l. et luxus T* marnotratnost; **2)** metaf. **a)** udělování, dopřávání, prokazování: *aequitatis l. C* (= ‚hojná dávka'); **b)** povolnost, shovívavost: *periculosa severitas, flagitiosa l. T.*

largītor, *ōris, m.* [*largior*] štědrý dárce, rozdavač: *praedae erat l. L* štědře rozděloval kořist; — spec. nemírný dárce, zejm. podplacovatel, úplatník: *largitores et factiosi C.*

largus, *a, um* [srov. *laridum*] pův. tučný **1)** hojný, bohatý, plný, valný, vrchovatý, štědrý, vydatný: *largae herbae H* bohatá, bujná tráva; *larga sumite vina manu O* hojně vína = plné číše; (s gen. obj.) *l. opum V* bohatý (jměním); subst. *largiora flagito H* štědřejší dary; **2)** štědrý, hojně n. rád dávající: *duo sunt genera largorum, quorum alteri prodigi, alteri liberales C* (štědří — marnotratní — dobročinní); (básn. s inf.) (*cadus*) *spes donare novas l. H* jenž štědře dává.

lāridum (n. **lārdum**), *ī, n.* [srov. *λαρινός* tučný, čes. lůj] tučné maso; slanina; tuk.

Lārīnum, *ī, n.* město v území Frentanů, nedaleko hranic apulských, nyn. Larino; adj. **Lārīnās,** *ātis* larinský; subst. **Lārīnātēs,** *ium, m.* Lariňané, obyvatelé Larina.

Lārīsa (n. **Lārissa**), *ae, f.* [*Λάρισα* n. *Λάρισσα*] jméno několika měst; zejm. **1)** L. v Thessalii nad řekou Peneiem, sídlo Aleuovců, později Filippa II., za dob řím. i nyní hlavní město Thessalie, nyn. Larisse; odt. adj. **Lārīsaeus,** *a, um* lariský, z Larisy, básn. sm. thessalský: *L. Achilles V*; subst. **Lārīsaeī,** *ōrum, m.* obyvatelé Larisy; **2)** L. *Cremaste* (*κρεμαστή* = ‚visící', pro polohu hradu na srázném kopci) v Thessalii, sev.-vých. od zálivu malijského dle pověsti rodiště Achilleovo; adj. subst. **Lārīsēnsēs,** *ium, m.* obyvatelé Larisy *L*; **3)** hrad v Argu *L.*

Lārius, *a, um,* zejm. (*lacus*) *L.* jezero v sev. Italii, nyn. Lago di Como: *Lari maxume V.*

Lārs, *tis, m.* pán, kníže, král (titul u Etruských): *ad Lartem Porsinnam L.*

lārva (starolat. **lārŭă**), *ae, f.* [srov. *Lar*] (zlý) duch zemřelého, strašidlo; odt. zakuklení, spec. škraboška, kukla, maska (divadelní).

Lās (acc. *Lan*), *f.* [*Λᾶς*] staré přímořské město v Lakonice, jihozáp. od Gytheia.

lasanum, ī, *n.* [*λάσανον*] (noční) kbelík, nočník.

lasarpīcifer viz. *laserpiciſer.*

lāscīvia, *ae, f.* [*lascivus*] bujnost; 1) euf. sm. vilnost; 2) rozpustilost, nezbednost, svévole, volnost, nevázanost, prostopášnost, lehkovážnost: *lasciviā epularum T* (= *cum lascivas epulas celebrarent*); *lasciviam a vobis prohibetote L* zpupnost; 3) dovádivost, skotačivost, čtveračivost, laškovnost, veselost: (hend.) *per lusum atque lasciviam L* s nevázanou veselostí.

lāscīviō, *īre, iī, ītum* [*lascivus*] bujeti, bujněti; 1) býti rozpustilý, svévolný, nevázaný: *otio l. LT* bujněti zahálkou; 2) dováděti, skotačiti, laškovati: *agnus lascivit fugā O* skotačivě pobíhá.

lāscīvus, *a, um* [srov. *λιλαίομαι* a čes. ‚láska'] bujný; 1) euf. sm. vilný; 2) rozpustilý, pustý, nezbedný, svévolný, volný, nevázaný, prostopášný, lehkovážný: *lasciva decentius aetas* (viz. *decenter*) *H*; – obr. *lasciva edera H* bujný; 3) dovádivý, skotačivý, čtveračivý, laškovný, veselý: *ludentem lasciva* (*verba decent*) *H* veselému sluší žertovná slova.

laserpīcifer (n. *lasar—*), *ſera, ſerum* [*laserpicium* rostlina o oličnatá, z níž se dobývalo koření a voňavky, zv. *laser* n. *lasar*] *lasarpiciferis Cyrenis Cat* v Kyreně lasar plodící.

lassitūdō, *inis, f.* [*lassus*] úna va, unavení, ochablost, malátnost, zemdlení, mdloba.

lassō, *āre, āvī, ātum* [*lassus*] unavovati, oslabovati: *lassatus* unavený, seslábly, zemdlený.

lassulus, *a, um,* [demin. od *lassus*] poněkud n. příliš ochablý, znavený.

lassus, *a, um* [srov. *laxus*] unavený, zemdlený, ochablý, seslábly, malátný, mdlý (*re, de re, a re* něčím): *lassa lumina O* hasnoucí oči; (prolept.) *verbis lassas onerantibus aures H* do únavy; (básn.) *lassae res O* sm. neštěstí.

lātē adv. [2. *latus*] rozsáhle, prostranně, na velikém prostoru, ve velkém rozsahu, daleko; široko, široce; 1) vl. *longe lateque* i pouhé *l.* daleko široko; *minus l. Cs* ne tak daleko; *quam latissime N* na ploše co nejrozsáhlejší; *latius extenta stagna H* rozsáhlejší rybníky; *quo non possederat alter latius O* neměl rozsáhlejších pozemků; *latius regnes H* budeš králem rozsáhlejší říše; *l. rex V, tyrannus H* širovládný (= *εὐρυχρείων*); *loca nocte tacentia late V* širé kraje noci a ticha; 2) metaf. *dum latius metuitur T* ve strachu, aby se pohroma nešířila; *hunc legio l. comitatur V* valně, četně, *opibus latius uti H* více užiti; – spec. *α*) obšírně: *l. dicere C*; *β*) (logicky) *l. patere C* míti široký rozsah, smysl, význam.

latebra, *ae f.* [*lateo*] úkryt, skrýše, zákoutí, (tajný) kout, útulek, doupě; 1) *si diem latebrā vitavisset T* ve svém úkrytu; (básn.) *teli latebras rescindere V* (t. j. ránu, v níž vězel šíp); *hae latebrae dulces H* zátiší; obr. *caecis* (v. t. II 2)) *obscura latebris verba O*; 2) metaf. útulek, útočiště; výmluva; záminka: *ne quaeratur l. periurio C.*

latebrōsus, *a, um* [*latebra*] plný skrýší, hojný n. bohatý skrýšemi, skýtající úkrytů: *l. pumex V* dírkovatý.

latēns, *entis* [vl. part. praes. od *lateo*] skrytý, ukrytý; nepovědomý, neznámý: *rem latentem explicare definiendo C*; tajný: *mandata latentia O.*

latenter, adv. [*latens*] skrytě, tajně, podtají.

lateō, *ēre, tuī, —* [srov. *λανθάνω, λήθω, Λητώ*] býti skryt, ukryt, schován, skrývati se, ukrývati se, schovávati se, tajitise; 1) (vl. zraku) *scuta latentia* (prolept.) *conduntV* do úkrytu schovají; *umbrā omne latet caelum O* jest zakryto, zastřeno; *latet sub classibus aequor V* jest zakryto (= pokryto); obr. *ingenium latet hoc sub corpore H* v tomto těle; 2) metaf. a) býti, žíti v ústraní: *Veianius latet abditus agro H* žije v ústraní na venkově; b) býti skryt, chráněn; c) být iv pozadí (= méně vážen): *quodam modo latebat N*; *Pindaricae* (*non*) *latent camenae H*; d) býti nepozorován, neznám, tajný: *causa latet O*; neklass. s acc. *latet me alqd* jest mi neznámo, tajno. Part. praes. *latens* význ. adj. v. t.

later, *eris*, *m.* cihla, u stavu váha (z pálené hlíny) *Tib.*

Laterānus, ī, *m.* římské příjmení.

laterculus, ī, *m.* [demin. od *later*] (malá) cihla (sg. sm. koll. kt. cihly).

Laterēnsis, *e* římské příjmení v rodě Iuventiů.

latericius, *a*, *um* [*later*] cihlový, z cihel; subst. **latericium, iī, *n.*** stavba z cihel.

Laterium, iī, *n.* statek a letohrádek Q. Cicerona u Arpina.

lāterna, lāternārius viz *lanterna, lanternarius.*

latex, *icis*, *m.* tekutina, mok, vláha; — spec. α) voda: *occultos latices L* proudy; β) víno: *laticum libavit honorem V* ulila (vinného) moku na počest; γ) vůb. šťáva: *latices radice nocenti spargit O*; *Palladios latices O* (= olej).

Latiālis, Latiar, Latiāris viz *Latium.*

latibulum, ī, *n.* [*lateo*] úkryt, skrýše, doupě, koutek, útulek.

Latīnē, Latīnus atd. viz *Latium.*

lātiō, *ōnis*, *f.* [*latus* od *fero*] nesení, přinesení, vynesení; — spec. (dle frasl se slov. *ferre*) *Anagninis civitas sine suffragii latione data L* bez hlasovacího práva; *auxilii l. L* právo (tribunů lidu) přispěti ku pomoci (jednotlivým plebejům proti magistratům); *l. legis C* návrh, předloha zákona.

latitō, *āre*, *āvī*, *ātum* [frequ. — intens. od *lateo*] skrývati se, ukrývati se, schovávati se, býti skryt; — spec. schovávati se soudu; — ob. part. praes. *latitans* skrývající se; skrytý; metaf. neznámý, nepovědomý; tajný.

lātitūdō, *inis*, *f.* [2. *latus*] rozsáhlost, prostrannost, rozlehlost; šířka; — metaf. o slohu plnost, bohatost *Plin.*

Latium, iī, *n.* krajina ve střední Italii u moře Tyrrhenského s městem Římem, jež obsahovala po římských výbojích od konce 4. st. př. Kr. území od Tiberu jihových. až k městu Sinuesse; nyn. Campagna di Roma; — básn. druhdy sm. Řím, říše římská. Obyvateli Latia byli kromě Latinů kmeny mluvící různými nářečími italskými (Aurunci. Volsci, Hernici, Rutuli, Aequi); pův. politickým střediskem spolku Latinského byla Alba Longa, později, ale ještě za doby královské, Řím; po válce r. 340 — 338 př. Kr., ve které byli Latinové od Římanů poraženi, spolek byl zrušen a poměr latinských měst upraven zvláštními smlouvami, na nichž se zakládalo t. zv. *ius Latii* (= *Latium: Latium externis dilargiri T*), nižší stupeň k plnému občanskému právu římskému; zákonem Juliovým z r. 89 př. Kr. stali se Latinové občany římskými (*vetus L. T*) a *ius Latii* od té doby bylo udělováno obcím v provinciích. — Ochráncem spolku Latinského byl **Iuppiter Latiāris**, k jehož poctě byla slavena spolková slavnost **Latīnae fēriae** (n. **Latīnae, ārum, *f.*;** též **Latiar, āris, *n.***) na hoře Albské, záležející zejm. ve velké oběti Jovovi a obětní hostině; řízení její přejali spolu s polit. vedením Římané. — Adj. **Latīnus** (básn. též **Latius**), *a*, *um* (zř. **Latiālis, Latiāris** n. **Latīniēnsis, *e***) latijský, latinský, básn. casto sm. římský: *Latina via L* latinská silnice, vedoucí z Říma branou latinskou mezi pohořím sabinským a albským do Kapue; *sermo L.*, *lingua Latina* latinská řeč, latina (t. j. řeč, kterou se mluvilo v Římě); subst. *in Latinum convertere C* do latiny; adv. **Latīnē** latinsky, po latinsku; praegn. α) *L. et diligenter loqui C* správně (latinsky) a pečlivě; β) zřetelně, srozumitelně, přímo, jak se patří: *L., non accusatorie loqui C.* — Subst. **Latīnus, ī, *m.*** α) Latin, obyvatel Latia; β) (vlastní jm.) dle pověsti zejm. u Vergilia syn Faunův, král kmene latinského v Laurentu, manžel Amatin, otec Laviniin; ve skutečnosti smyšlený heros eponymos latinského kmene; **Latīnī, ōrum, *m.*** (zř. **Latīniēnsēs, *ium***) Latinové; α) vl. obyvatelé sev.-záp. části Latia; β) kdo měli t. zv. *ius Latii* (viz shora): *socii et Latini C;* **Latīnitās, ātis, *f.*** α) správná latina: *malus auctor Latinitatis C*; β) latinské právo (= *ius Latii*, viz svrchu). **Latīnius,** vlastní jméno římské; zejm. 1) *Ti. Latinius Pandusa* byl *legatus Augusti pro praetore* v Moesii *T*; 2) *Latinius Latiaris*, bývalý praetor, udavač Titia Sabina *T.*

Latmus, ī, *m.* [*Λάτμος*] hora v Karii, vých. od Miletu, známá z báje o Endymionu a Seleně; odt. adj. **Latmius**, *a, um* latmijský.

Lātō, ūs a (ob.) **Lātōna**, *ae, f.* [dor. *Λατώ* = att. *Λητώ*] dcera Titana Koia, milenka (dle starší pověsti manželka) Diova, matka dvojčat Apollona a Artemidy, jež porodila na Delu; odt. adj. **Lātōus** [*Λητῷος*], **Lātōïus** n. **Lētōius** [*Λητώιος*], **Lātōnius**, *a, um* (fem. též **Lātōis** n. **Lētōis**, *idis* [*Λητωΐς*]), Letoin, Latonin; subst. masc. syn Latonin = Apollon; subst. fem. dcera Latonina = Artemis; **Lātōnigena**, *ae, m.* i *f.* [*Lato* a *gigno*] Latonin rozenec, syn n. Latonina rozenka, dcera; pl. Latoniny děti.

Latobrīgī (**Latovīcī**), *ōrum, m.* germánský kmen usedlý mezi prameny Dunaje a Nekaru *Cs.*

lātomiae viz *lautumiae.*

Lātōna viz *Lato.*

lātor, *ōris, m.* [*fero* vyzn. navrhovati] navrhovatel.

Latovīcī viz *Latobrigi.*

lātrātor, *ōris, m.* [1. *latro*] štěkavec, štěkoun (= pes); *l. Anubis V* psohlavý *A* (egypští bozi byli zobrazováni se zvířecími hlavami).

lātrātus, *ūs, m.* [1. *latro*] štěkání, štěkot.

1. lātrō, *āre, āvī, ātum* [srov. *lamentor* od onomatopoiet. koř. **lā*—] štěkati; 1) *latrasse Dymantida O* (t. j. že se proměnila v psa); trans. *l. alqm, alqd* na někoho, něco; 2) metaf. *latrant quidam oratores, non loquuntur C* (o nelahodné řeči); o nadávání: *rumperis et latras H* (= laješ); *si quis opprobriis dignum latraverit H* (= oboří se, vyjede si na . . .); *latrantem stomachum H* vrčící; *latrantibus undis V* za jekotu vln.

2. latrō, *ōnis, m.* [od *λάτρον* žold, *λατρεύω* sloužím (za mzdu)] 1) pův. najatý voják, námezdník, žoldnéř *Pl*; obr. voják, figurka ve vojenské hře (šachové): *latronum proelia O*; 2) (vojenský) zbojník; odt. vůb. loupežník, lupič, zákeřník; padouch: *contra latrones atque servilem manum H* (opovržlivě o vojsku Sex. Pompeja, všelijak sebraném); obr. *latronis telum V* zákeřníkovo (t. j. lovce, jenž číhal v záloze) = zákeřnické dřevce.

latrōcinium, *ī, n.* [*latrocinor*] 1) pův. námezdnictví, služba žoldnéřská, obr. válečná hra (srov. šachy): *si latrocini sub imagine calculus ibit O*; 2) (vojenské) zbojnictví; odt. vůb. loupežnictví, loupežení, loupež, zákeřnictví, (konkr.) loupežný útok, nájezd, loupežná výprava: *latrocinia nullam habent infamiam Cs*; *forma* (v. t. 3) *latrocinii L latrocinii magis quam belli more L* spíše zákeřnicky než vojensky; — metaf. *furtim et per latrocinia potius quam bonis artibus S* pokradmo a zbojnicky (= násilím); — meton. loupežnická rota, sběř: *quodsi ex tanto latrocinio unus tolletur C.*

latrōcinor, *ārī, ātus sum* [2. *latro*] 1) pův. sloužiti (na vojně) za mzdu, býti námezdníkem *Plin*; 2) loupežiti, býti loupežníkem, zákeřníkem; vystupovati na pocestné: *latrocinantem interfici C* býti zabit jako lupič.

latrunculus, ī, *m.* [demin. od *latro*] (bídný, ničemný) loupežník, zákeřník, padouch.

lātumiae viz *lautumiae.*

1. lātus part. perf. pass. od *fero* v. t.

2. lātus, *a, um* [ze **stlātos*, od koř. **stelā-*, srov. čes. ‚stláti' = prostírati; srov. *locus*] rozsáhlý, prostranný; rozlehlý, daleký; širý, širošírý, široký; 1) vl. *latior murus H* sm. s větším obvodem; subst. (*bucina*) *in latum crescit O* do šířky roste, šíří se; *latissima moenium T* nejrozsáhlejší část opevnění; obr. *l. ut in circo spatiere H* ‚aby ses roztahoval' (= vypínal); 2) metaf. *latior metus, terror T* více lidí zasahující = větší; spec. α) obšírný: *oratio latior C*; (*genus orandi*) *latum T* ‚plný' sloh; β) (logicky) *illud est latius C* má širší význam.

3. latus, *eris, n.* [snad příbuzné s 2. *lātus*; podobně ‚strana' od koř. **sterā-*, srov. *sterno*] bok, strana, stěna; 1) (vůb.) *fluminis l. O* břeh; *l. Alpium L* bok, úbočí; často o boku lodním: *laxis laterum compagibus V*; (vojen.) *ab latere invehi L* se strany = v bok vraziti; *ab latere aperto Cs* též sm. křídlo; (básn.)

(*hostes*) *l. omne tenent O* obsadí každou stranu (roviny) = rovinu se všech stran; kraj, končina: *florentissimum Italie l. T*; *Boreae finitimum l. H*; básn. sm. směr: *latere sinistro O* na levo; *in omne l. O* na všechny strany; **2)** spec. o těle **a)** *l. mutare O* převaliti se, lehnouti si na druhou stranu; (obr.) *l. obdere alci H* vystaviti (nekrytý) bok; *lateris dolor H* píchání v boku; – (básn.) pás, život, vzrůst: *brevi latere H*; prsa: *reddes forte l. H* zdravá prsa; *per l. summum O*; hřbet, záda: *peruste funibus l.* (acc. vztah.) *H*; – básn. synekd. tělo; **b)** obr. *α*) (o blízkém styku s někým): *sedere ad l. praetoris C* po boku; *ut a senis latere numquam discederem C* abych nikdy ani na krok neodcházel od toho starce: *ab latere alcis LCu* nejbližší okolí = *satellites*; *negotia per caput et circa saliunt l. H* hlavou a kolem těla (t. j. vlastní myšlenky a hejno žadatelů); *β*) (o původu dětí) *quibus* (*liberis*) *videor a meo tuoque latere pronum ad honores iter relicturus Plin* ze své strany; **c)** meton. síla, zdraví, ‚prsa', ‚plice' (klass. pl.): *quae vox, quae latera, quae vires C*; (*est*) *munus* (*oratoris*) ... *laterum etiam et virium C* vyžaduje dobrých plic a tělesné síly; *ad infirmitatem laterum C* vzhledem k slabým prsům; *voci laterique consulere Plin* šetřiti hlasu a plic.

latusculum, *ī*, *n.* [demin. od **3.** *latus*] (útlý) bok.

laudābilis, *e* [*laudo*] chvalitebný, chvály hodný, chvalný; slavný.

laudābiliter, adv. [*laudabilis*] chvalitebně, chvalně; slavně.

laudātiō, *ōnis*, *f.* [*laudo*] chválení, chvála, pochvala, pochvalná zmínka; – spec. *α*) chvaloř̌eč, slavnostní řeč, zejm. pohřební (*alcis* o někom): *cadaver spoliatum pompa, laudatione C*; *β*) pochvalné svědectví, pochvalný projev (před soudem); adressa díků, projev uznání (jaké posílali, ob. v únoru, obyvatelé provincií o svých správcích do Říma senátu): (*adest*) *princeps laudationis tuae C* hlavní tlumočník pochvalného projevu o tobě (při processu Verrově poslali takový projev Mamertinové z Messany).

laudātor, *ōris*, *m.* [*laudo*] vychvalovač, vychvalovatel: *l. temporis acti H* velebitel; spec. *α*) chvaloř̌ečník, slavnostní řečník (zejm. při pohřbu): *l. eloquentissimus Plin*; *β*) pochvalný svědek (před soudem): *qui decem laudatores dare non potest C* vésti deset sobě příznivých (u nás: vývodních) svědků.

laudātrīx, *īcis*, *f.* [*laudator*] vychvalovatelka; chvaloř̌ečnice.

laudātus, *a*, *um* [vl. part. perf. pass. od *laudo*] vl. pochválený; chvály hodný, chvalitebný; vynikající; slavený, slavný, proslavený.

Lāudicēnī viz. *Laodicea*.

laudō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*laus*] chváliti, vychvalovati, schvalovati, chválu vzdávati, projevovati (*quod*, zř. acc. c. inf. že); **1)** *laudemur et ipsae O* nechť dojdeme (sm. dojdu) chvály; subst. *pessimum inimicorum genus, laudantes T* pochlebnici; **2)** spec. **a)** chváliti (slavnostní) řečí, míti, konati slavnostní řeč nad někým, o někom (zejm. při pohřbu): *laudatum* (sc. *esse Drusum*) *pro rostris T*; **b)** vysloviti někomu pochvalu, pochvalné uznání (před soudem n. úředně, srov. *laudatio*): *Mamertina civitas istum publice communi consilio sola laudat C*; **3)** praegn. velebiti, vynášeti chválami, blahoslaviti; oslavovati, slaviti: pass. *laudari* dojiti slávy; *o laudande H* slávy hodný; *eorum fortuna laudatur C.* — Part. perf. pass. *laudatus* význ. adj. v. t.

laurea, *ae*, *f.* [*laureus*; vl. adj. sc. *arbor*] vavř̌ín, bobek (strom, meton. ratolest, věnec a p.): praegn. *lauream gestae prospere rei misit T* vítěznou zprávu o svém úspěchu (o význ. srov. *laurus*); – meton. sm. vítězství, sláva, vítězosláva, triumf: *deportare lauream T* získati si vítězný vavř̌ín.

laureātus, *a*, *um* [*laurea*] vavř̌ínem ozdobený, ověnčený, ovinutý (na znamení vítězství): *laureatae litterae L* (t. j. zpráva o vítězství, viz *laurus*); též bez subst. (*Agricola*) *ne laureatis* (sc. *litteris*) *quidem gesta prosecutus est T.*

Laurentum, *ī*, *n*, staré město v Latiu, jihových. od Ostie, dle pověsti sídlo krále

Latina; adj. **Laurēns,** *entis* n. **Laurentius** i **Laurentīnus,** *a, um* laurentský, básn. též sm. latinský; **Laurentēs,** *ium* i *um, m.* Laurenťané, obyvatelé Laurenta; **Laurēns,** *entis* n. **Laurentīnum,** *ī, n.* (sc. *praedium*) statek (a letohrádek) u Laurenta *Plin.*

laureola (n. **loreola**), *ae, f.* [demin. od *laurea*] v a v ř í n (meton. ratolest n. věnec jako odznak triumfu): přísl. *loreolam in mustaceo* (v. t.) *quaerere C* vítězný vavřín.

Laurētum, *ī, n.* [*laurus*; vl. Vavřínový Háj] kraj na pobřeží Etrurie mezi městy Populonií a Kosou; adj. **Lauretānus** (n. **Loretanus**), *a, um* lauretský: *L. portus L.*

laureus, *a, um* [*laurus*] v a v ř í n o v ý bobkový, (často meton. sm. vítězoslavný); subst. **laurea,** *ae, f.* v. t.

laurus, *ī* n. *ūs* (podle 4. dekl.), *f.* v a v ř í n, bobek, synekd. sm. ratolest vavřínová, háj vavřínový, meton. věnec vavřínový. Vavřín byl u Řeků i Římanů pokládán za očistný prostředek a byl zasvěcen Apollonovi; jasný praskot jeho listů, hozených do ohně, věstil štěstí; byl symbolem vítězoslávy v uměních i na poli válečném; zdobili se jím Apollonovi kněží, básníci a triumfující vojevůdcové jím byli věnčeni, vítězové posílali své listy senátu s vavřínovými ratolestmi; vavřínem byly ovíjeny o triumfu fasces liktorů, o svátcích a slavnostech obrazy předků i domy.

laus, *dis, f.* c h v á l a (*alcis* od někoho n. někomu vzdávaná, *alcis rei* pro něco); **1)** (akt.) chválení, p o c h v a l a, ocenění, uznání, chvalná vzpomínka: pl. *laudes* vychvalování, velebení, slavení, spec. c h v a l o ř e č (zejm. pohřební), chvalozpěv; *alqd laudibus ferre, efferre* chválou vynášeti, slaviti, blahoslaviti, velebiti; *laudes et gratias agere L, habere T* vzdávati pochvalu a díky; *solitae parentis laudes H* obvyklé velebení otce (t. j. Dia po způsobu homerských rhapsodů, kteří začínali slovy ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα); *tulere corpus cum laudibus et lacrimis T* s chvalořečením a pláčem; **2)** (pass.) č e s t, s l á v a: *l. belli, bellica, rei militaris* sláva válečná; *laudem habere alcis rei* míti slávu z něčeho, býti proslulý, vyniknouti něčím; *alqd laudi est* jest ke chvále, ke cti; *l. perfecti belli L* sláva ze (šťastného) skončení války = že válka šťastně dokončena; *muliebris certaminis l. L* sláva ze sporu = vítězství ve sporu o ženy; *multa cum laude H* u veliké slávě n. k veliké slávě, cti; *dignum praestabo me pro laude* (= *prout l.* (= čest) *postulat*) *merentis* (t. *ut me dignum praestem*) *H*; **3)** meton. **a)** (konkr.) slavný n. c h v a l n ý č i n, záslužný skutek, z á s l u h a: *in laude* n. *laudis est alqd C* náleží k chvalným činům, jest chvalitebné; *cuius laudis ut memoria maneret N*; *dicere laudes alcis V* opěvovati něčí slavné činy, pěti o slávě; *per laudes ire tuorum O* procházeti slavnými činy (= líčiti slavné činy); **b)** (abstr.) proslulost, v ý t e č n o s t; c e n a: *venandi et equitandi laus C* výtečnost v . . .; *l. pedum O* proslulost v běhu.

Lausus, *ī, m.* **1)** syn etruského knížete Mezentia, zabit v boji od Aenea *V*; **2)** syn Numitorův (jinak Aegestos), zabit na lovu od svého strýce Amulia *O.*

lautē, adv. [*lautus*] vl. čistě; švarně, n á d h e r n ě, s k v ě l e, skvostně; s l u š n ě, způsobně.

lautia (starolat. **dautia**), *ōrum, n.* p o h o š t ě n í cizích vyslanců nebo jiných vzácných cizinců v Římě na státní útraty, (celé) z a o p a t ř e n í: *aedes liberae, loca, l. legatis derecta L* byt, volná místa (ku př. v divadle) a celé zaopatření.

lautitia, *ae, f.* [*lautus*] n á d h e r a, nádhernost, s k v ě l o s t, nákladný, skvělý život, přepych, elegance, luxus.

lautumiae (**latomiae** n. **latumiae**), *ārum, f.* [z řec. λατομίαι] l o m y, jichž bylo užíváno v Syrakusách za vězení; podobně v Římě bylo takové vězení, pojmenované původně podle lomů, ‚kamenný žalář': *carcer lautumiarum L* vězení v lomech.

lautus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *lavo*] **1)** vl. umytý, č i s t ý; **2)** metaf. **a)** švarný, lepý, úhledný, pěkný; n á d h e r n ý, s k v ě l ý, skvostný: *lautae Carinae V* výstavné; **b)** s l u š n ý, řádný, způsobný, uhlazený, vznešený: *plurimi et lautissimi C* četní lidé z nejlepší

(= elegantní) společnosti; c) znamenitý, vzácný.

lavātiō, *ōnis*, *f.* [*lavo*] mytí, koupání; láze ň, koupel.

Laverna, *ae*, *f.* [srov. *lucrum*] římská bohyně zisku, odt. též bohyně podvodníků a zlodějů *H*; měla svůj posvátný háj u *via Salaria*.

Lavernium, *ī*, *n.* osada v již. Latiu blíže Formií.

Lāvīnia, *ae*, *f.* dcera krále Latina, choť Aeneova, dle níž prý bylo pojmenováno

Lāvīnium, *ī*, *n.*, staré město v Latiu již. od Říma, založené dle pověsti od Aenea; adj. **Lāvīnius**, *a*, *um* lavinijský, lavinský: *Italiam Laviniaque* (čti *Lāvīnjaque*) *litora V*; *Lavinis* (m. —*iis*) *litoribus Pr.*

Lāvīnium viz *Lavinia.*

lavō, *āre* (starší *lavĕre*, odt. básn. *lăvis*, *lăvit*, *lăvimus*), *lāvī*, *lautum* n. pozd. *lōtum* (*lavātum Pl H*) [z **lovare*, srov. *λοίω*, 2. *luo*] mýti, umývati, omývati, oplakovati, koupati; pass., neklass. i akt. význ. med. mýti se, koupati se (*in re* n. *rē* v něčem); 1) *luminis effossi lăvit cruorem V* vymývá si; básn. (*villam*) *Tiberis lavit H* omývá; 2) metaf. smáčeti, skrápěti, svlažovati, zbrotiti: *vino lavĕre favillam V*; *lavit ora cruor V*; — básn. praegn. *mala vino lavĕre H* smývati, splakovati (sm. = zahánětí).

laxāmentum, *ī*, *n.* [*laxo*] uvolnění; 1) rozšíření; 2) metaf. ulehčení, ulevení, úleva, oddech; volnost: *l. dare alci CL* poskytovati volnosti, dávati vůli.

laxē, adv. [*laxus*] volně; 1) nenapiatě, nestaženě, roztaženě, nestěsnaně, řídce: *laxius stare, tendere Cu* zaujímati větší prostor; 2) prostranně, rozsáhle, široko, daleko: *habitare l. C.* míti prostranný byt; 3) metaf. svobodně, nevázaně, bez obmezení: *Romanos laxius futuros S* povedou si volněji; *laxius vivere L* (t. j. u větší hojnosti).

laxitās, *ātis*, *f.* [*laxus*] volnost; prostrannost, prostornost, pohodlnost.

laxō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*laxus*] uvolňovati, popouštěti, rozvazovati, rozpínati; otvírati: (básn.) *inclusos Danaos et pinea laxat claustra V* otevře Danaům závoru; *ubi laxatas sensit custodias L* že řetěz stráží jest uvolněn; (básn.) *via voci laxata dolore est V* bolest dala průchod hlasu; — obr. *quies laxaverat artus V* (vl. uvolnil napětí údů; my naopak: spoutal údy); 2) roztahovati, rozšiřovati, rozprostraniti, rozváděti: *l. manipulos Cs* rozvolniti, roztáhnouti; *l. ordines T* (ale jinde: uvolniti, zviklati); 3) metaf. povolovati, slevovati, ulehčovati, zmírňovati; *l. annonam L* zmírniti drahotu, snížiti cenu obilí; (*ubi*) *laxatam pugnam vidit L* že boj povolil; *animalia laxabant curas et corda V* ulehčovali srdcím od starostí.

laxus, *a*, *um* [*langueo*, srov. *λαγαρός*] volný; 1) povolený, popuštěný, nenapiatý, neutažený, nestažený, roztažený, otevřený: *l. arcus V H* povolený; obr. *laxissimas habenas habere C*; *l. funis* (v. t.) *H*; *l. calceus H* (příliš) volný; — metaf. *laxior annona L* mírnější cena obilí; 2) prostorný, prostranný, rozsáhlý, rozlehlý, široký, daleký: metaf. *diem statuo laxam C* dlouhou lhůtu.

lea, *ae*, *f.* [srov. *leo*] lvice *V O.*

leaena, *ae*, *f.* [dle *λέαινα*; srov. *leo*] lvice.

Lēander, *drī* (voc. *Leandre O* k nom. *Leandrus*), *m.* [*Λείανδρος*] jinoch z Abydu; miloval kněžku v Sestu Hero a každé noci k ní ploval přes Hellespont; jednou za bouře utonul.

Learchus, *ī*, *m.* [*Λέαρχος*] syn orchomenského krále Athamanta (v. t.), který jej v záchvatu šílenství zavraždil. Adj. **Learchēus**, *a*, *um* [*Λεάρχειος*] Learchův.

Lebadēa (i **Lebadīa**), *ae*, *f.* [*Λεβάδεια*] město v záp. Boiotii, proslulé věštírnou Trofoniovou v podzemní jeskyni; nyn. Livadia.

Lebedus, *ī*, *f.* [*Λέβεδος*] přímořské město ionské sev.-záp. od Kolofonu, známé za řím. doby již jen jako středisko umělců, pěstujících kult Dionysův.

lebēs, *ētis* (acc. pl. *lebētās VO*), *m.* [*λέβης*] měděnec, kotel, kotlík (ob. tříbohý, měděný, vl. k vaření n. k mytí, ale kotlíky ze zlata a stříbra byly dávány jako ceny při závodech i jako dary).

Lebinthos, *ī*, *f.* [*Λέβινθος*] ostrůvek ve Sporadách sev.-záp. od Kou.

Lechaeum, *ī*. *n.* [*Λέχαιον*] přístavní město Korinthu u zálivu korinthského.

lectīca, *ae*, *f.* [2. *lectus*] nosítka (k ležení, srov. *sella gestatoria*), (obyčejně krytá, opatřená oponami, uvnitř vystlaná koberci a poduškami; užívalo se jich pův. na cestách, v městě pak byla dovolena jen pro nemocné a ženy; za dob císařských užíváno jich všeobecně asi jako u nás kočárů).

lectīcārius, *iī*, *m.* [*lectica*] nosič (nosítek), nosítkář.

lectīcula, *ae*, *f.* [demin. od *lectica*] nosítka; spec. máry *N*.

lēctiō, *ōnis*, *f.* [1. *lego*] 1) sbírání, vybírání, výběr, volba: *iudicum l. C*; 2) čtení: *scriptum dignum lectione C*; a) předčítání; spec. *l. senatus L* předčítání seznamu senátorů, jejž byli sestavili censoři a z něhož bylo patrno, kdo byl do senátu přijat a kdo z něho vyloučen, odt. sestavení senátu; b) četba (lektura): *lectionem sine ulla delectatione neglego C* neutěšenou četbu.

lectisternium, *iī*, *n.* [*lectus* a *sterno*] vl. prostírání (hodovních) lehátek; odt. spec. hostina bohů, bohům vystrojená, při níž byly sochy bohů kladeny na podušky (*pulvinaria*) a předkládána jim na zvláštních stolech jídla; obřad ten byl zaveden r. 399 př. Kr. k vybídnutí knih sibyllských; v některých chrámech byl konán v pravidelných lhůtách, veliká lektisternia mimořádná byla pořádána při důležitých událostech, jež se týkaly státu, od zvláštních družstev, k tomu určených. Srov. též *sellisternium*.

lēctitō, *āre*, *āvī*, *ātum* [frequ. - intens. od 1. *lego*] (pilně) čítati, (opět a opět) čísti: (*armarium*), *quod non legendos libros, sed lectitandos capit Plin* knihy, jež třeba čísti ne jednou, nýbrž opět a opět.

lēctiuncula, *ae*, *f.* [demin. od *lectio*] *dies lectiunculis consumpseris C* ‚nějakým čtením', trochou čtení'.

Lecton (n. **Lectum**), *ī*, *n.* [*Λεκτόν*] Lekton, mys v Mysii proti Lesbu.

lēctor, *ōris*, *m.* [1. *lego*] 1) čtenář; 2) předčítatel.

lectulus, *ī*, *m.* [demin. od 2. *lectus*] lože, lůžko; spec. 1) (ke spaní) postel; 2) pohovka, lehátko a) ke studiu, psaní a p.; b) k jídlu: *lectuli Punicani C* (dle punského způsobu).

1. lēctus, *a*, *um* [vl. part. perf. pass. od 1. *lego*] vl. vybraný, vyhledaný; meton. výborný, vzácný, zvláštní.

2. lectus, *ī*, *m.* [koř. **legh* —, srov. *λέχος*, *λέκτρον*, homerské tvary od *λεχ-ω*, čes. ‚lože', ‚ležeti', ‚po-ložiti', něm. legen] lože, lůžko; spec. 1) ke spaní postel: *l. cubicularis C*; zejm. lože manželské, básn. meton. sňatek, svatba: *non (adest) illi Gratia lecto O*; 2) pohovka, lehátko, ob. sm. *l. convivalis* (stolní; byla to široká pohovka obyčejně pro tři osoby, jež se ležíce opíraly levicí o podložené polštáře a pravicí braly pokrmy; o rozestavení lehátek u stolu viz *triclinium*); 3) pohřební lože, katafalk: *circumfusas (esse) lecto* (sc. *defuncti Drusi*) *Claudiorum imagines T.*

Lēda (n. **Lēdē**), *ae*, *f.* [*Λήδα*] dcera aitolského krále Thestia, choť Tyndarea, krále spartského; její děti byli Kastor a Polydeukes, Helena a Klytaimestra; Polydeuka a Helenu porodila prý Diovi. Dle mladší báje zrodila z Dia, proměněného v labuť, dvě vejce, z nichž vzešla Helena a Dioskurové. Adj. **Lēdaeus**, *a*, *um* Ledin: *Ledaeis deis O* božským synům Lediným (t. j. Dioskurům); *Ledaeam Hermionen V* vnučku Ledinu.

lēgātiō, *ōnis*, *f.* [2. *lego*] 1) poslání, vyslanectví, poselství: *munus legationis Cs* úkol vyslanecký; *legatione fungi T* jíti jako vyslanec; — spec. *libera l.* vyslanectví volné (t. j. bez povinností), titul vyslance, který dostávali od senátu senátoři, již chtěli za soukromými účely cestovati do provincie, aby byli na cestě účastni všech výhod a výsad skutečných vyslanců státních; 2) meton. a) sm. vyřízení poselství, zpráva o poslání, úkol poslání: *legationem renuntiare C*; b)

vyslanectvo, poselstvo, vyslanci, poslové: *princeps legationis C*; 3) spec. úřad (místo, povinnosti) legátův a) (voj.) pobočnictví, úřad podvelitelův: *praeoccupatus legatione Cs* jako legát; b) (za doby císař.) α) úřad místodržitelský (v císař. provincii) = *munus legati Caesaris pro praetore*; (*Othonem*) *in provinciam Lusitaniam specie legationis seposuit T*; β) úřad (samostatného) velitele vojenského: *revertentem ab legatione legionis T.*

lēgātōrius, *a, um* [*legatus*] vyslanecký, vyslanci (zvlášť) uložený: *legatoria provincia C* zvláštní úkol.

lēgātum, *ī*, *n.* [vl. part. perf. pass. od 2. *lego*] odkaz (v závěti).

lēgātus, *ī*, *m.* [vl. part. perf. pass. od 2. *lego*] 1) vyslanec, posel: *legatos mittere ad alqm de re*; 2) spec. legát a) (za republ.) pobočník velitelův, podvelitel (*l. alcis* někt, *alci* u někoho); *legati* byli od senátu jmenováni a měli hodnost senátorskou; v poli byla jejich působnost určována rozkazy samostatného velitele; nejstarší *l.* býval náměstkem nepřítomného velitele a pak slul *l. pro praetore*, zástupce velitelův (ku př. *T. Labienus* u Caesara); v pokojných provinciích byli legáti pomocníky místodržitelů ve věcech správy; b) za doby cís. α) samostatný správce, místodržitel v císařské provincii (*legatus Caesaris pro praetore*); β) samostatný velitel jedné nebo několika legií (*legatus legionis*).

lēgifer, *fera, ferum* [*lex* a *fero*] zákonodárný: *legifera Ceres V* (poněvadž orbou dala základ k zákonitému uspořádání společnosti; srov. Δημήτηρ θεσμοφόρος u Herodota).

legiō, *ōnis*, *f.* [1. *lego*] pův. vybírání, výběr; meton. výbor, vybrané (odvedené) mužstvo (na začátku doby královské 3000 pěšáků a 300 jezdců), branný lid, vojsko: *ad hos l. Romana ducta palatos oppressit L*; spec. t. t. voj. legie, oddíl (pluk) vojska římského, jenž obsahoval 4200—6000 pěšáků (ve vojště Caesarově 3000—3600) a 300 jezdců; legie se dělila na 10 kohort po 3 manipulech; jejím odznakem byl stříbrný orel. Legie byly jmenovány buď podle čísla (*l. prima, nona* a p.) n. měly zvláštní jména buď dle některého boha (*Martia, Minervia*), dle zakladatele (*Claudiana*) i jiná (*Victrix, Alauda, Rapax* a j.); – přenes. (o vojsku jiných národů) vojsko, voj.

legiōnārius, *a, um* náležející k legii, ‚řadový': *cohortes legionariae Cs* (proti kohortám spojenců, jež netvořily legii); subst. **legiōnārius**, *ī* (sc. *miles*) legionář, řadový voják.

lēgitimē, adv. [*legitimus*] zákonitě, zákonně, podle zákona (práva), právně, spravedlivě; náležitě, řádně, správně.

lēgitimus (starolat. *legitumus*), *a, um* [*lex*] zákonitý, zákonný, podle zákona (práva), právní, zákonem stanovený (určený, vyměřený), dle zákona náležející, spravedlivý; 1) (básn.) *legitimā servas credita rura fide O* se zákonitou věrností = věrně dle zákona; subst. *legitimis quibusdam confectis N* po vykonání zákonných předpisů; 2) metaf. náležitý, řádný, správný, pravý, pravidelný: *poema H* (podle zákonů umění).

legiuncula, *ae*, *f.* [demin. od *legio*] bídná (chatrná) legie *L.*

1. legō, *ere*, *lēgī*, *lēctum* [srov. *λέγω* v pův. význ. sbírám] 1) sbírati, shromažďovati a) *l. flores, mala VO* sbírati = trhati, česati; *iuniores l. L*; (básn.) *extremus si qui super halitus errat, ore legam V* zachytím = vssaji do sebe polibky; *vela l. V.* kasati, svinouti plachty; *extrema Lauso Parcae fila legunt V* (spřádají konec) = dopřádají, končí nit života Lausova; b) spec. básn. *l. vestigia O* jíti po stopě; odt. *dedit ingrato fila legenda viro O* (*Ariadne*) dala nit, aby podle ní šel; zejm. *oram l.* (vl. jednotlivá místa břehu postupem v před zachycovati, sbírati a nechávati vzadu) plouti podél břehu; *saltus l. O* běhati po hvozdech; *pontum l. V* proplouvati mořem; *pars cetera pontum pone legit V* moře brázdí; *Aeneas tortos legit orbis V* kvapí křivolakými zatáčkami (cesty); obr. *primi lege litoris oram V* pluj u samého kraje břehu (t. j. neodchyluj se od zvolené látky); c) praegn. bráti, sbírati pro sebe = krásti: *sacra divum l. H*

spáchati svatokrádež (srov. *sacrilegium*); 2) v y b í r a t i (si), voliti: *legit virum vir V* (t. j. vyhlédl si za protivníka); ale *more militari, quo vir virum legeret L T* (t. j. jako druha v boji na život a na smrt); *in senatum, in patres l. alqm* přijmouti, přibrati do senátu; s acc. př. dm. a doplňk. *l. alqm ducem* zvoliti za vůdce; 3) metaf. sbírati vjemy, v n í m a t i; a) *unde omnis posset adversos l. V* prohlížeti, pozorovati; b) spec. č í s t i; α) pro sebe; subst. *legentes* čtenáři; β) p ř e d č í t a t i; spec. *senatum l. L* p ř e d č í t a t i (nově sestavený) s e z n a m s e n á t o r ů, z něhož bylo patrno, kdo byl do senátu přijat a kdo z něho vyloučen, odt. s e s t a v i t i s e n á t (srov. *lectio senatus*): *Silanus ordine senatorio movetur, quamquam lecto pridem senatu T.*

2. lēgō, *āre, āvī, ātum* [*lex*] vl. někomu něco zákonitě uložiti; 1) vypraviti s poselstvím, poslati, v y s l a t i (v záležitostech státních): *tres adulescentes in Africam legantur S*; 2) spec. j m e n o v a t i l e g á t e m, pobočníkem (velitelovým ve válce n. místodržitelovým v pokojné provincii): *l. alqm alci* dáti někomu někoho za legáta; *Calpurnius legat sibi homines nobiles S* jmenuje svými pobočníky; *ut Lepido super numerum legaretur, qui . . . T* aby byl Lepi lovi přidán přespočetný (4.) legát; 3) o d k á z a t i závětí, poručiti někomu něco: *uxori testamento legat grandem pecuniam a filio C* odkáže peníze, jež jí vyplatí syn (t. hlavní dědic).

lēgulēius, ī, *m.* [*lex*] úzkoprsý právník, jenž lpí jen na liteře zákona: *l. quidam cautus C* puntičkářský vykladatel zákonů.

legūmen, *inis, n.* luštěnina; zejm. bob: *laetum siliquā quassante l. V.*

Lelegēs, *um* (acc. pl. *Lelegas*), *m.* [Λέλεγες] Lelegové, předřecký národ nestálých sídel v Malé Asii a Řecku (dle pověsti zejm. v krajině Megaris); odt. adj. **Lelegēis,** *idis, f.* [Λελεγηΐς] n. **Lelegēïus,** *a, um* [Λελεγήϊος] leležský: *Lelegeïa moenia O* (= megarské); *nymphae Lelegēïdēs O* (—*ēs* dle řcc.).

Lemannus, ī, *m.* (*lacus*) jezero Lemanské = Ženevské (lac Léman).

lembus, ī, *m.* [λέμβος] (rychlý) člun, loďka.

lēmma, *atis,* **n.** [λῆμμα] 1) látka, předmět (spisu); 2) (krátká) básnička, epigram.

Lēmnicola, *ae, m.* [*Lemnus* a *colo*] Lemňan, obyvatel Lemnu (t. j. Hefaistos): *Lemnicolae stirps O* (t. j. Erichthonios).

lēmniscātus, *a, um* [*lemniscus*] ovinutý, zdobený stužkami, fábory (viz *lemniscus*): *palma lemniscata C* (nejskvělejší pocta pro vítěze; zde sarkasticky).

lēmniscus, ī, *m.* [λημνίσκος] stužka, fábor; *lemnisci* byly buď ovinovány kolem věnců a čestných darů zápasních nebo samy o sobě věnovány; také do vlasů bývaly vplétány. Za nejstarších časů bývaly z lipového lýčí, pak z vlny, později z drahocenných látek a zdobeny stříbrem a zlatem.

Lēmnos (*Lemnus*), ī (acc. *Lemnon* i *Lemnum*), *f.* [Λῆμνος] vulkanický ostrov v sev. části aigajského moře, nyn. Limno (Stalimni); dle bájí sídlo Hefaistovo (sopka Mosychlos), jenž prý tam spadl, shozen byv s Olympu; tam byl vysazen a zanechán nemocný Filoktetes na cestě do Troje *O*; odt. adj. **Lēmnius,** *a, um* [Λήμνιος] lemenský: *furtum Lemnium C* (ze sopky Mosychlu vzal prý Prometheus oheň, jejž pak dal lidstvu); *pater L. V* i subst. *L. O* = *Vulcanus*; subst. **Lēmniī,** *ōrum, m.* Lemňané, obyvatelé Lemnu; **Lēmnias,** *adis* (dat. pl. řec. *Lemniasi C*), *f.* [Λημνιάς] Lemňanka.

Lēmōnia *tribus* Lemonská tribus římská (z venkovských), pojmenovaná dle osady *Lemonium* za branou Kapenskou.

Lemōnum, ī, *n.* město Piktonů v Gallii keltské, nyn. Poitiers.

Lemōvīcēs, *cum, m.* Lemovikové, keltský národ, usedlý v Aquitanii sev.-záp. od Arvernů.

lemurēs, *um, m.* d u c h o v é z e m ř e l ý c h, dle obyč. výkladu buď dobří (*lares*) nebo zlí, strašidla, přízraky (*larvae*) nebo bez určitého vztahu k lidem (*manes*); k jejich usmíření slaveny svátky **Lemūria,** *ōrum, n.* 9. 11. a 13. květ-

na, o nichž byly chrámy zavřeny a nekonány sňatky.

lēna, *ae, f.* kuplířka, svůdnice; obr. *quasi sui sit l. natura C* k sobě samé svádí.

Lēnaeus, *a, um* (též subst.) [*Λήναιος*, vykládáno buď od *ληνός* vinný lis (= ochránce lisování vína) neb od *Λῆναι*, Bakchantky (= bůh Bakchantek)] lenajský, název boha Bakcha, dárce vína: odt. adj. sm. Bakchův: *latices infundere Lenaeos V* vinný mok; pod. *Lenaeum lĭbat honorem V.*

lēnīmen, *inis, n. H O* = **lēnīmentum,** *ī, n. T* [*lenio*] věc působící ulehčení; polehčení, zmírnění, úleva: s gen. obj. *laborum dulce l. H* mírnitelka trudů; s gen. determ. *addito honestae missionis lenimento T* upokojeni byvše propuštěním; útěcha: *l. senectae O.*

lēnĭō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* [*lenis*] mírniti, zmírňovati, uklidňovati, tišiti: *l. tigres H* krotiti; seslabovati, umenšovati; konejšiti, chlácholiti, usmiřovati, udobřiti: *lenita est caede Diana O.*

lēnis, *e* [srov. ‚líný'] 1) pomalý, volný, povlovný, nenáhlý: *leni fluit agmine Thybris V*; *aquila leni meatu praevolavit T*; 2) metaf. a) lehký, slabý, mírný: *paulo leniore fastigio Cs* mírnějším; *stagnum lene L* mělká kaluž; (litot.) *tecta disiecta non leni ruina H* ne lehkým pádem; b) α) klidný, tichý, mírný, jemný, něžný: *verbis lenior L* umírněnější v řeči; (básn.) *lene papaver O* (= *leniens*) uklidňující, tišivý; β) vlídný, laskavý, milostivý, šetrný (*in alqm* k někomu): (básn. s inf.) *non l. fata recludere... Mercurius H* (= *non recludens leniter*); γ) libý, lahodný, líbezný, příjemný: *lene merum H*; *spirantis lene* (acc. vnitř.) *Favoni O.*

lēnitās, *ātis, f.* (a význ. rovné **lēnitūdō,** *inis, f.*) [*lenis*] 1) povlovnost, volnost, zdlouhavost: (*flumen*) *influit incredibili lenitate Cs*; 2) metaf. a) klidnost, klid, tichost, mírnost, jemnost, něžnost; b) vlídnost, laskavost, milostivost, šetrnost; c) lahodnost, líbeznost: (o řeči) *l. sine nervis C* lahodnost bez síly.

lēniter, adv. [*lenis*] 1) zvolna, povlovně, nenáhle, lehce, slabě: *collis l. acclivis Cs*; zdlouhavě, pomalu, liknavě, pohodlně; *si* (*senatus*) *agat lenius Cs* příliš nerozhodně; 2) klidně, tiše, mírně, jemně: *l. in spem adrepe H* tiše (= nepozorovaně); vlídně, laskavě, milostivě, šetrně; lahodně, příjemně.

lēnitūdō viz *lenitas.*

lēnō, *ōnis, m.* [*lena*] kuplíř, svůdce; metaf. *lenonem quendam Lentuli concursare circum tabernas C* sm. náhončí.

lēnōcinium, *iī, n.* [*leno*] 1) kuplířství, svodnictví; meton. kuplířský výdělek: *l. a grege iuventutis petere C*; 2) metaf. lákání, svádění; meton. lákadlo, vnadidlo, vábidlo, vnada: *cupiditatum lenocinia C*; *corporum lenocinia C* prostředky k zvýšení svůdnosti těla; *nec ullum orationi aut l. addit aut pretium T* ani lákavých slibů ani peněz.

lēnōcinor, *ārī, ātus sum* [*leno*] vl. provozovati kuplířství; přenes. 1) lísati se (*alci* k někomu), podlízati někomu: *tibi serviet, tibi lenocinabitur C*; 2) svůdně krášliti, dodávati vnady, půvabu: *ut libro isti novitas lenocinetur Plin*; odt. pomáhati něčemu, zvětšovati, zvyšovati něco: *Harii insitae feritati arte lenocinantur T.*

lēns, *lentis, f.* čočka.

lentē, adv. [*lentus*] vl. ohebně; zvolna, zdlouha, zdlouhavě, pomalu; váhavě, liknavě, nečinně: *l. agere L* liknavě si počínati; klidně; opatrně, rozvážlivě: *l. ac fastidiose probare C* s rozmyslem a s přísným měřítkem.

lentēscō, *ere, —, —* [inchoat. k *lentus*] vl. stávati se ohebným; stávati se vláčným, měknouti: (*sucinum*) *ut in picem lentescit T*; stávati se lepkavým: (*tellus*) *ad digitos lentescit V* přilíná, lepí se; — metaf. povolovati.

lentīscifer, *fera, ferum* [*lentiscus* a *fero*] úrodný lentišky *O.*

lentīscus, *ī, f.* [*lentus*] lentišek (*Pistacia lentiscus*) (nazvaný pro hojnou pryskyřici, zv. mastix, jež vyplňuje lýkovou část kůry a na vzduchu tuhne ve vláčnou hmotu).

lentitūdō, *inis, f.* [*lentus*] vl. ohebnost; 1) zdlouhavost, váhavost: *durante*

tractu et lentitudine mortis T; likna vost, loudavost; (o slohu) rozvláčnost; 2) klidnost; netečnost, lhostejnost, tupost: *quam lenitatem nos dicimus, lentitudinis nomine appellant C* (klidnost — tupost).

lentō, *āre, āvī, ātum* [*lentus*] ohýbati, prohýbati (něco pružného): *Trinacria lentandus* (sc. *est*) *remus in unda V* musí se prohýbati (t. j. veslovati).

Lentulitās viz *Lentulus*.

1. lentulus, *a, um* [demin. od *lentus*] (poněkud, trochu, příliš) zdlouhavý, váhavý, liknavý, loudavý.

2. Lentulus [dle Plinia od *lens*, tedy pův. ‚pěstovatel čočky‘] cognomen v rodě Korneliů; zejm. 1) *P.* (*Cornelius*) *Lentulus Sura*, konsul r. 71 př. Kr., pro nemravnost vyloučen ze senátu; přívrženec Katilinův, po odhalení spiknutí popraven r. 63; 2) *P. Cornelius Lentulus Spinther*, jako konsul r. 57 př. Kr. přičinil se o povolání Ciceronovo z vyhnanství; v občanské válce bojoval na straně Pompejově; † r. 47; 3) *L.* (*Cornelius*) *Lentulus Crus*, odpůrce Klodiův, konsul r. 49 př. Kr., protivník Caesarův, po smrti Pompeiově zavražděn; 4) *Cn. Cornelius Lentulus Cossus*, konsul r. 1 př. Kr., vítěz nad Gaetuly v Africe *T*. — Odt. **Lentulitās**, *ātis, f.* (slovo úmyslně utvořené): *ullam Lentulitatem valere apud me plus quam ornamenta virtutis C* ‚jméno pánů Lentulů‘.

lentus, *a, um* 1) ohebný, pružný, švižný; *l. arcus O*; *lentum aurum O*, *argentum V* tažné; táhlý, vláčný, lepkavý: *gluten pice lentius V*; (básn.) *l. umor V* (vl. činící vláčným); tuhý, houževnatý: *l. cortex O*; obr. s gen. *argumenti l. O* vl. přilepený k ..; 2) metaf. a) tuhý, neoblomný, zatvrzelý, nepoddajný; vytrvalý, vleklý, nezmarný, dlouhý: *lentum bellum H L*; *hosce infitiatores lentos esse arbitror C* jsou tuhými zapěrači; *quam lentis macerer ignibus H* neúmorným žárem; b) volný, nenáhlý; zdlouhavý, váhavý, liknavý: *lentum iter T*; *lentum venenum T*, *remedium Cu* pomalu účinkující; *sane l. in suo dolore esset* (*Tiberius*) *T* ne ukvapený = shovívavý; *lentae adversum imperia aures T* pomalu slyšící = ‚hluché‘; = o slohu rozvláčný; c) nehybný, klidný: *in lento marmore V*; *amara lento temperet risu H* klidným; α) pohodlný: *l. in umbra doces V* pohodlně rozložen; *lenti consedimus arvis V*; β) tupý, netečný, nečinný, lhostejný, necitelný: *l. spectator H*; *pressare lentissima bracchia H* bezcitná.

lēnunculus, *ī, m.* [m. *lembunculus*, demin. od *lembus*] člunek, loďka, lodička.

leō, *ōnis, m.* [srov. *λέων*, ‚lev‘, Löwe] lev; metaf. Lev (souhvězdí); 23. července vstupuje slunce do znamení Lva a začínají největší vedra: *stella vesani leonis H*.

Leōcorion, *ĭī, n.* [*Λεωκόριον*] chrám v Athénách, vystavěný na památku tří dcer attického krále, zvaného Leos (odt. *Leontides, um, f.* Leontovny), které se k radě věštby obětovaly, když v zemi zuřil hlad.

1. Leōn, *ontis, m.* [*Λέων*] osobní jméno mužské *CL*.

2. Leōn, *ontis* (acc. *Leonta*), *m.* [*Λέων*] osada sev.-záp. od Syrakus *L*.

Leōnidās, *ae, m.* [*Λεωνίδας*] osobní jméno mužské; zejm. syn Anaxandridův, král spartský, slavný hrdina thermopylský.

Leonnātus, *ī, m.* [*Λεόννατος*] vojevůdce Alexandra Velikého, po jehož smrti byl správcem Malé (= Hellespontské) Frygie; padl ve válce lamijské, pomáhaje Antipatrovi, r. 323.

Leontides viz *Leocorion*.

Leontīnī, *ōrum, m.* [*Λεοντῖνοι*] Leontiňané i Leontiny, jméno obyvatel i města na Sicilii sev.-záp. od Syrakus, nyn. Lentini; adj. **Leontīnus**, *a, um* leontinský: *campus L C* rovina sev. od města, pověstná svou úrodou, zejm. pšenicí.

Leontium, *ĭī, f.* [*Λεόντιον*] vlastní jméno ženské, zejm. athenská hetéra, milenka Epikurova.

lepidē, adv. [*lepidus*] jemně; pěkně, hezky; vkusně; vtipně, duchaplně.

1. lepidus, *a, um* [srov. řec. *λεπτός* jemný, tenký; *lepos*] vl. jemný; 1) něžný, lepý, pěkný, půvabný, hezký, sličný: *lepidum libellum Cat*; *hi pueri*

tam lepidi ac delicati C; 2) metat. vkusný, uhlazený: *inurbanum lepido seponere dicto H*; vtipný, trefný: *l. versus Cat.*

2. Lepidus [1. *lepidus*] cognomen v rodě Aemiliů; zejm. 1) *M. Aemilius Lepidus*, zprvu přívrženec Pompejův, jehož vlivem dosáhl konsulátu r. 78 př. Kr.; hned po smrti Sullově pokusil se obnoviti moc tribunů lidu i komitií a pro sebe vynutiti druhý konsulát, byl však poražen od Pompeja a zemřel jako uprchlík na Sardinii; 2) *M. Aemilius Lepidus* (syn předešl.) známý triumvir s Antoniem a Oktavianem.

Lepontiī, *ōrum*, *m.* Lepontiové, keltský kmen, usedlý v Alpách kolem pramenů Rýna.

lepōs (zř. pozd. *lepor*), *ōris*, *m.* [*lepidus*] jemnost, vkus; zejm. o slohu lepost, půvab, kouzlo; (jemný) vtip, rozmar, duchaplnost.

Leptis, *is* (acc. *im*, zř. *in*, abl. *i*), *f.* [*Λέπτις*] jméno měst na pobřeží africkém; 1) *L. Magna* mezi Velkou a Malou Syrtou, nyn. Lebida; 2) *L. Minor* mezi městy Hadrumetem a Thapsem, nyn. Lempta. Adj. **Leptīnus**, *a*, *um* leptijský; subst. **Leptitānī**, *ōrum*, *m.* Leptiané.

lepus, *oris*, *m.* (jednou *fecundae leporis H*) zajíc; přenes. Zajíc (souhvězdí).

lepusculus, *ī*, *m.* [demin. od *lepus*] zajíček.

Lerna, *ae*, *f.* [*Λέρνη*] řeka, jezero a město již od Argu, kde dle pověsti Herakles zabil mnohohlavou vodní saň (*belua Lernae V*); v jedu zabité saně omočil své šípy, jichž rána byla pak nezhojitelná; adj. **Lernaeus**, *a*, *um* [*Λερναῖος*] lernský.

Lesbos (Lesbus), *ī* (acc. *Lesbon O. Lesbum T*), *f.* [*Λέσβος*] aiolský ostrov v moři aegejském, pozd. Mytilene zvaný dle svého hlavního města, nyn. Metelino; pověstný vínem; vlast básníků Terpandra, Ariona, Alkaia a Sapfy, z nichž tito dva vypěstovali důležité odvětví řecké lyriky, aiolskou píseň; adj. **Lesbiacus**, básn. a pozd. **Lesbius** (**Lesbōus** *H*), *a*, *um* lesbický, z Lesbu (básn. též význ. aiolský, meton. lyrický): (*vinum*) *Lesbium* (též subst.); *L. civis H* (t. j. Alkaios); *L. pes H* (= sapfické metrum); *Lesboum tendere barbiton H* (t. j. naladiti varyto k aiolské písni, kterou se Horatius snažil napodobovati); fem. **Lesbis**, *idis* [*Λεσβίς*] n. **Lesbias**, *adis* [*Λεσβιάς*] lesbijská, subst. Lesbanka (zejm. o Sapfě) *O.*

lessus, acc. *um*, *m.* nářek nad mrtvolou (u *C* ze zák. XII desk).

lētālis, *e* [*letum*] (básn.) smrtící, smrtelný, smrtonosný, záhubný: *l. sonus V* (= smrt věstící).

Lēthaea, *ae*, *f.* [*Λήθαια*] choť Olenova, jež byla za svou pýchu i s manželem proměněna v kámen *O.*

lēthargicus, *a*, *um* [*ληθαργικός*] (chorobně) spavý, stížený spavostí.

lēthargus, *ī*, *m.* [*λήθαργος*] (chorobná) spavost; mdloba.

Lēthē, *ēs* (acc. *Lethen*), *f.* [*Λήθη*] (pův. asi ‚skrytá' řeka) řeka v podsvětí, z níž zemřelí pili, aby zapomněli na život pozemský; adj. **Lēthaeus**, *a*, *um* [*Ληθαῖος*] lethejský (často význ. podsvětní): *L. amnis V*; zapomenutí přinášející; omamující, uspávající: *L. sucus O*; *Lethaea papavera V.*

lētifer, *fera*, *ferum* [*letum* a *fero*] smrtonosný, smrt přinášející, smrtící, smrtelný, vražedný: *l.* (sc. *est*) *ille locus O* jistá smrt jest zranění toho místa.

lētō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*letum*] usmrtiti *O.*

Lētō, **Lētōis**, **Lētōïus** viz *Lato.*

lētum, *ī*, *n.* smrt (arch. a básn., u pozd. prosa ků zejm. ve slavnostních formulích): *alqm leto dare V O* usmrtiti, utratiti; *quo vergat pondere l. V* los smrti; person. jako bytost v podsvětí *V*; — přenes. (sm. záhuba, zkáza): *Teucrum res eripe leto V.*

Leucadia, *ae*, *f.* [*Λευκαδία*] n. **Leucas**, *adis* (acc. *ada* i *adem*) *f.* [*Λευκάς*] ostrov, dříve poloostrov v ionském moři u zálivu Ambrackého, nyn. St. Maura; na již. mysu Leukatě stál chrám Apollonův; hlav. město **Leucas**, *adis*, *f.* založené od Korinťanů. Adj. **Leucadius**, *a*, *um* leukadský: *L. deus O* = *Apollo*; *tristia Leucadio sacra peracta modo O* (viz *Leucates*); subst. **Leucadia**, *ae*, *f.* ‚Dívka z Leukady', veselohra Sex. Turpilia, přítele Terentiova; **Leucadiī**, *ōrum*, *m.* Leukaďané.

Leucae, *ārum*, *f.* [*Λεῦκαι*] osada v Lakonsku blíže Helu.

1. leucaspis, *idis* (acc. *idem*) [*λεύκασπις*] běloštítný; **2. Leucaspis**, *idis*, *m*, vlastní jméno Trojana (acc. *im*) *V*.

Leucātēs (*Leucātās*), *ae*, *m*. (acc. *en*, abl. *ā LC*, *ē L*) [*Λευκάτας*] mys na již. cípu ostrova Leukady, na němž stál chrám Apollonův, nyn. Capo Ducato; při výročních slavnostech Apollonových bývali tam shazováni zločinci do moře (přežitek lidských obětí); také nešťastní milenci (prý po příkladu Sapfině) vrhali se s Leukaty do vln.

Leucī, *ōrum*, *m*. Leukové, keltský národ v již. Lotrinsku, jehož hlav. městem bylo *Tullum*, nyn. Toul.

Leucippus, *ī*, *m*. [*Λεύκιππος*] Leukippos, vlastní jméno mužské; zejm. **1)** král v Messenii, bratr Afareův, Tyndareův a Ikariův; Dioskurové unesli jeho dvě dcery Hilaeiru a Foibu, jež byly zasnoubeny dvěma bratřím, Lynkeovi a Idovi; v nastalém boji zahynuli oba ženichové a Kastor. Odt. **Leucippis**, *idis*, *f*. [*Λευκιππίς*] Leukippovna, dcera Leukippova; **2)** řecký filosof, žák Zenonův, hlasatel učení o atomech, jež od něho přejal Demokritos *C*.

Leuconoē, *ēs*, *f*. [*Λευκονόη*] vlastní jméno ženské; zejm. **1)** dcera Minyova *O*; **2)** (fingovaná) dívka, již apostrofuje *H*.

Leucopetra, *ae*, *f*. [*Λευκοπέτρα* = Bílá skála] mys v Bruttiu již. od Rhegia, nyn. Capo dell' Armi.

Leucophryna, *ae*, *f*. [*Λευκοφρύνη*, jinak *Λευκοφρυήνη* od *Λευκόφρυς* = Bílá skála] příjmení Artemidy, ctěné v Magnesii nad Maiandrem, kde se její kult pojil k bílé skále, jaké byly i na jiných místech významné, srov. *Leucates*.

Leucōsia (*-ŏ-O*), *ae*, *f*. [*Λευκωσία*] ostrůvek v tyrrhenském moři již. od ústí řeky Silaru.

Leucosyrī, *ōrum*, *m*. [*Λευκόσυροι* = Bílí Syrové] jméno syrských kmenů, usedlých v Kappadokii (proti vlastním Syrům v Syrii), později zejména obyvatelů na pobřeží Černého moře.

Leucothea, *ae* (n. *Leucothoē*, *ēs* abl. *ē O*), *f*. [*Λευκοθέα*] bohyně, v niž byla proměněna Ino, manželka Athamantova (v. t.).

Leucothoē, *ēs*, *f*. [*Λευκοθόη*] mythická dcera perského krále Orchama, milenka Apollonova *O*.

Leuctra, *ōrum*, *n*. [*Λεῦκτρα*] osada v Boiotii, jihozáp. od Theb, pověstná vítězstvím Epameinondovým nad Sparťany r. 371 př. Kr.; odt. adj **Leuctricus**, *a*, *um* leukterský: *Leuctrica pugna C* u Leukter (též přenes. o půtce mezi Klodiem a Milonem *C*).

Levacī, *ōrum*, *m*. Levakové, kmen v Gallii Belgické, poddaný Nerviům.

levāmen, *inis* i **levāmentum**, *ī*, *n*. [*levo*] polehčující prostředek, u l e h č e n í, úleva; výpomoc, p o m o c, podpora; ú t ě c h a (*alcis rei* v něčem): *l. miseriarum C*; (o osobě) *omnis curae levamen V* útěcha (= těšitel) ve všech trudech; *uxorium levamentum T* potěšení s manželkou; *tributi l. T* sleva daní.

levātiō, *ōnis*, *f*. [*levo*] polehčení, u l e h č e n í, úleva, p o m o c; z m e n š e n í: *l. vitiorum C*.

leviculus, *a*, *um* [demin. od **2.** *levis*] malicherný: *l. noster Demosthenes C* trochu ješitný.

levidēnsis, *e* [**2.** *levis*] lehce utkaný; obr. *munusculum levidense crasso filo C* sm. chatrný.

1. lēvis, *e* [kořen **lei-*, srov. *lino*, *λεῖος*] h l a d k ý, hlazený: *l. cupressus H* hlazený, leštěný; *nec levibus atria tophis structa O* z drsného tufu; *l. sanguis V* kluzká; o věcech z kovu l e s k l ý; subst. (obr.) *externi nequid valeat per leve morari H* na hladké ploše (t. j. na duši dokonale vyrovnané); spec. h o l ý, bezvousý, lysý: *l. senex O* (t. j. *Silenus*); *l. iuventas H*; *l. pectus V* (sm. mladistvá prsa); — o slohu: subst. *sectantem levia H* hladkost, hladký sloh.

2. lĕvis, *e* [z **leghuis*, srov. ‚lehký', *ἐλαχύς*] l e h k ý (akt. netížící i pass. nezatížený) jako v češtině v nejrůznějších význ.; zejm. **1)** vl. **a)** *l. armatura* lehkooděnci; s abl. lehce zatížený, pokrytý, oděný, ozbrojený něčím: *nudi aut sagulo leves T*; *ense l. nudo V*; *leves armis L* lehkooděnci; — spec. o věcech nehmotných: *l. aer O*; nehmotný, vzdušný; mátožný: *levem coërces turbam H*; *leves populi O*; **b)** meton. rychlý, h b i t ý, kvapný, prchavý (též

obr.): *leves cervi V*; *Nympharum leves chori H*; (*Messapus*) *l. cursu V* v rychlém běhu; *l. hora O*; 2) metaf. a) význ. lehce snesitelný: *l. senectus C*; *paupertatem effecere levem O*; mírný: *leve postulatum Cs*; *qui leviore nomine appellant C*; *leves, ignobiles poenis adficiebantur T* mírní (op. *destrictus* ‚ostrý'); *Sithoniis non l. Euhius H* ne mírný, přísný k . . .; lehce vykonatelný, snadný: *leviora tolli* (= *ad tollendum*) *Pergama H* snáze dobytná; b) nepatrný, chatrný, malicherný, skrovný, laciný, prostý, slabý; nezávažný, nepodstatný, bezvýznamný, povrchní: *auctor l. L* málo vážný (vážený); *mitte leves spes H* (= *spes levium rerum*) bezcenné, prázdné; *l. auditio Cs* jalová pověst; subst. *quocumque casu accidit* (sc. *id*), *in levi habitum* (sc. *est*) *T* pokládali to za věc malé váhy; c) (o povaze) nevážný, lehkovážný, lehkomyslný; vrtkavý, nestálý, těkavý; nejistý, nespolehlivý: *tu levior cortice H* jsi (myšli) lehčí než korek; brachyl. *praefecto ad honesta seu prava iuxta levi T* při své nestálosti stejně náchylný k . . .

1. lēvitās, *ātis*, *f.* [1. *lēvis*] hladkost.

2. lĕvitās, *ātis*, *f.* [2. *levis*] lehkost; 1) vl.; meton. hbitost, pohyblivost: *Termine, l. tibi libera non est O* (t. j. nesmíš se hnouti se svého místa); 2) metaf. a) nepatrnost, malichernost, nezávažnost, bezvýznamnost, povrchnost: *opinionis l. C*; b) lehkovážnost, lehkomyslnost, vrtkavost, nestálost, těkavost: *insita l. T* nedostatek pevné povahy; *alii amatoriis levitatibus dediti C* lehkomyslnému záletnictví.

leviter, adv. [2. *levis*] lehce; mírně, slabě, nepatrně, málo: *l. audita in alios transferunt T* povrchní, nezaručené zprávy.

1. lĕvō, *āre*, *āvī*, *ātum* [1. *lēvis*] činiti hladkým, hladiti, leštiti: obr. *nimis aspera levabit cultu H* uhladí.

2. levō, *āre*, *āvī*, *ātum* [2. *levis*] I činiti lehkým, lehčiti, ulehčovati; 1) vůb.; metaf. zmenšovati (něco tížlivého), zmírňovati, seslabovati: *inopiam l. Cs*; *fructibus eius* (sc. *provinciae*) *levari posse centesimae vectigal T*; *pretia frugum l. T* snížiti; *viam sermone levabat V* krátil; *vulnera l. O* vyléčiti; *ictum l. H* zadržeti (a odvrátiti); *omen l. V* odvrátiti; *multa fidem promissa levant H* oslabují; *cladem auctore l. O* vl. ulehčiti záhubu = těšiti se v záhubě vědomím o (jejím) původci (t. j. že jest původcem sám Juppiter); praegn. *iniurias l. Cs* odstraniti, ukliditi; — odt. *l. alci alqd* n. *rem alcis* uleviti někomu, pomáhati v něčem, usnadňovati něco, těšiti, posilovati, podporovati někoho v něčem: *innocentium calamitatem l. C*; 2) zejm. *l. alqm re* (abl. odl.) činiti lehkým (lehčím) od něčeho = ulehčiti někomu od něčeho, sejmouti něco s někoho a) vl. *ego hoc te fasce levabo V*; *vinculis l. alqm L*; b) metaf. *quae* (*litterae*) *me molestia valde levarunt C*; zbavovati, sprostiti někoho něčeho, osvoboditi: *haec levaverant religione animos L*; *hac opinione levandi sunt C*; *levata est* (sc. *partu*) *Alcmene O* slehla, porodila; 3) odt. metaf. abs. polehčiti, prospěti někomu, zotaviti, posíliti, obveseliti: *Phoebus levat corporis artus H* hojí, sílí; *l. tenta spiritu praecordia H* (= oddechnouti si); (*Erinys*) *terrras caelumque levabat V* zemi i nebi se (od ní) odlehčilo (jejím odchodem); *Graeci, quorum sermonibus levaretur* (*Tiberius*) *T* aby měl z jejich řečí zábavu; II nadlehčovati; 1) opírati: *baculis levati O* opírajíce se o hole; 2) zdvíhati, vznášeti: *non illas pluma levarit O*; *pennis levati O* křídly jsouce nadnášeni; *aqua levata vento L*; *de caespite virgo se levat O*; praegn. *furcā levat terga suis O* sejme.

lēx, *lēgis*, *f.* [od koř. **legh-*, srovn. *lectus*, něm. legen; co do význ. srov. θεσμός = ustanovení od koř. **dhē-* (řec. **θε-*) v *τίθημι*] 1) pův. ustanovení (určitě formulované a pro ty, jichž se týče, závazné) a) předpis smlouvy, smlouva, kontrakt: *l. censoria* nájemní smlouva, sepsaná od censorů; synekd. (jednotlivá) podmínka smlouvy; odt. vůb. podmínka: *dicta tibi est H*; *foederis, pacis leges*; *foedus ictum est his legibus L* s těmito podmínkami; přenes. *lege certa O* s pevnou podmínkou; *legem accipere*

O; b) spec. zákon; podle římské ústavy *l.* jest právní pravidlo, závazné pro obec, které k návrhu magistrátovu stanovila hromada veškerého občanstva *(comitia)* (podle zákona Hortensiova z r. 287 př Kr. nabyla *l.* plebiscita platnosti zákonů); podle navrhujícího úředníka rozeznávaly se *leges regiae, consulares, dictatoriae, decemvirales, praetoriae, tribuniciae* a podle toho, která hromada je přijala, *leges curiatae, centuriatae, tributae.* Návrh zákona *(rogatio* n. též *lex)* musil býti veřejně vyhlášen *(promulgare)* 24 dní, než se o něm hlasovalo; v té době se konaly schůze *(contiones)*, kde o něm rokováno. V komitiích dal magistrát hlasovati (o celém návrhu beze změn); byl-li návrh přijat, vešel zákon po vyhlášení výsledku hlasování *(renuntiare)* ihned v platnost. Někdy byl zákon vryt na měděné desky *(aera legum)* a veřejně vystaven; jméno měl podle rodového jména navrhovatelova a dle obsahu (na př. *lex Cornelia de rē* n. *alcis rei*): *legem ferre* navrhovati zákon, dávati návrh zákona; *in perniciosis legibus Cs* při zhoubných návrzích zákona; *lege agere (cum aliquo)* jednati, postupovati podle zákona, buď o vykonání zákonitého trestu se strany liktora *(L)* n. o zákonité žalobě proti někomu, pořadem práva jíti, nastoupiti právní cestu; *poena legis N* zákonný trest; *per leges licet Cs C* podle zákonů; *lege* (abl. způs.) podle zákona, po zákoně. Jiné frase viz u příslušných sloves. — Pl. *leges* α) zákony, ústava: básn. *totum sub leges mittere orbem V* uvésti pod (svou) vládu; β) zákonitá ustanovení; zákon vzhledem ke svým jednotlivým ustanovením *(capita)*: *placuisse quondam Oppias leges T*; 2) zákon sm. přenes.; předpis, pravidlo: *citharae leges T*; *numeri lege soluti H* rhythmy nespoutané zákonem (t. strofickým, t. zv. *ἀπολελυμένα*); řád, norma; pořádek; způsob: *legem sibi dixerat ipse O* (takový) řád (t. j. jak s ním jedna i) stanovil si sám; *hanc legem Parcae cecinere tibi O* los života, osud; *immortalis ut maneas nascendi lege creatus O* s tím určením přišed na svět; *hac sine lege ruunt O* bez pořádku; *lex eadem poenae dicta tuo generi esto O* tentýž trest budiž uložen.

Lexovii n. **Lexobii**, *ōrum, m.* Lexoviové, keltský národ na pobřeží Normandie při ústí Sequany.

lībāmen, *inis, n.* a **lībāmentum, *ī, n.*** [*libo*] úlitba (konkr.); vůb. oběť.

Libanus, *ī, m.* [*Λίβανος*] Libanon, pohoří v již. Syrii *T.*

lībātiō, *ōnis, f.* [*libo*] ulévání, úlitba.

libella, *ae, f.* [demin. od *libra*] = *as* (v. t.); a) jednotka, celek: *fecit te (heredem) ex libella C* hlavním dědicem; b) nepatrná mince, ‚haléř': *HS IↃↃↃ ad libellam sibi deberi C* do haléře, t. j. přesně 50.000.

libellus, *ī, m.* [demin. od *liber*] 1) knížka, spisek, dílko (též význ *liber*): *garrire libellos H* své kousky (t. j. veselohry, frašky); meton. *te (quaesivimus) in omnibus libellis Cat* v knihkupectvích; 2) a) listina, spis; spec. zápisník: *si quid memoriae causa rettulit in libellum C*; seznam, účet; b) žaloba; udání: *(Sulcius ambulat) cum libellis H*; *libellos et auctores recitat Caesar T*; c) žádost, přípis, pamětní spis: *plures quam centum viginti libellos praemium exposcentium* žádosti za odměnu; d) pozvání, návěští: *gladiatorum libelli C* vl. seznamy (vystupujících) gladiátorů = programy gladiátorských her; e) vyhláška: *positis propalam libellis ad libertatem vocabat servitia T* veřejným provoláním; f) dopis, psaní; g) hanopis, pamflet: *cognitio de famosis libellis T.*

libēns (starolat. *lubēns*), *entis* [isol. part. praes. k *libet*] rád, ochoten: *me libente (hoc facis)* jsem rád, když (že) to děláš; *libentissimis animis Cs* s největší radostí, ochotou; dobrovolný: *senatus populusque habitum dolentum simulatione magis quam l. induebat T.*

libenter, adv. [*libens*] rád, milerád, s radostí, ochotně, s chutí; dobrovolně, nenuceně; dle libosti, volně.

Libentīna (Lubentīna), *ae, f.* [*libens*] ‚Bohyně rozkoše', příjmení Venušino; později byla s ní stotožňována *Libitina* (v. t.).

1. liber, *brī, m.* [srov. lub, též loupati] 1) lýko, lýči (pod korou stromů): *obducuntur libro aut cortice trunci C; libro et subere clausam V; cinguntur praecordia libro O.* Lýka bylo užíváno v Italii za

staré doby a částečně i později jako papíru a slovo *l.* bylo přeneseno i na egyptský papyrus; odt. 2) meton. a) závitek (papíru) i s obsahem, kniha (buď celé dílo nebo jen část většího spisu), spis, dílo: *scripsi tres libros de oratore C*; – spec. *adire libros L* = *libros Sibyllinos*; b) psaní, dopis, přípis: *librum grandem verbis multis conscripsit N*; c) seznam, katalog: *litterarum adlatarum libri C.*

2. Līber, *erī m.* obv. *L. pater*, staroitalský bůh vzrůstu a zdaru rostlin i živočišstva; stejného významu bylo ženské božstvo **Lībera,** *ae, f.*; k jejich poctě byl 17. března slaven svátek **Līberālia,** *ium n.*, o kterém obyčejně oblékali dospělí jinoši po prvé mužskou togu (*toga virilis*). Záhy byli Liber i Libera stotožněni s řec. Dionysem a Persefonou a tvoří spolu s Cerou trojici, kterou jest často vyrozumívati, když se jmenuje jediná Ceres; odt. *Liber* = bůh vína, meton. nápoj Liberův, víno: *pressum Calibus Liberum H*; *verax L. H.*

3. līber, *era, erum* [z koř. **(e) leudh-*, srov. *ἐλεύθερος*] svobodný, volný; 1) vůb. a) sm. nepoutaný; neobmezený, nepodrobený, nezávislý: *eques corpore armisque* (abl. vztah.) *l. L* moha volně pohybovati tělem i zbraní; *libera custodia* volná vazba (t. j. v domě váženého občana, ne ve vězení); *l. legatio* (v. t.); *l. lectulus C* mládenecké lože (‚svobodného muže'); – spec. svobodný mravně, sm. filos. *C H*; – (básn.) sm. nevynucený: *iugera liberas fruges ferunt H* (= *nullo cogente creatas O*); *l. sanguis O* svobodně, dobrovolně prolitá; *devota morti pectora liberae H* (t. j. ve svobodném boji); – spec. sm. svévolný, nevázaný, rozpustilý: *morcs liberi Cs*; *l. Cupido H*; b) *l. rē* n. *a re*, básn. též *alcis rei* osvobozený, prostý něčeho, zbavený: *omni metu l. L*; básn. enallage *libera vina H* zbavující starostí; též sm. *liberatus*: *ita tollit indutias, ut libera fide incepta exsequeretur L* (= sproštěn daného slova); *libera fati gens V* (= jenž naplnil příkaz osudu); c) volný sm dovolený: *liberum* (*est*) *senatori non adesse C*; *non est mora libera nobis O*; na vůli jsoucí, ponechaný: *libero* (abl. abs. = *cum liberum esset*) *quid firmaret mutaretve senatus T.*: *neque enim Turno mora libera mortis V* odklad smrti není v moci Turnově; *liberum habere alqd* míti něco k volnému používání, moci s něčím volně (dle vůle, libosti) nakládati; 2) spec. a) svobodný rodem (op. otrok): básn. enallage *vestis libera O* (= *toga*); subst. *liber C* = *homo l.*; odt. **līberī,** *ōrum, m.* v. t.; b) svobodný politick.: *civitas libera*; 3) metaf. přímý, upřímný, nepokrytý; smělý (v ušlechtilém smyslu).

Lībera viz *Liber.*

Līberālia viz *Liber.*

līberālis, *e* [*liber*] týkající se svobodného člověka: *causa l. C* pře o uznání svobody (občanské); zejm. a) důstojný (svobodného člověka), šlechetný, ušlechtilý, čestný, slušný: *artes liberales*; *de quaestibus, qui liberales habendi, qui sordidi sint C*; *fortuna liberalior L*; *forma et species l. C* (o tělesné kráse); b) spec. α) laskavý, vlídný, ochotný; β) velkomyslný, dobročinný, štědrý: *benefici liberalesque sumus C*; (o věci) *se liberales semper epulas struxisse T*; s gen. obj. pro shodu s předcházejícím gen.: *laudis avidi, pecuniae* (= co do peněz) *liberales erant S.*

līberālitās, *ātis, f.* [*liberalis*] smýšlení a jednání důstojné svobodného člověka a) šlechetnost, ušlechtilost, čestnost, slušnost; b) spec. α) laskavost, vlídnost, ochotnost; β) velkomyslnost, dobročinnost, štědrost; – meton. konkr. uštědření, dar: *l. deciens sestertii T.*

līberāliter, adv. [*liberalis*] důstojně (svobodného člověka) a) šlechetně, ušlechtile, čestně; slušně: *l. educatus C* ‚dobře' vychovaný; b) spec. α) laskavě, vlídně, ochotně: *l. respondere Cs*; β) velkomyslně, dobročinně, štědře: *indulgere sibi liberalius N* více si přáti, dopřávati si hojněji požitků; *l. instructus C* skvěle; *donec comitaretur l. T.* nešetře nákladu.

līberātiō, *ōnis, f.* [*libero*] osvobození, zbavení, zproštění (*alcis rei* od něčeho): *l. culpae C*; spec. osvobozující rozsudek, propuštění z obžaloby: *libidinosissimae liberationes C.*

līberātor, *ōris, m.* [*libero*] osvoboditel: (appos.) *l. ille populi Romani animus L* duch osvoboditel = duch (příštího) osvoboditele; *Iuppiter Liberator T* (dle analogie řec. *Ζεὺς ἐλευθέριος*).

līberē, adv. [**3.** *liber*] svobodně, volně; **a)** neobmezeně, nezávisle, bez překážky; nenuceně: *l. incedere Cs*; *tellus omnia liberius ferebat V* (= bez nucení, srov. u Hesioda *χαρπὸν δ' ἔφερε ἤρουρα αὐτομάτη*); šp. sm. svévolně, nevázaně, rozpustile, bezuzdně; **b)** přímo, upřímně, nepokrytě, bez obalu; směle: *liberius dicere.*

līberī, *ōrum* (n. *liberum*), *m.* [**3.** *liber*] vl. svobodní členové rodiny, spec. děti, dítky (klass. vzhledem k rodičům, srov. *pueri*).

līberō, *āre, āvī, ātum* [*liber*] osvobozovati, uvolňovati; vybavovati; **1)** vůb. *l. alqm rē* (*ab alqo*) od něčeho, zbavovati, zprostiti, zhostiti něčeho: *philosophia cupiditatibus liberat C*; *ad liberandum Mogontiaci obsidium ducebatur T* (= *ad Mogontiacum obsidio liberandum*); (*Tmolus*) *aures liberat arboribus O* = (bůh hory, porostlé lesem) odhrne s uší stromy (aby lépe slyšel); abs. *l. patriam L* (polit.); *itinera l. L* vyklizovati, uvolňovati; t. t. sakrál. *cum augurato* (= po vykonání auspicií) *liberaretur Capitolium L* když bylo vyvazováno (stavební místo pro chrám bývalo od augurů přesně vymezeno, odděleno od ostatního prostoru a zvl. obřady osvobozeno ode všech jiných sakrálních závazků, které na něm byly; srov. *effari*); *nomina l. L* vypořádati dluhy; *fidem suam l. C* (vl. osvoboditi svůj slib od závazku, t. j.) dostáti svému slovu; pod. *voti liberari L* zhostiti se slibu (vyplněním jeho); **2)** spec. **a)** osvobozovati, na svobodu pouštěti (otroky), srov. *manu mittere*; **b)** (na soudě) osvoboditi, propustiti z obžaloby, zprostiti, prohlásiti nevinným: *primum liberatur Milo non eo consilio profectus esse, ut C* M. jest potud zproštěn obvinění (= uznán nevinným), že . . .

līberta, *ae, f.* [*libertus,* v. t.] propuštěnka.

lībertās, *ātis, f.* [**3.** *liber*] svoboda, volnost; **1)** vůb. *l. alcis rei* v něčem; *omnium l.* (ve všech věcech =) naprostá, neobmezená svoboda; *l. vitae Cs* volný život; *quod ei dicendi libertatem ademisses C* svobodu, volnost slova; dovolení: *l. loquendi O*; — pracgn. svobodný duch; láska ke svobodě, smysl pro svobodu; — šp. sm. svévole, zvůle, nevázanost, rozpustilost: *l. Decembris* (v. t.) *H*; **2)** spec. **a)** svoboda občanská (op otroctví): *in libertatem vindicare* (v. t.); **b)** svoboda politická, svobodné zřízení, samospráva, samostatnost: *libertatem et consulatum Brutus instituit T* (t. j. republiku); *ne vitam proxime libertatem actam servitio foedaret T* život, jejž strávil téměř jako republikán; *Arminius regnum adfectans libertatem popularium adversam habuit T* (lásku ke svobodě); **3)** metaf. přímost, upřímnost, nepokrytost (srov. řec. *παρρησία*); smělost (v ušlechtilém smyslu): *l. ingenii S* svobodomyslnost. Personif. **Lībertās** bohyně Svobody (pův. osobní, občanské, pozd. svobody státu); měla chrám zejm. na Aventinu: *atrium* (v. t.) *Libertatis.*

lībertīnus, *a, um* [*libertus*] týkající se propuštěnce(-ův): *l. ordo L*, *libertinum genus T* stav, třída propuštěnců; subst. **lībertīnus,** *ī, m.* propuštěnec (co do svého právního postavení ve státě, proti *servus* a *ingenuus*, srov. *libertus*); **lībertīna,** *ae, f.* propuštěnka.

lībertus, *ī, m.* [*liber*; tvořeno jako part. perf. pass.] (vl. propuštěný z otroctví) propuštěnec (proti svému bývalému pánu, srov. *libertinus*); s gen. posses., značícím bývalého pána: *res per Bellum, Fausti libertum, administrata est C.* Fem. **līberta** v. t.

libet (starš. **lubet**), *ēre, libuit* n. *libitum est* (toto často význ. praes.), slov. neosobné [srov. čes. ‚libý' ze staršího ľubý, líbiti (se), líbati, něm. lieb] líbí se, jest libo, milo, chce se, těší (abs.: *alci* s inf. někdo má chut, přeje si, chce); též lze při překladu vystihnouti kondicionálem s přidaným ‚rád': *libitum est mihi plura dicere C* rád bych promluvil obšírněji; dat. osoby bývá leckdy vynechán: *l. interponere N* dovolím si poznamenati; *quod magis credere l. L* čemu by-

chom spíše uvěřili. Part. perf. pass. jako subst. **libita**, *ōrum*, *n.* libost, choutky: *usque ad libita Pallantis provoluta T.*

Lībēthridēs, *um*, *f.* Libethrijské musy, zvané od pohoří *Lībēthrion* [*Λιβήθριον*], zúp. to části Helikonu: tam jim byla zasvěcena jeskyně s pramenem *V.*

Lībēthrum, *ī*, *n.* [*Λείβηθρον*] osada (a krajina) na jihových. straně Olympu *L.*

libīdinōsē, adv. [*libidinosus*] 1) svévolně, libovolně: *in humiliores l. crudeliterque consulebatur L*; 2) podle chtíče, náruživě, chlipně, vilně, bujně, smyslně, rozkošnicky, zhýrale, prostopášně.

libīdinōsus, *a*, *um* [*libido*] 1) svévolný, libovolný, nezřízený; bezuzdný, náruživý: *libidinosissimae liberationes C*; 2) smyslný, chlipný, vilný, bujný: *l. caper H*; zhýralý, prostopášný, oddaný rozkoším.

libīdō (star. **lubīdō**), *inis*, *f.* [*libet*] 1) vůb. libost, záliba, chut; touha, chtivost, žádostivost (*alcis rei* něčeho, po něčem): *iuventus in decoris armis libidinem habebat S* měla zálibu, libovala si; *l. voluptatis C* (nezřízená) žádost rozkoše; *l. sanguinis T* krvežíznivost; *quacumque l. est, incedo solus H* kamkoli se mi zachce; 2) spec. a) choutka, libovůle, rozmar, vrtoch: *ad libidinem, ex libidine* podle své vůle, libovolně; svévole, zvůle, nezřízenost, nevázanost, bezuzdnost; smělost, opovážlivost, drzost; b) chtíč, smyslná (nezřízená) žádost, náruživost, chlipnost, vilnost, bujnost; smyslnost, rozkošnictví, požitkářství, zhýralost, prostopášnost.

libita, *ōrum*, *n.* viz *libet*.

Libitīna, *ae*, *f.* [snad od etrusk. *lupu* = smrt] staroitalská bohyně pohřbívání (později byla ztotožněna s Libentií a tím s Venuší); v jejím chrámě bylo uloženo pohřební nářadí a úmrtí zapisována do ‚úmrtních matrik': *autumnus, Libitinae quaestus acerbae H* hojná žeň pro Libitinu (t. doba hojných úmrtí); *nihil nisi quod L. sacravit H* (= co jest už mrtvo); *multa pars mei vitabit Libitinam H* (= smrti); meton. pohřební ústav, pohřební nářadí: *pestilentia tanta, ut L. tunc vix sufficeret L.*

libō, *āre*, *āvī*, *ātum* [srov. *λείβω*, čes. liji] 1) ulíti trochu tekutiny, zaobětovati, konati úlitbu (*alci* někomu *alqd* něco) a) vl. *Lenaeum l. honorem V* ulévati vína na počest, v obět; (básn.) *pateris* (abl.) *altaria libant V* ulévají na oltář z misek; obr. *carmen aris* (dat.) *tibia Mygdoniis libet cadis* (abl.) *Pr* se vylévá píseň (při oběti); b) vůb. obětovati, dávati, přinášeti za obět, věnovati: *l. dapes: vernas pasco libatis dapibus H* po oběti (domácím bohům); přenes. *iure lacrimas Celso libamus O*; 2) metaf. ubírati z něčeho a) α) upíjeti, vůb. ochutnávati, okoušeti: (*anguis*) *libavit dapes V*; *libata gustu potio T*; *nulla nec amnem libavit quadrupes nec graminis attigit herbam V* nenapil se z řeky = nedotkl se řeky; odt. β) dotýkati se (lehce): *uterque summam pede libat harenam O*; (*Iuppiter*) *oscula libavit natae V* dotkl se rtíků; γ) (ubráním) zmenšovati, ztenčovati: *vires l. L* ubírati sil; b) nabírati z něčeho, čerpati: *inde libatos liquores O.* — přenes. *vertice libatas comas O* ustřižené s hlavy; *a natura deorum haustos animos et libatos habemus C*; vybírati: *libas ex omnibus* (*disciplinis*), *quodcumque . . . C.*

lībra, *ae*, *f.* [odt. řec. *λίτρα*] 1) váhy (dvouramenné, s dvěma miskami) a) zejm. ve rčení *librā et aere mercari* právoplatnou koupí, právoplatně (nejstaršími mincemi byly neražené pruty měděné, jež byly při koupi odvažovány na vahách: odt. se udržela právní forma, že při koupi dotkl se kupující u přítomnosti 5 svědků měděnou mincí vah, pronesl předepsanou formuli a odevzdal prodávajícímu peníz); obr. *quasi in altera librae lance C*; b) metaf. α) váha vodorovnosti: *in navibus ad libram fecerat turres Cs* t. j. aby byly stejné výšky; β) Váhy, souhvězdí ve Zvířetníku: *seu L. seu me Scorpios adspicit H*; *L. die* (gen.) *somnique pares ubi fecerit horas V* (23. nebo 24. září vstupuje slunce do znamení Vah a nastává podzimní rovnodennost); 2) libra, jednotka váhy v Italii a na Sicilii (= *as*) = 0.327 kg:

coronam auream libram pondo (v. t.) *posuit L.*

librāmentum, ī, *n.* [*libro*] **1)** váha, závaží, přítěž: (*aries*) *libramento plumbi gravatus L*; **2)** pružina, pružný svaz, vzpruha: *vincla ac libramenta T*; **3)** o vodopádu spád *Plin.*; **4)** rovná plocha *C.*

librāriolus, ī, *m.* [demin. od *librarius*] opisovač, pisař.

librārius, *a, um* [l. *liber*] knižní, knih (se týkající): *taberna librāria C* knihkupecký krám, knihkupectví; *scriptor l. H* opisovač; — subst. **a) librārius,** *ī, m.* opisovač, písař (vzdělaní otroci, mezi něž náleželi také knihovníci, tajemníci, účetní a j.); **b) librārium,** *ī, n.* skříň pro knihy, knihovna: *exhibe l. illud legum vestrarum C.*

lībrātor, *ōris, m.* [*libro*] měřič výškových rozdílů, geometr (užívající vodních vah) *Plin*; **2)** *T* = *libritor* v. t.

lībrātus, *a, um* [vl. part. perf. pass od *libro*] vl. rozhoupaný, vymrštěný, prudký: *gravior ac pondere ipso libratior superne ictus erat L.*

librīlis, *e* [*libro*] k házení, házecí (dle jiného výkl. od *libra*: libru těžký, liberní); subst. **librīlia,** *um, n.* (vojen.) kameny, jež metali na nepřítele t. zv. *libritores*: *fundis, librilibus sudibusque ac glandibus Gallos proterrent Cs* (dle jiného výkladu je zde *librilibus* adj. přívl. k *fundis*: praky na liberní kameny).

lībrītor, *ōris, m.* [*libro*] metač kamenů; *libritores* byli vojáci, kteří metali na nepřítele kameny (zv. *librilia*) ne prakem jako *funditores*, nýbrž rukou: *funditores libritoresque T.*

lībrō, *āre, āvī, ātum* [*libra*] vážiti; **1)** držeti v rovnováze: *tellus ponderibus* (tíhou svých jednotlivých částí) *librata suis O*; pass. význ. med. (obr.) *si imperii corpus stare ac librari sine rectore posset T*; nadnášeti: *vela librantur ab aura O* jsou zdouvány; *corpus librabat in herba O* spouštěl tělo = zvolna, opatrně si uléhal; vznášeti: (*apes*) *se librant V*; *l. in aere cursus O* vznášeti se letem; — praegn. *geminas opifex libravit in alas suum corpus O* vyvážil své tělo na dvojici křídel = vznesl se na dvojici křídel; **2)** (v rovnováze) houpati něčím, rozhoupati, rozkývati, mávati, máchati. rozmávnouti, rozmáchnouti; odt. meton. mrštiti, házeti, metati: *telum l. OT.* Part. perf. pass. **lībrātus** j. adj. v. t.

Libuī, *ōrum, m.* Libuové, keltský kmen na horním toku Padu.

lībum, ī, *n.* [srov. ‚chléb'] koláč, mazanec, placka (z pšeničné mouky, vajec, sýra, oleje a medu), zejm. obětní.

Liburnī, *ōrum, m.* [*Λιβυρνοί*] Liburnové, přímořský národ v nyněj. západním Chorvatsku a sev. Dalmacii; živili se námořním lupem a obchodem a vynikali jako plavci; **Liburnus** n. **Liburnicus,** *a, um* liburnský: *Liburnae* n. *Liburnicae* (*naves*) liburnské lodi (vl. i metaf. vůb. lehké, hbité loďky), jež byly za císařské doby jádrem římského loďstva: subst. *ibis Liburnis* (abl. instr.) *H.*

Libya, *ae* (n. **Libyē,** *ēs*), *f.* [*Λιβύη*] **a)** (u Řeků) celá známá Afrika; **b)** (u Římanů) severní pobřeží Afriky od Egypta až ke Kyreně n. vůb. až k Atlantickému oceánu; básn. též význ. Afrika; **Libys,** *yos, m.* Libyj (pl. Libyové), obyvatel Libye (též adj. libyjský); — adj. **Libycus** n. **Libyus,** *a, um* (fem. též **Libyssa,** *ae* a **Libystis,** *idis*) libyjský, význ. někdy = africký: *Libycae areae H* (zejm. krajina kolem Utiky a Hadrumeta byla pověstná úrodností); *Libyci lapilli H* (t. j. mosaikové podlahy z numidského mramoru).

Libyphoenīcēs, *um, m.* [*Λιβυφοίνικες*] Libyfoiničané, obyvatelstvo severního pobřeží afrického *L.*

1. licēns, *entis,* part. praes. od *liceor* v. t.

2. licēns, *entis* [vl. part. praes. k *licet*] volný, neobmezený; šp. sm. svévolný, nevázaný.

licenter, adv. [2. *licens*] volně, s volností, neobmezeně, libovolně; šp. sm. svévolně, nevázaně.

licentia, *ae, f.* [2. *licens*] **1)** volnost, vůle, svoboda, neobmezenost (s gen. gerund. v něčem, něco činiti): *l. ludendi C*; *quidam, ut in licentia vetustatis, adfirmant T* jakož vůbec dávná minulost připouští volnost výkladů; (básn.) *immensa l. ponti O* (volná, nespoutaná nesmírnost); dovolení: *dabitur l. sumpta pudenter H*; **2)** spec. **a)** libovůle,

libovolnost, z v ů l e: *l. atque impunitas asyla statuendi T*; b) s v é v o l n o s t, n e v á z a n o s t, bezuzdnost, bujnost; smělost, zpupnost, d r z o s t, vojen. nekázeň: *per licentiam L* zpupně, drze; *in civitate inter libertatem ac licentiam incerta T*; *Fescennina* (v. t.) *l. H*; — person. *lasciva L. H* Bujnost.

liceō, *ēre, cuī*, — býti na prodej (zejm. v dražbě) (s abl. n. gen. pretii za . . .): *de Drusi hortis, quanti licuisse tu scribis, id ego quoque audieram C*; přenes. *Laevinum unius assis non umquam pretio* (abl. míry) *pluris* (gen. pret.) *licuisse H* nebyl ceněn (přes svůj rod) ani o haléř více. Přenes. neos, **licet** v. t.

liceor, *ērī, itus sum* [vl. med. k *licco*: dělám, aby mi bylo něco na prodej] (při dražbě) p o d á v a t i (*alqd* na něco), kupovati v dražbě (při čemž kupující zdvihl prst nebo kývl hlavou): *contra* (*alqm*) *l.* více podávati (proti někomu), přihazovati (na někoho); *digito l. C*; přenes. (*hominem mercede conductum*) *ad nutum licentium circumferri Cu* (t. j slouží tomu, kdo dá více).

licet, *ēre, licuit* a *licitum est* (toto často význ. praes. = *licet*), slov. neosobné, os. jen básn. a pozd. [*liceo*, vl. jest na prodej] 1) j e s t d o v o l e n o, volno (j e s t) l z e, možno: *licet alci* někomu, někdo s m í, může; *per me l.* dovoluji; *quoad per leges liceat C* pokud zákony připouštějí; podmětem bývá inf., neutr. pronom. n. adj., acc. c. inf., zř. conj.: o modlitbě *precatus est, ut eam invidiam lenire liceret L* aby ráčili zmírniti; o ději obecném bývá podm. také inf. pass., v češtině ak.: *l. cognosci* jest lze poznati (tak zejm. často o tom, co jest dovoleno zákonem); jméno doplňk. bývá ob. v dat.: *ut iis ingratis esse non liceat C*; *cui tantum de te licuit V* kdo směl tak s tebou naložiti; zř. pl. *felices quibus ista licent O*; *tibi licet narres O* můžeš vypravovati; *licebit ter iniecto pulvere curras H* budeš moci dále spěti; part. perf. pass. **licitus**, *a, um* dovolený: *licito tandem sermone fruuntur V*; subst. *ipse per licita atque inlicita foedatus T*; 2) *licet* (*licebit*) u konj. připoušt. (praes. n. perf.) překládá se spojkami ať, třeba (i), kdybych, bych i, dejme tomu že s ind. nebo kondicion.: *l. concurrant omnes plebeii philosophi C*; *placeat sibi quisque licebit, tamen . . . O*; zř. bez urč. slov.: *l. caeli regione remotus O*. Part. praes. **licēns** j. adj. v. t.

Lichās, *ae, m.* [Λίχας] 1) sluha Herakleův; od Heraklea byl shozen do moře, když mu byl přinesl od Deianeiry otrávený šat; 2) Latin, zabitý od Aeney *V*.

Licinius, plebejský rod římský, původem z Etrurie, k němuž náležely rodiny *Calvi, Vari, Crassi, Macri, Luculli, Murenae, Nervae, Sacerdotes*; zejm. 1) *C. Licinius Calvus Stolo*, jako tribun lidu r. 376 př. Kr. učinil s kollegou L. Sextiem Lateranem známé návrhy ve prospěch lidu (*leges Liciniae Sextiae*), přijaté teprve r. 366; konsul r. 364, r. 361 zvítězil nad Herniky; později pokutován pro přestoupení svého vlastního zákona agrárního; 2) *P. Licinius Crassus Dives*, konsul r. 205 př. Kr.; bojoval proti Hannibalovi; jako *pontifex maximus* vynikl znalostí práva; 3) *L. Licinius Crassus*, slavný řečník, * r. 140 př. Kr., konsul r. 96, † r. 91, s M. Antoniem hlavní osoba Ciceronova spisu *De oratore*; 4) *M. Licinius Crassus Dives*, vítěz nad Spartakem, konsul r. 69 př. Kr., známý triumvir s Caesarem a Pompeiem (r. 60), padl v boji proti Parthům u Karrh r. 53 př. Kr.; pověstný svou touhou po majetku a příslovečným bohatstvím; 5) *P. Licinius Crassus Dives* (mladší syn předešl.), legát Caesarův v Gallii, padl v boji proti Parthům; přítel Ciceronův; 6) *L. Licinius Lucullus*, konsul r. 74 př. Kr., vítězný vojevůdce proti Mithridatovi, protivník Pompejův; muž vzdělaný (příznivec Archiův), pověstný též svým bohatstvím a labužnictvím; 7) *L. Licinius Murena*, bojoval pod Lukullem proti Mithridatovi, konsul r. 62 př. Kr., obžalován pro podplácení, ale osvobozen (Ciceronova řeč); působil proti přívržencům Katilinovým; 8) *L. Licinius Murena* (adoptován od A. Terent a Varona, odt. = *A. Terentius Varro Murena*), konsul s Augustem r. 23 př. Kr., později zapleten ve spiknutí proti němu a popraven *H*; 9) *M. Licinius Crassus Mucianus*, správce Syrie, přívrženec a podporovatel Vespasianův, činný též literárně *T*. — Adj. **Licinius**, *a, um* Liciniův: *lex Licinia C*.

licitātiō, *ōnis, f.* [*licitor*] podávání na něco, zejm. při dražbě, nabídka.

licitātor, *ōris, m.* podávač, zejm. při dražbě, nabízeč, přihazovač, kupec.

licitor, *ārī, ātus sum* [intens. od *liceor*] podávati při dražbě, nabízeti (licitovati).

licitus viz *licet.*

līcium, *iī, n.* [srov. *obliquus*] vl. příční nit, útek: *licia telae* (= k osnově) *addere V* (t. j. začíti nový kus); – přenes. nit vůb.: *diversa colore licia V*: *cantata licia O* stužka: *licia velamtia saepes O.*

līctor, *ōris, m.* [snad 1. *ligo*] vl. kdo poutá (provinilce), liktor; liktoři (ob. libertini) byli úřední zřízenci vyšších magistrátů (právě úřadujících), před nimiž všude na veřejnosti kráčeli, jeden za druhým, nesouce *fasces*; jejich úkol byl dělati úředníku v zástupu místo (*turbam summovere*), upozorňovati lid, aby magistrátu vzdal úctu (*animadvertere*) a prováděti disciplinární tresty; hlavní *l.*, jenž kráčel přímo před magistrátem, slul *l. proximus* n. *primus*. Liktory měli *magistratus cum imperio* a to diktátor 24, konsul (dříve král) 12, *praetor* v městě 2, v provincii 6, císařský legát 5; mimo to měli *flamen Dialis* a každá Vestálka po jednom liktoru (bez svazku prutů); – přenes. *proxumus l. Jugurthae S* nejpřednější v družině Jugurthově.

Licymnia, *ae, f.* [*Λιχυμνία*] 1) *H* smyšlené jméno dívčí (dle básníkovy etymologie asi od *λιγὺς ὕμνος*, ‚zvučně pějící'); dle starého výkl. míněna prý Terentia, mladá choť Maecénatova; 2) jméno otrokyně *V.*

ligāmen, *inis* a **ligāmentum,** *ī, n.* [1. *ligo*] v. vazadlo **a)** pouto: *dempsisse ligamina ventis O*; **b)** obvaz, obvazek: *vulneribus* (na rány) *ligamenta parari iubet T.*

Ligārius, plebejský rod římský, původu sabinského; zejm. *Q. Ligarius*, přívrženec Pompejův, bojoval v Africe proti vojsku Caesarovu; byl zajat a dostal milost teprve, když mu ji Cicero vyprosil v jeho processu s Q. Aeliem Tuberonem; účastnil se spiknutí proti Caesarovi; adj. **Ligāriānus,** *a, um* Ligariův: (*oratio*) *Ligariana* (též subst.) *C* za Ligaria.

Ligdus, *ī, m.* [*Λίγδος*] Kretan z Faistu, otec Ifidův *O.*

Liger, *eris* (acc. *em* i *im*, abl. *e* i *ī*), *m.* řeka v Gallii, nyn. Loire.

lignārius, *iī, m.* [*lignum*] obchodník dřívím, dřevař: *inter lignarios L* místo blíže Tiberu, kde byla skladiště dříví (u nás ‚v ohradách').

lignātiō, *ōnis, f.* [*lignor*] porážení (a dovážení) dříví: *qui lignationis causa discessissent Cs* pro dříví.

lignātor, *ōris, m.* [*lignor*] dřevař, dřevorubec; ob. sp. vojen., pl. vojáci, posílaní k opatření dříví.

ligneolus, *a, um* [demin. od *ligneus*] dřevěný.

ligneus, *a, um* [*lignum*] dřevěný, ze dřeva; přenes. *lignea coniux Cat* (sm. ‚suchá').

lignor, *ārī, ātus sum* [*lignum*] snášeti, dovážeti dříví, zejm. vojen. zásobovati dřívím: *lignandi causa Cs* pro dříví.

lignum, *ī, n.* [*lego*] (vl. nasbírané) dříví, pak i dřevo, kus dřeva, poleno; pl. sm. kollekt. *ligna* dříví (zejm. palivo): přísl. *in silvam ligna ferre H* (o konání zbytečných věcí); *ut corpora clarorum virorum certis lignis crementur T* (dřívím jistého druhu); – básn. strom: *nautis venerabile l.*; – meton. o věcech ze dřeva ku př. ratiště, kopí, násada šípu *Cu* (proti *spiculum*); *nervis alienis mobile l. H* dřevěná loutka; *inclusi ligno Achivi V* (v dřevěném koni).

1. ligō, *āre, āvī, ātum* vázati, uvazovati, přivazovati 1) svazovati; spec. poutati: (básn.) *in glacie pisces ligati O* zamrzlé; – metaf. sloučiti, spojiti: (básn.) *Tarpeia pacta* (acc. vnitř.) *ligat Pr* učiní smlouvu; 2) ovazovati, obtáčeti, ovinovati: *vulnera l. O*; *pennis ligat ille pedes O* ováže nohy křídly = přiváže křídla k nohám; *dum mula ligatur H* než jest zapřažen; (o had ch) *ipsum spiris ligant ingentibus V* sevrou; *laqueo ligavit guttur O* zadrhla.

2. ligō, *ōnis, m.* [srov. *λίσγος*] motyka, kratec, plečka.

ligula viz *lingula.*

Liguria, *ae, f.* Ligurie, krajina již. od horního Padu k moři, hl. město Genua (nyn. Janov); obyv. **Ligus** n. **Ligur,** *uris* (abl. *urī Cat*), *m.* (*f.*) Ligur (Ligurka), pl.

Ligurēs, *um, m.* Ligurové; adj. **Ligus,** *uris,* **Ligusticus** n. **Ligustīnus,** *a, um* ligurský.

Ligurīnus, *ī, m. H* jméno smyšleného miláčka básníkova.

ligūr(r)iō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* [*lingo*] olizovati; líznouti si něčeho, mlsati, smlsnouti si na něčem: *qui semesos piscis ligurrerit H*; (*puer*) *dum furta* (konkr.) *ligurrit H* podtají mlsal; ‖ metaf. míti laskominy, zálusk na něco: *agrariam curationem l. C.*

ligur(r)ītiō, *ōnis, f.* [*ligurio*] mlsnost.

Ligusticus, Ligustīnus viz *Liguria.*

ligustrum, *ī, n.* ptačí zob (keř bílé kvetoucí).

līlium, *iī, n.* [z řec. *λείριον*] lilie; ‖ metaf. vojen. zákop, skládající se z jam s koly uprostřed zaraženými (jméno od podoby) *Cs.*

Lilybaeum (*Lilybaeon O*), *ī, n.* (pl. *Lilybaea O*) [*Λιλύβαιον*] mys a město v záp. cípu Sicilie, nyn. Capo Boeo n. Lilibeo, město Marsala; adj. **Lilybaetānus** (psáno též *Lilybītānus*) a **Lilybēius,** *a, um* lilybejský, z Lilybaea.

līma, *ae, f.* [od kor. * *lei-*, srov. *lēvis, lino*] pilník; metaf. ‚vypilování' spisu, básně: *defuit scriptis ultima l. meis O; limae labor et mora H.*

līmātē, adv. [*limatus*] vypilovaně, vybroušeně; o spisech filos. (j. opak k *popullariter*) vědecky, hluboko: *duo genera librorum, unum populariter scriptum, alterum limatius C.*

līmātulus, *a, um* [demin. od *limatus*] (jemně) vypilovaný, vybroušený, vytříbený (metaf.) *C.*

līmātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *limo*] vl. vypilovaný; metaf. vybroušený, vytříbený (o slohu): *limatius dicendi genus C; fuerit Lucilius limatior H.*

limbus, *ī, m.* obruba, lem; okraj.

līmen, *inis, n.* práh a) vl. *l. superum* (= podvoj) *inferumque Plaut;* přenes. *signo audito l. relinquunt V* hranici (závodní dráhy); b) synekd. vchod, dveře: *in limine primo V* u samého vchodu; c) meton. přibytek, dům: *extra l. H* venku; v tomto sm. básn. často pl.; d) metaf. práh, sm. brzký příchod, začátek: *in limine portus* (v. t.) *V; in limine belli T.*

līmes, *itis, m.* [1. *limus* a * *i-t:* jdoucí napříč] příční cesta, mez (mezi poli): *ultra limites salis H;* ‖ přenes. α) cesta (polní i vůb.), stezka, pěšina: obr. (básn., *lato te limite ducam V* (po cestě prosekané mečem mezi nepřáteli); básn. dráha slunce, komety, řeky; duha, a p.; β) hranice, pomezí, spec. náspy opevněná hranice říše římské, hraniční násep: *Romanus limitem a Tiberio coeptum scindit T.*

Limnaeum, *ī, n.* n. **Limnaea,** *ae, f.* [*Λιμναία*] 1) přístav v sev. Akarnanii; 2) osada ve středu Thessalie.

Limnātis, *idis, f.* [*Λιμνᾶτις*] příjmení Artemidino podle chrámu v osadě Limnai (= ‚Slatiny') na hranici mezi Messenií a Lakonikou: *templum Dianae Limnatidis T* v Limnách.

līmō, *āre, āvī, ātum* [*lima*] vl. pilovati, brousiti, tříbiti; metaf. a) *quod* (*genus acuminis*) *etiam arte limaverat C; unum* (= nad jiné, jako málokdo) *moribus domesticis limatum C* (= ušlechtěný); ‖ praegn. *veritas ipsa limatur in disputatione C* (pilováním filos. otázky) pravda se tříbí (k žádoucí čisté podobě); b) opilovati, otříti, zmenšiti: *de tua prolixa beneficaque natura limavit aliquid posterior annus C; non istic obliquo oculo mea commoda quisquam limat H* kosým (= závistivým) pohledem ‚se neotírá' o . . . Part. perf. pass. **līmātus** j. adj. v. t.

līmōsus, *a, um* [2. *limus*] bažinatý, bahnitý, kalný.

līmpidus, *a, um* [srov. čes. ‚lepý'] čistý, jasný.

1. līmus, *a, um* [srov. *limes, obliquus*] šikmý, kosý, spec. o očích šilhavý: subst. *ut limis* (sc. *oculis*) *rapias quid . . . H* abys úkosem zachytil (= zahlédl); ‖ subst. **līmus,** *ī, m.* (sc. *cinctus*) opas obětníkův, na němž byl napříč purpurový pruh *V.*

2. līmus, *ī, m.* kal, bahno, bláto: *radii coquebant flumina tepefacta ad limum V* (= do dna); obr. *l. malorum O*; usazenina ve víně: *limum colligit H*; hlína, jíl: *princeps l. H* prvotní hlína, ze které tvořil Promotheus lidi.

Limyra, *ae* n. **Limyrē,** *ēs, f.* [*Λιμύρα*] město v jihozáp. Lykii.

Lindos n. **Lindus,** *ī, f.* [*Λίνδος*] město na Rhodu.

līnea, *ae, f.* [subst. isol. od *lineus*] **1)** vl. lněná nit, šňůra, provázek, spec. řídicí šňůra (tesařská n. zednická), olovnice: *ferri deorsum suo pondere ad lineam C* svisle; *rectis lineis C* přímo, kolmo (vzhůru); **2)** čára, linie; spec. bílá rýha na závodišti, označující začátek a cíl závodění, řec. *γραμμή*; odt. obr. hranice, cíl, konec: *mors ultima l. rerumst H* konec všeho.

līneāmentum n. **līniāmentum,** *ī, n.* [*lineare* od *linea*] čára, linie; pl. rysy, obrysy, kresby: *tu operum lineamenta perspicis C* umělecké kresby, rytiny; obr. *Catonis lineamenta C* kresby (= spisy); ▪ spec. rysy obličeje, tvářnost, tvář, podoba: *lineamenta oris L*; *figura et liniamenta hospitae C.*

līneus, *a, um* [*linum*] lněný; plátěný: *l. amictus T*; *linea terga V* (štítu).

lingō, *ere, līnxī, līnctum* [srov. *λείχω*, čes. ‚lízati'] lízati, olizovati.

Lingonēs, *um, m.* Lingoni, keltský kmen při pramenech řek Matrony a Mosy; sg. **Lingonus,** *ī, m. T.*

lingua, *ae, f.* [m. starolat. *dingua* vlivem slov. *lingere* lízati; srov. příbuzné něm. Zunge i čes. ‚jazyk'] jazyk; **1)** vl.; **2)** meton. sm. řeč, mluva, slovo (slova); hlas: *linguae commercium* (v. t.) *L*; *magnae vindex linguae H* chlubného jazyka; *mala l. V* (který zlým kouzlem škodí); *l. Latina, sermones utriusque linguae H* (t. j. latinského i řeckého); **3)** metaf. o věcech podobných jazyku: *eminet in altum l. L* ostroh.

lingula (n. **ligula**), *ae, f.* [demin. od *lingua*] jazýček; metaf. o věcech podobných: ostroh, okřídlí: (*oppida*) *posita in extremis lingulis Cs.*

līniger, *gera, gerum* [*linum* a *gero*] lněným rouchem, plátnem oděný *O* (o Isidě a jejích kněžích).

linō, *ere, lēvī* n. *līvī, litum* [od kořene **lei* —, srov. **1.** *lēvis, λεῖος*, **2.** *limus*] natírati, potírati, mazati; **1)** *l. pice L, cerā V, cedro H* (= cedrovým olejem); *Sabinum, quod ego ipse levi H* zasmolil, zalepil (hrdlo naplněné amfory bývalo zacpáváno zátkou a zalepováno sádrou n. smolou); **2)** básn. přenes. **a)** vůb. pokrýti: *lita corpora guttis V* postříkaná, pokropená skvrnami; **b)** zamazati, špiniti: obr. *scriptores carmine foedo splendida facta linunt H*; **c)** smazati (něco napsaného na voskové desce): *plurima cerno digna lini O.*

linquō, *ere, līquī,* — [srov. *λείπω*] zanechávati, opouštěti (též pracgn.): *urbem et tecta l. C*; *socios ignotae l. terrae* (dat.) *V* v zemi; *precibus non linquar inultis H* (sc. *a te*) nebudu opuštěn, aby mé prosby (a kletby) nebyly pomstěny = opustíš-li mne, dojdou mé prosby pomsty; *linquentem animum revocare Cu* probrati se z mdloby, přijíti k sobě; (*animo*) *linqui O* omdlévati; *linquebat habenas V* pouštěl; upouštěti od něčeho, nechávati něčeho; *longum fugae ne linque laborem V* neochabuj v námaze; s doplňk. *quid intactum liquimus H.*

linteātus, *a, um* [*linteum*] pokrytý plátnem: *ea legio linteata ab integumento consaepti, in quo sacrata nobilitas erat, appellata est L* (dle jiného výkl. pocházelo to jméno od plátěného brnění n. oděvu).

linter (též **lunter**), *tris, f.* (zř. *m.*) **1)** člun, loďka: obr. *quis loqueretur e lintre C*; *naviget aliā mihi l. aquā O* (= začnu něco jiného); *in liquida nat tibi l. aqua Tib* (= jsi na nejlepší cestě); **2)** necky, koryto: *cavat arbore lintres V.*

Linternum viz *Liternum.*

linteum, *ī, n.* [subst. isol. od adj. *linteus*] **1)** věc z plátna **a)** plátěný šátek, plátěná rouška; **b)** spec. (lodní) plachta (ob. pl.): *lintea dare retro V* = plouti nazpět; **2)** plátno.

linteus, *a, um* [*linum*] lněný, plátěný: *thorax l. N L* plátěné brnění (t. j. z několika vrstev plátna; Římané ho užívali zř., častěji Řekové, *θῶραξ λινοῦς*); *lintei libri L* (seznamy úředníků, sestavené chronologicky a napsané na plátěných svitcích; chovány byly na Kapitoliu v chrámě Junony Monety).

lintriculus (luntriculus), *ī, m.* [demin. od *linter*] člunek.

līnum, *ī, n.* [srov. *λίνον*, ‚len'] **1)** len; **2)** meton. (o věcech ze lnu a jim podobných)

nit, tkanice, motouz, provázek: *nos l. incidimus C* (dopisy bývaly křížem převazovány a na uzel přitisknuta pečet); žínka, vlas u udic: *moderabar harundine l. O*; provaz, lano: *lina comae fiunt O*; příze: *reticulum tenuissimo lino C*; *lina plagarum V* splet tenat; síť (lovecká n. rybářská): *umida lina V* (‚nevod'); plátno: (*vina*) *lino vitiata H* t. j. procezená plátěným pytlíkem (*saccus*).

Linus (Linos), *ī*, *m.* [Λῖνος] mythický pěvec řecký, dle ob. báje syn Apollonův a Musy Uranie, eponymos žalozpěvu (λῖνος, αἴλινος), opěvujícího jeho násilnou smrt v mladém věku (srov. Adonis).

Lipara, *ae* a **Liparē**, *ēs*, *f.* [Λιπάρα] největší z Aiolských n. Liparských ostrovů sev. od Sicilie, nyn. Lipari; pl. **Liparae**, *ārum*, *f.* Liparské ostrovy; adj **Liparaeus**, *a*, *um* a **Liparēnsis**, *e* liparský, z Lipary, z Liparských ostrovů; subst. **Liparaeī**, *ōrum*, *m.* n. **Liparēnsēs**, *ium*, *m.* Liparané.

lippiō, *īre*, (*īvī*), *ītum* [*lippus*] míti krhavé (zanícené, bolavé) oči.

lippitūdō, *inis*, *f.* [*lippus*] krhavost, zánět (očí).

lippus, *a*, *um* [od koř. **lei* (*p*), srov. *lino*, č s. ‚lepiti'] vl. mokvající; krhavý, se zanícenýma očima (nemoc v Římě velmi hojná, pokládaná za následek rozmařilého života často stihaná posměchem a vtipy); přísl. *omnibus et lippis notum et tonsoribus H.*

liquefaciō, *ere*, *fēcī*, *factum* (pass. *liquefiō*, *fierī*, *factus sum*) [*liqueo* a *facio*] 1) rozpouštěti, taviti a) *liquefacta coagula* (v. t.) *O*; *liquefacto tempora plumbo diffidit V* (staří myslili, že se olověná koule prudce letící tak rozpaluje, že se až taví); *luctibus liquefacta medullas* (acc. vztah.) *O* rozplynuvši se; — spec. o rozkladu při hnití: *liquefacta boum viscera V* zetlelé; b) metaf. sm. oslabovati: *quos nullae futiles laetitiae liquefaciunt C*; 2) zčistiti, zjasniti: *liquefactā rursus in aquā O.* Mářeno *liquefactis O.*

liqueō, *ēre*, *liquī* n. *licuī*, — 1) jen part. praes. *liquens*, *ntis* tekutý, plynný: *campi liquentes V* vodní pláně; *liquentes undae O*; 2) býti čist, průhledný, jasný; metaf. *alqd liquet alci* něco jest někomu jasno, zřejmo, zjevno, jisto: spec. *non liquet* (značka *NL*) t. t. soudní, jimž soudcové při hlasování prohlašovali věc za příliš nejasnou, by mohli vydati nález, a žádali o pokračování v přeličení; *parum liquet L* není dosti jasno.

liquēscō, *ere*, —, — [inchoat. od *liqueo*] 1) roztékati se, rozplývati se, rozpouštěti se, taviti se, rozehřívati se, táti: *tura l. H*; — spec. o rozkladu při hnití: rozkládati se, tlíti, hníti: (*corpora*) *dilapsa liquescunt O*; 2) metaf. malátněti, chabnouti, slábnouti: *voluptate liquescimus C.*

liquidō (zř. **liquidē**), adv. [*liquidus*] jasně, zřetelně, určitě, jistě: *confirmare hoc l. possum C* s dobrým svědomím.

liquidus, *a*, *um* [*liqueo*] 1) tekutý, plynný: *liquidi odores, colores H*; *liquidae Baiae H* přímořské; *Hister l. bella repellit O* dokud plyne (t. j. dokud není zamrzlý); básn. *liquidae sorores O* vodní sestry = nymfy; subst. *liquidum*, *ī*, *n.* tekutina, zejm. nápoj *HO*; 2) čistý, jasný a) *l. Fortunae rivus H* (t. j. proud ryzího zlata); *l. aer*; *nare per aestatem liquidam V* letním jasem; *liquida nocte V*; *iter liquidum V* cesta (čistým) vzduchem; b) metaf. α) o hlase *liquida vox V H*; β) *partem liquidae voluptatis et liberae C*; γ) jistý, určitý: subst. *ad liquidum explorata L* k (úplné) jistotě.

liquō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*liquo*] 1) činiti tekutým, rozpouštěti, taviti: *e quo* (*corpore*) *liquatae solis ardore excidunt guttae* básn. *C*; 2) čistiti: *vina liques H* (vína bývala u Římanů procezována cedníkem (*colum*) nebo plátnem a tak zbavována usazeniny).

1. liquor, *līquī*, — [*liqueo*] 1) býti tekutý; téci, plynouti, řinouti se, kanouti: *montibus umor liquitur V* stéká; *liquentia mella V* tekutý, plynný; (básn.) *liquitur in lacrimas O* rozplývá se v slzách; (*Niobe*) *liquitur O* = pláče; 2) metaf. praegn. rozplývati se, mizeti; chřadnouti, hynouti: *lenta tabe liquitur O.*

2. liquor, *ōris*, *m.* [*liqueo*] 1) abstr. tekutost: *aquae l. C*; 2) konkr. tekutina, kapalina, mok, šťáva: *rursus abundabat fluidus l. V* mokvající sliz;

– spec. voda, odt. moře: *qua medius l. secernit Europen ab Afro H* (= *fretum Gaditanum*); víno: *novum fundens lignorem H* ‚vinný mok'.

Līriopē, *ēs, f.* [* *λειριόπη* = jemnohlasá] nymfa, matka Narkissova *O.*

Līris, *is, m.* (acc. *im* i *em*, abl. *ī*) řeka v jihových. Latiu, nyn. Garigliano.

līs (starolat. **stlīs**), *ītis, f.* [srov. něm. Streit?] spor, rozepře, pře; hádka, váda; různice, svár **1)** v. b. *lites componere* spory srovnati, ukliditi; *litem lite resolvit H* spornou otázkou; **2)** spec. t. t. soudní **a)** (právní) spor, soud, proces (= *res in iudicium deducta*): *decemviri* (v. t.) *stlitibus iudicandis*; *litem orare C* = *causam dicere* hájiti se (před soudem); *l. capitis C* hrdelní pře; **b)** sporná věc, předmět sporu: *litem in suam rem vertere L* přivlastniti si spornou věc; *litem aestimare* (v. t.) odhadnouti sporný předmět = vyměřiti odškodné, náhradu, pokutu; *perdere litem* vl. ztratiti sporný předmět = ztratiti při.

Lissus, *ī, f.* [*Λίσσος*] město se strmou akropolí v již. Dalmacii nedaleko ústí řeky Drinu (*Drilon*), nyn. Ljuš (ital. Alessio).

Litana (*silva*), *ae,* **f.** les nedaleko silnice Aemiliovy jihových. od Modeny, kde byl konsul L. Postumius r. 216 př. Kr. poražen od Gallů.

litātiō, *ōnis, f.* [*lito*] vl. usmíření (bohů obětí), zdar (oběti), o němž se soudilo z vnitřnosti žertvy: *per dies aliquot hostiae sine litatione caesae L*; *senatus usque ad litationem sacrificari iussit L.*

Līternum (n. **Linternum**), *ī, n.* přímořské město v Kampanii, sev. od Kum; adj. **Līternus,** *a, um* liternský; subst. **Līternīnum,** *ī, n.* (sc. *praedium*) statek (a letohrádek) u Literna.

liticen, *inis, m.* [*lituus* + *cano*] trubač, troubící na trubku zv. *lituus*, ob. u jízdy.

litigātor, *ōris, m.* [*litigo*] člověk vedoucí při.

litigiōsus, *a, um* [*litigo*] **1)** akt. svárlivý, svářivý, milovný sporů, hašteřivý: *homo l. C*; subst. sudič: *nemini nisi litigioso aut nocenti C*; **2)** pass. sporný: *l. ager O.*

litigō, *āre, āvī, ātum* [*lis*] přítise, hádati se, svářiti se; spec. souditi se *cum alqo* s někým.

litō, *āre, āvī, ātum* [srov. *λιτή, λίσσομαι*] **1)** vl. usmířiti bohy obětí; míti zdar při oběti (což se poznávalo z vnitřnosti žertvy), šťastně, se zdarem obětovati (*rē* něco), dostávati dobrá znamení při obětí (řec. *καλλιερέω*): *Manlium egregie litasse L* vykonal obět za nejlepších znamení; *tribuni militum nec auspicato nec litato* (abl. abs.) *instruunt aciem L* bez auspicií a bez příznivých znamení obětních; *animā liandum* (sc. *est*) *Argolicā V* milost jest vykoupiti; – básn. trans. *sacra l. VO* přinésti se zdarem obět; – zř. *hostia nulla litat O* nedává příznivých znamení; **2)** vůb. obětovati: (*Mercurio*) *humanis hostiis l. fas habent T* lidské oběti přinášeti.

litorālis, *e* [*litus*] pobřežní, přímořský: *litorales dii Cat* (t. j. bohové mořští, kteří mívali na břehu svatyně; *θεοὶ ἐπάκτιοι*).

litoreus, *a, um* [*litus*] pobřežní, přímořský.

littera, *ae, f.* (psáno též **litera**) [*lino*] původně napsaná (vl. namáznutá, namalovaná) čára, značka **I** písmě, písmeno, písmenko: *sus rostro si humi A litteram impresserit C*; *salutaris in iudicando l.*, op. *tristis C* (t. j. *A* značící na hlasovací destičce *absolvo*, op. *C* = *condemno*); *l. communis pueroque* (t. *Hyacintho*) *viroque* (t. *Aiaci*) *inscripta est foliis O* (t. *AI*, *l. funesta O*, *aĭ aĭ* interj. žalu); *epistula Graecis conscripta litteris Cs* řecky sepsaný; *litteras discere apud alqm C* učiti se písmenkům = čísti; **II** meton. **1)** písmo, umění psáti, užívání písma: *miraculum litterarum L* podivuhodné umění psáti; *rarae per ea tempora litterae erant L*; **2)** pl. **litterae** (básn. též sg.) písemné zaznamenání: *quod litteris exstet, Pherecydes Syrius primus . . . C* pokud jest písemně zaznamenáno; – spec. **a)** nápis: *manebant structis molibus litterae Aegyptiae T*; *in sepulcro iunget nos l. O*; **b)** psaní, dopis, list: *dare litteras ad alqm* někomu psáti; *per litteras* n. *litteris* (*gratulari alci*) dopisem, písemně; též pl.

dopisy: *dimissis circum municipia litteris Cs*; *litterarum secreta viri pariter ac feminae ignorant T* tajného dopisování neznají; (o úředních dopisech) (písemní) rozkaz, nařízení, oznámení, zpráva: *laureatae* (v. t.) *litterae L*; *litterae mandataque Cs* písemní a ústní vzkazy; *litteras misit de vilico P. Septimii C* zatykač; **c)** vůb. listina: *litterae publicae Cs* úřední listiny = archiv; zápis, smlouva, doklad, protokol, účet a j.; **d)** spis, dílo, kniha: *me scriptio et litterae non leniunt C* = psaní a čtení; *quae illi litteris, ea militando didici S* z knih; (básn.) *nulla iudicio l. laesa meo est O*; odt. **α)** písemnictví, literatura: *alqd Latinis litteris mandare C* převésti do latinské literatury, zpracovati po latinsku; vzdělanost, kultura národa (v nejširším sm.; sem náleží na př. i řeč, filosofie, dějiny, umění a p.): **β)** obsah knih = vědy, nauky, vědomosti; theorie; subj. studium věd, vědecké práce; učenost, vědecké vzdělání: *erant in eo plurimae litterae C* měl veliké vzdělání; *scire litteras C* míti vědecké vzdělání, býti vědecky vzdělán.

litterārius, *a, um* [*littera*] týkající se (písmenek =) čtení a psaní: *l. ludus T* počáteční (elementární) škola.

litterātē, adv. [*litteratus*] **1)** čitelně, zřetelně: (*rationes*) *ita sunt perscriptae scite et l., ut . . . C*; **2)** slovně, doslovně: *l. respondissem C*; **3)** meton. učeně, vědecky, vzdělaně: *antiquitatis nostrae l. peritus C* důkladně; *perbene Latine loqui litteratiusque quam ceteri C* správněji.

litterātor, *ōris, m.* [*littera*] učitel čtení a psaní; grammatik: (posměšně) *Sulla l. Cat* ‚učenec'.

litterātūra, *ae, f.* [*littera*] **1)** písmo: *l. constat ex notis litterarum et ex eo, in quo imprimuntur illae notae C*; **2)** abeceda: *Graeca l. T.*

litterātus, *a, um* [*littera*] pův. písmeny napsaný n. popsaný; ▬ meton. učený, (vědecky) vzdělaný: *vir l. C* učenec; *servi litterati C*; oddaný, věnovaný studiím; přenes. *otium litteratum C* klidný život, věnovaný studiu; *plena litteratae senectutis oratio C.*

litterula, *ae, f.* [demin. od *littera*] **1)** písmenko: *admiratus sum σύγχυσιν litterularum C*; **2)** pl. m. ton. **a)** psaníčko, dopis: *ne patiamur intermitti litterulas C*; **b)** písemnictví, literatura; vzdělanost, řeč; vědy; studium věd, vědecké práce; vědecké vzdělání (význam deminutiva naznačí se vhodným adj., na př. malý, skrovný, nepatrný; pěkný, milý nebo slovy trochu, málo s gen.): *verna litterulis Graecis imbutus H* jenž umí trochu ‚té' řečtiny.

litūra, *ae, f.* [*lino*] vl. natření, přetření; spec. setření slova n. písma na voskové desce, smazání, výmaz; opravování, oprava: *his in tabulis nullam lituram in nomine A. Licinii videtis C*; *carmen, quod non multa l. coercuit H* které četné opravy neoklestily; ▬ meton. smazané, opravené slovo, opravené místo: *videtisne hoc totum nomen esse in litura C*; skvrna vůb.: *haec erit e lacrimis facta l. meis Pr* místo (dopisu psaného inkoustem), smazané mými slzami.

lītus, *oris, n.* (básn. často pl. význ. sg.) břeh mořský (srov. *ripa*): (*flumina*) *pro ripis litora pulsant O* místo řečiště bijí do břehů mořských; přísl. *l. arare O*, *in l. arenas fundere O* (= konati marnou práci); ▬ přenes. o břehu jezer. i řek; ▬ synekd. nábřeží, pobřeží, pomoří: *litora et lacus Campaniae peragrantem T* (= výletní místa, mořské lázně na břehu Kampanie.)

lituus, *ī, m.* **1)** hůl, berla, nahoře zahnutá, které užívali augurové při auspiciích; **2)** trubka, polnice na širším konci zahnutá, tak že se podobala augurské holi; užívali jí trubači jízdy (*liticines*); ▬ meton. troubení, znamení, signál: obr. *de lituis βοώντος C* jak β. (= sestra Klodiova) troubí k povstání; *Quintum fratrem ‚lituum' meae profectionis fuisse C* dal mi signál k odchodu.

līveō, *ēre, —, —* [ze * *sliveo*, srov. ‚slíva'] býti modravý, namodralý, zsinalý, modrati se; **1)** ob. part. **līvēns,** *entis* modravý, namodralý, zsinalý, tmavý: *margarita subfusca et liventia T*; zejm. o krevních podlitinách: *liventia* (prolept. = do modra) *pectora tundunt O*; černati se: *livent robigine dentes O*; **2)**

spec. býti zsinalý závistí, meton. záviděti (*alci* n komu), býti závistiv: *et l. et ceteris vitiis adfici T.*

Līvia viz *Livius.*

līvidus, *a, um* [*liveo*] modravý, namodralý, zmodralý, zsinalý; 1) *lividos racemos H*; zejm. o modřinách: *neque iam livida gestat armis bracchia H* nemá již na rukou modřin od zbraní; tmavomodrý, temný: *vada livida V*; *dens l. H* černý; 2) spec. zsinalý závistí, meton. závistivý, žárlivý: (básn.) *lividae obliviones H.*

Līvius, starý římský rod plebejský, v němž byly rodiny zejm. *Drusi* a *Salinatores*; zejm. 1) *M. Livius Salinator* (nazvaný tak proto, že jako censor zvýšil cenu soli), jako konsul r. 219 př. Kr. zvítězil s kollegou Aemiliem nad Illyry; později pro zpronevěření peněz odsouzen; r. 207 s Klaudiem Neronem zvítězil nad Hasdrubalem u Metauru; 2) *M. Livius Drusus*, odpůrce C. Grakcha a 3) jeho syn téhož jména; (o obou viz *Drusus* 1) a 2)); 4) *Livia Drusilla*, manželka Ti. Klaudia Nerona, s nímž měla syny Tiberia (císaře) a Drusa; od r. 38 př. Kr. byla chotí císaře Augusta, který ji adoptoval do rodu Iulského (odt. *Iulia* s čestným titulem *Augusta*); † r. 29 po Kr.; 5) *Livia* (n. *Livilla*) dcera Drusova, sestra Germanikova, manželka Tiberiova syna Drusa, † r. 31 po Kr. K tomuto rodu nenáležejí 6) *Livius Andronīcus* (v. t.), nejstarší dramatický básník římský, překladatel Odysseie; 7) *T. Livius*, římský dějepisec, * r. 59 př. Kr., † r. 17 po Kr. Adj. **Līvius** i **Līviānus,** *a, um* náležející rodu Liviův n. Liviovi, Liviův.

līvor, *ōris, m.* [*liveo*] zsinalost; 1) spec. modravá skvrna, podlitina, modřina: *metuit, pressos veniat ne l. in artus O*; 2) meton. závist, nepřízeň: *obtrectatio et l. T*; person. *Livor* Závist *O.*

lixa, *ae, m.* (vojen.) markytán, prodavač; pl. též vůb. nezařazené mužstvo, záškodní chasa, záškodníci, pomahači táhnoucí s vojskem a konající mu rozličné služby.

locātiō, *ōnis, f.* [*loco*] vl. umístění; ▬ spec pronajetí, pronájem; zadání: *locationes praediorum L*; meton. nájemní smlouva: *locationes inducere* (v. t.) *L* zrušiti, prohlásiti za neplatné.

locātor, *ōris, m.* [*loco*] pronajímatel: *se nec dominum eius esse fundi nec locatorem C.*

locō, *āre, āvī, ātum* [*locus*] umístiti, dáti, vykázati místo, na určité místo klásti, stavěti; usazovati, usídliti (abs., *alqd in re*, básn. *re* někde, někam) 1) a) *vicos locant non in nostrum modum T* stavějí; *fundamenta l. V* klásti; *castra l. L* tábor rozložiti, polem se položiti; *cornua in summa locat arbore O* připevní; *ad oppidum, ubi stipendium et commeatum locaverat S* kde měl uložen žold a zásoby; ubytovati: *miles in hibernis locatur T*; b) obr. *caeli in parte l. V* dáti místo v nebi; (*eum*) *regni in parte locavi V* učinila jsem ho vládcem nad částí říše = dala jsem mu půl království; c) metaf. *eo loco locati sumus, ut nos prospicere oporteat casus rei publicae C* jsme v takovém postavení, že . . .; *vos hortor, ut ita virtutem locetis, ut. . . C* abyste tak vysoko kladli ctnost; *prudentia est locata in dilectu bonorum et malorum C* záleží; *curam l. in re C* vynakládati péči na něco; 2) spec. a) (o penězích) ukládati na úrok, půjčovati: *pecuniam l. Pl*; odt. *disciplina locabat se non minus HS* CCCIↃↃↃ *C* vynášela; obr. *beneficia locata apud tam gratos L* uložená; b) (o pozemcích a p.) pronajímati, dávati do nájmu (*rē* za něco); (o pracích) zadávati, dávati něco dělati podnikateli, nájemci: *fundum alci l. C*; *statuas demoliendas l. C* bourání soch; *anseribus cibaria publice locantur C* dodávání potravy jest od obce pronajímáno.

Locrī, *ōrum, m.* [Λοκροί] 1) Lokrové, obyvatelé krajiny ve střed. Řecku zv. **Locris,** *idis, f.* [Λοκρίς]; odt. 2) obyvatelé a město (Lokry) v Bruttiu, lokerská kolonie (zv. Λοκροὶ Ἐπιζεφύριοι); odj. adj. **Locrēnsis,** *e* lokerský; subst. **Locrēnsēs,** *ium, m.* Lokřané.

loculus, *ī, m.* [demin. od *locus*] vl. místečko: *in cella est paulum nimis loculi lubrici Pl*; ▬ spec. pl. *loculī, ōrum, m.* schránka, skříňka, pouzdro, krabice: *gramina loculis depromit eburnis O*; *gestit nummum in loculos ēmittere*

H do pokladny; *laevo suspensi loculos lacerto H* ‚s mošnou' (na počítací kaménky) na levém rameni.

locuples, *ētis* (abl. *e* i *ī*, *e* ob. o osobách, gen. pl. *ium* i *um*) [*locus* a koř. **plē* v *plēnus*] zámožný, bohatý (původ. pozemky, pak vůb.) *rē* něčím; **1)** vl. *minus l. uno quadrante H* chudší o haléř; subst. *ex libidine locupletium T* boháčů; **2)** metaf. *locupletior hominum natura ad* (co do) *beate vivendum est quam deorum C*; – spec. *reus l. L* (vl. ten, který je zámožný a proto schopen platiti pokutu, náhradu a p.) jistý; odt. přenes. spolehlivý, hodnověrný, vážný: *l. auctor, testis C.*

locuplētō, *āre, āvī, ātum* [*locuples*] činiti zámožným, bohatým, obohacovati (*alqm rē* někoho něčím).

locus, *ī, m.* [starolat. *stlocus* od koř. **stel*(*ā*), od něhož i *lātus* a čes. ‚stláti' = prostírati; význ. srov. čes. ‚pro-stor'] (pl. ob. **loca,** *ōrum, n.*; masc. *locī* význ. místa v knihách a význ. filos., I 2) e)) místo I vl. prostor **1)** *de loco superiore dicere C* s vyvýšeného místa; *gladii ex omnibus locis deverticuli protrahebantur L* ze všech koutů; gen. part. *eo loci* na tom místě, tam; pod. *eodem loci*; leckdy se nepřekládá: *quo loci* kam; *ubicumque locorum H* kdekoli; gen poss s. *loci* lze někdy přeložiti adj. místní; **2) a)** spec. půda, terrain: *loca superiora Cs* výšiny; *l. aequus Cs* rovina; *l. uligine profunda ad gradum instabilis T*; poloha místa: *Numidas fisos loco, quia vastis circum saltibus claudebantur*; **b)** kraj, krajina, země: *ea loca tenere L*; (*Aeneas*) *didicit iura locorum O* seznal zákony (těch míst =) tam platné; **c)** dědina, osada, město: *loco maius nomen Romanus habebat O* větší než město (= sahající přes hranice města); **d)** místnost: *hanc iuxta* (sc. *aram*) *locum fecerunt sub terra N* podkop; *ruere tectum loci multo plumbo grave T*; bydliště, byt: *ut ex instituto loca lautia acciperent L* byt a zaopatření (ale *aedes liberae, loca, lautia legatis decretae L* volná místa v divadle); **e)** místo v knize; *istum ego locum totidem verbis a Dicaearcho transtuli C*; *loca* (poti ob. *loci*) *iam recitata H*; praegn. *speciosa locis fabula H* vzletnými místy; – meton. o obsahu **α)** článek, odstavec, část, díl, kus, partie; obor; nauka; věc, předmět, látka: *ex quattuor locis, in quos honesti naturam divisimus C*; (*Theophrastus*) *cum tractat locos ab Aristotele ante tractatos C*; **β)** sp. u rhetorů *loci communes* obecné věty (zásady, poučky, principy, myšlenky, kategorie) a methoda jejich použití k důkazům, schemata: *locos nosse C*; **f)** *cum in locis semen insedit C* v rodidlech; **3)** praegn. místo někomu určené, příslušející, vhodné **a)** *loco* n. *in loco* na pravém místě; *simul deus arcana promorat loco H* z jeho místa = ze srdce; *verba movere loco H* odstraniti; *loca luminis haurit O* oční důlky; *mota loco cur sim O* = z vlasti; – odt. přenes. *locum habere* býti na svém místě; *loco* (též *in loco*) *alcis esse* (*habere alqm.*) býti (míti, pokládati někoho) na něčím místě, někým, za někoho: *praetorem quaestori suo parentis loco esse oportere C* býti druhým otcem; *loco hostis habere alqm*; **b)** spec. **α)** vykázané místo, stanoviště, postavení, posice: voj n. *loco cedere Cs*; *loca sorte legunt V* (k závodům); – odt. přenes. **β)** (o pořadí) *suo loco sententiam dixit L* (v senátě) a pod. *C. Cassius sententiae loco disseruit T* = když naň došlo; obr. *Vestam, quae loca prima tenet O* (dle řeckého zvyku byla Hestia první vzývána, kdežto Římané ji jmenovali poslední); meton. *ante omnes exit l. Hippocoontis V* los (pořadí určující); **II.** metaf. **1)** postavení, stav; **a)** (o osobách) **α)** *l. senatorius C*; rod, rodina: *loco, fortunā, famā superiores C*; *vir summo loco natus* ze vznešeného rodu, z nejlepší rodiny; **β)** místo úřednické a pod. úřad, hodnost: *pugnatum, in loca vacua ut patricii cooptarentur L*; *de locis contendebant Cs* o důstojnická místa; **b)** o věcech *in eo loco res sunt nostrae L* tak s námi jest; způsob; **2)** (o čase) čas, doba: *quorum ego auctoritatem apud vos multis locis plurimum valuisse confiteor C* při mnohých příležitostech; *ad id locorum SL* až do té doby; praegn. pravý čas, příležitost: *interpellandi l. hic erat H* vhodný okamžik; *non hic l. est, ut ...* není zde na místě, nehodí se; odt. **3)**

příležitost, možnost: *l. est alci* (a *locum dare alci*) *alcis rei* i *alci rei*; podnět: *dubitationi locum dare C.*

1. lōcusta n. **lūcusta**, *ae*, *f.* kobylka.

2. Lōcusta, *ae*, *f.* [*locusta*] jméno pověstné travičky, jejíchž služeb užíval Nero *T*; usmrcena za císaře Galby.

locūtiō, *ōnis*, *f.* [*loquor*] mluva, řeč.

Locūtius viz *Aius.*

logēum (*logaeum*) i **logīum**, *ĭī*, *n.* [λογεῖον] archiv *C.*

logicus, *a*, *um* [λογικός] logický (sm. přesně vědecký); odt. subst. **logica** *ōrum*, *n.* logické výklady *C.*

lolium, *ĭī*, *n.* [srov. ‚lilek‘] lilek, jílek mámivý (plevel, jehož semena se někdy dostanou mezi obilí a požitá působí závrať a omámení smyslů, zvláště zraku): *loliis oculos vitiantibus O.*

lōllīgō, *inis*, *f.* sepie (oliheň): *nigrae sucus lolliginis H* (symbol potměšilosti, poněvadž sepie, jsouc pronásledována, zakalí svým barvivem vodu a tak unikne).

Lollius, jméno plebejského rodu římského; zejm. 1) *M. Lollius* (*Paullinus*) byl r. 25 př. Kr. *legatus pro praetore* v Galatii, r. 21 konsulem, r. 16 *legatus pro praetore* v Germanii, kde byl od Sigambrů krutě poražen; přes to mu Augustus svěřil dozor nad svým vnukem Gaiem v Asii (r. 1 př. Kr.); římští dějepisci mu vytýkají zištnost; Horatius byl jeho přítelem a věnoval mu odu IV. 9, jeho synovi pak dva listy; 2) *Lollia Paullina* (vnučka předešl.), ucházela se proti Agrippině Ml. o cís. Klaudia, začež byla z jejího rozkazu usmrcena *T.* Adj. **Lolliānus**, *a*, *um* Lolliův: *Lolliana clades T* (viz shora).

lōmentum, *ī*, *n.* [*lavo*] obr. u *C* ‚mýdlo‘.

Londinium, *ĭī*, *n.* nyn. Londýn *T.*

longaevus, *a*, *um* [*longus* a *aevum*] dlouhého věku, letný, letitý, starý, prastarý.

longē, adv. [*longus*] vl. dlouze; dalеko; 1) vl. o prostoru: *ab eo oppido non l. fanum est Iunonis C*; *l. lateque* daleko široko; *l. gradiens* dlouhými kroky, zdlouha (srov. u Homera μακρὰ βιβάς); na ot. odkud? zdaleka: *gemitum audimus l. V*; *l. despectat terras O*; — ob. *l. abesse alci* sm. nepomáhati, nepřispívati někomu, opustiti, ‚neslyšeti‘ někoho; *l. dicere C* dlouze, obšírně; 2) o čase dlouho (klass. ve spojení s *tempus*, *annus*, *dies*, básn. i jinde): *longius anno remanere Cs* déle než rok = přes rok; *neque in terris morabor longius H*; 3) sesiluje pojmy, značící různost (sm. zcela, docela, naprosto): *l. aliter*; *l. dissentire*; *l. praestare*; často u superl.: (zdvojeně pro důraz) *longe longeque plurimum C*; n klass. u kompar. (m. *multo*): *l. melior V.*

longinquitās, *ātis*, *f.* [*longinquus*] 1) (o prostoru) a) délka, dlouhost: *l. viae L*; b) vzdálenost, dalekost: *l. locorum C*; 2) (o čase) délka; dlouhé trvání, zdlouhavost: *Caesar temporis longinquitatem timebat Cs* ztráty času.

longinquus, *a*, *um* [*longus*] daleký, dálný, vzdálený; 1) vl. o prostoru: *longinquiora loca Cs*; *Parthi longinquam militiam aspernabantur T* v dalekém kraji, v dáli; *per longinquos nuntios T* zdaleka přicházejícími; v dáli bydlící, cizí; — subst. *cuncta*, *ut ex longinquo* (sc. *esse solet*), *aucta in deterius adferebantur T* jak tomu bývá při zprávách z veliké dálky; *saturi longinqua Tarenti V* vzdálený kraj (břeh) Tarentu; *longinqua imperii T* vzdálené končiny říše; 2) o čase a) *longinqua vetustas V*; *in longinquum tempus differre C*; *longinqua spes T* ‚daleká‘; b) dlouho trvající, trvalý, dlouhý; zdlouhavý: *non longinquum inter nos digressum et discessum fore C*; *longinqua itinera T.*

Longīnus, jméno rodiny v rodě Kassiů (viz *Cassius*).

longitūdō, *inis*, *f.* [*longus*] délka: 1) o prostoru: *in longitudinem* v délce, zdéli; *ignis longitudinem circi corripuit T* cirkus v celé jeho délce; 2) zř. o čase: *noctis l.* (proti *diei brevitas*) *C.*

longiusculus, *a*, *um* [demin. od kompar. *longius*] poněkud (dosti) dlouhý: *quod epigramma fecisset alternis versibus longiusculis C* ze střídavých delších veršíků (t. j. elegickým dvojverším).

Longobardī viz *Langobardi.*

Longula, *ae*, *f.* jméno města; 1) město v území Volsků nedaleko Antia *L*; 2) město samnitské (vítězství nad Samnity r. 309 př. Kr.).

longulus, *a, um* [demin. od *longus*] dosti (n. poněkud, trochu) dlouhý.

longurius, *ī, m.* [*longus*] dlouhá tyčka, dlouhé bidlo: *falces praecutae affixae longuriis Cs.*

longus, *a, um* [srov. něm. lang] dlouhý; vl. **1)** *ratis longa pedes centum L; navis longa* dlouhá = válečná loď (obchodní lodi nákladní byly poměrně širší); *gradus longi O* dlouhá řada schodů; obr. *longos imitaris H* = *magnos* velké pány (s narážkou na malou postavu Horatiovu); *longae manus Pr* dlouhé, štíhlé, pod. *longi digiti Cat* (znak krásy); natažený, roztažený, táhlý (obr. zejm. o zvuku); prostranný, širý: *l. fluctus H, Olympus V, longa aequora O*; daleký: *longa via Tib*; adv. *longum inquit V, clamet H* daleko (t. j. že ho bylo daleko slyšeti, srov. u Homera *μακρὸν ἀύτει*); **2)** přenes. **a)** sm. obšírný: *longum est* s inf. bylo by (příliš) dlouhé, dlouho by trvalo, daleko by vedlo; *longum facere alqd C* prodlužovati, protahovati; *ne longum faciam H* abych dlouho nemluvil; *nolo esse l. C*; **b)** o čase dlouhý; o trvání dlouho trvající; zdlouhavý; trvalý: *longa senecta O* dlouhý věk, vysoké stáří; *nihil mihi longius est* (n. *videtur*), *quam ut* (n. *quam dum*) *C* nemohu se dočkati, až by (aby již); subst. *in longum* na dlouhý čas, na dlouho; *collecta edendi ex longo rabies* (viz **2.** *colligo* **2) d)**); význ. adv. *longum lactari V O* dlouho; = daleký do budoucnosti: *spatio brevi spem longam reseces H*; *dilator, spe l. H* s dalekými nadějemi.

loquācitās, *ātis, f.* [*loquax*] povídavost, mnohomluvnost, žvástavost.

loquāciter, adv. [*loquax*] povídavě, hovorně, mnohomluvně; šp. sm. žvástavě, prostořece.

loquāx, *ācis* [*loquor*] povídavý, hovorný; mnohomluvný: šp sm. žvastavý, breptavý, prostořeký: *Sex. Titius, homo l. et satis acutus C* člověk obratného jazyka; = přenes. *ranae loquaces V* skřehotavé; (básn.) *stagna loquacia V* hlučné; štěbetavý, švitorný: *nidi loquaces V* švitorná = plná švitoření; *testudo nec l. olim neque grata H* jež jsi neměla řeči ani půvabu; *oculi loquaces Tib* výmluvné.

loquēla, *ae, f.* [*loquor*] řeč; slovo; mluva, jazyk: *fundit has ore loquelas V* tato řeč mu plyne z úst.

loquor, *loquī, cūtus sum* [srov. u Homera *λάσκω*] mluviti, hovořiti, promlouvati, povídati, říkati; **1)** intr. *bene, male de alqo l.*; *l. apud alqm* před někým; *l. pro alqo* buď za někoho, jménem někým n. pro někoho, na obranu, ve prospěch někým; často bývá podm. person. věc: *ut consuetudo loquitur C* jak se obyčejně říká; *ut annales populi Romani et monumenta vetustatis loquuntur C* hlásají; = (básn.) *pinos loquentes V* hovorné; *quid loquar, ut* (jak) *O*; **2)** trans., ob. s předm. acc. neutr.: *haud ignota loquor V*; *magna l. O* pyšně mluviti, vychloubati se; mluviti o něčem: *singulas l. urbes L* připomínati, uváděti; *multi Catilinam atque illa portenta loquebantur* (stále) mluvili o ...; (básn.) *proelia l. H* sm. opěvovati, líčiti.

lōrīca, *ae, f.* [*lorum*] **1)** brnění, pancíř, pův. kožený, pak vůbec i kovový; římští legionáři nosili kožený pancíř s kovovou deskou na levé straně prsou; jiné druhy zejm. **a)** *l. hamata* pancíř řetízkový (původu gallského): *loricam consertam hamis V*; **b)** *l. squamata* pancíř šupinový: *duplici squama* (v. t.) *l. et auro V*; **c)** *l.* později nazvaná *segmentata* pancíř pásovitý (z kovových pásů, připevněných na silné podšívce); **2)** metaf. vůb. ochranné opatření; spec. poprsní hradba, předprseň, plaňky (plot z kůlů (*plutei*), zřizovaný někdy na náspu k ochraně bojujících vojáků) *Cs T.*

lōrīcō, *āre, āvī, ātum* [*lorica*] zejm. part. perf. pass. **lōrīcātus,** *a, um* opatřený brněním, pancířem, obrněný.

lōrīcula, *ae, f.* [demin. od *lorica*] poprsní hradba, předprseň (menší i vůb.).

lōrum, *ī, n.* [srov. u Homera *εὐλῆρα* = otěže] řemen: *bulla parvis loris vincta O* řeménky; zejm. *α*) význ. pouto: *adducere l. L* utáhnouti; *lora restrictis lacertis sensit H*; *β*) otěž, opratí: *lora dare V, remittere O* popustiti, povoliti otěže; básn. meton. *media inter lora V* za jízdy; *γ*) význ. bič, důtky: *eum servi loris cecīderunt C* ubičovali.

Lōtis, *idis, f.* [Λωτίς] nymfa, proměněná v lotos *O.*

lōtium, *ii, n.* moč.

lōtos (*lōtus*), *ī, f.* (zř. *m.*) [λωτός] lotos: **1)** jméno několika druhů stromů: *genus haud unum nec salici lotoque V*; zejm. **a)** strom s plody, podobnými olivám, rostoucí v Orientě, sev. Africe a v Italii; **b)** strom s tmavým dřevem, z něhož byly vyráběny píšťaly; m. ton. píšťala: *l. adunca O*; **2)** egyptská vodní rostlina; z plodů jednoho druhu připravoval se chléb, plody druhého požívány čerstvé i sušené; **3)** jetel, jetelina: *cytisum lotosque frequentis V.*

Lua, *ae, f.* [*luo*] římská bohyně, sdružená v kultu se Saturnem, jež byla usmiřována spalováním ukořistěných zbraní *L.*

lubēns, lubet, lubidō viz *libens* atd.

lūbricus, *a, um* [srov. něm. schlüpfen] **1)** kluzký, klouzavý, smekavý **a)** *via lubrica L*; neutr. subst. kluzká půda: *equi lubrico paludum lapsantes T*; *per lubrica surgens V*; odt. vůb. hladký; **b)** metaf. nejistý **α)** nebezpečný, považlivý, choulostivý: *voltus nimium l. adspici* (inf. vztah.) *H* svůdný; subst. *in lubrico esse T* v nebezpečném postavení; **β)** podvodný, lstný, obmyslný: (doplňk.) *patrias temptasti l. artes V*; **2)** (akt.) rychle a snadno se smekající **a)** pohyblivý, spěšný, hbitý, kvapný: *lubricos oculos et mobiles C*; *l. Simois H*; **b)** metaf. nejistý, vrátký, nerozhodný, nepevný: *lubrica principis aetas T* (‚kritický'); *lubrica ad mutandam fidem classe T* (snadno) náchylné; subst. *lubricum iuventae T* doba náchylná k pádu.

Lūca, *ae, f.* město v sev. Etrurii, nyn. Lucca; adj. **Lūcēnsis,** *e* lucký, v Luce.

Lūcānī, *ōrum, m.* Lukanové, obyvatelé krajiny v již. Italii, zvané **Lūcānia,** *ae, f.*: meton. země sama; adj. **Lūcānus** n. **Lūcānicus,** *a, um* lukanský; odt. subst. *lūcānica, ae, f.* klobása, uzenice.

lūcānica viz *Lucani.*

lūcar, *āris, n.* [*lucus*] pův. důchody z posvátných (vl. ‚zádušních') hájů, vynakládané na hry náboženského rázu, odt. vůb. peníze na hry.

lūcellum, *ī, n.* [demin. od *lucrum*] (malý, milý a p.) zisk, výděleček.

lūceō, *ēre, lūxī,* — [*lux*] svítiti (se), zářiti **a)** neos. *lucet* jest světlo (denní), jest bílý den; — obr. třpytiti se, skvíti se; **b)** spec. prosvítati, jeviti se: *rara per occultos lucebat semita colles V*; odt. přenes. vysvítati, býti jasný, zřejmý, vynikati: *cum res tam claris argumentis luceat C.*

Lūcerēs, *um, m.* jedna ze tří starých tribuí v Římě (*Ramnes, Tities, L.*).

Lūceria, *ae, f.* město v sev.-záp. Apulii; adj. **Lūcerīnus,** *a, um* lucerijský; subst. **Lūcerīnī,** *ōrum, m.* Luceřané, obyvatelé Lucerie.

lucerna, *ae, f.* [*luceo*] svítilna, lampa: *ut accessit numerus lucernis H* vzrostl počet svítilen (jak se zdá podnapilému); meron. symbol noční hostiny (hodovní) světla: *vino et lucernis acinaces discrepat H.*

lūcēscō n. **lūcīscō,** *ere, lūxī,* — [inchoat. od *luceo*] svítati, zejm. neos. *lucescit* svítá, rozednívá se; — básn. *novus sol lucescit V*; *cum cras l. nonas dicimus O* že budou nony.

lūcidē, adv. [*lucidus*] = *dilucide* v. t.

lūcidus, *a, um* [*luceo*] světlý; odt. jasný, zářivý, třpytný, lesklý **a)** *lucida ovis Tib* bělostná; acc. neutr. adv. *lucidum fulgentes oculi H* jasně; **b)** obr. *l. ordo H* jasný.

lūcifer, *fera, ferum* [*lux* a *fero*] přinášející světlo, světlonosný: subst. **Lūcifer,** *feri, m.* světlonoš = dennice, jitřenka (= planeta Venuše, řec Φωσφόρος n. Ἑωσφόρος, dle báje syn Eoin, bratr Hesperův (t. j. večernice), otec Keykův); meton. den: *memento venturum paucis me tibi luciferis Pr*: *Lucifero tuo O.*

lūcifugus, *a, um* [*lux* a *fugio*] světla se štítící: *lucifugis blattis V*; odt. ukrývačný, nesdílný, samotář *C.*

Lūcīlius, jméno římského rodu; z jm. **1)** *C. Lucilius* (180—103 př. Kr.), nar. ve Suesse v již. Latiu, přítel Scipiona Ml. a Laeliův, zakladatel římské satiry s látkou ze současného společenského života; **2)** *Q. Lucilius Balbus,* filosof

stoický, hlasatel stoických názorů v Cice onově spise *De natura deorum* 3) *C. Lucilius Hirrus*, tribun lidu r. 53 př. Kr., přívrženec Pompejův.

Lūcīna, *ae*, *f.* [*lux*, ‚Světlá', dle ob. výk adu ‚na světlo přivádějící'], příjmení bohyně Junony a Diany jako ochránkyň rodících žen a novorozených dětí (řec. *Εἰλείθυια*); meton. porod: *altera tum primos Lucinae experta labores V*; přenes. o zvířatech: (b sn.) *Lucinam pati V* význ. oteliti se.

lūcīscō viz *lucesco*.

Lūcius, *iī*, *m.* [*lux*, vl. ‚narozený za (denního) světla'] římské praenomen, zkrác. **L.**

Lucmō(n) viz *Lucumo*.

lucrātīvus, *a*, *um* [*lucrum*] poskytující zisku, výnosný, výhodný.

Lucrētia viz *Lucretius*.

Lucrētilis, *is*, *m.* (sc. *mons*) horský hřbet v Sabinsku sev. od říčky Anienu, nedaleko něhož měl Horatius villu; nyn. Monte Gennaro *H*.

Lucrētius, římské jméno rodové; zejm. **1) Lucrētia**, dcera Sp. Lukretia Tricipitina, konsula r. 509 př. Kr., choť Tarquinia Kollatina, jejíž znásilnění od Sex. Tarquinia bylo podnětem k odboji proti královské rodině Tarquiniovců, kteří v něm byli zbaveni trůnu a vypuzeni z Říma; **2)** *T. Lucretius Carus* (98—55 př. Kr.), vynikající básník římský, skladatel filosofické básně *De rerum natura*, v níž vyložil Epikurovo učení o přírodě.

lucrīfaciō viz *lucrum*.

Lucrīnus, *ī*, *m.* (*lacus*) Lukrinské jezero (vl. vnitřní část zálivu Bajského) vých. od Kum, pověstné zvláštním druhem ústřic; adj. **Lucrīnus**, *a*, *um* n. **Lucrīnēnsis**, *e* lukrinský, z Lukrinského jezera: *res Lucrinenses C* (t. j. ústřice).

lucror, *ārī*, *ātus sum* [*lucrum*] získávati, vydělávati, těžiti, nabývati: *aleam exercent tanta lucrandi perdendive temeritate, ut T* s tak náruživou odvážlivostí ve výhře i prohře; ▪ metaf. *nomen l. H*; *lucretur indicia veteris infamiae C* (t. j. nechci se zmiňovati o . . .).

lucrōsus, *a*, *um* [*lucrum*] poskytující zisku, výhodný, výnosný.

lucrum, *ī*, *n.* [srov. *ἀπολαύω*, *λεία*, čes. ‚lov', ‚loviti', něm. Lohn] **1)** zisk, výdělek, výtěžek: *l. facere* vydělávati, těžiti; *lucri* (gen. part. doplňk. *facere*, psáno též *lucrifacere*) s acc. obnosu vl. vyzískati, vydělati, jinak přenes. obraceti něco ve svůj zisk, těžiti z něčeho; obr. (*diem*) *lucro adpone H* vl. připiš k zisku; *de lucro vivere CL* žíti jen z milosti jiných lidí; ▪ metaf. prospěch, výhoda: *alci lucro* (dat. účel.) n. básn. *in lucro esse* býti výhodný; **2) a)** zištnost, lakota: *inter contagia lucri H*; **b)** bohatství: (s příhanou) *l. — candidum pauperis ingenium H* mamon; i vůb. *omne l. premebat humus O*.

luctāmen, *inis*, *n.* [*luctor*] zápas; přenes. namáhání *V*.

luctātiō, *ōnis*, *f.* [*luctor*] **1)** zápasení, zápas, zápolení; (obr. sm.) zápas slovní, spor: *cum Academicis incerta l. est C*; **2)** metaf. zápas s překážkami, odt. namáhání, trmácení, klopota, svízel.

luctātor, *ōris*, *m.* [*luctor*] zápasník.

lūctificus, *a*, *um* [*luctus* a *facio*] žalostný, zarmucující: *luctifica clades* básn. *C*.

lūctisonus, *a*, *um* [*luctus* a *sono*] žalostně znící, žalostný, žalostivý: *l. mugitus O*.

luctor, *ārī*, *ātus sum* [od kor. * *lug* —, srov. *λυγίζω* ohýbám] **1)** zápasiti (v křížku), zápoliti: *Olympiis l. C*, odt. vůb. potýkati se, bojovati: *inter se luctantur cornibus haedi V*; ▪ obr. *luctantur funera plaustris* (s dat. řec.) *H* sm. střetnouse; *luctandum* (*est*) *in turba H* musím se dráti davem; part. *luctans* vzpírající se, vzpurný, odbojný, bouřící se; básn. *nais luctantia oscula carpit O* sm. odpírané; **2)** zápasiti s překážkami, odt. namáhati se, trmáceti se, lopotiti se, hmožditi se: *luctandum est non solum cum ardore et siccitate regionis, sed etiam . . . Cu* bojovati; básn. s inf. n. *remoliri luctatur pondera terrae O*.

lūctuōsē, adv. [*luctuosus*] žalostně: *Cornelii luctuosius nobis quam vobis perierunt L* k větší žalosti.

lūctuōsus, *a*, *um* [*luctus*] **1)** žalostný, truchlivý: *o diem illum rei publicae luctuosum C*; **2)** truchlící:

Hesperiae luctuosae H (pro ztráty v občanském boji).

lūctus, *ūs, m.* [*lugeo*] smutek (pro někoho, projevovaný na venek, srov. *maeror, tristitia*); 1) sm. truchlení, žalost (*alcis* subj. něčí n. obj. pro někoho): *indicia luctus C; l. publicus, privatus L;* (básn.) *tu non inventa repertā l. eras levior O* menší jsi působila hoře; ▬ person. *Luctus* Smutek *V*; 2) meton. = smuteční šat: *hic l., hae sordes susceptae sunt propter unum me C; l. amissae sororis T* smutek po sestře.

lūcubrātiō, *ōnis, f.* [*lucubro*] pracování n. práce za světla (sc. umělého), večerní neb noční práce: *ista sunt vix digna lucubratione anicularum C* věci ‚sotva tak' pro babí přástky (t. j. k vypravování při přástkách).

lūcubrō, *āre, āvī, ātum* [*lucubrum* (srov. *lux*) svíčka] pracovati (při svíčce) při světle (t. umělém): *l. Vulcanalibus incipiebat Plin* (časně ráno); ob. pracovati večer (n. v noci), pracovati do noci: *lucubrantes ancillae L.*

lūculentē i **lūculenter,** adv. [*luculentus*] skvěle, znamenitě, okázale; řádně, pořádně.

lūculentus, *a, um* [*lux*] vl. světlý: *luculentum* (*vestibulum*) *Pl; l. caminus C* (t. j. kamínka, v nichž plane hojně ohně); metaf. skvělý, vynikající, znamenitý, okázalý; řádný, pořádný: *luculenta oratio S; l. scriptor C.*

Lūcullus, jméno rodiny v rodě Liciniů, viz *Licinius*; adj. **Lūcullīānus,** *a, um,* Lukullský, Lukullův: *Luculliani horti T* sady na sev. straně Říma, založené od L. Licinia Lukulla.

Lucumō n. **Lucmō,** *ōnis, m.* [etruskv Lauchme] čestný titul vládnoucích šlechticů etruských, jejž Římané brali za vlastní jméno.

lūcus, *ī, m.* [*lucco*] promýcený (t. prosvětlený) les, háj, zejm. posvátný, zasvěcený některému božstvu: *l. Dianae; lucum ligna putas H* v posvátném háji vidíš (jen) dříví; ▬ přenes. vůb. les.

lūcusta viz *locusta.*

lūdibrium, *ī, n.* [*ludus*] 1) hračka, hříčka: ob. *folia ludibria ventis V; nisi ventis debes* (v. t. 2) b)) *l. H*; přenes. *l. verius quam comes L* šašek; *l. oculorum L* šálení zraku; 2) meton. a) hraní, hra, zábava, kratochvíle, žert; komedie: *ludibria seriis permiscere T; ludibria rerum mortalium T* hra osudu; b) posměch, potupa, pohana; rouhání: *ludibrio* (dat. účel.) *esse* (*facere alqd*) *alci* ku posměchu, na posměch někomu.

lūdibundus, *a, um* [*ludo*] hravý, hrající (si), žertující, veselý; ▬ metaf. doplň. hravě (t. j. lehounce, bez námahy).

lūdicrus (mask. nedolož.) *a, um* [*ludus*] náležející ke hře; 1) závodní, zápasní; divadelní, herecký: *ludicra praemia V* (obyčejné) závodní ceny; *ars ludicra LT; valeat res ludicra H* divadlo; *orta seditio ludicro initio T* k němuž dala podnět (nevinná) hra; *nox sollemnibus epulis* (dat.) *ludicra T* věnovaná hodům a hrám; *spectaculum ludicrum Cu* n. subst. **lūdicrum,** *ī, n.* = *ludi,* hry v divadle n. v cirku, vůb. slavnost: *Isthmiorum l. L* hry isthmijské; *l. fuit equi pugilesque L* hry záležely ze závodů jízdeckých a zápasů pěstních; 2) zábavný, kratochvilný, žertovný: subst. *ludicra exercendi aut venandi C* zábava při cvičení a lovu; *versus et cetera ludicra pono H* hříčky (t. j. obyčejné zábavy společenského života)

lūdificātiō, *ōnis, f.* [*ludificor*] vl. zahrávání s někým, škádlení, pokoušení: *l. hostis L;* posmívání, posměch (*alcis* z někoho): *l. veri L;* klamání, šálení, balamucení.

lūdificō, *āre, āvī, ātum,* ob. dep. **lūdificor,** *ārī, ātus sum* [*ludus, facio*] zahrávati si (*alqm* s někým), škádliti, tropiti si žerty n. posměch z někoho, posmívati se někomu: pass. (*Romani*) *ludificati incerto proelio S* stavše se hříčkou nepravidelného boje; klamati, šáliti; praegn. zmařiti něco: *qui ludificati priorem locationem erant L.*

lūdimagister, *trī, m.* (psáno též *lūdī magister*) učitel.

lūdiō, *ōnis* a **lūdius,** *iī, m.* [*ludus*] herec, zejm. nižšího druhu, srov. ‚komediant', tanečník v pantomimech: *ludiones ex Etruria acciti L.*

lūdō, *ere, sī, sum* [srov. *ludus*] 1)

hráti (si) a) *l. pilā* v míč, *aleā* v kostky; básn. *l. calamo V* pískati na píšťalu; pohrávati, laškovati, čtveračiti, skotačiti; žertovati, baviti se, veseliti se: *ludentem lasciva (verba decent) H* veselému; zejm. o tanci: *in numerum l. V* poskakovati do taktu; = (básn.) *ludunt iubae per colla V* pohrává, vlaje; *florum coloribus ludit ager O* ‚směje se' barvami; b) trans. konati něco hravě n. hravého, pro zábavu: *haec ego ludo H* já skládám tyto hříčky (t. satiry); *in pulvere l. opus H* stavěti si domeček; 2) metaf. zahrávati si (*alqd* s něčím): *ludit in humanis divina potentia rebus O* zahrává si s lidskými osudy; odt. a) škádliti, pokoušeti, tropiti si smích, posmívati se; b) podváděti, klamati, balamutiti, oblouditi, šáliti: (*canes*) *illa ludit O* = unikne psům.

lūdus, ī, *m.* [*ludo*] 1) hra a) zábava, kratochvíle, zejm. tělesné cvičení (‚sport'): *flectere l.* (sc. *est*) *equos V*; *l. militaris L* cvičení; *nocturnus l. L*: *frui ludo aetatis L* užívati radostí mládí; (básn.) *amori dare* (v. t.) *ludum H* milostně laškovati; b) spec. (veřejné) hry, provozované státem původně jako část některých slavností, později samostatně pro zábavu lidu, zejm. byly hry v cirku (*ludi circenses*), zápasy gladiátorské (*ludi gladiatorii*) a divadla (*ludi scaenici*): *ludos facere* vystrojiti (n. konati, slaviti) hry; *ludis* (abl. času) o hrách; *ludi Olympia* (neutr. pl.) hry Olympijské; 2) meton. vl. hřiště a) cvičiště, škola pro gladiátory: *gladiatores, quos ibi Caesar in ludo habebat Cs*; *Aemilium* (v. t.) *circa ludum H*; b) odt. přenes. škola literní: *ludi litterarii* počáteční, nižší (elementární) školy; *Flavi l. H*; též o školách grammatiků a rhetorů: (*Isocratis*) *domus quasi l. quidam atque officina dicendi C*; 3) metaf. hříčka, hračka: *honores, ad quos per ludum pervenistis C* hravě; žert: *amoto quaeramus seria ludo H*; šp. sm. smích, posměch: *si ille tibi l.* (‚pro smích') *fuit C.*

luēs, *is*, *f.* [srov. *lutum*, *λῦμα*] 1) nakažlivá látka, nákaza, jed n. hnis nákazy: *dum prima l. pertemptat sensus V*; obr. *ut eos ludos haec l. impura pollueret C*; 2) meton. mor; metaf. pohroma, zkáza: *asperrima in Sardianos l. T.*

Lugdūnum, ī, *n.* jméno několika měst; zejm. nyn. Lyon; adj. **Lugdūnēnsis**, *e* lugdunský, lyonský.

lūgeō, *ēre*, *lūxī* (*luxti Cat* = *luxisti*), — [srov. *luctus*, *λευγαλέος*, *λυγρός*] míti smutek (pro někoho, projevovaný na venek); 1) truchleti a) abs. *ut tempore lugeat omni O* aby směl truchleti po všechen čas; (básn.) *lugentes campi V* pole smutku; b) trans. *l. alqm* (*alqd*) truchleti pro někoho, želeti někoho: *lugebēre nobis* (dat. pův. = *a nobis*) *O*; 2) meton. nositi smutek (= smuteční šat) (*alqm* po někom).

Lugiī viz *Lygii*.

lūgubris, *e* [*lugeo*] souvisící se smutkem; 1) smuteční: *sordes lugubres C*; *lugubre sagum H*; subst. *lugubria*, *ium n.* smuteční roucho *O*; *lugubres cantus H* = *θρῆνοι*; (*carmen*) *rebus et verbis et modis lugubre C* plná smutku; 2) truchlící, smutný; 3) meton. smutek působící, žalostný, smutný, neblahý, nešťastný: *lugubre bellum HT*; zlověstný, příšerný: *cometae lugubre rubent V.*

lumbus, ī, *m.* [srov. ‚ledvina'] ledvina, pl. bedra, ledví.

lūmen, *inis*, *n.* [z **louc-smen*, srov. *lux*, *luceo*] 1) v b. světlo; a) (básn. pl.) *lumina solis O* paprsky; světlost, jasnost; lesk, svit, třpyt, záře: *argenti l. O*; = ob. *l. iuventae V*; *quae iacerent in tenebris, nisi litterarum l. accederet C* kdyby nebylo ozářeno světlem spisů; *nec ullum habuit* (sc. *philosophia*) *l. litterarum Latinarum C* (t. j. nebyla po latinsku vysvětlována); b) meton. svítilna, pochodeň: *lumini oleum instillare C*; *sub lumina prima venire H* když se rozsvěcují světla (= večer); 2) spec. a) (denní světlo; meton. a) okno, vyhlídka, průhled: obr. *Catonis luminibus obstruxit haec posteriorum oratio C* (zakryla mu vyhlídku =) Katona zastínila; *duo lumina ab animo ad oculos C*; β) den: *lumine quarto prospexi Italiam V*; γ) světlo života, život: *per quem nec l. ademptum* (sc. *mihi est*) *O*: *cassum lumine lugent V*; svět; b) světlo zraku, zrak, oko (oči): *lumina ocu-*

lorum amisit N přišel o zrak; *tuetur Vesta, quod assiduo lumine cuncta videt O* věčným okem (vl. o věčném ohni na jejím oltáři); 3) m. též a) okrasa, chlouba, ‚hvězda': *lumina civium C* hvězdy občanstva; *lumina ducum V* hvězdy mezi vůdci; ▪ spec. *verborum et sententiarum lumina C* slovní i myšlenkové ozdoby; vzor; vrchol, rozkvět; skvělá stránka; b) spása, spasná hvězda: *hunc l. quondam rebus nostris dubiis futurum L.*

lūmināria, *ium* (n. *um*), *n.* [*lumen*] okenice.

lūminōsus, *a, um* [*lumen*] světlý, jasný, obr. skvělý.

1. lūna, *ae, f.* [z **louc-snā*, srov. *luceo, λύχνος*] měsíc (těleso nebesk.): *per lunam V* při měsíci, za svitu měsíce; *minorem ad lunam H* když měsíce ubývá, při poslední čtvrti měsíce; pl. o měsíc. v různých fasích: *novae pergunt interire lunae H*; *lunae sequentes ordine V* čtvrti měsíce; odt. meton. měsíc jako část roku: *damna* (v. t.) *celeres reparant caelestia lunae H*; ▪ básn. meton. *roscida l. V* (měsíční) noc; ▪ person. **Lūna,** Luna, bohyně měsíce (= *Σελήνη*), sestra boha slunce (*Sol*), s nímž byla zobrazována; ochránkyně dvouspřeží, hlavní její chrám byl na Aventinu; na Palatinu ctěna jako *Noctiluca* v. t.; často stotožňována s Dianou.

2. Lūna, *ae, f.* přístavní město na sev. hranici Etrurie, nyn. Spezzia; adj. **Lūnēnsis,** *e* lunský, z Luny.

lūnāris, *e* [*luna*] měsíčný, měsíční; metaf. měsícový, měsícovitý, podobný srpku měsíčnému: *inerant lunaria fronti cornua O.*

lūnō, *āre, āvī, ātum* [*luna*] ohýbati, zahýbati v podobě půlměsíce, do polokruhu: *l. arcum O*; *acies l. Pr*; part. perf. pass *lunatus, a, um* zakřivený v podobě půlměsíce, měsícovitý, srpovitý: *lunatae peltae V.*

lunter viz *linter.*

1. luō, *ere, uī,* (*luitūrus*) [srov. *λύω*, něm. lösen; odt. *solvo*] odpykati, splatiti, napraviti, odčiniti, ‚smýti' 1) (*alqd rē*): *libidinem sanguine l. C* zaplatiti krví; *post non simili poenā commissa luetis V*; *luitur homicidium certo pecorum numero L'* z vraždy možno se vyplatiti; trpěti, pykati za něco: *foedus l. V* odpykati za porušení smlouvy; *magna luis commissa V*; přenes. *ut luendis periculis publicis piacula simus L* abychom byli (smírnou) obětí k odvrácení nebezpečí; 2) spec. odčiniti zaplacením, zaplatiti: *aes alienum l. Cu*; zejm. *poenam* n. *poenas l.* vl. zaplatiti pokutu, odt. vůb. býti trestán, vytrpěti trest; *capite poenas l. T* zaplatiti to smrtí; odt. basn. *crudele luisti supplicium V* krutým jsi odpykal trestem; *exsilium poenam* (doplňk.) *luebat O* pykal vyhnanstvím za trest *O.*

2. luō odvozeno z komposit. s *lavo* (jako *abluo, diluo*) mýti (pozd.).

lupa, *ae, f.* [*lupus*] vlčice; metaf. nevěstka, děvka.

lupānar, *āris, n.* [*lupa*] nevěstčinec.

lupātus, *a, um* [*lupus*] opatřený (vlčími, jako vlk) zuby, zubovatý, zubatý: *lupatis frenis H*: subst. **lupātī,** *ōrum, m.* (sc. *freni*) n. **lupāta,** *ōrum, n.* (sc. *frena*) tvrdé udidlo.

Lupercal viz *Lupercus.*

Lupercus, *ī, m.* [*lupus* a *arceo*, vl. odvratitel vlků?] luperk, člen družstva pro kult boha Fauna (v. t.); *Luperci* byli dvojí, *Quinctiales* a *Fabiani* (družstvo *L. Iulii*, zřízené na počest Caesarovu, k němuž náležel i Antonius, bylo brzy zrušeno); o svátku Faunově (zv. **Lupercālia,** *ium* n. *iōrum, n.*, též *Lupercal ludicrum L* svátek luperků), jehož střediskem byla Faunova jeskyně (**Lupercal,** *ālis, n.*) na sev.-záp. svahu Palatina, slaveném 15. února, po obřadech značících očišťování a smiřování běželi nazí luperkové, opásaní jen kozlími kožemi, kolem Palatinu a mrskali každého na potkání řeménky (*februa*, v. t.) pro štěstí a zejména ženy, aby byly plodné.

Lupia (n. **Luppia**), *ae, f.* (?) přítok dolního Rýnu s pravé strany, nyn. Lippe.

lupīnus, *a, um* [*lupus*] vlčí; subst. **lupīnus,** *ī, m.* n. **lupīnum,** *ī, n.* vlčí bob n. hrách, škrkavičník; děti při hře a herci na jevišti užívali bobů jako ‚peněz', odt. *nec ignorat, quid distent aera lupinis H* (asi = ‚jaký jest rozdíl mezi zlatem a pozlátkem', t. j. zná cenu svého daru).

1. lupus, *ī*, *m.* [sr. λύκος, ‚vlk', Wolf; pův. **luqu̯os* z **u̯lqu̯os*] 1) vlk, zvíře významné v bájích a pověrách: *lupi Moerim videre priores V* (na koho se vlk př. nenadálém setkání nejdříve podívá, ten prý na chvíli oněmí); — přísl. *l. in fabula C* ‚my o vlku a vlk za humny'; *hac urguet l., hac canis H*; *l. custos ovium C* srov. kozel zahradníkem; — spec. *l. in virum solitus vultus mutare ferinos O* (t. j. vlkodlak, v jehož existenc od pradávna bylo věřeno); 2) přenes. a) tvrdé udidlo (= *frenum lupatum*) *O*; b) (železný) hák: *lupi ferrei L*; 3) druh ryb, okoun mořský, šlích: *l. Tiberinus H.*

2. Lupus, vlastní jméno mužské: zejm. 1) *L. Cornelius Lentulus Lupus*, konsul r. 156 př. Kr., proti němuž prudce útočil Lucilius ve svých satirách *C H*; 2) viz *Rutilius.*

lūridus, *a*, *um* [sro. χλωρός] bledožlutý, žlutavý, zažloutlý, bledý: meton. *l. horror O* bledá hrůza; *lurida aconita O* (t. j. působící smrtelnou bledost).

luscinia, *ae*, *f.* [— *cano*] slavík.

luscus, *a*, *um* mhouřící jedno oko; jednooký.

lūsiō, *ōnis*, *f.* [*ludo*] hraní, hra: *in ludum* (do školy) *discendi, non lusionis C.*

Lūsitānia, *ae*, *f.* jihozáp. část poloostrova pyrenejského, asi nyn. Portugalsko; adj. **Lūsitānus**, *a*, *um* lusitanský; subst. **Lūsitānī**, *ōrum*, *m.* Lusitané.

lūsor, *ōris*, *m.* [*ludo*] hráč; metaf. *l. amorum O* básník milostných hříček.

lūstrālis, *e* [2. *lustrum*] 1) očistný, smírný, náležející k očistné, smírné oběti: *l. aqua O*; *lustralia exta V*; 2) vždy po pěti letech se opakující, pětiletý: *lustrale certamen T.*

1. lustrātiō, *ōnis*, *f.* [1. *lustrum*] přebývání v doupěti: *silvestres cursus lustrationesque pati C.*

2. lūstrātiō, *ōnis*, *f.* [2. *lustro*] 1) očišťování, očista, smírná slavnost, lustrace: *l.* byl důležitý úkon náboženský, jímž byl jistý předmět (město, národ, vojsko, loďstvo, pole) očišťován od vědomé n. nevědomé poskvrny, smiřován s božstvem a uváděn znova pod jeho ochranu; při *l.* bylo užíváno různých očistných prostředků, jako vody, ohně, kuřidel a žertva byla voděna kolem očišťovaného objektu; lustrace byly pravidelné (viz *lustrum*) a mimořádné (ku př. při prodigiích); 2) synekd. a) (od lustrace vojska, spojené s přehlídkou) přehlížení, obcházení: *l. municipiorum C*; b) *solis l. C* dráha.

1. lūstrō, *āre*, *āvī*, *ātum* [od * *lūstrum* osvícení k *luceo*] osvěcovati: (*Aurora*) *lustrabat lampade terras V.*

2. lūstrō, *āre*, *āvī*, *ātum* [2. *lustrum*] 1) vl. očišťovati (a smiřovati; o významu viz *lustratio*), posvěcovati: *l. agros, urbem L, exercitum CT, classem L*; *lustrata suovetaurilibus area* (sc. *Capitolii*) *T*; (básn.) med. *lustramur Iovi* (dat. prosp.) *V* t. j. konáme smírnou obět Jovovi; 2) synekd. a) konati přehlídku vojska, přehlížeti: *l. exercitum*; — přenes. prohlížeti, pozorovati; dohlížeti, hleděti, zírati na něco: *totum lustrabat lumine corpus V*; *Sol, qui terrarum opera lustras V* (= Ἠέλιός θ', ὃς πάντ' ἐφορᾷς καὶ πάντ' ἐπακούεις u Homera); *vestigia lustrat V* hledá = jde po stopě; odt. *l. animo alqd C* zkoumati, uvažovati; b) obcházeti něco: *ignem lustravere in equis V* objeli; *l. choro alqm V* tančiti kolem někoho; *stella lustrat orbem C* prochází kruhem; odt. v. b. procházeti něco, něčím: *ultimas terras lustrasse Pythagoran C*; *l. navibus aequor V* přeplouti; — přenes. *multa alia victrix nostra lustravit manus* básn. *C* mnoho vykonala; *pericula V* přestáti.

1. lustrum, *ī*, *n.* [* *lu-strom*, srov. *lutum, lues*, λῦμα] vl. močál, kaluž; ob. brloh, doupě, peleš zvěře; meton. houstina: *per devia lustra vagantes O*; metaf. brloh, nevěstčinec: *ex tenebris lustrorum C.* — Podle jiných výkl. totožné s **2. lūstrum.**

2. lūstrum, *ī*, *n.* [*lavo*; srov. 2. *luo*] 1) vl. očišťování (očista, smírná slavnost, lustrace) občanstva, shromážděného jako *exercitus* na poli Martově, konané od censora, losem určeného, každých 5 let jako závěrečný akt censu; žertvou byla při něm *suovetaurilia* (v. t.); o významu viz *lustratio*: *l. condere L* (význ. *peragere*) provésti smírnou slavnost = dokončiti census; 2) meton. pětiletí,

lustrum; básn. *circa lustra decem flectere mollibus iam durum* (t. t. II 2) a)) *imperiis H* skoro padesátiletého, padesátníka; vůb. léta: *veniet lustris labentibus aetas V.*

lūsus, *ūs, m.* [*ludo*] hraní, pohrávání, hra: hend ad. *per lusum atque lasciviam L* ve skotačivé rozpustilosti; zábava: *lusus gravitate carentes O*; přenes. žertování, žert; hříčka: *lusibus advertere numen ineptis O.*

Lutātius, jméno plebejského rodu římského; zejm. 1) *C. Lutatius Catulus,* zvítězil jako konsul r. 241 př. Kr. nad Kathagiňany u Aegatských ostrovů; 2) *Q. Lutatius Catulus,* konsul r. 202 př. Kr., porazil spolu s Mariem Cimbry u Vercell na t. zv. polích Raudských r. 201; účastnil se činně války se spojenci; za války občanské, podlehnuv s optimaty Mariovi, skončil sebevraždou (r. 87); muž vzdělaný, řečník a spisovatel; 3) *Q. Lutatius Catulus Capitolinus* (syn předešl.), přívrženec optimatů, jeden ze soudců Verrových; zasvětil obnovený chrám na Kapitoliu (odt. přijmení); odpůrce moci Pompejovy, Caesarův a Katilinův.

lūteolus, *a, um* [demin. od *luteus*] žlutavý, žlutý.

Lutētia, *ae, f.* (*L. Parisiorum*) nyn. Paříž.

1. luteus, *a, um* [1. *lutum*] 1) vl. a) zbláta: *luteum opus O* (= vlaštovčí hnízdo); jílovitý: *Rheni luteum caput H*; b) zablácený; 2) metaf. bezcenný, ničemný, daremný: *luteum negotium C* bezcenná věc.

2. lūteus, *a, um* [2. *lutum*] vl. zbarvený resedou; žlutý, žlutavý, zažloutlý, nažloutlý: *lutea Aurora V O* (srov. u Homera Ἠὼς κροκόπεπλος); *l. pallor H.*

lutulentus, *a, um* [1. *lutum*] zablácený, blátivý, zamazaný: *lutulenta palma H*; *diluvio tellus lutulenta recenti O* rozbahněná potopou; – obr. o slohu: *cum flueret l. H* když jeho tok je kalný (t. j. chybuje proti ‚čistotě'); přenes. nečistý, oškliv ý, hnusný, šeredný: *lutulenta vitia C.*

1. lutum, *ī, n.* [srov. *lues,* 1. *lustrum,* λῦμα] bláto, bahno; hlína, jíl: obr. *o tenebrae, l., sordes C* (= neřád).

2. lūtum, *ī, n.* ryt, žlutinka, reseda barvířská (*Reseda luteola*); meton. žlutost, žluť.

lūx, *lūcis, f.* (abl. význ. lokál. *lūcī* s'arolat. *m.*) [z koř. * *leuk*—, srov. λευκός, λεύσσω, něm. Licht, čes louč] 1) v. b. světlo a) *l. longe alia est solis quam lychnorum C*; zejm. světlo sluneční: *auctor lucis O* (= Apollon); *aestiva l. V* letní paprsky; (básn.) (*equi*) *lucem naribus efflant V* oheň; b) svit, lesk, záře, třpyt: *luce coruscus aëna* (v. t.) *V*; obr. *honoris l. C* (sm. sláva); c) přenes. sm. jasnost, objasnění, vysvětlení: (*sententiae*) *lucem auctoris desiderant C*; *parum claris lucem dare H*; 2) spec. a) (denní) světlo: *ante lucem* přede dnem; *sub lucem* na úsvitě, k ránu; *in lucem* do rána, do bílého dne; *prima luce* za svítání; *luce* n. *luci* ve dne; – odt. meton. α) den: *centesima l. est haec ab interitu P. Clodi et altera C*; β) světlo života, světlo světa, život: *edi in lucem* spatřiti světlo světa; *animus lucis contemptor V*; γ) světlo veřejnosti, veřejnost: *Isocrates forensi* (v. t.) *luce caruit C*; *in luce atque in oculis civium C*; b) světlo zraku, zrak, oko (oči): *damnum lucis ademptae O*; 3) metaf. a) okrasa, chlouba, ‚hvězda': *urbs, l. orbis terrarum C*; b) spása, hvězda spásy, štěstí: *lucem afferre rei publicae C*; *l. quaedam affulsisse civitati visa est L*; c) (o osobě) *mea l.* má hvězdo, má duše; odt. *gemina simul luce carere O* (t. j. života a milenky).

luxuria, *ae, f.* i **luxuriēs,** *ēī, f.* [*luxus*] bujnost; 1) vl. bujný vzrůst: *l. se getum V*; *luxuriem premit O*; 2) metaf. a) sm. zbujnělost, nemírnost: *haec victoria in haud salubrem luxuriam vertit* (zvrhlo se) *L*; b) přepych, záliba v přepychu; marnotratnost, rozmařilost (jako vlastnost, srov. *luxus*); hýřivost, prostopášnost, zhýralost: meton. *exercitum collectum ex agresti luxuria C* z venkovských rozmařilců; obr. *motum et luxuriem addidit arti tibicen H* změkčilost.

luxuriō, *āre, āvī, ātum,* pozd. též dep. **luxurior,** *ārī, ātus sum* [*luxuria*] bujeti; 1) zvl. bujně růsti: *seges luxuriabit O*; – obr. *luxuriat toris pectus V*; *membra luxuriant O* (plností) bujejí, kypí;

subst. *luxuriantia compescet H* bujné výhonky; 2) býti bujný a) bujně skákati, dováděti: (*equus*) *fremit luxurians V*; *in pratis luxuriat pecus*; b) metaf. bujně n. nemírně si vésti, zbujněti: *laeta principia magistratus eius nimis luxuriavere L*; spec býti rozmařilý, prostopášný, hýřiti.

luxuriōsē, adv. [*luxuriosus*] bujně, nezřízeně; rozmařile, prostopášně, zhýrale.

luxuriōsus, *a, um* [*luxuria*] bujný; 1) vl. *luxuriosa frumenta* u *C*; 2) metaf. a) sm. nemírný, přílišný, nezřízený: *luxuriosa laetitia L*; b) spec. α) marnotratný, rozmařilý, rozkošnický, zhýralý, prostopášný; β) milovný přepychu, nádhery; o věcech: nádherný.

luxus, *ūs* (dat. *uī*, též *ū*), *m.* bujnost; 1) vl. u rostlin; obr. *nimio ne luxu obtusior usus sit geniali arvo V* ztučněním; 2) metaf. a) rozmařilost o jednání (srov. *luxuria*), hýřivost, prostopášnost, zhýralost: *nimio luxu fluere L* tonouti v rozmařilosti; b) (bez přihany) nádhera, přepych, bohatost: hend. diad. *in convivio* (v. t.) *luxuque L*; *regalis l. V*.

Lyaeus, *ī*, *m.* [*λυαῖος* = vyprostitel, osvoboditel] příjmení boha Dionysa jako dárce vína, jež osvobozuje od starostí: *pater L. V*; ▬ meton. α) subst. Bakchův mok = víno: *uda Lyaeo tempora H*; β) adj. Bakchův = vinný: *latex L. V*.

Lycabās, (*antis*), *m.* [*λυκάβας* rok, podle jednoho (pochybného) výkl. vl. doba, po kterou vrah musil jako vyhnanec (*λύκος*) pobývati mimo vlast] vlastní jméno mužské O.

Lycaeus, *ī*, *m.* [sc. *mons*, *Λύκαιον ὄρος*] pohoří v jihozáp. Arkadii, zasvěcené Diovi a Panovi; adj. **Lycaeus,** *a, um* lykajský.

Lycambēs, *ae*, *m.* [*Λυκάμβης*] parský šlechtic, otec Neobuly, o niž se ucházel Archilochos; jedovaté verše odmítnutého básníka dohnaly prý jej i jeho dceru k zoufalství.

Lycāōn, *onis*, *m.* [*Λυκάων*] mythický král v Arkadii, jejž Zeus proměnil ve vlka za to, že jemu jako hostu předložil lidské maso; jeho dcera byla nymfa Kallisto (v. t.), jež odtud sluje **Lycāonis,** *idis*, *f.* [*Λυκαονίς*] dcera Lykaonova; ▬ přenes. sm. *Lycaonides* vnuk Lykaonův, t. Arkas (v. t.): *tertia post nonas removere Lycaona Phoebe fertur O*; adj. **Lycāonius,** *a, um* Lykaonův: *Lycaonia mensa O*; *Lycaonio sub axe O* pod severním nebem (poněvadž Kallisto byla proměněna v souhvězdí Velkého medvěda).

Lycāonēs, *um*, *m.* Lykaonové v Malé Asii, sev. od pohoří Tauru (město Ikonion); adj. **Lycāonius,** *a, um* lykaonský; subst. **Lycāonia,** *ae*, *f.* (*Λυκαονία*) země Lykaonie.

Lycēum n. **Lycium,** *ī*, *n.* [*Λύκειον*] posvátný okres v Athenách, zasvěcený Apollonu Lykeiovi (*Λύκειος*) s gymnasiem, ve kterém učil Aristoteles po 13 let; ▬ přenes. gymnasium v tuskulské ville Ciceronově *C*.

Lychnidum, *ī n.* n. **Lychnidus,** *ī*, *f.* město a pevnost v již. Illyrii na břehu stejnojmenného jezera *L*.

lychnūchus, *ī*, *m.* [*λυχνοῦχος*] svícen, kandelábr.

lychnus, *ī*, *m.* [*λύχνος*] kahan, svítilna, lampa.

Lycia, *ae*, *f.* [*Λυκία*] Lykie, krajina na jihozáp. pobřeží Malé Asie; adj. **Lycius,** *a, um* lykijský: *Lyciae catervae H* (spojenci Trojanů pod vedením Glauka a Sarpedona); *L. deus Pr* = Apollon, jenž měl v lykijském městě Patarech slavnou věštírnu; odt. *Lyciae sortes V*; subst. **Lyciī,** *ōrum*, *m.* Lykiové, Lyčané.

Lycium viz *Lyceum*.

Lycomēdēs, *is*, *m.* [*Λυκομήδης*] král na ostrově Skyru, u něhož se Achilleus v přestrojení skrýval, otec Deidameiin, s níž měl Achilleus syna Neoptolema.

Lycōris, *idis*, *f.* (acc. *Lycorida O*, voc. *Lycori V*) [*Λυκωρίς*] pseudonym herečky jménem *Cytheris*, propuštěnky senátora Volumnia Eutrapela (odt. též *Volumnia*), jež byla milenkou básníka Galla (před tím triumvira Antonia) a zdrojem jeho poesie.

Lycormās, *ae*, *m.* [*Λυκόρμας*] 1) řeka v Aitolii, pozd. Euenos; 2) vlastní jméno mužské *O*.

Lycōtas, *ae, m.* [*λύκος* a *οὖς*] 1) vlastní jméno mužské *Pr* (= snad *Postumus*); 2) jméno Kentaura *O.*

Lyctius, *a, um* [*Lyctus* (*Λύκτος*) město na Kretě] lyktský, z Lyktu; básn. = kretský.

Lycūrgus, *ī, m.* [*Λυκοῦργος*] vlastní jméno mužské; zejm. 1) mythický král thráckých Edonů, protivník Dionysův, začež potrestán šílenstvím; 2) zákonodárce spartský; 3) athenský řečník za doby Demosthenovy, jenž vynikl poctivostí při spravování obecního jmění, snahou o kulturní zvelebení Athen a přísností, se kterou stíhal provinění proti obci; odt. adj subst. **Lycurgēī,** *ōrum, m.* lidé (přísní) jako Lykurgos, o jedn. os. druhý Lykurg *C.*

Lycus, *ī, m.* [*Λύκος*] 1) vlastní jméno mužské, zejm. otec Thrasybulův *N*; 2) jméno několika řek v Malé Asii, zejm. přítok Maiandra ve Frygii.

Lȳdia, *ae, f.* [*Λυδία*] 1) krajina uprostřed záp. pobřeží Malé Asie (hlav. město Sardy); adj. **Lȳdius,** básn. též **Lȳdus,** *a, um* lydský; básn. též sm. etruský, podle pověsti, že Lydové přišli pod vedením Tyrrhenovým do Italie a usadili se v pozd. Etrurii: *Lydius Thybris V*; subst. **Lȳdī,** *ōrum, m.* Lydové, básn. = Etruskové: *Lydorum manus V*; 2) vlastní jméno ženské, oblíbené v římských básních milostných *H.*

Lygiī, *ōrum, m.* germánský kmen mezi horní Vislou a Odrou *T.*

lympha (starolat. **lumpa**), *ae, f.* [*νύμφη*] 1) vl. vodní víla, nymfa (*Lumpae* v kultu později stotožněny s řec. nymfami): *Gnatia lymphis iratis exstructa H* (t. j. mající nedostatek vody); 2) meton. (čistá) voda, zvl. pramenitá n. říčná, pl. i sg. coll. vlnky: *l. fugax H.*

lymphāticus a **lymphātus,** *a, um* [*lympha*] stižený hněvem vodních vil, t. zachvácený odporem proti vodě, t. j. vzteklý, pominulý (dle jedné ze známek vztekliny; srov. u hesla 2. *formido*: *aquae formidatae*), (přenes.) šílený: *lymphata mens Cat H*; *lymphaticus pavor L.*

Lyncēstae, *ārum, m.* [*Λυγκησταί*] kmen v sev.-záp. Makedonii v krajině zv. Lynkestis; adj. **Lyncēstius,** *a, um* lynkestský: *L. amnis O* v Lynkestidě (s vodou nakyslé chuti, účinkující opojně jako víno).

Lynceus, *eī m.* (gen. *Lyncei H*, acc. *Lyncea V*, voc. *Lynceu Pr O*) [*Λυγκεύς*] vlastní jméno mužské; zejm. 1) messenský heros, syn Afareův, pověstný bystrým zrakem; účastnil se výpravy Argonautů a kalydonského lovu; usmrcen v boji s Dioskury (viz i *Leucippos*): přenes. *quis est tam L. C* (kdo má tak bystrý zrak); *Lyncei contemplari oculis H*; adj. **Lyncēus,** *a, um* Lynkeův; 2) jeden z 50 synů Aigyptových, choť Hypermestřin; patron. **Lyncīdes,** *ae, m.* potomek Lynkeův *O*, t. Perseus, vnuk Akrisia, vnuka Lynkeova; 3) druh Aeneův *V.*

Lyncus, *ī, m.* [*Λύγκος*] 1) král skythský, proměněný od Demetry v rysa (*λύγξ*) *O*; 2) město v sev.-záp. Makedonii v krajině zv. Lynkestis *L.*

lynx, *lyncis, m.* i *f.* (gen. pl. *lyncum O*, acc. *lyncas HO*) [*λύγξ*] rys, zvíře Bakchovo.

lyra, *ae, f.* [*λύρα*] 1) lyra, hudební nástroj strunový; 2) meton. lyrické básnictví, lyrická báseň, píseň: *non hoc iocosae conveniet lyrae H*; 3) přenes. souhvězdí *Lyra*, dle pověsti proměněná lyra Orfeova

Lyrcēus, *a, um* (*Lyrceum, ī, n.* [*Λύρκειον* sc. *ὄρος*] pohoří na vých. hranici Arkadie) lyrkejský: *Lyrcea arva O.*

lyricus, *a, um* [*λυρικός*] náležející k lyře, lyrický: *soni lyrici O* lyry; *l. senex O* starý mistr lyry (t. Anakreon); subst. **lyricī,** *ōrum, m.* lyričtí básníci *Plin*; **lyrica,** *ōrum, n.* lyrické básně, písně *Plin.*

lyristēs, *ae, m.* [*λυριστής*] hráč na lyru, v. b. hudebník *Plin.*

Lyrnēsus i **Lyrnēssus,** *ī, f.* [*Λυρνησσός*] město v Troadě, odkud ukořistil Achilleus Briseovnu, jež odt. sluje **Lyrnēsis,** *idis* (voc. *Lyrnesi O*), *f.* Lyrnesanka, dívka z Lyrnesu *O*; adj. **Lyrnēsius,** *a, um* lyrneský, z Lyrnesu.

Lȳsander, *drī, m.* [*Λύσανδρος*] vlastní jméno mužské; zejm. 1) chrabrý a zároveň lstivý vojevůdce spartský ve válce peloponneské; porazil Atheňany u Aigospotamů a dal jim vládu 30 tyranů; padl ve srážce s Thebany u Haliar-

tu r. 395; 2) spartský efor, podporovatel krále Agida IV. v jeho snahách o znovuzřízení ústavy Lykurgovy (r. 242 př. Kr.).

Lȳsiās, *ae, m.* [*Λυσίας*] jeden z dekady attických řečníků (asi 450—370), zakladatel atticismu, prostého, střízlivého slohu řečnického.

Lȳsimachīa, *ae, f.* [*Λυσιμάχεια*] jméno několika měst, zejm. město na thrackém Chersonesu, založené od Lysimacha; adj. subst. **Lȳsimachīēnsēs,** *ium, m.* obyvatelé Lysimachie.

Lȳsimachus, *ī, m.* [*Λυσίμαχος*] vlastní jméno mužské; zejm. 1) otec Aristeidův; 2) vojevůdce Alexandra Velikého, po jehož smrti se stal králem Thrakie; r. 281 byl od Seleuka Nikatora poražen, padl v boji a jeho říše se rozpadla.

Lȳsippus, *ī, m.* [*Λύσιππος*] zejm. *L.* ze Sikyonu, slavný kovolijec řecký za doby Alexandra Velikého.

Lȳsis, *idis* (acc. *im*), *m.* [*Λῦσις*] 1) pythogorovec z Tarentu, učitel Epameinondův; 2) říčka v Malé Asii *L*

Lȳsithoë, *ēs, f.* [*Λυσιθόη*] dcera Okeanova, dle jedné pověsti matka Herakleova *C.*

M

M jako zkratek značí: 1) předejmení *Marcus*, **M'** = *Manius*; 2) číslo 1000 (podle slova *mille*).

Macareus, *eī, m.* [*Μακαρεύς*] 1) syn Aiolův, bratr Kanačin; odt. **Macarēis,** *idis, f.* [*Μακαρηίς*] dcera jeho Isse; 2) druh Odysseův; 3) Lapith.

Maccius, *a* rod říms., z něhož poch básník Plautus.

Macedō, *onis, m.* [*Μακεδών*] (acc. pl. *Macedonas*) Makedon, pl. Makedonové, národ sev. od Řecka; *Macedonum robur L* sbory po způsobu maked. vyzbrojené; *Macedones Cadueni T* osada maked. ve Frygii; adj. **Macedonius,** *a, um* [*Μακεδόνιος*] makedonský: *sarissa O*; **Macedonicus,** *a, um* [*Μακεδονικός*]: *mare L* moře Egejské mezi Makedonií a Thrakií; jako čestné přijm. Q. Caecilia Metella, jenž 146 učinil Makedonii provincií římskou; **Macĕdonia,** *ae, f.* (-ē-*O*) Makedonie, země na sev. od Řecka, poč. od hory Olympu, pův. až k řece Strymonu.

Macella, *ae, f.* [*Μάκελλα*] městečko na Sicilii již. od Segesty.

macellum, *ī, n.* a) pův. trh, tržnice zvl. na maso, masné krámy: *annonam in macello cariorem fore C* ceně masa přiskočí, maso bude dražší; b) přenes. *barathrum macelli H* nenasytný jícen trhu (o nenasytovi).

macer, *macra, macrum* [srov. *μακρός*, něm. mager] hubený; *taurus V, turdi H*; *homo H*; přenes. *solum C* půda hubená, špatná; jako jméno rodové: *C. Licinius M.* dějepisec a řečník, trib. lidu r. 73; *Aemilius M.* didakt. básník z Verony, starší Vergilia; *Aemilius M.* básník ep., přítel Ovidiův.

māceria, *ae, f.* [srov. *macero*] plot, ohrada, ohrazení, zvl. z hlíny promíšené, pozd. též z cihel n. kamení: zeď.

mācerō, *āre, āvī, ātum* [srov. *μάσσω*, mačkati] měkčiti (zvl. ponořením do tekutiny nebo máčením); přenes. o lidech: seslabovati, křehkým činiti, vysilovati: *fame alqm L, siti Cu; desiderio L: ignibus macerari H* býti stravován.

machaero-phoros, *ī, m.* [*μαχαιροφόρος*] nosič šavle, služebný průvodce.

Māchanidās, *ae, m.* [*Μαχανίδας*] samovládce lakedaimonský 208 př. K.

Machāōn, *onis, m.* [*Μαχάων*] rek a lékař achajský před Trojou, syn Asklepiův; adj. **Machāonius,** *a, um* Machaonův, machaonský: *artes O.*

māchina, *ae, f.* [z dorského *μᾱχανᾱ́* = *μηχάνη*] a) stroj, umělé zařízení za účelem nějaké práce: *M. Regulus, quem ... illigatum in machina vigilando necaverunt C* jejž usmrtili přivázavše jej k stroji, jenž mu nedovoloval spáti; zvl.

válec, páka k posunování a zdvihání; *lapis apportandus fuit machina sua; trahunt siccas machinae carinas H*; stroj dobývací n. obléhací: *machinis oppidum expugnare S*; odt. *machina ventura desuper urbi V* stroj, jenž chce přijíti na záhubu města; **b)** přenes. umělé zařízení k oklamání někoho, lstivý výmysl, úskok, lest: *dolus aut m. C.*

māchināmentum, *ī, n.* stroj, přístroj, zvl. dobývací.

māchinātiō, *ōnis, f.* [*machinor*] **a)** strojové zařízení, mechanismus, hybná síla: *cum machinatione quadam moveri aliquid videmus C; data est quibusdam (bestiis) machinatio quaedam C.* **b)** stroj, přístroj: *navalis Cs* stroj k posunování lodí; *aquam machinationibus ex mari expromere Hirt* stroj čerpací; stroj dobývací: *locus machinationibus importunus S; vineae et alia machinationum genera L; machinationem instituere Cs.*

māchinātor, *ōris, m.* [*machinor*] **a)** stavitel strojů, mechanik: *inventor ac m. bellicorum tormentorum L; m. doli Epeus V* stavitel podvodného koně; *magistris et machinatoribus Severo et Celere (domum exstruxit) T* dle plánů a za vedení S. a C.; **b)** strůjce, původce: *omnium C, harum omnium rerum C, horum omnium scelerum C; belli L.*

māchinor, *ārī, ātus sum* [*machina*] zaříditi, vymysliti, provésti, vytvořiti: *opera ad usum orationis C*; zosnovati, nastrojiti: *necem alci L; indicium S; pestem alci, in alqm C, perniciem senatoribus S*; part. perf. někdy ve sm. passiv.: *indicium a P. A. machinatum S.*

maciēs, *ēī, f.* [*macer*] hubenost; přenes. o oseni *O* chudost; o slohu *T* suchopárnost; *m. incubuit terris H* úbytě, sucholiny; *macie confecta suprema forma viri V* muž hladem zcela zmořený.

Macra, *ae, m.* [*ὁ Μάκρης*] pohraniční řeka mezi Etrurií a Ligurskem, nyn. Magra.

Macra *cōmē* [*Μακρὰ κώμη*] ves na hranicích thessalských v Lokridě.

macrēscō, *ere, —, —* [inchoat. od *macer, * maceo*] hubeněti, hubnouti.

Macrī *campī* ‚Dlouhé Lány', rovina v Gallii předalpské.

Macris, *idis, f.* [*Μακρίς*] ostrov v moři Egejském naproti mysu Myonnesu.

Macrō, *ōnis, m.* [*Μάκρων*] náčelník praetorianů, oblíbenec Tiberiův † za Caliguly.

Macrochīr, *īros, m.* [*Μακρόχειρ*] ‚Dlouhoruký', příjmení Artaxerxa I.

mactō, *āre, āvī, ātum* [*mactus*] **1)** zvelebovati, obohacovali, uctivati: *honōre alqm C*; zvl. uctivali bohy obětí, odt. **2)** obětovati: *lectas bidentes V*; zabíti: *iuvencos O, hostiam H*; přenes. obětovati, utratiti, zničiti někoho: *Penthea O, (ego) mactatus essem C; mactandum tradere alqm alci C* jako (nutnou) oběť vydati; trestati, *hostes supplicīis C.*

mactus, *a, um* [vl. part. perf. od **mago* rozmnožovati, zvelebovati] užív. jen tv. *macte* a *macti* pův. v mluvě nábož. zvelič ený, zvelebený, poctěný, oslavený, obyč. voc. *macte esto!* přijmi zavděk, budiž ti k libosti! pak jako zvolání vůči lidem: buď zdráv! sláva! na zdar! výborně! zdař bůh! *macte virtute diligentiaque esto L* zdar tvé zdatnosti a pečlivosti!; *macte esto virtute H* zdar tvé ctnosti!; *vos macti virtute estote Cu*; t. ž absol. *macte!* nazdar!

macula, *ae, f.* **a)** skvrna, zvl. jinobarevná na kůži: *bos maculis insignis V; maculae pellesque T* skvrnité kůže; **b)** skvrna na těle nebo na šatě: *corporis m. naevus C; maculas de vestibus auferre O*; **c)** oko, díra na síti: *retia maculis distincta O; reticulum minutis maculis C* sítka s drobnými oky; **d)** přenes. eth skvrna = hanba: *delenda est vobis illa m. C, m. regni publicati C; adulescentiae maculae C.*

maculō, *āre, āvī, ātum* [*macula*] poskvrniti, potřísniti *alqd alqa re*; též přenes. = zhanobiti, zneuctíti.

maculōsus, *a, um* [*macula*] skvrnitý: *maculosae tegmine lyncis V, vellus O*; se skvrnami, zašpiněný: *vestis C, arena O*; přenes. eth. pošpiněný = zneuctěný, poskvrněný: *vir omni dedecore m. T; nefas H* zneuctívající neřest.

madefaciō, *ere, fēcī, factum*, pass. *madefiō* [*madeo*] vlhkým učiniti, zvlhčiti,

navlhčiti: *herbas V*; *Graeciam sanguine C*, *gladii sanguine madefacti C* meče krví zbrocené, pod. *terra cruore O*.

madeō, *ēre*, *uī*, — [*μαδᾶν* rozplývám se] **a)** býti vlhký n. mokrý: *madebunt parietes C*; *genae tristi imbre Cat*; velmi často part. *madens*, *tis* vlhký, mokrý: *campi T*, *coma C*, *terrae*, *nix O*; **b)** měknouti, rozplývati se: *igni exiguo V*; **c)** přetékati, býti pln: *Socraticis sermonibus H*; **d)** meton. býti opilý: *festa luce m. Tib.*

madēscō, *ere*, *maduī*, — [inchoat. od *madeo*] vlhnouti: *semusta robora V*, *tellus nubibus O*, *aspergine pennae O*.

madidus, *a*, *um* [*madeo*] vlhký, mokrý; *glebae auro O* nasycené, plné zlata.

mador, *ōris*, *m.* vlhko, mokro.

Maduatēnī, *ōrum*, *m.* národ v sev. Thrákii.

Madytos, *ī*, *f.* [*Μάδυτος*] přístavní městečko na thrác. Chersonesu u Sestu.

Maeander, *drī*, též **Maeandros**, *drī*, *m.* [*Μαίανδρος*] Maiandros, řeka v Ionii ústící u Mileta a tvořící nesčetné množství záhybů; odt. jako appellat. = záhyb, oklika; *quos tu maeandros .. quaesisti? C*; dle pak lem na šatě, ozdoba tohoto tvaru, maeander: *quam* (*chlamydem*) *plurima circum purpura maeandro duplici Meliboea cucurrit V*; adj **Maeandrius**, *a*, *um* Maiandrův: *unda Pr*; *iuvenis O* = Kaunos, vnuk boha této řeky.

Maecēnās, *ātis*, *m.* jm. rodové původu etrurského. Nejznámější C. Cilnius M., rytíř říms., přítel Augustův a příznivec básníků své doby, zvl. Vergilia a Horatia, † 8 př. K.

Maecius, *a* rod římský, z něhož byl *Sp. Maecius Tarpa*, kritik dramat. děl za doby Augustovy; *Maecia tribus* čtvrt římská; *ad Maecium* osada u Lanuvia asi dle něj. Maecia nazvaná.

Maedī, *ōrum*, *m.* [*Μαῖδοι*] národ thrácký na hranicích makedonských na lev. břehu Strymona; adj. **Maedicus**, *a*, *um* maedský, a subst. **Maedica**, *ae*, *f.* země Maedů.

Maelius, *a* rod říms., z něhož nejznámější *Sp. Maelius*, jenž byv obviněn, že baží po samovládě, byl na rozkaz diktatora L. Quinctia Cincinnata usmrcen Servilicm Ahalou; *Sp. M.* tribun lidu 435; *Q. M.* r. 321 účastník smlouvy kaudijské; adj. **Maeliānus**, *a*, *um* Maeliův: *caedes L*; subst. **Maeliānī**, *ōrum*, *m.* stoupenci Maeliovi.

maena, *ae*, *f.* [*μαίνη*] malá rybka mořská z rodu ostnoploutvých, jejíž nepříliš chutné maso bylo pokrmem chudiny.

Maenala, *ōrum*, *n.* n. **Maenalus**, *ī*, *m.* [*Μαίναλος*] pohoří v Arkadii od Megalopole k Tegei, Panovi zasvěcené; adj. **Maenalius**, *a*, *um* mainalský n. arkadský: *deus O* = Pan; *Arctos O* = Kallisto; *versus V* o písni pastýřské; **Maenalis**, *idis*, *f.* mainalský: *ursa O*; *ora O* = Arkadie; *nympha O* = Karmenta (pocházející otcem svým Euandrem z Arkadie).

Maenas, *adis*, *f.* [*Μαινάς*] bakchantka, mainadka; u *Pr* o Kassandře jako věštkyni bohem nadšené.

Maenius, *a* rod říms. 1) *C. M.* kons. 338 bojoval šťastně spolu s Kamillem proti Antiu, začež mu postaven sloup na foru *columna Maenia*; 2) *M.* vrstevník Luciliův, známý hýřil, jenž prodal dům svůj na foru Katonovi, vymínil si však jeden sloup, aby se mohl dívati na zápasy gladiatorské; 3) tribun lidu 286, dle něhož *lex Maenia*; adj. **Maeniānus**, *a*, *um*, subst. **Maeniānum**, *ī*, *n.* balkon, arkýř. (Maenius 1) jako censor stavěl na dom ch na foru první balkony).

Maeones, *um*, *m.* [*Μαίονες*] obyvatelé Lydie Maeonové; adj. **Maeonius**, *a*, *um*, **a)** maeonský: *Bacchus V*, *rex V*; *ripae O*; *senex*, *vates O* = Homér; *carmen H chartae O* poesie homérská; **b)** etrurský: *nautae O*; **Maeonidēs**, *ae*, *m.* = Homér; **Maeonis**, *idis*, *f.* = Lydka, zejm. Arachne n. Omfale.

Maeonia, *ae*, *f.* krajina Maeonů, Maeonie = 1) Lydie *O*; 2) Etrurie *V* (pon. byla z Lydie zalidněna).

Maeōtae, *ārum*, *m.* [*Μαιῶται*] národ skythský u moře Azovského, jež nazývá se **Maeōtis** (-*āĕō-* *O*), (*id*)*is*, *f.* [*Μαιῶτις λίμνη*]; odt. obyv. sluji též **Maeōtidae**, *ārum*, *m.* [*Μαιωτίδαι*]; adj. **Maeōtius** a **Maeōticus**, *a*, *um* maiotský: *tellus V* = Krym; u řím básn. často značí studený sever.

Maera, *ae, f.* [*Μαίρα*] žena ve psa proměněná.

maereō, *ēre,* — a) zarmoucen býti, truchliti (tiše, mlčky): *vos taciti maerebatis C; nec tamen ut primus maere mala talia passus O* nemysli, žes první, jenž utrpěl takové nehody; *talia maerentem O* takto smutně volajícího, takto naříkajícího; *nemo maeret suo incommodo C* nikdo netruchlí nad svým neštěstím; *homines alienis bonis maerentes C* rmoutící se pro cizí štěstí; t. ž *quod* n. acc. c. inf.; b) přech truchliti nad něčím, oplakávati něco: *filii mortem C, calamitatem rei publicae C, fratrem H translatos alio amores H.*

maeror, *ōris, m.* [*maereo*] zármutek, truchlení, nářek: *m. est aegritudo flebilis C.*

maestitia, *ae, f.* [*maestus*] zármutek, zarmoucenost, sklíčenost, smutná nálada.

maestus, *a, um* a) zarmoucený, smutný o osob. i o věcech; b) zarmucující, smutek působící n. oznamující, neblahý nešťastný: *funera O, luctus V, vestis Pr, avis O, arae V.*

Maevius, *a* rod říms. 1) písař Verrův; 2) špatný básník *V H.*

maga, *ae, f.* [*magus*] kouzelnice, čarodějnice.

magālia, *ium, n.* slovo punské, chyše, stany (kočovníků); *Magalia, Magar* Nové město v Karthagině.

mage v z *magis.*

Magetobrīga, *ae, f.* město na lev. břehu Araru, záp. od Vesontiona; u něho porazil Ariovistus Gally.

magicus, *a, um* [*μαγικός*] kouzelnický, kouzelný: *m. artes V* kouzelnictví; *terrores magicos rides H* strachu před kouzelníky se směješ.

magis n. **mage,** adv. [srov. *magnus*] více a) opisu e komparativ adjektiv a adverbií: *tuti aut eo magis honesti sunt S* nejsou tím ani bezpečnější ani váženější; *adspice, num māge sit nostrum penetrabile telum V* hlouběji-li pronikne; *versiculos magis factos H = perfectos, politos; m. necessarius C; m. accusatorie C* více po způsobu žalobníků; b) u sloves a subst.: *animi imperio magis utimur S* větší prospěch máme; *scire m. L* lépe věděti; *m. erit paricida C* větším bude otcevrahem; *nihil vidi magis C* toho naprosto nevidím; *est magis, quod (ut)* tím větší jest příčina, důvod, aby; jest to spíše důvodem pro to, aby; *non invideo, miror magis V* spíše se divím; *magis velle = malle, magis malle C* raději chtíti; c) zvl. spojení: *eo, tanto, hoc magis* tím více, *quo m.* čím více; *tam m., quam m. V* tím více, čím více; *multo m. C* mnohem více, daleko spíše; *nihilo m. C* o nic více = rovněž tak ne; *solito m. L* více než obyčejně; *m. etiam C* ještě více; *m. magisque, m. et m., m. atque m. C V H* víc a více; d) z por. *non magis, quam C L* nejen, nýbrž i; právě tak, jako; *non magis amore quam more N* ne tak z lásky jako z obyčeje; *non m. sibi quam rei publ. C* méně sobě než obci; ne tak sobě, jako spíše obci.

magister, *trī, m.* [dvojnás. kompar. od *mag-nus*] a) vyšší, představený, náčelník, správce: *m. populi C* = diktátor; *m. equitum L* velitel jízdy; *m. morum C* dozorce nad mravy = censor; *m. sacrorum L* vrchní kněz; *m. militiae S* vůdce vojska; *m. pecoris C V* nejvyšší pastýř *m. Arcadius V = pastor Aristaeus; cessere magistri V* (sc. *pecoris*) ustoupili pastýři, nic nezmohli; *m. ovium V* ovčák; *m. elephanti L* poháněč slona; *m. navis N C H* pán lodi, kapitán; *excutitur pronusque m. volvitur V* vypadne a střemhlav řítí se kormidelník; *m. cenandi C* předseda kvasu; *m. societatis C* ředitel; b) učitel (vl. *ludi m.* = správce školy): *artium, virtutis C, eloquentiae N; usus est m. optimus C;* c) původce, rádce, vůdce: *habeo auctores et magistros maiores nostros C; magistrum exuere T* rádce se zbaviti, odstraniti.

magisterium, *ī, n.* úřad správce, dozorce: *m. morum C* = censura; *m. conviviorum C,* t. ž absol. *me magisteria delectant C,* předsednictví kvasu.

magistra, *ae, f.* vůdkyně, učitelka: *philosophia vitae m. C; vita rustica parsimoniae C; luxuriae Pr.*

magistrātus, *ūs, m.* [*magister*] a) úřad: *magistratum petere, capere, inire,*

adipisci, obtinere, gerere (zastávati), *abrogare* (odníti), *se magistratu abdicare* vzdáti se úřadu, poděkovati se; *m. et imperia S* úřady občanské a vojenské; b) úředník: *magistratum designare, declarare, renuntiare, deligere; epulae magistratuum C; his magistratibus N* za jejich úřadování. Úřady říms. byly *maiores* a *minores*, ony konsulát, praetura, censura, tyto ostatní, ony voleny v komitiích centuriatních, tyto v tributních; dále děleny úřady v řádné (*ordinarii*) a mimořádné (*extraordinarii*); k těmto patřily: diktatura, velitelství jízdy, *interrex, praefectus urbi, decemviri legibus scribundis*; úřady *cum imperio* (diktator, konsul, praetor) a *sine imperio* (censor, aedil, quaestor); úřady kurulské (konsulát, praetura, censura, aedilita kuruls.) a nekurulské.

magmentārius, *a, um* [*magmentum* přídavek k oběti] jako obětní dar zasvěcený.

magnanimitās, *ātis*, *f.* velkoduchost, šlechetné smýšlení, velkomyslnost.

magn-animus, *a, um* velkoduchý, udatný, zmužilý: *heroes, duces, gentes V*; *Achilles, leo, Iuba O, vir C*; avšak *Phaëthon O* zpupný.

Magnēs, *ētis*, *m.* [*Μάγνης*] Magnéťan, obyv. thessals. poloostrova Magnesie; *M. lapis C* magnet; **Magnētēs**, *ium*, *m.* Magnéťané, obyv. města Magnesie v Lydii *T*, v Ionii *T*, neb v Thessalii *L*; **Magnēsia**, *ae*, *f.* [*Μαγνησία*] 1) poloostrov thessalský; 2) město v Karii u Maiandru; 3) m. v Lydii u Hermu; **Magnēssa**, *ae*, *f.* [*Μάγνησσα*] Magnéťanka; **Magnētis**, *idis*, *f.* [*Μαγνῆτις*] magnétská (o lodi Argo zbudované v M.); **Magnētarchēs**, *ae*, *m.* [*Μαγνητάρχης*] nejvyšší úředník v Magnesii.

Magnī campī ‚Velké Pole', osada u Utiky.

magnificē, adv a) velkolepě, nádherně: *convivium exornare C, habitare C*; velice: *laudare C*; b) honosivě, zpupně: *incedere L, loqui L Tib, circumspicere C; omnes honores magnificentissime gessit C* s největší nádherou, okázalostí.

magnificentia, *ae*, *f.* a) vysoké smýšlení o něčem: *rerum humanarum C*; b) nádhera, okázalost: *epularum, funerum, ludorum C; ne huius quidem magnificentiae L* nádherných staveb i naší doby; c) honosivost, vypínavost: *verborum C, composita in magnificentiam oratio T* honosivá.

magnificus, *a, um* [*magna facere*], komp. *magnificentior*, superl. *magnificentissimus* a) velkolepý, nádherný, skvělý: *aedes, urbes O, ludi C, ornatus C*; *factum N, res gestae L, genus dicendi C*; *cum factis vir m., tum factorum ostentator haud minor L* mužem jsa, jenž dovedl skvělé činy vykonati, neméně však je na odiv stavěti; b) o duchu: povznesený, vznešený: *animo excelso magnificoque C*; c) ve šp. smyslu honosivý, vychloubavý: *magnifica S* řeči honosné; *m. ex alqa re S* honosící se, vypínající se pro něco; *magnificentius est dicere C* bylo by trochu vychloubáním.

magniloquentia, *ae*, *f.* vznešená, vybraná mluva: *Homeri C*; honosivá řeč: *legatorum L*.

magniloquus, *a, um* honosivý: *os O*.

magnitūdō, *inis*, *f.* velikost a) místní: *regionum, mundi, maris C, fluminis Cs* vysoká voda; *urbis L* velký rozsah; *corporis CsL; silva magnitudinis infinitae Cs* nesmírně rozsáhlý; *simulacra immani magnitudine Cs* ohromně veliké; b) číselně: *aeris alieni C* množství dluhů, veliké dluhy; *copiarum N* veliký počet; *fructuum C* množství; c) co do významu: *m. rerum gestarum N rei C* závažnost; *imperatoria m. T* důstojnost; d) co do stupně a síly: *frigorum C* krutost mrazů; *poenae C* krutost trestu; *animi* velkodušnost, *consilii C* hloubka úsudku; *ingenii C* síla ducha.

magnopere, adv., u *C magno opere*, superl. *maximo opere* velice, velmi (jen u sloves); též v záp. vět. *nulla m. clade accepta L* bez větší (zvláště velké) porážky; *nemo m. eminebat L* nikdo zvláště; *non m. laboro C* příliš se nestarám.

magnus, *a, um* [srov. *μέγας*], komp. **maior** (vl. *maiior*, 1. slab. poslí dlouhá), *us* [z **mag-ios*-], superl. **maximus**, *a, um* veliký 1) a) prostorově: *domus C, oppidum Cs, barbae et capillus C* dlouhý; *corpus N* veliké, vysoké tělo; *aquae magnae L* velká voda;

ubi mare magnum esse coepit S počne-li se moře vzdouvati; **b)** o věku: *maior* (sc. *natu*) starší, *maximus* nejstarší n. prvorozený (*stirpis L*), *max. pater V* praotec; t. ž *magnus natu L* starý, *maiores natu L* = senátoři; attr. t. ž *maximo natu filius N* nejstarší syn; u *Plin maior* = dospělý, *minor* nedospělý; *annos natus maior quadraginta C* starší čtyřiceti let; odt. **maiōrēs,** *um, m.* předkové (vl. staří); **c)** počtem, váhou, významem: *magnae pecuniae C* veliké, značné peníze; *auri magna talenta V* = těžké; *maximae gentes N* velmi lidnaté; *magnae copiae N* četné; *m. comitatus* četný průvod; *m. frumenti numerus Cs* značné množství obilí; *magni aestimare, ducere, putare, esse* vysoko ceniti, velkou cenu míti; *magno emere, vendere* draho kupovati, prodávati; **d)** časově: dlouhý: *m. annus V*; avšak *m. annus C* veliký rok světový (= 12.954 roků); **2)** přenes. **a)** veliký, silný, prudký: *imber Cs C, aestus maritimus Cs*; *magna voce C* silným hlasem, hlasitě; *stridor, murmur V*; zvl. o stavu duš.: *dolor Cs* prudký, *luctus C* hluboký; *ira, amor V, gaudium, cura N, studium pugnandi Cs, exspectatio C* napiaté očekávání; *metus qui maior absentes habet H* jenž mocněji jímá nepřítomné; vzhl. k obtížnosti *m. onus, labor C, formica magni laboris V* velepilný mravenec; *magno periculo* (*familias habere*) *C* jen s velikým nebezpečím; *bellum m. et difficile*; **b)** vzhl. k významu: důležitý, vážný: *m. officium C* důležitá záležitost; *m. testimonium C* závažné svědectví; *m. auctoritas C* veliká vážnost; *m. Carthago H* vznešená; *maxima rerum Roma V* nejmocnější na světě; *magnae parvaeque superstitiones L* všechny možné pověry; *maiore animo pacis opera inchoata L* s větším ještě úsilím chopil se prací míru; = zvl. substantivně: *maiora concupiscere N* po větších, vyšších věcech, po vyšším postavení dychtiti; *magna locutum reppulit O* za pyšné rouhání; *quae me ad maiora reservo?* ke kterým ještě větším útrapám; *referre veri maiora fide O* věci k víře nepodobné; *quod maius est C* což jest věc důležitější, významnější; *id quidem maximum est C* již to jest velmi závažné n. s velikým zřetelem; *alqd in maius celebrare S, ferre L* nad míru velebiti, zveličovati; *in maius credi T* býti pokládán za horší; *in maius provehere alqd H* zdaru dopřávati něčemu; *magna curare C* o důležité věci se starati; *maximum eius operum fuit L* nejzáslužnější; **c)** o lidech: vznešený, vysoce postavený: *magni pueri magnis e centurionibus nati H* (ironicky); *vir m. C, m. et bonus T*; odt. *Iuppiter optimus maximus C, magna sacerdos V* vznešená, velebná; *pontifex maximus L*; *Magna Mater C* = Kybele; *maximus intra me deus est O* nejmocnější = Amor; *magnus in hoc bello Themistocles fuit N* měl velikou vážnost (dovedl se uplatniti); **d)** o věcech nehm.: *minae C, virtus Cs, spes N, dedecus H, dies T* (významný), *causa Pr* (vážná), *verba magna C* honosivá; pod *magna lingua H*; *ingenium C* značné nadání.

Māgo, *ōnis, m.* [*Μάγων*] **1)** příjm. Veliký, v 2. pol. šestého stol. př. K. slavný vojevůdce karth.; napsal dílo o rolnictví, jež bylo přelož. do latiny a v zlomcích jest zachov.; **2)** bratr Hannibalův jenž zvěstoval vítězství u Kanen v Karthagině.

magus, *ī, m.* a **maga, ae,** *f.* [slovo pers.] **a)** kněz perský, mag: *magi sunt genus sapientum et doctorum in Persis C*; **b)** čaroděj, kouzelník; jako adj: *maga manus, magae artes O.*

Maharbal, *is, m.* vojevůdce Hannibalův u Kanen.

Māia, *ae, f.* [*Μαῖα*] **1)** dcera Atlantova, matka Hermova; **2)** jedna z Pleiad.

māiālis, *is, m.* [sc. *sus*] **a)** vyřezaný vepř, jenž 1. května bohyni Máji byl obětován; **b)** přen s. jako nadávka „vykleštěné prase": (*consulem*) *in hoc maiali invenire non possum C.*

maiestās, *ātis, f.* [od *maius*] **a)** velikost, vznešenost, důstojnost: *deorum C, patria L* otcovská, *regia Cs, consulis C, senatus Plin, loci L* velebné místo; *imperii N* = hegemonie: *populi Romani C* svrchovanost národa říms.; **b)** zvl. o císařích a svrchovanosti národa; odt. *maiestatem laedere L* porušiti, uraziti svrch. národa; *deminutio maiestatis C* urážka svrchov.; *lex de imminuta maiestate, lex Varia de maiestate C, lex maiestatis C* zákon o urážce svrchovanosti národa n.

Veličenstva; *maiestatis iudicium C* soud pro ur. Vel.; *maiestatis damnari, absolvi C, reus maiestatis T.*

Maius, *a, um* [snad souvisí s *maior*] starolat. bůh jako ochránce vzrůstu; odt. (*mensis*) *M.* květen, *Calendae, Idus Maiae* 1., 15. května.

māla, *ae, f.* [srov. *maxilla*] **a)** čelist: *malis absumere mensas V, malis increpare V; leones horribili mala H* chrup; *malis ridentem alienis H* = s nevčasnou veselostí (srov. Hom. Od. 20, 347); **b)** líce, tváře.

malacia, *ae, f.* [μαλαχία] bezvětří, klidné moře *Cs.*

male, adv., komp. **peius,** superl. **pessimē,** špatně, zle **a)** ob. u sloves *facere O, habere Cs* znepokojovati, *audire C* býti ve špatné pověsti, *vivere H* bídně, nuzácky žíti, *existimare de alqo C, numquam tam m. est Siculis C* nikdy nevede se S. tak špatně; *male sit alci C* čert ho vezmi! spral ho kat!; *m. mereri de alqo C* špatné zásluhy si zjednati; *male vincetis, sed vincite O* zle t. j. s mou záhubou; *m. quaerere rapit ventus O; tangentis male singula H* hostě, jenž jednotl. soust sotva se dotýká; **b)** málo, téměř ne-, ne-: *civitas m. pacata C; m. densatus ager L* nedosti hutný; *legio m. plena L* nemající plného počtu; *statio m. fida carinis V* stanoviště ‚nehrubě bezpečné' (litot.) = velmi nebezpečné lodím; *m. fortis O* = *ignavus; cumulos ruit male pinguis harenae V* = *infecundae* hromádky neúrodné prsti; *regnum L* zločinem se domáhati vlády; *m. cogitanti bellum denuntio C* nepřátelsky smýšleti, zlé za lubem míti; **c)** zvl. o výsledku: nešťastně, nepříznivě: *rem gerere N pugnare S L* bojovati s nezdarem; *m. optatos premis axes O* ke své záhubě vyžádaný; *labores m. ceciderunt Cs* špatně dopadly, jsou marny, bezvýsledny; *ter m. sublato ense O* marně, nadarmo; *digitus m. pertinax H* nadarmo tvrdošíjný; odt. *m. emere* draho koupiti, *m. vendere* lacino prodati; **d)** o nevhodné míře: **α)** sotva: *frondes m. haerentes O* listy málo již držící *m. sani poetae H* = *vesani; m. salsus H* nevhod vtipný; *Troiani m. feriati H* velmi nevčas; **β)** příliš: *calceus m. laxus H; Sulcius ambulat et Caprius rauci m. H* nadobro ochraptělí; *m. parvus H* příliš malý; *m. dispar H* příliš nerovný (co do síly).

Malēa, *ae, f.* [*Μαλέα, Μάλεια*] mys v Lakonice nyn. Cap Malio.

maledicē, adv. utrhačně, potupně: *loqui L, dicere C.*

male-dīcō, *ere, dīxī, dictum* tupiti, láti absol. n. alc; *potores maledicunt liberius H* činí poznámky (trochu) zlomyslné; part. *maledicens* pomlouvačný, klepavý: *civitas C.*

maledictiō, *ōnis, f.* pomluva, tupení.

maledictum, *ī, n.* pohana, potupa, nadávka, pomluva.

maledicus, *a, um,* komp. *maledicentior,* superl. *maledicentissimus* hanlivý, pomlouvačný, utrhačný.

male-faciō, *ere, fēcī, factum* zle činiti, škoditi někomu *alci*; **malefactum,** *ī, n.* zlý čin.

maleficium, *iī, n.* **a)** zlý čin, zločin: *committere C* dopustiti se, *facere, perficere C* spáchati; *in maleficio deprehendi C* při zločinu býti postižen; **b)** zvl. škoda způsobená, bezpráví, křivda: *ab iniuria et m. temperari Cs, sine m. et iniuria Cs; sine ullo m. Cs* bezevšeho projevu nepřátelství.

male-ficus, *a, um,* komp. *maleficentior,* superl. *maleficentissimus* **a)** špatně jednající, zločinný, subst. zločinec; **b)** nepříznivý: *m. naturam in corpore fingendo nancisci N* ‚macešská' příroda; subst. neutr. *alia malefica T* jiné kouzelné prostředky, čáry.

male-nōminātus, *a, um* překl. řec. *δυσώνυμος* zlého významu, zlověstný: *verba H.*

male-suādus, *a, um* špatně radící.

Maleventum, *ī, n.* [podle ob. výkl. lid. etym. m. *Māleventum* od řec. *μᾶλον* jablko; spíše jm. massapské = město na kopci] město přejmenované r. 268 př. Kr. na Beneventum (v. t.).

malevolentia, *ae, f.* zloba, nepřízeň, nenávist; někdy zlomyslnost: *m. est voluptas ex malo alterius C.*

malevolus n. **malivolus,** *a, um,* komp *malevolentior,* superl. *malevolentissimus* zlovolný, nepříznivý, zlomyslný: *malevoli sermones C, malevolentissimae obtrectationes C;* jako subst. zlomyslník, závistník, nepřítel, nepříznivec; *invidi et malevoli C; ut omnium malevolorum animos frangeremus C.*

Māliacus, *sinus* záliv Malijský mezi Řeckem a Thessalií naproti sev. rohu Euboie; *ager Maliensis* území Malijské, v němž leží Thermopyly.

mā-lifer, *fera, ferum* [*mālum*] jablka nesoucí, na jablka bohatý: *Abella V.*

malignē, adv. [opak *benigne*] a) špatně, zlomyslně, závistivě: *loqui L, dicere Plin, sermonem habere Cu, detractare bene facta O*; b) chudě, nuzně, bídně: *praebere omnia L, laudare H* skoupě; *non mihi tam m. fuit Cat* nevedlo se mi tak bídně.

malignitās, *ātis, f.* a) zloba, zlomyslnost, nepřízeň: *malignitatis auctores quaerere L, m. et livor T*; b) skoupost: *patrum L; in auro quae m. est? L.*

malignus, *a, um* a) špatný, zlý, zlomyslný, závistivý, nepříznivý: *vulgus, caupones H; studia O* zhoubné; *oculi M* nepřející; *deus C* závistivý; *fama O; sub luce maligna V* (které nepřeje bezpečně kráčeti); b) skoupý: *ne parce malignus harenae H* nešetři skoupě pískem; c) špatný: *colles V* neúrodné; *terra Plin; aditus V* úzký.

malitia, *ae, f.* [*malus*] a) špatnost, zloba, škodolibost: *m. est fallax nocendi ratio C; m. mala bonis ponit ante C; tot imperatorum m. T*; b) šelmovství, škádlení: *nisi tua m. affuisset C.*

malitiōsē, adv. zlomyslně, potměšile, úskočně: *facere, obsistere, rem gerere C.*

malitiōsus, *a, um* zlomyslný, potměšilý, úskočný: *homo, interpretatio iuris, blanditiae C; Silva malitiosa L* [*ὕλη κακοῦργος*] les v Sabinsku.

malleolus, *ī, m.* [demin. od *malleus*] a) kladívko, sekyrka; b) sazenice, zvl. révová, hřízenice (podoby kladívka): *malleoli, plantae, sarmenta... C*; c) šíp k zapalování: *malleoli stuppae illiti pice L, malleolos et faces comparare C.*

malleus, *ī, m.* kladivo, sekera porážecí, perlík: *tempora discussit m. ictu O.*

Mallius, *a* rod říms., ob. = *Manlius*: 1) *Mallius Glaucia,* přítel Rosciův; 2) *Cn. Mallius Maximus,* kons. 105 v boji proti Kimbrům; 3) *C. Mallius,* stoupenec Katilinův padlý u Pistorie.

Malloea, *ae, f.* [*Μαλλοία*] pevnost v Thessalii sev. vých. od Larissy.

Mallus, *ī, f.* [*Μαλλός*] město v Kilikii u zál. isského; obyv. **Mallōtēs,** *ae, m.* Mallóťan.

mālō, *malle, māluī,* — [starší *mavolo* z *mage* (n. *magis*) *volo*] a) raději chtíti, raději voliti, dávati přednost: *vincere quam imperare L, nescire quam dicere H; se bene mori L, se metui quam amari N*; též s konj., s akk. alqd; někdy spoj. ještě s *potius* ano i s *magis C*; b) raději přáti: *illi omnia malo quam mihi C; malo universae Asiae C.*

mālobathrum, *ī, n.* [*μαλόβαθρον*] olej skořicový.

mālum, *ī, n.* [*μᾶλον, μῆλον*] a) jablko: *aurea mala V* (kdoulová jablka), *redolentia O*; b) vůb. plod jablku podobný: *felix m. V* citron; *m. Punicum V* granátové jablko.

malum, *ī. n.* (pl. *mala, ōrum*) a) zlo, špatnost, vada: *tua pervideas mala oculis inunctis H* přehlížíš-li vady své očima namazanýma (t. j. špatně vidoucíma); *me delectant mala mea H; bona aut mala S* přednosti nebo chyby; b) neštěstí, nehoda, utrpení: *m. inopinatum C, mala dura H, publicum LT; malis alqm eripere V; malis vinci L*; — zvl. *hanc ego malo domui O* na zhoubu svou; *malo adsuetus Ligur V* útrapám zvyklý; *diuturnitas externi mali N* války, *malo exercitum coercebat S* trestem; pod. *malum minitari militibus L, fama veterum malorum V* zločinů; *in illo ipso malo partem militum dimisit C* téhož dne (nešťastného); *m. habere C* škodu utrpěti; c) výkřik nevole: kýhočerta! kďasu!: *quae, malum, ratio est? L; quae, malum, est ista tanta audacia? C.*

malus, *a, um,* comp. **peior,** *us,* (vl. *pēiior*, 1. slab. posicí dlouhá), superl. **pessimus** špatný, zlý a) eth. *homo C, mores S. artes S* zlořády, neřesti; subst. *malus H* ničema, zlosyn; plur. (opak *boni*) *mali* (sc. *cives*) vl. špatní občané, šp. vlastenci, pak (naproti optimatům) strana lidu *N*; naopak *malos defendere N* = stranu šlechty; b) zlý, škodlivý, zhoubný, neštěstí přinášející, kouzelný: *venenum C, herbae Tib; ales, avis H* zlověstný; *gramina V* jedovaté; *lingua V* utrhačný; *malum carmen H* potupná, zlolajná (*carmen malum* špatná báseň); *nuntius C* ne-

blahá; *pudor H* nevčasný; *auspicium C*, neblahé; *mala fastidia H* falešný hnus; *mala copia sollicitat stomachum H* přecpanost; c) nešťastný, bídný, smutný: *sors O* úděl; *res S* smutné postavení; *pugna S* nešťastná, *in peius ruere V* zhoršovati se; *versa in peiorem partem sunt omnia C* vše se obrátilo na zlou stránku, k zlému; *peiora pati H* větší, horší nehody přestáti; d) nehezký, ošklivý: *puellae Cat*, *crus H*; e) špatný = nedostatečný, slabý: *philosophus*, *poeta C*, *versus CH*, *mala valetudo C* churavost.

1. mālus, ī, *f.* [srov. *mālum* z μῆλον] jabloň: *m. Assyria V* citroník.

2. mālus, ī, *m.* [srov. Mast] stěžeň, stožár, přen. stožár v divadle nesoucí rozepiaté plachty *L*: pilíř věže *Cs.*

malva, *ae*, *f.* sléz.

Māmers, *tis*, *m.* slovo oské a sabinské = Mars odt. **Māmercus**, ī, *m.* osky m. lat. *Marcus* 1) syn Marta a Rhey Silvie; 2) vojevůdce, pozd. samovládce v Catině, poražen od Timoleonta; 3) předejm. v rodu Aemiliově; *Mam. Aemilius Scaurus*, básník za Tiberia; **Mamertīnus**, *a*, *um* mamertinský: *civitas* = Messana; **Māmertīnī**, *ōrum*, *m.* Mamertini (= synové Mariovi) žoldnéři oskičtí, zmocnivší se r. 282 Messany.

Māmilius, *a* rod řím. poch. z Tuscula: 1) *Octavius Mam. Tusculanus*, zeť krále Tarquinia Hrdého; 2) *L. M. Tusc.* diktátor tuskulský; 3) *C. M. Limetanus*, tribun lidu, původce *lex Mamilia* (proti podplácení Jugurthovu) jinak zv. *M. rogatio*.

mamma, *ae*, *f.* [*madeo*, srov. μαζός] a) prs; b) výmě.

Māmurius Veturius vl. *Mamers* (bůh Mars), podle pověsti zhotovitel štítů salijských (*ancilia*); opěván byl v písni salijské: *Salii Mamurium canunt O.*

Māmurra, *ae*, *m.* rodové jméno ve Formiích; *M. praefectus fabrum* ve vojště Caesarově, boháč a marnotratník.

mancēps, *cipis*, *m.* [*manus* a *capio*] a) podnikatel, jenž přejímá za pevnou cenu veřejnou stavbu nebo přejímá ručení za společnost nějakou vůči státu: *per Italiam itinera fraude mancipum interrupta T*; *ad hastam publicam numquam accessit: nullius rei ... manceps factus est N*; *si res abiret ab eo mancipe C*; b) nájemce veřejných dávek, ručící vůči státu za společnost pachtýřů, generální nájemce: *mancipes a civitatibus pro frumento pecuniam exegerunt C*; c) kupec státního majetku (jménem společnosti): *m. fit Chrysogonus C*; *ne in praedae quidem sectione mancipem ... reperire potuisti C.*

Mancia, *ae*, *m.* říms. příjm.: *Helvius M.*, špatný řečník; *Curtilius M.* (neb *Curtius*), legát ve vojště porýnském za Nerona.

Mancīnus, ī, *m.* příjm. v rodu Hostiliově: *C. Hostilius M.*, konsul 136, původce smlouvy s Numantií, senátem neuznané.

mancipātiō, *ōnis*, *f.* ‚vzetí v držení', změna v držebnosti formálně provedená v přítomnosti pěti svědků: (formální) prodej a koupě něčeho.

mancipium, *iī*, *n.* [*mancipo*] a) formální koupě: *lex mancipii C* kupní smlouva; *mancipio dare fundum Brinnianum C* prodati; *alqd mancipio accipere C* koupiti; *hoc in mancipio C* při této koupi *ius mancipi C* právo kupní; b) právo majetku: *sui mancipii esse C* býti svým pánem, *res mancipi C* věc, na niž někdo má právo vlastnické; c) konkr. předmět formální koupí nabytý, (κτῆμα), zvl. otroci a dobytek: *mancipia in Italia relinquere Cs*; *quae m. voluit, abduxit C*; *mancipiis locuples H*; *da viam domino ad prehendendum mancipium L* (sc. *Verginiam*); *m. amicum domino H.*

mancipō n. **mancupō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*manus* a *capio*] ve vlastnictví odevzdávati, prodávati: *servos mancipari actori publico iubet T*; *quaedam .. mancipat usus H* do vlast. odevzdává upotřebování; přenes. *luxu et saginae mancipatus T* žraní oddán.

mancus, *a*, *um* chybný, nedokonalý, kusý, synon. *debilis*; *dixi me talibus officiis prope mancum H* nedostatečný; *manca praetura C* neúplná; *m. atque inchoatus C.*

mandātum, ī, *n.* [vl. part. perf. od *mando*] úkol, rozkaz, vzkaz, nařízení; *litterae mandataque C* písemný vzkaz,

zpráva; *mandata frangere H* baliček n. zapečetěný dopis do rukou daný rozlomiti.

mandātū, [isol. od *mandatus, ūs*] z nařízení, na rozkaz: *Sullae, meo C.*

Mandēla, *ae, f.* osada v Sabinsku u Digentie.

1. mandō, *āre, āvī, ātum* [z **manudare, manus* a *do*] a) odevzdati, svěřiti: *honores C* = propůjčiti, *magistratūs, imperia C, sacerdotia L; Polydorum .. mandarat alendum V* svěřil na vychování; *seniles partes iuveni H; forum m. siccis H* přiděliti, přikázati; o setbě *hordea sulcis V, semina harenae O; corpus humo V* (= pohřbíti); *fugae se m. Cs C* dáti se na útěk, utéci; *vinculis alqm m. C* uvrci do . . .; *animis alqd m. C* vštípiti; *litteris m. C.* papíru svěřiti, zaznamenati; *memoriae alqd m. C* zapamatovati si; b) uložiti, nařídíti: alci alqd, konj., ut s konj., zř. infin.; *res mandata C* úkol; v právn. = *mandatum* smlouva splnomocňovací, převzetí záležitosti nějaké za někoho bezplatně: *neque mandat quisquam nisi amico C* ukládá; *mandatum alqd recipere C* (term. techn. v právn.) vložiti na někoho něco k věrnému vyřízení; odt. *iudicium mandati C* soud pro špatné vyřízení věci svěřené; *rem mandatam neglegenter gerere C* věc uloženou nedbale provésti.

2. mandō, *ere, mandī, mānsum* kousati, žvýkati: *dentibus manditur .. cibus C; cruentam mandit humum V* kouše do země krvavé; *equi fulvum aurum V; postremo ad id ventum inopiae est, ut lora detractasque scutis pelles mandere conarentur L* že se pokoušeli žvýkati řemeny a kůže se štítů stažené.

Mandonius, *ī, m.* náčelník Hispanů za 2. války punské.

Mandropolis, *is, f.* město ve Vel. Frygii.

Mandūbiī, *ōrum, m.* kmen gallský s hl. m. Alesií.

Manduria, *ae, f.* [*Μανδύριον*] město v Kalabrii na silnici z Tarenta do Otranta.

māne, užív. jen v nom., acc. a abl. ráno, jitro: *vigilabat ad ipsum m. H* bděl až do bílého rána; *multo m. C* velmi časně ráno; *hodierno diemane C* dnes ráno; *postridie eius diei m. Cs* druhý den ráno; *cras m. C* zítra ráno; *plane m. Plin* zcela brzo ráno.

maneō, *ēre, mānsī, sum* [srov. *μένω*] 1) nepřech. zůstávati, trvati: a) *domi m. Cs, in patria C, uno loco N, ad exercitum L; totam hiemem ad exercitum Cs*; zvl. přes noc zůstati, přenocovati: *apud me cum tuis maneas C; eo die m. in Trebulano C; sub Iove frigido H* pod chladným nebem; b) v nějakém stavu zůstati, potrvati, dochovati se: *id hodie quoque publice refectum manet L* až do dnešního dne se dochoval; *parietes urbis manent C* dosud stojí; *lex m. C* jest v platnosti; *manere iis bellum L* válka že pro ně dále trvá; *sollemnes deinde mansere ludi L* hry potrvaly jakožto pravidelně se vracející, a to roční; *munitiones integrae manebant Cs* trvala bez porušení; *Priami dum regna manebant V* dokud trvalo (ve své moci); *manet alta mente repostum iudicium Paridis V* tkví hluboko v mysli soud Pariduv; *nihil semper statu suo manet C* nic netrvá stále beze změny; *illud maneat et fixum sit C* ať zůstane při tom; *in pactione manere N* vytrvati při úmluvě, smlouvu dodržeti; *manet imperterritus ille V* setrvává nezastrašen; 2) přech. čekati na někoho, očekávati někoho: *lacrimarum longa manere tempora vos poterunt O* slz dlouhé doby budou moci na vás čekati; *sin me aliud fatum manet C* očekává-li mne jiný osud; *hostium adventum m. L* dočkati příchodu nepřátel; *maneat nostros ea cura nepotes V* starost o to nechť počká na naše vnuky; *omnes una manet nox H* na všecky čeká jediná noc.

Mānēs, *ium, m.* [starolat. *manus* = dobrý; opak *im-manis*] eufem. o duších zemřelých: duchové ‚dobří' a též bohové podsvětí i podsvětí samo: *fabulae Manes H* bájné podsvětí; *nil feret ad Manes O = ad inferos* nic neponese na onen svět; *Manes profundi V* hlubiny podsvětí; meton. tresty za hříchy, peklo: *quisque suos patimur Manes V*; konkr. též tělesné pozůstatky, mrtvola: *id cinerem aut M. credis curare sepultos?*

V myslíš, že se o to starají pochovaní mrtví?; *sepulcra diruta, omnium nudatos Manes L* mrtvoly všech že jsou nepokryty.

manica, *ae, f.* [*manus*] a) rukáv: *tunicae manicas habent V*; b) pouta na ruce: *manicas et arta vincla levare V* uvolniti, sníti pouta; *in manicis et compedibus te tenebo H* spoutaného na rukou i nohou.

manicātus, *a, um* s dlouhými rukávy: *tunicae C Cu.*

manifestē, v klass. jen **manifestō,** adv. patrně, zřejmě, zjevně: *m. venenum deprehendere C*; *facinus m. compertum C*; *manifestius desiderare C, manifestius apparere V.*

manifestō, *āre, āvī, ātum* zjevným učiniti, zjeviti: *nitor galeae manifestabit latentem O* prozradí.

mani-festus [starolat. **manufestus**], *a, um* [*manus*, srov. *infestus*] pův. při činu dopadený, postižený, usvědčený: *Iugurtha manifestus tanti sceleris S* usv. z tak velikého zločinu; *m. ambitionis, delicti, coniurationis T*; *ne m. offensionis esset T*, aby nenechal na sobě znáti, že byl uražen; *manifesta vitae T* jevící známky života; *m. dissentire T* dávající na jevo, že nesouhlasí; – o věcech: makavý, zřejmý, patrný, nepopíratelný: *furtum manifestum C, caedes L, fides V, causa Pr, libido O*; *tamen velle manifesta magis ex illo habere S* že chce přece jen míti od něho zřejmější toho důkazy; *aliqd pro manifesto habere L* míti něco za dokázáno.

Mānīlius, *a* rod říms. 1) *M'. Manilius Nepos*, kons. 148, přítel P. Corn. Scipiona, právník, vojevůdce v Lusitanii; od něho poch. *leges Manilianae venalium vendendorum* kupní formuláře; 2) *C. Manilius*, tribun lidu r. 66, jenž navrhl Pompeja za vrch. velitele proti Mithridatovi (*lex Manilia*).

manipulāris (maniplāris), *e* k manipulu patřící, prostý: *miles O*; *iudices C* prostí vojíni jako soudcové; obyč. jako subst.: *tamquam unus m. C Rufus diu m., dein centurio, mox praefectus T*; *tres suos nactus manipulares Cs* zastihnuv tři vojíny ze svého manipulu.

manipulātim, adv. [*manipulus*] po manipulech: *m. excurrunt L*; *m. allocuti sunt T.*

manipulus n. **maniplus, ī,** *m.* [*manus* — *pleo* hrst] a) hrst, svazeček: *non immundi meminere sues iactare maniplos V* otýpky sena nerozhazují nečistí vepři (což pokládáno za znamení změny počasí); *filicum maniplis sternere humum V* svazečky pýřky postýlati půdu; b) ozbrojený oddíl, četa (třetina kohorty): *manipulos laxare Cs*; *desolati manipli tuta petunt V.*

Mānius, *a* předejm. říms. psané obyč. *M'.*

Manlius, *a* rod. říms. 1) *M. Manlius Capitolinus*, kons. 391, vynikající vojevůdce, záchrance Kapitolia proti Gallům; 2) *L. Manlius Torquatus*, diktátor r. 362 a 3) jeho syn *T. Manlius Torq.* příjm. *Imperiosi* pro svou přísnost nazvaní; tento r. 340 dal pro porušení kázně i svého syna popraviti; adj. **Manliānus,** *a, um* Manliův: *supplicium L* poprava M. M. Capitol.; *imperia L* = ukrutné, přísné rozkazy (od Manliův 2) a 3)); i samotné: *ista Manliana vestra C* manliovské rozkazy (= jichž nemožno provésti); *M. saltus* lesnaté pohoří v Hisp. Tarrac.; subst. **Manliānum,** *ī, n.* statek Ciceronův od jakéhosi M. pocházející.

1. mannus, *ī, m.* malý koník gallský rychlosti vynikající.

2. Mannus, *ī, m.* [germ. man] heros starogermánský, syn Tuiskonův, zakladatel národa germ.

mānō, *āre, āvī, ātum* a) kapati, kanouti, řinouti se: *toto corpore sudor V* pot s celého těla; *lacrimae LH, ex arbore guttae O*; *de flumine aqua O, fons O* prýští; s akk. *lacrimas marmora manant O* slzy roní; b) přenes. *fidis enim manare poetica mella te solum H* myslíš, že jen ty roníš, že jen od tebe linou básně medosladké; *aër per maria manat C* se rozlévá; pod. *rubor ore Cat*; zvl. o původu: počátek bráti, pocházeti, vycházeti odněkud: *e philosophiae fontibus illa m. C*; *peccata ex vitiis manant C*; c) šířiti se: *hoc malum per Italiam manavit C*; *nomen ad Pythagorae aetatem C*; *benignitas ex urbe in castra L*; *fama a Mutina C, rumor tota urbe L*; *rumor*

a *rostris per compita H* od řečniště šíří se pověst po rozcestích.

mānsiō, *ōnis, f.* [*maneo*] zůstání, setrvání: *in vita C*; pobyt: *Formiis C.*

mānsitō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *maneo*] stále zůstávati, bydleti; *sub eodem tecto T.*

mansuē-faciō, *facere, fēcī*; pass. *mansuēfiō, fierī, factus sum* krotiti: *uri mansuefieri non possunt Cs* zubři nedají se zkrotiti; přenes. o lidech: *mansuefacti et exculti C*; *plebem paulatim mansuefecerant L.*

mānsuēs viz **mānsuētus.**

mānsuēscō, *ere, suēvī, suētum* [*manus* a *suesco*] a) krotnouti, krotkým se stávati (o zvířatech); b) přenes. mírniti se, obměkčovati se, jemnějším se stávati: *nescia humanis precibus m. corda V* jež nedají se obm. lidskými prosbami; *tellus mansuescit arando V* vzdělává se, stává se plodnou.

mānsuētūdō, *inis, f.* [*mansues*] krotkost; přenes. mírnost, jemnost: *nostri imperii C, animorum C, populi Romani S* laskavost.

mān-suētus, *a, um* [*manus* a *suetus*] a) krotký: *sus L* vepř domácí; b) mírný: *m. in senatu C, civis C, amor Pr, ira fit mansuetior O* mírní se.

mantēle (mantīle), *is, n.* [*manus*] ‚ručník', ubrousek: *tonsisque ferunt mantelia villis V* ubrousky hladce ostřihané (obyč. bývaly hrubé).

mantica, *ae, f.* ranec, tlumok, vak.

Mantinēa, *ae, f.* [Μαντίνεια] město v Arkadii proslulé bitvou r. 362., nyn. zříceniny zv. Paleopoli.

Mantō, *ūs, f.* [Μαντώ] 1) věštkyně, dcera Teiresiova, matka Mopsova; 2) věštkyně dcera Herakleova, matka Oknova, dle níž prý pojmenována Mantua.

Mantua, *ae, f.* město v Gallii zapádské u řeky Mincia; nedaleko ní Andy, rodiště Vergiliovo.

manuālis, *e* [*manus*] do ruky se hodící, jako pěst veliký: *lapides Cs*; *saxum T* jež lze rukou házeti.

manubiae, *ārum, f.* [*manus*] a) peníze utržené za prodanou kořist, výtěžek z kořisti (část těch peněz byla odváděna do státní pokladny, část dostával vůdce a část byla rozdělována mezi vojáky): *qua ex praeda aut manubiis haec abs te donatio constituta est? C*; *m. Cimbricae C* Cimbrům odňatá; *aedem Fortis Fortunae de manubiis faciendam locavit L, ex manubiis Athenarum arx ornata est N*; též kořistní úděl vůdců: *Fulvius non dubitavit Martis manubias Musis consecrare C*; b) kořist neprávem nabytá, lup: *Verrem esse, qui vestras villas suis manubiis ornet? C*; *has manubias Rosciis Chrysogonum concessisse C.*

manubrium, *ī, n.* [*manus*] rukojeť, držadlo: *aureum C.*

manū-missiō, *ōnis, f.* propuštění z moci něčí, zejm. propuštění otroka na svobodu. Byla *iusta* (*censu, vindicta, testamento*) a *iniusta* (*inter amicos, per mensam, adoptione*).

manū-mittō, *ere, mīsī, missum* propustiti na svobodu (otroka).

manu-pretium, *ī, n.* mzda za práci, mzda vůbec, odměna, odplata *alcis rei* za něco.

manus, *ūs, f.*, dat. *manu Pr* a) ruka jako úd těla lidského: *quam multarum artium ministras manus natura homini dedit C*; *m. dextra C sinistra Cat, magna m. Iovis H* mocná pravice; *manu sibi letum parare V* vlastní rukou; *manus dare Cs C* nechati se spoutati, *VO* vzdáti se; *iactare m. Pr O* rukama pohybovati, rozhazovati; *in manus sumere alqd C* do rukou vzíti; *in manibus esse* (o knize) *H* býti hojně čten; jinak býti na blízku: *in manibus nostris hostes sunt Cs* v bezprostřední blízkosti naší; *in m. sunt terrae V* leží blízko (‚na dosah'); *est in m. laudatio C* = jest obecně známa; *in m. est Mars V, victoria CS* ve vašich rukou spočívá, záleží; *in m. venire S* na blízko přijíti; *versare manu exemplaria Graeca H* v rukou třímati; *de* (*ex*) *manibus emittere, demittere* pustiti, *deponere C* odložiti; *ad manum esse L* býti po ruce; *ad m. habere N* k ruce míti; *per manus alqd tradere Cs* z ruky do ruky (postupně); *per m. trad. religiones L* z rodu na rod předávati; *urbs manu munitissima C* město rukou lidskou (= uměle) důkladně opevněné; *in*

manus venire T v boji se sraziti; b) podobné údy zvířecí: sloní chobot: *m. etiam data elephanto est C*; *cum manu arma virosque corriperent* (*elephanti*) *Cu*; c) umělé napodobení ruky: ‚ruka železná', hák na zachycování lodí: *m. ferreae atque harpagones Cs*; d) přenes. o boji: udatnost, statečnost, čin udatný, branná moc: *manu fortis* (osobně) udatný *NL*; *usu manuque C* zkušeností válečnou a udatností; *manu alqm superare N* v otevřeném boji; *pugna ad manus venerat L* došlo k boji muže proti muži; *manus committere V*, *conferre*, *conserere C* bojem se utkati; *moresque manusque V* mravy a (udatné) činy; *agros manu capere S* brannou mocí se zmocniti; *manu consulere militibus S* ‚vlastní pěstí'; *procacitatem manibus continere N* násilím; – konkr. četa branná, rota, branná moc: *tam exigua m. tantas opes prostravit N*; *m. praedonum C* rota lupičů; *m. impia saevit O* rota bezbožná; *mota m. procerum est O* shromáždění; *importuna sceleratorum m. C* banda zločinců; *bicorporis m. C* rota Kentaurů; *cum magna m. L* s velikou brannou mocí; *m. bonorum C* sbor, *poetarum H*; e) ruka pracující a tvořící: *nos aera, manus* (= práci, dělný lid), *navalia demus V*; *sine labore et manu C*, *poscit hoc opus manus multas Plin* mnoho dělných rukou; *m. extrema non accessit operibus eius C* poslední oprava; pod. *summa m. O*; přenes. i o válce: *extremam Saturnia bello imponit regina manum V* poslední ruku přikládá; f) rukopis, písmo: *cognovit et signum et manum suam C*, *Alexidis manum amabam C*; g) dílo, práce, výtvor: *artificum manus miratur V*; *ebore exactae manus Pr* výtvory ze slonoviny; h) meton. v právn. moc, područí: *manu mittere*; *Gabina res in manum traditur L* v (neomezenou) moc byla vydána; *in manu alcis esse CL* býti poddán někomu, *habere in manu et tutela alqm L* míti pod svou mocí; *in manum alcis convenire C* dostati se v moc někoho. Někt. výrazy α) předložk.: *inter manus* (*e convivio auferri*) *CV* na rukou, *i. manus esse V* býti v rukou; *de manu in manum tradere* (‚z ruky do ruky') *C* o nejpečlivějším předání něčeho; *in manibus habere C* míti v práci něco; též časově: *quae in manibus sunt C* co již již se má státi; β) adverb. *manu venerari T* posláním polibku; *manu quaerere alqd C* pracní rukou svých; *manibus aequis abscedere T pugnare L* nerozhodně (se stejnými výhodami); γ) se slovesy: *afferre* (viz t.), *amittere alqd de manibus C* pozbýti něčeho, nechati si ujíti, *incidere in manus C* v moc někoho upadnouti; *manus inferre C* násilí učiniti; *manum inicere alci CL* ruku vložiti (a tím zastaviti n. za svůj majetek prohlásiti); *manus tollere C* na znamení pochvaly; *manum non vertere C* ‚ani rukou nehnouti', nedati nic na něco, nestarati se.

mapālia, *ium*, *n.* (punské slovo) stany, chyše, baráky.

mappa, *ae*, *f.* ubrousek, šátek (kapesník).

Maracanda, *ōrum*, *n.* hlavní m. Sogdiany na hran. turkestanských, nyn. Samarkand.

Marathōn, *ōnis*, *f.* [*Μαραθών*] ves na vých. pobřeží attickém proslavená bitvou 490 př. K.; adj. **Marathōnius**, *a*, *um* [*Μαραθώνιος*] marathonský: *taurus C*, *pugna CN*.

Marathos, *i*, *f.* [*Μάραθος*] město ve Foinikii naproti Aradu.

marathrum, *ī*, *n.* (-us, *ī*, *m.*) fenykl.

Marcellīnus, *ī*, *m.* příjmení v rodě Lentulů, zvl. vrstevníka Ciceronova, konsula 56 př. K.; jiný sloužil pod Caesarem a účastnil se bitvy u Dyrrhachia.

Marcellus, *ī*, *m.* [demin. od *marcus* kladivo, srov. Karel Martel] jméno v rodě Klaudiů: 1) *M. Claudius Marcellus*, vítěz nad Insubry 222, nad Hannibalem u Noly 215, dobyl Syrakus 212, † 207; na jeho počest slavila se v Syrakusách slavnost **Marcellia**, *ōrum*, *n.*; 2) *M. Claudius M.*, nepřítel Caesarův později na milost přijatý (Cic. řeč *pro Marcello*); 3) *M. Claudius M.*, syn Oktavie, sestry Augustovy, adopt. syn Augustův, manžel jeho dcery Julie † v Bajích r. 22 př. K.

marceō, *ēre*, *cuī*, — býti zvadlý, ochablý, vysílen: *ab annis O*, *luxuriā L*, *pavore Cu*; odt. part. praes. **marcēns**,

tis mdlý, ochablý, slabý: *guttura O*; *m. potor H* piják unavený, zmožený; *pax T* chabý.

marcēscō, *ere*, — [inchoat. k *marceo*] ochabovati, malátněti, slábnouti: *per inertes somnos O*, *vino O*; *eques desidia L*, *otio civitas L*.

Marciānus, *ī*, *m.* propuštěnec, správce Ciceronův.

marcidus, *a*, *um* [*marceo*] pův. zvadlý: *lilia O*; přenes. sesláblý, slabý, mdlý; *somno aut libidinosis vigiliis T*.

Marcius, *a* rod říms.; **2)** *Ancus M.*, čtvrtý král říms.; **2)** *Cn. M. Coriolanus*, hrdý patricius r. 492 z Říma vypuzený; **3)** *L. M. Septimus*, vrchní velitel Hispanie po smrti Scipionů; **4)** dva Marciové, věštci za druhé války punské; **Marcia**, *ae* **1)** choť Katona Utického, pozd. Hortensia; **2)** choť Fabia Maxima, důvěrníka Augustova; adj. **Marcius** *liquor Pr* voda z vodovodu Anka M.; *M. saltus L* lesní rokle v Ligurii, kde *Q. Marcius Philippus*, kons. 186 od Ligurů byl poražen; *M. mons L* hora u Lanuvia; **Marciānus**, *a*, *um* Marciův: *foedus C* učiněná **3)** Marciem s Gaditany; *carmina L* (viz **4.**).

Marcodūrum, *ī*, *n.* osada Ubiů v záp. Germánii, nyn. Düren.

Marcolica, *ae*, *f.* město v Hispanii blíže neznámé.

Marcomānī n. **Marcomannī**, *ōrum*, *m.* Markomani, germánský kmen k Suebům patřící, pův. u řeky Mohanu, potom (za Marobuda) v nyn. Čechách (Boiohemum, země Boiů).

Mārcus, *ī*, *m.* předejmení římské, zkrác. *M.*

Mardī, *ōrum*, *m.* Mardové, loupežný kmen na jihu moře Kaspického a kmen perský kolem Persepole.

Mardonius, *iī*, *m.* zeť Dareiův, vůdce první výpravy proti Řecku, † u Platají 479.

mare, *is*, *n.* [srov. moře, Meer] moře: *m. nostrum S* m, Středozemské; *Italiae duo maria C* = *m. Inferum* (Tyrrhenské) a *m. Superum* (Adriatické), *m. externum C* Atlantický oceán; *ire mari V* plouti po moři; *terra marique* na zemi i na vodě; *maria et montes polliceri S* hory doly slibovati; *maria omnia caelo miscere V* bouři vzbuditi; *in m. fundere aquas O* vodu do moře líti = zbytečnou práci konati; = přenes. mořská voda: *Chium maris expers H* víno chijské s vodou nesmíšené.

Marea, **Mareōta**, *ae*, *f.* [*Μαρέα*] jezero a město v dol. Egyptě nedaleko Alexandrie, proslulé silným vínem, nyn. Mariut; adj. **Mareōticus**, *a*, *um* = egyptský: *arva O*; *Mareoticum i*, *n.* víno mareotské: *mentem lymphatam Mareotico H*; **Mareōtis**, *idis*, *f.* [*Μαρεῶτις*] mareotský: *uva V*, *palus Cu.*

margarīta, *ae*, *f. C* a **margarītum**, *ī*, *n. T* [*μαργαρίτης* sc. *λίθος*] perla.

Margiāna, *ae*, *f.* krajina na horním Oxu mezi Hyrkanií a Baktrií s hl. m. Alexandrií, pozd. Antiochia Margiana, nyn. Merv.

marginō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*margo*] okrajem opatřiti: *vias L.*

margō, *inis*, *m.* [srov. něm. Mark] okraj, obložení; kraj, hranice.

Marīca, *ae*, *f.* nymfa minturnská, matka krále Latina; jí zasvěcen háj *lucus Maricae L*; *palus Maricae* n. pouze *Marica H* jezero bažinaté, jímž protéká Liris.

marīnus, *a*, *um* [*mare*] mořský: *nympha Cat*; *humor*, *aestus C*; *fremitus V*; *ros marinus H* rozmarina.

maritālis, *e* manželský.

maritimus, *a*, *um* [*mare*] **a)** přímořský, u moře ležící: *civitas*, *oppidum Cs*, *ora C*; **b)** mořský, na moři: *res maritimae C* námořnictví, *officium Cs* služba na moři; *summa imperii maritimi N* nejvyšší velení na moři, nadvláda na moři; *praedones N* mořští lupiči; *bellum SO* válka námořní; *nuptiae C* svatba mořské bohyně Thetidy; subst. **maritima**, *ōrum*, *n.* krajiny přímořské.

marītō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*maritus*] snoubiti, zasnoubiti: *maritandum principem suadere T* sňatek císařův schvalovati; přenes. *adulta vitium propagine altas maritat populos H* vyrostlé pruty révové snoubí s vysokými topoly.

marītus, *ī*, *m.*, **marīta**, *ae*, *f.* **a)** manžel, choť: *sororis C*; *patrius*, *Phrygius V*: *unico gaudens mulier marito H*;

přenes. o zvířatech: *olentis uxores mariti H* = kozla; **b)** snoubenec, ženich, nápadník: *aegram ulli quondam flexere mariti V* zarmoucenou (smrtí Sychaeovou) k sňatku nepohnuli žádní nápadníci; *has laudes ille m. habet Pr*; **c)** plur. **marītī**, *ōrum, m.* manželé; adj. **marītus**, *a, um* manželský, manželství se týkající: *lex H* (*lex Iulia de maritandis ordinibus* zakazující život mimo manželství); *fides Pr, torus O*; *per maritas domos L* = *maritorum* manželů; *foedus O* mezi manžely.

Marius, *a* rod říms., z něhož nejslav. *C. Marius*, vítěz nad Jugurthou a nad Teutony, soupeř Sullův, † 86; dle něho *lex Maria C*; adj. **Mariānus**, *a, um* Mariův: *consulatus C*; mariovský, t. j. stoupenec strany M.: *tribunus plebis C*; – *M. Marius Gratidianus* adoptovaný syn bratra Mariova; – *C. Marius* adoptovaný syn C. Maria nazýv. *Marius alter*.

Marmarica, *ae, f.* krajina africká mezi Egyptem a Syrtami, nyn. Barka; odl. **Marmaridēs**, *ae, m.* [*Μαρμαρίδης*] z Marmariky, Marmaričan: *Corythus O*.

marmor, *is, n.* [*μάρμαρος* vl. balvan] **a)** mramor; *templum de marmore V*; *pavimentum marmore stravit C*; **b)** sloupy, desky a vůb. věci z mramoru: *duo marmora campo adspicio O* sochy mramorové; *quid marmoris apud illum putatis esse C* o deskách, jichž užíváno k výzdobě stěn a podlah; *tu secanda marmora locas H* dáváš řezati desky z balvanů mramorových (vl. řezání mramoru najímáš); *marmora notis incisa H* desky; **c)** lesknoucí se povrch moře: *marmora pelagi Cat*; *lento luctantur marmore tonsae V* na klidné hladině mořské ohýbají se vesla; *spumant vada marmore verso V* pění se hladina moře rozčeřeného.

marmoreus, *a, um* **a)** mramorový, z mramoru: *signum, columnae C, solum O*; *te marmoreum fecimus V* z mram. jsme dali zhotoviti; **b)** jako mramor lesklý, bělostný: *cervix, aequor V*; *Paros, palmae, pollex, gelu O*.

Marō, *ōnis. m.* rodinné jméno básníka P. Vergilia.

Maroboduus, *ī, m.* Marobud, král Markomanů, vychovaný na dvoře Augustově, vítěz nad Varem, † v Ravenně.

Marōnea, *ae, f.* [*Μαρώνεια*] **1)** m. v Thrakii, proslulé vínem, nyn. Marogna; **2)** m. samnitské, nyn. Marano; obyv. **Marōnītēs**, *ae, m.* Maroniťan.

Marpēs(s)us, *ī, m.* [*Μάρπησσος*] **1)** hora na ostrově Paru s lomy mramorovými; adj. **Marpēsius**, *a, um* marpéský = parský: *cautes V*; **2)** osada ve Frygii u Idy, sídlo Sibylly erythrajské; adj. **Marpēsius**, *a, um*: *Herophile Tib.*

Marrūcīnī, *ōrum, m.* marsický kmen na pobřeží Latia u řeky Aternu s hl. m. Teate; adj. **Marrūcīnus**, *a, um* marrucinský: *ager L.*

Marruvium (Marrubium), *iī, n.* hlavní m. Marsů v Latiu; adj. **Marruvius** (*bius*), *a, m.* marruvijský: *gens V.*

Mars, *tis, m.* [oskicky *Mamers*, básn. *Mavors* n. *Mavortius*, v písni bratří arvals. *Marmar*] starolat. bůh rolnictví (proto jej uctívali *fratres arvales*), zárov. bůh války, v pověsti praotec nár. říms. a otec Romula a Roma; *stella Martis C* oběžnice Mars; meton.: **a)** boj: *Martem accendere cantu V*; *apertus O*; způsob boje: *verecundiae erat equitem suo alienoque Marte pugnare L* (jakožto jezdci a pěšáci); *Marte nostro C* sami o sobě (bez cizí pomoci); *M. forensis O* spory právní; *undique coeunt Martemque fatigant V* = *bellum deposcunt* válku žádají; *Marte togaque O* = *bello paceque* ve válce i v míru; *caeco Marte resistunt V* slepým bojem odporují; **b)** štěstí válečné: *aequo Marte Cs*; *aequato L* se stejným štěstím válečným; *Marte incerto pugnatum est T* s nejistým št., nerozhodně; pod. *anceps M. fuit L* výsledek byl nerozhodný; **c)** udatnost: *si patrii quid Martis habes V* máš-li něco otecké zmužilosti, bojovnosti; *valido Marte per agmen eunt O* s udatenstvím; *nec sunt tibi Marte secundi O* udatností nestojí za tebou; adj. **Martius** (*Mavortius*), *a, um* **a)** Martův, Martovi zasvěcený: *miles O* = římský; *proles O*; *lupus V, gramen H* = *campus* (viz. t.) *M.* pole Martovo; *mensis M.* nebo prostě *Martius* březen (jakožto začátek roku): *Calendae Martiae* 1.

břez.; b) bojovný, válečný: *canor aeris rauci V*; *Penthesilea V*; *vulnera V* v boji utržené; *M. arena O* cirkus (poněvadž tam konány zápasy gladiatorské); **Martiālis**, *e* Martův: *lupus H*, *campus O*; jako subst. **Martiālēs**, *ium*, *m.* kněží Martovi n. vojáci legie zvané *Martia*.

Marsacī, *ōrum*, *m.* národ v Gallii belg. v ústí Rýna a Skaldy.

Marsī, *ōrum*, *m.* 1) kmen sabellský u jez. Fucinského; odt. **Marsicum** *bellum* r. 91; adj. **Marsus**, *a*, *um* marsický: *centuriones Cs*, *augur C*, *montes V*, *aper H*; *nenia H* kouzelná píseň; 2) kmen germánský mezi Rýnem, Rurou a Lippe, zničený Germanikem.

Marsyās n. **Marsya**, *ae*, *m.* [*Μαρσύας*] a) přítok Maiandru ve Frygii; b) satyr, jenž v zápase hrou na flétnu Apollonovi podlehnuv, byl s kůže sedřen. Jeho socha stála na foru říms. poblíž řečniště.

Martiālis, *is*, *m.* *M. Valerius*, básník epigramů za doby Domitiana, Nervy a Traiana, poch. z Bilbilis v Hispanii Tarrak.; proživ v Římě 34 roky vrátil se do Hisp., kde také zemřel kol. r. 102 po K.

Marticola, *ae*, *m.* ctitel Martův: *venisti ad Marticolam Geten O* = k bojechtivým Getům.

Mārtius viz *Mars*.

Marus, *ī*, *m.* přítok Dunaje, nyn. Morava.

mās, *ris*, *m.* a) samec: *bestiae aliae mares, aliae feminae sunt C*; *si marem (anguem) emisisset C*; o člověku muž: *vos tollite laudibus, mares, Delon H*; o bozích: *et mares deos et feminas esse dicitis C*; b) jako adj. samčí, mužský: *m. vitellus H*; *ure mares oleas O* větve olivy samce; c) mužný: *nenia maribus Curiis decantata H*; *Tyrtaeus mares animos exacuit H*.

masculus, *a*, *um* [demin. od *mas*] mužský: *infans natus L*, *Sappho H* (básnicí jako muži); *tura V* nejlepší druh kadidla; přenes. muže důstojný, silný: *proles H*.

Masgaba, *ae*, *m.* syn krále Masinissy.

Masinissa, *ae*, *m.* král numidský, děd Jugurthův.

1. massa, *ae*, *f.* [*μᾶζα*] těsto, tvárná hmota: *atrae picis V*; *versant forcipe massam V* žhavé železo; *lactis coacti O* tvaroh n. sýr; *contactu glaeba potenti m. fit O* hrouda mocným dotekem stane se kusem zlata; *sub massa latēre O* hmotou, chaosem býti zakryt.

2. Massa, *ae*, *m.* příjm. *L. Terentia* a *Baebia*.

Mas(s)aesylī, *ōrum*, *m.* [*Μασσαισύλιοι*] národ v záp. Numidii.

Massāga, *ōrum*, *n.* [*τὰ Μάσσαγα*] sídelní město krále Assakana.

Massagetae, *ārum*, *m.* [*Μασσαγέται*] skythský kmen na vých. od moře Kaspického.

Massicus, *a*, *um* [sc. *mons*] massický: *mons* hora na hranicích Latia a Kampanie, na níž dařilo se víno; **Massicum**, *ī*, *n.* *M. humor*, *munera V*, *vina M. H*; **Massica**, *ōrum*, *n.* Massicko, území massické.

Massilia, *ae*, *f.* [*Μασσαλία*] obchodní město na břehu Gallie Narbon., osada foinická požívající samostatnosti až do r. 49 př. K., nyn. Marseille; obyv. **Massiliēnsēs**, *ium*, *m.* Massiliané.

Massīva, *ae*, *m.* 1) synovec, 2) vnuk Masinissův, syn Gulussův.

Massylī, *ōrum*, *m.* [*Μασσύλιοι*] Massylové, kočov. národ v záp. Numidii; též appos. *Massyli equites V* numidští jezdci.

Mastanabal, *is*, *m.* nejmladší syn Masinissův, otec Jugurthův.

mastīgia, *ae*, *f.* [*μαστιγίας*] oprátka.

mastrūca, *ae*, *f.* [slovo ze Sardinie přejaté] kožešina, vlčura, šuba. Odt.

mastrūcātus, *a*, *um*, kožešinou oděný.

matara, *ae* (**materis**, *is*), *f.* gallské kopí házecí (těžké).

mataris viz *matara*.

matelliō, *ōnis*, *m.* hrnec: *Corinthius C* bronzový.

māter, *mātris*, *f.* [srov. *μήτηρ*, máti, (gen. mateře), Mutter] a) matka: *pietas in matrem C*; o zvířatech: *prohibent a matribus haedos V*; o rostl.: *plantas abscindere de corpore matrum V* sazenice odřezávati od mateřského kmene: přenes. o obci mateřské, metropoli: *m. Aricia V*; b) žena, paní, stařena: *sed te, o m.*, *senectus exercet ad arma V* ó, stařenko milá; *Dardanidae V* ženy, paní; o bohyních: *mater turrita L* = *Cybele*; *m. Eumenidum V* =

Nox; *m. volucris O* = Medusa, (m. Pegasa), *m. florum. frugum O* = *Ceres*, samotné *Mater V* = *Kybele*; *m. Matuta* (v. t.) *L*; *Vesta m. OL*; **c)** průvodkyně, pramen, příčina: *luxuries avaritiae C, utilitas aequi H, intemperantia omnium perturbationum C, pax m. iuris et religionis C.*

mātercula, *ae, f.* [demin. od *mater*] matička.

māteria, *ae, f.* n. **māteriēs,** *ēī, f.* **a)** vůb. látka, z níž se něco dělá n. jako pokrm: *materiam superabat opus O* provedení předčilo nad látku (zlato, slonovinu, stříbro); *materiam praebet seges arida O* potravu ohni; *materiam consumere O* zásoby potravní; – zvl. dříví jako stavivo a palivo: *m. navalis ad classem aedificandam L* dříví ke stavbě lodí; *earum* (sc. *navium*) *materiā . . ad reliquas reficiendas utebatur Cs* dřevem těch lodí spravoval ostatní lodi; *materiem, calcem, caementa . . convexit C* stavební dřevo; *materia uti ad calfaciendum corpus C* dříví jako paliva; *materiam caedere L* dříví káceti; *m. bipedalis C* trámy dvě stopy silné; *m. praeacuta Cs* zašpičatěné trámy; *lignorum et materiae adgestus T* přívoz paliva a dřeva stavebního; **b)** ve spis. látka, předmět, thema, materiál: *sermonum C, orationis L*; *ut scribam aliquid . ., crescit mihi materies C*; *sumite materiam vestris aequam viribus H*; **c)** přenes. příčina, podnět, zdroj, základ, zárodek atp.: *seditionis, invidiae, gloriae C*; *belli Cu, munificentiae T* prostředky štědrosti; *detrahere materiem sceleri T, subtrahere m. furori C* odníti, odstraniti příčinu; *materiam praebere criminibus L* dáti podnět k podezřívání; *m. decoris L* základ slávy; **d)** vlohy, nadání: *m. atque indoles C*; *nihil materiae in viro esse ad audaciam L* že v něm není žádné schopnosti k . .

māteriātus, *a, um* [vl. part. perf. od *materio*] ze dřeva vystavěný: *aedes C.*

māterior, *āri* [*materia*] dříví opatřovati, zvl. káceti dříví stavební (naproti *lignor*).

materis viz *matara.*

māternus, *a, um* [*mater*] mateřský: *sanguis C, materna tempora myrto cingere V* matce zasvěcenou (Veneře), *mens V, nobilitas V*; *materna nomina O* jméno ‚matka'; *avus L* děd po straně matčině t. j. otec matčin; *materna tempora complere O* dobu těhotenství (přel. ‚a tak jest donošen').

Māternus, *ī m.* příjm. řečníka Curiatia.

mātertera, *ae, f.* [kompar. k *mater*, v l. druhá matka] teta, sestra matčina.

mathēmaticus, *a, um* [μαθηματικός] mathematický, počtářský; jako subst. mathematik, počtář, u *T* = astrolog; **mathēmatica,** *ae, f.* mathematika, počtářství.

Matīnus, *ī, m.* pohoří v Apulii; adj. **Matīnus,** *a, um* matinský: *apis, litus, cacumina H.*

Matiscō, *ōnis, f.* město u řeky Araru v Aedujsku, nyn. Macon sev. od Lyonu.

Matrālia, *ium, n.* slavnost Matris Matutae konaná 11. června.

mātricīda, *ae, m.* [*mater, caedo*] vrah své matky.

mātrimōnium, *ī, n.* [*mater*] **a)** manželství: *in matrimonium filiam alci dare Cs* za manželku dáti; *in matrimonium alqam ducere CsCL*, vzíti si za m. *matrimonio iungere* provdati, oženiti, *iungi Cu* vzíti se; *alqm matrimonio tenere, habere C* míti za m.; *m. iustum* mezi občany; *iniustum* mezi občany a cizinci; **b)** manželka: *matrimonia ac pecunias hostium praedae destinavit T*; *convocatis plebeis matrimoniis L.*

mātrimus, *a, um* mající matku ještě na živu: *decem ingenui, decem virgines, patrimi omnes matrimique L* mající oba rodiče na živu; *cum pueris puellisque patrimis matrimisque T.*

1. mātrōna, *ae, f.* [*mater*] paní zvl. vznešená s vedl. pojm. důstojnosti a čistoty mravů; příjm. Junony jakožto ochránkyně paní; – manželka: *m. bellantis tyranni H, saevi tyranni O.*

2. Matrona, *ae, f.* přítok Sequany, nyn. Marne.

mātrōnālis, *e* paní příslušící: *decus T habitus CO*; **mātrōnālia,** *ium, n.* slavnost paní na počest Junony Luciny konaná dne 1. března.

Mattium, *ī, n.* hlavní m. Chattů, nyn. Maden; adj. **Mattiacus,** *a, um* mat-

tijský: *ager*; *fontes callidi T*, nyn. Wiesbaden; obyv. **Mattiacī**, *ōrum*, *m.* Mattijští.

mātūrātē, adv. včas, rychle.

mātūrē, adv. a) v pravý čas, včas: *occurrere Cs*, *m. facto opus est S* jest třeba včasného činu; b) předčasně, brzo, záhy: *Libyes m. oppida habuere S*; *venire C*, *solve senescentem m. equum H* záhy stárnoucího (možno však též spojov. se *solve* a pak jest význ. a)); *urbem m. perituram S* jež brzo zhyne; *quam maturrime* co možná nejdříve, též *maturissime C Plin T.*

mātūrēscō, *ere*, *mātūruī*, — zráti, uzráti: *frumenta Cs*, *partus C*, *virtus L*, *puella O* dospěti.

mātūritās, *ātis*, *f.* [*maturus*] a) zralost: *frugum C frumenti Cs*; přenes. zralý úsudek, rozum: *m. Galli T senectutis C*; *Crassi C* zralá výmluvnost; b) naplnění se času, pravý čas: *aetatis C*, *temporum L* dovršení nouze; *audaciae S* propuknutí.

mātūrō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*maturus*] a) zralým činiti, k zralosti přiváděti; pass. *maturari* zráti: *reliqua, quae terra gignit, maturata pubescant C* dospívá zralosti; *uva maturata C* zralý hrozen; b) urychliti, uspíšiti: *mortem C*, *nuptias L*; *m. iter pergere S* s cestou si popíliti; *quae causa fuisset facinus maturandi S* čin urychliti = spiknutí se odvážiti; *quodni Catilina maturasset signum sociis dare S* kdyby se nebyl přespěchal, kdyby nebyl předčasně dal znamení; *maturantes veniunt C* časně, záhy přijdou; *maturandum ratus L* maje za to, že si musí pospíšiti; *maturato opus est L* třeba rychle jednati; c) včas jednati: *multa maturare datur V* mnohou práci lze včas vykonati.

mātūrus, *a*, *um* pův. asi ranní a) zralý: *poma C*, *fruges V*, *seges L*; – zvl. α) dospělý: *filia m. viro V*, *virgo m. H*; β) k porodu dozralý: *venter O*, *onus O*; *matura vocabit Ilithyiam O* majíc porodit; γ) časem, věkem zralý: *senex H*; *aevi m. V*; *m. imperio L* schopný k vládě; *animo et aevo m. O* rozumem i věkem; δ) přenes.: *victoria*, *laus*, *praeda S*, *seditio L* vypuknutí blízký; *m. lux V* plné světlo denní; *maturum est* n. *videtur CL* jest (zdá se) na čase; b) včasný: *tempus C*, *reditus ex eis locis C*; c) časný, předčasný: *hiems Cs*, *honores HO*, *iudicium C* urychlený; *virtus L*, *mors Tib*, *reditus H*; *ego sum maturior illo O* já jsem přišel sem dříve než on (vl. „já jsem co do času před ním, mám přednost“).

Mātūta, *ae*, *f.* [srov. *maturus*] přijm. Junonino jako bohyně zralosti n. jitra: *M. mater L parens O*; uctívána zvl. o Matraliích dne 11. června: chrám její na foru boariu vystav. Serviem Tulliem.

mātūtīnus, *a*, *um* [srov. *Matuta*] ranní, jitřní: *tempus*, *salutatio C*, *cantus volucrum V*, *frigora H*, *equi O* boh. Aurory; *pater H* = Janus za jitra vzývaný, jitra otec); *Aeneas se m. agebat V* časně vstal.

Maurī, *ōrum*, *m.* [*Μαῦροι*; odt. mouřenín] Maurové, obyv. sev. afrického pobřeží v nyn. Marokku a záp. Alžíru; adj. **Maurus**, *a*, *um* maurský: *manus O* zbraně karthag.; *unda Maura H* moře; *iaculator L*; země jejich **Mauretānia** n. **Mauritānia**, *ae*, *f.*; Mauretanie; též **Maurūsia**, *ae*, *f.*; odt. adj. **Maurūsius**, *a*, *um* mauretanský, africký: *gens V*; **Maurūsiī**, *ōrum*, *m.* Mauretané, Maurové.

Mausōlus, *ī*, *m.* [*Μαύσωλος*] samovládce halikarnaský 377—353, manžel Artemisie, jež mu zbudovala nádherný náhrobek **Mausōlēum**, *ī*, *n.*

Māvors, *tis*, *m.* [od *Mars*] jiný název Martův: *scopulus Mavortis O* = *Ἄρειος πάγος*; adj. **Māvortius**, *a*, *um* Martův: *proles O* = Thebané (vyrostlí ze zubů draka, jenž byl synem Martovým); *moenia V* = Řím; *tellus V* = Thrákie; subst. **Māvortius**, *ī*, *m.* syn Martův = *Meleager*.

maxilla, *ae*, *f.* [demin od *mala*] čelist.

maximē (starolat. **maxumē**), adv. 1) nejvíce a) opisuje superl. adj. a adv.: *vir m. fidelis C* nejvěrnější; *m. naturalis amicitia C* nejpřirozenější; *m. finitimus C* nejbližší, těsně souvisící; *mediterranea m. C* docela uvnitř země; = sesiluje superl.: *m. liberalissima C*, *m. gravissima L* daleko...; b) u sloves: *m. offendere C* nejvíce urážeti; *ea studia m. laudantur C*; *m. dissero* jsem v nejlepším proudu řeči; c) sesíleno částicemi: *vel m.*, *quam m.* co nejvíce, *multo m.* daleko nejvíce: *memoria quam m. longa S* co možná nejdelší; *res ut*

quae maxime umquam grata fuit L věc ta byla nad míru milá senátu; s genit. partit. *m. omnium* nejvíce ze všech; se zájm. *quanta m. poterat vi L* silou co mohl největší; **d)** *ut quisque m . . . ita m. C* čím více . . . tím více; **e)** při výčtu: nejprve, na prvém místě: *m. vellem, ut imitarentur . . . secundo autem loco . . . C* za druhé pak . .; **f)** = celkem, přibližně: *hoc m. modo L, in hunc m. modum Cu* takto asi; *scutis caetrae m. speciem praebentibus Cu*, jež se celkem podobaly pavéze gallské; **2)** obzvláště: *id m. fieri temporibus hibernis C; quaeso scribas . . . non modo . . . sed etiam . . maximeque quid nobis faciendum putes C* a hlavně, co . .; *cum in aliis rebus, tum m. in . . N* jak jinými věcmi, tak obzvláště, kromě jiných případů — obzvláště; *multos iam annos et nunc cum m. C* a obzvl. nyní = nyní více než kdy jindy; *quae fiunt cum m. C* právě nyní; *nunc cum m. conficio orationes C* nyní obzvláště; *nuper m. Cs* právě před nedávnem; *hoc cum m. loqueretur C* když právě mluvil; *tum, cum m. L* tehda právě; — jako odpověď: *immo m., immovero m.* zajisté ano!

maximopere viz *magnopere.*

maximus viz *magnus.*

Maximus, *ī, m.* příjm. v rodě Fabiů (v. t.).

Mazaetulus viz *Mezetulus.*

Mazagae, *ārum, f.* viz *Massaga.*

mazonomus, *ī, m.* [μαζονόμος] velká mísa na maso.

meātus, *ūs, m.* [*meo*] jití, chůze, pohyb: *caeli V* oběh těles nebeských; *leni meatu praevolare T* let; dráha, cesta: *impedito meatu spiritum finiebat T* dráha dýchací; ústí: *Danubius in mare sex meatibus erumpit T.*

meddix (n. **medix**) **tūticus** [slova oská, *m.* tvořeno j. *iudex*, t. od *touto* = obec] nejvyšší úředník, náčelník měst kampanských.

Mēdēa, *ae, f.* [Μήδεια] dcera kolchidského krále Aieta, kouzelnice, choť Iasonova; *M. Palatina C = Clodia.*

medeor, *ērī,* — **a)** léčiti: *ars (usus V) medendi O* umění lékařské; *morbo, vulneribus C;* **b)** pomoci, odpomoci němu: *afflictae rei publ. C, incommodis omnium C, inopiae rei frumentariae Cs; periculis T* zažehnati neb.; *fraternae invidiae S* nevoli proti bratru povstalé přítrž učiniti; *labori O* práci ulehčiti; **medēns,** *tis, m.* lékař.

Mēdī, *ōrum, m.* [Μῆδοι] Médové, básn. též Assyřané, Parthové, Peršané; **Mēdia,** *ae, f.* [Μηδία] Médie, země již. od moře Kasp. kol pramenů Eufratu a Tigridu, hl. m. Ekbatana; adj. **1) Mēdus,** *a, um* médský: *acinaces H, Hydaspes V*; subst. *Medus NH = Mardonius,* též název kusu Pacuviova; **2) Mēdicus,** *a, um* médský, assyrský n. perský: *vestis N; Medica (herba) V* médský jetel, vojtěška.

mediastīnus, *ī, m.* (sc. *servus*) [*medius*] otrok středního stáří, sluha; u *H* hříčka slovní s narážkou na ἔστυ.

medicābilis, *e* [*medico*] vyléčitelný: *cura, amor O.*

medicāmen, *ĭnis,* n. **medicāmentum,** *ī, n.* [*medico*] **a)** léčebný prostředek, lék: *medicaminibus curari C, medicamentum dare C, bibere Cu; vinolenta medicamina C* léky páchnoucí vínem; **b)** jed: *vis medicaminis T, medicamentis alqd abigere C*; **c)** kouzelný prostředek: *triste O, tantum medicamina possunt O* kouzelné šťávy (jimiž se natřel Iason); *amatorium C* nápoj lásky; *agnus medicamine fiet O; panchrestum m. C* neklamný prostředek = peníze; **d)** líčidlo: *medicamina faciei O, fucati medicamenta candoris C*; **e)** přenes. lék = odpomoc: *doloris C* od bolesti; *laborum C.*

medicātus, *ūs, m.* [*medico*] kouzelný prostředek, kouzlo *O.*

medicīna, *ae, f.* [*medicus*] **a)** [sc. *ars*] lékařství: *medicinam exercere C, m. ars valetudinis C*; **b)** (sc. *res*) lék: *medicinam parare C, facere C, dare Cu, adhibere C*; přenes. *medicinam adhibere rei publ. C* obec léčiti, *m. doloris C, furoris V, calamitatis C.*

medicō, *āre, āvī, ātum* [*medicus*] **a)** léčivou silou obdařiti: *amnem V, semina V*; *medicātus, a, um* kouzelný, čarovný: *virga O, medicatis fructibus offa V* koláč z čarovného koření; *potio Cu, somnus O* vykouzlený, čarami přivozený; *sapor Plin*; **b)** na-

pustiti, nabarviti: *capillos O, lana medicata fuco H.*

1. medicus, *a, um* [srov. *medeor*] **a)** léčivý, lékařský: *ars O Tib; manus V;* **b)** subst. **medicus,** *ī, m.* lékař.

2. Mēdicus viz *Medi.*

medietās, *ātis, f.* [*medius*] střed (slovo Ciceronem utvořené = *μεσότης*).

medimnus, *ī, m.* a **medimnum,** *ī, n.* [*μέδιμνος*] attická měřice = (pův. 52 l., pozd. 59 l.)

mediocris, *e* [*medius* a *ocris* špice, srov. *acer*] **a)** prostřední, prostředně vysoký, veliký: *res minimae, maximae, mediocres C; castelum S, latitudo Cs, spatium Cs* neveliký; *copiae Cs* nečetné; *malum C, vitia H* jen mírně; **b)** nízký, bezvýznamný: *mediocribus civitatem impertire C* lidem nižšího stavu; *queri mediocris animi C* prozrazuje malého ducha; *oratores C* slabší; litot. *non, haud m.* = nikoli nepatrný, značný: *cura H industria N;* subst. *mediocria gerere S* věci nepatrné, malého významu.

mediocritās, *ātis, f.* [*mediocris*] **a)** prostřednost t. j. střed mezi velikosti a malostí: *mediocritates morborum animi C* nemoci duševní střední velikosti, menší míry; *mediocritates probare C* mírné vášně; seslab. malost, nepatrmost, bezvýznamnost: *ingenii C;* **b)** střední cesta: *mediocritatem tenere C, aurea H.*

mediocriter, adv. **a)** prostředně, ne příliš: *doctus Plin, litteratus C; exercitatio dicendi, in qua me non infitior m. esse versatum C* výcvik řečnický, jemuž — nezapírám to — jsem trochu (jakous, jakož takož) práce věnoval; který jsem si jakž takž osvojil; *non m.* nikoli nepatrně = značně, velice; **b)** s měrou, klidně: *alqd ferre C.*

Mediōlānum, *ī, n.* Milán, m. v Gallii předalps.; obyv. **Mediōlānēnsēs,** *ium, m.* Milánští.

Mediōmatricī, *ōrum, m.* belgický kmen mezi Mosou a Rýnem s hl. m. Divodurum, pozd. Mety.

Mediōn, *ōnis, m.* [*Μεδεών*] město v Akarnanii; obyv. **Mediōnii,** *ōrum, m.* Medioňané.

meditāmentum, *ī, n.* [*meditor*] *belli T* předběžné cvičení válečné, přípravy k válce.

meditātiō, *ōnis, f.* **a)** přemýšlení: *futuri mali C* o budoucím zlu; **b)** připravování se: *obeundi sui muneris C* na svůj úřad; **c)** cvičení: *loci meditatione parati C* zpaměti naučená.

mediterrāneus, *a, um* [*medius* a *terra*] vnitrozemský: *regiones Cs homines C, copiae Plin; iter L* po zemi; subst. **mediterrānea,** *ōrum, n.* vnitrozemí: *Galliae L.*

meditor, *ārī, ātus, sum* [srov. *modus, μέδομαι*] **a)** mysliti, přemýšleti o něčem: alqd, de alqua re, např. ot.; **b)** mysliti na něco, chystati, připravovati se na něco: *leo vidit meditantem in proelia taurum V* chystajícího se, hotovícího se; *multos annos regnare meditatus C, m. in Persas proficisci N, furtivum amorem V;* **c)** cvičiti se v čem: *accusationem C, versus, amores H* milostné písně přednášeti; *H silvestrem Musam V;* též absol. *m. extra forum C* v řečnění se cvičiti; pass. význ. part. perf. **meditātus,** *a, um* promyšlený, nastudovaný, nacvičený: *carmina T* básně složené na paměť něčeho; *meditatum scelus C, commentationes C* pečlivě propracované; *labores C, oratio T.*

medius, *a, um* [srov. *μέσος*, meze, Mitte] střední, prostřední **1)** místně *regio totius Galliae media Cs; m. locus terrae C* střed země; *locus m. utriusque Cs* místo uprostřed mezi oběma ležící; *aer m. caeli et terrae O* uprostřed mezi nebem a zemí; — zvl. doplňkově: *medius stans aggere V* stoje uprostřed; *m. consedit O; media inter munera divum V* uprostřed darů bohům obětovaných; *medium arripit Servium L* v půli uchopí S.; *iam bis medium amplexi V* dvakrát v půli těla objavše; *currus medio cratere recepit O* otvorem jícnu; *quantum torto funda potest plumbo medii transmittere caeli O* kolik prostory vzdušné prak kulí vymrštěnou proletěti může; *in media insula C* uprostřed ostrova; *in medio foro C* ve středu náměstí, *media acies Cs* střed šiku; *sensit medios delapsus in hostes V* zpozoroval, že upadl doprostřed nepřátel; **2)** časově

a) attrib.: *medium illud tristissimum tempus C* mezidobí; *mediis diebus L* ve dnech mezitím; b) praedik. druhý lze přelož. subst. střed, přen. vnitřek, jádro: *m. aestate C* uprostřed léta; *m. dies* poledne; *m. nox* půlnoc; *ad medium conversa diem V* obrácený k poledni = k jihu; *de medio potare di H* již od poledne; o ději: *medio in crimine V* uprostřed žalob; *in media iam morte tenetur V* již jest v objetí smrti; *in media potione C* za, při pití; *media inter lora V* za jízdy; *quae sunt ex media laude iustitiae C* náleží k samé podstatě spravedlnosti; 3) přenes. a) uprostřed mezi dvěma věcmi ležící, střední: *inter bellum et pacem nihil m. C* není nic středního; *medium erat in Ancoingenium L* Ankus byl povahou uprostřed (mezi Romulem a Numou) *m. inter aequum et utile L, media sequi T* střední cestou se dáti; *autumnus temperie medius O* (mezi létem a zimou); b) prostředně veliký (= *mediocris*): *nihil medium, sed immensa omnia L; intacta invidia media sunt L* věcí nepatrných nedotýká se závist; *delectum habere ad media bella L*; c) neutrální (ani takový, ani onaký): *hos tamquam medios ... miserat rex L, medium se gessit L* zůstal neutrálním; d) dvojsmyslný: *m. responsum L, sermo Plin; ad Varum media scriptitabat T*; e) nespolehlivý: *amicus L*; f) zprostředkující: *Iuppiter m. fratris et sororis O* prostředníkem jsa mezi ...; *paci medium se offert V* jako zprostředkovatel míru; g) rušivý: *ne m. occurrere possit V* rušivě vkročiti; *quos inter m. venit furor V* rozdvojil je; h) poloviční: *m. pars O* polovice; subst. **medium**, *ĭi, n.* a) střed: *aedium L, campi T, in medio adesse S* ve středu voje; *medio tutissimus ibis O* středem, uprostřed (mezi nebem a zemí); *tenent media omnia silvae V* celý prostor uprostřed (mezi říší podsvětnou a vchodem do ní); *venit medio vi pontus V* = *in medium* doprostřed; *hasta horum unum ad m. transadigit costas V* z těch jednomu oštěp uprostřed (v půli) žebra prorazí; – časově: *m. diei L* poledne, *medio temporis T* zatím; *m. auctumni L, noctis O* půlnoc; b) veřejnost, obecné dobro: *litteras in medium proferre C* veřejně oznámiti, ve veřejnou známost uvésti; *in medio ponere L* = před oči všech položiti, *sententias philosophorum C* k veřejnému rozhodnutí předložiti; *res in medio ponitur L* v obecný potaz se béře; *tabulae sunt in medio C* jsou veřejnosti přístupny, vyloženy; avšak *regni crimen in m. L* jest nerozhodnuto; *res in medio posita HT* věc všeobecně přístupná, společný majetek, z něhož každý může bráti; *in medium vocare alqd C* před soud (veřejnosti) volati; *in medio relinquere CS* nerozhodnuto nechati; *in medio caedi L* před zraky všech, veřejně; *in medium conferre laudem L* o slávu se všemi se děliti, činiti všechny účastnými své slávy, slávu svou věnovati dobru obce; *in medium consulere LV* o veřejné dobro se starati; e n. *de medio pellere C, emovere L, removere, tollere C* odstraniti, s cesty odkliditi, po příp. usmrtiti; *de medio recedere C* jíti s cesty, odejíti; *Corn. Caudinum de medio adiecit L* přidal z přítomných; *de medio sumere C* známé věci přednášeti; *in medium discenda dabat O* podával k obecnému poučení, všem zjevoval; *bona interfectorum in medium cedant T* nechť stanou se majetkem obecným; *ex medio arcessere H* z obecného života.

medius fidius viz *fidius*.

medulla, *ae, f.* (ob. pl.) a) morek: *oblitis osa medullis O* kosti pomazané morkem; též dřeň, duše rostlin; obr. *quem recte ‚Suadae medullam' dixit Ennius C* jejž správně nazval morkem Výmluvnosti; b) přenes. vnitřek, nitro, srdce, jádro: *montis Cat; imis infixa medullis O* v nejhl. nitru; *in medullis populi Rom.; ardet in medullis Cat; subdita flamma medullis V.*

Medullia, *ae, f.* městečko v Latiu nedaleko Tiburu; adj. **Medullīnus**, *a, um* jako přijm. L. Furia.

medullula, *ae, f.* [demin. od *medulla*] moreček: *anseris Cat.*

Mēdus, *ī, m.* 1) řeka v Armenii tekoucí do Araxu; u *H Medum flumen* jest buď tato řeka nebo dle jin. = *Medorum*

flumen = *Euphrates*; 2) tragoedie Pakuviova nazv. dle syna Medeina Méda.

Medūsa, *ae, f.* [*Μέδουσα*] dcera Forkyova, nejhroznější z Gorgón; adj. **Medūsaeus,** *a, um* Medusin: *os O*; *monstrum O* = Kerberos; *equus O* = Pegasus; *fons O* = Hippokrene kopnutím Pegasovým vzniklá.

Mefītis v z *mephitis*.

Megaera, *ae, f.* [*Μέγαιρα*] jedna z Furií.

Megalē(a), *ēs, f.* [*Μεγάλη*] příjm. Kybelino (*Magna Mater*); adj. **Megalēnsis,** *e*: *ludi T*, subst. **Megalēnsia** n. **Megalēsia,** *ōrum, n.* slavnost Kybelina 4. dubna konaná, pozd. hrami v cirku prodloužena do 10. dubna, rázu orgiastického.

Megalopolis, *is, f.* [*Μεγαλόπολις*] město v Arkadii; obyv. **Megalopolītae,** *ārum, m.* Megalopolitané; též **Megalopolītānī,** *ōrum, m.*

Megara, *ōrum, n.* a **Megara,** *ae, f.* [*τὰ Μέγαρα*] 1) město řecké záp. od Athen, nyn. ves Megara, rodiště Eukleidovo, jenž odt. = **Megarēus** z Megar; adj. **Megarēus,** *a, um* a **Megaricus,** *a, um* megarský; **Megaricī,** *ōrum, m.* [sc. *philosophi*] megarská škola filosofická, stoupenci Eukleidovi; 2) město na vých. pobř. Sicilie sev. od Syrakus jinak zv. Hybla; adj. **Megarus,** *a, um*: *sinus V*; **Megarēus,** *a, um*, odt. subst. **Megarēa,** *ōrum, n.* okolí, území Megar *O*.

Megarēus, *eōs, m.* [*Μεγαρεύς*] otec Hippomenův, vnuk Poseidonův; **Megarēius** *heros O* = *Hippomenes*.

Megaris, *idis, f.* [*Μεγαρίς*] 1) krajina v Řecku s hl. m. Megara; 2) m. na Sicilii = Megara.

megistānēs, *um, m.* [*μεγιστᾶνες*] hodnostáři, velmožové, magnáti.

mehercule viz *Hercules*.

meiō, *ere,* — močiti (srov. *mingo*).

mel, *mellis, n.* [srov. *μέλι*] med: *melle abundare C*, *mella stipare V* hromaditi, snášeti; *mella stillant O* kapky medu kanou; *roscida mella V* rosa medová; obětován bohům podsvětí: *spargens humida mella V*, užíváno ho k balsamování mrtvol: *quod mel non habebant, cerā (eum) circumfuderunt N*; přenes. sladká věc: *poetica mella H*, *hoc melli est H* jest příjemné.

Melae, *arum* n. **Melēs,** *ium, f.* ves v Samniu.

Melampūs, *odis, m.* [*Μελάμπους*] 1) slavný lékař a věštec, syn Amynthaonův; 2) syn Atreův; 3) pes Aktaionův (‚černonohý').

melanchaetēs, *ae, m.* [*μελαγχαίτης*] ‚černohřívý', pes Aktaionův.

melancholicus, *a, um* [*μελαγχολικός*] těžkomyslný, záduměivý, melancholický.

Melanippē, *ēs, f.* [*Μελανίππη*] dcera Aiolova, matka blíženců Booita a Aiola; nešťastný osud její předmětem tragoedie Euripidovy napodobené Acciem a Enniem; též **Menalippē** [*Μεναλίππη*].

Melanippus, *ī, m.* [*Μελάνιππος*] syn Thebana Artaka, obhájce Theb proti ‚sedmi', látka tragoedie Acciovy; též **Menalippus** [*Μενάλιππος*].

Melanthius, *iī, m.* [*Μελάνθιος*] Odysseův pastýř koz.

Melanthō, *ūs, f.* [*Μελανθώ*] mořská nymfa.

Melanthus, *ī, m.* [*Μέλανθος*] 1) řeka v Sarmatsku, určitěji neznámá; 2) otec Kodrův, král messenský, pozd. vládce Attiky; 3) lodník etrurský; adj. **Melantheus,** *a, um*: *caedes O*.

Melas (acc. *-ana* n. *-an*), *m.* [*Μέλας*, sc. *ποταμός*] 1) řeka v Boiotii, tekoucí do zál. malijského; 2) ř. v Thrakii, tekoucí do zálivu Melas u Chersonesu; 3) na Sicilii u Myl; 4) ř. v Mygdonii.

Meldī, *ōrum, m.* národ gallský na dolní Matroně.

Meleager, *grī, m.*, řídč. **Meleagrus(os)** [*Μελέαγρος*] syn Oineův, král kalydonský, účastník plavby Argonautů a honby kalydonské; sestry jeho **Meleagrides,** *um, f.* pro veliký zármutek nad jeho smrtí proměněny v perličky.

Melēs, *ētis, m.* [*Μέλης*] řeka v Ionii u Smyrny; odt. **Melētīnae** *deae O* u M. bydlící; **Meletēus,** *a, um* meletský, homérský (u řek.: M. prý se narodil Homér): *chartae Tib.*

Melēs, *ium, f.* ves v Samnijsku.

Meliboea, *ae, f.* [*Μελίβοια*] město v Magnesii na úpatí Ossy, rodiště Filoktetovo, jenž odt. **Meliboeus** *dux V*;

M. purpura V v M. zhotovený; jako subst. **Meliboeus,** *ī, m.* u *V* pastýř (asi s narážkou na *μέλι-βοᾶν*).

Melicerta (-tēs), *ae, m.* [*Μελικέρτης*, foin. *Melkart*] syn Athamantův a Inoin proměněný se svou matkou v božstvo mořské: *Palaemon* a *Leucothea*; lat. *Portunus.*

melicus, *a, um* [*μελικός*] melický, lyrický; *poema C.*

melilōtos, *ī, f.* [*μελίλωτος*] komonice.

melimēlum, *ī, n.* [*μελίμηλον*] sladké jablko (jehož uživáno k okrášlení stolu).

melior, melius viz *bonus, bene.*

melisphyllum, *ī, n.* [*μελισσόφυλλον*] melissa čili meduňka lékařská.

Melissus, *ī, m.* [*Μέλισσος*] 1) filosof a státník ze Samu, žák Parmenidův; 2) propuštěnec Maecenatův, grammatik a bibliothekář Augustův.

Melita, *ae* n. **Melitē,** *ēs, f.* [*Μελίτη*] 1) ostrov, nyn. Malta; **Melitēnsis,** *e* maltský: *vestis, rosa C*; **Melitēnsia,** *ium, n.* koberce maltské; 2) ostrov u pobř. dalmatského, nyn. Mljet čili Meleda: *fertilis O*; 3) mořská nymfa.

Melitēnē, *ēs, f.* krajina a město v Kappadokii u Eufratu.

Mella, *ae, m.* a) řeka v sev. Italii u Brescie, nyn. Mela; b) *M. Annaeus Mella* otec Lucanův.

melli-fer, *a, um* medonosný: *apes O.*

mellītus, *a, um* medem oslazený, medový: *placenta H*; přen. sladký, líbezný.

Melō, *ōnis, m.* tlumočník Dareiův.

Melodūnum, *ī, n.* galls. město v území Senonů, nyn. Melun.

Mēlos, *ī, f.* [*Μῆλος*] ostrov ve Sporadách, nyn. Milo; adj. **Mēlius,** *a, um* z Melu: *Diagoras C.*

Melpomenē, *ēs, f.* [*Μελπομένη*, ‚zpívající‘] musa tragoedie a lyriky.

membrāna, *ae, f.* [adj. od *membrum*, sc. *cutis*] a) kůžička, blána, mázdra: *natura oculos membranis tenuissimis vestivit C*; b) kůže pergamenová ke psaní: *membranis intus positis H*; *lutea Tib*; *m. derecta plumbo Cat* vyrovnávaná olověným těžítkem.

membrātim, adv. [*membrum*] a) úd po údu; b) část po části, po částech: *negotium gerere C*; *dicere C* v krátkých odstavcích.

membrum, *ī, n.* [srov. mázdra, maso] a) pův. úd jako část těla; proto *membra* jako celek někdy = tělo: *dare membra sopori H*; *membra iussit relevare sedili O* vyzval je, aby si pohověli; — zvl. úd pohlavní: *nostra membra ... pars pessima nostri O*; b) část: *ratis O*; *philosophiae*; o řeč.: člen, odstavec; *orationis, accusationis C.*

meminī, *isse* [srov. *mens, μέμνημαι*, mním] a) pamatovati se na něco, býti pamětliv něčeho, pamatovati něco: *α)* s acc. osoby: *Paulum C* pamatovati se na P.; *quem meminisse potestis C* na nějž se můžete pamatovati; *m. Catonem C* jsem pamětníkem Katona; *β)* s acc. věci: *beneficia C, omnia O* míti na paměti; *illum diem C, timorem omnium C*; *γ)* s gen.: *sui C* býti pamětliv; *ignominiae acceptae L*; *viae V* pamatovati se na cestu; *δ)* s ut: *ut verberes ... memento H*; *ε)* s nepř. ot.: *quanta hominum esset admiratio C*; *ζ)* acc. s inf.: *mementote hos nobis esse pertimescendos C*; *η)* s inf. (básn.): *hodie meminisses reverti! H*; *bene m. H*; *infra, si memini, Varius H* ‚dobře-li se pamatuji‘ n. tuším; b) zmínku učiniti (význ. praeterita): *cuius supra meminimus C* jsme se zmínili; *meministi ipse de exsulibus C* zmínil jsi se.

Memmius, *a* rod říms. 1) *C. Memmius*, trib. lidu r. 111 proti Jugurthovi; 2) *C. M. Gemellus*, trib. l. r. 66, přítel Ciceronův; 3) *C. M.*, tr. l. r. 54, žalobce Gabiniův; 4) *P. M. Regulus* zúčastněný na pádu Seianově, pozd. správce Moesie.

Memnōn, *onis, m.* [*Μέμνων*] 1) syn Tithonův a Eoin, král Aithiopů padlý rukou Achilleovou před Trojou, jíž přišel na pomoc. Druhové jeho **Memnonidēs,** *um* proměněni ve ptáky (černé jestřáby). Tento M. smíšen 2) s egyptským králem Amenhotepem [*Ἀμενῶφις*] u pozd. řec. spisov. zvaným *Μέμνων* (v posled. třetině 15. stol. př. Kr.), z jehož staveb zachovány podnes ‚kolossy Memnonovy‘ u Theb, *Memnonis saxea effigies T*; odt. adj. **Memnonius,** *a, um* = mouřenínský, černý: *color O*; *domus Pr*;

3) *Memnon*, Řek z Rhodu, vojevůdce Dareiův.

memor, *oris* [srov. *memini*, *μνήμων*] 1) **a)** paměťlivý (něčeho), pamatující se na něco, mající na paměti něco: *beneficii C*, *facti Cs*; *quam sis aevi brevis H*; obr. *cadus Marsi belli m. H* pamatující válku marsickou; *oratio m. concordiae L* mající na mysli; absol. *rite m. V* správně pamatuje; **b)** vděčný: *multa tibi memores debemus O* vděčni jsouce; *m. manu tura ferre O*; *animus m. in bene meritos C*; **c)** nesmiřitelný: *Iunonis ira V*, *poenae O*; **d)** dbající něčeho, pozor mající na něco: *nec aurae nec sonitus m. (fuit) V* nedbala; **e)** rozvážný, opatrný: *multa m. occule terrā V* (= opatrně); 2) upomínající na něco alcis rei: *ingenium et Numae et Romuli m. L*; *impressit memorem dente labris notam H* = zanechal jako památku.

memorābilis, *e* [*memoro*] **a)** pamětihodný: *facinus S*, *familiaritas*, *virtus C*; **b)** slavný, velebený: *numen Bacchi O*.

memorandus, *a*, *um* [vl. part. praes. pass. od *memoro*] paměti, zmínky hodný.

memorātor, *ōris*, *m.* vypravovatel.

memorātus, *ūs*, *m.* vypravování.

memoria, *ae*, *f.* [*memor*] **a)** paměť jako schopnost duševní: *egregia T*, *incredibilis Plin*; *memoriam remittere*, *perdere C* paměti pozbýti; *memoriā tenere alqd C* v paměti chovati, pamatovati; *memoria comprehendere alqd C* zapamatovati si; *memoriae infigere L mandare C* v paměť si vštípiti; *ex memoria deponere alqd C* zapomenouti; *ex m. exponere C* z paměti říkati; **b)** paměť jako představa minulé věci, pamatování se, upomínka: *nostrae memoriae bella C* války vedené v čase, na nějž se pamatujeme; *post hominum memoriam C* pokud paměť lidská sahá; *memoriam patris* (gen. obj.) *renovare N* obnoviti upomínku na otce; *memoriam apud posteritatem adipisci T* zjednati si paměť budoucnosti; *m. sceleris T* vědomí zločinu; *m. periculi T* představa nebezpečí; *memoria rerum gestarum S* dějepisectví; *alqd memoriā prodere Cs* ústně, *memoriā ac litteris C* ústně i písemně; **c)** meton. čas, doba jako předmět paměti: *pueritiae memoriam ultimam recordari C* vzpom. si na nejzazší (nejútlejší) dobu dětství; *quod et nostra et patrum memoriā accidit C* za času; *paulo supra hanc memoriam C* nedávno před naší dobou; *veteris memoriae recordatio C* (čas se svými událostmi); **d)** konkr. památka, podání: *de Magonis interitu duplex m. prodita est N* dvojí podání se dochovalo; *litterarum memoria C* písemné doklady, svědectví.

memoriter, adv. [*memor*] **a)** s dobrou pamětí: *multa de Laelio narrare C*; **b)** zpaměti, nazpamět: *orationem habere C*, *recitare C*, *respondere C*.

memorō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*memor*] připomínati něco, zmiňovati se o něčem: alqd, de alqa re, acc. c. inf.; *memorant* s acc. c. inf. *L V* praví = prý; *memorari O* býti připomínán, jmenován; *vocabula priscis* (dat.) *memorata H* slova starým běžná; *incredibile memoratu ST* = *dictu*.

Memphis, *idis* (acc *im*, *in*, voc. a abl. *i*), *f.*, [*Μέμφις*] staré hl. m. středního Egypta, již. od nyn. Kaira, nyn. Menf.

Menaenius viz *Menenius*.

Menalippē, Menalippus viz *Melan-*

Menander, *drī*, *m.* [*Μένανδρος*] 1) řec. básník nov. komoedie (asi 342—292); 2) vojevůdce Alexandrův; 3) otrok Ciceronův; 4) propuštěnec Balbův.

Menapiī, *ōrum*, *m.* přímořský národ belgický mezi Mosou a Skaldou.

menda, *ae*, *f.* novotv. m. *mendum* od doby Augustovy.

mendācium, *iī*, *n.* [*mendax*] **a)** úmyslná nepravda, lež: *m. dicere C*, *mendacio fallere C*; **b)** klam, šálení: *sensuum C*; *vatum O poëtarum Cu* výmysly; pod. *famae O*.

mendāx, *ācis* [*mendum*, srov. *emendo*] (vl. chybující) **a)** lživý, prolhaný: *homo C*, *Carthaginienses C*, *lyra H*; **b)** přenes. klamavý, klamný, falešný: *speculum O*, *fundus H* (mnoho slibující, ale málo nesoucí); *pennae O* padělané; *damnum O* vylhaná, *infamia H* nezasloužená; *forma O* šalebná; *fama Pr*, *os O* falešná.

Mendēs, *ētis*, *f.* [*Μένδης*] město v deltě nilském vých. od Pelusia; adj. **Mendēsius**, *a*, *um* z Mendetu: *Celadon O*; jako subst. Mendetan.

mendīcitās, *ātis*, *f.* [*mendicus*] žebrácství, velká chudoba: *in summa m. esse C*; *m. corporis C* mrzáctví.

mendīcō, *āre, āvī, ātum* [*mendicus*] žebrati; *cibus mendicatus O* vyžebraný.

mendīcus, *a, um* [*mendum*, tedy vl. mrzák] žebrácký, nuzný; subst. žebrák.

mendōsē, adv. chybně, špatně: *scribere C.*

mendōsus, *a, um,* [*mendum*] chybný, plný chyb, vad: *facies O, natura H, historia C;* přenes. chybující, chyby činící: *servus C.*

mendum, *ī, n.,* pozd. **menda,** *ae, f.* **a)** chyba, vada tělesná: *mendas occulere O;* **b)** chyba písařská: *librariorum C; m. corrigere C, m. scripturae liturā tollere C;* **c)** přenes. vada, nedopatření: *magnum m. continere C.*

Menedēmus, *ī, m.* [*Μενέδημος*] **1)** filosof z Eretrie † 278 př. K.; **2)** vojevůdce Alexandra V.

Menelāis, *idis, f.* město v Epeiru.

Menelāius, *ī, m.* hora v Lakonice.

Menelāus, *ī, m.* [*Μενέλαος*] **1)** syn Atreův, bratr Agamemnonův, manžel Helenin, král spartský; *Menelai portus* přístav v Marmarice, záp. od Egypta; přenes. u *C* o Lukullovi (pon. Memmius unesl jeho ženu); **2)** řečník řecký z Marathu.

Menēnius, *a* rod říms., zvl. **1)** *M.* Agrippa r. 494 zprostředkovatel mezi patricii a vystěhovavším se lidem. *M. tribus C; Menenianum iudicium L* soud týkající se T. Menenia, syna M. Agrippy; **2)** za doby *H* jakýsi potřeštěný člověk.

Menephrōn, *onis, m.* necudný Arkaďan.

Menestheus, *eī, m.* [*Μενεσθεύς*] **1)** syn Ifikratův, zeť Timoleontův; **2)** u *V* syn Klytiův.

Mēnidās, *ae, m.* [*Μηνίδας*] vojevůdce Alexandra V.

Mēninx, *ngis, f.* [*Μήνιγξ*] ostrov v Malé Syrtě.

Menippus, *ī, m.* [*Μένιππος*] **1)** filosof kynický ze Sinope, kousavý satirik; **2)** řečník ze Stratoniky v Asii.

Mennis, *is, f.* město v Babylonii.

Menō, *ōnis, m.* vojevůdce makedonský.

Menoeceus, *eī, m.* [*Μενοικεύς*] Menoikeus, syn Kreontův.

Menoetiadēs, *ae, m.* [*Μενοιτιάδης*] syn Menoitiův Patroklos.

Menōn, *ōnis, m.* [*Μένων*] jeden z deseti vojevůdců řeckých po bitvě u Kunax zajatý a popravený; dle něho nazvána rozmluva Platonova.

mēns, *tis, f.* [srov. *mentio, memini,* č. pa-mět] **a)** mysl jako schopnost duš., rozum, duch: *animus et m. C; suae mentis esse C* míti zdravý rozum. též *mentis compotem esse C; m. integra H* zdravá, svěží m.; též *mens sana H; mens excidit alci C* pozbyl rozumu; *m. atque ratio C* důmysl a rozum; *alqd mente comprehendere, complecti C* pochopiti duchem; *cum mente colorem perdere O;* **b)** jako jev, děj: mysl, smýšlení, různé city, srdce: *mens cuiusque is est quisque C* smýšlení (způsob smýšlení) jest podstatou ‚já'; *detecta omnium m. est T* odhalené, otevřené srdce všech; *alta mente repostum V* hluboko v srdci tkvící; *animi, qui nostrae mentis sunt L* jež naší povaze odpovídají; *mentem addere H* zmužilosti dodati; *mentes demittere V* na mysli klesnouti; *exsul mentis O* bez rozvahy; *mentem compescere H* hněv ukrotiti; *furiata mente V* k šílenství dohnaný; *dolor quod suaserit et m. V* vztek, vášeň; **c)** meton. věc myšlená, myšlenka, mínění, záměr, vůle: *nostram accipe mentem V* poslyš můj záměr; *hac mente N* k tomu prohlédajíce; *in mentem mihi venit* (de, gen., ut, inf.) *C* napadá mne n. vzpomínám si; *mihi alia m. est S* já smýšlím jinak; *mens omnibus una est V* všichni jsou jednoho smýšlení; *m. publica C* veřejné mínění; *mentes deorum scrutari O* vůli boží; *quorum melior sententia menti V* kteří byli rozvážnější; **d)** personif. bohyně rozmyslu, již po bitvě u jez. Trasimenského zasvěcen chrám na Kapitoliu: *Mentis templum L; M. Bona O Pr.*

mēnsa, *ae, f.* [od *metior*] stůl **a)** vl.: *mensam tollere C removere V; mensas cibis exstruere* (v. t.) *C* stoly naplniti pokrmy; *mensae deorum C V* oltáře stolům podobné; **—** zvl. stůl směnárnický: *mensis palam propositis C; mensam poni* (= *adponi*) *iubet H; cara pisces averrere mensa H* drahé ryby se stolu prodavače ryb smetati (*m. piscatoria*); *mensa publica* státní pokladna; **b)** meton. jídlo: *brevis,*

cara H; *convivia mensae O* kvas hodu; *super mensam Cu* za stolem = při jídle; *Italicae mensae C* hostiny; *mensae secundae NHOV* zákusky, pospasy.

mēnsārius, *ī*, *m.* [od *mensa* dle řec. τραπεζίτης] směnárník, bankéř, pak úředník státní mající na starosti státní platy: *quattuor mensarii, qui .. a populo creantur C*; *quinqueviris creatis, quos mensarios ab dispensatione* (v. t.) *pecuniae appellarunt L.*

mēnsis, *is*, *m.* [srov. *μήν*, č. měsíc] měsíc jako doba.

mēnsor, *ōris*, *m.* [*metior*] **a)** měřič: *maris et terrae m. Archytas H* jako mathematik; **b)** zeměměřič: *humum signavit limite m. O*; **c)** měřič a snad zároveň odhadce půdy, staveb atp.: *mensorem huc mittere Plin.*

mēnstruus, *a*, *um* [*mensis*] **a)** měsíčně se opakující: *usura C*; *quid est quod neglegenter scribamus adversaria?* (v. t.) *Quia haec sunt menstrua C* poněvadž jest určen jen pro měsíc (= obsahuje účty jen měsíční); *menstruum meum Plin* měsíční služné; **b)** měsíc trvající, měsíční: *vita, spatium C*, *luna V* oběh měsíce = *cursus m. Dianae Cat*; **mēnstruum**, *ī*, *n. L*; potraviny na měsíc = (*cibaria*) *menstrua C*; **c)** měsíční, za měsíc zhotovený: *mulieris opus C.*

mēnsūra, *ae*, *f.* [*metior*] **a)** měření, vyměřování: *mensuram agere Plin*; *mensurae ex aqua C* měření vody (vodní hodiny); *aurium m. C*; **b)** míra jako rozměr, velikost, délka: *m. roboris implebat quinque ter ulnas O* dub měřil 15 loket; *m. nominis O* význam; *beneficii Plin* velikost; *legati T* hodnost; **c)** míra jako nástroj měření: *modus mensurae N* druh míry; *mensurae itinerum C* měřítko cesty.

menta (mentha), *ae*, *f.* [*μίνθη*] máta; personif. nymfa v mátu proměněná.

mentiō, *ōnis*, *f.* [srov. *mens*] zmínka: *mentionem facere* (*habere*, *movere L*) *alcis rei C* zmíniti se o něčem, též *de alqa re*; *m. inicere de alqo H* zmínku prohoditi; *mentiones serere L* tu a tam se zmíniti; *m. incidit de... L* stala se zmínka přišlo se v řeči na...

mentior, *īrī*, *ītus sum* [od *mens* vl. vymýšleti si] **1)** nepřech. lháti: *frons, oculi, vultus persaepe mentiuntur C*; *ne tu videare mentitus C*, *mentiri emolumenti sui causā C*; *mentior, si .. O* ať jsem lhářka, jestliže; pod. *mentiar, si .. C*; **2)** přech. lháti něco, vylhati, klamně říkati, tvrditi něco, předstírati: *tantam rem S*; *auspicium L*, *amorem O*; *causam fugae O*; *colores varios V* napodobiti; *spem mentita seges H* naděje sklamavší; part. perf. v pass. význ.: vybájený, vylhaný, klamný: *tela V*, *figurae O*, *nomen*, *fama O*, *mentita et falsa C* lži a klamy (jiné čtení *ementita*).

Mentōr, *oris*, *m.* [*Μέντωρ*] **1)** přítel Odysseův, jemuž Od. svěřil vychování svého syna; **2)** umělec v tepání vypuklin z kovu (*toreumata*) kol. 350 př. K.

mentula, *ae*, *f.* mužský úd.

mentum, *ī*, *n.* brada (i vousy), též u zvířat.

meō, *āre*, *āvī*, *ātum* jíti, choditi; *sidera meantia O* oběžnice; *navigia meant Cu* plují; *spiritus Cu* procházeti.

mephītis, *is*, *f.* škodlivý výpar země, zápach; personif. bohyně, jež takové výpary šíří.

merācus, *a*, *um* [*merus*] čistý, pouhý, nesmíšený: *vinum C*, *helleborus H*, *libertas C.*

mercābilis, *e* prodejný.

mercātor, *ōris* *m.* [*mercor*] **a)** kupec (naproti prodavač): *provinciarum C signorum C*; **b)** kupec, obchodník vůbec.

mercātūra, *ae*, *f.* [*mercor*] obchod, obchodování: *m. sordida putanda est C*; *mercaturas facere CL* obchod provozovati; přenes. kramaření: *utilitatum C* s výhodami; *ad m. bonarum artium proficisci C* jíti na koupi věd.

mercātus, *ūs*, *m.* [*mercor*] **a)** obchod, prodej a koupě: *turpis C*, *domesticus C*; **b)** trh: *mercatum habere C* trh konati; **c)** slavnostní shromáždění lidu = řec. *πανήγυρις*.

mercēn(n)ārius, *a*, *um* [*merx*] **a)** jako adj. **α)** o lidech: námezdný, najatý: *scribae N miles L*, *comes C*; podplacený: *testes C*; **β)** o věcech: koupený, zaplacený: *liberalitas*, *prooemium C*; *vincla H* placený úřad; **b)** jako subst. člověk najatý, nádeník: *mercenarios gratuitis anteferre C*, *mercenariis praecipere C.*

mercēs, *ēdis*, *f.* [*merx*] **a)** mzda, plat, odměna: *mercede arcessere, condu-*

cere alqm Cs za mzdu najmouti, *manuum mercede inopiam tolerare S* výdělkem rukou svých; *diurna m. H* denní mzda; *m. laborum C* odměna za práci; zvl. žold vojenský: *m. militaris Cu*, *milites mercede conducere L*; *apud vagos .. merces valuit L* vyhlídka na odměnu (t. výnosnou kořist) účinkovala; honorář: *tanta mercede nihil sapere docere C* za tak velký h.; **b)** ve šp. sm. podplacení, úplatek: *mercedem accipere ab alqo C*, *mercedem dare C*; **c)** při nes. cena: *hac mercede suorum V* za tuto cenu; *mercedem alcs rei constituere C* cenu stanoviti; *arbores multa mercede domandae V* s velkou námahou, *non sine magna mercede C* ne bez veliké škody (‚jest draze vykoupeno'); *temeritatis m. L* trest, pokuta za ..; **d)** činže, nájemné: *mercedes habitationum Cs*; *quinae mercedes H* pětinásobné úroky (5% měsíčně); **e)** výnos: *praediorum C*.

mercimōnium, *ī*, *n.* zboží.

mercor, *ārī*, *ātus sum* [*merx*] kupovati: *ab*, *de alqo alqd C*; *magno V* draho; *quo pretio H* za jakou cenu, zač; *libra et aere* (v. t.) *H* právoplatnou koupí nabýti; vykoupiti: *vitam C*, *amorem Pr*; **mercātus,** *a*, *um* ve význ. pass. vykoupený: *commeatus S*, *cultus Pr*.

Mercurius, *ī*, *m.* [*merx*] starolat. bůh obchodu, ztotožněný s řec. Hermem, synem Majiným; uctíván obchodníky 15. kv.; též posel bohů a průvodce duší do podsvětí; *maxime Mercurium colunt T* jest neznámý bůh keltský podob. germ. Wuotanovi; *stella Mercurii C* oběžnice Merkur; *aqua Mercurii O* pramen u cesty Appiovy; *tumulus M. L* návrší u Carthageny v Hisp. pojmenované dle foinic. boha; *promunturium M. L* [*Ἑρμαῖον*] vých. cíp výběžku karthagins. v Africe, nyn. mys Bon; jako appellat. *Mercurius Andocidi N* hermovka; adj. **Mercuriālis,** *e* Merkuriův: *viri H* snad s význ. astrol.; *Mercuriale mihi cognomen imposuere H* jméno Merkur; subst. **Mercuriālēs,** *ium* sbor kněží Merkuriových.

merda, *ae*, *f.* lejno, trus: *corvorum H*.

merēns, *entis* [part. praes. od *mereor*] **a)** v dobr. sm. zasloužilý, zasluhující si něčeho: *bene m. C*; *laurea decreta merenti O*; *te merentem vexere tigres H* tebe pro tvou zásluhu vezli t.; **b)** ve šp. sm. trestuhodný, vinný: *Laocoon V*, *increpare merentes S*.

mereō, *ēre*, *uī*, — a **mereor,** *ērī*, *itus sum* [srov. *μείρομαι*, *μοῖρα*] vl. dostávati údělem **a)** zasluhovati něčeho *laudem Cs O*; *nardo vina merebere H* zasloužíš si = výměnou dostaneš; *aera m. H* vydělati: *quod scelus tantum .. Calydona merentem? V* = *cuius tanti sceleris poenam merentem* za jaký tak hrozný zločin zasloužili trestu Lapithové nebo Calydon?; *quem non merearis amorem H* které nezasluhuješ n. nesnažíš se získati; kromě acc. též inf. (*merui perdere O*), ut. a absol.: *si mereor C* (výraz skromnosti) jsem-li toho hoden, zasluhuji-li toho; **b)** term. techn. voj. sloužiti za žold, službu vojenskou konati: *stipendia m. CT*; *patre suo imperatore meruit C* sloužil pod svým otcem jako velitelem; *pedibus merere L* sloužiti jako pěšák, u pěchoty, *equo C* u jízdy; **c)** zjednati si, dosíci: *odium civitatis meruerat Cs* způsobil si; *gloriam Plin*; *quid mali meruisset T* co zlého učinil; **d)** zásluhy si zjednati: *bene mereri de re publ. C*; *si bene quid de te merui V* mám-li o tebe nějakou zásluhu (učinila-li jsem ti někdy něco dobrého); *ne se de illo optime meritum proderet N* aby neříkal, že mu znamenité služby prokázal; *socii optime merentes Cs* velezasloužilí; part. perf. **meritus** *a*, *um* **a)** akt.: zasloužilý, jenž si něčeho zasloužil, jenž má zásluhy o něco: *de populo Romano Cs*, *homines de me meriti C*; *hinc sustinet meritos iuvencos V* odtud živí býky, kteří zasloužili si výživy; *recepto supplice sic merito V* jenž tak si toho zasloužil (aby byl zachráněn); *inviso meritus torquetur ab auro O* po zásluze; **b)** ve voj. *diu m. T* dlouho sloužívší; **c)** pass. zasloužený: *poena O*, *honores V*, *mors V*; *optimā et meritissimā famā frui Plin* nejlepší pověsti, a to zcela zaslouženě, požívati.

meretrīcius, *a*, *um* [*meretrix*] nevěstek: *disciplina*, *amores C*, *corpora O*, *quaestus*

C zaměstnání, řemeslo; *vita C, meretricio more vivere C.*

meretrīcula, *ae, f.* [demin. od *meretrix*] nevěstka.

meretrīx, *īcis, f.* [od *mereo*] nevěstka.

merges, *itis, f.* snop.

mergō, *ere, mersī, mersum* a) ponořiti, potopiti: *pullos in aquam C, me deus aequore mersit V, naves Cu; aves se in mari mergunt C;* pass. *mergi aqua L* utonouti ve vodě; *res mersae O* potopený svět; básn. *sidera merguntur O* zapadají; b) strčiti něco někam, skrýti, schovati: *canes mergunt rostra in corpore O, caput in terram L vultus in cortice O; res ... caligine mersae V* v mlhu zahalený; c) přenes. ponořiti, uvrci: *se* (= *mergi Cu*) *in voluptates L* vrci se v náruč rozkoší; *vino somnoque mersi L* pohříženi opilí ve spánek; *fortuna viros mersit V* srazil, skácel, k pádu přivedl; *funere acerbo aliqm V* v trpkou smrt sklátiti; *mergunt sortem usurae L* úroky pohlcují (= převyšují) jistinu.

mergus, *ī m.* [srov. *mergo*] potápka.

meridiānus, *a, um* polední: *somnus, sol Plin, tempus. C;* přenes. jižní: *regio, vallis L.*

meridiātiō, *ōnis, f.* polední spánek.

merī-diēs, *ēī, m.* [z * *medi-dies, medius dies*] poledne: *ad meridiem permanere C; m. inclinat H* poledne se schyluje; *ante meridiem C* dopoledne, *post m. C* odpoledne; neton. jih: *ad meridiem spectare C vergere N; a meridie Aegyptus obiacet T* s jižní strany.

Mērionēs, *ae, m.* [*Μηριόνης*] vozataj Idomeneův, Kréťan.

meritō, adv. [abl. od *meritum*] dle zásluhy, právem, zaslouženě; *clamant: merito! O* výborně!

meritō, *āre, āvī, —* [freq. od *mereo*] vydělati si: *sestertia dena C.*

meritōrius, *a, um* najatý, placený, zvl. za účelem smilstva.

meritum, *ī, n.* [vl. part. perf. od *mereo*] a) výdělek, mzda, odplata, zásluha, trest: *merito tuo C* dle tvé zásl., jak toho zasluhuješ; *merita invenire S* trest: b) zásluha (záslužný čin), dobrodiní: *singulare C, merita recipere C, m. alcs in* n. *erga aliqm C; meriti memor, oblitus O, immemor V; praemia meritorum H* odměna za zásl.; c) zavinění, vina: *a me nullo meo merito alienus erat C* aniž jsem to zavinil, bez mé viny; *m. requirere O, moriere merito tuo O* svou vinou; *quo minus merito populi Romani Cs* bez zavinění nár. říms.; *ira gravior merito O* hněv větší než vina.

Mermessius, *a, um* mermesský [*Mermessos* místo ve Frygii]: *Mermessia* = S. bylla hellespontská (jiné čtení *Marpesia*).

Meroē, *ēs, f.* [*Μερόη*] ostrov utvořený prameny Nilu (dle názoru starých).

Meropē, *ēs, f.* [*Μερόπη*] dcera Atlantova, Pleiadka, choť Sisyfova, nejtmavější hvězda z Pleiad (ze studu nad zasnoubením se smrtelníkem).

Merops, *opis, m.* [*Μέροψ*] král Aithiopů, choť Klymenin (matky Faethontovy).

merops, *opis, m.* žluva.

Mēros, *ī, m.* acc. *on* pohoří v Indii.

mersō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *mergo*] ponořovati, potápěti: *aries mersatur in gurgite V; gallinam musto H* = ve víně utopiti; *gregem fluvio V* koupati; přenes. *mersor civilibus undis H* vrhnouti se do vln politiky.

merula, *ae, f.* kos; jako jm. vl. příjm. rodu Corneliů: *L. Corn. Merula* kons. 193 vítěz nad Boji; *L. Corn. M. flamen Dialis,* kons. 87.

merus, *a, um* čistý, pouhý, nesmíšený: *undae O, lac O, vina O;* samot. subst. **merum,** *ī, n.* víno nesmíšené s vodou; přenes. pravý, čistý: *libertas L* plná, neomezená; avšak *mera libertas H* pravá; *virtus H* opravdová; *vera et mera Graecia Plin* opravdové Ř.; přen. pouhý, samý, čirý: *meri principes C* sami velikáni; *nisi quod pede certo differt sermoni* (sc. *comoedia*), *sermo m. H* jest pouhý hovor, lišíc se od hovoru jenom určitým rhythmem.

merx, *cis, f.* zboží: *merces emere H vendere O ostendere H, merces mutare V* (o lodi) voziti zboží na výměnu.

Mescinius, *a* rod říms.: *C. Mesc. Rufus* quaestor Ciceronův v Kilikii.

Mesēmbria, *ae, f.* [*Μεσημβρία*] město thrácké u Černého moře, nyn. Missivria; adj. **Mesēmbriacus,** *a, um* mesembrijský: *portus O.*

mesochorus, *ī, m.* [*μεσόχορος*] vl. střední člen sboru tanečníků nebo pěvců, vůdce sboru, sbormistr.

Mesopotamia, *ae, f.* [*Μεσοποταμία*] ‚Meziříčí', Mesopotamie, krajina mezi Eufratem a Tigridem.

Messāla, *ae, m.* (*Messalla*) říms. příjm. v rodě Valeriů: 1) *M. Valerius Maximus,* kons. 263, jenž obdržel příjm. Messalla od Messany, které dobyl; 2) *M. Val. M. Niger,* řečník a státník, kons. r. 61; 3) *M. Val. M.,* strýc předešlého, konsul r. 53 a augur; 4) *M. Val. M. Corvinus,* státník, řečník a spisovatel za Augusta, přítel Ovidiův a Tibullův; plur. *Messallae O* = oba poslední.

Messālīna (Messallīna), *ae, f.* 1) *Valeria M.* pověstná manželka císaře Klaudia; 2) dcera Statilia Taura, choť císaře Nerona.

Messālīnus (Messallinus), *ī, m.* 1) syn M. Valeria Messally Corvina, přívrženec Ovidiův, přítel Germanikův; 2) Cotta M., bratr předešlého, přítel Ovidiův.

Messāna, *ae, f.* [*Μεσσάνα* = *Μεσσήνη*] město na Sicilii při úžině mezi Italii a S., pův. zvané *Ζάγκλη,* r. 494 dobyto tyrannem rhegijským Anaxilou a nazváno Messanou; adj. **Messānius,** *a, um* messinský: *moenia O.*

Messāpus, *ī, m.* král a praotec Messapiů: **Messāpiī,** *ōrum, m.* obyv. Apulie a Kalabrie: adj. **Messāpius,** *a, um* messapijský: *arva O.*

Messēnē, *ēs,* (**-a,** *ae*), *f.* [*Μεσσήνη*] hl. m. Messenie na Peloponnesu; adj **Messēnius,** *a, um: arva O;* obyv. **Messēniī,** *ōrum, m.* Messéňané.

messis, *is, f.* [*meto*] a) žeň, sklizeň: *maturiora messibus Apuliae loca L* místa apulská mající rannější žně; *messis* (gen.) *dies V;* — zvl. vybírání medu: *duo tempora messis V;* obr. *illa Sullani temporis m. C* ‚žně' = proskripce; b) čas, doba žní: *hilarans convivia . . ante focum, si frigus erit, si m., in umbra V* za doby žní ve stínu; c) konkr. obilí posečené: *tertia acceperat area messes O; ruperunt horrea messes V;* obilí ještě neposečené, osení: *spicea iam campis m. inhorruit* (viz t.) *V;* obr. *adhuc tua m. in herba est O* ‚tvá pšenice ještě nekvete'.

messor, *ōris, m.* [*meto*] žnec, sekáč.

messōrius, *a, um* žnecký, sekáčský: *corbis C* jaký mají ženci.

-met, suffix přidávaný zvl. k zájm. os., na př. *egomet.*

mēta, *ae, f.* a) hranice, meze, konec, cíl: *his ego nec metas rerum nec tempora pono V* těm nekladu já ni hranice říše ni doby (t. j. trvání); *longarum haec m. viarum V* cíl cest; *ad metas aevi pervenire V; mortis metae V* = *τέλος θανάτοιο* konec života; *m. utraque O* východ a západ; b) meton. mezník: *metam tenere V* cíle dosíci; *collis in modum metae L* má tvar mezníku (kuželovitý), *metas imitata cupressus O; metam evitare H* vyhnouti se m. (na závodišti); *septima quam metam triverit ante rota Pr* dříve než sedmkrát objelo metu kolo; *cursu contingere metam H* doběhnouti k metě: obr. *metas lustrare Pachyni V* obejeti (jako metu) Pachynum.

Metabus, *ī, m.* [*Μέταβος*] král Volsků, otec Kamillin.

metallum, *ī, n.* [*μέταλλον*] a) kov: *argenti aerisque metalla V, auri metallum V; simili metallo* (= *auro*) *frondescit virga V; libertas potior metallis H* nad zlato a stříbro; b) doly: *pecunia, quae ex metallis redibat N; metalla intermissa recoluit L* dal opět otevříti; *metalla auri, argenti L* doly na zlato, stříbro; *damnare in metallum Plin* odsouditi k práci v dolech (za doby cis. prostřední zločinci).

metamorphōsis, *is* n. *eōs* [*μεταμόρφωσις*] proměna, odt. název básní *O Metamorphōsēs, eōn* Proměny.

Metapontum, *ī, n.* [*Μεταπόντιον*] město v Lukanii u zál. tarents., bydliště Pythagorovo; adj. **Metapontīnus,** *a, um* metapontský: *ager L.,* obyv. **Metapontīnī,** *ōrum, m.* Metapontané.

mētātor, *ōris, m* měřič tábora: *castrorum C.*

Metaurum, *flumen H* = násl.

Metaurus, ī, *m.* řeka v Umbrii sev. od nyn. Sinigaglie; u ní poražen a zabit Hasdrubal 207.

Metellus, ī, *m.* [dle výkl. star. od *metellus* = *μίσθιος* žoldnéř] rod říms. *gens Caecilia*: **1)** *Q. Caecilius Metellus,* kons. 206, dikt. 205, řečník; **2)** *Q. Caec. M. Macedonicus,* vítěz nad Macedonií 146, r. 131 první plebejský censor, dobrý řečník; **3)** *Q. Caec. M. Numidicus,* kons. 109, vítěz nad Jugurthou u řeky Muthulu; **4)** *Q. Caec. M. Celer,* r. 66 legát Pompejův; **5)** bratr jeho *Q. Caec. M. Nepos,* r. 67 legát Pompejův, 63 trib. l., protivník Ciceronův; **6)** *Q. Caec. M. Pius,* syn Numidikův, 83 stoupenec Sullův; **7)** *Q. Caec. M. Creticus* jako kons. 69 podrobil Krétu.

Meterēa turba sarmatský kmen na dol. Dunaji.

Mēthymna, *ae, f.* [*Μήθυμνα*] nyn. Molino, město na Lesbu, rodiště Arionovo, bohaté vínem; adj. **Mēthymnaeus,** *a, um* [*Μηθυμναῖος*] z M.: *Arion C*; methymenský: *uva H merum Pr, Lesbos O*; obyv. **Mēthymnaeī,** *ōrum, m.* Methymňané; **Mēthymnias,** *adis, f.* methymenská: *puellae O.*

Metilius, *a* rod říms.: Sp. M. tribun lidu 416.

mētior, *īrī, mēnsus sum* [srov. *μῆτις*, měřiti] **a)** měřiti, vyměřovati: *agrum C*; *nummos H* na měřice penize měřiti; *solem C, mundi magnitudinem C, syllabis pedes C*; *oculo latus H*; *aequora prospectu O* zrakem v před upiatým; *frumentum exercitui Cs* odměřovati; pod. *nobis Caecubum H*; **b)** projíti, uraziti, přeplouti: *iter cursu m. Cat* dráhu proběhnouti; *aequor curru V* jeti po moři; *sacram viam H* kráčeti po..; *aquas carina O* plouti po..; **c)** přenes. měřiti, posuzovati něco dle něčeho, měřítko přikládati: *summum bonum suis commodis C* nejvyšší dobro m. svým prospěchem: *caritatem patriae salute ipsius C, consilium rei utilitate C, peccata vitiis hominum C*; *pericula metu S, se suo modulo H*; též *ex* s abl.

Metiosēdum, ī, *n.* město v Gallii na ostrově sequanském u Meloduna.

Metiscus, ī, *m.* vozataj Turnův.

Mētius viz *Mettius.*

mētō, *āre, āvī, ātum* [*meta*] měřiti, vyměřovati; obyč. depon. **mētor,** *ā ī*: *caelum metabimur O, agros V, regiones animo L*; *castra m.* tábor vyměřiti t. j. hranice tábora kolíky označiti; part. perf ve význ. pass. *porticus metata H agellus H* odměřené; *castris metatis Hirt L* po vyměření tábora.

metō, *ere, messuī* (vel. zříd.), *messum* **a)** žíti, požínati *α)* absol.: *primus humum fodito — postremus metito V* naposled žni; *in metendo occupati Cs* žatím zaměstnaní; *ut sementem feceris, ita metes C* jak zaseješ, tak budeš žíti; *β)* s akk.: *farra O, flores V, pabula falce O, arva Pr*; přenes. požínati, kositi: *metit Orcus grandia cum parvis H*; *gladio proxima quaeque V*; **b)** v širš. sm. *lilia summa O* utínati, urážeti vršky lilií; *uvas metito postremas V* trhej, sbírej.

Metōn, *ōnis, m.* [*Μέτων*] hvězdář athenský, jenž chtěl uvésti v souhlas rok sluneční s měsíčním zavedením 19letého cyklu; odt. hříčkou slovní u *C*: *quando iste Metonis annus veniet?* (o M., vrstevníku *C* neplatícím dluhy).

Mētrodōrus, ī, *m.* [*Μητρόδωρος*] **1)** M. z Chiu, učitel Hippokratův; **2)** M. Lampsacký, nar. v Athenách, filosof epikurovský † 277; **3)** M. ze Skepse, filosof akademický, známý svou výtečnou pamětí; **4)** M. ze Stratoniky, žák Karneadův, zvaný *Μισορωμαῖος*; **5)** propuštěnec Ciceronův.

Mētropolis, *is, f.* [*Μητρόπολις*] m. thessalské u Farsalu; obyv. **Mētropolītae,** *ārum, m.* Metropoliťané; adj. **Mētropolītānus,** *a, um* metropolský (*campus L*) vztahuje se k M. ve Velké Frygii.

Mettius, ī, *m.* (též **Mettus,** srov. *Attus* a *Attius*) **1)** *M. Curtius,* sabinský bojovník za Romula; **2)** *M. Fuffetius,* diktátor albský v boji proti Římanům; **3)** *M. Mettius,* hostiný přítel Ariovistův; **4)** *M.* přítel Attikův; **5)** *M. Carus,* udavač, k jehož udání byl r. 93 po K. usmrcen Helvidius Priscus; **6)** *M. Modestus,* bývalý prokonsul Asie.

metuēns, *ntis* [part. praes. od *metuo*] v bázni, ve strachu: *m. vivere H*; bo-

jící se: *pericli V, alterius viri H, futuri H*; *legum C* mající v úctě.

mētula, *ae, f.* domin. od *meta* v. t.

metuō, *ere, uī, —* [*metus*] a) nepřech. báti se, strachovati se: *qui cupit aut metuit H*; *de sua vita m. C*; *ab Hannibale metuens L* stran H., pokud se týče H., *metuens inopi senectae V, doti m. H* o věno se báti; *moenibus patriae L*; – zvl. α) s násl. *ut* báti se, že ne- (přáti si, aby se věc stala); *metuit, ut calamitatem sustinere posset C* že nevydrží; *m., ut sis vitalis H* = přeji ti, abys byl života schopen; β) s násl. *ne* báti se, že . . . (přáti si, aby se věc nestala): *metuebat, ne indicarent C*; (též se záp. slovesem) *metuit, ne sibi fides habita non esset Cu* bál se, že mu slovo nebylo splněno; γ) s inf. ostýchati se, rozpakovati se: *nil metuunt iurare Cat*; *m. temptare spem certaminis L*; *metuit tangi H* bojí se doteku; *reddere soldum H* rozpakující se vrátiti celou jistinu, dluh oplatiti; *arctos Oceani metuentes aequore tingui V* bojící se omočiti v oceáně; *pinna metuens solvi H* peruť nezničitelná, *fides metuit culpari H* věrnosti nečiní se výtky, v. jest bezpečna před výtkami; δ) s nepř. ot.: *metuam, quid iudicet heres H*; b) přech. báti se něčeho: *alqm, alqd, alqd ab alqo* (něčeho od někoho), *alqd ex alqo S, alqd alci* (něčeho pro někoho, vzhledem k někomu).

metus, *ūs, m.* a) strach, obava: *m. opinio impendentis mali C* představa hrozícího zla; *ex malis futuris metum nasci censent C*; plur. obavy: *omnes isti metus extinguentur C*; s gen. subj. *Siciliae C*; s gen. obj. *hostium L*; *calamitatis C* před pohromou; *vulnerum C*; *ne reliquos populares metus invaderet parendi sibi S* aby ostatní krajané nebyli odstrašeni od poslušnosti k němu; *pubes metu orbitatis icta L* teskným pocitem osiřelosti; *m. a Romanis L* před Ř.; *m. ex imperatore T, plebs soluta regio metu L* strachu před králi; *metu, ne amitteret cohortes C*; *turbato per metum ludicro . . profugiunt L* když divadlo způsobem strach vzbuzujícím bylo přerušeno; *metu, prae metu* strachem, ze strachu; – zvl. posvátná úcta: *laurus metu servata V*; *mens trepidat metu (Bacchi) H*; b) meton. = *periculum* nebezpečné postavení: *plura in pace servata, quae nunc in metu audiuntur T*; předmět strachu: *m. anceps L.*

meus, *a, um* [z **meios*, srov. můj] (voc. *mi*) můj; subj.: *haec oratio mea est C* vychází ode mne; *mea sententia C* po mém soudě; obj.: *iniuria mea S* bezpráví mně učiněné; *invidia mea C, crimina mea L* proti mně; – zvl. praegn. význ. possess.: *vicimus, en meus est O* patří mně, jest v mé moci; *meo loco C* = *nunc etsi est meus dicendi locus* (*ἐν τῷ ἐμῷ ὕδατι*) v době mně patřící; *vix meus sum O* sotva jsem sebe mocen; – spec. = milý: *o mea O* má milá; *mi Attice C* milý Attiku; neutr. *meum* = má vlastnost, povinnost atp.: *omitto non fuisse meum, quem . . . hunc violare C* nebylo mým zvykem; *puto esse meum, quid sentiam, exponere C* že jest mou povinností; plur. **meī,** *ōrum* moji příslušníci, přátelé, krajané atp.: *cenae deum, quibus ipse meique vescor H* moji přátelé a hosté; *Iliaci cineres et flamma extrema meorum V* mých rodáků; *scio acerba meorum circumstare odia V* mých poddaných; neutr. *aut quicquam mihi dulce meorum . . erit V* z věcí, jež mě (jindy) těšívaly.

meusmet, *meamet, meummet* s sil. *meus*: *meamet facta S.*

Mēvānia, *ae, f.* město v Umbrii proslulé chovem dobytka, nyn. Bevagna.

Mezentius, *ī, m.* vládce etrurs. Caer n. Agylly, spojenec Turnův proti Aeneovi.

Mezetulus n. **Mazaetulus,** *ī, m.* vznešený Numid, poručník Lakumazův.

mī = a) *mihi* k *ego*, b) vok. k *meus*.

mīca, *ae, f.* [srov. *μικκός* = *μικρός*] hrstka, troška, něco málo: *salis O Cat* = *saliens m. H* zrnko soli.

Micipsa, *ae, m.* syn Masinissův, král numidský.

micō, *āre, uī, —* [srov. mihati se] a) mihati se, kmitati se, chvíti se: *venae et arteriae C, digiti V, corda O, linguis micat ore trisulcis V* jazykem trojklaným šlehá; *auribus m. V* ušima stříhati; b) zvl. o jevu světelném: třpytiti se, blýštěti se, mihotati se: *stella micans ra-*

diis C, sidus H, ignes L, aether ignibus V, fulmina L, gladii L blýskají se; *oculis micat ignis V* z očí srší oheň; *oculi igne micantes O* oči ohněm sršící; *aera micantia V* zbroj blyštící se; c) prsty rychle vztýčiti a dávati hádati, kolik jich jest (čímž se rozhodovala věc nerozhodná jako u nás dříve ‚hlava n. orel'): *quid enim sors est? idem propemodum quod micare, quod talos iacere C, quasi sorte aut micando C*; přísloví *dignus est, quicum in tenebris mices C* s tím můžeš potmě losovati (= naprostý poctivec).

Mīdas, *ae, m.* [*Μίδας*] král fryžský, syn Gordia z Thrákie; od Dionysa dostal dar činiti zlatem vše, čeho se dotkl; tuto svou moc smyl v řece Paktolu; za přiřknutí vítězství Panovi v závodě hudebním s Apollonem dostal oslí uši.

migrātiō, *ōnis, f.* [*migro*] stěhování, přestěhování (se).

migrō, *āre, āvī, ātum* a) stěhovati se, vystěhovati se, přesídliti: *in alium quendam locum C, Romam L*; přenes. *ex hac vita C*; též pass. *migratur C* stěhují se, *migratum est L* přestěhovali se (*ab alqo* někdo); *voluptas migravit H* zmizela; b) stěhovati, s sebou vzíti něco: *relicta, quae difficilia migratu essent L*; c) přestoupiti: *communia iura C, quae pertinent ad veritatem C.*

Mīlaniōn, *ōnis, m.* [*Μειλανίων*] syn Amfidamantův, choť arkads. Atalanty.

mīles, *itis, m.* [podle starého výkl. od *mille* spíše srov. *ὁμιλέω*] a) vojín, voják: *m. mercennarius N* námezdný v., žoldnéř; *milites legionarii Cs* řadový vojín; *m. voluntarii L* dobrovolníci; *veterani Cs C* starý n. vysloužilý v.; *tribunus militum Cs C* tr. vojenský; — kollekt. = vojsko: *sine militis usu O* nepotřebující vojska; *egreditur castris miles generosus ab isdem V*; *late loca milite complent V, cingebatur milite domus T*; b) vojín prostý (naproti vyšším): *vos appello, centuriones, vosque milites C*; c) vojín pěší (naproti jezdci): *nemo m. aut eques Cs*; *decem milia militum et mille equites L*; též kollekt. *milite atque equite L*; d) pěšák na šachovnici: *grassetur miles, cum calculus perit O*; e) o ženě: *nova m. eram O* nováček; *m. erat Phoebes O* družkou.

Mīlētus, *ī*, [*Μίλητος*] 1) *m.* syn Apollonův a Deionin, otec Kaunův a Byblidin, zakladatel města M.; 2) *f.* hlav. m. Ionie, rodiště Thaletovo a Aischinovo, proslulé zvl. obchodem s vlnou a jemným přepychem; adj. **Mīlēsius**, *a, um* milétský: *Thales*; *mulier, populus C*; *vellera V*; *carmina O* (kluzké povídky); obyv. **Mīlesiī**, *ōrum, m.* Miléťané; **Mīlētis**, *idis, f.* Miléťanka = *Byblis O*; *urbs O* = *Tomi* jakožto osada milétská.

mīlitāris, *e* [*miles*] vojenský: *res m. Cs* vojenství; *vir m. T homines S* ve vojenství zběhlí; *disciplina N, institutum Cs, labor, licentia, C, mos L, ornatus, signa C*; *tribunus m. C, arma militaria S* výzbroj pravidelného vojska; *aetas m. T* věk vojenskou službou povinný; jako subst. *plerique militares TCu* vojáci.

mīlitāriter, adv. vojensky, po vojensku: *loqui T* (krátce); *tecta m. aedificare L* po způsobu vojenském.

mīlitia, *ae, f.* [*miles*] a) služba vojenská, vojna: *munus militiae sustinere Cs, exprobrantes suam quisque alius alibi militiam L* vytýkajíce každý, kde kdo na vojně sloužil; *militiam tolerare V*; *m. est potior H* sl. voj. jest lepší; přenes. služba vůbec: *urbana m. respondendi, scribendi C* městská ‚vojna' spočívající v odpovídání, psaní . . .; *muliebris m. C*; *vellem haud correpta fuisset militia tali V* kéž by se nebyla nikdy dala strhnouti k takové bojechtivosti; b) válka: *domi militiaeque C* doma (v míru) i ve válce; *militiae magister L* vůdce válečné výpravy; c) stav vojenský a konkr. vojsko: *militiam cogere L* v. sbírati; *hic pars militiae erat O* patřil k vojákům.

mīlitō, *āre, āvī, ātum* [*miles*] službu vojenskou konati, na vojně sloužiti; též pass. *libenter hoc et omne militabitur bellum H* (sc. *a me*) podrobím se rád této a každé jiné službě válečné; přenes. o namáhavé činnosti vůbec: *venaticus militat in silvis catulus H* v lesích službu koná; *militavi* (*puellis*) *non sine gloria H* srov. rytířské služby konati.

milium, *ii*, [srov. *μελίνη*] proso.

mīlle, plur. *mīlia, ium, n.* [odt. čes. míle, něm. Meile] **a)** tisíc: *m. militum N, m. hominum C, m. passuum Cs L* tisíc dvojkroků = $1^1/_2$ *km*, římská míle; též samoř. *milia viginti S* 20.000 kroků, dvacet mil říms.; *m. nummum C* tisíc sesterciů; – dle sm. s plur.: *hominum mille versabantur C; ut equitum mille ... sustinere auderent Cs; mille passuum erant L*; – plur. *milia* pojí se obyč. s gen., avšak též vkládá se bez vlivu na vazbu: *armati duo milia missi L; sagittarios ... tria milia habebat Cs*; – sing. *mille* pojí se obyč. s nom. jako neskl. adj.: *m. meae agnae V, de m. fabae modiis H; bis m. equos H*; **b)** = velmi mnozí, veliký počet, nesčetní atp.: *m. colores V, m. nova consilia L; mille modis temptare H, commodius quam tu milibus aliis vivo H* v tisíci jiných věcech.

mīllēsimus, *a, um* tisící; *m. pars C* tisícina.

mīlliārius, *a, um* tisíc (kusů, mužů), čítající: *ala Plin*; odt. subst. **mīlliārium,** *ii, n.* milník označující vzdálenost 1000 kroků říms.: *ad tertium m. considere C, ad aureum m. T* u zlatého milníku u chrámu Saturnova na foru.

mīlliēs n. **mīlliēns,** adv. num. tisíckrát: *sestertium sexies millies* 600 milionů; přenes. mnohokrát, nesčíslněkrát: *agros m. depopulati sunt L.*

Milō, *ōnis, m.* [*Μίλων*] **1)** M. krotonský, athlet obrovskou silou pověstný; **2)** *T. Annius M. Papinianus*, zeť Sullův, tribun s Klodiem (r. 57), jejž r. 52 zavraždila družina jeho v pouliční potyčce, načež M. odešel do vyhnanství.

Miltiadēs, *is* n. *ī, m.* [*Μιλτιάδης*] slavný vojevůdce athenský, vítěz nad Peršany v bitvě marathonské 490. Jeho strýc v 6. stol. vládcem na Chersonnesu.

mīlvīnus, *a, um* jestřábí.

mīluus, *ī, m.* někdy vyslov. *milvus* **a)** luňák, ostříž n. jestřáb: *miluo est quoddam bellum quasi naturale cum corvo C* j. jest v jakési takořka přirozené válce s havranem; **b)** dravá ryba: *cautus metuit opertum milvus hamum H*; **c)** souhvězdí: *stella Lycaoniam vergit proclivis ad Arcton miluus O.*

Milyas, *adis, f.* [*Μιλυάς*] část Velké Frygie nazvaná dle obyv. (*Milyae*): *Milyadum commune C.*

mīma, *ae, f.* herečka v mimu n. pantomimu.

Mimās, *antis, m.* [*Μίμας*] **1)** gigant; **2)** Trojan, druh Aeneův; **3)** mys v Ionii u Kolofonu.

mīmiambos, *ī, m.* [*μιμίαμβος*] mimiamb n. báseň mimiambická t. j. mimos v iambech složený.

mīmicē, adv. fraškovitě, jako ve frašce: *incedere Cat.*

mīmicus, *a, um* z mimu vzatý, do mimu se hodící, fraškovitý: *iocus C*; přenes. pro zdání vytvořený, strojený; *m. et ineptus Plin; nomen m. C* herecké jm. (naproti skutečnému).

Mimnermus, *ī, m.* [*Μίμνερμος*] řec. básník elegický z Kolofonu, vrstevník Solonův.

mīmula, *ae, f.* [demin. od *mima*] herečka.

mīmus, *ī, m.* [*μῖμος*] **a)** herec mimu, mimický: *greges mimorum C*; **b)** *mimus* jako hra divadelní napodobující zvl. posunky všeliké druhy lidí, obsahu vzatého z obec. života a většinou lascivního; vystupovali v něm herci i herečky a to bez masek (fraška).

mina, *ae, f.* [*μνᾶ*] mina, váha = 100 drachem attických a jako hodnota peněžní = přibl. $^1/_2$ *kg* stříbra.

mināciter, adv. [*minax*] hrozivě, s hrozbami: *fremere, prohibere L.*

minae, *ārum, f.* [srov. *emineo*] **a)** pův. vyčnívající cimbuří hradeb: *pendent m. murorum V*; **b)** přenes. hrozby, vyhrůžky: *tollere V intendere alci T, iactare C, insequi alqm minis C*; obr. *nullae in fronte m. O* nic hrozivého ve tváři; *m. frigoris O* hrozící zima; *anguis tollens iras V* had hrozivě se zvedající; *regum tumidae m. H* králové zpupně hrozící.

mināx, *ācis* [*minor*] **a)** přečnívající, převislý: *scopulus V*; **b)** hrozivý, výhrůžný: *Camenae Alcaei H* básně Alkaiovy; *sermones C; animi O* zmužilost; *unda, murmur H; aequor O; pestilentia*

minacior quam perniciosior L více strachu nahnal než zhouby způsobil.

Mincius, *iī, m.* řeka v sev. Italii vtékající do jez. Gardského, nyn. Mincio.

Minerva, *ae, f.* [stlat. *Menerva*, srov. *mens, memini*] bohyně moudrosti a umění (řec. Pallas Athene). Slavnost její v Římě konala se od 19.—23. března. Od řec. Atheny přejata též vlastnost bojovnosti: *pugnax O; bellica virgo O;* dala Attice olivu, odt. *baca Minervae O* = oliva; úsloví: *pingui* n. *crassa Minervā agere C* jednati nejapně, po sprostu, *alqd facere H* neuměle; *tu nihil invita dices Minerva H* = *repugnante natura; sus Minervam* (sc. *docet*) *C* hloupý chytrého chce poučovati; přenes. = práce tkalcovská, tkaní: *tolerare vitam tenui Minerva V* chudobným (málo výnosným) tkaním; *falsa M. Pr* zdánlivé tkaní Penelopino; *intempestiva M. O* nevčasné tkaní.

Minervae *prōmuntūrium L* mys v Kampanii jz. od Sorrenta.

Minervium, *iī, n.* město v Kalabrii již. od Otranta, nyn. Castro.

mingō, *ere, mīnxī, minctum* i *mictum* močiti: *in alqm H.*

minimē, minimus viz *parum, parvus.*

Miniō, *ōnis, m.* říčka v Etrurii, nyn. Mignone.

minister, *tra, trum* [*minor*, srov. *magister*] **1)** (vl. menší, nižší,) pomocný: *lumina facta ministra propositi tui O;* **2)** subst. *m.* a *f.* pomocník, sluha; *Martis m. CO* kněz Martův; *ministri imperii tui C* podúředníci; přenes. napomáhač, podporovatel, vykonavatel: *in maleficio, libidinis, cupiditatum C; sermonum T* zprostředkovatel; *facinoris C; Calchante ministro V* s pomocí Kalchantovou; *sceleris L* pomocník, náhončí vraždy.

ministerium, *iī, n.* [*minister*] **a)** služba, úřad: *aquila ministerio missa L* k obsluze; *adhibere alqm ad ministerium L* k službě obětní; *diurna ministeria O* práce; *m. scelerisque artisque O* úkon i zločinu i dovednosti (kormidelnické); *haud memorandi imperii m. L* úkon své úřední moci nestojící za zmínku; **b)** konkr. služebnictvo: *ministeria magistratibus conscribere T* podúředníky; *principi ministeria circumdare T* císaře služebnictvem obklopiti.

ministrō, *āre, āvī, ātum* [*minister*] **a)** u stolu posluhovati, přisluhovati: *tibi ministretur C; maximis poculis ministratur C* víno podává se v . .; *pocula m. C* číše podávati; *nectar O; cena ministratur pueris tribus H* při obědě přisluhují tři otroci; **b)** přenes. opatřiti, obstarati něco: *ministrant flammas aenis V* = *flammas subiciunt aenis* oheň rozněcují pod kotly; *furor arma ministrat V* zaslepená vášeň zbraň podává: *velis* (abl.) *navem m. V* loď plachtami obsluhovati = říditi; *naves velis non ministrantur T* lodi nejsou plachtami řízeny n. opatřovány; – poskytovati: *platanus umbram V, taedas silva V, ardentes faces furiis Clodianis C, Iuno vires animumque ministrat V* dodává sil a zmužilosti; *nova semina bello T* nového podnětu válce; *vinum verba H* dává; – vykonávati, prováděti: *medicorum iussa O, res omnes timide H.*

minitābundus, *a, um* [sestl. *minitans*] vyhrožující, za prudkých vyhrůžek: *peterc L.*

minitor, *ārī, ātus sum* [freq. k *minor*] často hroziti, vyhrožovati: *urbes huic imperio C;* čím: *alqd* n. *alci alqa re,* též acc. c. inf. a pouh. inf.; absol. *minitantes orabant T.*

minium, *iī, n.* [název hispan., srov. jm. řeky *Minius*] suřík surová rumělka.

Minius, *iī, m.* řeka v Lusitanii. nyn. Minho.

1. minor, minus viz *parvus, parum.*

2 minor, *ārī, ātus sum* [*minae*] **a)** pův. přečnívati, vyčnívati, strmě ti: *rupes V, machina mediae minans inlabitur urbi V* hrozivě trčící; *gemini scopuli in caelum minantur V* strmí; **b)** hroziti, vyhrožovati: *alci, alci alqd* někomu něčím, acc. c. inf.; *ornus minatur V* hrozí pádem; – zvl. honosivě slibovati: *multa et pulchra H, magna H; quodcumque minabitur arcus H* čemu bude hroziti = na co bude namířen.

Mīnōs, *ōis, m.* [*Μίνως*] **1)** syn Jovův a Europin, král krétský, zákonodárce,

soudce v podsvětí; 2) vnuk předešl., manžel Pasifain, zbudovatel labyrinthu.

Mīnō-taurus, ī, *m.* [*Μινώταυρος*] netvor zplozený býkem s Pasifaou, zpola býk, zpola člověk, jejž zabil Theseus a osvobodil Atheny od povinnosti posílati mu na Krétu každých 9 roků (podle jiné pověsti každý třetí rok nebo každoročně) 7 mládenců a 7 panen.

Mīnōis, *idis*, *f.* dcera Minoova Ariadne; **Mīnōïus**, *a*, *um* n. **Mīnōus**, *a*, *um* minojský, krétský; *regna V sella Pr* Minoova.

Minturnae, *ārum*, *f.* město v Latiu při ústí řeky Liris; adj. **Minturnēnsis**, *e* minturnský.

Minūcius, *a* rod říms. 1) *L. M.*, konsul 458, decemvir 450; 2) *M. M. Rufus*, magister equitum Q. Fabia Maxima 217; 3) *M. M. Rufus*, kons. 110, 109 triumf. nad Skordisky; 4) *Q. M. Rufus*, kons. s Corn. Cethegem 197; 5) *A. M. Thermus*, konsul 193; 6) *Q. M. Rufus*, rytíř říms., obchod. v Syrakusách, svědek proti Verrovi; 7) *Q. M. Thermus*, správce Asie 52—50, stoupenec Pompejův; 8) *M. Rufus*, stoupenec Pompejův 48; 9) *L. M. Basilius*, legát a vrah Caesarův; *Minucia*, vestálka odsouz. 337; adj. *via Minucia* vedla z Říma branou Minuciovou do Brundusia přes Sabinsko, vystav. od L. M., *porticus Minucia*, sloupořadí vystav. od M. M. Rufa 109.

minuō, *ere*, *uī*, *ūtum* [*minor*, srov. řec. *μινύθω*, něm. mindern] a) menší kousky z něčeho udělati, rozštípati, rozřezati, rozkrájeti, rozdrobiti, rozlámati, rozmělniti: *ramaliaque tecto detulit et minuit O* rozštípala n. přesekala; *mullum in singula pulmenta H* rozkrájeti; *ligna O*; b) zmenšiti, omeziti, seslabiti: *sumptus C*, *curas H*, *aes alienum Plin*, *auctoritatem Cs*, *luctum O*, *timorem militum Cs*, *pretium frumenti H* snížiti; *religionem N* urážeti.

minusculus, *a*, *um* [demin. od *minor*] maličký: *villa*, *epistula C.*

minūtātim, adv. [od* *minuto*, freq. od *minuo*] po kouscích, po částech, ponenáhlu: *interrogare C* jednotlivými krátkými otázkami; *ossa collapsa V* ponenáhlu; *addere C* postupně.

minūtē, adv. malicherně: *dicere*, *res graves tractare C.*

minūtus, *a*, *um* [vl. part. perf. od *minuo*, odt. minuta] a) malý, nepatrný: *res C* maličkosti; *pocula minuta atque rorantia C* poháry maličké a srkané po kapkách (jen kapky propouštějící); *fruges C*, *navis Cat*, *gladii N* krátké meče; *minutorum opusculorum fabricator C* umělec v práci filigránské; b) slabý, seslabený: *vulnere L* (jiné čtení *deminutus*); bezvýznamný: *imperatores*, *homines*, *philosophi C*; malicherný: *diligentia*, *animus*, *subtilitas C.*

Minyās, *ae*, *m.* [*Μινύας*] král orchomenský, praotec boiotských Minyů; **Minyae**, *ārum*, *m.* [*Μινύαι*] = *Argonauti*; **Minyēïas**, *adis*, *f.* dcera Minyova; plur. **Minyēides**, *um*, *f.* dcery Minyovy (Alkathoe, Leukippe, Arsippe) = **Minyēia** *proles O.*

mīrābilis, *e* [*miror*] podivuhodný, zvláštní, podivný, neobyčejný: *prodigium visu eventuque mirabile L* zjev úkazem podivuhodný a výsledkem ku podivu stvrzený; *visu mirabile O* podivuhodný zjev; *mirabile est id ambigi L* jest divno, že jest o to spor; též nepř. ot.

mīrābiliter, adv. podivuhodně, neobyčejně: *laetari C*; *mutare voluntatem N*; *homo m. moratus C* podivné povahy.

mīrābundus, *a*, *um* [*miror*] divící se, udivený= pln údivu: *plebs L*; *unde tot hostes forent L.*

mīrāculum (mīrāclum), ī, *n.* [deverb. od *miror*] věc podivuhodná, podivuhodný úkaz, div, zázrak; *m. magnitudinis L* div velikosti; *in miracula verti O*, *se transformare V* v podivuhodné podoby; *miracula ridere H* strašidlům se sm.; *miracula philosophorum C* podivné náhledy; *miraculo esse alci L* podiv něčí budit; *sine commento miraculi L* bez výmyslu nějakého zázraku; *miraculo rei novae L* nápadným a hnusným zjevem; *m. litterarum L* podivuhodné umění psáti; *in vario miracula caelo videt O* divné tvory; *inde locum fabulae ac miraculo datum L* podivuhodné báji.

mīrandus, *a, um* podivuhodný; *mirandum in modum C* podivuhodně; *haec Aeneae miranda videntur V* vzbuzují v Aeneovi obdiv.

mīrātiō, *ōnis, f.* podiv.

mīrātor, *ōris, m.* obdivovatel.

mīrē, adv. podivuhodně; podivně, nápadně: *gratum fuit L.*

mīrificē, adv. podivuhodně, ku podivu, neobyčejně: *dolere, diligere, conturbari C, loqui Cat, librorum lectione delectari C.*

mīrificus, *a, um* [*mirus, facio*] podivuhodný, neobyčejný, nápadný: *opera Cs, homo C, consensus senatus C, structura carminis O, usus in re militari C; mirificas gratias agere C* obzvláštní díky vzdávati.

mirmillō (též *myr* — a *mur* —), *ōnis, m.* [*μορμύλος*] druh těžkooděných gladiatorů, majících na přilbici odznak rybu.

mīror, *ārī, ātus sum* [*mirus*] **a)** diviti se, podivovati, obdivovati se: něčemu alqd, acc. c. inf., quod, nepř. ot., si: *umbrae mirantur H* s podivem poslouchají; *dicebant mirari solitum C. Fabricium C* že podivení pronášel; *Lycidan mirabere H* Lyc. tě bude v úžas uváděti; *nec mirari oportet hunc ordinem C* s podivem se pozastavovati nad tímto naším řádem; *nam sic et Laberi mimos mirer H* musil bych se diviti; *ne cures ea, quae stulte miraris H = magni facis* velkou cenu přikládáš; *clamor ... mirantium, quid rei esset L* udiveně se přeptávajících, co to jest; *iustitiae* (gen.) *prius mirer V* mám-li se ti diviti pro tvou spr.; *se mirari Cat* = do sebe býti zamilován; **b)** zvl. s podivem zírati na něco *vas C signa S.*

mīrus, *a, um* nápadný, divný, podivný, zvláštní; podivuhodný, úžasný: *quid mirum, si C* co divného na tom, jestliže; *mirum in modum Cs* podivuhodně; *miris modis pallentia simulacra V* nápadně bledé; *mirum quantum* n. *quam LC* náramně, velice; *mirum, duo marmora campo adspicio O* div divoucí: vidím ...

misceō, *ēre, miscuī, mixtum* n. *mistum* [srov. *μίγνυμι, μίσγω*, misiti, mischen] **a)** misiti, směšovati: *sortes manu m. C, mella Falerno H, pix sulphure mixta V, tristia laetis O, falsa veris C;* **b)** pojiti, spojovati: *cum meis lacrimis suas O, fletum cruori O, mixtum tibiis carmen H* píseň sdružená s hlaholem flétny; — zvl. o pohl. obcování: *mixta deo mulier V; pares miscentur* (*virgines*) *T* rovné s rovnými se berou; *sanguinem ac genus m. L* zjednati spolek pokrevný a rodový; *alci se m. O;* — družiti, přidružovati, řaditi: *se miscere viris V* přidružiti se; *me dis superis H; mixtis lustrabo Maenala nymphis V* přidruže se k nymfám; **c)** ve zmatek uváděti, plašiti, bouřiti: *coetus T, cervorum turbam V; miscetur pulvere campus V* halí se v prach; *animalia miscentur V* lezou druh přes druha, hemží se; *clamor hostilis et cursus per urbem omnia ferro flammāque miscet L* křik nepřátel a pobíhání městem mísí se všude s ..., naplňuje vše ...; *proelia miscent V* bitvy svádějí; — zvl. o bouři: *caelum ac terras m. L caelum terramque V* ‚na ruby obraceti', velkou bouři vzbuditi; *magno misceri murmure pontum sensit V* že moře se bouří; **d)** spojením, smíšením vytvořiti: *miscuit manipulos ex Latinis Romanisque L* smíšením Latinů s Ř. utvořil (nové) manipuly; *vulnera inter se miscent tauri V* navzájem si rány zasazují; *ignes miscent murmura V* blesk a hrom se mísí; *aconita O mulsum C* mísením připravovati; básn. *mixtus matre Sabella V* zrozený z —.

misellus, *a, um* [demin. od *miser*] nešťastný, ubohý.

Mīsēnus, *ī, m.* syn Aiolův, trubač Aeneův, jenž zahynul u mysu po něm nazvaného.

Mīsēnum, *ī, n.* n. **Mīsēnus** (sc. *mons*) jižně od Neapole u zálivu bajského (říms. přístav válečný); adj. **Mīsēnēnsis,** *e* misenský: *classis T.*

miser, *era, erum* bídný, ubohý, nešťastný; o věcech též chudý, skrovný, nepatrný, špatný, smutný; *miserum est* s inf. jest neštěstí; vlož. *miserum!* běda! jaké neštěstí!; *miserum latus H* nemocný; s gen. vztah. *cultūs m. H* vzhledem ke způsobu života; *miseri ambitionis H* pro svou ctižádost; *quod in misero tempore restet O* v osudné chvíli.

miserābilis, *e* [*miseror*] politování hodný, smutný: *aspectus V, maeror C, caedes L*; akt. naříkavý, plačtivý, naříkající: *vox, epilogus C, elegi H.*

miserābiliter, adv. politování hodně, bídně: *ceciderunt Cu, mori C*: naříkavě, plačtivě: *litterae scriptae L C, alqd deflere L* úpěnlivě.

miserandus, *a, um* [part. praes. pass. k *miseror*] politování hodný, nešťastný, bídný: *Niobe O, fortuna S, manus O, haec C*; *miserandum in modum C* způsobem politování hodným n. bídně, žalostně; *miseranda tempestas V* bídná, zhoubná povětrnost.

miserātiō, *ōnis, f.* [*miseror*] a) litování, soucit, útrpnost: *miseratione mens iudicum permovenda C*; *m. subit me Plin* jímá mne s.; *conspectus aliorum mutua miseratione integrabat lacrimas L* následkem vzájemného (po)litování; b) spec. dojímavé líčení, dojemná řeč: *miserationibus et communibus locis uti C, quaerimonia vel m. C*; *tua m. C.*

miserē, adv. [*miser*] bídně, nešťastně: *vivere C*; = *nimium, vehementer*: *m. discedere quaerens H* úsilovně, trudně se hledě odloučiti; *m. cupis abire H* vidím jak se hmoždíš, namáháš odejíti.

misereor, *ērī, itus sum* [*miser*] soustrast cítiti, smilovati se: nad kým: *sui, sociorum C, nominis Romani L, laborum tantorum V*; *familiae, patris, filii C.*

miseret a **miserētur** [neos. od *misereor*] jest líto někomu něčeho: *eorum nos magis m. C* těch jest nám více líto; *me tui m. C, fratrum C, parietum C*; *ut supplicum misereatur C* aby se cítila soustrast s . . .

miserēscō, *ere,* — [inchoat. k *misereor*] smilovati se: *regis V*; absol. *miserescimus ultro V* a ještě nad to jej politujeme.

miseria, *ae, f.* [*miser*] bída, neštěstí, obtíž, utrpení: *addita superbia regis miseriaeque . . . plebis L* svrchovaná bída; *in miseriis hominem consolari C* v utrpení; *miseriae* (dat.) *esse S* býti na obtíž; *sollicitudo et m. C* znepokojení a úzkost; person. f. *Miseria C* Bída.

misericordia, *ae, f.* [*misericors*] milosrdenství, slitování, útrpnost: *m. est aegritudo ex miseria alterius iniuria laborantis C, magna cum m. fletuque Cs* s pláčem útrpnost budícím; s gen. subj.: *m. vulgi Cs, populi C*; s gen. obj.: *clarissimi viri misericordia captus N* jat útrpností k . . ., *misericordiā valere Cs* slitování docházeti, *misericordiam habere C* sl. nalézti; *in tuam misericordiam confugit C* k tvé milosrdnosti se uchýlil.

misericors, *dis* [*miser, cor*] milosrdný, slitovný, útrpný; ke komu: *in alqo S, in alqm C.*

miseror, *ārī, ātus sum* [*miser*] litovati někoho, útrpnost jeviti s někým; naříkati, plakati nad něčím: *casum suum S*; *fortunam alcis C, amicum V, casum alcis T.*

missilis, *e* [*missus, mitto*] házecí, metací: *lapides missiles L* prakové kameny; *ferrum, telum missile V* = subst. **missile,** *is, n.* házecí, metací kopí: *missilibus lacessere V pugnare L.*

missiō, *ōnis, f.* [*mitto*] a) poslání, odeslání: *legatorum, litterarum C*; b) propuštění zajatce: *pro sua* (sc. *Sileni*) *missione C*; c) propuštění ze služby n. úřadu: *nautarum C, missiones turbulentorum hominum L*; d) o gladiat.: *missionem petere* (sc. *ex arena*) za milost prositi; *sine missione L* bez udělení milosti, až po smrt.

missitō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *mitto*] posílati: *auxilia L.*

missū [abl. od **missus, ūs*] posláním, na poslání, na rozkaz: *Caesaris Cs. regis V*; *vehementius ictu missuque telum L* zbraň prudčí co do úderu i vyhození (t. j. prudčeji letící i dopadající).

Misulāni viz *Musulamii.*

mīte, adv. mírně, klidně: *perire O, legatos appellare Cs.*

mitella, *ae, f.* [demin. od *mitra*] stužka, vázanka kolem hlavy, malý turban.

mītēscō, *ere,* — [inchoat. k * *miteo,* od *mitis*] a) jemněti, lahodněti: *herbae flamma O*; b) mírniti se, povolovati, drsnosti pozbývati; *hiems L, frigora H, freta mitescunt O* uklidňují se; c) mírnějším, pokojnějším se stávati: *legio pace T*; *ferae L* zkrotnouti; *nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit H* aby se nemohl státi mírnějším; *mitescent sae-*

cula V věky zjemní, přijdou klidnější časy.

Mithrās n. **Mithrēs,** *ae, m.* perský bůh Mithra, pův. jasný den, pak slunce; kult jeho pronikl koncem republ. i do Říma.

Mithridātēs, *is* n. *ī, m.* [*Μιθριδάτης*] 1) král pontský *M. V. Eupator,* nepřítel Římanů poražený Pompejem; 2) král armenský; 3) M. Pergamský, stoupenec Caesarův, tetrarcha Trokmů, nástupce krále Deiotara; adj. **Mithridāticus.** *a, um: bellum C* a **Mithridātēus,** *a, um: nomina O.*

mītificō, *āre, āvī, ātum* změkčiti: *cibus mitificatus C* zažitý, strávený.

mītigō, *āre, āvī, ātum* [*mitis, ago*] **a)** jemným činiti, zjemňovati, změkčovati: *cibum C* vařiti, *agros C* kypřiti, *agrum ferro et flammis H* úrodným činiti; *morbum Plin* zmírňovati; *iam mitigata hieme Cu* když zima již polevila; **b)** o duchu: mírniti, krotiti, usmiřovati, chlácholiti: *animum placare et m. C; Lampsacenos in istum m. C* s ním smířiti; *precibus mitigari T* dáti se obměkčiti; *aures elephantorum ad notum sonum mitigatae Cu* navyklé známému zvuku; *dolores C* mírniti; *odium precibus m. C, iras O.*

mītis, *e* **a)** jemný, měkký: *mitibus pomis caput autumnus extulit H* hlavu s lahodným ovocem; *m. Bacchus O* lahodné víno; prolept. *m. in apricis coquitur vindemia V* hrozny praží se, aby byly lahodné chuti; kyprý: *solum Tiburis H;* **b)** mírný, klidný: *fluvius V* tiše tekoucí; *caelum L* mírné podnebí; – zvl. o duchu: *quis est me mitior? C; m. in alqm L alci OT; dolorem mitiorem facere C* mírniti, zjemňovati; o zvířat. = krotký: *taurus O, lupa L;* o věcech abstr. *servitium Pr, doctrina, lex C; in mitiorem partem C* na lepší stránku; o řeči: *m. et compta oratio C* lahodná a úpravná.

mitra, *ae, f.* [*μίτρα*] stužka (jakási na ovazování), zvl. pak stužka na ovíjeni hlavy, turban, perská čepice s tkanicemi na uvázání pod bradu; pův. východ., srov. *Maeonia m. V,* u Římanů pokládána za znak zženštilosti.

mittō, *ere, mīsī, missum* poslati **I** ob.: *equitatum auxilio Cs, pueros domum C, legatos de deditione Cs, filium ad propinquum C, alqm ad mortem C* na smrt; *ad bellum O; exercitum sub iugum Cs* pode jho; *damnatum in exsilium L* do vyhnanství; *centurias in suffragium C* hlasovat; *misit, qui cognoscerent C* aby . .; *misit rogatum auxilium C* žádat za pomoc; *sub Tartara alqm V* posílá a doprovází; **II** spec. **a)** zprávu, vzkaz, dotaz atp. poslati: buď s předm. *Lucretia nuntium ad virum mittit L* pošle a vzkáže; *nuntium saepe ad eum miserat S, missis remissisque nuntiis S* vzájemným posláním poslů; *litteras m. C; salutem O* pozdrav; nebo absol. *misit Brutus ad me C* t. dopis; *in Galliam mittit, ut venirent C* psal, aby přišli; *ad nostrum civem mittimus, ne imperatorem . . . oppugnet C;* **b)** kn hu, dar poslati, věnovati: *hunc librum ad te de senectute misimus C; libro, quem ad me de virtute misisti C;* knihou ‚o ctnosti', kterou jsi mně věnoval; *sestertium centum milia muneri* (dat. účel. n. abl. zp.) *m. N* darem poslati; *ultro muneribus missis H* a ještě pošle, dá dary (soku svému); **c)** seslati = způsobiti někomu něco: *funera Teucris V, apibus exitium V;* **d)** vysílati: *lucem in terram C, fulmina clipeo V* metá; seslati (svrchu): *auspicia, quae mitti vellet L* jichž seslání si přeje; *ex monte vox missa L* se snesl, zazněl; *missis abrumpitur ignibus aether O* metanými blesky trhá se nebe; *fulmina lucis* (dat.) *H;* shoditi: *puerum ex arce praecipitem misit O; pueros in profluentem aquam L* hoditi; *missis armis de fuga cogitabant Cs* odhodivše zbraň; házeti, metati, mrštiti: *lapides sua post vestigia O* kameny za sebe; *pila Cs; tela tormentis Cs, lapides fundā L; quantum mittere funda potest O* jak daleko může dohoditi, dostřeliti; *discum in auras O* mrštiti; *roratas laurea misit aquas* (sc. *in me*) *O* = pokropila mne rosou, deštěm kapek; položiti, nasypati: *cibos O, inferias Orphei . . . papavera mittes* jako oběť na poctu zemřelého Orfea přineseš máku; vydávati: *vocem supplicem L, novo pontifici vocem mittenti C* když chtěl promluviti; o zem.: *India mittit ebur V* dává; *Padus electra mittit O;*

pouštěti, vypouštěti: *singulos prae se inermes mittere S* napřed pouštěl; *fruges mittunt sanguinem L* potí se krví; *ex ore orationem Cs; carcere equos O, carceribus currus H; missos terruit Hector equos O*; e) význ. reflex. vrhnouti se na něco, sněsti se odněkud: *in vestras possessiones C, animas in pericula* (= *se*) *V* v nebezpečí se uvrhnouti; *celeri missus praeceps per inane volatu O* rychlým letem střemhlav vzduchem se snes; *misit se ab aethere alto V* snesl se, spustil se; *se in foedera V* pustiti se do . . .; přech. strhnouti: *fervor mentis me in iambos misit H* k hanlivým básním; f) α) propustiti někoho ze služby, *legiones missas facere C, nautas, legatos: tribunos missos facere C*; z vězení, ze zajetí: *Scipionem L. aut interfici, aut missum fieri iuberet N* aby dal jej (Eumena) buď popraviti nebo propustiti; z otroctví: *manu mittere* (v. toto); β) rozpustiti: *senatum C, convivium L*; γ) vzdáti se něčeho, nechati něco, upustiti od něčeho: *odium m. ac finire L, certamine misso V* zanechati; *timorem V* mimo sebe pustiti, *inanes spes H* vzdáti se; *mitte sectari H* nepátrej dále; *mitte precari O* ustaň prositi; *m. quaerere C* netáži se; δ) v řeči nechávati stranou, nezmiňovati se, mlčením přejíti: *proelia C; mitto de amissa maxima parte exercitus C.*

mītulus, ī, *m.* zool. slávka.

Mitylēnē viz *Mytilene.*

Mnēmōn, *onis* [*μνήμων* dobře pamatující, mající dobrou paměť] příjm. Artaxerxa II.

Mnēmonidēs, *um*, *f.* Musy jakožto dcery Mnemosyniny.

Mnēmosynē, *ēs*, *f.* [*Μνημοσύνη*] personif. Paměť, matka Mus.

mōbilis, *e* [*moveo*, z **movibilis*] a) pohyblivý: *oculi C, folia HO, turres Cu; res mobiles N* movitý majetek; přenes. hybností se vyznačující: *venti O; aetas, animi iuvenum V*; b) nestálý, měnlivý, vrtkavý: *ingenium S, res humanae S, Galli Cs, gens L.*

mōbilitās, *ātis*, *f.* [*mobilis*] a) pohyblivost, rychlost: *equitum Cs, navium Cs, animalis C*; b) nestálost, měnlivost, vrtkavost: *ingenii, animi S, fortunae N, vulgi T.*

mōbiliter, adv. hybně, rychle: *cor palpitat C*; snadno, lehce: *ad bellum excitari Cs.*

moderābilis, *e* mírnitelný, mírný.

moderāmen, *inis*, *n.* [*moderor*] a) konkr. řídidlo, kormidlo: *navis O*; b) abstr. řízení: *loci rerumque O* = vláda; *equorum O* právo říditi koně.

moderātē, adv. umírněně, s měrou: *dicere C, ius dicere Cs*; *moderatius id volunt fieri C* jen s omezením; *moderatius alqm insequi Hirt* s rozvahou, ne příliš prudce.

moderātiō, *ōnis*, *f.* [*moderor*] a) umírněnost, zachování míry, mírnění, ovládání sebe: *novi moderationem animi tui C*; *in dicendo m. C*; *moderatione sublata C* ježto by byla pravá míra (t. tepla) znemožněna; *moderatio virium adsit C* rozumné užívání sil; b) řízení, vláda: *mundi in homines C, effrenati populi C.*

moderātor, *ōris*, *m.* [*moderor*] a) řídič, správce, vládce: *equorum O, tanti operis C; m. harundinis O* rybář, *navis O* kormidelník, *exercitus T* vůdce; b) mírnitel, krotitel: *neque legatus aut tribunus m. adfuit T.*

moderātrīx, *īcis*, *f.* a) ředitelka, vládkyně: *omnium factorum C, materiae C*; b) mírnitelka, krotitelka: *omnium commotionum C.*

moderātus, *a*, *um* [part. perf. od *moderor*] a) umírněný, míru zachovávající, míry šetřící, rozvážný, klidný, mírný: *m. ac temperans C, moderati et graves C; nihil moderati* (neutr. gen. part.) *habere S* nemírniti se; *ego multos homines naturae ipsius habitu moderatos exstitisse fateor C* již přirozenou povahou mravně dokonalí; b) o věcech: mírný, ne přílišný: *otium C, cultus atque victus C, convivium C.*

moderor, *ārī*, *ātus sum* [*modus*] a) mírniti, krotiti něco: α) s dat. *cursui navium T* = plouti volněji; *irae H; gladio S* kázati mírniti se; *fortunae suae L* štěstí své nepřepínati; β) s akk. *animos in rebus secundis C, linguam S*; b) ovládati, říditi, vésti α) s dat.: *fortunae lubido gentibus S; quibus totis moderatur oratio C* to vše ovládá řeč; *navi*

funiculo (abl.) *C* loď říditi lanem; β) s akk. *equos Cs* na uzdě držeti; *manu capulum aratri O* vésti, říditi; *harundine linum O* prutem nit udice říditi; *fidem H* loutnu ovládati; *res rusticas venti moderantur C* v rolnictví vládnou větry; *habenas O; tibicines cantus multitudinis arbitrio moderantur C* řídí se při zpěvu; c) absol. *tantā temperantiā ... moderatum S* s takovou prý střídmostí šetřil míry; *in utroque ... studia partium moderata (sunt) S* u obou byla přízeň stranická rozhodující; *moderans recitat Caesar T* mírným tónem.

modestē, adv. umírněně, mírně, s měrou: *rebus secundis m. uti L; insolentiam continere C, magnae opes m. habitae T*; skromně: *parere C*; mravně, počestně: *petere O.*

modestia, *ae, f.* [*modestus*] a) uměřenost, umírněnost, rozvážnost: *σωφροσύνην modestiam appellare soleo C; Catoni ... studium modestiae ... erat S* Cato se domáhal; naproti *ardor T*; b) skromnost: *in dicendo moderatio modestiaque C; restat quarta pars, quae moderatione, modestia ... continetur C*; sebeovládání: *neque modum neque modestiam victores habent S;* kázeň, poslušnost: *in milite modestiam et continentiam desidero Cs; obsequium et m. T*; neosobivost, malá míra požadavků: *Tiberius de ... sua modestia disserebat T; Metellus Pius, vir summā ... modestiā C*; c) mravnost, stydlivost: *modestia florere N, magistra pudoris et modestiae C*; mravní takt: *m. scientia opportunitatis C*; přenes. *hiemis m.* mírná zima.

modestus, *a, um* [*modus*] a) uměřený, umírněný, mírný, rozvážný: *modestior non ero C;* b) skromný: bez nároků: *adulescens C, vir C, lingua O*; poslušný, povolný: *servitia T*; loyální *Metellus, homo modestissimus C, modestissima plebs C; multi modesti et quieti T*; mravný, počestný: *sermo S, modestissimi mores C*; cudný, stydlivý: *vultus O.*

modicē, adv. a) mírně, prostředně, ne příliš *minae Clodii modice me tangunt C. m. locuples L* dosti zámožný; b) umírněně, klidně, rozvážně: *dicere C, alqd m. ferre C* (umírněně na venek).

modicus, *a, um* [*modus*] a) mírný, prostřední: *potio C; modicae exercitationes C* lehčí cvičení (ani *nimiae*, ani *nullae*); *modicis cantharis H* z číší skromných; *simulacrum modica amplitudine C* mírně veliké; b) přiměřený, vhodný: *pecunia C, suppellex N*; c) malý, nepatrný, skrovný: *murus O* nízký; *amnis T* nehluboký; přenes. *modici equites T* s malým jměním; s gen. *Sabinus m. originis T* nízkého původu; *Lepidus pecuniae m. T* mající nehrubě mnoho p.; o látce hrubý; d) umírněný, rozvážný: *m. voluptatum T* u. v rozkoších; *severitas C* s rozumem; e) skromný: *belli ingens, domi m. S, modicos esse (imperatores)* naproti *superbia S.*

modificō, *āre, āvī, ātum* [*modus* a *facio*] náležitě odměřovati; part. perf. pass. *modificatus* odměřený.

modius, *iī, m.* gen. pl. *modium* měřice, bečka, římská míra obilní = 8 3/4 *l*, dělící se na 16 sextariů.

modo, básn. někdy *modō*, adv. [abl. od *modus*] 1) modálně a) jen, pouze α) jakožto omezení: *parvam m. causam timoris afferre Cs*; *unum m. C* jen jediné; *dicere ‚solere' m., non etiam ‚oportere' C*; též záp. *impetum m. ferre non potuerunt Cs*; β) ve vět. vybíz.: *m. fac, ne quid aliud cures C* jen se nestarej o nic jiného; *liceat m. O* budiž jen dovoleno; *m. vos absistite O*; γ) ve vět. konj. = *dum modo* jen když, když jen: *m. permaneat studium et industria C*; *peragenda fabula est, m. probetur C*; *m. id eleganter faciat C*; záp. *m. ne laudarent iracundiam C* jen kdyby nechválili; *m. ne sit ex pecudum genere C* jen ať není; *m. ut vita suppetat C* jen aby dostačoval; též *si modo*: *tute scis, si m. meministi C* pamatuješ-li se jen; *modo si: persequar inferius, m. si licet ordine ferri O*; δ) ve vět. relat. *quis ignorat, qui m. mediocriter res istas scire curavit? C* kdo jen trochu se staral; *quis est omnium, qui m. cum Musis habeat aliquod commercium, qui se non hunc mathematicum malit quam illum tyrannum? C* kdo má jen nějaký (dost

malý) styk s M.; ε) appos. a parentheticky: *decerne, m. recte C; quam plurimis, m. dignis C*; b) korrelat. spojeniny: *non m., sed (verum) etiam* nejen (netoliko), nýbrž i (také); *non m., sed* nejen pouze, nýbrž; *non m., sed ne — quidem* nejen, nýbrž ani ne — ; *non m. non, sed ne — etiam* nejen ne —, nýbrž docela; *non m. non, sed ne — quidem* nejen ne —, nýbrž ani ne —; 2) časově: α) právě, právě teď, právě před chvílí, nedávno, nedávno ještě: *quid dico nuper? immo vero m. ac plane paulo ante vidimus C; m. hoc malum in rem publ. invasit C* nedávno; *m. maxima rerum, nunc trahor exsul O* nedávno ještě; *m. maximo beneficio ornatus C* před nedávnem; hned potom: *cum Flaccus negaret, m. prohiberi etiam se diceret C; Artabanus tardari metu, m. cupidine vindictae inardescere T*; β) *modo — modo* brzy — brzy, hned — hned: *m. se his, m. illis vendit C*; někdy místo druhého členu bývá *interdum, aliquando, saepius, nunc, rursus*; γ) *modo — tum autem* dříve — tu (nyní) však; jednou — jindy zase; *modo = modo postremum* jednou — podruhé (jindy) — konečně.

modulātē, adv. melodicky, rhythmicky: *tibiae canentes C.*

modulātor, *ōris, m.* [*modulor*] hudebník.

modulātus, *a, um* rhythmický, melodický: *verba O.*

modulor, *ārī, ātus sum* [*modulus*] a) dle taktu odměřovati: *sonum vocis pulsu pedum L* nohama si dávati takt; b) vyluzovati, zpívati n. hráti: *carmina avena V* na píšťalu; *verba fidibus Latinis H* na struny; part. perf. ve význ. pass.: *barbite* (v. t.) *Lesbio civi modulate H* lesb. občanem hraná. Pozd. i akt. **modulō.**

modulus, *ī, m.* [demin. od *modus*] míra, měřítko: *metiri quemque suo modulo H.*

modus, *ī, m.* a) [st. km. *medes-*, srov. *meditor*] míra (jako nástroj měření i jako rozměr, velikost atp.): *fortunae m. Cu; cuius est fortasse quidam naturalis m. C* již také jakási míra přírodou vykázána n. povolena jest; *agri certus m. Cs* určitá výměra; *hastae m. N* délka; *pomorum ingens m. Cu* množství; *vestis m. Cu* množství, hromada, *lunae Cu* fase měsíční; *trunci O* objem; zvl. poměrná míra: *pro modo poena T* trest poměrný; b) jako míra času a tónů: takt, rhythmus; melodie, nápěv, píseň (řec. *μέλος*): *varietates vocum aut modos noscere C, flebiles modi C; Cynthia tuis fertur obstipuisse modis O; vertere modum formidine fustis H* obrátili jinou (píseň); *saltare ad tibicinis modos L*; přenes. o životě *modos numerosque vitae ediscere* v. toto; c) pravá, náležitá míra, zachování míry, cíl, mez, umírněnost: *quis desiderio sit m. H* jakou míru má míti touha; *etsi suus cuique m. est, tamen magis offendit nimium quam parum C* ačkoli vše vyžaduje náležité míry; *cum lacus praeter modum crevisset C* nad obyčejnou míru, náramně; *ceteris arte modum statuisse S* ostatním zlořádům prý těsnou mezi stanovil = je zamezil; *m. et finis orationis C ludendi m. retinendus C* i ve hře jest pravé m. šetřiti; *modum victores non habent S* neznají umírněnosti; *haec mihi bono modo defendenda sunt C* s mírností, umírněně; *m. in dicendo C*; d) způsob: *uno modo tractare alqd C; ceterum modo eodem omnia fiunt L* = za týchž obřadů; *tali modo N; usitato modo C* obyčejným způsobem; *ad hunc modum Cs* takto; *pecorum modo T* jako dobytek; *servorum modo L = servilem in modum C* jako otroci; *nullo modo C* nijak; *quomodo* jak; *omni modo, omnibus modis C* každým způsobem, všemožně; *eius, huius modi C* takový; *mirum in modum* podivuhodně, *quem ad modum* jak; zvl. způsob = pravidlo: *modum belli et pacis facere L* předepsati; *in modum venti L* jak toho vítr dovoluje.

moechor, *ārī, ātus sum* cizoložiti

moechus, *ī, m.* [*μοιχός*] (demin. **moechillus** *Cat*) cizoložník; femin. **moecha,** *ae.*

moenia, *ium, n.* [srov. *munio*] hradby: *aedificia moenibus* (dat.) *continuantur L* budovy přistavují se, přiléhají k hradbám; přenes. zeď obranná, násep: *paene inaedificata in muris ... moenia Cs* násep (zdál se) přistavěn téměř na zdi (města); *m. caeli O* obvod (zdi, jimiž nebe ohraničeno); *m. navis O* stěny lodní:

synekd. město, domy: *m. miscentur luctu V* domy naplňují se nářkem; *m. lata videt triplici circumdata muro V*; *perniciem moenibus comparare C* záhubu městu chystati.

Moenus, *ī, m.* Mohan, přítok Rýna.

Moeris, *is, m.* [*Μοῖρις*] král indický.

Moesī, *ōrum, m.* Moesové, národ v nyn. Srbsku a Bulharsku; země jejich **Moesia,** *ae, f.* Moesie; adj. **Moesiacus,** *a, um* moesijský: *copiae T.*

Mogontiacum, *ī, n.* pozd. **Maguntia,** *ae, f.* město gallské v území Vangionů při vtoku Mohanu do Rýna, nyn. Mohuč.

mola, *ae, f.* [*molo* srov. řec. *μύλη*] **a)** mlýnský kámen, mlýn: *nigra, pumicea O* z lávy (t. j. mlýnské kameny); **b)** metou. mouka, tluč, šrot: *simulac vinum ac molam insperseris C*; *sparge molam V* obětní tluči (odt. *im-molo*).

molāris, *e* [*mola*] mlýnský; jako subst. (sc. *lapis*) mlýnský kámen, žernov; pak vůbec veliký kámen: *dex'ra molarem sustulit O; vastis molaribus instat V.*

mōles, *is, f.* **1)** konkr. spousta, massa, ohromná hmota: *Chaos, rudis indigestaque m. O* = změť; *in medio crescentem molem . . . metuebant L* spousty; *molem et montes altos imposuit V* tíhu vysokých hor = těžké vysoké hory; *tantae corporum moles L* = obry; *ingenti mole Latinus V* ohromné postavy; — spec. **α)** veliká hráz (srov. molo): *mole remota fluminibus immitte habenas O*; *aggere ac molibus mari extruso Cs*; *m. lapidum C*; **β)** obrovská stavba: *miratur molem Aeneas V*; *structae moles T* ohromné stavby; *regiae moles H*; *molem mirantur equi V* diví se obrovskému koni; *ab adversa mole conclamat Caicus V* z protější bašty (ležící proti Turnovi blížícímu se); **γ)** veliké stroje válečné: *oppugnat qui molibus urbem V*; **δ)** spousta vojska: *magna m. unius exercitus L*; *densa ad muros mole feruntur V* v hustém shluku; **ε)** veliké lodi: *tanta mole viri puppibus instant V* tak ohromnými obry lodními vyhrožují; **ζ)** ohromné vlny: *tantas moles tollere V*; **2)** abstr. **a)** břímě, tíže: *vis consilii expers mole ruit sua H* síla bez rozumu vlastní tíhou klesá; *naves haud magna mole L* nepříliš těžké; *mole sua stat V* vlastní svou mohutností stojí; *curarum T, mali C, invidiae C*; obr. *m. tanti imperii T* tak obrovská říše; pod. *tantae moli par T, tantae molis capax T* není s tak ohromnou říší; **β)** obtíž, nesnáz, námaha: *tantae molis erat V* tolik práce stálo; *Corbuloni plus molis adversus ignaviam militum erat T* bylo obtížnější přemoci zbabělost vojínů.

molestē, adv. [*molestus*] **a)** obtížně, k obtíži: *amici seduli Cu*; **b)** nerad, s nevolí; *m. ferre C* býti nespokojen s čím: alqd, inf., si, quod; těžce nésti něco.

molestia, *ae, f.* [*molestus*] obtíž, nepříjemnost, mrzutost: *magnam molestiam capere, trahere ex alqa re C, molestia affici C* m. míti, mrzeti se; *omnes molestias deponere C* (zbytečné) mrzutosti = *molestiis se laxare C*; v řečn. nápadnost, affektovanost: *Latine loquendi sine m. diligens elegantia.*

molestus, *a, um* [*moles*] **a)** obtížný, nepříjemný, trapný: *nisi molestum est C* není-li ti to nepříj.; *molestum est carere C*; *molesta veritas C*; *quibus erat molestum* s acc. c. inf. = *qui moleste ferebant* kteří těžce nesli, že; **b)** nápadný, umělkovaný: *simplex in agendo veritas, non molesta C*; **c)** škodlivý, nebezpečný: *otium Cat.*

mōlīmen, *inis, n.* (básn.), **mōlīmentum,** *ī, n.* (pros.) [*molior*] **a)** námaha, úsilí: *annosam pinum magno molimine revellere O*; *adspice, quanto molimine circumspectemus vacuam aedem H* s jak velikou snaživostí se rozhlížíme; *non sine magno molimento Cs* ne bez veliké námahy; *adminicula parvi molimenti L* stroje malé síly, výkonnosti; *sceleris m. O* zločinné úsilí; **b)** = *moles* stavba: *cernes illic molimine vasto rerum tabularia O* spatříš tam v stavbě ohromné . . . . . ‚knihy' osudu.

mōlior, *īrī, ītus sum* [*moles*] **a)** přech. **α)** břímě nějaké úsilně v pohyb uváděti: *montes sede sua L* přenésti, posunouti; *bipennem in vites V* na révu napřáhnouti; *ancoras L* vytáhnouti; *onera obiecta L* odsunouti, odstraniti; *terram aratro V* (vl. do půdy vnikati)

přeorávati; *portas LT* vylomiti, **vy**páčiti; *fundamenta murorum Cu* podkopati; obr. *fidem L* úvěrem otřásti; *sabulum Cu* přebroditi se pískem; *fulmina dextrā V* metati; β) namáhavou prací prováděti, s úsilím něco zřizovati, s t a v ě t i: *arcem V* budovati; *moliri aggere tecta V* vystavěti město v (ohradě) náspu; *classem V*; *flumen insulam molitur Cu* tvoří; *viam clipei molita (hasta) per oras V* cestu si násilím razíc obrubou štítu; *datum iter V* v určené cestě pokračovati; o stavech: způsobiti: *ne quis moram moliri posset V* aby jich nikdo nemohl zdržovati; *letum deum rex molitur V* působí = sesílá; *insidias avibus V* strojiti úklady; *fugam V* uskutečniti, provésti; γ) u s i l o v a t i o něco, z a m ý š l e t i něco, pomýšleti na něco: *interitum urbis C, multa in re publica C, bellum Antipatro Cu; praesidia moliri L* pomýšleti na ochranné prostředky; *Philippus multa molicbatur N* měl za lubem; *imperium sibi m. LT* hleděti si zjednati; *peregrina regna L* pachtiti se po . . ., s námahou zakládati vládu v cizině; *res novas T* osnovati převraty státní; *ictus m. Cu* pokoušeti se stříleti; **b)** nepřech. p l a h o č i t i s e, pachtiti se: *in demoliendo signo C; adversus fortunam T* bojovati; *audietis . . . molientem hinc Hannibalem L* že se chce odtud dostati.

mōlītiō, *ōnis, f.* [*molior*] **a)** stržení, odklizení: *valli L*; **b)** chystání se (k něčemu); přípravy: *tanti muneris C.*

1. mōlītor, *ōris, m.* [*molior*] budovatel, tvůrce něčeho vel kého: *deus mundi C, Iason primae ratis O*; *cacdis T* původce, strůjce.

2. molitor, *ōris, m.* [*molo*] mlynář.

molitus viz *molo.*

mollēscō, *ere,* — [inch. k *molleo* od *mollis*] měknouti: *ebur O, colla iuvencis Cat*; jemněti, ušlechťovati se: *pectora O*; změkčilým se stávati: *in undis O.*

mollīō, *īre, īvī (iī), ītum* [*mollis*] **a)** m ě k k ý m č i n i t i, změkčovati; pass. měknouti: *ferrum ignis O* taví; *humor mollitur C* měkne; *molliti agri C* zkypřená pole; *ceram pollice O* hnísti; *mollitam* (sc. *Cererem*) *manu O* obilí v těsto uhnětené; *lanam trahendo O* ohebnou, jemnou činiti; *glebas O* rozměl-ňovati; *artus oleo L* vláčnými činiti; **b)** přenes. m í r n i t i, jemniti, ušlechťovati, krotiti: *Hannibalem patientia sua molliebat C; iram, impetum L, animos V; fructus feros colendo V* ušlechťovati; *verba dura usu C* zmírniti; *grave opus indocili numero O* ulehčiti; **c)** změkčilým činiti: *Matia legio mollietur C* stane se z.; *poetae molliunt animos C.*

mollipes, *edis* měkkonohý: *boves C.*

mollis, *e* **a)** m ě k k ý: *cera C; molli auro V* ohebné; *feretrum V*; **b)** spec. vláčný, ohebný: *bracchia O, colla equorum V, signa molliora C* o sochách opak *rigidiora; cervix, latus O* pružný; *lana O; capilli O* jemné; *gramen O; arcus O* uvolněný, nepružný; kyprý: *solum Cu, arena O, litus Cs* (pískem); lahodný: *merum H, vina V, aestas V, zephyri O; molle atque facetum Vergilio adnuerunt Camenae H* lahodnost, něžnost písně daly; mírný: *Euphrates mollior undis V, iugum montis T*; mírně stoupající: *litus Cs; molli fastigio trabes coniungere Cs* v tupém úhlu; *castaneae molles V = dulces, suaves* jemné chuti; přísloví: *molli brachio C* něžně, šetrně; **c)** duševně: měkký, d o j m ů m p ř í s t u p n ý, v z n ě t l i v ý, citlivý: *mentes C, Gallorum mens Cs; auriculae H* lichotkám přístupné; *cor, pectus O* citlivý; **d)** j e m n ý, něžný: *anni O* útlý věk; *imperia V; mollissimā viā L* co nejšetrněji; *molli vultu aspicere O,* přívětivě; *viri molles aditus nosse V* kdy jest přístupen jemnějším hnutím; pod. *mollissima tempora fandi V*; **e)** z m ě k č i l ý: *vita O; effeminatum aut molle C; disciplina C; molles Sabaci V* rozmařilí; *molles viri HL* vyžilí, rozmařilci. chlípníci; *molle pecus V* odporu neschopný; **f)** n ě ž n ý, dojemný: *preces O, verba, querelae H, versus O* milostné; **g)** klidný, pohodlný, snadno snesitelný: *senectus C, animi (ubi ira recessit) V; haud mollia fatu C* co nelze snadno vyříknouti, věci choulostivé.

molliter, adv. měkce: *nidos substernere C, ossa cubant O*; pružně: *incedere O*; *membra movere H* svižně, elegantně, povolně: *aegritudinem pati S* nemoci se

oddávati, netrpělivě ji nésti; *mollius consulere* L příliš povolně; změkčile: *vivere C*; *populus m. habitus T* změkčilý; jemně: *alqd abnuere T*; klidně, mírně: *loqui V*; *quod ferendum est m. sapienti C* s oddaností; *mollius interpretari T* na lepší stránku vykládati.

mollitia, *ae* n. **mollitiēs,** *ēī, f.* [*mollis*] **a)** měkkost: *in primo ortu inest m. quaedam C*; přenes. o duchu: *m. animi ac lenitas C* přístupnost citům, *pectoris O* citlivost; **b)** slabost: *animi est ista m. inopiam ferre non posse C*; **c)** změkčilost: *civitatum mores lapsi ad mollitiam C*; *m. frontis Plin* rozpačitost, nerozhodnost; **d)** rozmařilost, chlipnost, vyžilost: *mollitiam corporis obiectare T.*

mollitūdō, *inis, f.* [*mollis*] měkkost, ohebnost: *adsimilis spongiis C* jemná tkáň podobná houbě.

molō, *ere, uī, itum* [srov. melu, mol, *μύλλω*, něm. mahlen] mlíti; *molita cibaria Cs* = mouka.

Molōn, *ōnis, m.* příjm. řečníka Apollonia, učitele Ciceronova.

Molorchus, *ī, m.* chudý vinař u Nemeie pohostivší Heraklea; odt. *lucus Molorchi V* háj nemejský; adj. **Molorchaeus,** *a, um* Molorchův: *tecta Tib.*

Molossī, *ōrum, m.* [*Μολοσσοί*] Molossové, národ ve vých. Epeiru; adj. **Molossus,** *a, um* molosský: *canes H*, *gens O*; subst. **Molossus,** *ī m.* Moloss; země jejich **Molossis,** *idis, f.* n. **Molossia,** *ae, f.*

mōly, *yos, n.* [*μῶλυ*] kouzelná bylina, kterou dal Hermes Odysseovi proti čarování Kirčinu.

mōmentum, *ī, n.* z * *movimentum* od *moveo*] **I** síla hybná: **α)** *arbores levi momento impulsae occidunt L* lehkým nárazem; odchylka váhy: *par m. C.* rovnováha; **β)** vliv nějaký účin p sobící, podnět, příčina, důvod: *parva momenta animum impellunt L*, *minimis momentis maximae temporum inclinationes fiunt C* z nepatrných podnětů; *ad bene vivendum C* pohnutky; *m. habere Cs* býti rozhodující; *magnum m. affere* ad alqd *Cs* velice přispěti k . . ., *liberti raro aliquod momentum in domo sunt T* propuštěnci jsou zřídka rozhodujícím (vlivným) činitelem v domácnosti; **γ)** vliv = důležitost, závažnost, váha, cena, význam: *cave quidquam habeat momenti gratia C*; *magni momenti esset nostra oratio C* velkou důležitost, význam; *alqd est maximi m. C* veledůležito; *nullius m. esse N* nemíti rozhod. vlivu; *levioris m. L* méně důležitý; *levi momento aestimare Cs* malý význam přičítati; **II.** přenes. **α)** pohyb: *astra sua momenta sustentant C* pohyb svůj udržují; *aura lenit momenta Leonis H* mírní pohyb, divoké skoky; *nullum m. annonae facere L* nepomoci nedostatku a drahotě; *levia fortunae momenta O* změny; **β)** časově okamžik, doba, chvíle: *horae momento cita mors venit H* v hodince, obratem hodiny; *parvo momento navis antecessit Cs* o malý okamžik předejela; *m. temporis L* nejkratší čas, chvíle; *occasionis m. L* příhodný okamžik; *parvis momentis C* v krátké době

Mona, *ae, f.* **a)** ostrov Man u V. Britannie *Cs*; **b)** ostrov Anglesey *T.*

Monaesēs, *is, m.* král Parthů kol r. 53. př. K.

monēdula, *ae, f.* kavka.

moneō, *ēre, uī, itum* [srov. *men-s, me-min-i, mentio*] **a)** upomenouti, připamatovati alqm alqd, pozd. též *alcis rei* někoho na něco: *alqm temporis T*; *illud te, Tulle, monitum velim L* na to bych tě rád upozornil; též de alqa re, acc. c. inf., nepř. ot.; **b)** o bozích: vnukati: *sic Iuppiter ille monebat V* tak jim vnukal; *quid haruspices a diis moneri dicant C* že jim bohové vnukají, zvěstují; **c)** předpovídati, napřed zvěstovati: *vates Helenus multa horrenda monebat V*; *Carmentis nymphae monita V* předpovědi, proroctví; **d)** potrestati: *posse se puerili verbere moneri T*; **e)** napomínati, vyzývati někoho, domlouvati někomu; varovati někoho: *quod res monet S* k čemu okolnosti vyzývají; *fame monitus C* hladem dohnán; *monet, ut suspciones vitet Cs*; *eos hoc moneo, desinant furere C*; *immortalia ne speres, monet annus H*; zř. inf.: *res monet cavere ab illis S.*

monēris, *is, f.* [*μονήρης*] jednořadka, t. j. loď s jedinou řadou vesel (po obou stranách).

1. Monēta, *ae, f.* [*moneo*] 1) překl. řec. *Μνημοσύνη*, matka Mus; 2) příjm. Ju-

nony Kapitolské (‚napomínající'), v jejímž chrámě raženy peníze; odtud snad

2. monēta, *ae, f.* [odt. Münze, mince] a) mincovna; b) ražené peníze, mince.

monīle, *is, n.* řetěz na krk, náhrdelnik; též na koních: *aurea pectoribus demissa monilia pendent V* zlaté náprsníky (pasky a řetízky).

monitiō, *ōnis, f.* napomenutí.

monitor, *ōris, m.* [*moneo*] připomínatel: *officii S*; napomínatel: *monitoris egere H*; upozorňovatel (t. zv. *nomenclator*): *per monitorem alqm appellare T.*

monitum, *ī,* obyč. pl. **monita,** *ōrum, n.* [vl. part. perf. od *moneo*] a) předpověď, proroctví: *Carmentis nymphae V*; b) nabádání, napomenutí: *deorum C, omnium C.*

monitus, *ūs, m.* [*moneo*] napomenutí; *occultos monitus audire deorum O* pokyny; obyč. abl. *monitu alcis* k vyzvání někoho.

Monoecus, *ī, m.* [*Μόν-οικος* ‚o samotě bydlící'] příjm. Herakleovo; odt. *arx* (*pontus*) *Monoeci* mys a přístav v Ligurii, nyn. Monaco.

monogrammus, *a, um* [*μονόγραμμος*] z pouhých čar se skládající, netělesný: *di C* jako pouhé obrysy (naproti skutečným bohům).

mōns, *tis, m.* [spříz. s *pro-mineo* ‚vysoko čnějící'] a) hora, pohoří: *altissimi Cs impendentes C*; přísl. *parturiunt montes H*; b) meton. balvan, kámen: *fertur in abruptum m. V*; c) metaf. nahromaděné spousty: *aquae V* ‚hora vody', obrovská vlna; *maria montesque polliceri S* hory doly slibovati.

mōnstrātor, *ōris, m.* [*monstro*] a) ukazovatel, vůdce: *hospitii T* = ukáže nejbližší dům pohostinný; b) učitel: *unci aratri V* = rolnictví (o Triptolemovi).

mōnstrō, *āre, āvī, ātum* [*monstrum*] ukazovati: *viam C, palmam Deli C; quā semita monstrat V* kudy stezka vede; spec. ukázati = poučiti: *inulas incoquere H*; *Homerus monstravit . . H*; raditi, nabádati: *conferre manum ira monstrat V*; *sacerdos monstrat abolere monumenta viri V* káže; nařídíti, ustanoviti: *aras V*; udati (= denuncovati): *alii ab amicis monstrabantur T*; poukazovati k něčemu: *fesso militi Cremonam T* (= těšiti odkazem na K.).

mōnstrum, *ī, n.* [od *moneo*] pův. v řeči nábož. nadpřirozené znamení božské: *signa dedit Tritonia monstris V* dala znamení nadpřirozenými zjevy; vůbec pak zjev podiv a hrůzu budící: *immania m. V* hrůzné zjevy; *magnis exterrita monstris V* přízrakem ustrašená; zvl. obluda, netvor, nestvůra: *monstra deum V* egyptští bohové se zvířecími hlavami; *latrantia m. V*; *non mihi iam furtum, sed m. C* hrůzný čin; s opovrž. jako nadávka: *fatale m. H* osudný netvor (o Kleopatře); *m. illud C* = *Catilina.*

mōnstruōsus, *a, um* nepřirozený, zázračný, podivný, nestvůrný: *bestia C*; *alqd monstruose cogitare C* něco nestvůrného vymysliti.

montānus, *a, um* [*mons*] horský: *flumina, oppida V, Dalmatia montana O* hornatá; subst. **montānī,** *ōrum, m.* horalé v Římě jsou *m.* obyvatelé sedmi pahorků, opak *pagani* (v. t.); **montāna,** *ōrum, n.* horské krajiny, hornatina.

Montānus, *ī, m.* Curtius, oblíbenec Tiberiův, básník a řečník za Nerona obžalovaný.

monticola, *ae, m.* [*mons, colo*] obyvatel hor, horský.

montivagus, *a, um* [*mons* a *vagor*] po horách těkající.

montuōsus, *a, um* [*mons*] hornatý.

monumentum (monimentum), *ī, n.* [*moneo*] věc na něco upomínající; a) památka, pomník: *monumenta Africani C* (sochy), *maiorum C* (trofeje) *Pompei T* (divadlo Pompejovo); památná budova: *in aede Castoris, celeberrimo monumento C* (chrám); b) znak, známka, důkaz: *amoris V, tuae clementiae C, furtorum C*; c) přenes. α) památka ve smyslu duš., dokument, paměti: *monumenta annalium C, tum genitor veterum volvens monumenta virorum V* starodávné paměti předků přemítaje na mysli; *omnia m. vetustatis C, commentarii pontificum aliaque monumenta L*; β) abstr. *locus monumento est L* jméno místa posud to připomíná; *m. esse ad posteros L* potomstvu připomínati; *alqd monumenti causa sibi reservare C* něco si nechati na památku.

Mopsiī, *ōrum, m.* patricijská rodina, v samnits. městě Compse za druhé války punské; stoupenci jejich **Mopsiānī,** *ōrum.*

Mopsium, *iī, n.* [*Μόψιον*] návrší v Thessalii u Larissy.

Mopsopius, *a, um* [snad dle něj. att. krále Mopsopa] = attický, athenský: *iuvenis, urbs, muri O.*

Mopsūhestia, *ae, f.* [*Μόψου ἑστία* krb Mopsův] město v Kilikii nedal. moře, nyn. Messis.

Mopsus, *ī, m.* [*Μόψος*] 1) věštec v Argu *C*; 2) Lapith, účastník plavby argonautů, věštec *O*; 3) Kréťan, zakladatel věštírny Appollonovy v Klaru u Kolofonta *V*; 4) pastýř *V.*

1. mora, *ae, f.* [*μόρα*] oddíl vojska spartského za Xenof. 400 mužů čítající, pozd. 500—900.

2. mora, *ae, f.* **a)** prodlení, meškání, odklad: *sine ulla mora negotium susceperunt C* bez prodlení; *utere sanguine, dixit, nulla m. est* (sc. *in me*) *O* ihned, bez meškání (= jsem hotova); *haud m. V* ihned; *moras quaerere O* přáti si odkladu; *moram inferre ad alqd Cs* odložiti něco; po záp. vazba *quominus* n. *quin*; **b)** zdržení, zpoždění: *neque enim Turno m. libera mortis V* není na Turnovi, aby smrt zastavil (= nutno odejíti do boje); **c)** doba jakožto díl času: *dicere nulla m. est O* = *non est longum* nevyžaduje dlouhého času; *coepere molliri morā O* ponenáhlu; *morā spatioque coitura putavi vulnera O* prodlením doby; *nec m. longa fuit . . . O* nedlouho po té; *dolor finitur mora O* časem; **d)** překážka, příčina zpoždění: *tot traxisse moras taedet V* tolik překážek vléci; *cuspis loricae moras perforat V* = brnění zadržující; pod. *m. clipei, fossarum V; rumpe moras omnes V* odkliď všecky překážky; *restituendae Capuae L* př. navrácení K. Římanům.

mōrālis, *e* [*mos*] mravní, ethický.

morātor, *ōris, m.* [*moror*] pův. zdržovatel: *publici commodi L*; zvl. v evoj. opozdilec, marodér: *Persarum moratores Cu*; *ad sexcentos moratorum L*; v právn. právní zástupce vystupující proto, aby hlavní osoby si mohly dopřáti času k zotavení: *grex moratorum C* pokoutních advokátů.

mōrātus, *a, um* [*mos*] mravný, s dobrým zřízením, dobrých mravů: *civitas, genus hominum C; venter male m. O* nezvedený, t. j. nenasytný; spec. mravy, povahu dobře vystihující, rázovitý: *poema H, fabula recte morata H* s dobrou kresbou povah.

morbus, *ī, m.* [*morior,* srov. č. mor] nemoc tělesná i duš.; *morbo absumi S, mori NC* přirozenou smrtí zemříti; *morbo opprimi C* nemoci podlehnouti; *animi morbi sunt cupiditates C; m. caeli V* = *vitium aëris* zkažený vzduch, otrava vzduchu (velkým vedrem); *pallentes Morbi V* personif. Nemoci v podsvětí; plur. *morbi O* mor.

mordāciter, adv. [*mordax*] jen přenes. *limā m. uti O* pilníku vydatněji použíti.

mordāx, *ācis* [*mordeo*] kousavý; přenes. *carmen O, Cynicus H; sollicitudines H* sžíravé; *ferrum H* řezavý, ostrý; *fel O* hořká.

mordeō, *ēre, momordī, morsum* kousati, hrýzti, hlodati: *canes C; humum ore V; laterum iuncturas fibula V* zakusuje se do . . ., spíná; pod. *fibula vestem O; rura Liris H* omílá; *oleam aestus H* spaluje; pod. *frigora parum cautos H; conscientiā morderi C* býti sžírán; *cura, dolor O; mordear opprobriis falsis H* měl bych se hrýzti?

mordicus, *a, um* [*mordeo*], klass. jen jako adv. kousáním, zuby: *capita premere C, auriculam abstulisset C*; obr. *m. tenere alqd C* zuby nehty.

morētum, *ī, n.* venkovská krmě, skládající se ze všeliké zeleniny, octa, oleje a sýra.

moribundus, *a, um* [*morior*] **a)** umírající: *cur me moribundam deseris, hospes? V; moribunda cecidit L* smrti v náruč klesla; *Tarquinium moribundum L* v posledním tažení; **b)** smrtelný: *membra V.*

mōri-geror, *ārī, ātus sum* [*morem gero*] hověti, býti po vůli něčemu, říditi se něčím: *oratio voluptati aurium C.*

Morinī, *ōrum, m.* pomořané belgičtí mezi Skaldou a Samarou.

morior, *morī, mortuus sum, moriturus* [srov. *mors, βροτός* m. **μροτος*, č. smrt, mor, mříti, něm. Mord] **a)** zemříti:

moriendum certe est C; *ego cum genui, tum morituros scivi C*; *hydrum ante pedes moritura puella non vidit V* dívka, jíž usouzeno bylo zemříti; přísež. form. *moriar, si* (*nisi*) ať jsem syn smrti, jestliže . . .; *moriens Pr* na smrt zamilovaný; *moriturus in hostes ferri V* na smrt odhodlán; jindy: k smrti ustanovený; smrtelný: *quid tibi prodest morituro? H*, *moriture Delli H*; b) o věcech: o d u m ř í t i, z a j í t i, mizeti: *suavissimi hominis memoria C* zaniknouti; *gratia O*; *sermo moritur C* má konec; *segetes moriuntur O* odumírají; *leges mortuae C* neplatné, zaniklé.

moror, *ārī*, *ātus sum* [*mora*] a) nepřech. p r o d l é v a t i, zdržovati se, m e š k a t i: *in provincia, Brundisii C*; *rosa, quo locorum sera moretur H* kde pozdní růže ještě kvete; *oculi morantur tellure O* utkvívají na zemi; *auxilia morantur Cs* nedostavují se; *non multis ille moratus . . . O* (neprodlev slovy mnohými) stručně odpovídaje; *in solo Volscente moratur V* u jediného V. se drží; *in adiunctis* (v. t.) *morabimur aptis H* budeme se držeti, zůstaneme při . . .; *haud multa* (*nec plura*) *moratus V* bez meškání, nemeškaje déle; b) přech. α) z d r ž o v a t i někoho, něco: *impetum hostium Cs*; *vos Asiae campi morantur H*; *iter m. Cs* v cestě z.; *si longo sermone morer tua tempora H* kdybych tě snad zdržoval v tvém drahém čase; *nullo morante L* ježto nikdo tomu nebránil; *populus reditus morans H* mařící pokusy o návrat; *qua tibi lucem arte morer?* V jakým uměním p r o d l o u ž i l a bych ti život; *vincula collo morantia tendit O* pouta na krku jej vížící rozpíná (roztahuje); *ipsumque morando sustinuit V* na chvíli zadržel, obmeškal; *tu moraris aureos currus? H* proč prodléváš se zlatým vozem?; *hunc lite moraris iniqua H* obtěžuješ; *illecebris erat morandus H* měl býti upoután; *carmina, quae possunt oculos auresque morari H* zrak i sluch upoutati; pod. *spectator novitate morandus H*; β) zápor. *nihil moror, non m.* nezdržuji: v soudn. o propuštění osoby vyslýchané; v řečn. *ne morer* abych nezdržoval; zvl. *nil moror alqd* n. *quominus* n. acc. c. inf. nemám nic proti tomu, nestarám se, nedbám o něco: *nec dona m. V.*; *vina illius orae H*; *eos salvos esse C*; *quominus decemviratu abeam L* ani mně nezáleží na vzdání se d.

mōrōsitās, *atis*, *f.* mrzoutství, pedantství, úzkostlivé dbaní maličkostí.

mōrōsus, *a*, *um* [*mos*] mající množství zvláštních návyků, pedantický, mrzutý; *morbus O* tvrdošíjná.

Morpheus, *eī* n. *eos*, acc. *ea* [*Μορφεύς*] bůh snů, syn Spánku.

mors, *tis*, *f.* [viz *morior*] a) s m r t všeliká, obyč. však přirozená: *honesta C*; *necessaria C* přirozená; *mortem sibi consciscere* (v. toto); *mortem obire, occumbere, oppetere* v. t.; plur. *mortes* ú m r t í, d r u h y s m r t i: *praeclarae mortes imperatorum C*; *omnes per mortes animam dedissem V*; *m. suprema H* smrt, jež jest koncem všeho; b) meton. m r t v o l a: *mortem eius lacerare C* jeho mrtvolu; *nixa toro Pr*; c) k r e v: *ensem multa a morte recepit V* proudem krve potřísněný; personif. *Mors* bohyně smrti.

morsus, *ūs*, *m.* [*mordeo*] a) k o u s n u t í, štípnutí, uštknutí: *canis O*, *avium C*, *serpentis C*; kousání, jedení něčeho *mensarum V*; přenes. *viribus haud ullis valuit discludere morsus roboris V* žádnou mocí nebyl s to, aby rozevřel rozštěp dřeva; *unco non alligat ancora morsu V* zubem zakřiveným; *morsu venenare H* jedovatým zubem uštknouti; b) obr. b o l e s t kousavá, hlodavá: *curarum m. O*, *intermissae libertatis C* nad přerušenou svobodou; *doloris C* hlodání bolesti.

mortālis, *e* [*mors*] a) s m r t e l n ý: *animal C*; *mortale corpus H* smrtelník, pozemšťan; *quidquid mortale creamur O* cokoli se nás smrtelnými rodí; subst. **mortālis**, *is*, *m.* s m r t e l n í k, č l o v ě k: *multi mortalium C*; u *S* vůb. = *homo*; b) l i d s k ý, p o z e m s k ý: *nec mortale sonans V* hlas nezněl po lidsku; *mortale malum O* lidi stíhající; *mentem mortalia tangunt V* osud lidský; c) obr. p o m í j e j í c í: *inimicitiae C*, *leges L*, *simulacra T*.

mortālitās, *ātis*, *f.* [*mortalis*] a) smrtelnost, pomíjejícnost, s m r t: *omne, quod ortum sit, m. consequatur C*; *rex*

mortalitate interceptus Plin; *mortalitatem explere T* = zemříti; b) konkr. *contra fortunam non satis cauta m. est Cu* lidstvo n. lidská přirozenost.

mortifer, *fera*, *ferum* [*mors*, *fero*] smrtonosný, smrtící: *vulnus N*, *poculum C*, *morbus C*, *bellum V*.

mortuus, *a*, *am* [part. perf., srov. mrtev] mrtvý; odumřelý, bez vlády: *lacerti C*; jako subst. mrtvý, umrlec, mrtvola.

mōrum, *ī*, *n.* [*μόρον*] a) moruše: *prandium moris finire H*; b) ostružina: *in duris haerentia mora rubetis O*.

mōrus, *ī*, *f.* morušovník, strom morušový.

mōs, *mōris*, *m.* a) v ů l e ve rčení *morem gerere alci* býti po vůli, vyhověti někomu; b) m r a v, z v y k, obyčej: *ut mos fuit Bithyniae regibus C* jak mívali ve zvyku; *virginibus Tyriis mos est gestare pharetram V* mají obyčej; *sicut meus est m. H* jak jest mým obyčejem; *in morem venire OL* přejíti v obyčej, státi se zvykem; *militaris Cs*, *maiorum C*; *in morem*, *de*, *ex more* řádně, náležitě; *sine more*, *supra morem V* neobyčejně, neobvykle; *tempestas sine more furit V* neobyčejně prudce; c) z á k o n, předpis, pravidlo: *paci imponere morem V*, *viris mores ponet V* zákony nepsané, mravní a právní řád; *mores civitatis constituuntur L* ústava se utvrzuje, vžívá se; pod. *urbem novam .. legibus ac moribus de integro condere parat L* zákonitou ústavou; *raptas sine more Sabinas addiderat V* proti právu (mezinárodnímu); *more palaestrae H* zavedením ušlechtilého umění; d) z p ů s o b: *Persarum more N* po způsobu perském; *apis Matinae more H*; *turbinis atri more V* jako černá smršť; *ille Paeonium in morem multa trepidat V* jako Paeon; e) plur. *mores* α) mravy, p o v a h a, charakter: *mores feri immanisque natura C*; *perditi C*, *sanctissimi Plin*; *omnium istius modi querelarum in moribus est culpa C*; *morum similitudo C*; *in avi mores abire L* vrhnouti se po dědu; β) m r a v n o s t: *res eorum .. moribus aucta est S*; *est animus tibi*, *sunt mores H* mravní dokonalost; *homo imperitus morum C* neznalý světa, nemající zkušeností; γ) ve šp. sm. š p a t n é m r a v y: *si per mores nostros liceret T*; též sing. *m. partium et factionum ortus est S* zlořád dělení se ve strany.

Mosa, *ae*, *f.* řeka v Gallii belg. pramenící na Vogesách, nyn. *Meuse* (Maas).

Moschus, *ī*, *m.* [*Μόσχος*] řečník z Pergamu obžalovaný a odsouzený z travičství, hájen Asiniem Pollionem a Torquatem.

Mosella, *ae*, *f.* řeka v Gallii belg., přítok Rýna.

Mōsēs n. **Mōysēs**, *is*, *m.* [*Μωσῆς*, *Μωυσῆς*] Mojžíš, zákonodárce židovský.

Mossynī, *ōrum*, *m.* [*Μοσσυνοί*] národ na pobřeží Pontu.

Mostēnī, *ōrum*, *m.* Mosteňané, obyv. města Mostēnē v Lydii sev. záp. od Sard.

mōtiō, *ōnis*, *f.* [*moveo*] a) pohyb: *corporum C*; *continuata m. C*; b) vzruch duševní, vášeň: *suaves motiones C*.

mōtō, *āre*, *āvī*, *ātum* [freq. od *moveo*] sem tam pohybovati: *lacertos O*; *zephyris motantibus V* ježto z. listím pohybují n. váním větříku.

mōtus, *ūs*, *m.* [*moveo*] a) tysicky: p o h y b: *navium*, *remorum*, *siderum C*; *terrae m. CT Cu* zemětřesení; — spec. pohyb těla, posun: *corporis C*, *decens H* lepá chůze; tanec: *motus doceri Ionicos V*, *motus dare LV* tance prováděti; též vojenské pohyby; zastup. též abstr. pojem p o h y b l i v o s t, živost: *animorum incredibiles motus C*; *motumque et luxuriem addidit tibicen H* větší živost; b) duševně: p o h y b m y s l i, vzruch, cit, vášeň: *animi m. C*; *motus animorum duplices sunt*, *alteri cogitationis*, *alteri appetitus C*; *m. animi nimii*, *turbati C*; *varius m. V* rozčilení; *naturae m. C* pud; *divino concita motu V* popudem, silou; c) polit. n e p o k o j, bouře, vzpoura, p ř e v r a t státní: *Italiae C*, *Catilinae C*; *dixerat haec nato motus instare V* bouře; *m. petitionis C* rozruch, vzniklý z ucházení se o úřad; *m. servilis L* vzpoura otroků; *rei publicae m. C* státní převrat; d) zř. p o h n u t k a: *consilii mei Plin*.

moveō, *ēre*, *mōvī*, *mōtum* [srov. *ἀμείβω*] a) pův. α) h ý b a t i, p o h y b o v a t i,

hnouti něčím: *castra Cs* táborem hnouti = jíti dále; *caput, brachia O*; *vina m. H* = *promere*; *bidental m. H* = *violare*; *arma m.* zbraně se chopiti; *movet arma leo V* připravuje, chystá; *pagina iudicium docti subitura movetur O* chvěje se; *addunt pavorem mota e castris signa L* = pochod do boje; *ferunt eam moveri vetuisse puerum L* zakázala hýbati chlapcem, dotýkati se ho; *Minos urnam movet V* osudím potřásá; *divina motā anus urnā H* zatřásši věšteckým osudím; *pedibus per aëra motis O* letmo vzduchem uhánějíce; *se movere* n. *moveri* hýbati se, míti se k dílu; *moveri festis diebus H* tančiti; *moveri Cyclopa H* tančiti Kyklopa = mimicky napodobiti; *agros m. V* vzdělávati; *fluctus V* rozbouřiti; *pontus movetur V* vlní se; *crinem per aëra O* nechati vláti; *sonant moti capilli O* při každém pohybu; *bulla movetur O* houpá se; *venae moventur O* bijí, tepou; *pennas O* mávati; *caudas O* vrtěti; *nervos ad verba O* rozechvivati; *saxa O* přenášeti; *Aurora movetur O* zdvihá se, vychází; *omnia, quae moveri possunt N* všecko movité jmění; *armenta stabulis V* vyhánčti; *Canusio C in Indiam Cu* na pochod se dáti; *aram C* odstraniti, *catulos leaenae H* odníti; *de palmite gemma movetur O* pučí, vyráží; **b)** zahnati, zatlačiti, odstraniti: *moveri possessionibus C*; *hostem gradu, statu NL* z příznivého postavení; *senatu S, de senatu, tribu C* vyloučiti; *alqm loco m. C*; *heredes C*; přenes. *de sententia m. alqm C* odvrátiti; **c)** přenes. α) dojímati někoho, dojem činiti na někoho: *movet patris maestitia L* hluboký dojem činí; *nos . . non poetarum voce moveamur? C* my bychom neměli býti dojati?; *moti homines sunt . . patre proclamante L* na lid působilo hlasité volání otcovo; *prata movent animum V*; *nihil horum ora te moverunt C*; *nil moveor alqa re Pr* nepůsobí na mne něco, nedělám si nic z . . ., *non moveri amicitiae memoria Cs* nebýti dojat; *nil moveor imperio V* nestarám se, nedbám o vládu; — spec. znepokojovati, soužiti: *intoleranda vis aestus omnium corpora L*; strach budit, pass. strachovati se: *absiste moveri V* neboj se; *movebatur animo et extimescebat C*; popouzeti, pobuřovati: *animum comploratio sororis L* popouzí, dráždí ke hněvu; *Dianae non movenda numina H* kterou nesmíš rozhněvati; *nunc etiam Manes movet V* i podsvětí bouří; *quieta movere S* pokoj rušiti; *civitas movetur S* bouří se; pohnouti k něčemu: *Eurybiadem minus m. poterat N*; *me non moverat per altum ire V*; dohnati k něčemu: *ad bellum alqm L*; subst. *moventia C* pohnutky; **β)** vzbuditi něco, způsobiti: *bellum Volscis* s V. do války se dal; *verbis odia aspera V* krutou nenávist vzb.; *indignationem L*; *verba lyrae motura sonum H* = básně zasluhující zpívány býti s průvodem lyry; *dii movent numen L* (bohové v pohyb uvádějí svou moc) jeví svou vůli; *dolorem, risum O*; **γ)** začínati: *inde movetur opus O* počne se; *prima movet Cacus proelia O* nejprve svádí boj C.; *ab Iove carmina nostra move O*; *ne quid a tergo moveretur Cu L* aby se nic nepodnikalo; *cum sensissent ea moveri patres L* že se kuje; osnuje: *pugna se moverat Cu* začala; **δ)** měniti: *quorum forma semel mota est O*; *nil motum ex antiquo L*.

mox, adv. brzo, brzy; po praeter. brzo potom; při výčtu též potom (je-li druhým členem).

Mūcius, *a* rod říms. pův. plebejs. **1)** *C. Mucius Cordus Scaevola*, jenž r. 508. chtěl krále etruského Porsennu zabíti, když však se mu to nezdařilo, upálil si pravou ruku; **2)** *Q. M. Scaevola Augur*, znamenitý právník, zeť Laeliův, obžalován *repetundarum*, ale osvobozen; **3)** *P. M. Sc.*, přítel Grakchů, protivník Scipionů; **4)** *Q. M. Sc. Pontifex*, správce Asie r. 100, právník a řečník návodem Maria ml. zavražděn; na jeho počest konána slavnost *Mūcia, ōrum*; **Mūcia** třetí manželka Pompejova, pozd. za Skaura provdaná; adj. **Mūciānus**, *a, um* Muciův: *exitus*; též jako subst. příjm. v rodě Crassů.

mūcrō, *ōnis, m.* **a)** špice meče, dýky: *medio ense iugulaberis, quandoquidem m. hebes est O*; b) dýka, meč: *strictis mucronibus V*, *mucrones nostrorum militum C*

meče; c) přenes. ostří něčeho: *defensionis, stili censorii C.*

mūcus, ī, *m.* [srov. *mungo*] hlen, sopel.

mūgiō, *īre, īvī* (*iī*), — [srov. *μυχάω*] a) bučeti, řváti (o dobytku): *cum actae boves mugissent L; mugientes, ium, m.* hovězí dobytek: *mugientium greges H* skotu; b) o věcech neživ.: *tubae clangor V* vřeští; *sub pedibus solum V* duní, rachotí; *Africis malus procellis H* praští, duní.

mūgītus, *ūs, m.* bučení, řvaní, řev: *boum V*; dunění: *terrae C.*

mūla, *ae, f.* mezkyně.

mulceō, *ēre, mulsī, mulsum* a) hladiti: *manu barbam O*; jemně lízati: *pueros linguā V*; jemně se dotýkati: *virgā capillos O*; ovívati: *zephyri flores O, alqm pennis O*; *volucres aethera mulcebant cantū V* proletovali (sladce) zpívajíce; b) přenes. α) uklidňovati, mírniti, chlácholiti: *tigres V* krotiti; *fluctus, iras V*; *pectora V, corpora somnus O* ukolébává, konejší; β) těšiti, obveselovati: *puellas carmine H.*

Mulciber, *erī* a *eris, m.* příjm. Vulkanovo (Měkčitel, Tavič kovů); přenes. oheň: *ceras alimentaque cetera flammae M. urebat O.*

mulcō, *āre, āvī, ātum* a) biti, tlouci, ztlouci někoho, napráskati někomu: *male mulcati clavis ac fustibus C, verberibus T, male mulcatus CI* zle počesán, zhmožděn, též obr.; b) zle zříditi: *ceteras naves L.*

mulctra, *ae f.* [*mulgeo*] a) dojačka; b) mléko v dojačce.

mulctrārium, *iī, n. V,* **mulctrum,** ī, *n. H* dojačka.

mulgeō, *ēre, mulsī, mulsum* n. *mulctum* [srov. *ἀμέλγω*, mléko, melken] dojiti; přísl. *m. hircos V* = něco nemožného činiti.

muliebris, *e* [*mulier*] a) ženský: *vestis C, venustas, voces C*; *m. certaminis laus penes Lucretiam fuit L* sázka žen se týkající; *Fortuna m. L* ctěná na památku matky a sestry Koriolanovy; subst. **muliebria,** *ium, n.* α) co ženě patří: *m. pati T* nechati se užíti místo ženy; β) ženský úd pohlavní *T*; b) zženštilý: *enervata m.que sententia C, ingenium S.*

muliebriter, adv. a) po způsobu ženském, jako žena; b) zženštile: *expavit ensem H, alqd facere C.*

mulier, *eris, f.* [pův. compar. k *mollis*, vl. měkčí] žena, zvl. žena vdaná: *pudica H*; ženština: *eius modi mulieres C.*

mulierārius, *a, um* [*mulier*] ženou najatý: *manus C*

muliercula, *ae, f.* [demin. od *mulier*] a) ženka, slabá žena: *aquam ferens C*; b) ženština, nevěstka: *mulierculas in castra ducere C.*

mulierōsitās, *ātis, f.* ztřeštěnost po ženách.

mulierōsus, *a, um* po ženách ztřeštěný.

mūliōnius, *a, um* [od *mulio, ōnis* mezkář] mezkářský: *paenula C.*

mullulus, ī, *m.* [demin. od *mullus*] malá parmice, parmička (v. násl.).

mullus, ī, *m.* [*μύλλος*] parmice karminová (*m. barbatus L.*), mořská ryba ostnoploutvá, mající na bradě dva vousky; u Řím. oblíb. pro chutné maso.

mulsus, *a, um* [od *mel*] s medem smíšený, medosladký; odt. subst. **mulsum,** ī, *n.* [sc. *vinum*] medovina.

multa, starší **molta** *ae, f.* a) pův. určité množství dobytka jako pokuta uložené: *plebem multae dictione ovium et boum coërcere C* ustanovením pokuty na ovcích a hov. dobytku; b) pokuta peněžitá: *multam in civitates imponere L*; *m. quingentum milium aeris L, multā et poenā multare alqm C* trestem peněžitým i tělesným; *multam dicere C* výši pokuty určiti; *committere O* pokutě propadnouti; *remittere C* pokutu prominouti; *multae certandae dies L* den jednání soudního o pokutě.

multātīcius, *a, um* [*multa*] za pokutu sloužící, jako pokuta dávaný: *argentum, pecunia L.*

multātiō, *ōnis, f.* [*multa*] pokutování: *bonorum C* na statcích.

multi-cavus, *a, um* porovitý: *pumex O.*

multi-fāriam, adv. na mnohých místech.

multi-fidus, *a, um* [*findo*]: *multifidae faces O* louče na drobno rozštípané.

multi-formis, *e* [*forma*] mnohotvarý

multi-forus, *a, um* [*forum* otvor] s mnohými dírkami: *tibia O.*

multi-iugus, *a, um* [*iugum*] mnohospřežný: *multiiugi equi L* mnohospřežení; přenes. rozmanitý: *litterae C.*

multi-modīs, adv. [*modus*] mnohými způsoby, rozmanitě.

multi-plex, *icis* [*plico*] a) mnohonásobný: *lorica V* z mnohých dílů; *domus O* mnohonásobně propletený (o labyrintě); *serpens multiplici lapsu serpit C* v mnohých zákrutech; *mensae multiplici dape constructae Cat* (z mnohých mis) bohaté; b) rozmanitý, mnohostranný: *genus orationis C, iurisdictio C* spletitý; *Plato vir m. C* mnohostranný, *ingenium, animus, natura C* nestálý; c) ve smyslu poměrném: mnohonásobně veliký: *gaudium, damnum, merces L.*

multiplicābilis, *e* [*multiplico*] mnohonásobně točený, s mnoha závity: *draco tortu multiplicabili C.*

multiplicō, *āre, āvī, ātum* [*multiplex*] rozmnožovati, zvětšovati: *aes alienum Cs, usuras N*; pass. vzrůstati.

multitūdō, *inis, f.* [*multus*] a) abstr. množství, veliký počet: *testium C*; *multitudine compotum eius doni vulgari laudem L* velikým počtem těch, jimž by se jí (pocty) dostalo; *m. hostium S* přesila; b) konkr. množství lidu, lid, dav, obyvatelstvo: *multitudine domum eius circumdederunt N* množstvím lidu; *secuta ex omni multitudine consentiens vox L* z toho velikého davu; *Aventinum novae multitudini datum L* obyvatelstvu; pod. *abundante Lavini multitudine L; et supererat multitudo Albanorum L* bylo dosti obyvatelstva; *in spem futurae multitudinis L* z naděje v lidnatost; zvl. prostý lid: *multitudini tamen gratior fuit L*; *odium multitudinis N* luzy.

multō, *āre, āvī, ātum* [*multa*] potrestati, pokutovati *alqa re.*

multō, adv. [abl. od *multum*] mnohem, daleko a) u kompar.: *m. facilius iter Cs, multo magis C, copiosius m. C*; b) u sloves. *m. praestat . . S, m. ceteros anteibat T*; c) u adv.: *m. ante C* dávno již; *non m. ante C* nedlouho předtím; *m. aliter ac N* zcela jinak než; d) u superl. (zř.): *m. maxima pars C* daleko největší, *m. iucundissimus C.*

multum, adv. [acc. neutr. od *multus*] u básn. též *multa* a) mnoho, velice: *confidere Cs, m. superare alqm C* o mnoho, značně; *m. morari Cs* dlouho; *m. iactatus alto V*; b) často: *m. una eramus C, m. sunt in venationibus Cs.*

multus, *a, um* komp. a superl. nahraz. **plūs** a **plūrimus,** viz *plus* mnohý: a) o velké části celku n. o velké intensitě: *multo die Cs* když den již pokročil; *m. mane* pozdě ráno; *multo adhuc die T* ještě za jasného dne; *in multam noctem T* hluboko do noci; *multā referunt se nocte V* pozdě na noc se vracejí; subst. **multum,** *ī, n. m. diei procedere S* značnou část dne; *m. viae Cu* hodný kus cesty; *non m. munitionis N* nepatrná část; značný: *multa pars Europae L, multo labore S* s velkou námahou; *Penates multo manifesti lumine V* při mocném světle dobře viditelní, mocným světlem ozáření; *multa mora est V* = za dlouhou chvíli; *multam silvam prosternere O* veliký kus lesa; *cum argento multo N* s množstvím stříbra; *multa libertas H* veliká svoboda; b) zvl. důkladný, obšírný, rozvláčný: *multa oratio C*; *ne multus sim C*; častý: *tum vero multus atque ferox instare S* tu obzvlášť často a prudce dotíral; *ad vigilias m. aderat S*; c) plur. množí, četní: *multi anni C* dlouhá řada let; *multis verbis O* obšírně; neutr. *multa* mnoho; *multi* = *οἱ πολλοί* množství; též doplňk. v hojném počtu, četně; u básn. i sing.: *per ignem multā premimus vestigia prunā V* přes vysoko nakupené; *multa victima V* četné žertvy; *multa prece prosequi H* mnohými prosbami.

Mulucha, *ae, f.* řeka mezi Mauretanií a Numidií.

mūlus, *ī, m.* mezek.

Mulvius *pons* most přes Tiber $2^1/_2$ *km* sev. od Říma na silnici Flaminiově, nyn. *ponte Molle.*

Mummius, *a* rod říms. 1) *L. M. Achaicus,* podmanitel Řecka, 146 zničil Korinth a odvezl odtud všecka uměl. díla do Italie; 2) *Spurius M.,* mladší bratr předešlého, přítel Africana Ml., filosof stoický.

Munātius, *a* rod říms. pleb. 1) *L. M. Plancus,* legát Caesarův a správce Gallie zaalpské, r. 42 kons. s Lepidem, stoupenec Pompejův, pozd. Oktavianův; 2) bratr jeho *T. M. Plancus Bursa,* tribun lidu 52, po vraždě Clodiově obžalován a odsouzen *de vi lege Pompeia;* 3) *T. M. Plancus,* příbuzný jejich; 4) *Cn. M. Plancus,* bratr L. a T., praetor 43.

Munda, *ae, f.* město v Hispanii nedal. Sevilly; bitva r. 216 mezi Karthag. a Scipionem, 45 mezi Caesarem a syny Pompejovými.

mundānus, *a. um* [2. *mundus*] světový; subst. **mundānus,** *ī, m.* světoobčan.

munditia, *ae, f.* [1. *mundus*] čistota, vkus, uhlazenost: *grave virus munditiae pepulere H* jemný, lepý vkus; *neque urbanis munditiis sese exercuit S* v městské elegánstvi.

1. mundus, *a, um* řádný, spořádaný, čistý, úpravný, vkusný, vybraný.

2. mundus, *ī, m.* [1. *mundus*] a) úprava oděvu a vnějšku a pomůcky k tomu: *m. muliebris L;* b) svět, vesmír; meton. Země: *latus mundi H; m. arduus V* nebe; *mundi ac terrarum magnitudo Cs* nebe a země; lidstvo: *fastos evolvere mundi H.* Stran význ. srovn. κόσμος.

mūneror, *ārī, ātus sum* [*munus*] darovati: *alqd;* obdarovati někoho *alqm alqa re.*

mūnia, *ium, n.* [srov. *munus*] povinnosti úřední, zaměstnání, výkony; *munia fiunt L* = 1) povinnosti (občanské) se plní; 2) břemena (obč.) se ukládají.

mūniceps, *cipis, m.* [*munia capere*] a) občan municipia: *m. Cosanus, Amerinus C;* b) spoluobčan, krajan: *noster C, Fabii, municipum suorum dissimillimi C; societatem coire de municipis fortunis C.*

mūnicipālis, *e* [*municeps*] z municipia pocházející, venkovský: *materno genere C, adulter T; municipales et rusticani C* maloměšťané a venkované.

mūnicipium, *iī, n.* [*municeps*] město, zvl. italské, požívající říms. práva obč., ale spravované samostatně; od r. 338 rozeznávala se *m. cum suffragio* a *sine s.;* od r. 90 *lege Iulia* postavena všecka m. na roveň a od té doby = město venkovské; nejst. m. byla v Latiu; odt. *in his veteribus municipiis C* = v Latiu v okolí Říma (naproti Umbrii, kde byla Ameria).

mūnificē, adv. štědře, dobročinně: *adiuvare L.*

mūnificentia, *ae, f.* [*munificus*] dobročinnost, štědrost.

mūnificus, *a, um* [*munia facere* laskavosti prokazovati] dobročinný, štědrý; též o věcech: *opes O* (= štědrá podpora).

mūnīmen, *inis, n.,* pros. **mūnīmentum,** *ī, n.* a) opevnění, hradba, pevná ohrada: *domus munimentis saepta T; munimine cingere fossas O;* b) abstr. ochrana, hradba, záštita: *noctem sibi munimento fore S; firma imperii munimenta T.*

mūniō, starolat. **moeniō,** *īre, īvī* (*iī*), *ītum* [srov. *moenia*] a) absol. opevnění zakládati, pevným, obytelným, schůdným, sjízdným činiti něco: *idoneum ad muniendum N* ke stavbě; *muniendo fessi L* stavbou hradby; *rupem L* schůdnou učiniti; *oppida H* pevnosti stavěti; *Albam V* založiti; *viam C* založiti, vystavěti; *viam sibi m. C* cestu si raziti; *m. favos V* tvořiti plástve; b) opevňovati, hradbou opatřovati něco: α) pův.: *castra vallo fossaque Cs; locum muro Cs, Alpibus Italiam C;* proti čemu: *ab alqa re Cs;* β) přenes. chrániti, krýti něco: *spica munitur vallo aristarum C; latus m. O* bok lodní chrániti (ucp nim otvorů pro vesla); *aetas pudore munita C* chráněný; *m. se contra pudorem T* ohraditi se proti . .; *ab alqa re Cu.*

mūnītiō, *ōnis, f.* [*munio*] a) jako činnost: opevňování, stavba: *milites munitione prohibere Cs* vojínům překážeti v . .; *non multum superesse munitionis N* mnoho nezbývá dostavovati; *m. viarum et fluminum CT* stavba cest a mostů: b) konkr. opevnění, hradba: *urbem munitionibus saepire C, munitiones et castella T; munitionibus premere L* náspy sevříti.

mūnītō, *āre,* — [freq. od *munio*] *viam C* cestu si raziti.

mūnītor, *ōris, m.* [*munio*] budovatel pevného místa: *Troiae O;* opevňovatel, dělník při pracích opevňovacích: *in partes sex munitorum numerum divisit L;*

barbari se inferre munitoribus T; podkopník: *munitores in arcem Veiorum viam fecerunt L.*

mūnītus, *a, um* [part. perf. od *munio*] **a)** opevněný: *castra munitissima Cs* co nejlépe opevněný; vystavěný: *per munita* (subst. *n.*) *exercitum ducere L* řádnými, dobrými cestami; **b)** chráněný: *Servius praesidio firmo m. L* pevnou oporu si zjednav; *m. contra alqd C.*

mūnus, *eris*, *n.*, starolat. **moenus** **1)** **a)** konání povinnosti (se stanov. právn.), povinnost: *principum m. esse ducebat C, vitae m. exsequi C, adulescentes ad omne officii m. instruere C* k vykonávání povinnosti, k povolání, úkolu životnímu; *m. explere T* povinnosti zadost učiniti; *rem publ. sui muneris facere T* vedení státu si přisvojiti; **b)** meton. služba, služebné postavení, úřad: *munera vigiliarum obire L* obstarávati službu hlídek; *senex rei publ. muneribus perfunctus C* jenž zastával úřady státní; *interpretis munere fungi Cs* konati služby tlumočníka; **c)** dávka, břímě: *aratori munus imponitur C* ukládá se d.; *liberi fuerunt ab omni munere C; omni civium munere functus C* = ἰσοτελής všem povinnostem občanským dostál; **2)** úsluha, služba přátelská: *tenuis auget verbis suum munus C* vzájemnou službu; *m. sortis O* přízeň, pomoc losu; *munere niveo* (= *niveae*) *lanae V* pomocí bělostné vlny; — zvl. poslední služba, pocta = pohřeb, úlitba, obět: *suprema munera V, m. supremum mortis Cat; munere inani fungi V* službu marnou prokázati; *munera libo focis V* obět liji (obětuji) na ohnisko; *spretae Ciconum quo munere matres V* pro tuto poctu (věrnost Eurydice); **3)** **a)** dar: *magnis muneribus donatus N; quicumque terrae munere vescimur H* darem země (srov. καρπὸς ἀρούρης); *m. Cereris O* = chléb; *munera Liberi H* = víno; *regionem muneri accipere T* darem; **b)** spec. hry dávané úřady lidu: *monumenta, munera, triumphi C; functus est maximo munere aedilicio C* dával jako aedil veliké hry gladiatorské; veřejné budovy: *architectus tanti muneris C* tak nádherné stavby.

mūnusculum, *i*, *n.* [dem. od *munus*] dárek.

Mūnychia, *ae*, *f.* [*Μουνυχία*] vál. přístav athenský; adj. **Mūnychius**, *a, um* munychijský: *agri O.*

mūraena viz *murēna.*

mūrālis, *e* [*murus*] zední: *falces* (na trhání zdí); *tormentum V* (na střílení do zdí); *corona m. L* čestný věnec, jejž dostával ten, kdo první vylezl na zeď a skočil do nepř. města (měla tvar cimbuří).

Murcia, *ae*, *f.* příjm. Veneřino (od myrty); chrám její na úpatí Aventina: *ad Murciae* (sc. *aedem*) *L.*

1. mūrēna, *ae*, *f.* [*μύραινα*] moř. úhoř.

2. Mūrēna, *ae*, *m.* příjm. v rodě Liciniově (v. t.).

mūrex, *icis*, *m.* [snad od *mus*; z *musculus* něm. Muschel] **a)** jedlý hlemýžď nachový, z něhož připravována barva nachová a jehož skořápka byla předm. ozdobným; **b)** přenes. ostnitá kotvice: *murices ferreos in terram defodere Cu*; špičatý kámen n. skála, bradlo, úskalí: *acuto in murice remi obnixi crepuere V*; meton. nachová barva: *Tyrioque ardebat murice laena V*; *Afro murice tinctae lanae H.*

Murgantia, *ae*, *f.* **1)** město v Samniu neznámé polohy; **2)** m. na Sicilii sev. vých. od Syrakus; adj. **Murgentīnus**, *a, um* murgentský: *ager C*; obyv. **Murgentīnī**, *ōrum*, *m.* Murgentané.

muria, *ae*, *f.* [srov. *ἅλ-μυρός*] slaná voda, lák, rosol k nakládání ryb.

murmillo viz *mirmillo.*

murmur, *ĭs*, *n.* [srov. *μορμύρω*] **a)** o živ. byt.: mručení, hučení, hukot: *strepit omnis murmure campus V* bzukotem šumí (obraz. od včel); *m. populi L, m. virum V* m. na znamení souhlasu; *serpit per agmina murmur V* reptání; o modlitbě šepot: *venerari murmure numen O*; **b)** o byt. neživ.: *m. montis V* hukot hory; *magno misceri murmure caelum V* hukot (bouře), šumot moře; *cornuum H* vřeštění rohů; *inflati buxi O* pískání; *raucum m.* (o vepři) chrochtání; o vodě šumot, bublání; obr. *contemnere murmura famae Pr* šepotání, šuškání.

murmurō, *āre*, *āvī*, — [*murmur*] mručeti (*quidam C*), hučeti (*mare C*), šuměti (*unda V*)

1. murrha (murra, myrrha), *ae*, *f.* [*μύῤῥα*] a) keř myrrhový a vonná šťáva z něho prýštící, jako mast užívaná; b) jako jm no vl. Myrrha, dcera Kinyrova, matka Adonidova v myrrhový keř proměněná.

2. murrha, *ae*, *f.* kámen (dražší zlata, jinak neznámý), z něhož zhotovovány drahé poháry; od adj. **murrhinus**, *a*, *um* utvoř. subst. **murrhina**, *ōrum*, *n.* číše myrrhové.

murrheus, *a*, *um* z myrrhy (2.) zhotovený: *pocula Pr*; myrrhou (1.) natřený: *crinis H*; mající barvu myrrhy (2.), hnědý, žlutavý: *onyx Pr.*

murtētum, *murtus* atd. viz *myrtetum* atd.

mūrus, *ī*, *m.* a) pův. zeď vůbec: *m. urbis C*, *Iliacos intra muros peccatur et extra H* uvnitř zdí, hradeb = v městě; zvl. násep: *a lacu Lemanno murum perducit Cs*; *Alpium m. C* hradby alpské; b) přenes. záštita, ochrana: *propugnacula murique . . . otii C*; *hic m. aënus esto, nil conscire sibi H* kovová hradba; *Graium m. Achilles O.*

1. mūs, *mūris*, *mf.* [srov. *μῦς*, myš] myš.

2. Mūs, *Mūris*, *m.* příjmení v rodě Deciů.

Mūsa, *ae*, *f.* [*Μοῦσα*] bohyně krásných umění, dcery Diovy a Mnemosyniny; u Homera jedna neb tři, u Hesioda devět: Kleio (Clio), Euterpe, Thaleia (Thalia), Melpomene, Terpsichore, Erato, Polymnia (Polyhymnia), Urania, Kalliope; přenes. báseň, píseň, druh básnictví: *m. pedestris*, *procax H*, *silvestris V*; meton. básník: *ille ego iudiciis unica M. tuis O.*

Mūsaeus, *ī*, *m.* [*Μουσαῖος*] řec. básník za doby Orfeovy.

musca, *ae*, *f.* [srov. *μυῖα*, moucha] moucha.

muscōsus, *ā*, *um* [*muscus*] mechem porostlý, omšený.

mūsculus, *ī*, *m.* [demin. od *mus*] a) myška: *musculorum iecuscula C*; b) sval: *historiam saepius ossa, musculi, nervi decent Plin*: c) ve voj. ochranné přístřeší, mající za účel přiblížiti se ke zdi nepřátelské a ji podkopati *Cs.*

muscus, *ī*, *m.* [srov. mech] mech.

mūsicus, *a*, *um* [*μουσικός* od *Musa*] musický, hudební: *leges C*; subst. hudebník: *musicorum aures minima sentiunt C*; **mūsica**, *ae*, *f.* hudba = **mūsica**, *ōrum*, *n.*

Mūsōnius Rūfus, učitel Epiktetův.

mussitō, *āre*, — [freq. od *musso*] mručeti, potichu mluviti, šeptati, reptati: *clam quidam mussitantes L.*

mussō, *āre*, *āvī*, *ātum* a) potichu mluviti, reptati: *Aetoli clam mussantes L*; bzučeti: *mussant* (včely) *oras et limina circum V*; b) rozpakovati se, býti nerozhodný: *mussat rex Latinus V*; v nejistotě býti: *mussant iuvencae V.*

mustēla n. **mustella**, *ae*, *f.* lasička.

mustus, *a*, *um* čerstvý, mladý; odt. **mustum**, *ī*, *n.* [sc. *vinum*] mest, mošt; meton. lisování vína: *tercentum musta videre O.*

Musulāmiī, *ōrum*, *m.* národ v Numidii, záp. od velké Syrty.

Mūta, *ae*, *f.* ‚Němá', nymfa pro svou žvatlavost Jovem řeči zbavená.

mūtābilis, *e* [*muto*] měnlivý, proměnlivý, nestálý: *corpus C*, *femina V*, *animus vulgi*; *labor m. V* lopota různá.

mūtābilitās, *ātis*, *f.* vrtkavost: *mentis C.*

mūtātiō, *ōnis*, *f.* [*muto*] změna, proměna, záměna; *rerum m. C* státní převrat; *m. officiorum C* vzájemné úsluhy; *mutationis cupido T* dychtění po převratu.

Muthul, řeka v Numidii.

mutilō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*mutilus*] zkomoliti, osekati, ořezati: *caudam colubrae O*; *aures et nares L* uřezati; přenes. *mutilatus exercitus C* ztenčený.

mutilus, *a*, *um* [*μύτιλος*] zkomolený, kusý; tupě končící: *naves L*, *alces Cs* (s tupými rohy); obr. *m. minitaris H* bez rohů, s tupým čelem; metaf. o řeči *mutila loqui C* kuse mluviti.

Mutina, *ae*, *f.* město v Gallii předpádské u silnice Aemiliovy, nyn. Modena; adj. **Mutinēnsis**, *e* mutinský: *proelium C*, *arma O* (bitva r. 43).

mūtō, *āre*, *āvī*, *ātum* [staž. z **movito* = *moto*, freq. od. *moveo* (?)] 1) přeložiti, přesaditi, odstraniti: *Dianae simulacrum loco m. C*; *arbores mutatae V* přesazené; *ne quis civitate mutetur C*; *hinc ego dum muter O* odtud jen abych byl přeložen; 2) a) zaměniti, vyměniti: *solum C*, *caelum H*, *calceos C*, *vestem* (= převléknouti se), spec. smu-

teční šat obléci, smutek nositi; *principem T* (= opustiti, nechati na holičkách); zač? *alqa re*: *urbem exsilio* za vyhnanství, *glandem aristā V* žaludy za obilí; *pro alqa re*: *pro Macedonibus Romanos L*; — zvl. výměnný obchod provozovati: *pecora et mancipia mutare vino advectitio S* dobytek a otroky vyměňovati za přivezené víno; *merces m. H* prodávati; **b)** měniti: *mutari ac misceri omnia cerneres S* že se vše mění a mate; *paucis fere mutatis verbis Cs* s malými změnami, odchylkami; *arma mutata L* ve výzbroji učiněna změna; *mutati transversa fremunt venti V* napříč vějí a hučí; *flava seres mutato sidere farra V* jindy, v jiný čas; *si huic imperio fortuna mutaretur S* = přijde-li tato říše ke zkáze; *fidem mutare SV* zpronevěřiti se; act. též význ. med. *mores populi quantum mutaverint L* jak velice se změnily; *annona nihil mutavit L* cena se nezměnila; *aestus mutabat T*, *mutans in superbiam T*; *ut nihil odor mutaret L*; spec. proměniti: *Circe socios mutavit Ulixis H*, *mutor in alitem H*; *quantum mutatus ab illo V* jak rozdílný od ...; o duchu: *animi mutati ad misericordiam L* ‚naladiti'; *illae suos mutatae* (sc. *mentem*) *agnoscunt V* vzpamatovavše se; **c)** zvl. význ. kaziti: *vinum H*; barviti: *croceo mutabit vellera luto V*; opravovati: *nil comis tragici mutat Lucilius Acci H.*

mūtō, *ōnis*, *m.* mužský úd pohlavní.

mūtuātiō, *ōnis*, *f.* výpůjčka.

mūtuor, *ārī*, *ātus sum* [*mutuus*] vypůjčiti si: *pecunias Cs*; *domum T* najmouti; obr. vypůjčiti si = vzíti: *verbum a simili C*; *a viris virtus nomen est mutuata C.*

mūtus, *a*, *um* **a)** němý: *bestiae C*, *agna H*, *mutum esse C*; přenes. *gratia O*, *lyra O*; **b)** tichý, klidný: *mutas agitare artes V* (t. j. umění, jež mistru svému nepropůjčují slávy n. o nichž se nemluví); *muta silentia mediae noctis O* hluboké ticho půlnoční; *mutum forum*, *muta solitudo C.*

Mutusca, *ae*, *f.* město sabinské, bohaté olivou.

mūtuus, *a*, *um* [*muto*] **a)** vzájemný, oboustranný: *funera V* na obou stranách; *pedibus per mutua nexis V* dohromady spletené; *accusatio T*, *pernicies T*, subst. **mūtuum**, *ī*, *n.* vzájemnost: *m. in amicitia C*; **b)** vypůjčený: *pecunias mutuas dare C* půjčiti, *sumere C* vypůjčiti; *frumentum m. dare C* na dluh dáti; *aes m. reddere L* dluh oplatiti.

Mutycē, *ēs*, *f.* [*Μοτύκα*] město na Sicilii mezi Syrakusami a Pachynuntem; adj. **Mutycēnsis**, *e*, obyv. **Mutycēnsēs**, *ium*, *m.* Mutyčané.

Mycalē, *es*, *f.* [*Μυκάλη*] 1) mys v Ionii naproti ostrovu Samu; bitva 479; 2) kouzelnice thessalská.

Mycēnae, *ārum*, *f.* řídč. **Mycēnē**, *ēs*, *f.* [*Μυκήνη*, *Μυκῆναι*] město v Argolidě, sídlo Atreovců; adj. **Mycēnaeus**, *a*, *um* [*Μυκηναῖος*] mykénský: *dux O V* = *Agamemnon*; *manus O* Argejští před Trojou; *rates Pr*; **Mycēnis**, *idis*, *f.* Mykéňanka, obyč. = Ifigenie; obyv. **Mycēnēnsēs**, *ium*, *m.* Mykéňané.

Mycōnus (os), *ī*, *f.* [*Μύκονος*] ostrov kykladský vých. od Delu.

Mygdonēs, *um*, *m.* [*Μυγδόνες*] národ thrácký přistěhovalý do Frygie, Bithynie a Mesopotamie, kteréžto země = **Mygdonia**, *ae*, *f.*; **Mygdonidēs**, *ae*, *m.* potomek Mygdona, krále fryžského; adj. **Mygdonis**, *idis*, *f.* mygdonská: *nurus O*; **Mygdonius**, *a*, *um* = fryžský: *opes H*, *marmor O*; thrácký: *Melas O.*

Mylae, *ārum*, *f.* [*Μυλαί*] 1) pevnost na poloostrůvku sicils. záp. od Messiny; 2) město thessalské.

Mylasa, *ōrum*, *n.* [*Μύλασα*] m. v Karii sev. vých. od Halikarnassu; obyv. **Mylasēnī**, *ōrum*, *m.* a **Mylasēnsēs**, *ium* *m.* též *Mylasīs*, *eōn*; adj. **Mylāsius**, *a*, *um* mylasijský.

Myndus (os), *ī*, *f.* [*Μίνδος*] přístavní město v Karii sev. záp. od Halikarnassu, nyn. Mendes; obyv. **Myndiī**, *ōrum*, *m.* Myndané.

Myonnēsus (os), *ī*, *m.* [*Μυόννησος*] mys a město v Ionii nedal. Efesu.

myo-parō, *ōnis*, *m.* [*μυο-πάρων* od *μῦς*] lehká bárka, jíž užívali mořští lupiči.

myrīca, *ae*, *f.* [*μυρίκη*] tamaryšek: *sudent electra myricae V*, *ferunt poma O* k naznačení nemožnosti.

Myrīna, *ae, f.* [*Μυρίνα*] příst. město v Mysii naproti Lesbu.

Myrmēcidēs, *ae, m.* [*Μυρμηκίδης*] slavný plastik, zvl. řezbami ze slonoviny.

Myrmidonēs, *um, m.* [*Μυρμιδόνες*] achajský kmen v Thessalii pod vládou Achilleovou.

Myrō, *ōnis, m.* [*Μύρων*] slavný sochař-kovolijec z Eleuther kol r. 430, vrstevník Polykletův.

myrrha viz *murrha.*

myrtētum, *ī, n.*[*myrtus*] **a)** myrtové křoví, myrtový háj; **b)** plur. místo u Bají se sirnými lázněmi.

myrteus, *a, um* [*myrtus*] myrtový: *silva V*; myrtou zdobený: *coma Tib.*

Myrtilus, *ī, m.* [*Μυρτίλος*] syn Hermův, vozataj Oinomaův.

Myrtos, *ī, f.* [*Μύρτος*] ostrůvek u již. cípu Euboie; odt. *mare* **Myrtōum,** část moře egejského na jih od Euboie.

myrtum, *ī, n.* [*μύρτον*] plod myrtový.

myrtus, *ī* (*ūs*), *f.* [*μύρτος*] **a)** strom myrtový: *formosae m. Veneri* (*gratissima*) *V*; **b)** meton. háj myrtový: *densis hastilibus horrida V*; věnec myrtový: *sustineam comā myrtum O caput impedire myrto H*; hůl ze dřeva myrtového: *pastoralem praefixa cuspide myrtum V.*

Myscelus(os), *ī, m.* syn Alkmonův, zakladatel Krotona.

Mȳsī, *ōrum, m.* [*Μυσοί*] Mysové, thrácký kmen do M. Asie vystěhovalý; země jejich **Mȳsia,** *ae, f.* [*Μυσία*] mezi Lydií a Frygií; adj. **Mȳsus,** *a, um*: *dux O* a **Mȳsius,** *a, um*: *homo C.*

mysta n. **mystēs,** *ae, m.* [*μύστης*] kněz při mysteriích.

myst-agōgus, *ī, m.* [*μυσταγωγός*] prov. zasvěcovatel do mysterií, pak průvodce a vykladač znamenitostí, ‚ciceron'.

mystēria, *ōrum, n.* [*μυστήρια*] tajná bohoslužba Demetřina a Dionysova (významu ušlechtilého), konaná zvl. v Eleusině; přenes. tajnosti: *rhetorum m. C* = tajné umění.

mysticus, *a, um* [*μυστικός*] mystický, tajemný: *vannus Iacchi V* věječka (z proutí spletená, k čištění obilí) nošená při slavnostním průvodě eleusinském.

Mytilēnē, *ēs, f.* [*Μυτιλήνη*] hl. město na Lesbu; adj. **Mytilēnaeus,** *a, um* [*Μυτιληναῖος*] n. **Mytilēnēnsis,** *e*; obyv. **Mytilēnaeī,** *ōrum. m.* n. **Mytilēnēnses,** *ium, m.* Mytilénští.

Myūs, *untis, f.* [*Μυοῦς*] město v Karii na již. břehu Maiandru.

N

N jako zkratek = *Numerius*; *N. L.* (*non liquet* na hlasovacích tabulkách viz *liquet.*

Nabalia, *ae, f.* rameno ústí rýnského (snad) nyní zv. Yssel (u nyn. Arnheimu se odštěpující) nebo tak zv. Vecht do Zuyderského moře tekoucí.

Nabataeī, *ōrum, m.* Nabateové, kočovný národ v záp. Arabii; adj. **Nabataeus,** *a, um* meton. = arabský, orientální: *regna O.*

Nabis, *idis* [*Νάβις*] král spartský kol r. 200 př. Kr.

nae viz *ne.*

Naevius, *a* rod římský; nejznámější **1)** *Cn. Naevius,* básník epický a dramatický kol r. 250 př. Kr.; zúčastnil se 1. války punské a opěval ji v básni *Bellum Poenicum*; pro svou svobodomyslnost poslán do vyhnanství do Utiky, kde zemřel kol 200; **2)** *Sextus N.*, stoupenec strany Sullovy, protivník P. Quinctia (Cic. řeč pro Quinctio); **3)** *N. Turpio,* společník a náhončí Verrův; **4)** *N. Sertorius Macro,* nástupce Seianův, jenž odstranil Tiberia a za Caliguly sešel sebevraždou; adj. **Naevius,** *a, um*: *Naevia porta* na vých. svahu Aventinu, vedoucí do *Naevia silva*; **Naeviānus,** *a, um* (básníka) Naevia: *scripta C.*

naevus, *ī, m.* znaménko na těle: *est corporis macula C*; *nullus in . . . corpore O* ani poskvrnky na . . . těle.

Nahanarvālī, *ōrum*, *m.* suevský národ z kmene Lygiů, nejsp. na hranicích slezsko-českých.

Nāïas, *adis*, *f.* n. **Nāïs**, *idis* [*Ναιάς*, *Ναίς* od *ναίω*] Najadka, vodní víla; přenes. víla, nymfa vůbec: *fatum Naidos arbor erat O*; básn. = voda: *Naida Bacchus amat Tib.*

nam, spojka odůvodňovací souřadná a) neboť, vždyť ve větách vyjadř. i tázacích; zvl. uvádí větu vloženou, oslovení, zvolání, omluvu, často sesíleno částicí *hercule* neboť zajisté, neboť vskutku; uvádí též přechod k opaku nebo doklad tvrzení (= tak na příklad). Stojí obyč. na prvém místě ve větě, u básn. též na druhém; někdy sesíleno část. *que*: *namque*; b) ve sm. vysvětlovacím: totiž: *nam multi saepe honores dis immortalibus habiti sunt, sed . . C*; *nam sunt omnes pares C*; c) slabě odůvod. při otázce: pak: *quisnam hoc dixit? C*; *quis est nam ludus in undis? V*; *nam quid ago? V* = *quidnam*; *nam quis te . . iussit . .? V* = *quisnam* kdopak?

Namnētēs, *um*, *m.* kmen gallský při ústí Ligeru (srov. nyn. *Nantes*).

namque viz **nam**.

nancīscor, *scī*, *nanctus* a *nactus sum* [inchoat. k **nancio*, srov. *ἤνεγκον*, č. nesu] a) náhodou dostati, nalézti: *locum egregie . . munitum Cs* přišedše náhodou na místo, nalezše místo . .; *idoneam tempestatem Cs*; *naviculam nanctus eā profugit Cs* trefiv náhodou na loďku; *castra Gallorum intuta L* padnouti na . .; *nactus sum, qui . . cuperet C* našel jsem člověka, jenž; *nactus est primum consules eos C* dostalo se mu; b) dosíci: *nomen poetae H*; *quidquid nacta est vitis, complectitur C* čeho dosáhne.

Nantuātēs, *um*, *m.* kmen gallský v Alpách jižně od jezera Lemanského.

nānus, *ī*, *m.* [*νάννος*, *νᾶνος*] trpaslík.

napē, *ēs*, *f.* lesní údolí; odt. **Napaeae**, *ārum*, *f.* víly údolí.

Nār, **Nāris**, *m.* přítok Tiberu v Umbrii, nyn. Nera.

Narbō, *ōnis*, *m.* pozd. **Narbōna**, *ae*, *f.* město u zál. gallského u řeky Atax; dle něho pojmen. *Gallia* **Narbōnēnsis**.

narcissus, *ī*, *m.* [*νάρκισσος*] a) narcis: *sera* (v. t.) *comans V*; *narcissi lacrima V* slzičky narcisu, t. sladká lepkavá šťáva uvnitř kalíšku; b) jako jm. vlast. 1) myth. jinoch, syn Kefisův a nymfy Liriopy, jenž spatřiv svůj obraz ve vodě zamiloval se do něho a proměněn pak v květinu téhož jména; 2) propuštěnec a oblíbenec Claudiův, usmrcený později návodem Agrippininým.

nardus, *ī*, *f.* a **nardum**, *ī*, *n.* [*νάρδος*] název rozmanitých aromatických rostlin, zvl. indické *Nardostachys Jatamansia L.*, z jejíhož oddenku připravován vonný olej nardový.

nāris, *is*, *f.* obyč. plur. **nārēs**, *ium*, *f.* nozdra: plur. nozdry, nos; přenes. nos = čich, vtip, bystrost: *homo emunctae* (v. t.) *naris H*, *homo naris obesae H* (s tlustým nosem) tupý; *naribus uti H* ohrnovati nos (o posměchu); *copia* (v. t.) *narium H*.

Nariscī, **Naristī** viz *Varisti*.

Narnia, *ae*, *f.* město v Umbrii u řeky Naru, nyn. Narni.

narrābilis, *e* [*narro*] vypravovatelný: *non est ultra narrabile quidquam O* nelze dále nic vykládati.

narrātiō, *ōnis*, *f.* [*narro*] a) vypravování: *credibilis C*; b) zvl. část řeči, v níž líčí se sporná událost nebo předmět řeči: *longus in narrationibus T.*

narrātus, *ūs*, *m.* [*narro*] vypravování.

narrō, *āre*, *āvī*, *ātum* [od (*g*)*narus*] a) vypravovati, zprávu podávati, líčiti: alqd, alqd de alqo, s acc. c. inf., nepř. ot.; pass. inf. s nom., u T též neos. *narratur* s acc. c. inf.; b) vykládati, povídati, praviti: *quam mihi religionem narras? C* co mi zde mluvíš o . .; *libertate Decembri utere, narra! H* mluv!

narthēcium, *ī*, *n.* [*ναρθήκιον*] skříňka na masti.

Nāryx, *cis*, *f.* [*Νάρυξ*] město ozolských Lokrů, rodiště Aianta Oileovce, metropole m. Locri v Bruttiu; odt. **Nārycius**, *a*, *um* narycký = lokridský: *heros O* = *Aias*; *Lelex O*; *urbs O* = *Locri*; *pix V* bruttijská smůla.

Nasamōnēs, *um*, *m.* [*Νασαμῶνες*] národ u Velké Syrty jihozáp. od Kyrény; adj. **Nasamōniacus**, *a*, *um* nasamonský: *ager O*.

nāscor, *nāscī*, *nātus sum*, starolat. **gnāscor**, *gnātus* [srov. *gigno*, *genus*]

roditi se, a) naroditi se: *patre certo C; libertino patre H; de tigride O, in miseriam sempiternam C; ex qua natus est Themistocles N*; – spec. o původu rodinném; pocházeti: *natus amplissimā familiā Cs, a principibus T, pulchra origine V, loco nobili C*; b) o věc. neživ. růsti, vyskytati se: *nascens luna H* nový měsíc; *nascitur ibi plumbum Cs*; *quodcumque natum fuerat S* všecku úrodu; c) vznikati, počátek míti: *insectatio inde est nata L* má původ v tom; *unde cluster nascitur V*; *ex hoc nascitur, ut . . C* z toho plyne; *profectio nata a timore defectionis Cs* odchod byl způsoben strachem, měl příčinu v . .; *collis a flumine nascebatur Cs* zvedal se; *nascuntur ei versus domi T*; part. perf. **nātus**, *a, um* 1) jako adj. a) zrozený, stvořený, určený k něčemu *ad alqd, in alqd, alci rei*: *ad cursum equus natus est Cs*; *ad intellegendum et agendum C*; *hunc socci cepere pedem natum rebus agendis H* stopu jako zrozenou, stvořenou pro děj na jevišti; *non sibi se soli natum meminerit, sed patriae C*; *Syrorum natio nata servituti C*; *n. abdomini suo C* žijící jen břichu; básn. též inf. *animal n. tolerare labores O*; b) vyrostlý: *nati sine semine flores O, natae sub aequore virgae O, pennae natae per brachia O* křídla vyrostlá na pažích; c) utvářený: *ita natus locus L* takového rázu, *versus male nati H* špatné; *pro re nata C* dle okolností; d) při udávání věku: stár n. příp. -letý: *annos quinque et octoginta C* ve věku . .; 2) jako subst. zrozenec, syn, fem. dcera, plur. děti; o zvíř. mládě: *caritas inter natos et parentes C*; *pater nati debet vitium non fastidire H*; *nostri regia nati O = Romuli, gnatam pro agna devovere H*; *quae (bestiae) ex se natos ita amant C* svá mláďata; *vaccarum nati V* telátka; *circum ubera nati V* prasátka, selátka.

Nāsīca, *ae, m.* [od *nasus*] se špičatým nosem; příjm. v rodu Scipionů: 1) *P. Cornelius Scipio N.* přenesl obraz magnae matris r. 204 do Říma; 2) *P. Corn. Sc. N. Corculum*, zeť Afrikana ml. kons. 155, zavedl první vodní hodiny; 3) *P. Corn. Sc. N. Serapio*, protivník Gracchův, kons. 138.

Nāsĭdiēnus, *ī, m.* (čísti čtyřslabičně) zbohatlý Říman za doby Horatiovy.

Nāsidius, *a* rod římský, zvl. *L. N.* rytíř, velitel loďstva Pompejova ve válce občanské; adj. **Nāsidiānus**, *a, um* Nasidiův: *naves Cs.*

Nāsō, *ōnis, m.* (vl. nosatý) příjmení několika rodů římských, zvl. básníka P. Ovidia.

Nāsos, *ī, f.* [*νᾶσος* dor. = *νῆσος* ostrov] čtvrť syrakuská.

nassa, *ae, f.* rybářská vrše.

nasturcium, *ĭī, n.* řeřicha.

nāsus, *ī, m.* nos a) pův.: *aliquid naso suspendere H* nad něčím nos ohrnovati; b) přenes. jemný čich, jemný úsudek: *n. illis nullus erat H.*

nāsūtus, *a, um* nosatý a) pův. *nasuta, brevi latere H*; b) obr. bystrozraký, důvtipný.

nātālicius, *a, um* [*nascor*] narození se týkající: *sidera C* shvězdění při narození, planeta; *praedicta C* horoskop, předpovídání osudu; subst. **nātālicia**, *ae, f.* (sc. *cena*) hostina o narozeninách.

nātālis, *e* [*nascor*] narození se týkající: *dies, lux CO, hora H* den, hodina narození; *humus, solum O* rodná půda, země; *genius, natale qui temperat astrum H* = pod jejímž vlivem se člověk narodil; obr. *n. dies huius urbis C* znovuzrození města; subst. **nātālis**, *is, m.* [sc. *dies*] narozeniny: *natales grate numeras H*; *sex mihi natales ierant O*; plur **nātālēs**, *ium, m.* rod, původ: *mulier natalibus clara Plin*; *claris natalibus T*; právn. term. techn. *natalibus suis restitui Plin* (o emancipaci otroků): nabýti opět svého práva rodného.

natātiō, *ōnis, f.* plování, cvičení v plování.

natātor, *ōris, m.* [*nato*] plavec.

nātiō, *ōnis, f.* [*nascor*] a) porod, rod: *natione Medus N*; personif. *Natio C* bohyně porodu; b) národ, kmen: *omnes exterae gentes ac nationes C*; *propriis nationibus nominibusque discreti T* kmenovými názvy; c) druh, třída lidí, pronárod: *sale caret vestra n.* (t. škola Epikurova); *n. optimatium C.*

natis, *is*, obyč. plur. **natēs**, *ium, f.* hýždě, zadnice, řiť.

nātīvus, *a, um* [*natus*] narozením vzniklý: *dii C*; vrozený: *sensus C*; při-

rozený: *lepor N, coma O*; rodem zděděný, přírodou utvořený: *nativis testis inhaerentes C, specus T*; v gram. *nativa verba C* základní, kmenová slova.

natō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *no*] a) plovati: *pisces aequore O*; subst. **natantēs**, *um* ryby: *genus omne natantum V*; — přech. proplouvati: *iuvenis natat freta V*; pass. *quot piscibus aqua natatur O* kolik ryb plove ve vodě; b) téci, prouditi: *Tiberis campo liberiore O*; přetékati, býti pln: *pavimenta vino C, sanie aspersa limina V*; přenes. od vlnivého pohybu *campi natantes V* role s vlnícím se obilím; *ante oculos natant tenebrae O* před očima dělá se mu tma; zvl. pak c) kolísati se, býti nejistý: *pes O, tu mihi natare visus es C*; *pars multa natat H*; o očích: *vinis oculi animique natabant O* byly strhány, *oculis natantibus O* očima v sloup se obracejícíma; *natantia lumina V*.

natrix, *īcis, f.* [*no*] vodní had.

nātūra, *ae, f.* [*nascor*] a) rod (= narození): *naturā frater, adoptione filius L*; *tuus naturā filius C*; konkr. přirození: *matronae, Diei C*; b) přirozená povaha, ráz, jakost: *loci, montis Cs*; přirozenost: *n. pudorque C* vrozený stud; *naturas apibus quas Iuppiter addidit V* jaké vlastnosti; *si non narraret earum naturas dominus H* vlastnosti a účinky (na tělo požívajících); *naturam studio vincere C* nepřirozeně se namáhati; příroda: *Alpibus Italiam munierat n. C*; *me non fructus modo, sed etiam ipsius terrae n. delectat C*; *rerum n. C* n. též samotné *n. C* vesmír, svět: *totius naturae menti . . hoc nomen tribuit C*; *ex rerum natura tollere C* se světa sprovoditi; *delectus suā naturā gravis T* již sám sebou; *n. deest margaritis T* přirozená, obyčejná krása; c) přenes. cth. povaha, charakter; psych. letora, temperament: *homo tristi et recondita n. C*; *praeceps in iram T, mitis contra naturam suam L*; *ex sua natura ceteros fingere C* dle své povahy, dle sebe ostatní posuzovati; *naturam expellas furca H*; *n. moresque Cs*; *bene facere mihi in naturam vertit S* stalo se mi přirozeností; d) přirozená zákonitost, řád, zákon přírodní: *mundus naturā administratur C*; *in rerum naturā est Cs* jest možno; *naturae satisfacere C* eufem. m. zemříti; *si me n. ipsa consumpsisset C* náhlá přirozená smrt; e) podstata, substance: *quintam quandam naturam censet esse C*; živel: *de naturis sic sentiebat C*; přirozené zařízení, ústrojí: *his naturis relatus amplificatur sonus C*.

nātūrālis, *e* a) rodný: *pater C, filius L*; b) přirozený: *nitor, societas, lex C, situs Cu*; *senectutis maturitas naturale quiddam habet C*; c) o přírodě: *quaestiones C*.

nātūrāliter, adv. od přírody, přírodou: *alacritas innata Cs, divinare C* = sám sebou, přirozeně.

***nātus**, *ūs, m.*, jen abl. **nātū** rodem, věkem: *n. maior* = starší, *maximus* nejstarší; *minor* mladší, *minimus* nejmladší; *magno natu L* vysokého věku, stařičký.

nauarchus, *ī, m.* [*ναύαρχος*] velitel lodi.

***naucum**, *ī, n.* jen v gen. **naucī** *non esse, facere* nestáti za zbla, nic neceniti někoho.

nau-fragium, *iī, n.* [*navis, frango*] a) ztroskotání lodi: *naufragio interire Cs, n. facere C* ztroskotati; přísl. *n. ex terra intueri C* z bezpečí dívati se na pohromu; b) přenes. zhouba, pohroma, neštěstí: *rei publicae, urbis C*; *naufragio lacrimas eripis ipse tuo O* ztroskotané lodi života, neštěstí; *fortunarum, rei familiaris C* zkáza; c) trosky, zbytky: *Caesaris amicorum C, n. colligere C*; *mollia litora naufragiis dari O*.

naufragus, *a, um* [*navis* a *frango*] a) ztroskotavší, ztroskotaný: *puppis O; corpora V* těla trosečníků; b) jako subst. trosečník; c) přenes. člověk ztracený, na mizinu přišlý, zoufalec: *naufragorum manus C*; d) akt. ztroskotání působící, lodi tříštící: *mare H, unda Tib*.

Naupactus, *ī, f.* [*Ναύπακτος*] přístavní město ozolských Lokrů v zálivu Korintském, nyn. Lepanto.

Nauplius, *iī, m.* [*Ναύπλιος*] král eubojský, otec Palamedův, jenž z pomsty za smrt synovu svedl Řeky klamným ohněm na úskalí eubojská, kde ztroskotali; odt. **Naupliadēs**, *ae, m.* [*Ναυπλιάδης*] syn Naupliův Palamedes.

nausea, *ae, f.* [*ναυσία*] mořská nemoc; přenes. vrhnutí vůbec, ošklivost: *Caecubum, quod fluentem nauseam coerceat H* jež by nával ošklivosti, vrhnutí zadrželo.

nauseō, *āre, āvī, ātum* [*nausea*] a) míti mořskou nemoc; dáviti, vrhnouti; b) obr. ošklivost pocifovati: *ista effutientem nauseare C.*

nauta, *ae, m.* [*ναύτης*] a od *navis* anal. utvoř. **nāvita**, *ae, m.* a) lodník, plavec, námořník; b) pán lodi, kupec: *nautae, per omne mare qui currunt H* velkokupci; *n. secat mare H.*

Nautēs, *ae, m.* trojský plavec, dle *V* praotec rodu zv. **Nautiī**, *ōrum, m.* Nautiové, který přinesl palladium do Říma a oběti jemu obstarával.

nauticus, *a, um* [*ναυτικός*] lodní: *castra N*; *res nauticae C* lodnictví, námořnictví; *exuviae C*; *pinus V* = loď; námořnický, plavecký: *verbum C, clamor V* = plavců; subst. **nauticī**, *ōrum, m.* lodníci, plavci.

Nāvālia, *ium, n.* tvrz římská při ústí vých. ramene rýnského.

nāvālis, *e* [*navis*] lodní, námořní: *castra Cs, pugna, bellum C*; *disciplina C* plavecké, námořnické umění; *navale stagnum T* nádržka vodní k zápasům lodním; *corona n. V* věnec znázorňující zobce lodní, dáván vítězi v bitvě námořní; *duoviri navales L* úředníci mající na starosti vystrojení lodí; *socii navales L* vojíni námořní n. námořníci, plavci; subst. **nāvāle**, *is, n.* zákotviště lodí, přístav: *siccum, aptum O*; plur. **nāvālia**, *ium, n.* a) loděnice: *navem ex navalibus deducere Cs*; *muri, navalia, portus C*; b) = *armamenta* výstroj lodní: *nos n. demus V.*

nāvē, adv. = *naviter* v. t.

nāvicula, *ae, f.* [demin. od *navis*] loďka.

nāviculārius, *a, um* lodní; odt. subst. **nāviculāria**, *ae, f.* [sc. *res*] lodní dopravnictví, převoznictví; **nāviculārius**, *ī, m.* lodní převozník (jenž půjčuje loďky k dopravě zboží i osob).

nāvi-fragus (= *naufragus*), *a, um* lodi rozbíjející, ztroskotání působící: *fretum, aequor O, Scylaceum V.*

nāvigābilis, *e* [*navigō*] splavný.

nāvigātiō, *ōnis, f.* [*navigo*] plavba; *prima n. C* první příležitost k plavbě.

nāvigium, *iī, n.* [*navigo*] plavidlo loď; *n. vectorium C* loď přepravní.

nāvigō, *āre, āvī, ātum* [*navis, ago*] a) nepřech. plaviti se, plouti (o člověku i o lodi); obr. *belli impetus navigavit C* přilnal se; básn. též plovati: *iam navigat et brachia iactat O*; b) přech. plaviti se po něčem, přeplaviti něco: *Tyrrhenum aequor V*; *lacus navigati T*; spec. plavbou dosíci něčeho: *quae homines arant, navigant, aedificant S.*

nāvis, *is, f.*, acc. *em*, abl. *ī*, zř. *e* [srov. *ναῦς*] loď; *n. longa NL* loď válečná; *actuaria Cs* rychlá, *oneraria Cs* nákladní, *constrata* n. *tecta CL* s palubou; přísl. *navibus et quadrigis H* ze všech sil, vší silou; přenes. *dura* (pl. n.) *navis* (gen.) *H* trudy, nehody plavby; rozman. úsloví viz u jednotl. sloves.

nāvita, *ae, m.* básn., viz *nauta.*

nāviter (**gnāviter**), adv. [*navus*] horlivě: *pugnare L, agere H.*

nāvō, *āre, āvī, ātum* [*navus*] horlivě, úsilně konati něco: *opus C*; zvl. *operam n. LCsCT* horlivě pracovati: *alci C, alci in acie L* horlivě sloužiti, pomáhati; absol. námahu vynaložiti, přičiniti se: *navent aliam operam C*; s jinými předm.: projevovati: *benevolentiam, studium suum C*; *alci bellum n. T* válečné služby prokazovati, *flagitium T* zločinem pomáhati.

nāvus (**gnāvus**), *a, um* horlivý, činný, přičinlivý: *homo, filius, arator C*; *oderunt gnavum remissi H.*

Naxos, *ī, f.* [*Νάξος*] ostrov v moři Egejském, největší z Kyklad; k němu vztahuje se báje o Dionysovi a Ariadně; proslul též lomy mramorovými a vínem; adj. **Naxius**, *a, um* naxijský: *turba Pr.*

1. nē (*nae*) částice ujišťovací [*ναί, νή*] ano, zajisté: *ne illi vehementer errant C*; *ne ego istam virtutem non magno aestimandam putem C*; *ne illi multa saecula exspectanda fuerunt C*; *ne illi falsi sunt S*; *ne tu perditas res Campanorum narras L.*

2. nē, enklit. **nĕ** [srov. *νη-*, ne] částice záporová I jako adv. ne a) ve spoj. *ne .. quidem* ani: *non potest dici satis, ne cogitari quidem C* ba ani mysliti; *ne ad rem p. quidem accessuros C*; *ne si iudex quidem erit de amico C*; někdy ještě se zápor.: *nunquam Scipionem ne minima*

quidem in re offendi C; *non modo amico, sed ne libero quidem C* nejen (ne-), ale ani; někdy i obráceně: *ne .. quidem, non modo*: *ne sui quidem id velint, non modo ipse C*; **b)** ve vět. rozkaz., imper. (jen arch. a básn.): *mortuum in urbe ne sepelito C, Antiocho ius ne esto L*; *fratrem ne desere V*; obyč. s konj. praes. n. perf.: *ne repugnetis C, ne forte credas H, tu ne quaesieris H*; **c)** ve vět. přacích spoj. s *utinam* n. samo: a f n e, kéž ne, kéž by ne; *illud utinam ne vere scriberem C*; *ne id Iuppiter optimus maximus sineret L*; *ne vivam, si scio C*; **d)** ve vět. omezov. a připoušt.: *ne sit sane summum malum dolor C* třeba nebyla bolest největším zlem; *ne aequaveritis Hannibali Philippum*: *Pyrrho certe aequabitis L* třeba byste nepřirovnali Filippa k Hannibalovi; též ve spoj. s *dum, modo, dummodo*; jen když ne-; **e)** ve vět. vybíz. po ut: *iustitiae primum munus est, ut ne cui quis noceat C* aby nikomu nikdo neškodil; *ut lex Fufia ne valeret C*; *ut ne telum adigi posset Cs*; *quo ne incurreret hostis H* aby tam nevběhl; **II** jako spojka ve vět. závislých, jež lze vyložiti jako pův. věty přací **a)** ve vět. žádacích a vybízecích: a b y n e: *ne suae virtuti magnopere tribueret Cs*; *obsecrare coepit, ne quid gravius in fratrem statueret Cs*; *moneo vos, ne refugiatis C*; **b)** ve vět. obavných: *metuebat, ne indicarent C* bál se, že učiní udání; *terruit gentes, grave ne rediret saeculum H* že se vrátí; *non sum veritus, ne sustinere non possem C* nebál jsem se, že nebudu moci; **c)** ve vět. účelových: a b y n e: *demittit Mercurium, ne Dido Teucros finibus arceret V*; *dolorem perpetiuntur, ne in maiorem incidant C*; **d)** u sloves míti se na pozoru, hleděti, pečovati, brániti, zamezovati, překážeti atp. *cavete, ne nova proscriptio instaurata esse videatur C*; *vide, ne mea coniectura multo sit verior C*; *potuisti prohibere, ne fieret C*; *infirmitate vocis, ne in publico diceret, impediebatur Plin* slabý hlas mu překážel veřejně mluviti; **III** jako částice enklit. ve vět. táz. **a)** překl. se buď -li n. vůbec se nepřekládá: *meministine me in senatu dicere? C* pamatuješ se, že . . .; *Pyrrhin' connubia servas? V*; *ain' = aisne? viden' = videsne*; *satin' = satisne*; *vin' = visne*; *nonne* z d a n e (očekává se potvrzení otázky); někdy stává *ne* místo *nonne*: *itane est? C* není-li tomu tak? (v ot. řečn.); někdy lze přelož. z d a: *interrogavit, licerctne mittere Cs*; **b)** ve dvojčl. otáz. z d a — č i: *sine sciam, captiva materne in castris tuis sim L*; *dubitavi, verumne an falsum esset C*; *mens non internoscit, vera visa sint anne falsa C* zda jsou opravdivé či zda klamné; je-li druhý člen záporný, bývá *necne*: *dubito, Parthi transierint, necne C.*

Neāpolis, *is, f.* acc. *im, in*, abl. *ī* [*Νεάπολις*] **1)** slavné přístavní město kampanské, nyn. Napoli, N e a p o l; adj. **Neāpolitānus,** *a, um* neapolský, subst. **Neāpolitānum,** *ī, n.* neapolská villa Lukullova a Pompejova; obyv. **Neāpolitānī,** *ōrum, m.* Neapolané; **2)** čtvrť syrakuská Nové město.

Nearchus, *ī, m.* [*Νέαρχος*] **1)** velitel loďstva Alexandra Velikého na cestě do Indie; **2)** Tarentan, hostiný přítel Katonův *C.*

nebula, *ae, f.* [srov. *νέφω, νεφέλη*, nebe Nebel] **a)** m l h a, pára, *tenuem nebulam exhalare V*; **b)** básn. m r a k: *infert se saeptus nebulā V*; k o u ř: *nebulas, quas exigit ignis O.*

nebulō, *ōnis, m.* větroplach, ničema.

nebulōsus, *a, um* [nebula] zamlžený, zamračený: *caelum C.*

nec viz *neque*

necdum (*neque dum*) a ještě ne, dosud ne.

necessāriē, adv. nutně; přesvědčivě: *demonstrare C.*

necessāriō, adv. [vl. abl. od *necessarium*] nutně, nevyhnutelně; z donucení, proti své vůli: *multa mihi n. praetermittenda sunt C; n. cogi Cs, copias parare S.*

necessārius, *a, um,* [*necesse*] **a)** nutný, nevyhnutelný: *mors, usus, casus C; quae sunt ad vivendum necessaria C* nezbytné potřeby životní; *necessarium est* s inf. jest nutno; **b)** naléhavý: *causa ad proficiscendum Cs;* tísnivý: *tam necessario tempore Cs* v takové tísni; logicky nutný, přesvědčivý: *n. ratio C*; **c)** blízký, příbuzný, přítel, spřízněný; subst. *necessarii et consanguinei Aeduorum Cs, mens n. C;* přenes. *locus huic disputationi maxime n. C* úplně souvisící.

necesse (též **necessus** n. **-um**) [*ne* a *cedo*, pův. nomin. věta *ne*cessis* není východu] jen ve spojení se slovesy: ***n. est*** jest nutno; ***n. habeo, puto*** pokládám, mám za nutno, musím: *fateare n. est H* musíš doznati; *quod mihi non est n. C* čehož mi není třeba; *condemnetur necesse est C* musí býti odsouzen; *non n. habeo dicere* nemám za nutno, nemusím.

necessitās, *ātis, f.* [*necesse*] **a)** nutnost, nevyhnutelnost; *fati n. L* neodvratná moc osudu; *necessitate adductus Cs* z nutnosti, byv donucen; *n. exeundi C* = nutná cesta; *munere quodam necessitatis perfungimur C* jsme ve službě nutnosti; *necessitati parere, servire C* nutnosti se podrobiti; *suprema* (*ultima*) *n. ST* eufem. m. smrt; **b)** naléhavost, tíseň: *temporis Cs, expressit hoc n. patribus L*; **c)** nutná potřeba, zvl. plur.: *quod pro honore acceptum etiam necessitatibus subvenit T* také nutným potřebám slouží, slouží k praktické potřebě; *necessitates* (*et largitiones*) *T* nutná vydání; **d)** = *necessitudo* pouto, svazek, poměr: *magnam necessitatem possidet paternus sanguis C*; *necessitatem familiaritatemque violare C* poměr přátelský; *maiores sibi necessitates parare Hirt* přátelské svazky, známosti.

necessitūdō, *inis f.* [*necesse*] **a)** úzký, těsný poměr k někomu, něčemu: *rerum C* souvislost; *necessitudinem con ungere C* sblížiti se; — spec. poměr příbuzenský, příbuzenství, přátelství, poměr společenský n. úřední, ze kterého plynou mutné závazky: *ea n. apud Numidas levis ducitur S* (poměr tchána k zeti); *quaestoris cum praetore n. C*; konkr. plur. příbuzní, přátelé: *crederes Alexandrum inter suas necessitudines flere Cu*; **b)** tíseň, nouze: *n. impendet alci S*; *n. etiam timidos fortes facit S*; *necessitudinem principi facere alcis rei T* učiniti něco nutným.

necne, adv., obyč. jako druhý člen nepřímé dvojčlenné otázky či ne, či nikoli: *utrum proelium committi ex usu esset necne Cs*; či zda ne: *nihil interest, doleam necne doleam C*; *comoedia necne poema esset, quaesivere H* zda jest k. básní či nikoli; zř. též v přímé ot. *sunt haec tua verba necne? C.*

nec non viz *neque.*

necō, *āre, āvī, ātum* [*nex*] usmrtiti: *cives necandos curavit C* dal usmrtiti; čím? *fame C, ferro S, igni, tormentis C*; přenes. zahubiti, zničiti: *res publica hostes C.*

nec-opīnāns, *antis* [*opinor*] netušící, nevědomý: *me necopinante C* bez mého vědomí, aniž jsem co tušil.

nec-opīnātus, *a, um* [*opinor*] neočekávaný nenadálý; adv. **necopīnātō,** netušeně, nenadále, mimo očekávání, u *L* též *ex inopinato* z nenadání: *hostem invadere.*

nec-opīnus, *a, um* netušený, neočekávaný: *mors O*; nic netušící: *alqm n. perdere O.*

Nectanabis, *idis, m.* jméno dvou králů egyptských ve 4. stol. př. Kr.

nectar, *aris, n.* [*νέκταρ*] **a)** sladké víno kořeněné: *vina Ariusia, nectar V*; **b)** nápoj bohů nektar: *non ambrosia deos aut nectare lactari C*; **c)** přenes. vše sladké: mléko *O*, med *V.*

nectareus, *a, um* [*νεκτάρεος*] nektarový: *aquae O* = rosa.

nectō, *ere, nexī* n. *nexuī, nexum* **a)** plésti, splétati, vázati: *flores, coronam H, catenas H, nodos V, talaria pedibus V* přivazovati; *retia Pr*; *brachia O* (v zápase) splétati; *colla lacertis O* ovinovati; *caput olivā V* ovíjeti; **b)** spec. poutati, zavazovati (o poměru dlužnickém): *nexum se dare ob aes alienum L* nechati se spoutati t. j. státi se nevolníkem; odt. **nexī,** *ōrum, m.* dlužníci-nevolníci: *nexi vincti solutique se undique . . proripiunt L* **nexum,** *ī, n.* dlužní závazek: *omnia nexa civium C* všecky závazky zadlužených občanů; **c)** přenes. připojovati: *rerum causae . . necessitate nexae C*; dohromady spojovati: *omnes virtutes inter se nexae et iugatae sunt C*; strojiti, kouti, osnovati: *dolum L*; vymýšleti a přednášeti: *causas inanes V*; *moras n. T* průtahy činiti.

nē-cubi, aby někde ne-: *n. necessaria deessent L.*

nē-cunde, aby odněkud ne-: *n. impetus in frumentarios fieret L.*

nē-dum **a)** záporně: natož, tím méně, neřku-li: *facta peribunt, n. sermonum stet honos H* natož aby . .; *ne voce quidem incommoda, n. ut illa vis fieret L*; *homo privatus vix se continet, n. isti conquisiti L* tím méně; **b)** kladně: tím

spíše, tím více: *quem armorum etiam pro patria satietas teneret, n. adversus patriam L.*

ne-fandus, *a, um* [vl. part. pracs. pass. od **for*] nevýslovný, zlořečený, ohavný, bezbožný; subst. *dii memores fandi atque nefandi V* dobrého i zlého; *sanguis n. L* krev zločinně prolitá, zločinné krveprolití.

ne-fāriē, adv. hanebně, bezbožně, zločinně; *multa n. commisit C* dopustil se mnohých hanebností.

ne-fārius, *a, um* [*nefas*] nespravedlivý, zločinný, bohaprázdný (o lidech i věcech); subst. **nefārius,** *iī, m.* zločinec; **nefārium,** *iī, n.* zločin, hanebnost.

ne-fās, jen nom. a acc. co není dovoleno zákony božs. i mravn.; lze přeložiti buď jako adj. nedovoleno, hanebno, hříšné atp. nebo subst. zločin, hřích, bezpráví, bezbožnost, hanebnost: *n. esse dictu miseram fuisse talem senectutem C* hříšné n. hříchem by bylo tvrditi; *quibus n. est deserere patronos Cs* jimž není dovoleno; *patriae irasci n. putabat N* za hřích pokládal; parenthet. *nefas* = ó hrůza!, jaká to hanebnost!; *quid referam comitum n. O* zlobu, bezbožnost; *quidquid corrigere est nefas H* co není dovoleno, co jest zakázáno (zákony přír.) opravovati = co není možno změniti; přenes. člověk zločinný; o Heleně *V* hříšnice.

ne-fāstus, *a, um* [*nefas*] a) zakázaný, nedovolený: *dies nefasti* (naproti *fasti*) o nichž nesmělo se souditi ani konati shromáždění lidu = prázdný, sváteční; b) nešťastný (= *ater*): *ille nefasto te posuit die H; terra L;* c) hříšný: *quid intactum nefasti* (nom. plur.) *liquimus? H* co my hříšníci nechali jsme nedotknuto?

negātiō, *ōnis, f.* popírání, zapírání: *facti C.*

negitō, *āre, āvī, —* [freq. od *nego*] (vytrvale) zapírati.

neglectiō, *ōnis, f.* [*neglego*] zanedbávání: *amicorum C.*

neglectus, *a, um* [vl. part. perf. od *neglego*] zanedbaný: *ager H; castra L* bez hlídek; *nos abiecti neglectique C* povržení; *neglecti di H* nedbání bohů.

neglegēns, *ntis* [vl. part. pracs. od *neglego*] nedbalý: *in amicis eligendis C* ve výběru přátel; lhostejný vůči něčemu; *legum, officii, rei publ., sociorum atque amicorum C;* marnotratný: *adulescentia n. luxuriosaque L.*

neglegenter, adv. nedbale: *scribere C, pelles gerere T; metuo, ne neglegentius vivam Plin* že bude život můj příliš povrchní.

neglegentia, *ae, f.* [*neglego*] a) nedbalost: *in accusando C, n., pigritia, inertia C;* b) zanedbávání něčeho: *deorum L; auspiciorum L* nedbání.

neg-legō, *ere, xī, ctum* (*neglegisset* jednou *S*) [*nec, lego*] (vl. nesbírati) a) nedbati něčeho, nevšímati si, nestarati se o něco; *mandatum C; Aeduorum iniurias Cs;* b) zanedbávati: *agros H, diem edicti olire C; populi causam C; rem familiarem N;* c) úmyslně nedbati, málo ceniti, nevážiti si: *deos S, capitis periculum C, ingenia, C; neglegisne committere fraudem? H* za nic nepokládáš, nic si z toho neděláš.

negō, *āre, āvī ātum* [2. *ne*] a) praviti, že ne: *Diogenes ait, Antipater negat C; non facile Gallis Gallos negare potuisse C* nemohli říci ‚ne'; b) popírati, zapírati něco: *peccatum C; id quod negas C = probare non potes; Manilio negas esse credendum C* tvrdíš, že se mu nesmí věřiti; pass. *casta negor O* tvrdí se, že nejsem čista; *non n. C* nepopírám, připouštím; c) odepříti něco: *opem patriae O; vela ventis n. O* = plachty stáhnouti; *attonito requiem O* nedati, nepopřáti; *uxor mihi vivo viva negatur O* odepírá, odnímá se mi; *seges negat victum V* nepřináší; s inf. = zpěčovati se: *ire VO; negare Attus L* tvrdil, že nesmí; *satis sciebat negaturum Albanum L* že dá odmítavou odpověď; **negāta,** *ōrum, n.* věci zapovědněné.

negōtiātiō, *ōnis f.* [*negotior*] velkoobchod, směnárnictví a bankovnictví.

negōtiātor, *ōris, m.* [*negotior*] velkoobchodník, bankéř; obchodník vůbec.

negōtior, *ārī, ātus sum* [*negotium*] a) velkoobchod, peněžní obchod provozovati: *quod in Gallia negotiatus erat S, equites Romani in Asia C;* b) vůbec obchodovati: *negotiandi causa argentum in zonis habentes L* za obchodem; odt. **negōtiāns,** *tis C* velkoobchodník, peněžník; *negotiantes L* kupci.

negōtiōsus, *a, um,* [*negotium*] o člověku zaměstnaný, mající plno práce; *provincia C* námahy vyžadující, *dies T* všední; subst. *negotiosi T* obchodníci.

neg-ōtium, *ī, n.* [*nec, otium*] **a)** zaměstnání, práce, činnost (naproti *otium*): *quid in Gallia Caesari negotii esset Cs* co má v G. na práci; *deum nihil habere negotii C*; *n. suscipere, procurare, transigere C*; *n. est alci cum algo CT* míti co činiti s kým; *nihil est negotii Cs* nestojí žádné práce = jest snadno; *n. alci facere C* obtíž působiti; *periculo atque negotiis compertum est S* nesnázemi, lopotami; **b)** úkol: *n. dare* uložiti někomu něco: *dat. n. Dionem adeant N* aby došli k D.; *non deest negotio Curio Cs* úkol provede; záležitost: *Leptitanorum negotia S, aliena n. Cull*; poměry: *suam quisque culpam auctores ad negotia transferunt S*; *ea res, uti in tali negotio, probata S* za takového stavu; *facies totius negoti varia S* události, t. boje; *in atroci negotio S* postavení; **c)** spec. **α)** veřejná činnost: *procul negotiis H* (= věci státní a obchody a soudy); *rei publicae negotia C* činnost státnická, *in negotio sine periculo esse C* ve službě státní; **β)** obchod, zvl. peněžní: *negotia vetera in Sicilia C*; *negotii bene gerentes C* zdatní obchodníci; *plerique Crasso ex negotiis privatis obnoxii S* jsouce na Krassovi závislí soukromými obchody, t. dluhy; **γ)** hospodářství: *praeclare suum n. gessit Roscius C*; **d)** = πρᾶγμα věc o člověku ve sm. opovržl.: *Callisthenes vulgare n. C*; *tardum, inhumanum n. C.*

Nēlēĭus, *ī, m.* [*Νηλεύς*] syn Posidonův, otec Nestorův, král v Pylu; adj. **Nēlēus**, *a, um* Neleův: *Pylos, sanguis O*; **Nēlēĭus**, *a, um*: *arva O*; jako subst. = Nestor *O*; **Nēlīdēs**, *ae, m.* [*Νηλείδης*] Neleovec *O.*

Nemea, *ae, f.* [*Νεμέα*] město v Argolidě s hájem Diovým, v němž konány každého 3. roku hry nemejské; poblíž zardousil Herakles lva nemejského; adj. **Nemeaeus**, *a, um* nemejský: *moles O* = *leo*; subst. **Nemea**, *ōrum, n.* hry nemejské.

Nemesē, *ēs, f.* viz *Temesa, Tempsa.*

Nemesis, *is* (*eos*), *f.* [*Νέμεσις*] **a)** personif. bohyně Odplaty; **b)** milenka Tibullova.

Nemetēs, *um, m.* Nemeti, germánský národ v Gallii belgické na levém břehu Rýna.

Nemetocenna, *ae, f.* hlavní město Atrebatů sev. od Samary při pramenech Skaldy.

nēmō, *nēminī, nēminem, m.* [*nehemo* arch. = *homo*] nikdo subst., ač leckdy lze přel. žádný: *n. Thebanus N, nemo avarus H*, atp.; s gen. part. *n. amicorum C* nikdo z přátel; též ex: *n. ex consularibus C*; *non nemo* leckdo, mnohý: *video de istis abesse non neminem C*; *nemo* se záp. přísudk. = každý: *nemo Arpinas non Plancio studet C, nemo ergo non miser C*; *n. unus TL* ani jediný.

nemorālis, *e* [*nemus*] lesní: *antrum, umbrae O.*

nemorēnsis, *e* [*nemus*] lesní; spec. týkající se háje Dianina u Aricie; **Nemorēnse**, *is, n.* letohrádek Caesarův u Aricie.

nemorōsus, *a, um* [*nemus*] lesnatý: *Zacynthus V, collis Plin*; *silva O* hustý, stinný.

nem-pe, adv. [srov. *nam*; slož. jako *quip-pe*] ovšem, arci, zajisté, patrně: *n. dixi H* totiž: *n. duo genera materiarum tractantur T* neboť zajisté; *n. ita dicis C* ty tedy praviš; *n. idcirco dat C* patrně proto dává; *n. vir bonus dici delector H* vždyť přece.

nemus, *oris, n.* [srov. *νέμος*] les s pastvinami, háj, les vůbec, spec. háj zasvěcený něj. bohu; přenes. básn. vinice *V*; *n. Anguitiae V* posv. háj Dianin u Aricie.

nēnia, *ae, f.* [*νηνία*] **a)** píseň pohřební, smuteční: *absint inani funere neniae H, Ceae neniae H* písně Simonida Kejského; **b)** píseň, říkadlo kouzelnické: *Marsa n. H*; **c)** píseň vůbec: *puerorum H.*

neō, *nēre, nēvī, nētum* [srov. *νέω*, nit] přísti: *fatalia stamina Tib, fila O*; přenes. protkati, nitmi ozdobiti, vyšiti: *tunicam molli auro V.* 3. pl. *neunt Tib.*

Neobūlē, *ēs, f.* [*Νεο-βούλη*] **1)** dcera Lykambova, snoubenka Archilochova; **2)** fingované jm. dívčí u *H.*

Neoclēs, *is* (*ī N*), *m.* [*Νεοκλῆς*] **1)** otec Themistokleův; **2)** otec Epikurův; **Neoclīdēs**, *ae, m.* syn Neoklův Themistokles.

Neontīchos, ūs, *n.* [*νέον τεῖχος*] pevnost v Thrakii.

Neoptolemus, ī, *m.* [*Νεοπτόλεμος*] 1) syn Achilleův, zv. též Pyrrhos; 2) vojevůdce Alexandra Vel.

nepa, *ae, f.* štír jako živočich i souhvězdí.

Nepete, *is, n.* něsto etrurské sev. od Říma nyn. Nepi; adj. **Nepesīnus,** *a, um* nepeský: *ager N.*; subst. **Nepesīnī,** *ōrum, m.* Nepeťané.

Nephelē, ēs, *f.* [*νεφέλη*] první choť Athamantova, matka Frixa a Helly; odt. **Nephelēïs,** *idis, f.* dc. N. Helle.

1. nepōs, *ōtis, m.* [srov. *ἀ-νεψιός*, neť, Neffe] a) vnuk: *qui n. avum in discrimen capitis adduxerit C; multi filii, filiae nepotes, neptes C;* b) potomek: *Remi nepotes Cat*; *magna de stirpe nepotum V*; *in nepotum perniciem H*; c) marnotratník, člověk zpustlý, zhýralec: *nepos filius H* syn zhýralec; *quis ganeo, quis n. C.*

2. Nepōs, *ōtis, m.* rod říms.; nejznám. Cornelius Nepos, přítel Attikův, Ciceronův a Katullův kol. 80—30, dějepisec římský.

neptis, *is, f.* [srov. *nepos*] vnučka.

Neptūnus, ī, *m.* bůh mořský ztotož. s řec. Poseidonem, syn Saturnův, bratr Jovův; odt. *Saturnius V; N. uterque Cat* jako vládce vody slané i sladké; meton. moře: *si praeceps Neptuno imm serit Eurus V, hibernus H;* adj. **Neptūnius,** *a, um* Neptunův: *Troia, proles, arva V; dux H* = *Sextus Pompeius* pro četná vítězství na moři bonosil se být synem Nept.; *N. heros O* = Theseus; *N. incola Tib* = Kyklops.

nēquam, nesklon. komp. *nequior*, sup. *nequissimus* (vl. adv. nijak) ničemný, špatný: *liberti n. C, hominem nequissimum defendere C.*

nē-quāquam, adv. nikterak, zcela ne-, naprosto ne.

neque, nec [*ne, que*] a ne-, ani **A** jednotlivě **I** jako prosté připojení myšlenky k předchozímu a) připojuje pouze popřený pojem: *n. quisquam* a nikdo; *nec renovatus ager canebat aristis O* a pole nejsouc vzděláváno ..; *vultus accessere boni nec iners pauperque voluntas O* a účinlivá, neskoupá vůle; *nec ultra nisi regem et ab ipsis creatum videbantur passuri L* a bylo zřejmo, že strpí pouze krále; *nec illud proelium fuit L* a to již nebylo zápolení; *et vidi et perii nec notis* (= *et ignotis*) *ignibus arsi O*; b) spec. spojeno s jinými částicemi: α) *neque vero, neque autem* a vskutku ne, a opravdu ne, avšak ne (pozd. *sed nec*): *neque vero in hac causa modo C* a to netoliko; *nec vero tum animum esse insipientem C* a teprve ne; β) *neque tamen* a přece ne: *n. t. dubito C*; γ) *nec quidem* (= *et ne-quidem*) a ani: *nec viros quidem vos duceret L*; *nec corporibus quidem vis parcebat Cu*; δ) *neque enim* neboť ne, ovšem ne: *nec enim excursione uteretur C* pravda ne; ε) *nec non* a zajisté také: *neque meam mentem non domum saepe revocat exanimata uxor C*; = pouh. *et* i, a také: *nec non et Tyrii .. frequentes convenere V*; *nec non ut tempora noris O*; ζ) *neque quo* buď = *neque quod*: *n. q. Cn. Pompei gratiam mihi .. conciliari putem C* a také ne, že bych minil; buď = *neque ut eo*: *n. q. mihi ex cuiusquam amplitudine quaeram .. C* a ne, abych vyhledával; **II** (se vztahem k předešl. a) jako rozšíření myšlenky: a také ne, a vůbec ne: *Stoicum est quidem nec admodum credibile C*; *nec ulli bonarum artium magistri C* a vůbec žádní; *neque interpretor L* a také nechci rozhodovati; b) jako vysvětlení: *plurimae litterae, nec eae vulgares C* a to ne; *saxis, nec modicis L*; c) jako výsledek: a tedy ne: *neque intellegunt se rerum illarum fundamenta subducere C*; a vskutku ne: *nec deinde Aborigines Troianis .. cessere L*; *nec deinde in terris Romulus fuit L* a skutečně nebyl; d) adversativně: avšak ne, ale přece ne: *nec diu pax mansit L*; *neque id consecutus est N*; *nec quisquam hostium inventus L*; *extra invidiam nec extra gloriam erat T*; *neque eo magis cupido Iugurthae minuebatur S* proto přece však o nic se nezmenšovala; e) stupňuje: = (*nequidem*): *illud enim nec di sinant Plin* ani bohové; **III** v platnosti jednoduché záporky: *quod nec vortat bene V* (srov. slož. *negotium, neglego, necopinans*); **B** jako částice ko resp.: *neque — neque* ani — ani a) ob.: *cum mors nec ad vivos pertineat nec ad mortuos C*; b) zvl.: α) před neque předchází zápor: *nulla vitae pars neque publicis neque privatis in rebus vacare officio potest C* žádná stránka života nemůže..

ani . . ani; β) před neque předchází člen kladný: *avaritia instabilis est, neque copiā neque inopiā minuitur S* a nezmenšuje se ani . . ani; γ) *neque — et*: jednak ne- . . jednak: *nec a me alieni et tibi amicissimi L*; *itaque neque hic locus vacuus umquam . . . et meus labor . . C*; místo et bývá -que: *quae neque dant flammas lenique tepore cremantur O* sice ne . ., ale; *neque . . aut . . aut*: *neque enim sunt aut obscura aut . . C* není to ani . . ani; δ) *neque* bývá pokrač. *ut non*: *itaque ut plura non dicam neque aliorum exemplis confirmem C* a abych nedokazoval.

ne-queō, *īre, īvī* (*iī*), *itum* [z *nequ(e) it* = nej e (to)] nemoci, nebýti s to; též pass. *quidquid ulcisci nequitur S* co potrestáno býti nemůže.

nē-quīquam [abl. *quī*; tedy šp. *nequidquam* a *nequicquam*] a) nadarmo, marně, bezvýsledně: *aliqd revolvere V*; *n. pudet C*; *n. seros exercere cantus V*; b) bezúčelně, bezdůvodně, bez potřeby: *n. deus abscidit Oceano terras H*; *causas n. nectere V*.

nēquiter, adv. ničemně, hanebně: *facere C*; komp. *bellum nequius gestum L*.

nēquitia, *ae, f.*, též **nēquitiēs**, *ēī, f.* [*nequam*] a) ničemnost, špatnost, lotrost: *officina nequitiae C*; *nequitiae me condemno C*; b) lehkomyslnost, marnotratnost: *filii n. C*; c) bujnost, zhýralost: *tandem nequitiae pone modum tuae H*; *vestigia libidinis atque nequitiae C*.

Nerētum, *ī, n.* město v Kalabrii, nyn. Nardo.

Nērēus, *eī* a *eōs, m.* [*Νηρεύς*] syn Okeanův a Thetidin, bůh mořský, otec Nereoven; meton. moře: *placidum per Nerea Tib*; *totum N. circumsonat orbem O*; někdy = Neptun: *aequora ciet V*; adj. **Nērēius**, *a, um* Nereův: *genitrix O* = *Thetis*, *N. nepos H* = *Achilles*; *iuvenis O* = *Phocus*; **Nērēis**, *idos, f.* Nereovna, víla mořská = **Nērīnē**, *ēs, f.* (= *Galatea V*).

Nēritos(us), *ī, m.* [*Νήριτος*] hora na Ithace a ostrov poblíž ní; adj. **Nēritius**, *a, um* básn. = Odysseův: *domus, ratis O*; *dux N.* = *Ulixes*; jako subst. = *Ulixes*.

Nerō, *ōnis, m.* [slovo sabin. význ. = *fortis ac strenuus*] příjm. v rodu Klaudiově 1) C. Claudius Nero, vítěz nad Hasdrubalem u Seny; 2) Tib. Claudius Nero, manžel Livie, pozd. choti Oktavianovy, otec potomního císaře Tiberia a Drusa Nerona, otce císaře Klaudia; 3) Tiberius Claudius Nero, císař * 42 př. Kr., cís. 14—37 po Kr.; 4) Tiberius Claudius Nero, císař (Nero) 54—68 po Kr; 5) Nero, syn Germanikův * 7 př. Kr. † 30 po Kr. nástrahami Seianovými utracený; adj. **Nerōnēus**, *a, um* (od cís. Nerona) *T*) a **Nerōniānus**, *a, um* (od 1)) *C*.

Nersae, *ārum, f.* město Aequů.

Nerthus, *ī, f.* bohyně germánská, původk. kmenc Ingaevonů.

Nerulum, *ī, n.* město v Lukanii.

Nerva, *ae, m.* příjm. rodů: *Coccei*, *Licinii*, *Silii*; Cocceius Nerva, císař řím. 96—98 po Kr.

Nervii, *ōrum, m.* kmen belg. mezi Skaldou a Sabem; adj **Nervicus**, *a, um*: *proelium Cs* bitva s Nervii.

nervōsē, adv. mocně, úsilně, důrazně: *nervosius disserere C*.

nervōsus, *a, um* [*nervus*] svalnatý, šlachovitý: *poples O*; přenes. o řeči: silný, mocný, důrazný, jadrný: *quis Aristotele nervosior? C*.

nervus, *ī, m.* [srov. *νεῦρον*; odt. nerv] a) tětiva, šlacha, sval: *nervos, a quibus artus continentur C*, zvl. tětiva na luku: *erumpere nervo pulsante sagittae V* nárazem tětivy; *nervo aptare* (v. t.) *sagittas V*; struna: *nervi in fidibus C*; plur. strunový nástroj: *cantus nervorum et tibiarum C*; kůže na štítě: *scuta ferro nervoque firmata T*; mužský úd pohlavní: *in inguine n. H*; b) meton. (od řemene) vazba: *in nervis teneri L*, *eximere de nervo cives L* z vězení; c) přenes. síla, jádro, podstata: *legionum C*, *senatus nervi atque vires C*; *vectigalia nervos esse rei publ. C*; *nervos belli, pecuniam largiri C* životní podmínka, *omnibus nervis coniti C* všemi silami; *nervis ad perniciem suam uti C* prostředků; v řečn. síla, důraz: *sectantem lenia nervi deficiunt H*.

Nēs-actium, *iī, n.* [*νῆσον ἄκτιον* pobřeží ostrova] město v Istrii sev. od nyn. Pulje.

Nēsaeē, *ēs, f.* [*Νησαίη*] Nereovna (ostrovanka).

ne-sciō, *īre, iī* (*īvī*), *ītum* a) nevědět: *non me pudet fateri nescire quod nesciam C*; *alqd, acc. c. inf.*, nepř. ot., pass. *nescitur C* neví se; — spec. *nescio qui, quis, quid* atd. = kdosi, cosi atd.: *nescio qua natale solum dulcedine cunctos ducit O* nevysvětlitelným, jakýmsi čarovným kouzlem; *flebile nescio quid queritur lyra O* truchlým jakýmsi tónem žaluje; *ope nescio quis servabitur advena nostrā O* lecjaký, ledajaký tulák; *non paulum nescio quid in suam rem convertit C* ne snad nějakou maličkost; *nescio quo modo frequentes C* úžasně, k omrzení často; — *nescio, an* viz *an*; — záporně *non n.* = dobře věděti: *nec enim nescitque tacetve O* = *neque nescit, neque tacet* ví předobře a hlásá veřejně; b) neznati: *puellae hiemem V, dominum O*; c) neuměti: *stare loco V, equo haerere H, Latine n. C* neuměti latinsky; *versus n. H* verše neuměti dělati.

ne-scius, *a, um* [*nescio*, srov. *in-scius*] 1) akt. a) nevědoucí o něčem, nevědomý něčeho, neznalý něčeho: *virtus repulsae nescia sordidae H* neznající odmítnutí; *n. mens sortis futurae V, impendentis mali Plin*; též s nepř. ot.; b) nedovedoucí něčeho, nemohoucí něco: *nescia fallere vita V* život neznající šalby; *nescia precibus mansuescere corda V* prosbám nepřístupná, nelítostná srdce; *Pelidae cedere nescii H* neznajícího ústupu; pozd. s gen. gerund.: *n. tolerandi T*; 2) pass. neznámý: *aliis gentibus nescia tributa T, neque nescium* (neutr.) *habebat T* věděl dobře.

Nēsis, *idis, f.* [*Νῆσις*] úrodný ostrůvek na pobř. zálivu puteolského, vých. od mysu Misenu, nyn. Nisita.

Nessus, *ī, m.* [*Νεσσός*] 1) Kentaur v Aitolii Herakleem zabitý; 2) řeka v Thrákii ústící naproti ostr. Thasu, nyn. Mesto; adj. **Nessēus**, *a, um* Nessův: *venenum O*.

Nestŏr, *oris, m.* [*Νέστωρ*] syn Neleův, král v Pylu, výmluvností proslulý.

Nētum, *ī, n.* město na Sicilii jihozáp. od Syrakus, nyn. Neto; obyv. **Nētīnī**, *ōrum* a **Nētīnēnsēs**, *ium, m.* Netiňané.

neuter, *tra, trum* [*ne-uter*] žádný z obou: *neutram in partem CH*; *earum sententiarum neutram probo C*; plur. kollekt. žádná z obou stran: *neutrorum contemnenda est sententia C*; *in neutris cura posteritatis T* na žádné straně; *ubi neutri transeundi initium faciunt Cs* ani ti ani oni; — spec. ve sm. adj. ani takový ani onaký = nejetný, lhostejný: *bonum, malum, neutrum C*.

ne-utiquam, adv. nikterak.

ne-utrō, adv. = *in neutram partem* na žádnou stranu: *inclinata res L*.

nēve a **neu**, adv. a) po záp. ne ani, nebo: *sanxit, ne quis virginem neve mulierem heredem faceret C*; b) po klad. větě a aby ne: *uti pristinae virtutis memoriam retinerent neve perturbarentur animo Cs*; *neve foret terris securior aër O*; někdy a ne: *hic ames dici pater neve sinas . . H*; c) zdvojené *neu* — *neu* aby ani — ani: *neu se, neu imperatorem tradant Cs*.

nex, *necis, f.* [srov. *νέκ-υς, νεκ-ρός*] násilná smrt, vražda; *potestas vitae necisque Cs* moc nad životem a smrtí.

nexilis, *e* [*necto, nexo*] spojený, setkaný, spletený: *plagae, hederae O*.

nexō, *āre*, — [freq. od *necto*] spojovati, splétati (nejisté).

nexum, *ī, n.* [*necto*] viz *nexus* 2).

nexus, *ūs, m.* [*necto*] 1) spojení, spletení, splet, závit: *serpens baculum nexibus ambit O* závity; *firmis nexibus ligneam compagem superstruere T* silnými skobami n. vůbec spojemi; přenes. *legis nexus T* zákonem způsobené zápletky; 2) ručení osobní svobodou za učiněný dluh a ztráta osobní svobody nezaplacením dluhu: dlužní nevolnictví: *se nexu obligare C, nexum inire L* stávali se dlužníky-nevolníky; *nexa tollere C*.

nī, a) vedl. tv. m. *nē*: *moment, ni teneant cursus V* aby nepluli přímo; *flemus, ni nos divideret Pr* aby nás nerozlučoval; b) ve vět. podm. = *nisi moriar, ni puto C*; *ni frustra augurium vani docuere parentes V*; *ni ita se res haberet, patrimonia sua reliquissent C*; *ni fallor O* nemýlím-li se; *persequemur otium non dulce, ni tecum H* leda s tebou; spec. při smlouvách: *sic se iudicem illi ferre, ni . . dederit L*; odt. *quod dicitur ‚sive nive' C*.

Nīcaea, *ae, f.* [*Νίκαια*] 1) m. v Bithynii pův. Ancora, pak Antigonia; takto nazv. r. 301 po vítězství Lysimachově u Issu; 2) m. v Lokridě nedal. Thermopyl *L*; 3) m.

v Indii u Hydaspu *Cu*; 4) m. v Ligurii, nyn. Nizza *L*; obyv. **Nicaeēnsēs**, *ium, m.*

Nīcaeus, *ī, m.* [*Νικαῖος* od *νίκη*] příjm. Jovovo ‚Vítězný' = vítězství dávající.

Nīcānor, *oris, m.* [*Νικάνωρ*] 1) syn Parmenionův, vojevůdce Alex. Velikého; 2) velitel loďstva Alex. Vel.

Nīcātor, *oris, m.* [*Νικάτωρ* vítěz] čestn. příjm. Seleuka I.; jako appellat. *cohors regia, quos nicatoras appellant L.*

Nīcēphorium, *iī, n.* [*Νικηφόριον*] 1) háj u Pergama; 2) město u Eufratu již. od Edessy.

Nīcēphorius, *iī, m.* řeka v Armenii, vých. přítok Eufratu.

Nīciās, *ae, m.* [*Νικίας*] 1) syn Nikeratův, vojevůdce a státník athenský; 2) řecký grammatik v družině Ciceronově v Kilikii.

Nīcoclēs, *is, m.* [*Νικοκλῆς*] samovládce sikyonský svržený Aratem.

Nīcomachus, *ī, m.* [*Νικόμαχος*] 1) řecký malíř; 2) syn Aristotelův, řecký filosof.

Nīcomēdēs, *is, m.* [*Νικομήδης*] jm. bithynských králů: N. I. 281—246; N. II. Epifanes † 91; N. IV. odkázal Římanům svou zemi.

Nīcomēdīa, *ae, f.* [*Νικομήδεια*] hl. město Bithynie, nyn. Isnikmid (*εἰς Νικ(ο)μήδ(ειαν)*.

Nīcopolis, *is, f.* [*Νικόπολις*] město v Akarnanii, po bitvě u Aktia Oktavianem založené.

nictus, *ūs, m.* [srov. *nicto* mrkati] mrkání: *nictu signa dare O* (nejisté; jiné čtení *nutu*).

nīdor, *ōris, m.* [srov. *κνῖσα*] zápach, výpar z předmětů pálených, vařených, pečených atp.: *ganearum n. et fumus C; graves nidore chelydros V* odporně páchnoucí; *n. ex adusta pluma L.*

nīdulus, *ī, m.* [demin. od *nidus*] hnízdečko; přenes. *senectutis suae n. Plin.*

nīdus *ī, m.* [z **ni sdos* k *sedeo*, srov. hnízdo, Nest] a) hnízdo: *nidum tignis suspendit hirundo V* hnízdo na trámy zavěšuje; obr. *me maiores nido extendisse pinnas loqueris H* rozepjal perutě šíře než hnízdo (= rodný stav) dovolovalo; *tu nidum servas H* sedíš pěkně v hnízdě = doma; b) mláďata v hnízdě: *legens nidis loquacibus escam V*; c) obydlí, dům: *n. celsae Acherontiae H* skalní hnízdo.

niger, *gra, grum* a) černý, tmavý: *quae alba sint, quae nigra C*; *nigri oculi H, n. silvae H*; obr. *delectatur ille Bioneis sermonibus et sale nigro H* solí vylouženou z popelu = peprným vtipem; b) tmavou barvu, temno působící: *nigerrimus auster H* (pon. přináší mraky); c) přenes. *nigri ignes H* = hranice; *nigra hora Tib, dies Pr* neblahý, *sol H*; d) eth. = zlomyslný, zlý: *nec minus n. quam ille Terentianus Phormio C*; *hic n. est, hunc tu, Romane, caveto H.*

Nigidius, *a*, rod říms., zvl. *P. N. Figulus* („hrnčíř") vrstevník *C.*, znamenitý grammatik, † 44 ve vyhnanství.

nigrēscō, *ere, —* [inchoat. k *nigreo*] černým, tmavým se stávati, černati: *latices V, tenebris omnia V* vše se halí ve tmu = zatmívá se mi před očima.

nigrō, *āre, āvī, ātum* [*niger*] býti černý, černati se; odt. part. praes. **nigrāns**, *ntis* černající se, tmavý: *terga iuvenci V, alae O, domus animarum Pr.*

nigror, *ōris, m.* černá barva, temnota: *noctis C.*

ni-hil, staž. **nīl**, plný tvar **nihilum**, *ī, n.* [z**ně hilum* = snad ani nit] nic: 1) *nihilum: erit aliquid, quod aut ex nihilo oriatur aut in nihilum occidat C* co z ničeho vzniká a v nic se obrací; *pro nihilo alqd putare C* za nic nepokládati; *nihilo* o nic: *nihilo sapientior illo H*; *nihilo minus* nicméně, přece: *post eius mortem n. id facere conantur Cs*; pod. *nihilo secius*; *de nihilo* z ničeho, bez příčiny, bezdůvodně: *fiduciam concipere L*; *nihili*, gen. pretii za nic, ničím: *parvi pretii esse, qui iam nihili sit C* kdo nemá ceny žádné; 2) *nihil*: jen nom. a acc.; ostat. pády od *nulla res* a) substantivně: α) s attrib.: *n. novi C* nic nového; *n. veri, n. sancti L* slouží k nahrazení scházejícího adj. (*ἀνάλήθης* nepravdomluvný, *ἀνόσιος* bezbožný), *nihil languidi neque remissi patiebatur S* ani únavy ani úlevy nedopouštěla; s gen. quantit. *n. vini Cs* vl. ani kapku vína; *n. doli, periculi N*; *n. reliqui facere N* ničeho neopominouti; s nom. adj. *n. mortale, n. medium C*; *n. ingratius C*; β) akkus. *n. agere C* nic nepořídit; *n. suspicatus de nepote L* pranic netuše, nemaje žádného tušení o nějakém vnuku; *ut n. aliud nisi de hoste .. cogitet C*

nemá myšlení na nic jiného jen . . ; γ) nom., zvl. vazby: *n. est H* nemá významu, jest marno, nadarmo; *n. est, ut C* není příčiny, aby; *n. est quod, cur C* není proč, *n. ad vos S* nic vám po nich (křivdách); *n. minus C* jako odpověď: naprosto ne; *n. non C* vše; *nonnihil C* lecco, mnohé, *n. unum (insigne) L* ani jeden; b) adverb. = *non*: *n. moror V* netajím; *n. timere C* nemíti strachu; *n. necesse est . . dicere C* dokonce není třeba; *n. trepidatione opus esse L* nikterak není třeba se děsiti; *Thebani n. moti sunt L* ani dost málo.

nihil-dum *L* ještě, dosud nic.

Nīlus, *ī, m.* [*Νεῖλος*] Nil, řeka egyptská, též personif. jako bůh; jako appell. příkop, struha: *ductus aquarum*; *quas illi nilos vocant C.*

nimbi-fer, *a, um* mrakonosný, bouřenosný.

nimbōsus, *a, um* [*nimbus*] mračný: *cacumina montis V*; bouřlivý, déšť přinášející: *Orion V, ventus O.*

nimbus, *ī, m.* [srov. *nebula, νέφος*] a) mrak, zvl. deštivý: *involvēre diem nimbi V, tempestas regem denso operuit nimbo L*; *arenae n. V* mrak prachu; b) déšť, příval: *terrere animos fulminibus . . nimbis C*; *commixta grandine n. V* déšť s krupobitím; *nimborum patria V* deštivých mračen; c) přenes. mračno: *equitum, peditum VL*; déšť střel: *glandis L.*

nimiopere, adv. příliš, velice, viz *opus.*

nī-mīrum, adv. [pův. věta vlož. žádný div] zajisté, ovšem, bez odporu, skutečně; též iron.

ni-mis, adv. [*mis* příbuz. s *minus*; tedy ne příliš málo] příliš, nadmíru; pojí se s adv., s gen. quant., adj. i se slovesy; *non n.* nepříliš, nevelice, nemnoho.

nimium, adv. [vl. acc. neutr. od *nimius*] příliš, nadmíru: *o fortunatos nimium agricolas V* přešťastní; *n. diu C*; *nimio plus* přespříliš: *dolere H*; o hodně, o náramně více než: *rem Troianam crescere ratus quam . . L*; *n. quantum* neobyčejně, nadmíru velice.

nimius, *a, um* [*nimis*] a) velmi, ne obyčejně veliký: *nimia pertinax a Cs*; *celeritas C*; b) nesmírný, míru překračující: *nimii Elpenora vini O* příliš oddaného pití = *n. mero H*; *n. animi SL* příliš hrdý; *n. imperii L* moci své zneužívající; o věcech též přílišný: (*vitis*) *ne nimia fundatur C* aby se příliš nerozrůstala.

ninguit, ningit, perf. *ninxit* [*nix*] sněží, padá sníh.

Nīnius, *a* rod římský z Kampanie; nejzn. L. N. Quadratus, trib. lidu 58, protivník Klodiův.

Ninus, *ī, f.* hlavní město assyrské zv. hebr. Ninive; dle něho **Ninus,** *ī, m.* [*Νῖνος*] syn Belův, král assyrský, manžel Semiramidin.

Nioba, *ae, f.* a **Niobē,** *ēs, f.* [*Νιόβη*] dcera Tantalova, choť Amfiona thebského; adj. **Niobēus,** *a, um* Niobin: *proles H.*

Niphātēs, *ae, m.* [*Νιφάτης* Sněžník] pohoří v Armenii u pramenů Eufratu: *rigidus H*; *pulsum Niphaten V* meton. Armén.

Niptra, *ōrum, n.* [*νίπτρα*] „voda na mytí", název trag. Pakuviovy.

Nīrēus, *eos* (*eī*), *m.* [*Νιρεύς*] syn Charopův a Aglain, nejkrásnější z Řeků před Trojou.

nī-si, a) jako zápor ve vět. podm. jestliže ne, ne-li, kdyby ne: *memoria minuitur, nisi eam exerceas C* necvičí-li se; *ferrum parabant, nisi miles preces et minas interiecisset T* kdyby nebyli se mezi ně vmísili prosící a vyhrožující vojíni . .; *mirumque, nisi hoc est O* divno, aby ne = zajisté že; *nisi me fallit animus C* nemýlím-li se; b) po záporu leda, leda že, leč, než: *ne quis enuntiaret, nisi quibus mandatum esset Cs* vyjímaje ty, jimž; *nisi in bonis amicitiam esse non posse C* př. může býti jen mezi dob.; *nemo putabatur nisi pariter volens S* leda kdo byl . .; *nisi tamen intellego S* leda přece to poznávám; *si exstinctis aliquid nisi nomina restat O* = *praeter n.* kromě jmen; *inter omnes constat, nisi inter eos C* všem známo, vyjma těm; *nisi si C* vyjma (ten případ), že by . .; *nisi quod SCT Plin* vyjma že, leda že, až na to, že; *nisi vero, forte CS* leda že snad, leda by snad.

Nisibis, *is, f.* [*Νίσιβις*] město v Mesopotamii.

1. Nīsus, *ī, m.* [*Νῖσος*] král megarský, otec Skylly, jež mu ustřihla vlas, na němž závisel osud obce, načež N. proměněn v krahujce; adj. **Nīsēius,** *a,*

um a **Nīsaeus**, *a, um*: *virgo Niseia O* = Scylla; *Nisaei canes O* psi Scyllini; **Nīsias**, *adis, f.* megarská: *Nisiades matres, nurus O.*

2. nīsus, *ūs, m.* a **nīxus**, *ūs, m.* [*nitor*] vzpírání, opírání, podpírání se: *hastas libero nisu emittere Cu* volným rozmachem; *sedato nisu C* mírným krokem; *n. per saxa S* výstup (opírání se nohama n. rukama); *dea se rapido nisu sistit V* v rychlém letu se zastaví; *fetus nixibus edere V* porodit; *astrorum C* obrat.

nītēdula, *ae, f.* [*nitor* lézti] sysel.

niteō, *ēre, uī*, — stkvíti se, lesknouti se **a)** prv. *unguentis O, ebur Tib, herba H, color O; terrae O; frondes auro nitentes V*; **b)** přenes. *res gestae eius nitent C; plura nitent in carmine H* v básni je množství stkvělých míst; *oratio nitet C* hýří barvami; *quibus intemptata nites H* krásou se stkvíš; — spec. meton. býti tučný: *taurus nitens V*; žírný: *campi V*; *mensae nitentes H* bohaté; *vectigal in pace nitet C* hojný výnos dává; *uxor Cat, femina nitens O* krásná; *parcius nituistis H* vypadali jste (= vypadáte) špatněji.

nitēscō, *ere*, — [inchoat. k *niteo*] **a)** lesknouti se, stkvíti se: *ebur Tib, caelum C, iuventus oleo perfusa V*; **b)** = býti tučný: *armenta Plin*; **c)** přenes. stkvíti se, zastkvívati se, slavným se stávati: *gloria T.*

nitidus, *a, um* [*niteo*] **a)** lesklý, třpytný, lesknoucí se: *nitidum caput H* mastmi se stkvoucí; *currus n. H* vůz třpytný, *caesaries V, coma nardo O, serpens H, ebur O*; **b)** tučný, pěkný, dobře živený: *equi V, iumenta N, me pinguem et nitidum H*; čistého, úpravného zevnějšku: *ex nitido fit rusticus H.*

Nitiobrīgēs, *um, m.* kmen gallský na pravém břehu Garumny.

1. nitor, *ōris, m.* [*niteo*] **a)** lesk, třpyt, záře: *argenti et auri O, diurnus O* denní světlo, jas; obr. *generis O* vznešenost, vážnost, skvělost: *orationis n. C. eloquii O*; **b)** pěkný zevnějšek, krása: *Lysandrum intuentem nitorem corporis C; urit me Glycerae n. H.*

2. nītor, *nītī, nīxus* n. *nīsus sum* **a)** opírati se, vzpírati se o něco: *nixa fibris stirpium C, iuvenis qui nititur hastā V, baculo O, in hastam, genibus n. LC* klečeti; narovnati, vzpřímiti se; vzchopiti se: *niti modo ac statim concidere S*; na místě se držeti o bojujících: *nitebantur atque omnia vulnera sustinebant Cs*; jíti, kráčeti: *qui anguem pressit humi nitens V*; o pohybu celého těla: házeti, zmítati sebou: *niti corporibus S* nakláněti se; *simulac niti possunt C* na nohy se postaviti; o letu vznášeti se: *Cyllenius alis nitens V, nititur pinnis H*; *ut iuvencis illigata pluribus aratra nitantur meis H* aby mi spřežení četných volů smýkala pluhy (po poli); **b)** přenes. **α)** spočívati: *Darei regno* (abl.) *ipsorum dominatio N*; **β)** spoléhati na něco, opírati se o něco: *Carthago nixa duabus Hispaniis C, Galli insidiis non nituntur Cs*; **c)** přenes. s důrazem na cíli: namáhati se, usilovati o něco, dychtiti po něčem; cíliti, mířiti někam: *pro libertate summa ope n. S* za sv. největší úsilí vynaložiti; *magna vi uterque nitebatur Cs* oba se úsilovně namáhali; *patriam recuperare N*; *M. nitebatur, ut castra fierent N* usiloval o to, aby tábor byl zřízen; *nitimur in vetitum H* usilujeme o . . .; *ad immortalitatem n. C* po nesmrtelnosti dychtiti; *n. nihil percipi posse C* hleděti dokázati, že.

nitrum, *ī, n.* [*νίτρον*] soda; přenes. prostředek k čištění.

nivālis, *e* [*nix*] **a)** sněhový, sněžný: *Hebrus nivali compede vinctus H* ledovým poutem; *dies LH*; **b)** zasněžený: *Algidus H, Othrys V, vertex Appenini V*; **c)** sněhobílý: *candor V.*

nī-ve [*ni*] nebo ne . . li.

niveus, *a, um* [*nix*] **a)** ze sněhu, sněhový: *aggeres V, mons Cat*; **b)** sněhobílý, bělostný: *lac, lacerti V, dens, corpora O, color H.*

nivōsus, *a, um* [*nix*] na sníh bohatý: *Scythia, Strymon O, hiems L.*

nix, *nivis, f.* [srov. *νείφα, νίφα*, sníh, Schnee] sníh: *alta V*; plur. sněhy, sněhové spousty n. závěje: *nives Alpinae V*; přenes. o šedinách: *nives capitis H.*

Nīxī *patres* tři klečící sochy před svatyní Minervinou na Kapitoliu znázorňující božstva porodu.

nīxor, *ārī*, — [freq. od *nitor*] opírati se, vzpírati se: *nodis* o hadu *V.*

nīxus, *ūs* viz *nisus.*

nō, *nāre, nāvī, —* [srov. *νάω, νέω*] plavati; *sine cortice n. H* nepotřebovati cizí pomoci; přenes. létati o včelách: *per aestatem liquidam V; per medium Athon Cat. cymbā n. V* plouti.

nōbilis, *e* [*nosco*, pův. *gno bilis*, srov. *i-gnobilis*] a) znatelný: *gaudium T*; b) známý, proslulý, slavný: *nec ferme res antiqua alia est nobilior L* všeobecněji známa; *oppidum clarum et nobile C*; *aere Corinthus O*; čím? básn. inf.: *n. superare pugnis H*; (zle) pověstný: *taurus, quem Phalaris habuisse dicitur C*; *palma n. H.* oslavná; *in Acci nobilibus trimetris H* velebených; *centum nobilem Cretam urbibus H = potentem*; c) urozený, šlechtický, vznešený: *homo, mulier C, nobili genere nati C*; *Metellus homo nobilissimus C* ze staré šlechty; subst. **nōbilis**, *is, m.* šlechtic, aristokrat: *nobiles nostri Plin, isti nobiles C* naši páni šlechtici, *nobiles atque ignobiles S* šlechtici i plebejci = všichni bez rozdílu rodu; d) ušlechtilý: *equus C*; *fundus C* výtečný.

nōbilitās, *ātis, f* [*nobilis*] a) proslulost, sláva: *praedicationem nobilitatem que fugere C, eum multi nobilitate praecurrunt N*; b) známost rodu, urozenost, šlechtictví: *nobilitatem admiratum gentis L* vznešený rod; c) ušlechtilost, vznešenost, výtečnost sm. estet. i mrav. *ob unicam nobilitatem L* pro vznešený zjev; *Drusus nobilitate ingenita T*; *eloquio tantum nobilitatis inest O*; d) konkr. šlechta; *n. omnis interiit C.*

nōbilitō, *āre, āvī, ātum* [*nobilis*] a) známým učiniti, rozhlásiti: *famam, rem L*; b) proslaviti, oslaviti: *disciplina militari nobilitatus est N*; *poetae post mortem nobilitari volunt C*; zvl. ve šp. sm. *nobilitatus* zle proslulý: *crudelitas C.*

nocēns, *ntis* [vl. part. pracs. od *noceo*] a) škodlivý; b) provinilý, zločinný (o lidech); c) subst. vinník, zločinec.

noceō, *ēre, uī, itum* [příb. s *nec-o*] a) škoditi (alci); b) proviniti se: *si grande quidpiam nocuit C, noxam n. C* škodu učiniti; pod. pass. *ipsi nihil nocitum iri Cs* že se mu nic (žádná křivda) nestane; *ut ne cui noceatur C* aby se nikomu křivda nedála.

nocti-fer, *ī, m.* [*nox* a *fero*] večernice.

nocti-lūca, *ae, f.* [*nox* a *luceo*] ‚za noci svítící' = měsíc.

nocti-vagus, *a, um* [*qui nocte vagatur*] za noci jezdící: *currus V.*

noctū [od *nox*, snad anal. dle *diu*] za noci, v noci.

noctua, *ae, f.* [*nox*] sova.

nocturnus, *a, um* [*nox*] noční; *spargere nocturno cruore penetralia H* potřísniti v noci příbytek krví; *nocturnos ululasse canes ferunt O* za noci; pod. *lupus gregibus n. obambulat V.*

Nodīnus, *ī, m.* říčka u Říma a její bůh.

nōdō, *āre, āvī, ātum* [*nodus*] zavázati: *crines in aurum V* do zlaté síťky v uzel svázati.

nōdōsus, *a, um* [*nodus*] sukovitý: *stipes, robora O*; uzlovitý: *plagae O*; uzliny tvořící: *cheragra H*; kolínkatý: *harundo O*; přenes. spletitý; odt. *n. Cicuta H* lichvář, jenž si dlužní úpisy v několika způsobech zabezpečoval (C. vymyslil též zvláštní formulář na dlužní úpisy) možno přeložiti ‚mazaný advokát' n. ‚zapletal'.

nōdus, *ī, m.* [příb. s *necto*] a) uzel: *nodum conectere C diducere O divellere V*; spec. pouto: *nexa bracchia nodis O aëni nodi V*; *n. laci V* smyčka; pás: *nodo sinus collecta V*; *crinem nodo substringere T* v uzel svázati; b) kloub: *alces crura sine nodis habent Cs*; c) kolínko na rostlině, suk: přísl. *nodum in scirpo quaerere*; *baculus sine nodo L*; d) přenes. zauzlení, zapletení, splet: *pugnae V*; *dignus vindice n. H*; závazek, pouto: *nodos alci imponere O*; *n. amicitiae C*; zápletka, překážka, obtíž: *maximus in re publ. n. C.*

noenum [*ne oenum* (= *unum*) vl. ani jedno, arch. záp. ne: *n. rumores ponebat ante salutem* básn. a *C.*

Nōla, *ae, f.* město v Kampanii sev.-vých. od Neapole; adj. **Nōlānus**, *a, um* nolský: *ager, plebs L*; obyv. **Nōlānī**, *ōrum, m.* Nolané; **Nōlānum**, *ī, n.* Nola, okres nolský.

nōlō, *nōlle, nōluī.* — [*ne-volo*] nechtíti; se záp. *non n. C* býti ochoten k něčemu, chtíti něco; lze též přel. adv.: ochotně; imper.: *noli, nolite* s inf. opisuje se záp. imper.; *noli credere C* nevěř; vazby: acc. c. inf., pouh. konj., inf. *Nollem* k opisu přání nespln.: *n.*

dixisse C kéž bych byl neřekl; *nolim* přání splň.: *quod nolim C* čehož chraň bůh; *alci nolle C* nebýti nakloněn někomu.

Nomas, *adis, mf.* [*Νομάς*] pastýř-kočovník; plur. **Nomadēs,** *um, m.* kočovní národové, zvl. Numiďané: *Nomadum tyranni V*; *Nomas versuta Pr* hadačka.

nōmen, *ĭnis, n.* [srov. *ὄνομα*, č. jméno, něm. Name] **a)** jméno, pojmenování, název **α)** ob. *n. imponere C, ponere V, dare, indere C* jménu dáti alci někomu; *nomine appellare* alqm *L, vocare V* jménem nazývati, volati; *n. habere O, trahere C* jméno míti; *nomine in Hectoreo pallida semper eram O* vždy, kdykoli jsem uslyšela jméno Hektorovo; *n. maritus O* název ‚choť', *via lactea n. habet O* jmenuje se ‚mléčná dráha'; *L. Tarquinium edidere n. L* udali jméno ‚L. T.'; *ei morbo est n. avaritia C* ta nemoc se jmenuje ‚lakomství'; *est mihi n. Tullio C. Appio Claudio L*; **β)** spec. *n. dare, profiteri, edere L* hlásiti se k službě vojenské n. do seznamu osadníků; *n. accipere L* zapsati; *ad nomina non respondere L* vyzvání nedbati; *notus mihi nomine tantum H* jen dle jména; **b)** předejmení n. jméno rodové, někdy i příjmení: *n. Gaia C* = předejmení; *Clodius, cui n. est Phormio C* = příjmení; jm. rodové: *Cornelius, Iulius* atp.; **c)** konkr. rod: *Fabium nomen L*; *nostrum in nomen ituras V*; *adsciscere in n. T*; kmen: *per se ipsum n. Caeninum impetum facit L* celý kmen caeninský; národ: *n. Romanum N*; odt. též *restare tibi videbatur n. servorum C* = otroci jakožto třída obyv.; **d)** odt. též zastupuje osobu nebo věc **α)** *nomina tanta O* takové muže; *vestrum n. intueri L* = *vos*; *in diversum trahunt unum duo nomina pectus O* = matka a sestra; **β)** *nomine* jménem: *nomine grata tuo, grata sororis eris O* budeš milá sama sebou i pro sestru; *captivitatem feminarum suarum nomine timent T* vzhledem ke svým ženám; *suo n. odisse Cs, bellum indicere C* svým jménem; **γ)** jméno dlužníkovo v dlužní knize; odt. dluh, položka dlužní: *solutio nominis C, appellare de nomine C* pohnati někoho pro dluh, *exigere n. C* dluh vymáhati; *cautos* (v. t.) *expendere nummos rectis nominibus H*; *tollere nomina de tabula C* = dluh vymazati; konkr. dlužník: *lenta nomina C*; **e)** jméno naproti věci **α)** pouhé jméno: *umbra et n. L*: *n. amicitia est O*; *nomine* pouze dle jména: *duo reges n. magis quam imperio N*; *neque nos quicquam aliud assequi classium nomine C* tak zvanými loďstvy; **β)** slavné jméno, dobré jméno: *boni viri n. eripere C* dobré jméno vziti; *tu n. . . feres O* jako vítěz nad zemí; *multi Lydia nominis H*; *et nos n. gessimus V*; **γ)** příčina, záminka: *hoc nomine satis honestas pro meo casu spes sum secutus S* z té příčiny za nadějemi na svůj stav dosti slušnými jsem šel; *otii nomine N* pod záminkou míru; *agitare honestis nominibus S* za počestnými záminkami; důvod: *eo nomine Cs* proto; *nomine neglegentiae suspectus C* pro . .; zvl. *nomine obsidum Cs* jakožto rukojmí.

nōmen-clātor, *ōris, m.* [*nomen, calo*] jmenovatel, t. j. otrok, jenž pánu svému jmenoval osoby vstříc jdoucí, zvl. při ucházení se o úřad.

Nōmentum, *ī, n.* městečko sabinské sev. vých. od Říma; adj. **Nōmentānus,** *a, um* nomentský: *via L*; **Nōmentānum,** *ī, n.* statek u N.; obyv. **Nōmentānī,** *ōrum, m.* Nomentané.

nōminātim, adv. [*nomino*] jmenovitě, výslovně: *Pythia praecepit N*; (každého) jmenem: *n. centuriones appellare Cs.*

nōminātiō, *ōnis, f.* [*nomino*] jmenování na úřad: *nominationem petere, facere C, dies nominationis T*; *consulum* (subj.) *n. L.*

nōminō, *āre, āvī, ātum* **a)** pojmenovati, nazvati: *rem proprio vocabulo C*; pass. *insulae, quae Cyclades nominantur N* ostrovy zvané K.; *urbs . . Tycha nominatur C* slove; *ab Aristippo Cyrenaici nominantur C* mají jméno; **b)** jmenovati jmenem, zmiňovati se o někom, *Sulla, quem honoris causa n. C*; *neminem necesse est n. C* jmenem uváděti; *Mercurium C* jméno M. vyslovovati; *quem supra nominavimus C* shora jmenovaný; **c)** jmenovati na úřad: *alqm augurem C* někoho augurem; *interregem L, sacerdotes Plin*; **d)** udati, obžalovati: *causam dicere nullo nominante*

Cu; part. perf. jako adj. známý, slavný: *illa Attalica... nominata peripetasmata C* (po celé Sicilii) známé.

Nomios(us), *ī*, *m.* [*Νόμιος*] ‚Pastýř', příjm. Apollonovo (ježto pásl stáda Admetova).

nomisma, *atis*, *n.* [*νόμισμα*] mince, peníz.

nōn, adv. [z **ne-oenum*, *noenum* (v. t.)] jako zápor táhnoucí se k jednotlivému slovu i celé větě (před verbum finitum) ne, nikoli; jednotl. pojem buď jen popírá nebo též mění v opak; *tempore non alio V* nikdy jindy; *non sano pede O* = *insano*; *ventis non suis H* = *alienis, iniquis*; *rebus veni non asper V* přijmi za vděk; *forma non taciti funeris erat O* přežalostného; *non molles viri H* rekovní; *non invisa tibi pars ego fui O* = *gratissima*; *Iugurthae non mediocrem animum accendebat S* nehrubě skromného; *non mentito reddidit ore sonos O* = *vero*; *carmina non intellecta priorum ingeniis O* kterých nepochopil důmysl předchozích; *ipsis est aër avibus non aequus V* samým ptákům je vzduch zhoubný; *parvam quod non bene compleat urnam O* = *vix*; *non sutor H* neobuvník; *non homo H* = *nemo*; *Cassandra non umquam credita Teucris V* jíž nikdy nebylo věřeno od Teukrů; pojem záporný mění v kladný: *non haec nullis ... observans oculis V* zrakem ne nepozorným = pozorně; *nemo eum non amavit C* všichni jej milovali; *nunquam non* = vždy, *nusquam non* všude; *non absunt V* = *adsunt*; *ego vero non deero Cu* = já budu na svém místě; někdy však také jen popírá: *non indignum videtur S* ne nevhodným; *non* u superl. = ne právě, nehrubě: *homo non aptissimus ad iocandum C, homo non beatissimus N*; s částicemi: *non vero C* opravdu ne, ba ne, věru ne; *non tam, non ita* ne tak; *non ita multo post C* nedlouho na to; *non tam diffidentiā .. S* ne že by nedůvěřoval; *di, non tamen Teucros delere paratis V* přece ještě nechystáte se; *non quod, quo*, ne proto že (by); *non solum (modo), sed etiam* nejen, nýbrž i; *non denique* ani konečně, ba ani, ano ani; v odpovědech: *aut ‚etiam', aut ‚non' respondere C*; někdy místo nonne: *Quid haec amentia significat? Non vim? C* zda ne násilí? Jako pokračování stává při non *aut*: *non me tibi Troia externum tulit aut cruor hic de stipite manat V*.

Nōnācris, *is*, *f.* [*Νώνακρις*] město na severu Arkadie; adj. **Nōnācrius**, *a*, *um* básn. = arkadský; **Nōnācria**, *ae*, *f.* = *Atalante*.

Nōnae, *ārum*, *f.* [sc. *dies*] sedmý den měs. března, května, července a října, ostatních pátý.

nōnāgintā, čísl. devadesát; **nōnāgēsimus**, *a*, *um* devadesátý; **nōnāgiēs**, devadesátkrát; *nonagies sestertium* = 9,000.000.

nōnānus, *a*, *um* deváté legie: *miles T*; též jako subst. vojín 9. legie.

nōn-dum, adv. ještě ne.

nōngentī, *ae*, *a* devět set.

nōn-ne, část. táz., v přím. ot. ne, zda ne: *n. luce clarius est? C* není to nad sl. j.? v nepř. ot. zda ne: *cum esset ex eo quaesitum, n. beatum putaret Archelaum C* zda nepokládá; absol.: *nonne?* není-li tomu tak? není-li pravda?

nōn-nēmo, (lépe odděl.) mnohý, někteří.

nōn-nihil, něco, trochu, poněkud.

nōn-nūllus, *a*, *um* v sing. ne nepatrný, dosti značný: *beneficium Cs, culpa C*; v plur. někteří.

nōn-numquam, adv. někdy, leckdy, druhdy.

nōnus, *a*, *um* devátý; *n. decimus T* devatenáctý; **nōna**, *ae*, *f.* devátá hodina = 3. odpoledne jakožto obyčejná doba oběda.

Nōra, *ōrum*, *n.* [*Νῶρα*] 1) město v Kappadokii; 2) město v Indii; adj. **Nōrēnsis**, *e* nórský: *Bostar quidam C*.

Norba, *ae*, *f.* město v Latiu; obyv. **Norbānī**, *ōrum*, *m.* Norbané.

Nōrēia, *ae*, *f.* [*Νωρήϊα*] hlavní město Taurisků v Noriku.

Nōricus, *a*, *um* norický: *ager Cs, femina Cs, ensis H, castella V*; **Nōricum**, *ī*, *n.* země mezi Dunajem a Drávou, Innem a Vídeňským lesem, provincie říms. od r. 13. př. Kr.

norma, *ae*, *f.* a) úhelnice (pravoúhlý trojúhelník jako měřítko): *structura parietis ad normam fit C*; b) pravidlo, předpis: *ius et n. loquendi H* právo rozhodovati o pravidlech řeči.

Nortia n. **Nurtia**, *ae*, *f.* bohyně osudu uctívaná ve Volsiniích v Etrurii: *in templo Nortiae Etruscae deae L*.

nōs, viz *ego*; gen. *nostri* buď subj. (*melior pars nostri*) neb obj. (*memoria nostri*); *nostri nuntius esto V* = *a nobis missus*; gen. *nostrum* jen partlt. (*nostrum unumquemque C*).

nōscitō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *nosco*] a) znamenati, pozorovati: *raro senatorem usquam L*; b) poznávati: *consulem facie L* dle obličeje.

nōscō, *ere, nōvī, nōtum* [starší *gnosco*, srov. *γιγνώσκω*, znáti] 1) poznávati: *res suas L, se ipsum C*; *alci nosci TO* býti poznán od někoho; spec. *quae olim a praetoribus noscebantur T* co rozsuzováno bylo; *caeli pondera novit Atlas O* = *sensit* pocítil; *partem excusationis C* uznati; 2) tv. od km. perf. znáti, věděti alqm, alqd, nepř. ot.; *noris nos, inquit H* budeš mne bezpochyby znáti; rozuměti něčemu, uměti něco: *proelia, caelamina O*.

noster, *tra, trum*, zájm. přisv. a) náš: *patres nostri Cs*; obyč. subj., zř. obj. *amor noster C* láska k nám, *proelia nostra V* se mnou; přenes. *nostro sequitur de vulnere sanguis V* z rány námi zasazené; *Camilla nostris nequiquam cingitur armis V* = takovými, jako nosíme my; ve význ. subst. náš přítel, našinec: *Furnius noster C*; *nostri Cs* naši vojáci, naši lidé; *n. eris V*; *quin invisimus nostrarum ingenia? L* našich žen; b) příznivý, šťastný: *sin nostrum adnuerit Victoria Martem V*; *vadimus haud numine nostro V* = *alieno*; *loca L*.

nostrās, *ātis* [*noster*] našinec, náš, z naší země: *philosophi C, verba C*.

nota, *ae, f.* a) známka, značka, znak, znamení: *veri O* známka pravdy; *notam apponere ad versum C* znaménko; *caeruleae notae in tergo V* skvrny; *quā notam duxit H* kde má lysinu; *impressit labris notam H* jizvu; *pedum n. O* stopa; *notam dare O* znamení dáti; *oris notae Cu* rysy obličeje: b) zvl. písmeno: *foliis notas mandat V* písmena píše na listy = *notae litterarum C*; *notae ab hoste acceptae O* dopis, list; kárné znamení, skvrna, pohana: *notas inurere VC*; *n. ignominiaque L*; důtka censorská: *notas adscribit censor L*; *signatum praesente nota producere nomen H* slovo rázem přítomnosti opatřené v oběh uvésti (obr. z ražení peněz); meton. známka = druh: *interior n. Falerni H* lepší druh; *ex eadem nota Plin, mel secundae notae Cat*.

notābilis, *e* [*noto*] význačný, znatelný, nápadný, patrný: *candore n. ipso O*; pamětihodný: *notabilior caedes T*.

notātiō, *ōnis, f.* a) označení, poznamenání: *tabularum C* (barevným voskem); b) důtka censorská: *n. censoria C*; c) pochvala: *laude et notatione dignus C* d) zaznamenání, volba: *iudicum C*; e) vnímání, znamenání: *naturae, certarum rerum C*; f) charakteristika: *vitae C*; g) etymologie: *quod Graeci etymologiam dicunt, nos . . notationem appellamus C*.

nōteō, *ēre, uī, —* [*notus*] býti znám: *quae uni Tiberio notuere T*.

nōtēscō, *ere, —* známým se státi: *malis facinoribus T, bonis consiliis T*.

nothus, *ī, m.* [*νόθος*] levoboček: *Thebana de matre nothum . . sternit V*; *nothi equi V* míšenci; *notha mulier Cat* nepravá žena (muž zbavený mužství); *nothum lumen Cat* falešné, nepravé světlo.

nōtiō, *ōnis, f.* [*nosco*] a) vědomí: *sine populi Romani notione C*; b) vyšetřování, zkoumání: *de iure flaminis T*; *omnis n. pontificum est C*; c) důtka: *censoria CL*; d) představa, pojem: *deorum, viri boni C*; *intellegentiae vis ac n. C* představivost.

nōtitia, *ae, f.* [*notus*] a) známost: *propter notitiam intromissi N*; *vicinia notitiam facit O, mulieris C*; *feminae habere notitiam Cs O* poznati ženu = obcovati; spec. sláva: *virtus notitiam posteritatis habet O*; b) znalost: *antiquitatis, corporis sui C*; c) vědomí, představa: *dei C*.

notō, *āre, āvī, ātum* a) označovati, poznamenávati: *notat et designat unumquemque nostrum ad caedem C, frons calamistri notata vestigiis C*; *locum V*; spec. psáti: *notat et delet O, nomina O*; popsati: *chartam O*; zaznamenati: *antiquitas in monumentis rerum gestarum notata C, publicis tabulis C*; *lunae cursu tempora notant Cu* počítají; b) vnímati, pozorovati, viděti: *alqd oculis C, visu O, cantus avium C, fumum Cu*; *memori animo tua iussa notavi O* v paměť jsem si vštípila; pod. *dicta mente notat O*; c)

důtku (censorskou) udělití, pak vůbec pokárati: *cum florentem hominem censor notasset C*; *homines ignominiā notati C* nečestným trestem pokutovaní; *multa cum libertate notabant H* s velikou svobodou kárali (= veřejnému posměchu vystavovali); *insuevit pater hoc me quaeque notando H* tím, že mě upozorňoval na chyby a je vytýkal; *notante iudice populo H* (podle známkování =) podle úsudku lidu; *amor dignus notari H* hodná pokárání; *verbis notare alqm CO* na někoho naráželi.

Notus(os), ī, *m.* [Νότος] a) jižní vítr (vlhký, deštivý): *madidis n. evolat alis O*, *udus H*; b) vítr vůbec: *tendunt vela noti V.*

nōtus, *a, um* [vl. part. perf. od *nosco*] a) známý: *n. omnibus C*, *nota litora V*; básn. s gen. *n. animi paterni H* svým otc. sm.; subst. *omnes noti C* všichni známí; b) enall. *notis vocibus compellare V* slovy přátelskými; *nota sedes H* obyčejné, obvyklé, pod. *munera V*; c) spec. špatně proslulý, zlopověstný: *mulier C*; chvalně známý, slavný: *Lesbos H*, *toreumata C.*

novācula, *ae, f.* [od *novo*, pon. holením se člověk ‚omlazuje'] břitva, pak nůž vůbec: *cotem novaculā praecidere C.*

novālis, *e* [*novus*] nově zoraný; odt. subst. **novālis**, *is, f.* (sc. *humus*) a **novāle**, *is, n.* (sc. *solum*) úhor: *tonsas cessare novales V* aby požaté nivy jako úhor odpočívaly; pak vůbec role: *culta novalia V.*

Novāria, *ae, f.* město v sev. Italii, nyn. Novara.

novātrīx, *īcis, f.* [*novo*] obnovitelka: *rerum O.*

novē, adv. nově; obyč. superl. **novissimē**, a) nedávno, před nedávnem: *n. memoriā nostrā S*; b) konečně: *n. consul designatus Plin*; posledně: *n. rediens S.*

novellus, *a, um* [demin. od *novus*] nový, mladý, nově osázený, zasazený: *frena O*, *arbor C*, *prata O*; *n. turba Tib* = děti; *novelli Aquileienses L* mladí lidé z Aquileie; *oppida L* nově dobytá.

novem, [m. **noϝien*, srov. ἐννέα, devět, neun] devět.

November, *bris, m.* [sc. *mensis*] devátý měsíc římského roku = listopad; jako adj. *Calendis Novembribus* 1. listopadu.

noven-diālis, *e* [*dies*] a) devět dní trvající, devítidenní: *sacrum . . per novem dies L*; b) devátého dne konaný o hostině pohřební: *cena HT* (9. dne od smrti pohřbeného); *pulveres H* = právě pohřbený.

novēnī, *ae, a* [*novem*] po devíti; lze též přel. devět: *terga n. boum O*, *virgines ter n. L.*

Novēnsidēs, **Novēnsilēs**, *ium, m.* [sc. *dii*] bohové z ciziny od Římanů přejatí: *divi n.*, *di indigetes L.*

noverca, *ae, f.* [*novus*] macecha.

novercālis, *e* [*noverca*] maceší, přenes. nepřátelský: *odia*, *stimuli T.*

Novēsium, *ī, n.* město Ubiů na Rýně, nyn. Neuss u Düsseldorfu.

novīcius, *a, um* [*novus*,] nováček, nový: *gladiatores C*; spec. subst. **novīcii**, *ōrum, m.* noví otroci, nováčci-otroci.

noviēs(ēns), [*novem*] devětkrát; *Sulmo*, *milia qui n. distat ab urbe decem O* = *nonaginta.*

Noviodūnum, *ī, n.* 1) město aedujské, nyn. Nevers; 2) město Biturigů, nyn. Novan u Orleansu; 3) město Suessionů, nyn. Soissons.

novitās, *ātis, f.* a) novost, novota: *Romanis conspicuum eum n. divitiaeque faciebant L* u Římanů budily pozornost jeho nový zjev a bohatství; *novitates non sunt repudiandae C* nové známosti; b) neobyčejnost, nebývalost: *novitate ac miraculo rei attoniti L* neslýchanou a nepochopitelnou událostí; *hi novitate rei moti L* tou zvláštností; *n. ornatūs N* neobvyklý oblek; c) povýšenectví, nové šlechtictví: *contemnunt novitatem meam S.*

novō, *āre, āvī, ātum* [*novus*] a) obnovovati: *transtra V*; *ardorem L*, *amorem O*; *pugnam L* znova se dáti do . .; *seditionem T*, *animum risu C* osvěžiti; *agrum n. CO Plin* orati, vzdělávati; *cuncta momenta novantur O* každý okamžik jest nový; b) tvořiti: *opus O*, *tela V* nové zbraně kouti, *tecta V* nové budovy stavěti; c) měniti, přetvářeti: *nomen faciemque O*, *naturam novat O* pokouší se přetvářeti, t. j. vykazuje jí nové meze; spec. *res n.* novoty zaváděti,

o novoty se pokoušeti, převrat zamýšleti: *causa rebus novandis V* k novým přípravám; *Turnum novantem res L* pokoušejícího se o novoty; *ne quid novaretur S* aby se nějaký převrat neudál; *Fortuna fidem novavit V* zpronevěřila se.

novus, *a, um* [srov. nový, *νέος* m. **νέϝος*] **I a)** nový, čerstvý: *frumentum C, fruges V, pabula O, lac V, annus O* začátek roku; *aestas V* začátek léta; *ver VCu* začátek jara; *ver O* mladistvé; *positis exuviis n. V* zmlazený; *novi semper scriptores L* spisovatelé neustále nově vystupující; *novi milites S, miles novus LO* (naproti *veteranus*) nováček; *nova haec magnificentia L* tato naše (moderní) nádhera; *novae tabulae C* nové knihy dlužní; *novae tabernae LC* nové boudy směnárnické na sev. straně fora římského; subst. **novum,** *ī, n.* novota, novinka: *quid novi? C* co nového? *multa nova attulit N* mnohé novoty zavedl; *novum constituere L* nové zřízení dávati; **novae rēs,** nové poměry, novoty, převrat: *novis rebus studere C* o státní převrat usilovati; *novarum rerum studio S* z náklonnosti k novotám; **b)** nevídaný, neslýchaný, neobyčejný: *nova res oblata timorem leniit V* překvapení (příjemné); *quasi re nova perturbatus L* něčím zvláštním; *illi membra novus solvit torpor V* podivný; *novae coëunt volucres O* dosud nevídaní okřídlenci; *novis ambagibus acti O* neobyčejnou záhadou jsouce puzeni; *n. magistratus L* nebývalý; **c)** nový = jiný, druhý: *n. Camillus L, Decius H, hospes V*; *homo novus,* též jako subst. **novus,** *ī, m.* povýšenec, nový šlechtic (jenž první z rodiny dosáhl úřadu kurulis.); **d)** nezkušený: *equus C* nevycvičený; *hostium delictis T* neobeznalý s . .; **II** superl. **novissimus,** *a, um* **a)** časově poslední, nejmladší: *tempus N, verba, mandata V, proelium C, nox vitae O, valetudo Plin*; *fortuna regni V* poslední úděl; **b)** místně poslední; krajní, nejzazší: *cauda O* konec ocasu; *tellus orbis novissima O* nejzazší konec země; *agmen Cs* zadní voj = subst. *novissimi*; **c)** intens. krajní, nejkrajnější: *exemplum* (trest) *T, novissima exspectabat T* věci nejhorší; *n. spes T,* poslední naděje; **novissimum,** adv. naposledy: *n. a Sabinis bellum coortum L.*

nox, *noctis f.* [srov. *νύξ,* Nacht] **a)** noc: *dies noctesque C* ve dne v noci, noc, *multa nocte T* hluboko do noci, *prima nocte* se soumrakem; *media C, de media nocte Cs* o půlnoci; *concubiā nocte C* za hluboké noci; *o noctes cenaeque deum H* hostiny božské až do noci trvající; **b)** spánek: *noctem accipere oculis et pectore V* spánku se oddati; temnota, tma: *Erebi V, noctem offundere rebus C* tmou zahaliti; odt. pak = smrt: *iam te premet n. H*; *lumina n. claudit O*; slepota: *perpetua trahens sub nocte senectam Phineus O* v ustavičné tmě; bouře: *noctem hiememque ferens V, noctem paventes navitae C*; *obicere noctem peccatis H* zahaliti pláštěm zapomenutí; personif. bohyně Noc: *Nox atra bigis subvecta V, Erebo et Nocte nati C.*

noxa, *ae, f.* [*noceo*] **a)** škoda: *nihil eam rem noxae futuram L* že nebude na škodu; *noxas avertere L*; **b)** vina, provinění: *eiusdem noxae participes Cu*; *ob noxam et furias Aiacis V* pro šílený zločin, zločin v šílenství spáchaný; *noxae conscius L*; **c)** trest: *noxae dedere L* vydati k potrestání; *liberari noxā L* býti sproštěn trestu, *noxae eximere L* z trestu vyjmouti; *noxae damnatus L* k trestu odsouzený.

noxia, *ae, f.* [sc. *res* od *noxius*] vina, provinění, přestupek: *desertori . . noxiae fore L* že to bude kladeno za vinu.

noxius, *a, um* [*noxa*] **a)** škodlivý, škodu působící: *tela O, civis C*; *crimina noxia V* pomluvy škodu působící (*cordi* nepatří k *noxia!*); **b)** vinný, provinilý, trestný: *corda O = homines*; *lumina O*; *noxius coniurationis T* vinný spiknutím; *eodem crimine L*; subt. **noxiī,** *ōrum, m.* vinníci, provinilci.

nūbēcula, *ae, f.* [demin. od *nubes*] mráček; přenes. o výrazu tváře *C.*

nūbēs, *is, f.* **a)** mrak: *nigrā, alta V, aquosa, picea O*; *nube omnia inducere L* mrakem vše zahaliti; *nubes et inania captare H* prázdné výšiny oblačné; též o jin. věc.: *fumus . . nube absconderat caelum Cu*; *n. pulveris Cu LV*; **b)** přenes. = hejno: *volucrum V*; *obscuram trahi vento nubem V* o včelách že tmavý mrak (jejich) větrem jest hnán; *n. telorum V*; *n. equitum T* množství, spousta;

smutek: *animi nubem dolor removit O*; *deme supercilio nubem H*; temnota = závoj, plášť: *fraudibus obice nubem H*; *n. belli V* bouřící mračno válečné.

nūbi-fer, *a, um* mrakonosný: *Appenninus O, Eurus O* = mraky přinášející.

nūbi-gena, *ae, m.* [*gigno*] z mraku zrozený o Kentaurech: *nubigenae Centauri V*; subst. **nūbigenae,** *ārum, m.* synové mraku = Kentauři.

nūbilis, *e* [*nubo*] na vdávání, dospělá: *filia C, virgo O*; přenes. *anni O* léta, věk dospělosti.

nūbilus, *a, um* [*nubes*] a) zamračený; subst. *nūbilum, ī, n.* zamračeno, temno (o počasí); *nūbila, ōrum, n.* mraky: *caput inter n. condit V*; *deterget n. caelo H*; b) mraky přinášející: *Auster O*; c) tmavý: *Styx, silva, via, antra O*; d) o tváři zachmuřený: *nubila vultu stetit O*; e) nepříznivý, smutný: *tempora si fuerint O, Parca O.*

nūbo, *ere, psī, ptum* [srov. č. snoubiti; podle staršího výkl. příb. s *nubes* původ. zahaliti] vdáti, provdati se (absol. n. alci, cum alqo); *nuptum dare filiam L, collocare C* provdati; *nubendi tempus O* čas ku vdávání; subst. **nūpta,** *ae, f.* nevěsta, snoubenka, paní.

Nūceria, *ae, f.* město v Kampanii nyn. Nocera; adj. **Nūcerīnus,** *a, um*: *ager L*; obyv. **Nūcerīnī,** *ōrum, m.* Nuceřané.

nucleus n. **nuculeus,** *ī, m.* ořech; jádro.

nu-dius, adv. [**nu* (sr. *nunc*) a *dies*] *n. tertius C* je to nyní 3. den = předevčírem; *n. decimus tertius C* před 12 dny.

nūdō, *āre, āvī, ātum* [*nudus*] a) obnažiti, svléci: *corpus Cat, crura, humerum V*; *gladium L* = vytasiti; *latera nudantur L* boky jsou nechráněny, nekryty; *castra n. Cs* obránců zbaviti = *murum defensoribus, collem hominibus Cs*; o mlácení obilí: *tertia nudandas acceperat area messes O* aby je vymlátil; *agros n. L* zpustošiti; *armis iacentem n. O* o zbroj obrati, zbroj padlému svléci; *cornicula nudata furtivis coloribus H* zbavená; b) přenes. zbaviti, oloupiti: *tribuniciam potestatem omnibus rebus Cs*; *quem alea nudat H* z šatu svléká t. j. majetku zbavuje; c) prozraditi, ukázati, odhaliti: *pericula C, consilium L, voluntates hominum L, non n., quid vellent L* neprozradili svého záměru.

nūdus, *a, um* a) nahý, obnažený, neoděný, nepokrytý: *vertex V, pedes H* bosé, *nudi iuvenes L* téměř nazí, polonazí; *capite atque pedibus nudis S* = bez přilby a bez bot; *nudum et caecum corpus ad hostes vortere S* část těla nekrytou a slepou t. j. záda; – spec. neozbrojený, nechráněný, nekrytý: *dextra, terga L, nudo corpore pugnare Cs* beze štítu, *nudum latus L* štítem nechráněný; obr. *se ipsum nudum excepit C* jen holý život si vymínil; *n. iacebis V* = nepohřben, pod. *nudi in litore pisces V*; *nudis dentibus V* vyceněnými zuby; *nudo sub aetheris axe V* pod širým nebem; b) holý (bez pokrývky): *silex V, cacumina L* (bez trávy), *glacies L* (beze sněhu), *sedit humo nudā O* na holé zemi, *equi O* neosedlaní; c) zbavený, prostý něčeho alcis rei, (ab) alqa re: *moenia ducibus O, Othrys arboris O, loca nuda gignentium S*; *nudum remigio latus H* bok prostý vesel; *res publ. nuda a magistratibus C*; s akk. vztah. *lapis omnia n. V* úplně holý; d) pouhý: *nuda veritas H* pouhá, holá pravda; *ira Caesaris O, operum nudum certamen O* jest spor, běží o pouhé skutky, jen o sk.; e) jednoduchý, prostý, nezdobený: *capilli O, commentarii C.*

nūgae, *ārum, f.* a) hlouposti, trety: *nescio quid meditans nugarum H*; *cur ego amicum offendam in nugis H* na nepatrné poklesky upozorniv; *tantis nugis delectari C*; b) konkr. prášil, darmotlach; šašek: *amicos habet meras nugas C.*

nūgātor, *ōris, m.* [*nugor*] darmotlach, šašek.

nūgātōrius, *a, um* ničemný, daremný: *accusatio, res C.*

nūgor, *ārī, ātus sum* [*nugae*] šašky tropiti, daremnosti mluviti, bláboliti: *Democritus nugatur C, nugari et ludere H.*

nūllus, *a, um* [*ne-ullus*] a) žádný (adj.): *nullae facultates C, vir nullis litteris Plin* nevzdělaný; abl. *nullo certo ordine Cs* bez určitého pořádku, *nullo custode V* beze strážců; *aetas, quae vindice nullo fidem colebat O* bez všelikého soudce; *nullo cultu se Mysia iactat V* = *sine ullo cultu*; *Tros Tyriusve mihi nullo discrimine agetur V* = *eodem*

loco habebitur bude stejně chován; *veniam dapibus nullisque paratibus orant O* = *paratibus, qui nulli erant* hodům skrovným a neúpravným; *quae sibi nullo exemplo privatus sumpserat C* nemaje v tom příkladu; *post mortem sensus aut optandus aut nullus est C* buď vůbec ho není; — se zápor.: *non nulli* někteří, mnozí; *nullus non* každý; *nulla res publ. nec maior nec sanctior L*; b) nikdo (subst.) vždy gen. a abl., též dat. (*nullius consilio uti N, nulli fides defuit N*) i nom. plur. (*nulli eximentur C*) výjim. nom. sing.; c) nepatrný, bezvýznamný, nicotný: *nullum id argumentum est C*; *sine quibus vitam nullam putarent C* život nicotný (nezasluhující názvu života); *persuades tibi viros nullis maioribus ortos vixisse probos H* zrození z předků, kteří nebyli ničím; *non te nullius numinis exercent* (v. t.) *irae V* ne bezvýznamného = důležitého (pro Aristaea); d) význ. ‚nic': *de mortuis loquor, qui nulli sunt C* = kteří vůbec neexistují; *nolite arbitrari me .. nullum esse C* nemyslete, že budu ničím; *cur sim nullus ego Pr* = mrtev.

nūllus dum dosud žádný: *Alpes nulla dum via superatae L.*

num, adv. I význ. časový = *vŭv, nunc* (srov. *etiam-num, nu-dius tertius*) vymizel; II význ. táz. α) v přím. otáz., očekává-li se odpověď záporná: *num tibi videor in causa L. esse occupatus? C* zda myslíš, že ...; *num barbarorum Romulus rex fuit? C* což byl Romulus králem barbarů? zvl. ve spoj. *numquis* zda (ně)kdo, *numquid* zda (ně)co; β) v nepř. otáz. pouze jako část. uvozov. zda n. -li: *interrogas me, num in exilium? C* zda do vyhnanství? *scire velim, num quid necesse sit C* je-li čeho třeba.

Numa, *ae, m.* 1) druhý král římský Numa Pompilius; 2) *N. Martius*, Sabiňan; 3) Rutul u *V* též **Numānus**, *ī, m.*

Numantia, *ae, f.* město v Hispanii u pramenů Duera, r. 133 Scipionem sbořeno; adj. **Numantīnus**, *a, um*; obyv. **Numantīnī**, *ōrum, m.* Numantští.

nūmen, *inis, n.* [*nuo*] a) pokyn, rozkaz: *dominae O, senatūs C*; *meo sine numine V* bez mého pokynu, vůle, dovolení; b) božská vůle: *quae sint ea numina divum V* v čem záleží ta vůle bohů; *dei numini omnia parent C*; c) moc, působení boží: *in hostiles domos vestrum n. vertite H, di suo numine urbem defendunt C, Aenean manifesto numine ferri admonet ira deum V* zřejmou pomocí božskou; *non tolerabile n. V* mocnost, živel; d) božstvo: *n. Iunonis adorare V, supplex tua numina posco V* tvou Velebnost; avšak *propius tua numina firmes* (v. t.) přízeň; *numina laeva V* božstva nepřízniva; e) v době cís. o císařích: *violatum n. Augusti T* Výsost, majestát; *n. Othonis T.*

numerābilis, *e* [*numero*] spočitatelný: *calculi O*; snadno spočitatelný = nečetný: *populus H.*

numerātus, *a, um* vypočítaný: *pecunia C* hotové peníze; *dos C* hotově vyplacené; odt. subst. **numerātum**, *ī, n.* hotové peníze: *numerato vivere H.*

numerō, *āre, āvī, ātum* [*numerus*] a) čítati, počítati: *alqd per digitos O* na prstech; *in homine ossa numerantur T* dají se spočítati; b) vypočítati = vyplatiti: *pecuniam, stipendium C, dotem O*; vypočítávati (t. j. řadou uváděti); *dies C, quibus bonis male evenerit C*; c) čítati k někomu, mezi něco, pokládati zač: *aliquem in primis C, inter viros optimos numerari C, post Caecinam T* klásti za Caecinu; *nullo loco n. alqd C* za nic nepokládati; též se dvěma akk., pass. s dvěma nom.

numerōsē rhythmicky: *sententia cadit C, dicere*; *fidiculae numerose sonantes C* harmonicky.

numerōsus, *a, um* [*numerus*] a) četný: *manus Plin*; *civitas T* lidnatá; b) rhythmický, odměřený: *oratio C*; *Horatius O* rhythmy, metry bohatý, zpěvný.

numerus, *ī, m.* [srov. *νέμω, νόμος*] a) část, člen: α) vůbec: *mundus perfectus expletusque omnibus suis numeris C* ve všech svých částech; *perque suos numeros componitur infans O* v každé své části se vytváří, vyvíjí; *omnes numeros habere C*; *omni numero elegans poema C* po každé stránce; β) spec. v hudbě: rozčlenění, rhythmus, takt: *brachia tollunt in numerum V* do taktu, rhythmicky; *histrio se movit extra numerum C* nerhythmicky, ‚vypadl z taktu'; *laudatio procedat in numerum C* dle taktu (který dává Verres); *mutatis tan-*

tum pedibus numerisque H změniv pouze rhythmus, rhythmický slovosled; odt. pak γ) meton. melodie, nápěv: *numeros memini, si verba tenerem V*; *flebilibus numeris cantat olor O* truchlivým zpěvem, melodií; δ) takt ve verši = stopa; verš: *numeris lege solutis Pindarus fertur H*; *tristia bella quo scribi possent numero, monstravit Homerus H* jakým rozměrem; *gravis n. O* vážný rozměr = hexametr; *impares numeri O* nestejné verše = elegické dvojverší; b) číslo α) vůb. číslo, počet: *parvus, magnus N*; *impar V* liché číslo; *numero comprehendere V* spočítati; *n. deferre Cs* počet udati; *n. piratarum C, militum N*; *ad numerum CCs* v plném počtu; *ad numerum bibunt O* dle počtu písmen ve jméně; *classis mille numero navium C* loďstvo čítající 1000 lodí; *numerum divorum altaribus addit V* o jeden božské rozmnožuje oltáře; plur. *numeri eburni O* kostky (poznamenané čísly); *Plato a sacerdotibus numeros accepit C* počtářství; praegn. pouhé číslo (naproti obsahu: *nos numerus sumus H* = lidé bez významu, pouhý zástup, dav; β) spec. množství: *frumenti, vini, aratorum C*; sbor: *ex suo numero legatos mittit S*; oddíl, četa vojska: *sparsi per provinciam numeri T*; *nondum distributi in numeros erant Plin*; mužstvo, posádka lodní: *flecte ratem, numerum non habet illa suum O*; γ) přenes. počet = postavení, místo: *ducere in numero hostium Cs* pokládati za nepřítele; *in numerum (numero) deorum reponere (referre) alqm C* klásti mezi bohy, čítati k bohům; *militis numero N* jako prostý voják; *parentis numero esse C* místo otce; *beatorum numero eximere H* z počtu blažených vyjmouti; váha, vážnost: *in aliquo numero et honore esse Cs* míti nějaký vliv a vážnost; *homo nullo numero C* bezvýznamný; *minores, sed tamen numeri Plin* závažné příčiny, důvody.

Numīcius, *iī*, *m.* 1) říčka v Latiu nyn. Rio Torto; 2) rod římský, z něhož T. Numicius Priscus, kons. r. 469 a T. Numicius, trib. l. r. 321 př. Kr.

Numida, *ae*, *m.* [z akk. *νομάδα*, tedy vl. nomad] Numid, jako adj. numidský: *iaculatores L*; jako příjm. v rodě Aemiliů, zvl. Plotius Numida, přítel Horatiův; **Numidia**, *ae*, *f.* Numidie nyn. Alžírsko; adj. **Numidicus**, *a*, *um* numidský: *equi L*, *scuta S*; jako příjm. Q. Caecilia Metella.

Numistrō, *ōnis*, *f.* město v Lukanii nyn. Muro.

Numitor, *ōris*, *m.* 1) bratr Amuliův, král albský, otec Rhey Silvie; 2) Rutul a *V*.

Numitōrius, *a*, rod římský, z něhož 1) L. N., tribun r. 283; 2) Q. N. Pullus, jehož dcera Numitoria byla matkou triumvira Antonia.

nummārius, *a*, *um* [*nummus*] a) peněžní: *summa difficultas C* tíseň peněžní; *res n. C* peněžnictví; *lex n. C* proti penězokazectví; b) podplacený: *iudices C*.

nummātus, *a*, *um* [*nummus*] penězi opatřený: *bene n. CH* bohatý.

nummulus, *ī*, *m.* [demin. k *nummus*] něco málo peněz: *nummulis acceptis C* za bídný groš, *nummulos corrogare C*.

nummus, *ī*, *m.* [srov. *numerus*; příb. s řec. *νόμισμος*] a) peníz, mince; plur. peníze: *nummi aurei C*; *adulterini C* falešné; *in suis nummis est C* má jmění; *expendere nummos H*; b) stříbrný peníz římský sestercius: *duobus milibus nummum emere C*; c) nepatrná suma, nepatrný peníz: *ad nummum convenit C* na halíř; *nummus nullus cuiquam deductus est C* ani halíř.

numquam, nunquam, adv. [*ne-umquam*] nikdy; *n. non* vždy; někdy = *non*: *n. hodie effugies V*; *n. sine frigore caelum O* stále mrazivé; *templa n. videnda O* jichž nikdy nespatřím.

nunc, adv. [z *num-ce*, srov. *nunci-ne*] a) nyní, teď: *dei n. testes sunt, mox ultores erunt L*, *nunc scio, quid sit amor V*; *suaviter, ut n. est, inquam H* až doposud dobře; *nunc demum, n. tandem, n. denique* nyní konečně; *n. ipsum* právě teď; *n. primum* teprve nyní; — v šlrš. význ. dnes, za nynější doby; *qui nunc sunt Cu* nynější, dnešní lidé; *haec studia tum vehementius colebantur quam nunc C*; b) *nunc — nunc* tu — tu, brzo — brzo, hned — hned: *nunc singulos provocare, n. increpare omnes L*: též jednotlivě: *pariter sinistros, nunc dextros solvēre sinus V* stejně tu na pravé, tu na levé straně plachty popustili; c) omez.

a advers.: nyní však, takto však: *Turno vita maneret, nunc manet insontem exitus V*; *n. ita defenditur C* (*νῦν δέ*); *n. vero cum sit unus Cn. Pompeius C* takto však, poněvadž jest jen jediný Cn. P.; *i nunc et versus tecum meditare H* jdi potom (za takového hluku) a přemýšlej v duchu o verších.

nuncupātiō, *ōnis, f.* [*nuncupo*] (slavnostní) vyslovení modlitby, slibu, blahopřání atp.: *sollemnis votorum n. L*; *votorum nuncupationes T* blahopřání, holdování císaři.

nuncupō, *āre, āvī, ātum* a) slavnostně vyhlásiti něco (slib, adoptaci, závět, atp.): *vota CL, adoptionem T, testamentum Plin*; *linguā nuncupata C* ústně vyhlášeno; *alqm heredem n. T* prohlásiti za dědice; *qua laturos ea spolia posteros nuncupavit L* slavně ohlásil, slíbil, že . .; b) jmenovati, nazvati: *res utiles deorum vocabulis C, auctorem sui nominis L* prohlašovati za původce.

nundinātiō, *ōnis, f.* [*nundinor*] obchodování, obchod, čachrování s něčím alcis rei *C*.

nundinor, *ārī, ātus sum* a) obchodovati, čachrovati: *nec magni ducis more nundinantem L*; b) kupovati, vyobchodovati, vyčachrovati: *ius, imperium ab alqo C*; c) houfně se shromažďovati, ‚trh konati': *ubi ad focum angues nundinari solent C.*

nundinus, *a, um* [*nōnus dies*] na devátý (dle poněti starých) den připadající, odt. subst. **nundinae**, *ārum, f.* (sc. *feriae*) trhový den, trh: *n. rusticorum C, nundinas obire L, instituere Plin*; přenes. obchod, prodej: *totius rei publicae C*; **trīnum nundinum**, doba tří týdnů (8denních) jako zákonitá lhůta, po kterou musil býti návrh zákona jako vyhláška vystaven; pak vůbec doba tří týdnů.

nuntia viz *nuntius.*

nuntiātiō, *ōnis, f.* [*nuntio*] oznámení, prohlášení, vyhláška augurova o vykonaných pozorováních.

nuntiō, *āre, āvī, ātum* ohlásiti, zvěstovati, zprávu dáti alqd; *salutem C* vzkázati pozdrav; *haec nuntiant domum Albani L* tuto zprávu donesou domů; de alqa re: *de incommodo C*; acc. c. inf.: *vim parari S*; ut, ne, pouh. konj.: *Romam veniret T*; inf. *nuntiat patri abiisse spem T*; pass. nom. c. inf.: *equites adesse nuntiabantur Cs*; ale též neos. *nuntiatur Antonium fugisse C*; abl. absol. *nuntiato T* po zprávě.

nuntius, *a, um* [snad souvisí s *novus*] zvěstující, oznamující: *verba nuntia animi O, nuntia littera O;* subst. neutr. plur. *nova nuntia Cat* nová zpráva; jako subst. **nuntius**, *iī, m.* a) posel: *facere alqm certiorem per nuntium C* po poslu někoho zpraviti; *n. ibis Pelidae V*; *nuntios dimittere Cs*; *Mercurius n. Iovis H*; *tumultus pro nuntio est L* poplach jest poslem, vykonává úkol posla; b) zpráva, poselství: *exoptatum nuntium alci perferre C*; *n. expugnati oppidi* (gen. obj.) *Cs* zpráva o dobytí města; — spec. s vedl. ponětím rozkazu: *hoc ille nuntio rediit Athenas N*; v právn. *nuntium remittere* (*mittere*) *uxori C* rozvésti se (vl. rozvodní list poslati); **nuntia**, *ae, f.* poselkyně, oznamovatelka: *historia n. vetustatis C*; *Iris n. Iunonis O.*

nūper, adv. [z adj. *nuperus* = **novoparos* (*parare*)] a) nedávno: *moenia n. nova fecerat Ilus O* nedávno teprve; *n. divitiae avaritiam . . invexere L* teprv nedávno; *n. mihi taedium, nunc desiderium H*; *n. maxime C* před časem zcela nedávným; b) kdysi, před delším časem: *ante philosophiam patefactam, quae n. inventa est C*; prostřednictvím adj. *nūperus* utvoř. adverb. **nūperrimē**, zcela nedávno.

nūptiae, *ārum, f.* [*nubo*] sňatek, svatba: *nuptias coniungere C* sňatek uzavříti; *nuptiarum expers H* neprovdaná; *femina multarum nuptiarum C* často provdaná.

nūptiālis, *e* svatební: *dona, faces C, pactio L* (smlouva) = *tabulae T.*

Nursia, *ae, f.* město v Sabinsku, nyn. Norcia; obyv. **Nursīnī**, *ōrum, m.*

nūrus, *ūs, f.* a) snacha: *matrum nurumque caterva O*; *Laomedontis n. O* = *Aurora*; b) mladá paní vůbec: *electra nuribus mittit gestanda O.*

nusquam, adv. [*ne-usquam*] a) nikde: *n. alibi C* nikde jinde; *sodalis n. est H* = jest mrtev; b) nikam: *excedere C, exercitum educere L*; c) odnikud: *auxilium petere N*; d) modálně nikde = za žádné okolnosti, nikdy: *n. minus*

quam in bello L, n. abero V, n. cunctabundus T.

nūtō, *āre, āvī, ātum* [freq. od **nuo*] a) hlavou kývati, pokyvovati: *nutans, distorquens oculos H*; též o věcech: *ornus V, galeae L, rami O* kývati, klátiti se; b) kolísati: *fortuna L; urbs tanto discrimine T* vězí v nebezpečí; *Democritus nutare videtur C* býti nerozhodnut; eth. *mox nutabat T* kolísal ve věrnosti.

nūtrīcius, *ī, m.* [*nutrix*] vychovatel: *pueri Cs.*

nūtrīcor, *ārī, ātus sum* [*nutrix*] živiti, pěstiti: *mundus omnia nutricatur C.*

nūtrīcula, *ae, f.* [demin. od *nutrix*] a) kojná, vychovatelka: *quid voveat n. maius alumno? H*; b) živitelka: *Gallia n. seditiosorum C.*

nūtrīmen, *inis,* neb **nūtrīmentum,** *ī, n.* [*nutrio*] potrava, výživa: *naturae O, arida nutrimenta V* (ohni); přenes. *educata huius nutrimentis eloquentia C.*

nūtriō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* a) živiti, krmiti: *lacte ferino O*; o rostl. nechati růsti, plodit, nésti: *pax Cererem O* obilí: *myrtum Cat, silvam H*; oheň živiti: *ignes foliis O*; b) pěstiti: *corpora L*; c) udržovati (v dobrém stavu): *locum Cat*; d) vychovávati: *Romae nutriri atque doceri H*; e) živiti = podporovati: *bella L, Graeciam L* laskavě jednati s Ř.: *loca nutriunt carmen O.* Pozn. *nutritor* u *V* = *nutrito* pěstuj (si).

nūtrīx, *īcis, f.* kojná, chůva, vychovatelka: *cum lacte nutricis C*; *sub nutrice puella H* pod dozorem chůvy; živitelka: *Africa leonum n. H, curarum maxima n. Nox O.*

nūtus, *ūs, m.* [* *nuo*] a) kývání hlavou, pokynutí, pokyn: *nutu tremefecit Olympum V, nutu vocibusque vocare Cs* posunky; b) rozkaz: *ad nutum alcis sit alqd Cs* na pokyn, rozkaz někí se děje; *ad nutum praesto esse C*; *deorum nutu C* vůlí boží; c) tíže: *suo nutu* (sklonem) *ad terram feruntur C.*

nux, *nucis, f.* [něm. *Nuss*] a) ořech: *nuces fusae ab Romanis castris L*; *n. cassa H* ‚prázdný ořech' = maličkost nemající ceny; b) vůb. plod s tvrdou skořápkou: *castaneae nuces V* kaštany; c) strom ořechový: *nucem in Sabinis* (*tactam de caelo*) *L.*

Nyctelius, *a, um* [*Νυκτέλιος*] za noci slavený, příjm. Bakchovo.

Nyctĕus, *ĕ* a *eos, m.* [*Νυκτεύς*] otec Antiopin, král boiotský; **Nyctēis,** *idis, f.* dc. N. Antiope, matka Zethova a Amfionova.

Nyctimenē, *ēs, f.* [*Νυκτιμένη* od *νύξ*] dcera krále Epopea v sovu proměněná.

nympha, *ae, f.* n. **nymphē,** *ēs, f.* [*νύμφη*] a) dívka, nevěsta, mladá paní: *grata ferunt nymphae dona O* mladé paní; *Oebalis n. O* = Helena; b) nymfa, bohyně pramenů, řek, stromů, lesů, hor: *Laurentes nymphae V*; *nymphae Libethrides V* = Musy; *n. Atlantis O* = Anna Perenna; *n. Peneis O* = Dafne; *n. Maenalis O* = Karmenta, *nymphae Avernales O* n. podsvětí, *Pollucis Pr* = Juturna: *nymphae crepitantes Pr* sochy, z nichž tekla voda.

Nymphaeum, *ī, n.* [*Νύμφαιον*] přístavní město illyrské na hranicích makedonských.

Nȳsa, Nyssa, *ae, f.* [*Νῦσα*] město a hora v Indii, kde byl prý Dionysos vychován; odt. přímení jeho **Nȳsēus,** *eī, m.* [*Νυσεύς*] a **Nȳsius** Nysijský; **Nȳsēïdēs** a **Nȳsiadēs** *nymphae O* nymfy, vychovatelky Dionysovy; **Nȳsigena,** *ae, m.* v Nyse zrozený: *Sileni Cat.*

O

O. jako zkratek v úsloví *I. O. M.* = *Iuppiter optimus maximus*; *O. V.* = *optimi viri*; často = *omnis.*

ō, interj. a) jako výraz podivu, radosti, zármutku: α) s nom.: *o magna vis veritatis C*; β) s vok.: *o fortunate adulescens C*; γ) s akk.: *o me miserum C*; δ) s gen. *o mihi nuntii beati Cat*; b) téměř bezdůrazně uvozuje zvolání: *audi nunc, o furia C*; *opes o fidissima V*; před relat., utinam

a si: *o mihi praeteritos referat si Iuppiter annos V*; *o qui res imperii regis V*; c) ve vět. přacích kéž: *o mihi maneat spiritus V*; lze přel. imperativem: *quisquis es, o faveas O*. Pozn.: Před samohl. bývá též krátké.

Oaxēs, *is, m.* [Ὄαξης] řeka na Krétě; adj. **Oaxis**, *idis, f.* krétská: *tellus O.*

ob, předl. s acc. a) význ. míst. před: *mihi mors ob oculos versatur C*; *cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis V* celý před Itálií jim zavírán okršlek zemský; *ob os ignis suffusus C* kolem obličeje; b) účel. pro, k vůli: *ob rem publicam perisse T, mortem obire C* = v zájmu obce; *ob aliquod emolumentum C* pro nějaký zisk; *ob rem S* se zdarem; c) příčin. pro, za: *ob adulterium caesus V*; *ob delictum di poenas expetunt C*; *ob eam rem* (*causam*) proto, *quam ob rem* proč ež; *ob ea, ob quae S, ob id, ob haec L* proto; d) jako předpona sloves, na př. *ob-duco, oc-curro, of-fendo, o-mitto, *obstendo* = proti n. kolem.

ob-aerātus, *a, um* [*aes alienum*] zadlužený: *plebs L*; jako subst. dlužník: *obaeratos suos conduxit Cs.*

ob-ambulō, *āre, āvī, ātum* obcházeti, choditi kolem něčeho: *lupus gregibus V*: *Polyphemus Aetnam O*; absol. *in teneris obambulat herbis O* sem tam se prochází; choditi podél: *milites ante vallum L.*

ob-armō, *āre, āvī, ātum* ozbrojiti proti někomu: *dextras securi H* (tot. proti nepříteli).

ob-arō, *āre, āvī, ātum* oborávati, zorati: *quidquid herbidi terreni extra murum erat L.*

Obba, *ae, f.* punské město u Karthaginy.

ob-dō, *ere, didī, ditum* a) postaviti něco proti něčemu: *latus nulli malo H* vystavovati; b) zastrčiti, zavřiti: *fores O T.*

ob-dormiō, *īre, īvī, ītum* a **obdormīscō**, *ere, —* usínati, usnouti: *in Latino C, in mediis vitae laboribus C.*

ob-dūcō, *ere, xī, ctum* a) kolem něčeho, mimo něco, před něčím vésti něco: *ab utroque latere fossam Cs*; *vestis non toto Amazonum corpori obducitur Cu* nezahaluje celé tělo; *obductae caelo nubes Cu* mraky nebe halící; *obducta solvatur fronte senectus H* se zasmušilého čela; *obductos condiderat vultus O* zachmuřenou tvář; b) potáhnouti něco něčím: *truncos cortice C*; *palus obducit pascua iunco V*; přenes. *callum dolori o. C* (vl. potáhnouti bolest tvrdou kožní) otužuje proti bolesti; *obductum verbis vulgare dolorem V* skrytou bolest zjeviti; *cicatrix obducta C* zacelená jizva; *obductus dolor V, luctus O, obstructio C* zatajený; c) do sebe vtáhnouti, vypíti: *venenum C.*

ob-ductiō, *ōnis, f.* zahalení: *capitis C* (odsouzence před popravou).

ob-dūrēscō, *ere, uī, —* [inchoat. k **dureo*] a) ztvrdnouti, ztuhnouti: *Gorgonis vultu Pr* = zkameněti; b) přenes. zatvrditi se, necitelným se státi: *consuetudine obduruimus C.*

ob-dūrō, *āre, āvī, ātum* vytrvati, býti vytrvalý.

ob-eō, *īre, iī, itum* a) nepřech. α) jíti: *in infera loca C*; *ad omnia simul obire L* vše najednou zastati; β) zajíti, zaniknouti, zemříti: *tecum obeam libens H*; b) přech. α) obejíti, procestovati, projíti: *Siciliam C, domos amicorum C, terras V, vigilias T* hlídky obcházeti; *cenas C, nundinas L* navštěvovati, choditi po . . .; *obeundus Marsya H* že mi bude navštíviti Marsyu; — spec. dosíci: *quantum flamma obire non potuit L*; jíti kolem dokola, lemovati: *clipeum pellis V*; *chlamydem limbus O*; *maria obeuntia terras V* obkličující; *omnia visu obire V, oculis Plin* zrakem přeměřiti, oblídati; *oratione civitates C* projíti, probrati; β) podnikati, zastávati: *regis munia L* povinnosti krále vykonávati, královský úřad na se vzíti; *sacra obire L* oběti obstarávati, vykonávati; *pariter obeo pericula ac labores L* stejně podstupuji nebezpečí a námahy, sdílím se o nebezpečí a námahy; *officia L Plin* konati; *pugnas V* podstupovati; *diem* (*vadimonium*) *C* lhůtu dodržeti, dočkati; *diem supremum N, mortem C* zemříti; *mors obeunda C* smrt jest podstoupiti, jest zemříti; *morte obita V* po smrti.

ob-equitō, *āre, āvī, ātum* jezditi k něčemu, kolem, podél něčeho: *usque ad portam L, castris, stationibus L, agmini Cu.*

ob-errō, *āre, āvī, ātum* blouditi, těkati po něčem: *ignotis locis Cu*; kolem ně-

čeho: *tentoriis T*; přenes. *rivis oberrantibus Cu* any potůčky se přes ni vinuly, tekly; *chordā qui semper oberrat eādem H* přehmátne, falešně hmatá; *periculi imago oculis Cu* tkví před očima.

ob-ēsus, *a, um* [*edo*] dobře živený, vypasený, tučný: *turdus H*; *fauces V* naběhlý; *iuvenis naris obesae H* = tupých smyslů.

obex viz *obiex*.

ob-iaceō, *ēre, uī*, — ležeti před něčím, naproti něčemu: *saxa obiacentia pedibus L*.

obiciō, *ere, iēcī, iectum* [*iacio*] **a)** předhoditi, hoditi něco někomu n. proti někomu: *offam Cerbero V, feris alqm C* dravé zvěři; přenes. *fraudibus obice nubem H* pokryj, zahal mrakem; *quae res istum furorem Sex. Roscio obiecit C* = *iniecit* s vedl. ponětím zaslepení; **b)** postaviti, nastaviti něco proti něčemu: *obicior hosti L* stavím se proti n.; *abeunti se obiecit Cu*; *se ad currum obicit V* vrhne se na; *tela CV, scutum L* nastaviti; *portis ericium Cs, portas V* (tot. proti nepříteli) = zavříti; *insula obiecta portui Cs* ležící proti přístavu; *vallum Cs* naproti zříditi; přenes. v šanc vydati, vydati: *caput suum furori civium C*; *legatum hominibus feris Cs, consulatum contionibus seditiosorum C*; *vitam invidiae C*; — pass. *oculis monstrum obicitur V* znamení se ukáže, naskytne; *solet bono viro error obici C* předstírává se omyl; **c)** předhazovati = vyčítati, vytýkati: alqd alci, quod, in alqm alqd, acc. c. inf., též de alqo.

ob-iectātiō, *ōnis, f.* výčitka.

ob-iectō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *obicio*] **a)** nastavovati: *clipeum Statius*; *caput fretis V* ponořovati; **b)** vystavovati, vydávati: *caput periclis V*; *animam pro alqo V* v šanc vydávati; *se hostium telis L*; **c)** vytýkati, vyčitati: *probrum alci C, famem nostris Cs, natum O* smrt synovu.

ob-iectus, *a, um* [vl. part. perf. od *obicio*] naproti ležící: *insula o. Alexandriae Cs*; *flumen obiectum a tergo L* v týle tekoucí; v šanc vydaný: *fortunae C, ad omnes casus C*; subst. **obiecta**, *ōrum, n.* věci vyčítané, za vinu kladené.

ob-iectus, *ūs, m.* [*obicio*] poloha, postavení naproti něčemu: *insula portum efficit obiectu laterum V* vl. přístav tvoří nastavujíc boky proti zemi = boky svými; *caeli temperies hieme mitis obiectu montis T* podnebí v zimě mírné, ježto naproti vypínala se hora; *miles plutei obiectu tectus Cs* krytý nastaveným přístřeškem; *molem, cuius obiectu revolutus amnis adiacentibus superfunderetur T* aby řeka, jí jsouc zadržována a odrážena, vylévala se do okolní krajiny.

ob-iex n. **ob-ex**, *icis, mf.* [*obicio*] **a)** závora: *ferrati portarum obices T, firmus O, postes emunire obice V* závorou upevniti, uzavříti; **b)** hráz: *maria tumescunt obicibus* (= skály) *ruptis V*; **c)** přenes. překážka: *viarum L*.

ob-īrāscor, *ī, ātus sum* rozhněvati se na něco alci rei.

ob-itus, *ūs, m.* [*obeo*] západ: *lunae C, stellarum Cat*; zánik, zničení: *omnium rerum C, Cimbrorum Cs*; smrt: *mitis T* klidná = přirozená smrt; *Tulliae filiae C, ducum V*.

obiurgātiō, *ōnis, f.* domluva, důtka, výtka.

obiurgātor, *ōris, m.* hánce: *benevolus C*.

ob-iurgō, *āre, āvī, ātum* **a)** kárati: alqm in alqa re, quod, alqd alcis, i absol.; **b)** káráním napomínati: *ut sim firmior C*.

oblectāmen, *inis, n.* a **oblectāmentum**, *ī, n.* zábava, potěcha: *senectutis, servitutis C*.

oblectātiō, *ōnis, f.* zábava, potěcha, požitek: *vitae, curarum C, alqd habet oblectationem* = baví; *oblectationi oculisque T* pro požitek zrakový.

ob-lectō, *āre, āvī, ātum* [*lacto* freq. od *lacio*, srov. *il-licio*] **a)** baviti, těšiti *alqm alqa re, alqm alqd, se in alqa re, se cum alqo*; med. *oblectari* baviti se: *ludis C*; **b)** čas příjemně ztráviti, krátiti: *tempus studio O, otium Plin*.

ob-līdō, *ere, līsī, līsus* [*laedo*] stisknouti, zmáčknouti: *gulam C, fauces T*; umačkati: *pondere oblisi essemus Plin*.

obligātiō, *ōnis, f.* [*obligo*] závazek: *animi C*.

ob-ligō, *āre, āvī, ātum* **a)** svázati, spoutati: *Prometheus obligatus aliti H* = spoutáním v šanc vydán ptáku; upoutati: *oculos Cu*; podvázati: *venas T*;

obvázati: *vulnus C*; b) přenes. zavázati: *sacramento C* přísahou; *sponsione alqm L*; *foedere L*; *obligatum esse alci C* býti někomu zavázán (díkem, vděčností); *dapem obligatam Iovi reddere H* zaslíbenou, tedy povinnou; c) spec. do zástavy dáti něco, zástavou (hypothekou) obtížiti: *fortunas suas, praedia C*; *fidem C* slovo své dáti v zástavu; avšak *pignore fidem Cu* zástavou k věrnosti se zavázati; d) vinným učiniti: *fraude, scelere alqm C*.

ob-līmō, *āre, āvī, ātum* [*limus*] a) bahnem zaplaviti: *agros C, sulcos V*; b) promarniti: *rem patris H* jmění.

ob-linō, *ere, lēvī, litum* a) potříti, natříti: *unguentis C, caede O* krví = *sanguine O*; s acc. vztah. *oblitus faciem T*; b) naplniti, napěchovati: *stomachum cibis Plin*; c) přenes. poskvrniti: *se parricidio, libidine C*; potupiti: *versibus alqm H*; přeplniti: *actor divitiis peregrinis H* ‚ověšený' bohatým šatem.

oblīquē, adv. stranou, šikmo: *ferri C, agi Cs*; přenes. nepřímo, skrytě: *castigare T*.

oblīquō, *āre, āvī, ātum* [*obliquus*] šikmo postaviti něco: *oculos O* ‚šilhati', úkosem hleděti; *ensem in latus O* šikmo, se strany vraziti (‚šourem'); *sinus* (sc. *velorum*) *in ventum V* plachty šikmo proti větru napnouti, zatočiti; *crines T* na stranu sčesávati.

ob-līquus, *a, um* a) šikmý, kosý: *obliqua luce fenestrae V* okna šikmá, t. j. aby jimi světlo šikmo vnikalo; *sublicae Cs*; se strany, postranní: *flumina O* napříč tekoucí; *oculi OH* šilhavý = závistivý; *urna O* obrácená; *colles L* po nichž se musí jíti šikmo; *ab obliquo, in, per obliquum OVH* stranou, se strany; b) přenes. nepřímý, skrytý: *insectatio T*.

ob-litēscō, *ere, tuī*, — [*latesco*, inchoat. k *lateo*] skrýti, schovati se: *a nostro aspectu C*.

ob-litterō, *āre, āvī, ātum* [*litera*] pův. vymazati, smazati něco napsaného; pak z paměti pustiti, v zapomenutí uvésti něco: alqd; *oblitteratus* zapomenutý.

oblīviō, *ōnis, f.* [*obliviscor*] a) zapomenutí: *dare oblivioni L* nechati upadnouti v zapomenutí; *venire in oblivionem C* upadnouti v zapomenutí; *lex oblivionis N* amnestie; b) zapomnělivost: *Claudii T*.

oblīviōsus, *a, um* [*oblivium*] a) zapomnělivý: (*homines*) *obliviosi C*; b) zapomenutí působící: *Massicum H*.

ob-līviscor, *ī, lītus sum* [srov. *lino*, 1. *levis*] vl. (v paměti) si smazávati, zapomenouti: absol., s gen. osoby: *meorum H*; věci: *vulnerum L* na rány, *rerum V, malorum H*; s inf. *equi obliti tendere ad metam O*; s acc. c. inf., např. ot.; s acc.; *artificium H*; *illum socii obliti linquunt V* nedbajíce oň; *pudoris O* studu nedbati; pass. *oblita carmina V* zapomenuté.

oblīvium, *iī, n.* [*obliviscor*] zapomenutí; obyč. v plur.

ob-longus, *a, um* podlouhlý: *scutula T, hastile L*.

ob-loquor, *ī, locūtus sum* odporem řeč přerušovati, odmlouvati, do řeči skákati: *tandem obloqui desistunt L*; *ferocissime Cu*; básn. k něčemu zpívati, zpěvem doprovázeti: *avis obloquitur O*; *obloquitur numeris* (dat.) *septem discrimina vocum V* hrou na lyru sedmistrunnou doprovází, hraje doprovod.

ob-luctor, *ārī, ātus sum* namáhati se naproti něčemu, zápasiti, zápoliti s něčím: *genibus adversae o. harenae V, flumini Cu*; *difficultatibus Cu*.

ob-mōlior, *īrī, ītus sum* k obraně postaviti, předsunouti něco: *saxa Cu*; zatarasiti, ucpati něco: *ad obmolienda, quae ruinis strata sunt L*.

ob-murmurō, *āre*, — šuměti do něčeho: *ventus precibus O*.

ob-mūtēscō, *ere, tuī*, — [inchoat. k **mūteo* od *mutus*] oněměti, umlknouti: *homines C, ore presso obmutuit V, lingua C*; přenes. ustati, přestati: *dolor C, hoc studium C*.

ob-nātus, *a, um* proti něčemu, u něčeho, na něčem vyrostlý: *salicta ripis L*.

ob-nītor, *ī, nīxus sum* a) opříti se: *taurus arboris obnixus trunco V* o kmen, *obnixus humeris V* rameny; *obnixo genu scuto N* maje koleno opřeno o štít: *stant obnixa omnia contra V* vše stojí proti sobě pevně opřeno; b) přenes. opírati se, odporovati něčemu: *nec omisit Seianus obniti T, consilio T*.

ob-nīxē, adv. horlivě: *oboedire L.*

ob-nīxus, *a, um* jako adj. pevný, úsilovný, vytrvalý, houževnatý: *impetus hostium L*; *ille o. curam sub corde premebat V* úsilně se přemáhaje; *obnixi non cedere V* jsouce pevně odhodláni.

ob-noxiē, adv. bázlivě, ponížene: *sententias dicere L.*

ob-noxius, *a, um* [*noxia*] a) vinný, trestný: *capita L,* čím: *delicto S, crimini L*; s gen. *pecuniae debitae L* pro dluhované peníze; b) podrobený, poddaný, zcela podléhající něčemu, povolný, poslušný: *ut, si iugum acceperint, obnoxios premat L* aby s nimi nakládal jako s poddanými, s otroky; *subiecti atque obnoxii vobis L*; *obnoxium facere alqm S* povolným, poslušným učiniti; *pax obnoxia L* zbabělý, otrocký; *ni sibi obnoxia foret S* nebude-li mu po vůli; *libidini S* propadlý; *pravis H* oddaný; básn. *luna solis radiis obnoxia V* závislá na; *Crasso obnoxii S* mající závazky ke K.; *arva non ulli obnoxia curae V* nepodléhající péči, nepotřebující péče; *arbores frigoribus L* jimž mráz škodí; *urbs incendiis T* všanc vydané; *corpus morbis* podléhající; *obnoxium est alqd T* jest nebezpečno.

ob-nūbilus, *a, um* temný, tmavý (jiné čteni *nubilus*).

ōb-nūbō, *ere, bī, ptum* [*nubes,* rozdílně od *nubo*] (vl. zamračiti) zahaliti, zastříti, pokrýti.

obnuntiātiō, *ōnis, f.* oznámení, hlášení špatného znamení při auspiciích.

ob-nuntiō, *āre, āvī, ātum* špatné znamení hlásiti (aby podnik se přerušil n. nekonal).

oboediēns, *ntis* [vl. part. praes. od *oboedio*] poslušný, povolný: *naturae, imperio CL, rationi C.*

oboedienter, adv. poslušně, rád, ochotně: *imperata facere L.*

oboedientia, *ae, f.* [*oboedio*] poslušnost.

oboediō, *īre, iī* (*īvī*), *ītum* [*audio*] a) sluchu dopřávati: *quibus rex maxime oboediat N*; b) poslouchati, býti poslušen: *praecepto C, legi N, ventri S.*

ob-orior, *īrī, ortus sum* vzniknouti, povstati, objeviti se: *lux C* vzejíti; *tenebrae oculis obortae sunt O* mrákoty mu oči obestřely; *tenebris obortis N* za nastalé tmy; *lacrimae obortae sunt L* vytryskly; *lacrimis obortis O* s pláčem, plačky; *lacrimis obortis implere lumina O* slzami vytrysklými.

ob-rēpō, *ere, psī, ptum* připlížiti se; absol. n. alqd alci; *alqd in animos C* vplížiti se, vnikati nepozorovaně do myslí; *ad honores C* dotříti se k úřadům.

ob-rigēscō, *ere, guī,* — [inchoat. k *rigeo*] ztuhnouti: *pars terrae obriguit nive C.*

ob-rogō, *āre, āvī, ātum* učiniti návrh na částečné zrušení starého zákona, zákon rušiti: *obrogatur legibus Caesaris C, semper antiquae obrogat nova L* starý zákon ruší.

ob-ruō, *ere, ruī, rutum* (*ruitūrus*) a) pův. α) zasypati: *miles nivibus obrutus L*; *lapidibus alqm C*; *obrutam armis necavere L* naházeli na ni štíty a tak ji usmrtili; zalíti, zatopiti, vodou pokrýti: *vultūs obruit unda O, puppes V* potopiti; *itinera strage L* mrtvolami pokrývati; *quod superest, obrue dextrā V* k zemi sraz; β) zahrabati, zakopati: *corpus tellure O, inter tabernacula obruti T*; *semina sulcis O*; γ) přeplniti: *se vino C, vino obrui N*; b) přenes. α) zasypati: *alqm criminibus C, vitiis obrutus N* obsypán; *obrui aere alieno C* tonouti v dluzích; β) překonávati (váhou, počtem): *numero obruimur V* jsme zasypáni přesilou; *obruit audentem rerum gravitas C* k zemi hrouti; *curae animum Cu* zdolati.

obrussa, *ae, f.* [ὄβρυζον] čištění zlata ohněm, ‚zlato v ohni', čisté zlato; přenes. zkouška ohněm: *adhibenda (est) o. C.*

ob-saepiō, *īre, psī, ptum* pův. plotem obehnati; pak vůb. zatarasiti, uzavříti: *iter L*; přenes. *viam a cupiscendi omnia C, plebi iter ad magistratus L.*

obscēnē, adv. neslušně, necudně, oplzle: *dicere C.*

obscēnitās, *ātis, f.* neslušnost, necudnost, oplzlost: *verborum, rerum C.*

obscēnus, *a, um* [*caenum* špína] a) ošklivý, nečistý: *volucres V* = harpyje; neutr. *obscēna, ōrum* výkaly; b) necudný, oplzlý: *obsceni greges O* necudné zástupy (Gallů); *sermones H, voluptates C, tabellae Pr, dicta O, iocandi genus C, risus O*; subst. **obscēnum,** *ī, n.* pohlavní úd: *virile O*; c) zlého významu, zlověstný: *omina C, canes, fames, vo-*

lucres V (noční sýčkové), *puppis O* neštěstí přinášející; *anus H* čarodějnice.

obscūrātiō, *ōnis, f.* [*obscuro*] zatmění: *solis C*; přenes. *voluptatis C* zatemnění (takže není patrná jako rozkoš).

obscūrē, adv. **a)** temně, nezřetelně: *disserere C*; **b)** potají, nepozorovaně: *perire C, ferre egestatem C, alqd moliri C*; *quid de natura o. memoravit C* neznám.

obscūritās, *ātis, f.* [*obscurus*] **a)** temnota: *latebrarum T*; **b)** temnost, nejasnost, nesrozumitelnost: *verborum C*; **c)** nízkost, neznámost: *humilitas et o. C.*

obscūrō, *āre, āvī, ātum* [*obscurus*] **a)** temnotou zahalovati, zatemňovati: *luce solis lumen lucernae C, caelum nocte et nubibus S*; **b)** skrýti, zahaliti: *nox tenebris obscurare coetus potest C, caput lacernā H, signa militaria S*; **c)** nezřetelným, temným činiti, zahalovati: *alqd dicendo C* zatajovati, skrývati: *quod obscurari non potest C*; *allegoriā alqd obscurare*; **d)** v zapomenutí uvésti, zatlačiti: *res cunctas S*; *vocabula obscurata H* zastaralá, *consuetudinem C* do pozadí postaviti, významu zbaviti.

obscūrus, *a, um* **a)** temný, tmavý: *obscura umbra C V*; *obscuro etiam tum lumine S* ještě za tmy; *nox SV, aquae O* kalné, *obscuras facere aquas* zkaliti, *luna V* blednoucí; *ibant obscuri* (enall. adj. patřící vl. k *nox*) *V* kráčeli jako temné postavy v samotě noci; subst. **obscūrum**, *ī, n.* temno, temnota: *noctis VT obscuro coeptae lucis T* v temnotě svítajícího dne; **b)** skrytý, tajný, utajený: *o. in ulva delitui V* potají, nepozorován jsem se skryl; *non iam obscuri suadentes T* ne již potají; *antrum O*; zastrčený: *taberna H*; o povaze člověka: uzavřený: *homo C, Tiberius, natura Domitiani T*; **c)** přenes. nejasný, temný, nezřetelný, nesrozumitelný: *oraculum, deorum natura, nomen sapientiae C, carmen O*; *spes C* nejistá; *o. fio H* stávám se nesrozumitelným; **d)** spec. neznámý: *benevolentia C, dictum C*; *fama obscura V* nedostatek slávy; *obscuris orti maioribus C* z neznámých, nízkého stavu, *obscuro loco natus C*; *index neque o. neque incertus C* ani nízký ani pochybný.

obsecrātiō, *ōnis, f.* [*obsecro*] **a)** zapřísahání, prosby: *prece et o. uti C*; **b)** veřejná modlitba: *obsecrationem constituere C, indicere L.*

ob-secrō, *āre, āvī, ātum* [*sacro*] zapřísahati, prositi: absol., alqm, s dvoj. acc. (*illud unum C*), *ut, ne*; jako vložka *obsecro te* = prosím (výraz zdvořil.).

ob-secundō, *āre, āvī, ātum* podporovati, býti příznivý: *venti Pompei voluntatibus C.*

obsequēns, *ntis* povolný, poslušný: *legiones nobis C, Persas obsequentiores fore Cu.*

obsequenter, adv. povolně, poslušně: *parere Plin*; *collegae o. facta L* z povolnosti k soudruhu.

obsequentia, *ae, f.* povolnost: *nimia Cs.*

obsequium, *iī, n.* [*obsequor*] povolnost, poslušnost, úslužnost: *o. et comitas C*; *o. tribuit alci alqd O*; *inter obsequia fortunae Cu* ježto štěstí mu bylo příznivo; *in o. paratus T* k úslužnosti, k službám ochoten; *o. desiderii Cu* vyplnění žádosti; *o. ventris H* (přílišná) povolnost vůči břichu.

ob-sequor, *ī, cūtus sum* **a)** býti po vůli, vyhověti někomu, býti poslušen někoho: *alci C*; v čem: de alqa re, ut, ne; **b)** oddávati se něčemu: *studiis N, irae Cu*; vzdáti se: *cupiditati C* (naproti *repugnare*).

ob-serō, *āre, āvī, ātum* [*sera*] na závoru zavříti, uzavříti: *aedificia L, portam Cu*; přenes. *obseratae aures H* nepřístupné prosbám.

ob-serō, *ere, sēvī, situm* [*sero*] osévati: *terra frugibus obserebatur C*; obyč. jen part. perf. **ob-situs**, *a, um* **a)** osetý, osázený; *rura obsita pomis O*; *campus Leontinus obsitus C*; **b)** pokrytý, plný: *Io saetis V, loca virgultis L* zarostlá; *variis frondibus H, obsitus squalore L*; *o. aevo V* léty bohatý; *terga cavis obsita conchis O* porostlá lasturami.

ob-servāns, *ntis* [part. praes. od *observo*] **a)** dbalý něčeho: *officiorum Plin*; **b)** vážící si: *tui, mei C.*

ob-servantia, *ae, f.* pozornost, uctivost: *observantiā alqm colere C, officia observantiamque diligere C* úslužnost a pozornost; *o. in regem L.*

observātiō, *ōnis, f.* [*observo*] pozorování: *siderum C*; *o., quae res prosint aut obsint C, diuturna C*; pečlivost, přesnost: *in bello movendo C.*

observitō, *āre, āvī,* — [frequ. k *observo*] pilně pozorovati: *motus stellarum C.*

ob-servō, *āre, āvī, ātum* **a)** pozorovati něco: dávati pozor na něco: *sidera O, signa C, vestigia V, iter Cs*; *haec oculis observans V* na to se díváje; *observatur animo L* tane na mysli; vnímati: *ipsae res observari animadvertique possunt C*; — zvl. číhati na něco: *multi eius occupationem observant C* číhají na čas, kdy jest zaměstnán; *tempus ulciscendi C*; **b)** hlídati: *greges O*; **c)** počítati: *dies natales Cs*; **d)** dbáti něčeho, zachovávati, šetřiti, bedlivě plniti něco: *leges C, imperium S, iudicium senatus Cs, auspicia sortesque T, neque signa neque ordines S*; *ut quaeque optime morata est, ita diligentissime observantur C*; **e)** ctiti, váţiti si: *alqm ut parentem C, peregrinum ut propinquum C, patronos hospitesque, tribules suos C.*

ob-ses, *sidis, mf.* [*obsideo*] **a)** rukojmí: *obsides accipere Cs, imperare C, dare Cs, retinere N*; *me accepta . . obside O* obdržev mne jako rukojmí; **b)** ručitel: *se eius rei obsidem fore N* on že za to ručí; *nuptiarum, coniugii O*; **c)** záruka: *habemus a Caesare sententiam tamquam obsidem voluntatis C, obsidem se animum eius habere L.*

obsessiō, *ōnis, f.* [*obsideo*] obležení, obklíčení, uzavření, blokáda: *templorum, Capitolii C, Gergoviae Cs.*

obsessor, *ōris, m.* [*obsideo*] oblehatel: *curiae C, Luceriae L*; *aquarum O* (o hadu) obyvatel.

ob-sideō, *ēre, sēdī, sessum* [*sedeo*] **a)** u něčeho, na něčem seděti: *Apollo umbilicum terrarum C* sídlo má ve středu země; **b)** obsazeno míti, zaujímati něco: *vias Cs, itinera Cu*; *corporibus omnis obsidetur locus C* každé místo tělem jest zaujímáno (= vše, co jest někde, musí míti tělo); *palus obsessa salictis O* porostlá, obrostlá; **c)** obklíčiti, oblehnouti: *urbem LCs, Uticam vallo Cs, patriam N*: *armis obsessus sum S* v branném zajetí jsem držán; **d)** v tíseň uváděti, tísniti, svírati: *omnibus rebus obsessi C* ve všeobecné jsouce tísni; *tribunatus obsessus C* omezený, zúžený, *tempus o. C* omezovati; *obsessae fauces V* sevřená (otokem) hrdla; **e)** číhati na něco: *stuprum C, rostra C* na řečníka.

obsidiālis, *e* [*obsidium*] n. **obsidionālis,** *e* oblehací: *corona* věnec z trávy dávaný vůdci, jenž jiné vysvobodil z obležení.

obsidiō, *ōnis, f.* **a)** obležení, uzavření, obklíčení: *obsidione urbes capere C, liberare N, in obsidione tenere N* ve stavu obležení; **b)** tíseň, hrozivé nebezpečí: *rem publ. obsidione liberare C.*

obsidium, *iī, n.* **a)** obležení: *o. solvere T obsidio subigere T*; **b)** záruka, rukojmí: *Meherdates obsidio nobis datus T.*

ob-sīdō, *ere, sēdī, sessum* obsaditi: *pontem S, Italos fines V*; *fauces V* průsmyk, úvoz; přenes. zaujmouti, na se vziti: *dictatura vim regiae potestatis C.*

obsignātor, *ōris, m.* svědek při závěti (přitiskující s podpisem svou pečeť): *testamenti C*, i absol.; ob. *litterarum C* pečetitel, podpisovatel.

ob-signō, *āre, āvī, ātum* pečetí opatřiti, pečetí potvrditi: *contra Scaurum . . . litteras C* žalobu proti S. jakožto spolužalobce; *testamentum CCs, tabellas C* protokol; zapečetiti (dopis) *litteras publico signo C, litteras anuli gemmā Cu*; obr. *tabellis obsignatis cum alqo agere C* na základě přesných dokladů, přísně ‚komisně'; *tabellas obsignare C* = akta uzavříti, věc prohlásiti za ujednanou.

ob-sistō, *ere, stitī,* — **a)** postaviti se proti někomu v cestu, cestu zastoupiti někomu: *alci abeunti L, cum ingredi vellet, armati obstiterunt L*; **b)** protiviti se, na odpor se postaviti: *remis obsistunt freta O, per me tibi obstiti C* sám jsem se ti postavil; *alci audaciter C, fortunae C*; kromě dat. vazby: Inf. (*in Herculem inquiri T*), ne (*ne perficeretur N*) i absol.

obs-olē-fīō, *fierī, factus sum* jen přenes. významu a platnosti pozbývati: *obsolefiebant dignitatis insignia C.*

obs-olēscō, *ere, olēvī,* — [srov. *adolesco*] opotřebovati se, zastarati: *obsolevit iam ista oratio C* váhy a ceny

pozbyla, z obyčeje vyšla; *virtus non obsolescit C* ceny nepozbývá; *gloria Cu, laus T.*

obs-olētē, adv. ošuměle: *o. vestitus C* v obnošený, vetchý šat oblečený.

obs-olētus, *a, um* a) obnošený: *vestis L, vestitus N, amiculum Cu*; o lidech: *o. venisti C* v obnošeném šatě; b) zpuchřelý, sešlý: *tectum H*; *caret obsoleti sordibus tecti H* prost jest plísně, nešvaru sešlé chatrče; c) opotřebovaný, špatný, obyčejný, sprostý: *gaudia L, mulier H, spolia Cu, populi honores N* bezcenné.

obsōnium, *ī, n.* [ὀψώνιον] příkrm, zákusek, zvl. ryby a zelenina: *o. comere H, ex qua obsonium haberet N*

obsōnō, *āre, āvī, ātum* [ὀψωνεῖν] jídlo, potraviny nakupovati: *Socrates ait se obsonare ambulando famem C* kupuje si procházkou důkladný hlad.

ob-stetrīx, *īcis, f.* [*obsistere*] porodní bába.

obstinātē, adv. vytrvale, tvrdošíjně, zatvrzele, umíněně: *alqd negare Cs, credere L, induruisse Plin* zatvrdil se.

obstinātiō, *ōnis, f.* pevnost: *sententiae C* pevné zásady; setrvávání při něčem, tvrdošíjnost: *inflexibilis Plin*; *taciturna N* tvrdošíjné mlčení; vytrvalost, stálost, *fidei T*; *o. viris feminisque par T* tvrdošíjný odpor.

obstinātus, *a, um* a) pevně odhodlaný, vytrvalý, pevný, nezlomný: *animus L* ‚tvrdá hlava'; *mens S, fides Iudaeorum T, pudicitia L*; ad alqd n. s inf.; *id certum obstinatumque est L* jest pevně rozhodnuto; b) tvrdošíjný, zatvrzelý: *aures H.*

ob-stinō, *āre, āvī, ātum* [srov. *destino*] pevně ustanoviti, umíniti si: *vincere L*; pevně trvati na něčem: *ad obtinendas iniquitates* (v. t.) *T.*

ob-stipēscō viz *obstupesco.*

ob-stipus, *a, um* [*stipo*] skloněný, sklopený: *caput H;* u *C* na stranu skloněný (o draku).

ob-stō, *āre, stitī, statūrus* státi v cestě, překážeti: *di quibus obstitit Ilium V = invisum fuit*; *obstantia claustra H*; *in obstantes plagas H* do naličených, nastražených sítí; *mundo terminus obstitit H = oppositus est, obstat* mezník stojící na konci světa; *meritum facto obstat L* zásluha mírnic staví se v cestu (jest důvodem polehčujícím); vazby: quominus, quin, ne, alci, alcl rei; pass. neos. *si non obtatur C* nestaví-li se kdo proti tomu, není-li odporu.

ob-strepō, *ere, uī, —* a) šuměti, zvučeti u něčeho, při něčem n. vstříc něčemu: *arbor obstrepit aquis Pr, mare Baiis H*; *portis L* hlučeti u bran: čím: *tympana raucis sonis O* zazvučeti, zazníti; *fontes lymphis obstrepunt manantibus H* vlnami plynoucími šumí (jemu vstříc); *nihil sensere obstrepente pluvia L* pro šumot deště; b) do řeči skákati, v řeči přerušovati, překřikovati: *certatim alter alteri obstrepere L* druh druhu o závod do řeči skákal; *omnes obstrepere S* všichni jej okřikovali; *obstrepunt cuncti Hermolao Cu*; *decemviro obstrepitur L = contio obstrepit* řeč jeho křikem přerušuje; c) překážeti, vaditi (o věcech): *obstrepebat metus Cu = obstabat*; *ira, conscientia Cu*; — při pass. též přech.: *locus, si non obstreperetur aquis O* kdyby tam neozýval se šumot vody; *res clamore obstrepuntur C* bývají ukřičeny.

ob-stringō, *ere, strīnxī, strictum* a) zavázati: *obstrictis aliis (ventis) H* spoutaje ostatní větry (do měchu); b) přenes. zavázati (si něčím): *alqm donis C, beneficio Cs C, officiis C, religione C, pactione C, sacramento Cu, foedere CT, matrimonio T* slibem manželství; c) ve šp. sm. zaplésti někoho do něčeho: *se parricidio C, nos nefario scelere Cs, periurio L, alqm societate scelerum T*; *aere alieno obstrictus L* po krk zadlužen.

obstrūctiō, *ōnis, f.* [*obstruo*] zatarasení, uzavření: *vitiorum parietibus C.*

obs-trūdō viz *obtrudo.*

ob-struō, *ere, xī, ctum* a) vystavěti (naproti něčemu): *murum pro diruto L, obstructa saxa O* hráz z balvanů; b) zastavěti: *se luminibus eius esse obstructurum minabatur C* že mu světlo zastaví (t. j. protější stavbou odejme); c) zastaviti, zatarasiti, uzavříti, nepřístupným učiniti: *iter Poenis vel corporibus suis C, portas Cs, aditus C, undas, orbem terrarum O*; přenes. *perfugia improborum C, cognitionem difficultatibus C* cestu k poznání zatarasiti;

obstructas mentes aperire T uzavřené, nepřístupné mysli přístupnými učiniti něčemu; *nares, aures V* zacpati.

obs-trūsus, *a, um* [*obtrudo*] lemovaný: *obstrusa carbasa pullo O* šaty černě lemované.

ob-stupe-faciō, *ere, fēcī*; pass. **fiō**, *fierī, factus sum* v údiv, úžas uvésti, omráčiti, omámiti alqm; *metus maerorem obstupefacit L* otupuje, přiblušuje.

ob-stupēscō, *ere, uī*, též *obstipesco* [inchoat. k *stupeo*] a) v úžas býti uveden, býti omráčen, ztrnouti: *terrore obstipuerant animi multitudinis L, bubulcus aspectu eius C; obstipui steteruntque comae V*; b) užasnouti: *sic obstipuerant C, obstipuit visu Aeneas V.*

ob-sum, *esse, obfuī, obfutūrus* škoditi, býti na škodu: alci alqd i absol.

ob-suō, *ere, suī, sūtum* zašíti: *caput maenae O.*

ob-surdēscō, *ere, duī*, — [*surdus*] sluchu pozbýti, ohluchnouti: *aures sonitu C*; přenes. *obsurdescimus C* sluchu pozbýváme = nechceme slyšeti.

ob-tegō, *ere, xī, ctum* a) pokrýti, zakrýti, skrýti: *vehiculum pellibus Cu*; *obtecta domus arboribus V* mezi stromy skrytý; přenes. *scelera verbis T* zakrývati, zahalovati; *nihil o. C* nic nezatajovati: *turpitudinem adulescentiae obscuritate C*; b) kryti = chrániti: *militum armis obtectus Cs, sui obtegens, in alios criminator T* sebe kryl, jiné osočoval.

ob-temperātiō, *ōnis, f.* poslušnost: *legibus C.*

ob-temperō, *āre, āvī, ātum* poslouchati, býti poslušen: alci, alci rei.

ob-tendō, *ere, tendī, tentum* [srov. *ostendo* z *ob(s)-tendo*] a) rozestříti, napnouti, natáhnouti proti něčemu něco: *munientibus coria Cu*; *pro viro nebulam V* v mrak zahaliti, pod. *nube diem T, obtenta nocte V* pod pláštěm noci; pass. *Britannia Germaniae obtenditur T* prostírá se proti G.; b) za výmluvu uváděti něco, vymlouvati se na něco, předstírati něco: *valetudinem corporis T, diversas fugae causas T.*

obtentus, *ūs, m.* [*obtendo*] a) prostření, rozestření něčeho proti něčemu: *obtentu frondis V* rozestřenými ratolestmi, rozestřevše ratolesti; b) zástěra, záminka: *cognominis L, obtentum habere T*; c) obestření, zahalení, zakrytí: *secundae res sunt vitiis obtentui S* bývají pláštěm, rouškou chyb.

ob-terō, *ere, trīvī, trītum* a) rozmačkati, rozšlapati: *obtriti sunt plures L* (t. slony), *hostem equitatus obterit C, pedibus obtriti Cu*; b) potříti, zničiti: *primo impetu Cu*; *in angustiis portarum L, alam prope universam obtriverat T*; c) přenes. v niveč uvésti, snížiti, významu ubrati: *laudem imperatoriam C, calumniam C, laudem virtutis N, res Philippi Cu, artem extispicum C.*

ob-testātiō, *ōnis, f.* zapřísahání, prošení, prosby: *o. tibicinis C* slavnostní vzývání bohů za průvodu flétny.

ob-testor, *ārī, ātus sum* a) za svědka bráti, jako svědkem se dokládati, dovolávati se: *necessitudinem nostram C, sacra regni T; patriam, deos C*; b) zapřísahati, snažně prositi: *lacrimans obtestatur per amicitiam S* zapřísahá při přátelství; *per omnes deos C*; vazba: nezávislý imperativ, ut, ne.

ob-texō, *ere, uī, textus* (tkaninou obtáhnouti) pokrýti: *caelum umbrā obtexitur V* zatahuje se.

ob-ticēscō, *ere, uī*, — [*taceo*] odmlčeti se, umlknouti; jen perf. *chorus turpiter obticuit H.*

ob-tineō, *ēre, uī, tentum* [*teneo*] a) držeti, v držení míti, zaujímati něco: *partem Galliae Cs, Italiam L, Africam N, provinciam L, spatium Cu*; vo voj. míti obsazen: *ripam Cu, castra, vada Cs*; přenes. *regnum Cs, summum magistratum Cs* zastávati; *ea fama plerosque obtinet S* má nejvíce stoupenců; *principatum N* zaujímati přední místo = *principem locum Cs*; *numerum deorum obtinent stellae C* platí za bohy; pod. *proverbii locum C* míti platnost, význam přísloví; b) podržeti, udržeti: *auctoritatem in perpetuum C, fama obtinuit L* pověst dochovala; *nulla pro socia obtinet S* žádná neplatí za družku života; *silentium o. L* v mlčení setrvati; uhájiti, ubrániti: *cum pubem in arcem obtinendam avocasset L* k uhájení; *vitam C*; *spes obtinendae veritatis C* naděje, že pravdě dopomůže k vítězství; *ius contra alqm C, causam apud Cae*

sarem Cs svého práva uhájiti; dokázati; α) ob.: *obtinuit, ut accusaret LT* dokázal (= způsobil), že; β) tvrzení: *duas contrarias sententias C, mendacium C, si minus id poteris obtinere C*; c) v držení atp. dostati, obdržeti: *Siciliam N, hereditatem C*; získati, nabýti: *spes per Helvetios regni obtinendi Cs, rem Cs* vrchu nabýti, zvítěziti, *litem o. C* vyhráti; *statum dignitatis non obtinebam S* důstojného postavení dojíti jsem nemohl.

ob-tingō, *ere, tigī, —* [*tango*] a) dostati se, připadnouti: *aquaria provincia C, Cato quaestor obtigit Africano consuli N*; *quod cuique obtigit, id teneat C*; b) potkati, státi se: *si quid obtigerit C* přihodí-li se mi něco (lidského).

ob-torpēscō, *ere, puī, —* [inchoat. k *torpeo*] ztrnouti, zdřevěněti: *manus CL*; přenes. *pavore L, contio obtorpuit Cu.*

ob-torqueō, *ēre, torsī, tortum* skrouti, zakroutiti: *obtorti circulus auri V* kroužek ze stočeného zlata = zlatý řetěz; *collum L, gulam C.*

obtrectātiō, *ōnis, f.* [*obtrecto*] zlehčování, nepřízeň, závist; *nonnullorum* (subj.) *virtutis* (obj.) *o. N, laudis Cs, gloriae L, adversus alqm L erga alqm T*; *nec id Rutilio obtrectationi fuit T* nevzali mu to za zlé.

obtrectātor, *ōris, m.* zlehčovatel, nepříznivec, závistník: *invidi atque obtrectatores C, o. atque adversarii C*, alcis rei.

ob-trectō, *āre, āvī, ātum* [*tracto*] a) naproti něčemu pracovati, sočiti: *obtrectarunt inter se N* byli soky; *legi o. C* bojovati proti; *quo mihi etiam indignius videtur obtrectatum esse C* že bylo zlovolně sočeno, jedáno proti mně; b) zlehčovati někoho, něco: *invicem se obtrectaverunt T*; *laudibus alcis L*, avšak též *eius obtrectare laudes voluit L.*

ob-trūdō, *ere, sī, sum* vraziti, naraziti; v klass. jen part. **obtrūsus**, *a, um* olemovaný.

ob-truncō, *āre, āvī, ātum* [*truncus*] pův. osekati, ořezati, pak skáti, zabíti: *alqm incautum V, cervos ferro V, regem L*; *hostes S* pobíti, porubati.

ob-tundō, *ere, tudī, tūnsum* a *tūsum* a) rozbíti (vl. tlouci proti něčemu): *os Pl*; b) tlučením otupiti: *obtunsus vomer V, telum O*; c) přenes. otupiti, seslabiti: *aures C, mentem C, aegritudinem C* (vl. hrot ulomiti) mírniti; *vocem L* učiniti chraptivým, zlomiti; d) obtěžovati: *non obtundam diutius C* nebudu déle obtěžovati; *neque ego obtundam L*; part. perf.

obtūnsus a **obtūsus**, *a, um* a) otupený, tupý: *pugio T, vomer V*; b) přenes. tupý, seslabený, slabý: *acies stellis V, stomachus Plin*; *aures H* ohlušené; *animi acies C, animi vigor L, pectora V* bezcitná; *quid potest dici obtusius? C* hloupějšího.

ob-turbō, *āre, āvī, —* pův. zkaliti; pak v nepořádek, ve zmatek uvésti: *equus territus occurrentes obturbavit T, hostes denso agmine T*; přerušovati, rušiti: *Apronius militum vocibus obturbabatur T*; též absol. naproti hlučeti.

ob-tūrō, *āre, āvī, ātum* [snad od *τυρός*] zacpati, ucpati (mazem) něco; přenes. *aures H* = nechtíti slyšeti.

obtūsus viz *obtunsus.*

ob-tūtus, *ūs, m.* [*ob-tueor*] a) pohled: *oculorum C*; *obtutu defixa tenet ora V* trna zrak drží sklopený; *obtutum figere C* zrak upříti; b) zírání na něco, pozorování něčeho: *in o. malorum O* při pohledu na . . .

ob-umbrō, *āre, āvī, ātum* a) stínem pokrýti, zastíniti něco: *aethera telis V*; *coma humeros O, oleaster vestibulum V, obumbratus amnis Cu* (platany) zastíněný, ve stínu; b) přenes. zatemniti: *nomina obscura T*; c) pláštěm zastírati, zatajovati, okrašlovati: *crimen O*; d) chrániti jako strom: *Turnum reginae nomen V.*

ob-uncus, *a, um* zahnutý, zakřivený: *rostrum V, pedes O.*

ob-ustus, *a, um* napálený (na konci): *sudes V*; *glebae gelu O* mrazem opálené, jinovatkou pokryté.

ob-vallō, *āre, āvī, ātum* náspem obehnati. jen přenes.: *eum locum, quem nobilitas praesidiis firmatum atque omni ratione obvallatum tenebat C* úřad, jejž šlechta držela jakoby náspem obehnaný.

ob-veniō, *īre, vēnī, ventum* a) dostaviti se: *in tempore pugnae L*; b) státi se, přihoditi se, nastati: *occasio irae explendae Cu* nahodila se; *consuli vitium L* (při auspicích); c) dostati se, při-

padnouti: *hereditas alci Plin*; *Sicilia Verri C.*

ob-versor, *ārī, ātus sum* a) sem tam se pohybovati, prohánět se, ukazovati se: *in urbe T, in foro L, transfugae Carthaginī L*; b) tanouti: *animo C* na mysli, *ante oculos C, oculis L* před očima; ukazovati se, jeviti se: *in somnis L.*

ob-vertō, *ere, tī, sum* obrátiti proti něčemu: *arcus in alqm O*; *pelago proras V*; *terga obvertere axi V* zády se obrátiti k pólu; *cornua obvertimus* (sc. *pelago*) *antemnarum V* rohy ráhen (opatřených plachtami) obracíme k moři; *remos pendentes lateri o. O* k boku lodnímu přitáhnouti; med. *obverti* obrátiti se: *in hostem L*; přenes. *Antonio obversa militum studia L* k A přiklonila se přízeň vojska.

ob-viam, adv. vstříc, naproti; ve sm. dob. i šp.: *o. ire, procedere, prodire* alci *SC* vstříc jíti někomu; *o. fieri* alci *C* potkati někoho; zvl. naproti se stavěti něčemu: *cupiditati hominum o. ire C*; odpomáhati něčemu: *infecunditati terrae o. iit T* hleděl odpomoci; překaziti, zamezíti: *fraudibus o. itum T, sceleri S, timori T.*

ob-vius, *a, um* a) naproti, vstříc jdoucí, přicházející: *o. ei erat C, factus est L* potkal jej; *o. ire Cu se ferre V* jíti vstříc; *Romulus se mihi obvium dedit L* (naproti) se mi zjevil; *o. honoris causa procedit S* šel mu vstříc, aby mu tím vzdal poctu; *legiones obvias habuit extra castra T* potkal legie před táborem; *labentibus o. undis carpe viam O* jdi proti proudu; *obvii caedebantur Cu* kdo přišel do cesty byl skolen; v cestě stojící: *montes N, castra L, arbor V*; b) po ruce jsoucí: *quidquid obvium erat, arripiunt Cu, obvias opes deferre deis T*; c) vydaný, vystavený: *ventorum furiis V*; d) nepřátelsky vstříc jdoucí: *Iugurthae o. procedit S, subit o. hastā V*; přátelsky ochotný, laskavý: *homo Plin*; *obvia comitas T.*

ob-volvō, *ere, volvī, volūtum* a) zahaliti: *caput CLCu*; b) obaliti: *fax obvoluta sanguine C*; c) přenes. *vitium verbis decoris H* zastírati, zakrývati.

oc-caecō, *āre, āvī, ātum* a) oslepiti: *hostem pulvere L*; b) zaslepiti: *stultitiā, cupiditate occaecatus C, occaecat animos fortuna L*; c) zakrýti: *semen occaecatum C.*

oc-callēscō, *ere, callŭī,* — [inchoat. ke *calleo*] a) tvrdou kůží dostávati, tvrdnouti: *os occallescit rostro O* = tvrdnou v rypák; b) přenes. citu pozbýti: *iam prorsus occalui C.*

oc-canō, *ere, uī,* — zatroubiti: *Sentius occanere cornua tubasque iussit T* zatroubiti na rohy a polnice.

occāsiō, *ōnis, f.* [*occido*] příležitost; k čemu alcis rei: *calumniae C, liberandae Graeciae N*; ad alqd: *ad Asiam occupandam C*; *per occasionem L, occasione datā N, oblatā C* při (vhodné) příležitosti: *Antemnatum exercitus per occasionem ac solitudinem . . . incursionem facit L* za příležitosti dané opuštěností (města); naproti *proelium* znamená *occasio* přepadení.

occāsus, *ūs, m.* [*occido*] a) západ těles nebes.: *Mariae V, solis Cs SL*; jako světová strana: *inter occasum solis et septemtriones Cs* na severozápad; *vertor in occasum Cat*; *prospicit occasūs O* hledí v před ke krajům západním; b) zánik, konec, pád: *rei publicae C*; *hoc solabar occasum Troiae V* tím mírnila jsem, smiřovala jsem se se záhubou Troje; — spec. smrt: *post L. Aelii occasum C.*

occātiō, *ōnis, f.* [*occo*] vláčení.

occidēns, *ntis, m.* [vl. part. praes. od *occido*, sc. *sol*] západ jako světová strana i jako země.

occīdiō, *ōnis, f.* [*occīdo*] porubání, zahlazení, zničení: *copias occidione occidere C* úplně potříti; *cuncta occidioni dantur T* vše jest pobito.

1. oc-cidō, *ere, cidī, —, cāsūrus* [*cado*] a) padati: *alii super alios L*; b) zapadati: *nondum omnium dierum sol occidit L*; c) padnouti, zemříti, zajíti: *occidimus O* jest po nás; *sperans . . . hostium saevitiā facile eum occasurum S* že snadno smrt najde; *minimo occidit ille vulnere O* zemřel, padl ranou nejmenší; též pass. *occidit ab Achille O* byl zabit, *occidit ferro V*; d) zaniknouti (o věcech): *spes omnis H, nomen populi Romani C, sacrorum memoria C.*

2. oc-cīdō, *ere, cīdī, cīsum* [*caedo*] a) k zemi sraziti, zabíti, usmrtiti někoho alqm; *copias C* pobíti; *occisi, orum m.* zabití;

invitum qui servat, idem facit occidenti H jako kdyby jej zabíjel; *occidit legendo (recitator) H* čtením usmrtí, do smrti nčte; **b)** přenes. *pol, me occidistis, amici H* učinili jste nejnešťastnějším člověkem; *occidis (me) saepe rogando H* mučíš.

occiduus, *a, um* **a)** zapadající: *sol O*; **b)** západní: *aquae O*; **c)** zániku, smrti blízký: *senecta O.*

oc-cinō, *ere, cinuī, —* [*cano*] výstražně zpívati, krákati (o ptácích); *avis, corvus L.*

oc-cipiō, *ere, cēpī, ceptum* [*capio*] **a)** přech. začíti, podniknouti něco: *magistratum L* nastoupiti; *armentum agere occepit L*; **b)** nepřech. *hiems occipiebat* T začínala.

occīsiō, *ōnis, f.* [*occīdo*] zabití, usmrcení: *caedes et o. C.*

oc-clūdō, *ere, sī, sum* [*claudo*] zavříti: *tabernas C*; přenes. *nihil domi est occlusum C.*

occō, *āre, āvī, ātum* [*occa* brány, srov. něm. Egge] vláčeti: *agrum, segetem H.*

oc-cubō, *āre, uī, —, itūrus* mrtev ležeti: *ad tumulum, quo occubat Hector V.*

oc-culcō, *āre, āvī, ātum* [*calco*] rozšlapati: *elephanti signa L.*

oc-culō, *ere, uī, tum* [*ob* a *celo*] **a)** skrýti, zakrýti: *virgulta terrā V, aëra nubibus O, silva occulit feras O*; **b)** přenes. skrýti = zatajiti: *suam fortunam N, narratum T.*

occultātiō, *ōnis, f.* [*occulto*] skrývání se: *occultatione tutari C*; zatajování: *rei Cs.*

occultātor, *ōris, m.* ukrývač, skrývač, přechovavač: *locus o. et receptor latronum C* místo vrahy obyčejně skrývající a přechovávající.

occultē, adv. tajně, potají, skrytě: *pervenire C, constituere inter se Cs, facere C, labi O*; *id fieri potuit occultius C* to se mohlo státi nepozorovaněji; *castra, quam potest occultissime locat L* pokud možno nejvíce potají.

occultō, adv. viz *occultus.*

oc-cultō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *occulo*] skrývati, zatajovati, tajiti: *boves silvis O, fugam Cs, causam erroris C, se latebris C*; *occultari* skrývati se; předmět vyjádř. též nepř. ot. n. větou relat.

occultus, *a, um* [vl. part. perf. od *occulo*] **a)** skrytý, tajný: *callis V, scuta C, coetus C, insidiae C, amores O, delicta S, spes T, occultum faenus H* skrytý a nedovolený úrok; *crescit arbor occulto aevo H* stromu přibývá nepozorovaně věku; *inter occultum stellae . . . polum O* skrytý = jižní pól; subst. **occultum,** *ī, n.* skrytost, plur. skrytá místa, přenes. tajnosti: *occulta saltuum T*; *servis occulta credere C*; *in occulto esse L* v tajnosti býti; *in o. colloqui L* potají; *ex occulto L* tajně = *per occultum T*; **b)** o člověku: uzavřený: *homo C, ab occultis hominibus cavere L*; s gen.: *o. odii, consilii T* tající svou nenávist, záměr.

oc-cumbō, *ere, cubuī, itum* padnouti, klesnouti mrtev: *o. mortem L* zemříti = *o. morte C* = *morti V, neci O*; absol. *occubuissem C, ne ferro occumbere posset O* aby nemohl býti zabit . . .; *Alexandri ense Cu.*

occupātiō, *ōnis, f.* [*occupo*] **a)** obsazení, zaujetí něčeho: *fori C, sunt privata vetere occupatione C*; **b)** zaměstnání: *maximis occupationibus impediri C*; *multi occupationem eius observant* (v. t.) *C.*

occupātus, *a, um* [vl. part. perf. od *occupo*] zaměstnaný: absol., in s gerund., in re; ost. viz *occupo.*

oc-cupō, *āre, āvī, ātum* [*capio,* srov. *au-cupor*] **I a)** obsaditi, zaujmouti: *Thermophylas N, loca superiora Cs, Anconam cohortibus Cs, curiam armatis hominibus C*; **b)** zaujmouti = naplniti něčím: *urbem aedificiis Cu, aream fundamentis L, quantum soli castris L*; *Tyrrhenum mare caementis H, templa tricliniis Hirt*; **c)** zmocniti se, v držení vzíti, ve svou moc uvésti: *regnum CsL, naves Cs, Italiam C, tantum agri, quantum . . . H*; *honores H* dosíci; *aditum V, occupa portum H* hleď dostihnouti; *Phaëthon currum occupat O* vyšvihne se na vůz; spec. člověka se zmocniti, přepadnouti, napadnouti: *alqm L, Lyncea gladio occupat V* napadne; *occupat aversum O* napadne od zadu; *Celer occupat ausum O* schvátí smělce; *Ebuso occupat flammis V* mrští mu oheň do tváře; o zvíř.: *feram o. Cu* chytiti; obr. *ut (te)*

pueros docentem occupet senectus H že tě stihne stáří; pod. *mors hominem occupat Cu*; **d)** přenes. o věc. abstr. zmocniti se, napadnouti: *timor exercitum Cs, mentes Siculorum superstitio C, pavor animos L, pallor occupat ora V* bledost rozloží se po tváři; *luctu occupari L* v smutek býti pohřížen; *fama occupat aures V* dojde k sluchu, naplní sluch; **e)** zaměstnati: zaneprázdniti: *fortium virorum manus Cu, in patria delenda occupari C, agendo L* býti zaneprázdněn, zabrán do ...; *occupat res hominum cogitationes L*; **f)** o penězích: uložiti: *pecunias occuparat apud populos C*; *magnae res aguntur in vestris vectigalibus occupatae C* jde o značný majetek uložený ve vašich daních; **II** pospíšiti si, předejíti, předstihnouti někoho, dříve začíti něco: *numquid vis? occupo H* předejdu jej (otázkou); *occupat Alcides O* předstihne jej; *occupat in agrum Sabinum transire L* učiní dříve (první) vpád do území sabinského; *Fidenates occupant bellum facere L* dříve válku začnou; *occupavit Scipio Padum traicere L* pospíšil si s přechodem Pádu; též předejíti něco: *nisi solis ortum incolae occupaverint C* nepřispíší-li si obyvatelé před východem slunce.

oc-currō, *ere, currī, cursum* **a)** běžeti, spěchati naproti, vstříc; potkati někoho: *rex Anius occurrit V* spěchá vstříc; *occurram ei in triviis H* budu nadbíhati; *si curatus capillos occurri, rides H* kolikrátkoli tě potkám; *equites hostibus occurrebant Cs* setkávali se s ..., natrefovali nepřátele; *Caesari occurrit Cs* Caesara natrefil; setkal se s Caesarem; o věcech: *nulla arbor occurrit Cu* neobjevil se, nenaskytl se; *multis locis silex occurrebat L* vyskytoval se; *speciem hominis occurrere C* že se nevyskytuje jiná podoba než lidská; *nulla occurrit tellus V* žádná se neobjevovala země; **b)** ve sm. nepřátels. napadnouti někoho, udeřiti na někoho: *occurrit ex adverso instructa acies L*; *adverso occurrit viro vir V, telis occurrere virginis V* postaviti se vstříc zbraní; neos. *ad undecimum lapidem occursum est L* srážka se stala u 11. milníku; na něco naraziti: *signis Cs*; **c)** namanouti se k něčemu, býti přítomen něčemu, dostati se k něčemu: *ut concilio (ad concilium) occurrerent legati, iter acceleravunt L*; *neutri proelio L*; *in aliam civitatem C* do jiné obce odejíti; *ne in gravius bellum occurreret Cs* aby se nedostal, neuběhl v obtížnější válku; **d)** na odpor se postaviti, odporovati: *eius consiliis C*, zvl. v řeči: *dictis* (abl.) *alci o. V*; *alcis orationi T*; *occurritur a nobis C* činíme námitku, namítneme; *occurretur enim, sicut occursum est C* bude jim učiněna námitka, jakož skutečně byla učiněna; **e)** předejíti něco, zameziti, něco, odpomoci něčemu: *Catilinae consiliis C, malevolentiae C, satietati aurium C*; vyhověti: *occurram exspectationi vestrae* **f)** o vnímání a myšlení: objeviti se, vyvstati: *oculis Cu* před očima; *occurram occulis intumulata tuis O* zjevím se nepohřbena tvému zraku; *in mentem, menti occurrit alqd C* napadá (mne) něco, přichází na mysl; absol. *tu occurrebas C = in mentem veniebas*; *non occurrit ulli aliud exemplum? C* nenapadá nikoho (nikomu) jiný příklad? *utrisque ad animum occurrit* s acc. c. inf. *Cs* oba napadne myšlenka, že ...

oc-cursātiō, *ōnis, f.* vl. ‚přicházení vstříc': *facilis est illa o. et blanditia popularis C* ona lichotivá náklonnost, úslužnost lidu; *occursationes vestrae C* blahopřejné projevy.

oc-cursō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *occurro*] **a)** potkávati, jíti naproti: *capro V, fugientibus T*; **b)** napadati, útočiti: *gladio Cs*; *occursantes S* odpůrci; **c)** blížiti se, přicházeti: *portis L*; **d)** napadati, na mysl přicházeti: *occursant animo mea scripta Plin, verba Plin.*

occursus, *ūs, m.* [*occurro*] **a)** setkání, potkání se: *alcis occursum vitare, declinare T* někomu se vyhnouti; *stipitis o. O* náraz; **b)** běžení naproti: *lupi occursu fecere metum O* vlci vstříc vyběhše; **c)** přiběhnutí: *occursu militum obsaeptus L* vojíny přichvátavšími.

Ōceanus, *ī, m.* [Ὠκεανός] okeán, moře dle představy starých celou zemi obtékající; *Oceani ostium C* = úžina gibraltarská; *mare Oceanum Cs T*; personif. jako bůh Okeanos, syn Nebe a Země, manžel

Tethydin, otec okeanoven: **Ōceanītis,** *idis. f.* [Ὠκεανῖτις] víla mořská.

ocellus, *ī, m.* [demin. od *oculus*] očko; obr. *ocelli Italiae C; Sirmio, insularum ocelle Cat* = drahokame mezi ostrovy.

Ocelum, *ī, n.* město Graiocelů v grajských Alpách záp. od Turina.

Ochus, *ī, m.* [Ὦχος] 1) příjm. krále Artaxerxa III.; 2) syn Dareiův.

ōcior, *us,* superl. **ōcissimus** rychlejší, hbitější: *o. cervis II, puppis V, o. ventis V.*

ōciter, adv., komp. *ōcius,* superl. *ōcissimē* [srov. *ὀκνα*] rychle, hbitě: *ire V. surgere O, serius ocius H* dříve nebo později; *ocius torquens hastile V* rychleji (než domyslil), velmi rychle; *dent ocius omnes poenas O* ihned (= čím dříve, tím lépe); *ocius omnes parent V* chutě; *nemo oleum fert ocius? H* = hned; *angulus iste feret piper et tus ocius uvā H* spíše než hrozny.

Ocnus, *ī, m.* [Ὄκνος] zakladatel Mantue.

ocrea, *ae, f.* holeň, holínka, plechovice.

ocreātus, *a, um* holínkou opatřený (o loveích) *H.*

Ocriculum, *ī, n.* [*ocris* kamenitá hora] město v Umbrii, nyn. *Otricoli*; adj. **Ocriculānus,** *a, um* okrikolský: *villa C*; obyv. **Ocriculānī,** *ōrum, m.* Okrikulané.

Ocrīsia (Ocrēsia), *ae, f.* matka Servia Tullia.

octaphoros, *on* [*ὀκτώ, φέρω*] osmi nosiči nesený: *lectica C*; subst. **octaphoron,** *ī, n.* nosítka osmi nosiči nesená.

Octāvius, *a* rod řím. 1) *Cn. O.* velitel za 2. války punské, bojoval 202 u Zamy; 2) *Cn. O.* velitel r. 168 proti Perseovi; 3) *M. O.* za války obč. stoupenec Pompejův; 4) *Cn. O.* spolukonsul a protivník Cinnův r. 87; od něho *Octaviānum bellum C* a *Octavianus dies C* (*quo L. Cinna et Cn. Octavius magnam civium stragem ediderunt*); 5) *Cn. O. Rufus,* quaestor r. 107; 6) *C. O.* vítěz r. 62 nad zbytky vojska otroků, otec 7) *C. O.* Thurina, jenž jako adopt. syn Caesarův jmenoval se *C. Iulius Caesar Octavianus,* pozd. *Augustus* * 63, † 14 po Kr.; 8) sestra jeho *Octavia,* manželka Marcellova, potom Antoniova; 9) *Octavia,* dcera Klaudia a Messaliny, zasn. s Neronem; 10) *O. Musa,* dějepisec za doby Horatiovy.

octāvus, *a, um,* [*octo,* srov. *ὄγδοος*] osmý; *hora C* 2. hod. odpol.; *octavi ordines Cs* osmá kohorta legie; *ager efficit cum octavo* (sc. *grano*) *C* nese osmeronásobně; *o. sapientum H* (jako osmý přistupující k 7 mudrcům); **octāvum,** adv. po osmé: *tribuni refecti L.*

octiēs, adv. osmkrát.

octingentī, *ae, a* osm set; **octingentēsimus,** *a, um* osmistý.

octi-pes, *pedis* osminohý: *cancer PrO.*

octō [srov *ὀκτώ,* osm, acht] osm.

Octōber, *bris, m.* říjen; jako adj. *Calendis Octobribus C* 1. října.

Octōdūrus, *ī, m.* osada v Gallii Narbonské, nyn. Martignac.

octōgēnārius, *a, um*: *pater Plin* osmdesátiletý.

octōgēnī, *ae, a* po osmdesáti: *aeris* (v. t.) *octogeni bini L.*

Octōgēsa, *ae, f.* město v Hispanii u Ebra.

octōgēsimus, *a, um* osmdesátý: *annus C.*

octōgiēs, osmdesátkrát.

octōgintā osmdesát.

octō-iugis, *e* [*iugum*] osmispřežní, u *L* též osm: *nunc iam octoiuges ad imperia ire* osm tribunů vojens.

octōnī, *ae, a* [*octo*] po osmi: *ordines Cs, milia peditum L*; *octonos referentes idibus aeris H* (sc. *nummos*) po osmi assech, ‚měďácích'.

octuplicātus, *a, um* [**octu-plex*] osmeronásobný: *census L.*

octuplus, *a, um* [srov. *ὀκταπλοῦς*] osminásobný: *pars C*; **octuplum** *ī, n.* osmeronásobný obnos, cena, pokuta: *octupli damnare C, indicium in o. C* odsouzení k osmeronásobné pokutě.

oct-ussibus (*octo assibus*) za 8 assů: *oryza o empta H.*

oculus, *ī, m.* [srov. čes. oko, řec. *ὄσσε* z **óκ-jε,* něm. Auge] a) oko: *natura oculos membranis tenuissimis vestivit C*; *oculis cernere N* na vlastní oči; *in oculis, ante oculos alcis CsL* před očima, před zrakem něčím, u přítomnosti někoho; *res ante oculos posita est C* jest zřejmá, jasná; *quae oculis subiciebantur L* co se zraku naskytalo;

oculos alci auferre L otevřeně oklamati někoho; *in oculis alcis esse C* býti oblíben u někoho; *oculis alqm ferre V* milovati („na rukou nositi“); **b)** meton. zrak: *amittere oculos Cs* zraku pozbýti = *oculos perdere C*; *veloci oculo percurre H* rychlým, zběžným pohledem; **c)** očko na rostlině, pupen: *oculos imponere V* stromy očkovati, roubovati; **d)** přenes. = věc nejvzácnější: (*Carthaginem et Corinthum*) *illos oculos orae maritimae effodere C.*

Ōcypetē, *ēs, f.* [Ὠκυπέτη rychloletá] jm. jedné z harpyjí.

Ōcyrhoē, *ēs, f.* [Ὠκυρόη rychlotoká] dcera Cheironova v klisnu proměněná.

ōdī, *isse, ōsus, ōsūrus* [snad k *odor*, pův. ucítil jsem, cítím něco páchnoucího] míti odpor k něčemu, nenáviděti: *odi profanum volgus H; incred lus odi H* nestojím o to; *quae modo voverat, odit O* nedbá o to.

odiōsē, adv. protivně: *dicere C.*

odiōsus, *a, um* [*odium*] nenáviděný, protivný, odporný *genus hominum C; odiosum est carere C* = jest nepříjemno, obtížno.

odium, *ī, n.* [srov. *odi*] **a)** odpor, hnus, nenávist, záští: *in alq. C, alcis O, alcis rei T; in odio* n. *odio esse apud alqm C* býti nenáviděn někým; s gen. subj. *o. ingratae civitatis N,* s gen. obj. *tyranni N* proti t.; *o. vestrum L* proti vám; *decemvirale L* proti decemv.; *odio suarum rerum S* z nelibosti nad svým stavem; *dum poenas odio per vim festinat inulto H* k vůli neukojené pomstychtivosti; *alqm odiis exercere V* nenávistí stíhati; **b)** protivné, odporné chování: *quod erat o.! quae superbia! C; odio et strepitu senatūs C* odporem; **c)** nenáviděná osoba: *Antonius insigne o. hominum C.*

odor, *ōris, m.* [sr. ὀδμή] **a)** zápach vůbec: *notus o. V, omnis C, croceus V*; **b)** zápach příjemný, vůně: *violaria spargunt odorem H, florum C, unguentorum C*; **c)** zápach nepříjemný, smrad: *taeterrimus C, locus odore foedus S; cum odor . . . subegerat S* zkažený vzduch; *ater o. V* pára; **d)** konkr. *odores* voňavky, vonné masti: *ne deferar in vicum vendentem odores H, liquidi o. H, vetus ara multo fumat odore H* kadidlem; *ture, odoribus incensis C*; **e)** přenes. čich, větření, tušení něčeho: *hominum furta odore persequi C.*

odōrātiō, *ōnis, f.* [*odoror*] čichání.

odōrātus, *ūs, m.* [*odoror*] čichání; čich jako smysl.

odōri-fer, *a, um* **a)** vonný, vůni šířící: *lances Pr, panacea V*; **b)** voňavky vyrábějící: *gens O* = Peršané.

odōrō, *āre, āvī, ātum* [*odor*] vonným učiniti, navoněti: *aëra fumis O*; part. perf. pass. **odōrātus,** *a, um* navoněný (naparfumovaný): *capilli H, comae O*; vonný, vonící: *cedrus V, herbae O, xystus violis o. Plin* fialkami vonící.

odōror, *ārī, ātus sum* **a)** vůni čichati: *cibum H*; **b)** přenes. (jako pes) čenichati, větřiti: *decemviratum C*, vypátrati, vyčenichati: *omnia C, ingressus tuos C, voluptates C*; **c)** přičichnouti k něčemu (povrchně): *philosophiam T.*

odōrus, *a, um* [*odor*] **a)** vonný, vonící: *flos O*; **b)** čenichající, větřící: *odora canum vis V.*

Odrysae, *ārum, m.* Odrysové, thracký kmen na hor. Hebru; adj. **Odrysius,** *a, um* = thrácký: *rex O*; **Odrysiī,** *ōrum, m. O* = Thrákové, sing. *Odrysius O* = Polymestor.

Odyssēa, *ae, f.* Odyssea **a)** báseň Homérova; **b)** překlad její od Livia Andronika; **c)** mys na již. cípu Sicilie: *esse naves in portu Odysseae C.*

Oeagrus, *ī, m.* [Οἴαγρος] král thrácký, otec Orfeův; adj. **Oeagrius,** *a, um* = thrácký: *Hebrus V, Haemus O.*

Oebalus, *ī, m.* [Οἴβαλος] otec Tyndareův, děd Helenin, král spartský; odt. **Oebalidēs,** *ae, m.* potomek Oibalův = Spartan: *laberis, Oebalide O* = *Hyacinthe*; **Oebalidae,** *ārum, m.* = Kastor a Pollux; **Oebalis,** *idis, f.* Oibalovna = Helena; *Oebalides matres O* = sabinské (pon. Sabinové odvozovali svůj původ ze Sparty); adj. **Oebalius,** *a, um* oibalský, spartský: *vulnus O* = Hyakinthova; sabinský: *Titus O*; subst.

Oebalia, *ae, f.* starý název Tarenta (pon. Spartany osazen).

Oechalia, *ae, f.* [Οἰχαλία] město na Euboi: odt. **Oechalis,** *idis, f.* Oichalianka, Euboianka.

Oecleûs, *eī,* [Οἰκλεύς] otec Amfiaraův, jenž odt. **Oeclidēs,** *ae, m.* [Οἰκλείδης].

oeconomicus, ī, *m.* [οἰκονομικός] „hospodář", spis Xenofontův.

Oedipus, *podis*, *m.* [Οἰδίπους] též *Oedipī*, *um*, ō Oidipus, syn Laiův a Iokastin; název tragoedie Sofokleovy (*O. Coloneus C*).

Oenéūs, *eōs*, *eī*, *m.* [Οἰνεύς] král kalydonský, otec Meleagrův, Tydeův a Deianeiřin; adj. **Oenēĭus**, *a*, *um* a **Oenēus**, *a*, *um*: *agri O*; **Oenīdēs**, *ae*, *m.* [Οἰνείδης] Oineovec 1. Meleager, 2. Diomedes.

Oeniadae, *ārum*, *m.* [Οἰνιάδαι] národ v Akarnanii.

Oenomaus, ī, *m.* [Οἰνόμαος] král elidský, otec Hippodamein.

Oenōnē, *ēs*, *f.* [Οἰνώνη] nymfa ve Frygii, milenka Paridova.

oenophorum, ī, *n.* [οἰνοφόρον] koš na víno.

Oenopia, *ae*, *f.* [Οἰνοπία] starý název Aiginy; adj. **Oenopius**, *a*, *um* aiginský: *muri O.*

Oenōtrus, ī, *m.* dle pověsti král sabinský; adj. **Oenōtrius**, *a*, *um* = italský: *tellus V* a **Oenōtrus**, *a*, *um* oenotrijský (*Oenotria* jihových. část Italie): *viri V.*

oenus starolat. m. *unus.*

Oenūs, *untis*, *m.* říčka v Lakonii již. od Sparty.

oestrus, ī, *m.* [οἶστρος] střeček, ovád.

oesus starolat. m. *usus.*

Oeta, *ae* n. **Oetē**, *ēs*, *f.* [Οἴτη] Oita, horstvo mezi malijským zálivem a Pindem na hranicích Makedonie a Thessalie; adj. **Oetaeus**, *a*, *um* oitský: *montes L*, *iuga Pr*, *Thermopylae Cat.*

offa, *ae*, *f.* pův. sousto; pak knedlík, koláč.

of-fendō, *ere*, *dī*, *sum* 1) hmotně naraziti a) s akkus. předmětu, jenž se pohybuje α) absol. *lapsus per gradus capite graviter offenso L* pádem po schodech hlavu silně si naraziv, do hlavy se udeřiv; *latus offendisse vehementer C* prudce do boku se udeřil; *pede offenso O* naraziv se do nohy, klopýtnuv; *miles offenso scuto praebuit sonitum L* štítem naraziv; *vocis offensa imago V* odrážející se ozvěna; *offensa quo levius streperent S* aby při nárazu méně chřestily; β) s udáním předm., o nějž se naráží: *limine offenso O* zavadivši, narazivši o práh; *scopulum offendis C*; *dens offendit solido H* kouše do tvrdého; b) vraziti, naraziti na někoho, setkati se s někým: *si te secundo lumine hic offendero*, *moriere C* zastihnu-li tě; obyč. dvojí acc.: *nondum perfectum* (doplňk.) *templum offenderant C*, *Siciliam inanem offenderant C*, *maestam domum offendi C* zastihl jsem dům ve smutku; 2) přenes. a) míti nehodu, neštěstí: *qui bis apud iudices offendisset C* jenž dvakrát byl odsouzen; *multi viri . . . terra et mari saepe offenderunt C* narazili, uvázli; *naves . . in redeundo offenderunt Cs* úraz vzaly; b) nemile se dotknouti, uraziti někoho: *neminem . . non verbo, non vultu offendit C*, *cur ego amicum offendam in nugis? H*; *cogere eos, quos nolis offendere S* o které bys nerad zavadil; *cum aliquem offensum fortuna videret N* „na nějž se štěstěna neusmála"; pass. *offendi* cítiti se uražen; *offendi medicis H* býti rozhořčen na lékaře; — spec. nevoli, pohoršení vzbuditi: *in eo offenderat, quod patriae male consuluerat N*; *cum . . consulare nomen offenderet L*, též s inf. *L*; chybiti, chyby se dopustiti: *cum in eodem genere, in quo ipsi offendissent, alios reprehendissent C* v téže věci, ve které sami pochybili; c) pohoršení bráti, horšiti se nad něčím, něco povážlivého viděti v něčem: *si in me aliquid offendistis C* jestliže nade mnou něčím jste se pohoršili; *si quid . . in homine offendendum sit C* jest-li nějakou závadu při něm spatřovati.

offēnsa, *ae*, *f.* [*offendo*, srov. *repulsa* — *repello*] a) urážka, pohoršení, závada: *offensas ense vindicare O*, *subitae offensae T*; b) nepřízeň, nepřátelství: *in offensa sum apud Pompeium C* v nemilosti.

offēnsiō, *ōnis*, *f.* [*offendo*] a) náraz, narážení: *pedis C*, *mundus* (*rotundus*) *nihil habet offensionis C*; b) nehoda, protivenství: *belli offensiones C*, *hostes aliqua offensione permoti Cs*; nevolnost tělesná: *corporum offensiones C* nemoci, úrazy; c) nepřízeň, nevole, nenávist: *cadere in offensionem alcis C*, *in odium offensionemque populi Romani irruere C*, *suscipere invidiam atque offensionem C*, *sine offensione C* bez mrzutostí, *magna cum offensione civium N* za veliké nevole, k veliké nevoli spoluobčanů.

offĕnsiuncula, *ae, f.* [demin. od *offensio*] a) malá nehoda: *offensiunculam accipere* (= *repulsam* (při ucházení se o úřad)); **b)** malá urážka, nepříjemné dotčení se něčeho: *animi C.*

offĕnsō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *offendo*] narážeti: *capita L* hlavami biti (o zeď).

offĕnsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *offendo*] **a)** popuzený, rozhořčený, nepřátelský: *animus, populi voluntas C, dii O,* vůči komu: in, erga alqm, alci; **b)** nenáviděný, protivný, nepříjemný: *o. ordo senatorius C, et invisum et offensum sibi parum idoneum ratus S* zároveň za nedosti vhodného jej pokládaje, protože ho nenáviděl a naň nevražil.

of-ferō, *ferre, ob-tulī, ob-lātum* a) naproti, vstříc nésti, podávati: *ferrum Aeneas ... venientibus offert V* meč nastavuje; *dextram Philippo Cu* podávati; *os offerre C* nastavovati (úmyslně a okázale), na odiv stavěti své drzé čelo; *oblato falso crimine insontem oppressit L* na křivé udání; přenes. přivésti, přinésti, poskytnouti: *quam si partem fors obtulit Cs* kam ho náhoda zanesla; *locum fors Cs; praedam Chrysogono C, auxilium alci L;* pass. a med. naskytnouti se, objeviti se, namanouti se: *quem ille casu ministrum oblatum promissis onerat S* když se mu za pomocníka namanul; *nullam ei oblatam* (sc. *esse*) *caelestium speciem L* že se mu nedostalo znamení s nebe; *nova res oblata timorem leniit V* nový zjev naskytnuvší se; *foedum omen se obtulit Cu* zjevilo se; *oblata occasione Cs* když se naskytla příležitost; spec. naproti jíti, postaviti se: *se hostibus o. Cs, Fauno sese obtulit V* vstoupil do cesty; *Antonii sceleri se o. Cs;* **b)** nabídnouti: *munus O, victoriam aut pacem L, operam suam L;* se o. nabízeti se: *offerebat se intercessurum T;* **c)** prokázati, způsobiti něco: *mortem parenti C* učiniti, *beneficium alci Cs; luctum alci Cat, errorem alci L, stuprum sorori C* znásilniti; **d)** vydati, v šanc dáti: *se ad mortem* n. *morti o. C, caput periculis C, telis se o. Cs.*

officīna, *ae, f.* [pův. *opi-ficina*] **a)** dílna, továrna: *officinam instituere C o. armorum Cs, o. monetae L, Cyclopum officinae H;* **b)** přenes. výrobna něčeho: *nequitiae C, sapientiae, dicendi C* řečnická škola.

of-ficiō, *ere, fēcī, fectum* **a)** proti něčemu se postaviti, do cesty vstoupiti: *offecerat videlicet apricanti* (sc. *Diogeni*) *C; qui nomini officient meo L* zacloní mé jméno; *sibi ipsi in angustiis S* cestu zamezíti, překážeti. **b)** škoditi, vaditi, újmu činiti: *meis commodis officis C, timor animi auribus S; ni degeneratam ... decori offecisset L* kdyby slávě nebylo vadilo.

officiōsē, adv úslužně, laskavě: *factum, scribere C.*

officiōsus, *a, um* úslužný, laskavý, ochotný: *homo; Lampsaceni in omnes cives Romanos C; officiosa voluntas O* dobrá vůle; *labores C* jichž jsem se z ochoty podjal.

officium, *iī, n.* [z **opi-ficium*] **a)** služba, konání, úkon, práce: *servilibus officiis intentus S* k pracím otrockým dohlížeje; *officia itineris Cs* povinné denní služby na cestě; *o. sacri O* úkon obětní; *canes funguntur officiis luporum O* vykonávají práce vlků = zastupují vlky; *o. oculorum C* = zrak; spec. služba někomu prokazovaná, laskavost, úsluha; *mutua officia C* vzájemné přátelské služby = *vicissitudo officiorum C, officiis inter se certare CV, officia in alqm conferre, erga alqm adhibere C* někomu prokazovati; *persolvere o. receptum C* odsloužiti se = *reddere o. C;* zvl. poslední služba přátelská: *o. triste O; prosequor officio tua festa pio O* obřady smírnými a očistnými; *officia intenderant S* ochotu napjali, velkou měrou osvědčovali; *turbae sequentis officium O* dav uctivě ho následující, čestný průvod; **b)** úřad, zaměstnání: *ad id o. nemo admittitur N; maritimum o. Cs* služba námořní; *censurae o. C* úřad censorský, *exsequi regis officia et munera C* = vykonávati úřad krále; **c)** povinnost: *id viri est o. C* to sluší muži; *nulla pars vitae vacare officiis potest C; ego certe meum ... officium praestitero Cs* já povinnosti své zadost učiním; *in officio manere N* zůstati věren; *haud scio an nulla beatior possit esse, neque solum officio, sed et delectatione C* a

to nejen smyslem pro povinnost; pod. *utrum apud eos pudor atque o. an timor valeret Cs.*

of-fīgō, *ere, xī, xum* upevniti: *ramos L.*

of-firmō, *āre, āvī, ātum* upevniti: *se o. T* pevně se odhodlati; *offirmatus* tvrdošíjný: *animus C.*

of-fulgeō, *ēre, sī*, — vstříc zasvitnouti: *nova lux oculis V.*

of-fundō, *ere, fūdī, fūsum* **a)** líti, sypati něco proti, kolem něčeho: *piscibus aqua, nobis aër offunditur C* kolem nás se rozlévá, prostírá, nás obklíčuje; přenes. *rubor alci offunditur C* ruměnec rozlévá se po tváři někoho; *caligo offunditur animis C* obklíčuje, zahaluje; **b)** naplňovati, zakrývati: *pectus memoria C; offunditur luce solis lumen lucernae C.*

Ōgygēs, *is, m.* a **Ōgygus**, *ī, m.* [*Ὠγύγης*] myth. král a zakladatel Théb v Boiotii, za něhož jezero Kopaiské zatopilo Boiotii; adj. **Ōgygius**, *a, um* thebský: *deus O = Bacchus.*

ōhē, interj. hej! stůj! zadrž! *ohe, iam satis est H.*

Oīlēus, *eos* n. *eī, m.* [*Οἰλεύς*] král lokridský, otec Aiantův.

Olbia, *ae, f.* [*Ὀλβία*] jméno několika měst, z nichž u *C* město na severu Sardinie; adj. **Olbiēnsis**, *e* olbijský: *epistula C* (t. j. z Olbie poslaný), *ager L.*

olea, *ae, f.* [vedle *oliva* podle *oleum*: *ἐλαία, ἐλάα*] **a)** oliva (strom): *flos oleae C;* **b)** oliva (plod): *nihil intra est oleam duri H.*

oleāginus, *a, um* [*olea*] olivový: *virgulae N, radix V.*

oleārius, *a, um* na olej: *cella C.*

Ōlearos (Ōliaros), *ī, f.* [*Ὠλέαρος*] jeden z ostrovů kykladských, nyn. Antiparo jz. od Paru.

oleaster, *strī, m.* [*olea*] divoká oliva, s jejíhož tvrdého listí dělány věnce pro vítěze olympijské.

olēns, *ntis* jako adj. vonný. *rami V, mentae V, amaracus suave olens Cat* libovonný majorán; páchnoucí, smrdutý: *fornix H, stagna Palici O.*

Ōlenus, *ī, f.* [*Ὦλενος*] město v Aitolii severně od ústí Acheloa adj. **Ōlenius**, *a, um* aitolský: *capella O* koza Amalthea: *pecus O* roh Amalthein jako souhvězdí (déšť přinášející).

oleō, *ēre, uī*, — [místo **odeo*, srov. *odor*] **a)** zápach vydávati, voněti: *olentia pascua V, bene olere C;* čím: *nardo Pr;* častěji acc.: *pastillos Rufillus olet H, vina dulces oluerunt Camenae H;* páchnouti, smrděti: *olentia sulphure stagna O; Gorgonius olet hircum H; olentis uxores mariti H* = kozla; **b)** přenes. (zápachem) prozrazovati, dávati na jevo: *malitiam, lucernam, nihil ex Academia C.*

oleum, *ī, n.* [*ἔλαιον*] olej olivový, jehož užíváno jako svítiva, potraviny a masti; v přísl. *operam et oleum perdidi C* o práci marné; *oleum addere camino H* ‚oleje do ohně přilévati‘; meton. = škola zápasnická (pon. zápasníci natírali si těla olejem): *ego eram decus olei Cat.*

olfaciō, *ere, fēcī, factum* čichati: *ea, quae olfacimus C; unguentum o. Cat;* přenes. vyslídit (‚vyčmuchati‘): *nummum C.*

olfactus, *ūs, m.* čich.

olidus, *a, um* [*oleo*] páchnoucí: *caprae H.*

ōlim, adv. [**ollim* od *ollus*] **a)** o minulosti: kdysi, před časem: *gens o. armis virisque clara T, aurea nunc (Capitolia), o. horrida dumis V;* **b)** dávno, již dávno: *o. studium atque omne ingenium contulerit Archias C; o. provisum erat T; sensus o. mero victi Cu;* **c)** o budoucnosti: jednou: *non, si male nunc, et o. sic erit H* i budoucně; *Tyrias olim quae verteret arces V* které jednou vyvrátí tvrze karthaginské; **d)** bez omez. čas. jedenkrát: *si quid olim scripseris H;* někdy, druhdy: *diffugiunt Tyrii, ut o. vagantur apes O = interdum; vestra meos o. si fistula dicat amores V.*

olitor, *ōris, m.* [*olus*] zelinář; adj. **olitōrius**, *a, um* zelinářský: *forum LT* ‚zelný trh‘ v Římě již. od Kapitolia.

oliva, *ae, f.* [*ἐλαίϝα*] **a)** oliva (plod): *lecta de ramis o. H;* **b)** oliva (strom): *ramus olivae V, numquam fallentis termes olivae H;* **c)** ratolest olivová: *fronti praeponere olivam H, flavā caput nectentur olivā V;* **d)** dřevo olivové: *ex oliva modulatae canentes tibiae C;*

e) hůl ze dřeva olivového: *Damon incumbens tereti olivae V.*

olīvētum, ī, *n.* zahrada olivová.

olīvi-fer, *a, um* olivonosný, olivami bohatý: *Mutusca V, arva O.*

olīvum, ī, *n.* vedle *oleum* podle *oliva*] olej; meton. = *palaestra* zápasiště.

olla, *ae, f.* hrnec.

ollī arch. dat. m. *illi*; též nom. pl. *olli* = *illi*, dat. *ollis* = *illis*, acc. *ollos, olla* = *illos, illa.*

olor, *ōris, m.* labuť; adj. **olōrīnus,** *a, um* labutí: *pennae V, alae O.*

olus, *eris, n.* (též *holus*) a **olusculum,** ī, *n.* zelenina.

Olympia, *ae, f.* [*Ὀλυμπία*] okrsek v Elidě u řeky Alfeia, sídlo proslulých slavností; adj. **Olympiacus,** *a, um* olympijský: *cursus O, palma V*; **Olympicus,** *a, um*: *pulvis H* ‚prach olympijský' = prach na závodišti; **Olympius,** *a, um*: *Iuppiter L*; **Olympium,** ī, *n.* chrám Jova olympijského (na Sicilii); **Olympia,** *ōrum, n.* [sc. *certamina*] závody olympijské vždy po čtyřech letech konané: *qui vicit Olympia* [*Ὀλύμπια νικᾶν*] *C* v záv. ol. zvítěziti; *Olympiorum ludicrum L, ad Olympia proficisci C, coronari Olympia H* = *vincere*; **Olympionīcēs,** *ae, m.* [*Ὀλυμπιονίκης*] vítěz v závodech olympijských.

1. Olympias, *adis, f.* [*Ὀλυμπιάς*] olympiada, období čtyř roků (počínaje od 776 př. Kr. obyč. letopočet řecký).

2. Olympias, *adis. f.* [*Ὀλυμπιάς*] dcera epirského krále Neoptolema, manželka krále maked. Filippa, matka Alexandra Vel.

1. Olympus, ī, *m.* [*Ὄλυμπος*] Olymp α) hora na hranicích thessalsko-maked., mythické sídlo bohů řeckých, nyn. Elimbo; meton. nebe: *extremo veniens Sol Olympo V* z nejkrajnějšího nebe (z východu); *processit vesper Olympo V*; β) hora v Gallii *L*; γ) v Lykii s městem téhož jmena *C*; δ) v Lakonii.

2. Olympus, ī, *f.* město v Lykii pod horou téhož jmena; obyv. **Olympēnī,** *ōrum, m.* Olympští: *agri Olympenorum C.*

3. Olympus, ī, *m.* slavný flétista, žák Marsyův.

Olynthos(us), ī, *f.* [*Ὄλυνθος*] město na Chalkidice r. 348 Filippem sbořené; obyv. **Olynthiī,** *ōrum, m.* Olynthané.

omāsum, ī, *n.* dršťka.

ōmen, *inis, n.* a) vůb. znamení, předzvěst: *o. capere C* očekávati; *i secundo omine H* ‚za příznivého znamení' = bůh tě provázej; *detestabile o. avertat Iuppiter C*; b) zlé znamení: *inque o. Iuturnae occurrere misit V* na neblahé znamení; *contra omina bellum poscunt V* nepříznivá znamení; *dicitur omine ab isto Roma incaluisse rogis O* pro neblahou tu vinu; *ire per hanc* (sc. *portam*) *noli*: *o. habet O* jest nešťastná, zlověstná; c) příznivé proroctví, blahopřání: *votis ominibusque prosequi aliqm C*; d) meton. úkon s auspiciemi spojený: *sceptra accipere regibus o. erat V* bylo zvykem; *primis ominibus iugare V* = *nuptiis* prvním sňatkem zasnoubiti.

ōminor, *ārī, ātus sum* předpovídati, prorokovati: *malo alienae quam nostrae rei publ. ominari C*; *o. felix imperium L*; spec. dobrého přáti: *optamus tibi ominamurque in proximum annum consulatum Plin*; o věcn. podm. *male ominata verba H* zlověstná.

o-mittō, *ere, mīsī, missum* a) pustiti: *arma Cu, habenas T, pila Cs*; opustiti: *maritum T*; b) vzdáti se, nechati něčeho: *id quamquam omissum iam ex . . cura Latinorum . . L* ač vzdali se toho cíle své snahy; *pietatem et humanitatem C, voluptates C, navigationem C*; *omnibus rebus omissis Cs* vše nechajíce stranou; *scelus impunitum o. S* nechati bez trestu; *hostem o. L* se zřetele pustiti; c) mlčky přejíti, nezmíniti se o něčem, pominouti něco: alqd, de alqa re, acc. c inf., nepř. ot.

omni-fer, *a, um* vše nesoucí: *vultus telluris O.*

omni-gena, *ae, m.* [*omnis* a *genus*] všeho druhu, všeliký: *omnigenum deum monstra V* (jiná čtení: *Niligenum, nubigenum, amnigenum*).

omnīnō, adv. [abl. od **omninus*: *omnis*] a) celkem: *erant o. duo itinera Cs, quinque o. fuerunt C, semel o. eam viderat Cu*; vůbec: *aut o. aut magna ex parte C, de hominum genere aut o. de animalium C*; vůbec jen: *non modo tantam causam perorare, sed o. verbum facere conari C*; b) úplně, zcela, dočista, nadobro: *o. neminem video C, o. sine comite C, ne faciam o. versus H*; c) *non usquam quidem id dicit o.*

C výslovně to sice nikde nepraví; *pugnas o., sed cum adversario facili C* bojuješ sice, ale . .

omni-parēns, *ntis* všerodící, všematka: *terra V.*

omni-potēns, *ntis* všemohoucí: *Neptunus C, Iuppiter Cat, Fortuna V.*

omnis, *e* a) číselně α) adj. plur. *omnes, omnia* všichni: *omnes gentes C, omnes copias contrahit Cu*; s vedl. ponětím kvalit. *vir bellorum omnium maximarumque rerum peritissimus C* všelikých válek; *omnibus precibus petere contendit Cs* všelikými, všemožnými prosbami; někdy = samí: *centuriones, omnes lectos et evocatos S* samé vybrané a vysloužilé muže; *triremes omnes Cs* samé trojveslice; β) subst. *omnes* všichni, všichni lidé: *qui omnes facile spem facerent L* kteří všichni dohromady mohli vzbuzovati naději; s gen. partit. *Macedonum fere omnibus persuasit L*; v gen. partit. *omnium miserrimus C*; v gen. určov. *ad sollicitandam omnium pacem L* všeobecný mír; neutr *omnia* vše, všecko: *omnia se amici causa esse facturos C*; *me Hecate per omnia duxit V* všudy, po všech těch místech; *cui cum invidia regni . . infida omnia faceret L* samou nedůvěru působila; též sing. *tu pulses omne, quod obstat H*; acc. vztah. *omnia Mercurio similis V* ve všem; γ) každý: *omni tempore Cs, omnis pax bello utilior Cs*; všechen, všecek: *omnis fraus et perfidia C, sine omni periculo C*; samý: *hunc tegit omnis lucus V*; b) kvalitativně: všeliký, všeho druhu: *eo ex finitimis populis turba omnis perfugit L*; *omni largitione saturati C* = všemi způsoby podplácení; c) kvantitativně: všecek, celý: *hinc omnis pendet Lucilius H* všecek = celým svým směrem; *haec omnis oratio mea est C* celá; *Gallia omnis Cs* veškerá Gallie, jako celek, v celku; *omnis pecunia CN* všecky peníze; *omnis insula Cs* celý ostrov.

omni-vagus, *a, um* všude těkající: *Diana C.*

Omphalē, *ēs, f.* [Ὀμφάλη] dcera lydského krále Jordana, choť Tmolova.

onager, *grī* n. **onagrus,** *ī, m.* [ὄναγρος] divoký osel.

Onchae, *ārum, f.* město v Syrii.

Onchēstus, *ī,* [Ὄγχηστός] 1) *m.* řeka v Thessalii u Kynoskefal; 2) *f.* město v Boiotii; adj. **Onchēstius,** *a, um* z Onchestu: *Megareus O.*

onerārius, *a, um* [*onus*] nákladní: *iumenta L, navis CsNL*; subst. **onerāria,** *ae, f.* loď nákladní.

onerō, *āre, āvī, ātum* [*onus*] a) obtížiti, obtěžkati, naložiti: *aselli costas pomis V*; *vina cadis onerarat V* nádoby obtížil (naplnil) vínem: *naves armis S, manum iaculis V* = ozbrojiti; med. *vino onerari S* přepiti se; b) přenes. zahrnouti: *contumeliis alqm C, promissis S, laudibus L*; c) ztížiti, těžším učiniti: *dilectum avaritiā et luxu T, pericula T, curas T* rozmnožiti, pod. *inopiam L, dolorem Cu.*

onerōsus, *a, um* tížící, obtížný, těžký: *humus O, praeda V, aër est onerosior igne O* těžší; *tergoque onerosus inhaesit O* tíhou těla n. těžce; přenes. *sors O.*

Onēsicritus, *ī, m.* [Ὀνησίκριτος] kormidelník Alexandra Vel. a později jeho životopisec.

onus, *eris, n.* a) břímě, náklad: *iumentis onera imponere Cs*; (*asellus*) *gravius dorso* (abl. srovn.) *subiit* (v. t.) *o. H*; *naves ad onera transportanda latiores Cs* k převážení, dopravě nákladů; b) tíže: *tanti oneris turrim Cs, tanta onera navium Cs* tak těžké lodi; c) přenes. obtíž: *cogor vobis oneri esse S*; *onus officii C* břímě, tíha povinnosti; *o. beneficii C* břímě spočívající v tom, že jest zavázán vděčností.

onustus, *a, um* [*onus*] obtížený, naložený: *naves frumento C, currus quinque liberis T*; přenes. naplněný, plný: *ager praedā S*; *terga vulneribus T, pharetra telis Cu*; *corpus hesternis vitiis H* tělo obtížené včerejší nestřídmostí.

onyx, *chis, m.* [ὄνυξ vl. nehet] onyx polodrahokam žlutavý s červenobílými proužky, z něhož dělány nádobky na masti, odt. meton. nádobka onyxová: *nardi parvus o. H.*

opācō, *āre, āvī, ātum* zastíniti, stínem zakrýti: *sol terras C, platanus locum C.*

opācus, *a, um* a) stinný (akt.): *nemus, ilex V, Olympus H*; b) stinný (pass.) = stínem pokrytý: *vallis H, herba O, ripa C*; jako subst. *ferimur per opaca locorum*

V stinnými místy; doplňk. *Albunea . . exhalat opaca mephitim V* z temna vydychuje sirný zápach; **c)** přenes. temný, tmavý: *domus Cyclopis, nox V, barba Cat, Tartara O.*

opella, *ae, f.* [demin. od *opera*] prácička, zaměstnání: *forensis H.*

opera, *ae, f.* [srov. *opus*] **a)** práce, námaha, činnost: *curam atque operam ponere in alqa re C* péči a práci věnovati něčemu = *operam in rem alqam conferre C* = *o. tribuere alci rei L*; *sine hominum opera C* bez přičinění lidského; *operam dare alci rei C* něčím se zabývati, něco pěstovati; *operam et oleum perdere C* práci a čas ztratiti; *operae pretium est C* stojí za námahu; *non operae est L* nestojí za to, nevyplatí se; **b)** práce pro jiného, služba, pomoc: *dubitantibus ceteris Cornelius operam suam pollicitus S, mox operam suam in approbanda excusatione offerre T* pomoc svou mu nabízeli; *operam praestare in re militari Cs* službu vojenskou konati; *in operas plurimos miserit C* zaopatřil jim služby; **c)** meton. čas, pokdy k něčemu: *neque consulibus operae erat id negotium agere L*; *deest mihi opera C* nemám času ani chuti; **d)** konkr. pracovník, dělník, nádeník: *operae mercennariae C; accedes opera agro nona Sabino H* přistoupíš jako 9. nádeník; *dux theatralium operarum T* snad divadelních klakérů; pomocník, náhončí: *erat mihi contentio cum operis conductis C.*

operārius, *a, um* pracovní, dělný: *homines paene operarii C* jen k tělesné práci způsobilí; subst. **operārius,** *ī, m.* dělník, nádeník.

operculum, *ī, n.* [*operio*] víko, víčko: *arteria tegitur quodam operculo C* záklopkou; *o. dolii L* víko sudu.

operimentum, *ī, n.* [*operio*] pokrývka.

operiō, *īre, uī, pertum* [**ob verio,* srov. *aperio*] **a)** přikrýti, pokrýti, zahaliti, zastříti: *corpus chlamyde Cu, paludamento T*; *nox operit terras umbrā V*; *fons fluctu totus operiretur C* byl by zatopen; *reliquias pugnae o. T* zemí přikrýti; **b)** přenes. hanou, hanbou atp. pokrýti: *contumeliis C, dedecore et infamia CT*; **c)** skrýti, zatajiti: *luctum Plin, domestica mala T*; *femina cur presset, non est rationis opertae O* = důvod toho jest zřejmý; **d)** zavříti: *opertis valvis Concordiae C*; *operta lectica C.*

operor, *ārī, ātus sum* [*opus*] **a)** pracovati, zaměstnán býti něčím: *textis Minervae Tib*; *miles caedendis materiis operatus T* zaměstnaný kácením dříví; *in cute curanda plus aequo operata iuventus H* více než slušno zaměstnaná, více péče věnující; subst. *operantium clamor T* dělníků (pracujících o opevnění); **b)** spec. bohoslužebný úkon prováděti, obět konati: *Libero patri o. Cu* obětovati; *ipsum regem tradunt . . operatum iis sacris se abdidisse L* že úsilovně do těch posvátných úkonů se pohřížil; *operata ora resolvere O* v modlitbě.

operōsē, adv. namáhavě, pracně: *nec tamen fiat o. C*; *o. condita vina O* uměle.

operōsus, *a, um* **a)** akt. činný, pracovitý: *senectus C*; zaměstnávající se: *dierum O* (zkoumáním, výkladem dnů); účinný: *herba O*; **b)** pass. pracný, obtížný, namáhavý: *mundi moles O* pracná; *monumentorum arduus et operosus honor T* pomníky na poctu (zemřelých) pracně vztyčené; *labor C, carmina H*; **c)** umělý, uměle provedený: *templa dei O. operoso ex aere lebetes O* z kovu umělecky vytvořené; **d)** námahu působící, s námahou spojený: *divitiae H.*

opertus, *a, um* [part. perf. od *operio*] skrytý: *res C, bella V, hamus H*; subst. **opertum,** *ī, n.* **a)** tajemství, záhada: *Apollinis* (výroků věštírny) *C*; **b)** skryté místo: *telluris operta subire V* skrýše, hlubiny země; *bonae deae C* posvátné místo (laiku nepřístupné).

Ophias, *adis, f.* [Ὀφιάς] Ofianka, žena z aitols. kmene Ofionů u řeky Euena.

Ophiōn, *ōnis, m.* [Ὀφίων] Kentaur, otec Amykův: proto tento **Ophionidēs,** *ae, m. O* syn Ofionův.

Ophiūsa, *ae, f.* [ὀφιοῦσα bohatá hady] básn. název Kypru; odt. **Ophiūsius,** *a, um* kyperský: *arva O.*

opi-fer, *a, um* [*opem ferens*] pomoc přinášející: *deus in somnis O.*

opi-fex, *ficis, m. f.* [*ops, facio*] **a)** tvůrce, hotovitel něčeho: *o. mundi deus C, coronae nymphis debitae H, rerum O* světa = stvořitel; *verborum C*; **b)**

řemeslník: *opificum manibus tecti . . esse possumus C; opifices omnes in sordida arte versantur C.*

ōpiliō, *ōnis, m.*, též **ūpilio** [z **ovi-pilio* od *ovis*] ovčák, pastýř ovcí.

Opīmius, *a* rod řím., zvl. L. Op., konsul r. 121 (úrodný rok na víno), r. 114 podplacen Jugurthou, odsouzen a vyobcován; adj. **Opīmiānus,** *a, um*: *vinum C* výtečné víno z konsulátu Opimiova.

opīmus, *a, um* **a)** žírný, tučný: *reg o C, arva C, campus L; habitus corporis C, boves* vypasený; **b)** bohatý: *o. praedā C; o. opus casibus T* bohaté příhodami; **c)** značný: *praeda C*, nádherný: *triumphus H; accusatio C* tučná = výnosná; *res opimae H* blahobyt; *spolia opima L V* bohatá kořist, t. zbroj padlému vůdci odňatá.

opīnābilis, *e* [*opinor*] domnělý, nejistý: *pars rerum, artes, mediocritates C.*

opīnātiō, *ōnis, f.* [*opinor*] domnění, domněnka.

opīnātor, *ōris, m.* [*opinor*] tušitel, dohadovatel.

opīniō, *ōnis, f.* [*opinor*] **a)** domněnka, mínění osobní: *non re ductus, sed opinione C, o. de meis moribus C;* s gen. obj. *virtutis C* představa; *impendentis mali C* tušení; *ut o. mea fert (est) C* dle mého mínění; *opinionem alcis rei praebere Cs* buditi domnění něčeho; *ab opinionis arbitrio seiunctus C* od zvůle osobního mínění; — spec. tušení, očekávání: *nec eum o. est frustrata L, comitante opinione T* naděje; s gen. subj. *praeter omnium opinionem NCs* mimo vše nadání; s gen. obj. *o. trium legionum Cs* naděje na tři legie; předpojaté mínění, předsudek: *ex opinione multa aestimat volgus C;* **b)** veřejné mínění, pověst: *hominum o. de alqo C, equitum . . o. est singularis Cs* požívají velmi dobré pověsti; s bližš. urč. *malignitatis o. T, virtutis o. Cs* o ctnosti; **c)** pověst = nezaručená zpráva: *o. sine auctore exierat L, o. erat edita in vulgus Cs.*

opīniōsus, *a, um* plný domněnek, bohatý hypothesami (u *C* slovo nejisté).

opīnor, *ārī, ātus sum* domnívati se, domýšleti se, mysliti; parenth. tušiti (o subjekt. mínění): *se non opinari, sed scire dixit C,* vazby: alqd, de alqa re, acc. c. inf.; *a primo, ut o., animantium ortu C, o., hoc sentit H;* part. perf. **opīnātus,** *a, um* domnělý: *bona C.*

opiparē, adv. nádherně, skvostně: *o. paratum convivium C, edere, munerari C.*

Ōpis, *is,* acc. *im, f.* [Ὦπις] **a)** nymfa z družiny Artemidiny; **b)** Najadka.

Opitergium, *ī, n.* město v sev. Italii záp. od Aquileie, nyn. Oderzo.

opitulor, *ārī, ātus sum* [*ops* a *tollo* význ. *fero*] pomoc přinésti, pomoci alci *C;* odpomoci: *inopiae plebis S.*

oportet, *ēre, uit* sluší, jest slušno, žádoucí, má se: *non quia necesse fuerit, sed quia sic oportuerit C; hoc fieri et oportet et opus est C; illum neglegere oporteat C* ten by směl nedbati, bylo by v pořádku, kdyby ten nedbal . .; vazby: inf., acc. c. inf., konj., v perf. s part. perf. pass někdy parentheticky bez vlivu na vazbu.

op pĕdō, *ere* bzdíti na něco: *curtis Iudaeis H.*

op-perior, *īrī, pertus sum* [srov. *experior*] čekati, vyčkávati, očekávati něco: *manet ille hostem opperiens V* vyčkávaje; *tempora sua L; opperiebatur, ut consul attraheretur L;* absol. *ibi diem unum opperitur N.*

op-petō, *ere, īvī* n. *iī, ītum* jíti vstříc něčemu: *malam pestem o. C* vrhnouti se v neštěstí; *mortem o. C* zemříti; též absol. *quīs contigit oppetere V* zahynouti, padnouti.

oppidānus, *a, um* [*oppidum*] maloměstský (opak *urbanus*): *o. et inconditum genus dicendi C; iure oppidano C; lascivia T;* subst. měšťan, maloměšťan: *oppidanos hortatur, moenia defendant S; funditores subsidio oppidanis mittit Cs.*

oppidō, adv. velmi, velice, značně, náležitě: *paulum o. inter se differunt C* velmi málo; *adulescens L* ještě téměř jinoch; *o. quam* = náramně: *brevi inter vallum L.*

oppidulum, *ī, n.* městečko: *oppidulo, quod versu dicere non est H* (městečko ono bylo nejspíše Asculum, nikoli však Equus Tuticus).

op-pidum, *ī, n.* [srov. *im-pedio*] (ptlv. asi zásek, ohrada, opevnění) **a)** pevné, opevněné místo: *o. Britanni vocant, cum silvas impeditas vallo fossaque*

munierunt Cs; proto i o Římu *legatos in oppidum intromitti non placuit L* t. j. dovnitř zdí městských; b) město zvl. menší město venkovské: *Ascraeumque cano Romana per oppida carmen V*; zř. o Římu *L.*

op-pignerō, *āre, āvī, ātum* [*pignus*] do zástavy dáti, zastaviti: *libellos C.*

op-pilō, *āre, āvī, ātum* [*pilum*] zatarasiti, zavřiti: *scalas tabernarum C.*

Oppius, *a* rod římský: *C. Oppius* důvěrný přítel Caesarův, dle domněnky spisovatel *belli Alex., Afr., Hisp.*; *L. Oppius*, rytíř řím., *P. Oppius*, quaestor Ciceronem hájený; *lex Oppia* zákon tribuna lidu C. Oppia (proti přepychu ženskému).

op-pleō, *ēre, ēvī, ētum* naplniti: alqd alqa re.

op-pōnō, *ere, posuī, positum* a) naproti postaviti, položiti něco: *Tellus opposuit manum fronti O* zastřela si rukou čelo; *oppono auriculam H* nastavím ucho; *opposito genu curvavit cornum O* vzepřev se kolenem; *armatos ad introitus C, turrim ad portum Cs* postaviti; *oppidum oppositum Thessaliae Cs* ležící proti Th.; b) přenes. vystaviti něco něčemu, v šanc vydati: *o. se periculis pro re publ. C* vydávati se v n.; *Saguntinis corpora opponentibus L*; *ille recusat quemquam opponere morti V* onen zdráhá se někoho k smrti navrhnouti; c) slovy před oči stavěti něco: *pericula intendantur, formidines opponantur C, scelus o. C*; zvl. jako protidůvod, naproti uváděti něco: *quid opponas tandem, si negem? C*; *non minorem auctoritatem C*; za příčinou srovnání uváděti: *multis secundis proeliis unum adversum Cs* naproti mnohým šťastným bitvám jednu nešťastnou.

opportūnē, adv. vhod, včas: *venire C, nuntium afferre Cs.*

opportūnitās, *ātis, f.* [*opportunus*] příznivá vlastnost něčeho: *o. loci Cs* příhodné místo, *o. aetatis S* vhodný věk; *cum ad ceteras summas utilitates haec quoque o. adiungatur C* příznivá okolnost; konkr. výhoda: *amicitia tantas opportunitates habet C*; *belli opportunitates C*; *opportunitates corporis C* vlohy.

op-portūnus, *a, um* [*portus*] (vl. t. t. plavecký směrem k přístavu) a) příležitý, příznivý, vhodný, příhodný: subst. *locorum opportuna T* vhodná místa; b) přenes. *postquam opportunos sibi cognovit S* povolnými; *hosti o. fieri S* na ránu přijíti; *invidiā opportunos interemit L* na něž pro neoblíbenost bylo lze se dostati; *o. iniuriae S* bezpráví v šanc vydaný; subst. *opportuna dividere praefectis L* místa ohrožená nepřítelem.

op-positus, *a, um* [vl. part. perf. od *oppono*] naproti stojící n. ležící: *moles fluctibus C, luna soli C.*

op-positus, *ūs, m.* [*oppono*] a) nastavení něčeho: *laterum et corporum C*; b) protivná poloha: *lunae C.*

oppressiō, *ōnis, f.* potlačení: *legum et libertatis C*; přepadení: *curiae C.*

op-primō, *ere, pressī, pressum* a) přitlačiti, přitisknouti: *ora loquentis O* rukou přidržeti (aby nemluvila); přimáčknouti, umačkati: *opprimi ruinā C, senem iniecto vestis T* udusiti, *oppressus onere armorum Cs*; o ohni: uhasiti: *orientem ignem L*; *vim flammae C*; o výslovnosti: polykati: *litterae oppressae C*; b) přenes. potlačiti něco: *iram S, dolorem C, libertatem, potentiam C, tumultum L*; spec. zničiti: *insontem falso crimine L*; ujařmiti: *patriam N, socios C, Athenas servitute oppressas tenere N* Athény v jařmu otrockém držeti; potříti: *legionem Cs*; přemoci: *nationem Allobrogum C, bello alqm N*; *sopor opprimit alqm L* spánek přemáhá; *somno oppressus* v hlubokém spánku; *Catilinae latrocinium C* potlačiti; tísniti: *aere alieno C*; *opprimi iniquo iudicio C* podlehnouti; c) napadnouti, překvapiti: *quotiens illum lux noctu aliquid describere ingressum oppressit C* kolikrát jej ranní světlo překvapilo; *inscios inopinantesque Cs, incautos L, inermos T*; přenes. *morbo opprimi C*; *ne subito a me opprimatur C* abych jej z rovnováhy nepřivedl; *oppressus fraude loci V* zmatený místem.

op-probrium, *iī, n.* [*probro*] a) nadávka, výtka, hana: *opprobria dicere O, fundere H*; *morderi opprobriis falsis H*; abstr. *fugiens opprobria culpae H, alci opprobrio est alqd NCO* k necti

jest; b) konkr. o osobách: hanba: *o. maiorum Mamercus T*; *vos, opprobria Romuli Remique Cat.*

oppugnātiō, *ōnis, f.* a) dobývání, útočení, dorážení: *oppidum oppugnationibus premere Cs*; *oppugnationem ostendere L* zdánlivý útok učiniti; spec. způsob dobývání: *Belgārum o. est haec Cs*; b) přenes. útok, obžaloba: *aperta inimicorum C*; odpor, opposice: *iudicium sine oppugnatione C.*

oppugnātor, *ōris, m.* dobyvatel, útočník: *ignem tectis oppugnatores iniecerunt T*; přenes. *o. salutis, patriae C.*

op-pugnō, *āre āvī, ātum* dobývati, obléhati, a) pův. *consilium ab oppugnanda urbe ad obsidendam vertere L, oppugnare aut parare S* útočili nebo zbrojili; b) přenes. *quod a vobis oppugnari video C* proti čemu bojujete, brojíte; *populi salutem oppugnant C* napadají; *acta Caesaris C*; *pecuniā o. alqm C* hleděti podplatiti někoho.

***ops**, *opis, opem, ope, opes* atd. *f.* a) moc, síla: *omni ope niti S, magna nituntur opum vi V* vší silou, všemi silami, ze všech sil; *non opis est nostrae alqd V* nemohu, nejsem s to; b) moc založená na vojsku, moc válečná: *adstante ope barbarica V* pokud stála moc (říše) barbarská; *opibus Galliarum subnixus T, praeesse regiis opibus N, Italiam suis opibus occupare C*; c) moc politická, vliv: *Lacedaemoniorum opes concussit N, Catilinae opes concidēre C*; *opes firmare L* mocné postavení si zajistiti; *opes factionis S* politická moc strany protivné; *propter opes tolerabiliorem senectutem videri C* pro vliv politický; d) moc založená na penězích atp., bohatství, prostředky: *Sicilia floret opibus C, magnas inter opes inops V, opes regiae Cu, ruris opes O, urbanis artibus opes augere L*; přenes. *nil docebo, unde parentur opes H* hojnost myšlenek; *quibus nihil est opis C* prostředků; e) pomoc, podpora: *opis indigere C, ab alqo opem petere C*; *sine ulla ope L* bez všeho přispění; *ope barbarica . . . victor V* přispěním moci barbarské; *opem ferre N* přispěti pomocí, *opem petere C* pomoci žádati; zř. plur.; přenes. *pennis ope Daedalea ceratis H* prací, uměním Daidalovým; f) jako vl. jméno.

Ops, *is, im, f.* bohyně země a úrody, symbol plodnosti ztotožněná s Rheou a Kybelou: *ad Opis* (sc. *aedem*) *Cu* u chrámu Opina.

opsōnium viz *obsonium.*

optābilis, *e* [*opto*] žádoucí.

optātiō, *ōnis, f.* přání.

optātus, *a, um* [part. perf. od *opto*] ‚vytoužený', vítaný, milý, vhod: *optatissimum sibi putant C* za nejvítanější pokládají pro sebe; *optatam metam cursu contingere H*; *optata arena potiri V*; **optātum**, *ī, n.* přání, tužba: *ex tribus optatis hoc erat tertium C*; **optātō**, adv. vhod, dle přání: *mihi o. veneris C*; *velut o. ventis coortis V.*

optimās, *ātis* [*optimus*] aristokratický: *statu rei publi. regali, optimati, populari C*; subst. aristokrat, obyč. plur. strana aristokratická, šlechta: *optimatium fautor N, plebis et optimatium certamina T.*

optimus viz *bonus.*

1. optiō, *ōnis, f.* volba (= volné rozhodnutí: *si mihi o. detur C, Graeci optionem Carthaginiensium faciunt S* přenechají, zůstaví volbu Karthagiňanům.

2. optiō, *ōnis, m.* pomocník, příručí centurionův ‚šikovatel'.

optīvus, *a, um* [*opto*] zvolený, vybraný: *cognomen H.*

optō, *āre, āvī, ātum* [frequ. od **opio*, sr. *optio*] a) vyhlédnouti, vybrati, zvoliti: *cond tionem misero ferunt, ut optet, utrum . . . an C* aby si vybral, zda chce . . . či; *pars optare locum tecto V* jedni vybírají si . . .; *ex collegis optaret, quem vellet L*; *alqm patronum Plin*; b) přáti si, žádati něčeho: *mortem V, ephippia H*; alqd de alqo, ab alqo, alci alqd, inf., acc. c. inf., věta účel.; **optandus**, *a, um* žádoucí: *fortuna C.*

opulēns, *ntis* a **opulentus**, *a, um* [*ops*] a) bohatý: *o. fortunatusque C, oppidum plenum atque o. Cs, rex SI, civitas magna et opulens S*; *templum donis opulentum V*; *provinciae pecuniae* (gen.) *opulentae T*; subst. *regionis opulenta Cu* bohatství; b) mocný: *cum opulentis regibus bella gerere L*; *minus opulentum agmen L* slabší.

opulenter, adv. bohatě, hojně: *neque illos arte colam, me o. S* sebe v hoj-

nosti chovati; *ludos opulentius instructiusque ... fecit L* s větším nákladem.

opulentia, *ae, f.* a) bohatství: *Thasii opulentiā freti N, divitis Croesi O*; b) moc: *invidia ex opulentia orta S.*

opulentō, *āre*, obohatiti, opatřiti, zaopatřiti něčím: *fundus herum bacis olivae H.*

opus, *eris, n.* I jako činnost a) ob. dílo, práce, zaměstnání: *quo opere* (tot. poučování mládeže) *quid potest esse praeclarius? C*; *opere coërcere T* nucenou prací trestati; *operibus anteire, iustitiā superare Cs*; *una quies operum V* odpočinek od práce; *Martis o. V* boj; *unde homines operum primos vitaeque labores instituunt H* prací, jež nám život ukládá; konkr. básn. *opere semita fervet V* = pracujícími; b) spec. α) práce rolnická: *patrio rure facere opus O*; *numquam in agro ulla maiora opera fiunt C* nekonají se větší práce; *concidere .. miratur arator inter opus tauros O*; β) stavba: *omnes o. facerent N* aby všichni pomáhali stavěti; zvl. práce opevňovací: *in opere occupatus Cs, eo opere perfecto Cs*; *fessum militem proeliis operibusque habebat L*; *locus egregie natura et opere munitus Cs* přirozeně i uměle; *magis opere .. munitum erat S*; *in operibus multus adesse S*; γ) o věcech: účin: *opus meae bis sensit hastae O*; *tela diversorum operum O*; δ) úkol, úloha: *carminis huius opus (est) exponere O*; *sunt, quibus unum o. est H*; *quod sui operis erat, agebat L*; ε) námaha, úsilí: adv. rčení *magno opere, maximo, tanto, nimio opere* (velice); ζ) čin, podnik: *his immortalibus editis operibus L* vykonav tyto nesmrtelné činy; *periculosae o. plenum aleae H* nebezpečný podnik; η) práce (naproti látce), provedení: *materiam superabat o. O*; *simulacrum singulari opere C*; *galeae caelatae opere Corinthio C*; II konkr. práce, výtvor, hotové dílo a) ob.: *pictores et ii, qui signa fabricantur, et poetae suum quisque opus a vulgo considerari vult C* každý chce, aby dílo jeho těšilo se pozornosti lidu; b) spec. α) stavba: *opus ex mea pecunia reficiatur C, publicorum operum depopulatio C*; *operum labor V* stavby umělé a pracné; *opus condere L* základy klásti, stavbu začíti; β) opevnění: *operibus aditus praemunire Cs*; *tumulum operibus munire Cs*; obléhací zákopy: *urbem operibus clausit N, saepsit Cs*; dobývací stroje a přístroje: *urbem vineis aliisque operibus oppugnare L*, hráze: *flumen operibus obstruere Cs*; γ) dílo umělecké: *pocula ... opus Alcimedontis V, Silanionis opus tam perfectum C*; *moderator tanti operis* (sc. *mundi*) *C*; δ) dílo literární: *dii orsis tanti operis successus prosperos dent L, nullum opus otii* (*Africani*) *exstat C, o. exegi O* III význ. úkol je ve rč. **opus est** jest třeba, potřebí něčeho; často lze přelož. osobně: potřebovati: *mihi frumentum non opus est C* nepotřebuji obilí; *si quid sibi a Caesare o. esset Cs* jestliže by něčeho potřeboval; *multa sibi opus esse C*; *quae curando vulneri opus sunt L*; kromě nom. nejčastěji abl. (*nunc animis o. est V*), řídč. gen. (*ad consilium pensandum temporis o. esse L*), inf. n. acc. c. inf. (*omnia enumerare non o. est C*), ut (*o. esse, ut bonis artibus pectus implerent T*); ellipt. *quid opus est plura? C* (sc. *dicere*); s adv. *sic o. est O* jest nutno.

Opūs, *ūntis, f.* acc. *ūnta* [Ὀπούς] město v Lokridě nyn. Talanta (dle protějšího ostrova); obyv. **Opuntii**, *ōrum, m.* Opuntané; adj. **Opuntius**, *a, um* opuntský: *Philodamus C, Megilla H.*

opusculum, *ī, n.* [demin. od *opus*] dílko: *opusculorum fabricator C* sošek; spisek: *Cassi Parmensis H, mea H.*

ōra, *ae, f.* a) okraj něčeho tvořící hranici: *Galli oram extremae silvae cum circumsedissent L* okraj lesa; *umbrosae Heliconis orae H* okraje hory; *oras* (*clipei*) *ambiit auro V* olemoval zlatem; odt. též okraj plachet a lodí s lanovím, lanoví: *oras et ancoras praecidere L, resolutis oris L*; b) spec. okraj, hranice světa: *extrema ora et determinatio mundi C*; hranice země, území: *per extremam oram Vocontiorum agri L*; zvl. hranice suché země vzhledem k moři: pobřeží: *partem orae maritimae defendere C*; *maris, oceani ora L, quae amoenitates orarum ac litorum! C* přímoří; meton. obyvatelé přímoří, pomořané: *ora Campaniae*

desciit T; *ora maritima Cn. Pompeium requisivit C*; c) pás, kraj, krajina: *domus Aeneae cunctis dominabitur oris V*; *globus terrae duabus oris habitabilis C, gelida ora H*; *luminis orae V* ‚kraje světla', světlo sluneční.

ōrāculum, pův. **ōrāclum,** *ī, n.* [*oro*] a) věštírna (jako místo *orandi*): *o. illud Delphis tam celebre C*; *oraculo egressum L, adorat Themin, quae tunc oracla tenebat O, adire Iovis Hammonis o. statuit Cu*; b) věštba, výrok věštírny: *Apollinis oraculo sapientissimum iudicatum C, dare oracula C, oraculorum veritas C*; c) výrok, výpověď vůbec: *physicorum oracula C.*

ōrātiō, *ōnis, f.* a) řeč, mluva: *qualis homo ipse esset, talem eius esse orationem C*; *ferae sunt rationis et orationis expertes C*; b) výraz, vylíčení, projev myšlenek: *virtuti Pompei quae potest o. par inveniri? C, Stoicorum est adstrictior o. C*; zvl. řeč = jazyk: *o. Latina* t. j. přednes jazykem latinským; c) tvrzení, výpověď, výklad: *Platonis o. C* tvrzení; *captivorum o. Cs* výpověď; d) řeč umělá v užš. sm. α) naproti *sermo* řeč dle řečn. pravidel složená: *orationem habere C* řeč míti, řečniti; *quanta in oratione maiestas! C*; *est in manibus o. C, o. adversus rem publ. Cs*; *Catonis acerbae orationes L*; β) naproti *poëma* prosa: *et in poematis et in oratione peccatur C*; e) předmět, látka, thema řeči: *orationis difficilius est exitum . . . invenire C*; *o. deesse nemini potest C*; f) výmluvnost: *altitudo orationis suae C*; schopnost k řeči, výmluvnosti: *satis in eo fuisse orationis atque ingenii C.*

ōrātiuncula, *ae, f.* [demin. od *oratio*] malá řeč.

ōrātor, *ōris, m.* [*oro*] a) mluvčí (poselstva), vyjednavatel: *ad Pyrrhum missus o. C*; *oratores ire iubet V* vyslancům; *pacem petitum oratores mittunt L*; b) řečník: *bonus, optimus, summus C, laudantur oratores veteres Crassi et Antonii C.*

ōrātōriē, adv. řečnicky, po řečnicku, jak se řečníku sluší: *dicere C.*

ōrātōrius, *a, um* řečnický, řečníku slušící: *ingenium, ornamenta, vis dicendi C.*

ōrātus, *ūs, m.* prosba: *oratu tuo C* na tvou žádost.

orbātor, *ōris, m.* člověk o děti olupující někoho: *nostri o. Achilles* (pravi Hekabe) *O.*

Orbilius *Pupillus* grammatik a učitel římský proslulý svou přísností.

orbis, *is, m.* a) kruh, kolo (jako tvar abstrakt.): *orbis, qui κύκλος Graece dicitur C, quinque orbes explent cursu V, orbis rotae O* kružnice kola; *per omnes in orbem ire L* dokola jíti, kolovati; (ve voj.) tvar těsného zástupu: *orbem facere, in orbem consistere Cs* kruh (karré) utvořiti; *ita coniuncto orbe T* v tak těsném tahu; *o. lacteus C* mléčná dráha; *o. signifer C* zvířetník; *o. finiens C* obzor, obzorník; b) dráha, oběh kruhový, pohyb v kruhu: *curvare iter in orbem O, certum equitare in orbem O*; *anguis rapit orbes per humum V* činí závity, vine se; *annuus o. V* oběh roku; *orbis solstitialis L* (oběh mezi slunovraty) oběh slunce; *certus undenos decies per annos orbis H* určitý okruh časový 110 roků; c) konkr. věc okrouhlá, plocha kruhovitá: *orbem crusti violare manu V* = okrouhlé koláče, *o. mensae O* okrouhlá deska stolu, *clipei extremi orbes V* kruhové pásy, avšak *decimo tamen orbe moratum est* (*telum*) *O* v desáté vrstvě; *rota orbis V* kroužící kolo; *oculorum orbes V* = oči; *genuum o. O* jablko kolenní; *lanam glomerabat in orbes O* vlnu navíjela v klubka; *o. non stabilis O* (o kole Štěstěny); samotné *orbis O* kolo Ixionovo; zvl. kotouč: *si lucidus o.* (*solis*) *erit V, o. lunae O,* též = diskos *O*; d) spec. o nebi a zemi: *sol medium caeli conscenderat orbem V* dostoupilo středu klenby nebeské; *orbe locus medio est O* prostřed světa, všehomíra; *orbis terrarum, terrae O Cs C* okrsek zemský = země; *o. peregrinus O* cizí země, kraj; *Creten, quae meus est orbis O*; *o. Eous O* = Východ; meton. lidstvo (svět): *uno orbis terrae testimonio C.*

orbita, *ae, f.* stopa zanechaná jedoucím kolem: kolej: *ex tensarum orbitis praedari C*; přenes. stopa, stezka: *iuvat ire iugis, qua nulla . . . devertitur o. V.*

orbitās, *ātis*, *f.* [*orbus*] osiřelost, bezdětnost: *bonum liberi, misera o. C*; *o. quoque mea, quod sine liberis sum, spernitur Cu*; přenes. *velut orbitatis metu icta L* (nad ztrátou Romulovou); *rei publ. o. talium virorum C* = úplný nedostatek takových mužů.

Orbius *Publius* právník římský, r. 63 př. Kr. praetor v Asii.

orbō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*orbus*] a) rodičů nebo dětí zbaviti, osiřelým učiniti: *Theseus filio Hippolyto non esset orbatus C, orbatus progenie C*; *leaena catulo orbata O*; b) ob. zbaviti něčeho: *luce alqm, Italiam iuventute, rem publ. auxilio, multis fortibus civibus C.*

Orbōna, *ae*, *f.* [*orbus*] bohyně osiřelosti, vzývaná bezdětnými rodiči.

orbus, *a*, *um* [srov. ὀρφανός] a) osiřelý (bez rodičů), sirotek: *mei filii te incolumi orbi non erunt C*; b) bezdětný: *senex C*; *orbum liberis facere L* dětí zbaviti; *Memnonis orba O*; c) ovdovělý: *a viro orba O*; d) přenes. osiřelý, oloupený o něco, zbavený něčeho: *forum litibus H, luminis o. O.*

orca, *ae*, *f.* [m. **urca*, srov. *urceus*] hliněná nádoba pro naložené ryby, ‚bečka'.

Orchamus, *ī*, *m.* [Ὄρχαμος] král babylonský, otec Leukothoin.

orchas, *adis*, *f.* [ὀρχάς] oliva (plod) vejčitého tvaru.

orchēstra, *ae*, *f.* [ὀρχήστρα] v divadle římském část sedadel určená senatorům.

Orchomenos(us), *ī*, *m.* [Ὀρχομενός] 1) město v Boiotii u řeky Kefissu; 2) město v Arkadii; obyv. **Orchomenii**, *ōrum*, *m.* Orchomenští.

Orcus, *ī*, *m.* [Ὄρκος] a) místo mrtvých, podsvětí: *primis in faucibus Orci V, ad Orcum mittere H, demittere Orco V*; b) meton. smrt: *metit O. grandia cum parvis H*; c) personif. bůh podsvětí: *Verres alter O. venisse Hennam ... videtur C*; *pallidus O. V.*

Orcynia viz *Hercynia.*

ordinārius, *a*, *um* řádný, pravidelný: *consules L* (opak *suffecti*).

ordinātim, adv. [*ordo*] v řadě: *trabes o. structae Cs* (naproti *passim*).

ordinātus, *a*, *um* [vl. part. perf. od *ordino*] spořádaný, řádný, pravidelný: *cursus C, pugna L* (t. j. ve třech řadách).

ordinō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*ordo*] a) do řady stavěti, řaditi: *aciem Cu, agmen, arbusta sulcis H*; *Scipio voluntarios ordinavit L* v čety roztřídil; b) spořádati, zařídíti, určiti: *cum omnia ordinarentur C*; *fata ita di ordinaverunt Cu, artem praeceptis L, magistratus aliter o. L*; c) přenes. *publicas res o. H* v historické posloupnosti vylíčiti; *annos adfluentes H* čítati.

ordior, *īrī*, *orsus sum* [*ordo*] a) tkanivo spořádati ke tkaní; snovati: *aranea orditur telas Plin*; b) počíti, začíti: *orsi bellum sunt L, nec gemino bellum Troianum orditur ab ovo H, disputare ordimur C, orsus est dicere C, sic orsa loqui vates V*; též absol. = začíti mluviti: *sic filius orsus V* jal se mluviti; *sic Iuppiter orsus V* promluvil (na konci řeči); *ibi Tarquinius maledicta ab stirpe orsus* (sc. *est*) *L* hanlivě mluví, vycházeje od ...; subst. **orsa**, *ōrum*, *n.* počínání, podnik, začátek: *orsis operis successus dare L*; básn. slova, řeč: *sic ore vicissim orsa refert V.*

ordō, *inis*, *m.* a) řada věcí v prostoru: *pone ordine vites V, ordines arborum C, his* (*trabibus*) *collocatis et coagmentatis alius insuper o. additur Cs*; *indulge ordinibus* (sc. *vitium V*) dopřej místa řadám, dělej je daleko od sebe; vrstva: *ordines caespitum Cs*; zvl. řada sedadel v divadle: *quattuordecim ordines* oddělení pro rytíře římské, *in q. ordinibus sedere C* = býti rytířem; b) spec. ve voj. řada, četa, šik: *ibi commutatis ordinibus aciem instruxit S* změniv řady; *ordines observare S* v řadách zůstati; *ordine egredi CsL* z řady vystoupiti; zvl. = setnina: *viri fortissimi qui ordines duxerunt C*; *Lucanius eiusdem ordinis Cs* z téže setniny; odt. meton. c) hodnost setnická: *spe ordinum evocantur Cs* naději na hodnost setnickou jsou vyzváni k službě vojenské; *primi ordines* hodnost prvních setníků: *centuriones, qui iam primis ordinibus appropinquabant Cs*; i sám setník: *primi ordines CsL* setníci prvních setnin; *centuriones ex inferioribus ordinibus in superiores traducti Cs* za vyšší setníky povýšení: d) polit. stav, třída občanská: *o. equester N* stav rytířský; *o. pedester L* občané,

měšťané (sloužící jako pěší); *o. senatorius C*; *apud omnes ordines gratiosus C*; *homines illius ordinis ex municipiis rusticani C* lidé onoho stavu, oné třídy (tot. *rustici Romani*); *eum certe ordinem, qui exercet illa, firmamentum ceterorum ordinum recte esse dicemus C* t. j. *ordinem publicanorum* třída nájemců; *ignoscant huic ordini C* = senátu; *o. oratorum, mercatorum C*; odt. přenes. (srov. *gens*) *quieti ordines deorum H* blažené sbory bohů; *factionibus inter ordines certabatur L* mezi kmeny; **e)** abstr. řada, řetěz: *o. rerum, o. seriesque causarum C, o. saeclorum V, ordines temporum C*; *omnes uno ordine habetis Achivos V* stavíte na roveň; **f)** abstr. řád, pořádek: *vitae o. H, nullo ordine atque imperio Cs* bez řádu; *in ordinem referre C* do pořádku uvésti; *temperat Alcaeus, sed rebus et ordine dispar H* řádem i rázem; *o. et constantia C* smysl pro pořádek; adv. rčení: *ordine* **α)** po řadě, za sebou, po pořádku: *o. rogabantur L, bis quinque iunctas o. noctes O, iubet ordine duci* (sc. *equum*) *V* všem po řadě, t. j. každému po jednom; *o. proelia dicam V*; **β)** řádně: *o. struere penum V, perfectis o. votis V, recte atque o. factum C*; *in ordinem* po řadě: *tabulas conficere C*; *ex ordine* po řadě: *possessiones omnes vendere C*; *septem ex o. menses flevisse V* = *in ordine* (*referebat*) *V*; *extra ordinem* mimořádně: *provinciam alci decernere C, imperium e. o. dare C.*

Ordovicēs, *um, m.* pobřežní kmen britský naproti ostrovu Moně (Anglesey).

orēas, *adis,* acc. *ada, adas f.* [ὀρειάς] nymfa horská, oreadka.

Orestae, *ārum, m.* [Ὀρέσται] národ v Makedonii mezi Aoem a Haliakmonem.

1. Orestēs, *ae* n. *is m.* [Ὀρέστης] syn Agamemnonův a Klytaimestřin, matkovrah; dle něho nazvána tragoedie Euripidova; adj. **Orestēus,** *a, um* [Ὀρεστεῖος] Orestův: *Diana O* obraz Dianin do Aricie přinesený Orestem.

2. Orestēs, *is, m.* příjm. říms. v rodě Aufidiů a Aureliů.

Orestilla, *ae, f.* Aurelia, choť Katilinova.

Orētānī, *ōrum, m.* Orétané, kmen hispanský u řeky Quadiany.

Orgetorīx, *īgis, m.* šlechtic helvetský.

orgia, *ōrum, n.* [τὰ ὄργια] divoká noční bohoslužba Bakchova.

orichalcum, *ī, n.* [ὀρί-χαλκον] mosaz: *auro squalentem alboque orichalco V, si quis aurum vendens o. se putet vendere C.* Též **aurichalcum** podle *aurum.*

Ōricos(us) *ī, m.* a **Ōricum,** *ī, n.* [Ὥρικός] přístavní město v Epiru, nyn. Eriko; obyv. **Ōricīnī,** *ōrum, m.* Oričané.

oriēns, *ntis, m.* [sc. *sol*; part. praes. od *orior*] **a)** vycházející slunce, východ, jitro: *me saevus equis o. adflavit anhelis V, septimus hinc o. cum se demiserit undis O*; **b)** země východní, Východ, orient: *ab oriente ad occidentem C, spoliis onustus Orientis V*; východ jako strana světová: *simulacrum ad orientem vertere C.*

orīgō, *inis, f.* [*orior*] **a)** abstr. původ, východisko, počátek: *fontis H, moris L, boni C, mundi V, caelestis V, originem trahere ab alqo L* původ svůj odvozovati, pocházeti odněkud; **b)** konkr. praotec, zakladatel: (*Aeneas*) *Romanae stirpis o. V, mundi melioris O* tvůrce; *Tuisco et Mannus o. gentis conditoresque T* původci a zakladatelé národa; metropole, město mateřské jako původ osad: *pars originibus suis praesidio, pars decori fuere S. Origines* jako název spisu Katonova o počátečních dějinách italských měst.

Ōrīōn, *ōnis, m.* (délky libovolné) [Ὠρίων] mythický lovec, po smrti (Artemidou způsobené) jako souhvězdí na nebe vzatý; východ a západ jeho (za obou slunovratů) přinášel bouřlivé počasí.

orior, *īrī, ortus sum, oritūrus* [srov. ὄρνυμι] **a)** zdvíhati se, povstávati: *consul oriens L*; přenes. *tempestas, ventus N, fletus, clamor L, controversia C, dissensio N*; **b)** vycházeti, vzcházeti: *sole orto L* po východu slunce; *dies oriens Tib, lux Cat, nox O*; *oritur monstrum V* ukazuje se; *pinus V, olea oriens T* vzcházející; **c)** vznikati, původ míti, pocházeti: *Rhenus oritur ex Lepontiis Cs* pramení v Lepontsku, *fons oritur in monte Plin*; *Belgae ab extremis Galliae finibus oriuntur Cs* začí-

najíná..; *plerosque Belgas esse ortos a Germanis Cs* pocházejí od G.; *ortus equestri loco C* původem, rodem rytíř; *homo a se ortus C* nemající předků.

Orītae, *ārum, m.* [Ὠρεῖται] národ původu indického v Gedrosii.

Ōrīthyia, *ae, f.* [Ὠρείθυια] dcera Erechtheova, choť Boreova, matka Kalaise a Zeta.

oriundus, *a, um* [vl. part. praeš. pass. od *orior*] pocházející: *oriundi ab Sabinis L, ex Etruscis L, Albā o. sacerdotium L.*

Ormenis, *idis, f.* [Ὀρμενίς] Ormenovna, vnučka Ormena thessalského Astydameia.

ornāmentum, *ī, n.* [*orno*] **a)** výstroj: *copias, ornamenta, praesidia C; ubi tot ornamenta a senatu populoque Rom. permissa C;* přenes. *pacis ornamenta C* výstroj, prostředky k úpravnému žití v míru; **b)** konkr. šperk, skvosty, výzdoba: *pecunia et ornamenta ex fano Herculis C, honoris insignia atque ornamenta C, signa et tabulas ceteraque ornamenta Graecorum oppidorum C* umělecká díla k výzdobě sloužící; *triumphalia ornamenta T* odznaky triumfální; **c)** abstr. ozdoba, okrasa: *Q. Hortensius lumen atque o. rei publicae C, quae ornamento urbi esse possent C;* **d)** vyznamenání, pocta, důstojenství: *ornamenta sua concedant C; nullum a Pompeio habuit o. N, omnia o. congerere ad alqm C.*

ornātē, adv. ozdobně, krásně: *dicere, causam agere C Plin.*

ornātrīx, *īcis, f.* panská obstarávající úpravu a výzdobu vlasů paní, kadeřnice.

ornātus, *a, um* [vl. part. perf. od *orno*] **a)** vystrojený, vypravený, vyzbrojený: *ornatissimus exercitus N, equus L, naves LT, myoparo C, civitates ornatae atque refertae omnibus rebus C* opatřené a naplněné; **b)** vyzdobený, ozdobený, krásný, ozdobný: *nocturna caeli forma sideribus o. C;* s akk. vztah. *apio crines o. V* vlasy maje ozdobeny, *pampino o. tempora H; o. in oratione N* strojený; *oratio ornata C;* **c)** čestný: *locus ad dicendum ornatissimus C;* **d)** ctěný, vážený: *eques honestus et o. C homines honestissimi atque ornatissimi C.*

ornātus, *ūs, m.* [*orno*] **a)** výstroj, výprava: *gladiatorum L, eorum o. regem neminem significabat N* šat; *scriba cum rege sedens pari fere ornatu L, arma ornatumque mutaverant S* oblek; *o. Argivae Helenae V* šat; **b)** výzdoba, ozdoba: *regalis C; urbis, scaenae C; portarum Hirt.;* **c)** přenes. *verborum, aedilitatis C.*

Ornī, *ōrum, m.* tvrz u Propontidy.

ornō, *āre, āvī, ātum* [z *ord(i)no* od *ordo*] **a)** vystrojiti, vypraviti, opatřiti: *classem V* vypraviti mužstvem, *exercitum L* vyzbrojiti; *scuto iuvenem ornant T* opatří; *decemviros ornat scribis L;* **b)** zdobiti: *cornua sertis V, donis templum C, ornabant aurata monilia collum O;* přenes. *haec studia res secundas ornant C* jsou ozdobou štěstí; **c)** vyznamenávati, uctívati, oslavovati: *senectutem C, mortem monumento C, populi res gestas C, beneficiis alqm C.*

ornus, *ī, f.* habr.

ōrō, *ārē, āvī, ātum* [snad od **1. os**] **a)** mluviti, přednášeti: *talibus orabat dictis V, causam o. CV* spornou věc přednášeti, při pojednávati; *orandi nescius T* špatný řečník; *cum alqo de alqa re Cs* vyjednávati; **b)** prositi, prosebně žádati: *Roscius orabat, sibi adesses H* dal tě prositi; vazby: alqm, alqm alqd (*multa deos V*), alqd (*auxilium L*), alqd alci rei (*veniam dapibus O*), věta konj., inf. (básn.), acc. c. inf. (básn. a pokl.), též parenth.

Oroanda, *ōrum, n.* město v Pisidii; obyv. **Oroandēnsēs,** *ium, m.* Oroandané.

Orōdēs, *is, m.* [Ὀρώδης] král parthský, jenž zajal a usmrtil Krassa r. 53.

Oroetēs, *ae, m.* [Ὀροίτης] vojevůdce Dareiův, jenž dal přibíti Polykrata na kříž.

Orontēs, *is* n. *ī, m.* [Ὀρόντης] řeka v Syrii, nad ní město Antiochia; adj. **Orontēus,** *a, um* od O. pocházející, syrský: *myrrha Pr.*

Orphĕūs, *eos, ea, eu* (básn.); *eī, eō* atd. (pros.) *m.* [Ὀρφεύς] mythický pěvec thrácký, choť Eurydičin, syn Apollonův a Kalliopin; adj. **Orphēus,** *a, um,* Orfeův: *lyra Pr, vox O;* **Orphicus,** *a, um* orfický: *carmen, sacra C.*

orsa, *ōrum, n.* viz *ordior.*

orsus, *ūs, m.* [*ordior*] podnikání, počínání.

Orthōsia, *ae, f.* [Ὀρθωσία] město v Karii u řeky Maiandru.

Ortōna, *ae, f.* městečko Aequů v Latiu.

ortus, *ūs, m.* [*orior*] a) východ: *signorum V, siderum C, stellarum Cat*; *quartus lunae V* čtvrtý den nového měsíce, *caniculae L*; jako strana světová: *ab ortu ad occasum C*; b) původ, vznik, počátek: *tribuniciae potestatis, amicitiae C*; — o člověku původ, rod: *ab Elide ducere ortum O*; narození: *ante ortum — post mortem C.*

Ortygia, *ae, f.* [Ὀρτυγία] 1) starší název ostrova Delu; odt. adj. **Ortygius**, *a, um* ortygijský, delský: *dea O* = Diana; *boves O* = *Apollinis*; 2) starší název Efesu a háje efeského: *esse apud se lucum Ortygiam T*; 3) ostrov a čtvrť syrakuská.

oryza, *ae, f.* [ὄρυζα] rýže.

1. ōs, *ōris, n.* a) ústa, o zvíř. huba, tlama: *cibum oris hiatu capessunt C.* otevřením úst; *dentibus in ore constructis manditur* (*cibus*) *C*; *ferventes auras ore trahit O* polyká; *coërcere ora frenis O, equus spumas aget ore V*; zobák: *o. pulli C*; odt. *ora navium rostrata H* zobce lodní; obr. *belli os et fauces C* otevřená tlama války; — spec. ústa jako nástroj mluvy a zpěvu: *totidem ora sonant V, consentiunt uno ore omnes C*; *poscebatur ore volgi T* hlasem lidu; *magno simul incipit ore V* mocným hlasem; *hunc ego, non alio dictum prius ore, vulgavi H* jehož nikdo přede mnou pěním nenapodobil; *ore dabat pleno carmina O* plným proudem; *ruit profundo Pindarus ore H* hlubokým, mocným proudem řeči se valí; meton. *taurorum adflabitur ore O* ohněm z tlamy; b) otvor: *ingentem lato ore dedit fenestram V* ohromný otvor širokého průhledu; *dolii L, os specūs L, in pontis ore C* na konci, ve vchodu mostu; — spec. ústí: *Tiberis L*; pramen: *ora novem Timavi V*; c) synekd. obličej, tvář: *quem non ore movere potest O* tváří (sličnou); *Gorgonis os pulcherrimum V, cum os eius spectaculo esset L, lineamenta oris intueri L* rysy obličeje; *tot sese vertit in ora V* mění podoby tváře, *ante ora alcis V, in ore T* před zrakem, před očima; *in ore hominum versari C, agere T* veřejně se ukazovati, na veřejnosti se pohybovati; přenes. drzost, nestoudnost: *venit mihi in mentem oris tui C* = *impudentiae* tvé drzé čelo; *os hominis insignemque impudentiam cognoscite C*; *nosti os, nosti audaciam C*; synekd. *ora super postes pendent O* lebky.

2. os (vl. *oss* slab. dlouhá posicí), *ossis, n.* [srov. ὀστοῦν] a) kost: *subiecta corpori mirabiles commissuras habent C*; *haesit ferrum ossibus O*; zvl. jako ostatky mrtvého: *cineri atque ossibus filii sui solacium vult aliquod reportare C*; *ossa terrae condere V*; b) přenes. o řeči kostra, kosti, tvrdší části naproti měkčím: *ossa et sanguinem imitari C*; nitro naproti vnějším částem těla: *gelidus Teucris per dura cucurrit ossa tremor V.*

Oscēnsēs, *ium, m.* Oscenští, obyv. města Osky v Hispanii (sev. záp. od Saragossy, nyn. Huesca.

oscen, *cinis m. f.* [*obs-cano*] pták, jenž svým zpěvem, křikem dává znamení augurské (havran, vrána, sova): *oscinem corvum prece suscitabo H* věštebného havrana.

Oscī, *ōrum, m.* Oskové, kmen v Kampanii splynuvší po válkách samnitských s Římany.

ōscillum, *ī, n.* [demln. od *osculum*] malá maska, zvl. voskový obraz Bakchův, věšený na stromech k odvrácení zlých duchů.

ōs-citō, *āre* n. **ōscitor**, *ārī* pův. zívati, ústa otvírati; přenes. býti ospalý, nečinný; *oscitans, ntis* zívající, ospalý: *quae Epicurus o. hallucinatus est C* v ospalosti; *inscitia oscitantis ducis C.*

ōsculātiō, *ōnis, f.* líbání.

ōsculor, *ārī, ātus sum* líbati alqm; přenes. laskati, hýčkati: *inimicum C, scientiam tamquam filiolam C.*

ōsculum, *ī, n.* [demin. od *os*] a) ústečka, hubička: *dulces pendent circum oscula nati V*; *oscula ore tegit O* rty; *videt igne micantes oculos, videt oscula O*; *o. summa delibare V* lehce se dotknouti rtů, něžně celovati; b) políbení, polibek: *oscula accipere et dare O, decerpere Cat*; *figere V* vtisknouti; *iacere T* rukou posílati, *iungere O* líbati.

Osī, *ōrum, m.* národ kolem pramenů Visly.

Osīris, *is* a *idis*, *m.* [Ὄσιρις] egyptský bůh, choť Isidin.

Osismī, *ōrum*, *m.* Osismové, národ gallský v nyn. Bretagni.

Ossa, *ae*, *f.* [Ὄσσα] hora v Thessalii již. od ústí Peneia; adj. **Ossaeus**, *a*, *um*: *ursa O.*

os-tendō, *ere*, *tendī*, *tentum* a *tēnsum* [z *obs-tendo*] a) vstříc natáhnouti, nastaviti: *manus alci Pl*; *glebas Aquiloni V* vystaviti; *pectus suum o. C*; *humeros latos V*; přenes. předstírati něco: *magnifica defensio ostenditur C*; *Fabius oppugnationem ostendit L* učinil zdánlivý útok; *ostenditur victoria L* jest naděje na vítězství; b) ukazovati něco n. na něco: *os suum populo Romano C*, *telum inimico C*; *ver adulescentiam significat ostenditque fructus futuros C* a ukazuje na budoucí plody (= dává naději); *se ostendere C* objeviti se; *odium patris ostenditur C* jest zřejmo; c) prozraditi, zjevným učiniti něco: *nec ostenderunt bellum, priusquam intulerunt L* neprozradili se s úmysly válečnými, až vpád učinili; *adventus causam ostendit N*; d) dokázati, říci ukázati, vysloviti, prohlásiti: *sicut et vivus multis ipse rebus ostendit C* dokázal; *se prohibiturum ostendit Cs* prohlásil; *ut estendimus supra N* jak svrchu řečeno; vazba: acc. c. inf., nom. c. inf., nepř. ot.

ostentātiō, *ōnis*, *f.* [*ostento*] a) na odiv stavění: *saevitiae L* projevování; *virium T* okázalé rozvinutí mass vojska; b) vychloubání, honosení se: *genus ostentationis et gloriae C*, *gloriosa o. C.*

ostentātor, *ōris*, *m.* [*ostento*] a) oznamovatel, ohlašovatel: *praemiorum T*; b) chlubič, vychloubač: *factorum o. L* (člověk) svými činy se vychloubající; *omnium, quae diceret atque ageret T.*

os-tentō, *āre*, *āvī*, *ātum* [freq. od *ostendo*] a) nastavovati: *iugula sua pro alterius capite C*; za vzor stavěti: *Tydiden O*; b) ukazovati, na odiv stavěti: *passum capillum Cs*; *campos nitentes desuper ostentat V*, *moenia maxima V*, *equitatum iniciendi terroris causa Cs*; *spolia Curiatiorum L*, *cicatrices L*; c) honositi, chlubiti se něčím: *Ambiorigem Cs* honosivě odvolávati se na A.; *prudentiam o. C*; *artem arcumque V*; *in aliis rebus se ostentant C*; d) slibovati, naději dávati na něco; hroziti něčím: *Liguribus campi uberes Italiae .. in spem victoriae ostentantur L*; *modo formidinem ostentare S* hrůzu sliboval; *praemia S*, *praedam benigne ostentat S*; *pecunia promissa et ostentata C*, *periculum capitis alci o. C*; e) přenes. ukazovati, dávati na jevo, dokazovati: *prodigia caelestia prope cotidianas in urbe ostentantia minas L*; *ostentavi tibi me istis esse familiarem C.*

ostentum, *ī*, *n.* [vl. part. perf. od *ostendo*] a) nadpřirozený úkaz, znamení: *magnorum periculorum metus ex ostentis portenditur C*; b) konkr. hrozný zjev, netvor: *Vatinius inter foedissima aulae ostenta fuit T.*

***ostentus**, *ūs*, *m.* jen v dat. a) na odiv: *ostentui corpora abiecta T*; *ut Iugurthae scelerum ostentui essem S* aby J. na mně mohl ukazovati své zločiny; b) na oko: *illa deditionis signa ostentui credere S* myslil, že ony známky vzdání se jsou jen na oko, na oklamání; *nova iura Cappadociae dedit .. ostentui magis quam mansura T* spíše jen na oko než trvale.

Ōstia, *ae*, *f.* n. **Ōstia**, *ōrum*, *n.* [srov. Ústí] přístavní město Říma při ústí Tiberu; adj. **Ōstiēnsis**, *e* ostijský: *ager L*, *colonia Plin*; *incommodum C* pohroma způsobená mořskými loupežníky; *provincia C* úřad zvláštního quaestora mající úkol zásobování Říma potravinami a dozor nad vodovody.

ōstiārius, *a*, *um* [*ostium*] dveřní; subst. *ōstiārius*, *iī*, *m.* vrátný, hlídač; **ōstiārium**, *iī*, *n.* daň ze dveří.

ōstiātim, adv. [*ostium*] ‚dvéře ode dveří', dům od domu: *o. totum oppidum compilare C.*

ōstium, *iī*, *n.* [*ōs*] a) vchod a východ: *quo* (*in antrum*) *ducunt ostia centum V*; zvl. o podsvětí: *alta o. Ditis V* ‚vysoké brány', *sacra inferni o. V*; spec. dvéře: *pernoctabant ad o. carceris C*, *Nasicae ab ostio C*, *aperto ostio dormire C*, *patuere ingentia ostia domus V*; vjezd do přístavu: *pleno subit ostia velo V*; *portūs o. C*; b) ústí: *Rhodani Cs*, *Nili V*; též o moři *o. Oceani C* = úžina gibraltarská.

ostreum, ī, *n.* [ὄστρεον, s lat. něm. Auster, čes. ústřice] též sing. z pův. plur. **ostrea,** *ae, f.* škeble, ústřice.

ostreōsus, *a, um* ústřicemi bohatý: *ora Hellespontia Cat.*

ostri-fer, *a, um* ústřice plodící, ústřicemi bohatý: *Abydus V.*

ostrīnus, *a, um* [*ostrum*] nachový, purpurový: *colores, torus, tunica Pr.*

ostrum, ī, *n.* a) šťáva z hlemýždě nachového, barva nachová: *vestes ostro perfusae V*; b) látka barvy nachové: *instratos ostro alipedes V* nachovými čabrakami; *Sarrano dormire ostro V* na tyrském koberci; pod. *strato super discumbere ostro V*; též nachové roucho: *velare humeros ostro V.*

Otācilius, *a* rod říms.: O. Crassus, stoupenec Pompejův za války obč.; T. O. praetor 217, vojevůdce proti Karthagiňanům na Sicilii.

Othō, *ōnis, m.* [Ὄθων] 1) L. Roscius O., rytíř říms., tribun lidu r. 67, původce *legis Rosciae* (přidělujícího 14 řad sedadel rytířům); 2) M. Salvius O., císař r. 69; adj. **Othōniānus,** *a, um* Othonův: *duces, partes T.*

Othryadēs, *ae, m.* [Ὀθρυάδης] 1) syn Othryův Panthus V; 2) vojevůdce spartský O.

Othrys, *yos, m.* [Ὄθρυς] hora v Thessalii u zálivu malijského.

ōtior, *ārī, ātus sum* [*otium*] bez práce čas tráviti, nečinný býti; *domesticus otior H* doma lenoším.

ōtiōsē, adv. v prázdni, klidně, pohodlně: *vivere cum parentibus C* v klidu; *inambulare in foro L* nezaměstnán; *o. omnia gerere L* pohodlně, líně.

ōtiōsus, *a, um* [*otium*] a) bez práce, nezaměstnaný, nečinný: *otiosi urbani L* darmošlapové; *Scipionem numquam minus otiosum esse quam cum o. (esset) C* že nikdy není více zaměstnán (t. literárně) než když má prázdno; pod. *mihi ne otium quidem erat otiosum C*; *otiosa senectus C*; odt. b) literární prací se zabývající, literárně činný: *Graeculum se atque otiosum putari maluit, studio litterarum se subito dedidit C*; *satius est enim otiosum esse quam nihil agere Plin*; c) neúčastnící se zápasů politických, v ústraní žijící, neutrální: *quidam non modo armatis, sed interdum etiam otiosis minabantur C*; *omnes socii spectatores se otiosos praebuerunt Leuctricae calamitatis C* lhostejnými, bezstarostnými diváky; d) duševně klidný, bezstarostný: *mihi gratum feceris, si otiosum Fadium reddideris C* zbavíš-li ho starosti; e) nudný, zdlouhavý: *Brutus videtur o. orator T*; *o. circa excessus T.*

ōtium, *iī, n.* a) nezaměstnanost, prázdný čas, prázdeň: *in otio de negotiis cogitare C*; *hebescere et languescere in otio C* v zahálce; *otia amare V*; *inertissimum o. C*; *in otio vivere C*; b) prázdeň od veřejných zaměstnání a zabývání se literaturou: *o. litteratum C, studiis florere ignobilis* (vzhledem k zaměstnání válečnému) *oti V*; *se in o. referre C* uchýliti se v ústraní; meton. *non ignava otia O* plody ne nečinné prázdně; *otia O* dni sváteční; c) klid od války, mír: *ex bello o. totā insulā conciliavit N* zjednal mír; *ab hoste o. fuit L* od nepř. byl pokoj; *pax atque o. Cs.*

ovātiō, *ōnis, f.* [*ovo*] malý triumf, při němž vítězný vojevůdce v průvodu svých vojáků jel na koni: slavnostní vjezd, ovace.

Ovidius, *a,* rod říms. (rytířský), z něhož pocházel básník P. Ovidius Naso rodem ze Sulmona * 43 př. Kr., † 17 po Kr. v Tomech.

ovīle, *is, n.* [*ovis* vl. adj. neutr.] a) ovčín, chlév ovčí n. kozí; b) ohrada na poli Martově, v níž odevzdávány hlasy volební, volební místo: *in ovili colloqui L.*

ovillus, *a, um* [*ovis*] ovčí: *grex L* stádo ovcí.

ovis, *is, f.* [srov. ὄ(Ϝ)ις, ovce] ovce; *magister ovium V* ovčák.

ovō, *āre, āvī, ātum* [obyč. partic. *ovans* = **euans*, srov. εὐοῖ, *euoe*] a) jásati, plesati: *Romani ovantes ac gratulantes Horatium accipiunt L*; též o zvíř. *ovantes gutture corvi V*; b) ovaci slaviti, vítězoslavně vcházeti: *Manlio, ut ovans urbem ingrederetur, decretum est L.*

ōvum, ī, *n.* [srov. ᾠόν z *ϝώϝιον] vejce (o ptácích), jikra (o rybách), vajíčko (mravenčí): *ova ponere O* snášeti; *pisces, ova cum genuerunt C*; *penetralibus extulit ova formica V*; zvl. začátek jídla; *ab ovo usque ad mala H*; *geminum ovum* dle

mythu vejce Ledino, z nčhož pocházeli Kastor a Pollux = *ovo prognatus eodem H*; v cirku sedm vejčitých těles, jimiž čítány jednotlivé oběhy, tak že se vždy po jednom oběhu jedno vejce vzalo pryč: *ova curriculis numerandis L.*

Oxathrēs, *is, m.* bratr posledního krále pers. Dareia Kodomanna.

Ōxos(us), *ī, m.* [Ὦξος] řeka asijská nyn. Amu-darja tekoucí do jezera Aralského.

Oxydracae, *ārum, m* národ v Indii.

P

P. jako zkratka značí 1) praenomen *Publius*; 2) *P. C.* = *patres conscripti*; *P. M.* = *pontifex maximus*; *P. R.* = *populus Romanus.*

pābulātiō, *ōnis, f.* [*pabulor*] shledávání a svážení píce pro dobytek, zejm. vojen. picování; pl. výpravy pro píci.

pābulātor, *ōris, m.* [*pabulor*] vojen. opatřovatel píce, píceník, picovník.

pābulor, *ārī, ātus sum* [*pabulum*] shledávati a svážeti píci pro dobytek, zejm. vojen. picovati: *pabulandi causa* n. sup. *pabulatum mittere alqm* pro píci.

pābulum, *ī, n.* [od koř. **pā* — v *pāscō*] pastva, píce, krmivo, obrok; 1) vl.: *iumenta in p. mittere L* pustiti na pastvu; básn. často pl. *pabula canescunt O* tráva; zejm. vojen.: *p. conquirere Cs*; 2) metaf. potrava, strava: *si habet aliquod p. studii atque doctrinae* (gen. determ.) *C* duševní potravu; *deerant pabula morbo O.*

pācālis, *e* [*pax*] mírový: *p. laurus O* vavřín míru; od person. *Pax* božstvo míru: *Pacales flammae O* plameny na oltáři Míru.

pācātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *paco*] *upokojený, utišený, uklidněný; pokojný, klidný, v míru žijící: *pacatae civitates C*; *pacatum mare H* (porážkou Sex. Pompeja); *pacata nequitia C* ničemnost v míru; — subst. **pācātī,** *ōrum, m.* pokojná (přátelská, mírumilovná) strana; obyvatelé pokojné země: *insigne pacatorum Cs*; **pācātum,** *ī, n.* pokojné, přátelské území (krajina): *cum vagi milites in pacato, in hostico errent L*; — přenes. *nec hospitale quicquam pacatumve prius auditum L* nebylo slyšeti slova přátelského a mírumilovného; obr. *oratio pacatior* (op. *pugnacior*) *C* příliš mírná; o božstvu usmířený, laskavý: *p. mitisque adsis O.*

Pachȳnos a **-us,** *ī, f.* [ἡ Πάχυνος] n. **Pachȳnum,** *ī, n.* mys v jižním cípu Sicilie, nyn. Capo Passero.

Pacidēiānus, *ī, m.* pověstný gladiátor v Římě za doby satirika Lucilia.

pācifer, *fera, ferum* [*pax* a *fero*] mír přinášející (způsobující): *p. Cyllenius* (= *Mercurius*) *O* jenž jako výmluvný posel bohů urovnává spory; *pacifera oliva V* oliva (znamení) míru.

pācificātiō, *ōnis, f.* [*pacifico*] zjednání (ujednání, umluvení) míru, smír.

pācificātor, *ōris, m.* [*pacifico*] zprostředkovatel míru, smírce.

pācificātōrius, *a, um* [*pacificator*] smírčí: *pacificatoria legatio C* poselství míru.

pācificō, *āre, āvī, ātum* n. ob. dep. **pācificor,** *ārī, ātus sum* [*pacificus*] mír činiti (zjednávati, umlouvati); vyjednávati o mír; trans. utišovati, upokojovati.

pācificus, *a, um* [*pax* a *facio*] mír činící (zjednávající); mírumilovný: *p. dux O.*

pacīscor, *ī, pactus sum* (part. perf. též význ. pass.) [inchoat. k *panyo* (starolat. *pago*)] 1) intr. učiniti smlouvu, smluviti se, ujednati se, shodnouti se: abl. abs. *pacto inter sese, ut L* shoduuvše se vespolek; 2) trans. a) *foedus p.* učiniti (sjednati, ujednati) smlouvu; (básn.) *foedere pacto V* dle smluveného pořádku; b) praegn. α) smlouvou zajistiti, slibiti, zaručiti; spec. zasnoubiti někomu: *Turnus, cui pacta Lavinia fuerat L*; *pacta coniunx* f subst. **pacta,** *ae, f.* snoubenka, nevěsta; zavázati se smlouvou: *qui decedere Siciliā pactus est L*; uvoliti se, pod-

voliti se k něčemu, svoliti k něčemu: *rex pactus Aniceti exitium perfugas tradidit T*; – básn. *vitam* (a v témž význ. *letum*) *pro laude p. V* dáti život za slávu; β) smlouvou si zajistiti, vymíniti si, vyhraditi si, vyjednati si: *ab alqo vitam p. S*; spec. *ex qua pactus esset* (sc. *coniugem*) *vir domo, ut in matrimonium duceret L* z které rodiny si (namluvil) vybral nevěstu; – part. perf. pass. **pactus**, *a, um* smluvený, umluvený, ujednaný: *pactum pretium C*; *pacta dies C*; slíbený; určený, básn. usouzený.

pācō, *āre, āvī, ātum* [*pax*] uvésti v mír, přivésti n. přiměti k míru, uklidniti, utišiti, usaditi, upokojiti (od Caesara zavedený euf. sm. podrobiti): *Galliam p. Cs*; – přenes. *p. Erymanthi nemora V, Isthmon O* zjednati pokoj (= bezpečnost) v . . .; básn. *incultae pacantur vomere silvae H* jsou podrobovány (sm. vzdělávány). – Part. perf. pass. **pācātus**, *a, um* význ. adj. v. t.

Pacōnius, římské jméno rodové *CT*.

Pacorus, *ī, m.* [*Πάκορος*] jméno parthských králů, zejm. syn Oroda I., jenž porazil Římany r. 40 př. Kr. *H*.

pacta, *ae, f.* viz *paciscor*.

1. pāctiō, *ōnis, f.* [*pango*] spojení: *p. verborum, quibus iusiurandum comprehenditur C* příseżní formule.

2. pactiō, *ōnis, f.* [*paciscor*] smlouva, úmluva, ujednání (*alcis rei* o něčem, o něco); – spec. α) vojen. *victoriā pax, non pactione parienda est C*; *arma, quae per pactionem tradiderunt L* = při vzdání; pl. podmínky smlouvy: *talibus pactionibus pacem facere N*; β) sm. kontrakt, zejména mezi hlavními nájemci (*publicani*) a obyvateli provincií: *pactiones cum civitatibus conficere C*; γ) (tajná) úmluva: *pactionis suspicionem vitare C*.

Pactōlus (i **Pactōlos**), *ī* (acc. *-on O*) *m.* [*Πακτωλός*] zlatonosná řeka v Lydii, vtékající do Hermu, nyn. Sarabat: obr. *tibi P. fluat H* ‚nechť ti proudem zlato teče‘; adj. fem. **Pactōlis**, *idis* paktolská.

pactor, *ōris, m.* [*paciscor*] smlouvatel, vyjednávatel, zprostředkovatel (*alcis rei* něčeho).

pactum, *ī, n.* [*paciscor*] 1) a) úmluva, dohoda, smlouva (*alcis* s někým, *alcis rei* o něčem): *ex pacto* podle smlouvy; *pacto stare L* státi v smlouvě; *Bacchus pacti fide* (v. t. II 2) b)) *data munera solvit O*; b) meton. α) zaručení, záruka, (závazný) slib: *accipere captivum pacto salutis T* se zárukou osobní bezpečnosti; β) výminka, výhrada, podmínka; 2) metaf. způsob; řád, obyčej (ob. abl. sg.): *isto, eodem, alio pacto*; *nescio quo pacto* nevím jak, zvláštním způsobem, nepochopitelně; *nullo pacto* žádným způsobem, na žádný způsob.

Pactyē, *ēs, f.* [*Πακτύη*] město v sev.-vých. části thráckého Chersonesu.

Pācuvius, *iī, m.* zejm. 1) *M. Pacuvius* z Brundisia (asi v l. 220—130 př. Kr.), synovec Enniův, vynikající skladatel tragedií; odt. adj. **Pācuviānus**, *a, um* Pakuviův, u Pakuvia; 2) *Pacuvius Calavius*, mocný občan kapujský za 2. války punské *L*.

Padaeī, *ōrum, m.* kočovný kmen v sev.-záp. Indii.

Padus, *ī, m.* Pad, hlavní řeka v sev. Italii (italsky Po).

Padūsa, *ae, f.* jižní rameno dolního Padu.

Paeān, *ānis, m.* [*Παιάν* n. *Παιών*, homer. *Παιήων*] u Homera lékař bohův olympských, od něhož i pozemští lékaři odvozovali svůj původ; pozd. význ. ‚dárce zdraví‘ a pak vůb. ‚blahodárce‘, příjmení zejm. Apollonovo, boha Asklepia, Dionysa a j.; – meton. **paeān**, *ānis, m.* (acc. *paeana*) paian, vítězná píseň, chvalozpěv zpívaný na počest boha, zejm. Apollona, u Řeků druh sborové lyriky: *canere paeana Pr*; *conclamant* (v. t.) *paeana socii V*.

paedagōgus, *ī, m.* [*παιδαγωγός* vl. voditel chlapců] pův. otrok, jenž provázel pánovy chlapce do školy a ze školy a doma na ně dozíral, vychovatel.

paedor (n. **pēdor**), *ōris, m.* špína, nečistota, neřád: *paedores* (= ob. *sordes*), *lacerationes genarum C* jako výraz smutku.

paelex (n. **pēlex**), *icis, f.* [srov. řec. *πάλλαξ, παλλακή*] souložnice, kuběna; milenka: *p. Tyria* (= *Europa*), *Argolica* (= *Io*), *Oebalia* (= *Helena*), *barbara* (= *Medea*) *O*; odt. s gen. jména ženy sokyně: *p. sororis O*.

paelicātus, *ūs, m.* [*paelex*] souložnictví, nezákonité manželství: *paelicatūs suspicio C* podezření z (manželské) nevěry.

Paelīgnī, *ōrum, m.* Paelignové, sabinský kmen u řeky Aternu s hlavním městem *Corfinium*; jiné město tam bylo *Sulmo*, rodiště Ovidiovo; adj. **Paelīgnus**, *a, um* paeligenský: *Paelignae anus H* (pověstné kouzelnice).

Paemānī, *ōrum, m.* belgický kmen vých. od středního toku Mosy.

paene, adv. skoro, téměř, bezmála, málem: *paene dixi* v češtině ob. kondic. málem bych byl řekl; tak i v irreální hypoth. periodě: *pons sublicius iter paene hostibus dedit, ni unus vir fuisset L.*

paeninsula, *ae, f.* [*paene* a *insula*] vl. skoro ostrov = poloostrov.

paenitentia, *ae, f.* [*paenitet*] lítost, žel (*alcis rei* něčeho, z něčeho, nad něčím); změna mínění n. smýšlení, obrat: *paenitentiam dare alci T* vzbuditi v někom lítost; *paenitentiam agere Cu Plin* míti, cítiti; *primi ad paenitentiam sumus T* první litujeme svého činu; – konkr. *paenitentiae mitior T = paenitentibus.*

paenitet, *ēre, tuit* [*paene*, srov. *πειτάω, πῆμα*; pův. strádati] 1) neos. *p. me* (acc.) *alcis rei* lituji, jest mi líto, želím, pykám něčeho, mrzí mě, nelíbí se mi něco, jsem nespokojen, nejsem spokojen s něčím; stydím se za něco (věc bývá též vyjádřena nom. pronom. neutr., inf., větou s quod, nepřímou otázkou): *quoad te, quantum proficias, non paenitebit C* pokud budeš spokojen se svými pokroky; *me non p. alcis rei* jsem (úplně) spokojen, líbí se mi něco, chlubím se něčím; 2) os. cítiti lítost, litovati, žeeleti (*alcis rei* n čeho): *vis paenitendi C* lítost; *si paenitere possint L*; *momenta assuefaciebant militem virtutis paenitere suae L* nedůvěřovati své statečnosti; *consilii nostri nobis paenitendum putarem C*; odt. *paenitens* cítící lítost, litující; *haud paenitendus magister L* učitel, na kterého není proč se mrzeti = nikoli špatný.

paenula, *ae, f.* [z řec. *φαινόλης*] plášť, zejm. cestovní: přísl. *scindere paenulam alci C* vší mocí, tuze zdržovati (hosta).

paenulātus, *a, um* [*paenula*] oblečený v plášť, oděný pláštěm, doplňk. v plášti.

1. Paeōn, *ōnis, m.* [*Παιών*] 1) = *Paean*, dárce zdraví (zejm. o Apollonovi); odt. adj. **Paeōnius**, *a, um* [*Παιώνιος*] Paionův: *ope Paeōniā O*; odt. vůb. lékařský: *Paeōnium in morem V*; léčivý: *Paeonīs* (m. *iīs*) *herbis V*; 2) **paeōn**, takt tvaru — ∪ — (= *χρητικός*), jakých bylo užíváno původně v písních, oslavujících Apollona Paiana.

2. Paeōn, *onis, m.* ob. pl. **Paeonēs**, *um, m.* (acc. *Paeonăs O*) [*Παίονες*] Paionové, kmen sídlící v sev. Makedonii, v krajině zvané **Paeonia**, *ae, f.* [*Παιονία*]; **Paeonis**, *idis, f.* Paionka.

Paeonia viz **2.** *Paeon.*

Paestum, *ī, n.* město na záp. pobřeží Lukanie, pův. řec. *Ποσειδωνία*; adj. **Paestānus**, *a, um* paestský, z Paestu; subst. **Paestānī**, *ōrum, m.* Paestané, obyvatelé Paestu.

paetulus, *a, um* [demin. od *paetus*] (trochu) mžouravý, blíkavý.

paetus, *a, um* mhouřivý, mžouravý, blíkavý (pův. bez příhany, zejm. o očích Venušiných): *strabonem adpellat paetum pater H* (užívaje eufemismu z otcovské lásky). Vl. jméno **Paetus** viz *Thrasea.*

pāgānus, *a, um* [*pagus*] vl. náležející k župě n. obci: *date paganis liba focis O* na oltář obce; odt. vesnický, venkovský; pracgn. selský, hrubý: *sunt in litteris nostris plures cultu pagano Plin*; subst. **pāgānus**, *ī, m.* vesničan, venkovan; praegn. (op. k *miles*) sedlák: s příhanou *nisi vincitis, pagani T*; op. proti *montanus* v. t.

Pagasae, *ārum, f.* (od nom. sg. *Pagasa*, gen. *ae* i řec. *ēs Pr*) [*Παγασαί*] přístavní město v Thessalii, nyn. Volo; tam byla dle bájo vystav na loď Argo; adj. **Pagasaeus**, *a, um* pagaský: *Pagasaea carina O* (= *Argo*); básn. též význ. thessalský: *P. Iason O*; *Pagasaea coniunx O* (= Alkestis, dcera thessalského krále Pelia).

pāgātim, adv. [*pagus*] po obcích (o Attice = po démech) *L.*

pāgella, *ae, f.* [demin. od *pagina*] stránečka, stránka.

pāgina, *ae, f.* [*pango*, jako řec. *κόλλημα* od *κολλάω* kližiti] (vl. slepenina) list papyrový, nazvaný tak odtud, že při výrobě psací látky byly vrstvy proužků papyrových slepeny, ob. význ. list popsaný (dle obyčeje jen po jedné straně), odt. strana, stránka; básn. synekd. kniha: *pagina movetur O* kniha se chvěje; meton. báseň.

pāginula, *ae, f.* [demin. od *pagina*] stránka; meton. *futurorum consulum paginulae C* seznamy.

pāgus, *ī, m.* [*pango*] **1)** vl. sdružení, jaké tvořilo za nejstarších dob v Italii, později ještě v Gallii a Germanii několik pohromadě bydlících rodů se společnou tvrzí, župa, kraj, okres: *omnis Helvetia in quattuor pagos divisa est Cs*; *pago Troiano nomen est L*; meton. sm. obyvatelé kraje: *hic p. cum domo exisset Cs*; **2)** (po vzniku m st, když se tal *p.* podřízeným správním okrskem) obec (širš. sm. s význ. správním a sakrálním) i ves, vesnice (užším sm.): *pagum lustrate O*; (*Semnones*) *centum pagis habitant T*; *omissis pagis vicisque T*; *pagos et compita circum V*; — meton. sm. vesničané: *festus in pratis vacat p. H.*

pāla, *ae, f.* **1)** lopata, rýč; **2)** otvor v prstenu pro kámen, synekd. kámen prstenu: *cum palam anuli ad palmam converterat C* prsten kamenem k . . .

Palaemōn, *onis* (acc. *a O*), *m.* [*Παλαίμων*] vlastní jméno mužské; zejm. mořský bůh, syn Athamantův v. t., dříve Melikertes.

Palaepharsālus, *ī, f.* [*παλαιὰ Φάρσαλος*] Starý Farsalos, město v Thessalii nedaleko Farsalu.

Palaepolis, *is* (acc. *im*), *f.* [*ἡ παλαιὰ πόλις*] (vl. Staré Město) město nedaleko pozdější Neapole; odt. **Palaepolītānī,** *ōrum, m.* Palaipolané, obyvatelé Palaipole.

Palaestē, *ēs, f.* [*Παλαιστή*] přístavní město v Epeiru, nyn. Palasa; adj. **Palaestīnus,** *a, um* palaistský, z Palaisty: *Palaestinae deae O* (= *Furiae*).

Palaestīna, *ae, f.* [*Παλαιστίνη*] země Palestina, část Syrie; adj. **Palaestīnus,** *a, um* palestinský, básn. synekd. syrský: *Palaestina aqua O* (= Eufrates); subst. **Palaestīnī,** *ōrum, m.* obyvatelé Palestiny, básn. synekd. Syrové.

palaestra, *ae, f.* [*πάλαιστρα*] **1)** tělocvična, zápasiště, cvičiště, hřiště, palestra: *in gramineis palaestris V*; *palaestrā uti N* stále dlíti v zápasišti; **2)** meton. zápasnictví, zápasní n. tělocvičné umění (sport): *palaestrae dare operam N* zabývati se (horlivě) zápasnictvím; *decora* (v. t.) *p. H*; zápasení, zápas: *exercent patrias palaestras V*; **3)** metaf. škola; cvičení, výcvik (routina), vzdělání (theoretické, zejm. v řečnictví): obr. (*Phalereus*) *non tam armis institutus quam palaestrā C* ‚vzdělaný spíše ve škole rhetorů než ve škole života‘; umění: *utemur ea palaestra, quam a te didicimus C.*

palaestricē, adv. [*palaestricus*] jako v zápasišti, v palestře.

palaestricus, *a, um* [*palaestra*] zápasiště, palestry se týkající: *palaestrici motus C* (v palestře) ‚naučené pohyby‘; iron. *praetor p. C* (o Verrovi, jenž vydal kdysi rozsudek příznivý zápasnickému družstvu) příznivý tělocviku.

palaestrīta, *ae, m.* [*παλαιστρίτης*] zápasník.

palam [srov. *plānus*, čes. ‚pole‘] **I** adv. (vl. na rovné ploše) **1)** zjevně, veřejně, na veřejnosti, přede všemi: *non occulte, sed p. C*; *p. severitas, nihil domi impudicum T* na venek — v soukromém životě; *p. laudares, secreta male audiebant T* = *p. facta,* veřejnou činnost; zřejmě, přímě, nepokrytě, bez obalu: *se laturum sententiam p. T* ústně; **2)** doplňk. na jevě, známo: *p. facere alqd N* dáti na jevo, dáti věděti, vyjevovati, ohlašovati, oznamovati; *p. fit alqd* i neosob. *de re* vychází na jevo, rozhlašuje se; *p.* (*factum*) *est C* jest známo; *p. ferre* s acc. c. inf. *L* bez obalu, veřejně hlásati, rozhlašovati; praegn. *iactat habetque p. H* staví na obdiv; **II** předl. s abl. před někým, u přítomnosti něčí: *p. omnibus L*; *te p. H.*

Palamēdēs, *is* (básn. u *C ī*; acc. *em* i *ēn*), *m.* [*Παλαμήδης*] syn eubojského krále Nauplia; lstí přiměl Odyssea, stavějícího se šíleným, k výpravě proti Troji, začež se mu Odysseus pomstil: P. byl jeho nástrahou obžalován jako zrádce Řeků a ukamenován. Dle pověsti byl velmi důmyslný a vynalezl mimo některé hry též váhy a některá písmena.

Palātium, *ī, n.* (básn. též pl.) **1)** Palatium, palatinský pahrbek v Římě; **2)** meton. (císařský) palác (od doby Augustovy byla na Palatinu císařská residence); **3)** přenes. *locum dixisse Palatia caeli O* nazvati nebeským Palatiem (t. j. vrchem palácu). Adj. **Palātīnus,** *a, um* palatinský; **1)** vl. *P. mons*; *P. Apollo H* (na Palatiu byl Apollonův chrám a při něm veřejná knihovna);

odt. *Palatinae arae H*; *Palatina (tribus) C* jedna ze čtyř městských tribuí; 2) meton. sm. náležející k císařskému paláci: *Palatinae laurus O* (veřejo císař. paláce byly z usnesení senátu stále ovity vavřínem, symbolem vítězství).

palātum, *ī, n.* (i **palātus,** *ī, m.*) [od koř. **pelā* — rozevírati, rov. *palma, palam*] vl. otevřená ústa; 1) vůb. ústa: *observare p. Cat* (= mlčeti); 2) zejm. synekd. podnebí, patro (často jako ústrojí chuti a řeči); odt. meton. chut; 3) metaf. sm. klenutí, klenba: *caeli p.* básn. u *C* (v slovní hříčce, asi ‚patro nebes').

palea, *ae, f.* pleva.

palear, *āris, n.* (ob. pl.) lalok (býčí).

Palēs, *is, f.* staroitalské božstvo (bůh, v pozd. kultu ob. bohyně) pastýřů a pěstitelů dobytka, kteří slavili 21. dubna jeho svátek **Parīlia** (dissimilací vedle pův. **Palīlia**), *um, n.*; při tom vedle lustrace a obětí byl zvyk skákati plameny zapáleného sena a slámy; později slavena Parilia jako výročí založení Říma; adj. **Palīlis,** *e* Palin.

Palīcī, *ōrum, m.* Palikové, dvojčata, synové Diovi a nymfy Thalie, uctívaní jako podzemští daimoni u města Paliky (sev. záp. od Leontin); základem tohoto kultu byla dvě vulkanická zřídla v té krajině; básn. též sg. o témž božstvu.

Palīlia, Palīlis viz *Pales.*

palimpsēstus (n. *-os,* acc. *-on*), *ī, m.* [*παλίμψηστος* z *πάλιν* a *ψάω* škrabu] palimpsest, t. j. pergamen, s něhož bylo původní písmo vymazáno, aby se na něm opět psalo (zejm. často tak psali koncepty).

Palinūrus, *ī, m.* Aeneův kormidelník, jenž ve spaní spadl do moře a zahynul u mysu, jenž byl podle báje po něm nazván *Palinurus,* na záp. břehu Lukanie, nyn. mys (a přístav) Palinuro.

paliūrus, *ī, f.* [*παλίουρος*] řešetlák (botan. *Rhamnus*; keř, jehož starší větve bývají zakončeny trny).

palla, *ae, f.* palla; 1) řasnaté svrchní roucho, sahající až k patám, jež nosily Římanky mimo dům: *longae pallae V*; 2) roucho, v němž vystupovali kitharoidové a herci v tragédiích a jímž se u básníků odívají bohové a bohyně, věštcové a heroové (vl. dlouhá, řasnatá tunika s rukávy).

Pallacīnae *balneae C* pallacinské lázně v Římě, snad nedaleko cirku Flaminiova.

1. Pallas, *dis* i *dos* (acc. *dem* i *da*), *f.* [*Παλλάς*] jméno řecké bohyně Atheny; odt. u Římanů = *Minerva* (v. t.); 1) *Palladis urbs H* (Atheny), *arbor O* (oliva), *ales* (sova), *ars* (umění příst a tkáti); 2) meton. a) sm. *Palladium* (v. t.): *raptā cum Pallade O*; *Pallada Roma tenet O*; odt. *Pallados ignes Pr* oheň v chrámě Vestině; b) oliva; olej; — odt. adj. **Palladius,** *a, um* Palladin, zasvěcený Palladě i meton.: *Palladii latices Minervae O* olej Minervin; subst. **Palladium,** *iī, n.* dřevěná socha Pallady Atheny, stojící v plné zbroji s napřaženým kopím; dle báje spadla s nebe a chována v Troji jako symbol trvání města; odtamtud ji tajně odnesl Odysseus s Diomedem; dle jedné pověsti přinesl Aeneas trojské palladion do Italie a bylo prý chováno v Římě v chrámě Vestině; i jiná města měla taková palladia, zejm. Atheny.

2. Pallās, *antis* (acc. *em* i *a,* voc. *Pallā*), *m.* [*Πάλλας*] vlastní jméno mužské; zejm. 1) jeden z Titanů; 2) syn Pandionův, bratr Aigeův; 3) Arkad, praotec Euandrův, zakladatel města Pallantea v Arkadii; 4) syn Euandrův, spojenec Aeneův, zabit od Turna *V*; — adj. **Pallantius** i **Pallantēus,** *a, um* [3. *Pallas*] Pallantův, pallantský: *P. heros O* (= *Euander*); *moenia Pallantea V* hradby Euandrova města Pallantea; — subst. **Pallantēum,** *ī, n.* a) staré město v Arkadii, odkud prý Euandros odešel do Italie; b) město, vystavěné od Euandra na místě pozdějšího Říma; — patronym. **Pallantias,** *adis* a **Pallantis,** *idis* n. *idos, f.* [1. *Pallas*] Pallantovna = Aurora (dle ob. báje dcera Hyperionova); meton. den: *Pallantide caesus eadem O.*

Pallēnē, *ēs, f.* [*Παλλήνη*] západní cíp makedonského poloostrova Chalkidiky; — adj. **Pallēnēnsis,** *e* pallenský.

pallēns, *entis* [vl. part. praes. od *palleo*] 1) bledý (zejm. o barvě smrti a hrůzy): *Adrasti pallentis imago V*; *iungere pallentes equos Tib* (o slunci, jež prý celý rok po smrti Caesarově svítilo bez lesku); 2) přenes. žlutavý, žlutý; zelenavý, žlutozelený, zelený; žlutošedý, zelenošedý, šedý; 3) příčinně, sm. bledým činící: *pallentes Morbi V* bledé.

palleō, *ēre, uī*, — **1)** vůb. býti bled, blednouti; **2)** spec. (též metaf.) býti bled strachem, úzkostí (*alci* o někoho, *alqd* před něčím), meton. děsiti se, hroziti se, strachovati se: *dum pueris omnis pater pallet H*; **3)** přenes. býti žlutavý, žloutnouti, zelenati se (nepřirozeně), vůb. nemíti přirozené barvy a lesku, býti vybledlý, špinavý, zašlý: *fastigia turpi pallebant musco O* (my naopak štít se černal); básn. s acc. vnitř. *multos p. colores Pr* měniti barvy = červenati se a blednouti. Part. praes. **pallēns** význ. adj. v. t.

pallēscō, *ere, luī*, — [inchoat. od *palleo*] **1)** vůb. blednouti; **2)** spec. (též metaf.) blednouti strachem, úzkostí, trápiti se (*rē* něčím): *nullā p. culpā H*; **3)** přenes. žloutnouti; pozbývati přirozené barvy.

palliātus, *a, um* [*pallium*] oděný palliem, řeckým pláštěm (zejm. o řeckých filosofech); odt. též sm. řecký (op. *togatus*).

pallidulus, *a, um* [demin. od *pallidus*] bledý: *p. pes Cat* (o mrtvole).

pallidus, *a, um* [*palleo*] **1)** bledý (zejm. smrtí n. duševními dojmy); — spec. α) bledý hrůzou, strachem: *nomine in Hectoreo p. O* při ...; β) bledý láskou, meton. zamilovaný, láskou se trápící (*in alqo* k někomu) *O*; **2)** přenes. žlutavý, zažloutlý, zelenavý, šedý, špinavý, sešlý: *immundo pallida mitra situ Pr*; **3)** básn. (spojením představ příčiny a účinku): *pallida mors H* bledá smrt.

palliolum, *ī, n.* [demin. od *pallium*] **1)** (chatrný) řecký plášť: *sub palliolo sordido* básn. u *C* ‚pod hrubou halenou'; **2)** synekd. kápě, kapuce.

pallium, *iī, n.* [srov. *palla*] vůb. plachta spec. **1)** (ložní) přikrývka: *neque in lecto pallia nostra sedent O* vl. přikrývky neleží klidně = zmítám sebou pod přikrývkami (nemoha usnouti); **2)** pallium, řecký plášť (*ἱμάτιον*), jejž nosili někdy i Římané, zejm. ve styku s Řeky, a hetéry.

pallor, *ōris, m.* [*palleo*] **1)** bledost (zejm. smrtí n. duševními dojmy): *pallorem ducunt rami O* blednou; *denotandis* (v. t.) *tot hominum palloribus T*; **2)** spec. bledost způsobená hrůzou, meton. hrůza, strach: person. *Tullus vovit fana Pallori ac Pavori L* (o jichž kultu jinak nevíme).

palma, *ae, f.* [od koř. *pelā* — rozvírati, srov. *palam, palatum, planus*, srov. *παλάμη*] **I 1)** dlaň: *cavis undam palmis sustinet V*; synekd. ruka, paže: *passis palmis salutem petiverunt Cs*; **2)** metaf. **a)** lopatka, ploština veslová, veslo: *verrentes aequora palmis Cat*; **b)** větev v podobě dlaně, zejm. horní větev (= *palmes*): *quae cuiusque stipitis p. sit L*; *ab eius* (sc. *cornūs*) *summo sicut palmae ramique diffunduntur Cs* t. j. horní jeho část jest rozvětvena v podobě dlaně; — spec. **II** palmová větev: *lapides radere palmā H* t. j. koštětem; synekd. palma **a)** *ardua p. V*; **b)** meton. ovoce palmy, datle: *rugosae palmae O*; **c)** spec. palmová větev, dávaná jako odměna vítězům pův. v boji, pozd. i v zápasech a ve hrách, (vítězná) palma: *palmam accipere C* (= zvítěziti); meton. vítězství, vítězoslava (*alcis rei* z něčeho, v něčem): (*equus*) *degenerat* (v. t.) *palmas O*; iron. *plurimarum palmarum gladiator C* jenž si dobyl nesčetných palem (vl. zločinec, jenž spáchal mnoho vražd); iron. *tum alias quoque suas palmas cognoscet C* slavné činy; — meton. vítěz: *tertia p. Diores V*; *Eliadum palmae equarum V* = *victrices equae.*

palmāris, *e* [*palma* význ. **II c**)] zasluhující (vítězné) palmy, výtečný, vynikající: *p. sententia C.*

palmātus, *a, um* [*palma*] s vyšívanými ratolestmi palmovými: *tunica palmata* (kterou si oblékali triumfátoři a saliové).

palmes, *itis, m.* [*palma* **I 2**)] vl. ratolest, rozvětvená v podobě dlaně; vůb. větev, větévka, výhonek, prut; — spec. výhonek révy, vinná ratolest; synekd. réva: *Surrentino generosos palmite colles O.*

palmētum, *ī, n.* [*palma* **II**] palmový les (háj): *palmetis proceritas et decor* (sc. *est*) *T*; *Herodis palmetis pinguibus H* (pověstné datlové sady u Jericha).

palmifer, *fera, ferum* [*palma* **II** a *fero*] úrodný n. bohatý palmami.

palmōsus, *a, um* [*palma* **II**] bohatý palmami.

palmula, *ae, f.* [demin. od *palma* **I**] vl. dlaň; metaf. veslová ploština, veslo *V.*

pālor, *ārī, ātus sum* [srov. *pando*] jednotlivě těkati, rozptylovati se, rozbíhati se, rozptýleně pobíhati, toulati se (part. perf. *palatus* význ. = *palans*) **a)** vl.

(zejm. vojen.) *palantes agros vastare S*; (básn.) *dum terga dabant palantia Teucri V* rozptýleni prchali; *in quosdam boves palatos a suis gregibus L* zaběhlé; b) přenes. *palantes polo stellas V* těkající; *palantes homines et rationis egentes O* bloudící (v úsudku).

palpebra, *ae*, *f.* [srov. *palpor*, *palpito*] (vl. co sebou škube) oční víčko (ob. pl.).

palpitō, *āre*, *āvī*, *ātum* [frequ.-intens. od *palpor*] třepetati se, chvěti se, škubati sebou, trhati (zmítati) sebou: *cor evulsum palpitat C.*

palpor, *ārī*, *ātus sum* (též akt. *palpō*) hladiti; přenes. *p. alci* lichotiti někomu: *cui male si palpēre H* ‚hladíš-li' jej neobratně.

palūdāmentum, *ī*, *n.* vojenský plášť; spec. velitelský pláštík (vl. jen nachová n. bílá šerpa, čtyřhranný kus sukna, zapínaný na pravém rameni kovovou sponkou), odznak magistrátův jako vojevůdce a odt. i války samé, za doby cís. odznak císařův.

palūdātus, *a*, *um* [srov. *paludamentum*] oděný vojenským pláštěm: *consul proficiscens paludatis lictoribus ad bellum L*; zejm. oděný velitelským pláštíkem, odznakem vojenské moci, ob. o magistrátu, odcházejícím do války.

palūdōsus, *a*, *um* [2. *palus*] bažinatý.

palumbēs (i **palumbis**), *is*, *m.* i *f.* hřivnáč, doupňák, vůb. holub.

1. pālus, *ī*, *m.* [m. **paxlos* k *pango*, *paciscor*; srov. *πάσσαλος*] kůl, kolík.

2. palūs, *ūdis*, *f.* (gen. pl. *ium* v některých rukop. a vyd. *Cs L*) bažina, bařina, bahno; močál, kaluže: *Caprae* (v. t.) *p. L*; vůb. stojatá voda; — básn. význ. jezero, řeka: *tenebrosa p. V* (= *lacus Avernus* u Kum); *dis iuranda p. O* (= *Styx*); voda: *cymba accepit paludem V.*

palūster, *stris*, *stre* [2. *palus*] a) bažinatý, močálovitý: *locus p. Cs*; b) v bažinách rostoucí n. žijící, bahenní: *fulicis palustribus O.*

Pammenēs, *is*, *m.* [*Παμμένης*] rhetor v Athénách, učitel Brutův.

Pamphilus, *ī*, *m.* [*Πάμφιλος*] vlastní jméno řecké *C.*

Pamphȳlia, *ae*, *f.* [*Παμφυλία*] Pamfylie, krajina na již. pobřeží Malé Asie; — adj. **Pamphȳlius**, *a*, *um* pamfylský; subst. **Pamphȳlii**, *ōrum*, *n.* Pamfylové.

pampineus, *a*, *um* [*pampinus*] z vinného listí, vinným listím n. révovím ovinutý, révový, vinný: *pampineae vites O* listnaté; *Liber pampineas invidit collibus umbras V* stinné révy; *pampineo gravidus autumno* (meton.) *ager V* úrodou révy.

pampinus, *ī*, *m.* i *f.* srov. *papilla*, čes. ‚poupě'] vl. puk; výhonek; spec. úponek révový, vinné n. révové listí.

Pān, *Pānos* (zř. *is*; acc. *Pāna*, nom. pl. *Pānes O*), *m.* [*Πάν*] venkovský (zejm. arkadský) bůh lesa a lovců, pastýřů a stád, vynálezce syringy, dle bájí syn Hermův n. Diův; představován s rohy, ohonem a kozlíma nohama. Později vznikla báje o větším počtu Panů a jejich dětí Panisků jako průvodců boha Dionysa. U Římanů s Panem stotožněn Faunus.

panacēa, *ae*, *f.* [*πανάκεια* z *πᾶν* a *ἀκέομαι* léčím] panacea, všeobecný lék (vybájená rostlina, jež pomáhá ode všech nemocí).

Panaetius, *ī*, *m.* [*Παναίτιος*] Panaitios z Rhodu, stoický filosof ve 2. st. př. Kr., přítel Scipiona Mladšího a Laeliův; napsal zejm. spis *περὶ τοῦ καθήκοντος* (o povinnostech).

Panaetōlicus n. **Panaetōlius**, *a*, *um* [*Παναιτωλικός*] panaitolský, všeaitolský, týkající se veškeré Aitolie (t. j. spolku aitolského): *Paenaetoli(c)um concilium L.*

Panathēnaïcus, *a*, *um* [*Παναθηναϊκός*] panathenajský, týkající se slavnosti panathenajské; subst. masc. Isokratova ‚řeč panathenajská', věnovaná oslavě Athen *C.*

Panchāia, *ae*, *f.* [*Παγχαία*] vybájený ostrov u Arabie, bohatý kovy a kadidlem; adj. **Panchāius** a **Panchaeus**, *a*, *um* panchajský.

panchrēstus, *a*, *um* [*πάγχρηστος*] vl. ke všemu užitečný: (přenes.) *panchrestum medicamentum C* všeobecný lék, prostředek (t. j. peníze).

pancration n. **-um**, *ī*, *n.* [*παγκράτιον*] pankration (t. j. zápolení spojené s pěstním bojem).

Pandāteria (n. **Pandātaria**), *ae*, *f.* [*Πανδαταρία*] ostrov v moři Tyrrhenském záp. od Kum, nyn. Ventotene, kam byly vypovězeny za doby císařské mnohé osoby, ku př. Julia, dcera Augustova, a Oktavia.

Pandīōn, *onis* (acc. *ona*), *m.* [*Πανδίων*] syn Erichthoniův, král athenský, otec

Proknin a Filomelin; adj. **Pandīonius**, *a, um* Pandionův, básn. též význ. athenský.

pandō, *ere, pandī, passum* (též *pansum*) [srov. *pateo, πετάννυμι, πίτνημι*] **1)** prostírati, rozestírati, rozpínati, roztahovati, rozkládati, rozšiřovati: *p. vela* (obr.) *C* napnouti; *pinnas pandunt alcyones V*; (básn. s acc. vnitř.) *quia (pavo) pictā pandat spectacula caudā H* rozkládá na obdiv ocas; *passis crinibus* s rozpuštěnými vlasy (na znamení smutku); *p. sinum T* rozevříti (a nastaviti) záhyb roucha, obr. otevříti náruč; *p. aciem T* roztáhnouti; pass. význ. med. *panditur planities L* prostírá se; — spec. rozkládati k sušení, sušiti: *passi racemi V*; subst. **passum** v. t.; **2)** rozvírati, otvírati **a)** *moenia pandimus urbis V*; *limina pandit V* bránu; *rupem ferro pandunt L* prolamují skálu železnými nástroji, činí průlom do skály: odt. s acc. vnitř. předmětu *p. viam L* otevříti cestu; *postquam pandi viam accepit T* = *patere;* **b)** metaf. odhalovati, objevovati, zjevovati: *hederae pandunt vestigia V;* — spec. zjevovati řečí, vyjevovati, zvěstovati, oznamovati, hlásati, vypravovati, vykládati: *ordine singula pandit V; pande requirenti nomen O.*

Pandosia, *ae, f.* [*Πανδοσία*] **1)** město v Epeiru, sev. od Ambrackého zálivu **2)** město v Bruttiu.

Pandrosos, *ī, f.* [*Πάνδροσος*] jedna ze tří dcer athenského krále Kekropa.

pandus, *a, um* zakřivený, křivý, zahnutý, prohnutý, vydutý: *p. asellus O* (t. j. s prohnutým hřbetem); *lancibus pandis V* na hlubokých mísách.

panēgyricus, *ī, m.* [*πανηγυρικός* sc. *λόγος*] panegyrikos, slavnostní řeč (vl. spis) Isokratova, odnášející se formálně k slavnostnímu shromáždění olympijskému, v níž řečník slaví Athény a přimlouvá se za jednotu Řecka proti Peršanům.

Pangaeus, *ī, m.* (sc. *mons*) n. **Pangaea**, *ōrum, n.* [*Παγγαῖον*] Pangaion, pohoří v Makedonii vých. od ústí Strymonu, bohaté zlatem a stříbrem.

pangō, *ere, pēgī* n. *panxī, pepigī* má-li sloveso význ. *paciscor, pāctum* [starolat. *pago* n. *paco*; z koř. **pāk-* n. **pāg-*, srov. *πήγνυμι*, čes. pře-pa-ž-iti; odt. *paciscor, pax* a j.] upevňovati; **1)** zatloukati, zarážeti, vrážeti: *ut clavum pangat L*; — spec. sázeti, štípiti: (básn.); *pangam ex ordine colles Pr* posázím (révou); **2)** spojovati (pevně); — přenes. spec. **a)** skládati (písemně): *poemata p. H*; (básn.) *hic panxit maxima facta patrum* básn. u *C* složil báseň o-, opěvoval; — odt. vůb. strojiti, osnovati, dělati: *temptamenta tui pepigi V*; **b)** stanoviti, určovati: *(fines) lex cupiditatis pepigerat C*; **c)** vyjednati, smluviti (jen perf., praes. *paciscor*): *p. pacem L, foedera V, conubia Cat*; *(libertas) cui pretium pepigerat T* pro niž měl smluveno výkupné; též s *ut* n. *ne* a větou žádací n. s inf.; **α)** slibovati, zaručovati, zavazovati se k něčemu: *nec, quae pepigere, recusent V*; **β)** vymíniti si, vyhraditi si, vyžádati si, vyjednati si: *si pepigerit, ne illo medicamento uteretur C*; *bis senos pepigere dies V.*

Panhormus viz *Panormus.*

pānīcum, *ī, n.* [od *pānus* význ. prosný klas] proso *Cs.*

pānis, *is, m.* (gen. pl. též *um*) [*pascor*] (pův. potrava) chléb: *p. secundus H* (= *secundarius*) hrubý, u Římanů prostřední druh mezi nejlepším pšeničným, bílým (*p. siligineus, candidus, mundus*) a černým ječným (*p. hordaceus, castrensis, cibarius*).

Pāniscus, *ī, m.* [*Πανίσκος*, demin. od *Πάν*] Paniskos, mladý Pan (v. t.)

Pannonia, *ae, f.* země, ohraničená na sev. a vých. Dunajem, na jihu Savou a obsahující východní část nyn. Dolních Rakous, Štyrska a Krajiny; od doby Augustovy (r. 10 př. Kr.) římská provincie; obyv. **Pannonii**, *ōrum, m.* Pannonové.

pānnōsus, *a, um* [*pannus*] roztrhaný, otrhaný (o věcech i os.).

pānnus, *ī, m.* kus látky; cár, hadr: obr. *purpureus adsuitur p. H* kus purpuru (o líčení, nemístně vloženém do básně); básn. roucho: *albo Fides velata panno H*; *quem duplici panno patientia velat H* dvojitým pláštěm (řec. *διπλοῖς* z hrubé látky, jakým se vyznačovali kynikové).

Panomphaeus, *ī, m.* [*παν-ομφαῖος* vl. vše zvěstující] příjmení Diovo jako původce všech věšteb, Dárce věšteb *O.*

Panopē, *ēs, f.* [*Πανόπη*] 1) město ve Fokidě na hranicích boiotských *O*; 2) též **Panopēa**, *ae, f.* [*Πανόπεια*] jedna z Nereoven, mořská nymfa *V O*.

Panopēa viz *Panope*.

Panormus (psáno též **Panhormus**), *ī, f.* [*Πάνορμος*] i **Panormum**, *ī, n.* jméno několika přístavních měst, zejm. 1) město na sev. záp. pobřeží Sicilie, pův. foinická osada, nyn. Palermo; adj. **Panormitānus**, *a, um* panormský, z Panormu; 2) město na ostr. Samu.

pansa, *ae, f.* [*pando*] ploskonohý; odt. příjmení, zejm. *C. Vibius Pansa*, přívrženec Caesarův, správce Bithynie, později předalpské Gallie; jako konsul spolu s Hirtiem bojoval u Mutiny proti Antoniovi r. 43 př. Kr. a zemřel, byv smrtelně zraněn.

Pantagiās n. **Pantagiēs**, *ae, m.* (acc. *-ēn O*) [*Παντα(γ)ίας*] říčka na vých. pobřeží Sicilie.

panthēra, *ae, f.* [*πανθήρ*] panther, pardál, levhart (často jako posvátné zvíře Dionysovo): *diversum confusa genus* (appos.) *panthera camelo H* s velbloudem smíšený panther, různý (to) druh (= různorodý), opis m. žirafa (již po prvé viděli v Římě o triumfních hrách Caesarových).

Panthous, *oī* (nom. **Panthūs**, voc. *ū V*), *m.* [*Πάνθοος* n. *Πάνθους*] Panthoos, kněz Apollonův, otec Euforbův; — patronym. **Panthoïdēs**, *ae, m.* (acc. *en H*) [*Πανθοΐδης*] Panthoovec = Euforbos: *Panthoiden iterum Orco demissum H* t. j. Pythagoru, jenž o sobě pravil, že jeho duše byla v předešlém životě vtělena v trojském Euforbovi.

Pantīlius, *iī, m.* [s narážkou na *πᾶν* a *τίλλω* škubu, rvu] smyšlené jméno ‚trhavého' kritika Horatiova *H*.

Pantolabus, *ī, m.* [*πᾶν* a *λαμβάνειν*] smyšlené jméno pro příživníka, asi ‚Obejda' *H* (vl. prý to byl prodloužený člověk jm. Mallius).

papāver, *eris. n.* mák (rostlina, květ n. plod); básn. ob. pl.: *Lethaeo perfusa papavera somno V*; *summa papaverum capita L* = *summa papavera V* makovice.

papāvereus, *a, um* [*papaver*] makový.

Paphius viz *Paphos*.

Paphlagonia, *ae, f.* [*Παφλαγονία*] Paflagonia, krajina na sev. pobřeží Malé Asie; **Paphlagō(n)**, *onis, m.* (acc. pl. *onas Cu*) Paflagon, obyvatel Paflagonie.

Paphos (n. **-us**), *ī* (acc. *on* i *um*), *f.* [*Πάφος*] Pafos 1) dcera Pygmalionova, podle níž bylo prý nazváno město Pafos *O*; 2) město na jihozáp. břehu Kypru se slavným chrámem Afroditiným; adj. **Paphius**, *a, um* pafijský, v Pafu, básn. vůb. kyperský: *P. heros O* (= Pygmalion); subst. **Paphiī**, *ōrum, m.* obyvatelé Pafu.

pāpiliō, *ōnis, m.* motýl: *feralis* (v. t.) *p. O*.

papilla, *ae, f.* [srov. *pampinus* a výkl.] bradavka, bradavice prsní; synekd. prs, prsa.

Pāpinius, jméno římského rodu; zejm. 1) *L. Papinius*, člen stavu jezdeckého *C*; 2) *Sex. Papinius*, konsul r. 36 po Kr. *T*.

Papīrius, rod římský, pův. plebejský, s rodinami *Carbones, Crassi, Cursores, Masones* a j.; zejm. **A** *Carbones*; 1) *C. Papirius Carbo*, r. 131 př. Kr. jako tribun lidu přívrženec C. Grakcha, později jako konsul na straně optimatů; řečník; 2) *Cn. Papirius Carbo*, přívrženec Mariův a společník Cinnův, odpůrce Sullův, před nímž uprchl do Afriky, kde byl od Pompeja jat a vydán na smrt; **B** *Cursores*; 3) *L. Papirius Cursor* byl pětkrát konsulem a dvakrát diktátorem za 2. války samnitské; zvítězil nad Samnity zejm. u Lucerie (r. 321 př. Kr.) a u Longuly (r. 309); pověstný svou přísností; 4) *L. Papirius Cursor* (syn předešlého), vítězný vojevůdce ve 3. válce samnitské (r. 293 u Aquilonie) *L*. — Adj. **Papīrius** a **Papīriānus**, *a, um* Papiriův.

Papius, rod římský, pův. samnitský; zejm. 1) *Brutulus Papius*, Samnit, jenž skončil sebevraždou, aby nebyl vydán Římanům (r. 322 př. Kr.); 2) *Papius* z Lanuvia, otec Milonův; 3) *C. Papius*, tribun lidu r. 65 př. Kr., původce zákona o udělování občanského práva římského (*de peregrinis exterminandis*); 4) *M. Papius Mutilus*, consul suffectus r. 9 po Kr., obnovil s kollegou Poppacem Sabinem zákon o sňatcích (*lex Papia Poppaea de maritandis ordinibus*); — adj. **Papius**, *a, um* Papiův.

papula, *ae, f.* [srov. *pampinus*] puchýř.

papȳrifer, *fera, ferum* [*papyrus* a *fero*] papyrus plodící, papyronosný: *p. amnis O* (= *Nilus*).

papȳrus, *ī, f.* i **papȳrum,** *ī, n.* [πάπυρος] papyrus (rostlina); meton. papír (vyrobený z proužků papyrových, jež byly ve vrstvách na sebe nakladeny a slepeny) *Cat.*

pār, *paris* (abl. sg. adj. *parī,* subst. *parī* i *pare, paria, parium*) **I** adj. stejný (qualitou), rovný (quantitou) (abs. *alci rē* n. *in rem* něčím, co do, *p. atque, ac, et* jako) **1) a)** *pari modo* rovnou měrou; *pares rationes cum re publica habere T* vyrovnané účty; *ad pares angulos C* svisle; (básn.) *in caelum paribus se sustulit alis VO* rovnoměrnými křídly, rovnoměrným = přímým letem; *lapis exiguus p. sibi carmen habet O* nápis sobě rovný (t. j. *exiguum*); *pari ac dictator imperio N* s mocí rovnou jako diktátor; (básn.) *cantare pares V* rovní zpěvem; *parem esse alci* býti roven, vyrovnati se někomu; leckdy se vztahem k předcházejícímu: *tribunus eximiā pulchritudine corporis, animo ac viribus par L* (t. j. také *eximius*); praegn. *p. in omni periculo animus L* duch po každé stejný = neochvějný; **b)** spec. **α)** rovný věkem: *gestit paribus colludere H* s rovnými sobě; (*virgines*) *pares validaeque miscentur T* rovné věkem i silou; *Actoridae pares O* dvojčata; **β)** rovnoměrně rozdělený: *temporibus parem diversis quattuor annum V*; odt. sudý: *p. numerus*; *ludere p. impar H* hráti ‚sudá lichá'; **γ)** vojen. *pari certamine concurrere L* utkati se rovným bojem (t. j. za stejných okolností pro obě strany); o boji: *p. proelium* se stejným výsledkem pro obě strany, nerozhodná bitva; **δ)** rovný silou: *alci bello* (abl. vztah.) *parem esse L* moci se postaviti (proti) někomu ve válce, odt. **2)** metaf. *parem esse alci rei* býti s něco, míti sílu k něčemu, zmoci něco, odolávati něčemu; *nec enim erat ad vim apertam p. L* nestačil k zjevnému násilnému činu; schopný, způsobilý, vhodný, slušný, dostatečný, náležitý, přiměřený **a)** (*alci rei* k něčemu): *consul vigentem se ac parem negotiis ostendit T* ukázal své síly a způsobilost k veřejné činnosti; *commeatus quamvis longo bello pares T* stačící pro . . .; **b)** abs. *par est* s inf. n. acc. c. inf. jest slušno, vhodno, sluší; **II** subst. **1)** *m.* a *f.*: společník, druh (družka): *cum illo suo pari C*; *accumbit cum pare quisque sua O* s družkou, manželkou; v boji soupeř, protivník, nepřítel: *nec quemquam aspernari parem L*; *in acie oblatus p. L*; **2)** neutr. *par pro pari referre C* spláceti stejné stejným = rovnou měrou; *ut sit, unde par pari respondeatur C* aby se hotově zaplatilo; — spec. dvojice, pár: *p. columbarum O*; *tria aut quattuor paria amicorum C*; *p. nobile fratrum H* čistá dvojice (bratří); *Rupili et Persi p. H* dvojice Rupilius a Persius; — spec. *gladiatorum paria H*; *aliquot spectatis paribus L* když viděli zápas několika dvojic.

parābilis, *e* [*paro*] (snadno) zjednatelný, dosažitelný; přístupný; odt. latinský.

paradoxos, *on* [παράδοξος] vl. proti (obecnému) mínění, nenadálý, podivný, paradoxní; neutr. subst. pl. **paradoxa,** *ōrum, n.* paradoxa, paradoxní věty (spec. stoiků) *C.*

Paraetacēnē, *ēs, f.* [Παραιτακηνή] hornatina mezi Medií a Persií *Cu,* nazvaná dle obyvatelů, kteří sídli **Paraetacae,** *ārum, m.* Paraitakové: *in Paraetacis N* v území Paraitaků.

Paraetonium, *iī, n.* [Παραιτόνιον] přístavní město v Egyptě, západně od Alexandrie *O.*

Paralus, *ī, m.* [Πάραλος] attický heros, jemuž přičítali vynález dlouhých lodí: *Paralum pictum C* (od Protogena).

Parapamīsus (psáno též **Paropamisus Parapanisos, Paropanisos),** *ī, m.* [Παραπάμισος] vysoké pohoří v Asii, nyn. Hindukuš; **Parapamīsadae,** *ārum, m.* obyvatelé Parapamisu *Cu.*

parasīta, *ae, f.* [*parasitus*] příživnice, společnice *H.*

parasītus, *ī, m.* [παράσιτος] ob. šp. sm. příživník, cizopásek, břichopásek, parasit (u Řeků v i Římanů zvláštní třída lidí ve skutečném životě i v komediích).

parātē, adv. [*paratus*] **1)** připraveně, s přípravou: *magis audacter quam p. C*; *diligentius paratiusque C* s větší bedlivostí a přípravou; *dimicare paratius de honore et gloria C* býti lépe připraven k boji; **2)** přenes. vhodně, obratně: *paratissime respondere Plin.*

parātiō, *ōnis, f.* [*paro*] připravování: *regni p. S.*

1. parātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *paro*] připravený (abs., *ad alqd* n. *alci rei* k něčemu); **1)** získaný, nabytý: subst. *frui paratis mihi dones H* užívati toho, co mám; **2) a)** o věcech: uchystaný, jsoucí po ruce: *provincia dives ac parata peccantibus T* jako stvořená pro . . .; *una e famulis ad talia sacra paratis O* určených; subst. *parata capessere T* aby bral, co se mu podává; zajištěný, jistý: *ne paratis quidem corrumpi facilis T* ani při jistých podnicích; **b)** o osobách jsoucí po vůli, ochotný k někomu: *dignis p. H*; oddaný někomu: *miles (Vespasiano) adeo p. T*; **3)** připravený, odhodlaný, rozhodnutý, hotový: *animus sceleribus p. T*; *ad omnem laborem animo p. Cs* ochotný, volný; *paratissimus animus Cs* duch bojechtivý; **4)** sm. vypravený, vystrojený, vyzbrojený: *naves ad navigandum paratae Cs*; zejm. **a)** hotový k boji; **b)** *quo parator ad usum forensem esse possim C* lépe připraven.

2. parātus, *ūs, m.* [*paro*] připravování (čes. ob. přípravy) (*alcis rei* k něčemu): *proviso ante funebri paratu T* poněvadž byly již napřed učiněny přípravy k pohřbení; úprava, výprava, spec. praegn. nádhera: *natalem diem editis gladiatoribus celebravere ingenti paratu T*; hendiad. *veniam dapibus nullisque paratibus orant O* oběd beze vší úpravy; konkr. (nádherné) roucho: *Tyrios induta paratus O*; skvělé zařízení: *ut quisque opibus, domo, paratu speciosus T.*

Parca, *ae, f.* [srov. *pario*] Parka, pův. bohyně narození, u čující dítěti budoucí osud, srov. Sudice, Sudička; odt. bohyně osudu vůb. (odvozováním od *pars* a stotožněním s řec. *Μοῖρα*); pův. byla *P.* jedna, později jako u Řeků tři (představovány, jak předou nit života: Klotho ji začíná, Lachesis dále přede, Atropos přestřihuje).

parcē, adv. [*parcus*] **1)** šetrně, spořivě, hospodárně, prostě, střídmě: *p. vivere CH*; šp. sm. skoupě, lakomě; **2)** skrovně, málo, chatrně, slabě: *nec verbo* (abl. vztah.) *parcius absens H* ne skoupějšími slovy; časově *parcius quatiunt fenestras H* řidčeji; s měrou: *(verba) si Graeco fonte cadent p. detorta H*; **3)** mírně, skromně, zdrželivě: *parcius ista obicienda memento V* „jen pomalu".

parcimōnia viz *parsimonia.*

parcō, *ere, pepercī* (starolat. (též *N*) *parsī*), *parsūrus* (v pass. perf. bývá užíváno slov. *temperare*) [srov. *parum, parvus*] šetřiti (*alci rei* něčeho); **1)** vl. spořiti, hospodařiti něčím, schraňovati něco: *parcentes ego dexteras odi H* (příliš) šetrné, skoupé; *si parces futuro* (dat. com.) *V* pro budoucnost; (*argenti . . . talenta*) *gnatis parce tuis V* nech pro . . .; **2)** metaf. **a)** sm. neubližovati: *avidos vicinum funus sibi p. cogit H* šetřiti se (t. j. zachovávati dietu); *parce HO* ušetř mne, smiluj se, milost! dbáti něčeho: *nec divom parcimus ulli V*; *famae p. Pr T*; **b)** sm. zdržovati se něčeho, nechávati něčeho, ustávati od něčeho: *contumeliis p. L*; *ne cui rei parcat ad ea efficienda N* aby ničeho neopomenul = aby všeho užil; *ne labori suo* (sc. *militum*) *neu periculo parceret Cs* aby jich nešetřil ani při práci ani v nebezpečenství; *parcite luminibus O* odvraťte oči; *parce metu* (dat.) *V* nech strachu; vyhýbati se něčemu: *voci et aspectui (Senecae) pepercit T*; zř. s ab.: *a caedibus p. L*; — básn. s inf. význ. *nolle* zejm. imperat.: *parcite dapibus temerare corpora O* přestaňte poskvrňovati; *ne parce arenae particulam dare H* nezdráhej se dáti = neodpírej.

parcus, *a, um* [*parco*] **1)** šetrný, spořivý, hospodárný: *apes parcae V*; obr. o prostotě řeči *Crassus erat elegantium parcissimus, Scaevola parcorum elegantissimus C*; *p. alcis rei* šetřící něčím: *suae pecuniae p. T*; *magnum donandi parca iuventus H* skoupá velkými dary, na velké dary; šp. sm. skoupý, skrblý, lakomý, lakotný: *p. senex H T*; **2)** meton. skrovný, nehrubý, nevalný, chatrný, slabý: *p. sal V* trocha soli; básn. *p. deorum cultor H* (se skrovnými dary) skromný; *parca lucerna Pr* chudá (t. j. jen s trochou oleje); **3)** metaf. mírný, prostý, skromný; střídmý, zdrželivý: *in quo tibi parcior videtur et pressior Plin.*

pardalis, *is, f.* [*πάρδαλις*] pardal, levhart *Cu.*

1. pārēns, *entis* [vl. part. praes. od *pareo*] poslouchající, poslušný; pl. subst. poddaní: *parentes abunde habemus S.*

2. parēns, *entis, f. i m.* [vl. part. praes. od *pario*] **1)** *f.* rodička, matka; *m.* ploditeľ, otec; pl. **parentēs,** *um i ium, m.* rodiče; **2)** přenes. **a)** *immeriti ultor parentis O* děda (Akrisia); pl. otcové, předkové: *more parentum V*; **b)** čestný název *divum hominumque p. O* (Juppiter); *alma p. O* (Kybele); *p. legionum T*; *p. patriae T*; **c)** vůb. starý člověk, stařec, děd: *turgentia ora parentis rident O* (o Silenovi); **d)** sm. původce, počátek: *a parente et conditore urbis nostrae T*; *curvae lyrae p. H*; *orba parente suo volumina O*; *Ilienses ... cum parentem urbis Romae Troiam referrent T.*

parentālis, *e* [2. *parens*] náležící rodičům: *parentales umbrae O* rodičů; — spec. *parentales dies* dni věnované památce zemřelých rodičů a příbuzných, svátky zemřelých, tryzna (srov. polské dziady) = **Parentālia,** *um, n.* Parentalie (srov. u nás ‚Dušičky'); slaveny byly od 13. do 21. února, v kterých dnech byly chrámy zavřeny a na ozdobené hroby kladeny oběti; poslední den zván *Feralia* (v. t.): *Parentalia agere C.*

parentō, *āre, āvī, ātum* [2. *parens*; srov. *parentalis*] konati tryznu, přinášeti obět (na hrob) (*alci* někomu): *parentemus Cethego C*; — metaf. uspokojovati zabitého smrtí jiného, mstíti smrti něčí, mstíti někoho: *ferociter parentandum regi sanguine coniuratorum L*; odt. dávati dostiučinění, dosti činiti někomu: *iustae irae parentatum est Cu.*

pāreō, *ēre, uī* (*pāritūrus*) **1)** jeviti se, objevovati se, ukazovati se, býti viditelný (tento význ. jest obyčejnější u komposit, srov. *appareo*); — přenes. *Asilas, caeli cui sidera parent V* jemuž jsou jasny = jenž rozumí hvězdám (takže z nich poznává vůli bohů); zejm. v právn. formuli *paret* jest jasno, zřejmo, na jevě, dokázáno; **2)** spec. metaf. (jako podřízený na rozkaz) ukazovati se *alci* někomu, odt. býti ve službách něčích, sloužiti někomu (srov. *apparitor* sluha); přenes. **a)** spec. býti poddán, podroben někomu, záviseti na někom: *olim regibus parebant Britanni T*; *condicione parendi meliore T* tím, že poddanství bylo snesitelnější; básn. *gulae parens* otroče *H*; **b)** vůb. poslouchati (*alci* někoho); býti poslušen: neos. *paretur* poslouchá se, poslouchají; *male parentem asellum* neposlušného; poddávati se něčemu, říditi se, spravovati se něčím: *plus irae suae quam utilitati communi paruisse N*; *parent promissis O* dostojí slibu. Part. praes. **parēns,** význ. adj. v. t.

Pariānus viz *Parium.*

pāricīda, pāricīdium viz *parr —.*

pariēs, *etis, m.* (u básníků druhdy se souhláskovým *j*, ku př. *parietibus V* čti parjetibus) stěna, zeď: *parietem ducere C*; přísl. *tua res agitur, p. cum proximus ardet H* (synekd. sm. dům); *intra parietes aluit eam gloriam C* mezi čtyřmi stěnami t. školy; *cum res peragi intra parietes nequisset L* v rodině; přenes. *aut intra parietes aut summo iure experiri C* po dobrém.

parietinae, *ārum, f.* [*paries*] pobořené zdi, zříceniny, rozvaliny.

Parīlia viz *Pales.*

parilis, *e* [*par*] rovný, stejný.

pariō, *ere, peperī, partum* (*paritūrus*) roditi; **1)** vl. porodíti (*alqm ex alqo*): obr. *quod diu parturit animus vester, aliquando pariat L* (sm. vynésti na jevo, zjeviti); přenes. *quod peperit arbor O* urodil; plodíti: *reliqua, quae terra pariat C* ostatní plodiny země; **2)** metaf. **a)** tvořiti: *quibus verba parienda sunt C*; **b)** působiti; způsobovati **α)** *dolorem p. C*; *pacem p. L*; *qui sibi letum peperēre manu V* kteří si vlastní rukou udělali smrt; **β)** získávati, nabývati, dobývati, zjednávati (si), obdržeti: *imperium p. L*; *fugā salutem p. Cs* útěkem se zachrániti; *parto* (abl. abs.) *quod avebas H* když jsi získal = když máš, po čem jsi toužil; *mihi* (= *a me*) *Troiae victoria parta est O*; *vobis parta quies V* vy jste došli klidu; *unde putas aut qui partum H* víš, odkud nebo jak toho lze nabýti (t. spokojenosti málem). Subst. **partum,** *ī, n.* (ob. pl.) nabyté věci = majetek, jmění, statek (statky): spec. *parto agricolae fruuntur V* žijí ze zásob; opisujeme: čeho kdo nabyl: *retinere parta maioribus* (= *a maioribus*) *T*; přenes. úspěch, prospěch.

Paris, *idis* (acc. *Parim Pr O, Parin V,* voc. *Pari Pr O*), *m.* [*Πάρις*] syn Priamův, jenž unesl Helenu a dal podnět k trojské válce; usmrcen šípem Filoktetovým.

Parisiī, *ōrum, m.* [odt. franc. Paris, Paříž] Parisiové, gallský kmen s hlavním městem *Lutetia* (*Parisiorum*), nyn. Paříž.

pariter, adv. [*par*] stejně, rovně, rovněž, rovnou měrou (*p. atque, ac, et* jako); **1)** *p. aequaliterque C* rovnou měrou a stejně; *vultu p. atque animo varius S* zrovna tak ve tváři jako v nitru se měně; *p. cum flamine V* zároveň s větrem; **2)** spec. zároveň, spolu **a)** význ. společně: *gemini angues p. ad litora tendunt V*; **b)** časově význ. za tétéž doby, současně, hned (také): *raptus in curiam pariterque damnatus interfectusque est T*; *hanc p. vidit, p. optavit O* spatřil a hned (a spolu, a zároveň) . . .

Parium, *iī, n.* [*Πάριον*] přímořské město v Mysii u Hellespontu, sev. vých. od Lampsaku; adj. **Pariānus,** *a, um* parijský: *Pariana civitas C.*

Parius viz *Paros.*

1. parma, *ae, f.* [slovo keltské] parma, malý a okrouhlý štít kožený, jaký nosili lehkooděnci a jezdci; básn. vůbec štít.

2. Parma, *ae, f.* město v Gallii Předpadské na silnici Aemiliově, nyn. Parma; adj. **Parmēnsis,** *e* parmský, z Parmy; subst. **Parmēnsēs,** *ium, m.* obyvatelé Parmy.

parmātus, *a, um* [*parma*] opatřený, vyzbrojený parmou, t. j. malým a lehkým kulatým štítem: *parmata cohors L*; subst. *ut parmatis locus detur L* oddílu s parmami.

Parmenidēs (*ae*), acc. *ēn, m.* [*Παρμενίδης*] řecký filosof z Elee (*Velia*), kolem r. 500 př. Kr., z hlavních zástupců filosofické školy elejské.

Parmeniō(n), *ōnis* (acc. *ona Cu*), *m.* [*Παρμενίων*] vítězný vojevůdce Filippa makedonského a Alexandra Velikého, k jehož rozkazu byl usmrcen pro odpor proti královu počínání v Asii.

parmula, *ae, f.* [demin. od *parma*] štítek, štít: *relictī non bene parmulā H.*

Parnāsus n. **Parnassus,** *ī, m.* [*Παρνασός* n. *-σσός*] hora s dvěma vrcholy ve Fokidě, zasvěcená Apollonovi a Musám; pod Parnasem byly Delfy; adj. **Parnās(s)ius,** *a, um* (fem. též **Parnāsis,** *idis O*) parnaský (též význ. zasvěcený Apollonovi, Apollonův): *Parnasia laurus V.*

1. parō, *āre, āvī, ātum* [*par*] vyrovnávati (op. *disparo*); *se p.* porovnati se, dohodnouti se: *se paraturum cum collega C.*

2. parō, *āre, āvī, ātum* [příčin. k *pario*] **1)** připravovati, strojiti, chystati, hotoviti (med. . . . . si) **a)** *his paratis rebus Cs* po těchto přípravách; (*oppidani*) *oppugnare aut parare omnibus locis S* útočili nebo konali přípravy; *epulas p. T* uspořádati; *cur haec exempla paravi O* vyhledala; (básn.) *iussa parat V* (koná přípravy k provedení rozkazu) provádí rozkaz; **b)** při předm. abstr. připravovati atd. se k něčemu: *bellum p. alci* strojiti se k válce proti někomu; *iter p. Cs*; *arma parate animis V* buďte k boji připraveni; zeugma *fugam Dido sociosque parabat V*; abs. *mens satis apta parandi O* připraviti se (na cestu); zř. *quam se parat ille cruori* (v. t.) *humano O*; **c)** s inf. chystati se, zamýšleti, obmýšleti, hodlati, chtíti; též bez inf.: *speculatum, quid copiae pararent L*; **d)** chystati, zaříditi, stanoviti: *quodsi ita naturā paratum esset, ut C*; **2)** opatřovati, zjednávati (si), získávati (si), nabývati: *copias parare* sbírati pole; *in familia et argento quaeque ad usum parentur T* v ostatních potřebách; — spec. význ. kupovati: *servi aere* (abl. pret.) *parati S*; — obr. *magno paratas accipite inferias O* draze vykoupené. — Part. **parātus** význ. adj. v. t.

parochus, *ī, m.* [*πάροχος*] dodavatel potřeb cestujícím osobám, požívajícím výhod úředníků, (státní) hostinský na stanicích silnic, placený podle smlouvy od státu: *p. publicus C*; — přenes. hostitel: *vertere pallor parochi faciem H.*

Paropamīsus viz *Parapamisus.*

Parōrēa, *ae, f.* [*Παρώρεια*] hornatá krajina na záp. hranici Thrakie.

Paros i Parus, *ī* (acc. *on* i *um*), *f.* [*Πάρος*] ostrov ve skupině Kyklad, proslulý bílým mramorem, rodiště básníka Archilocha; adj. **Parius,** *a, um* parský, z Paru, týkající se Paru: *P. lapis V* (= mramor); *Parios iambos H* (t. j. dle vzoru Archilochova); *crimine Pario ac-*

cusatus V; subst. **Parii**, *ōrum, m.* obyvatelé Paru.

parra, *ae, f.* pták, jehož hlas věstil neštěstí, u nás sýček.

Parrhasia, *ae, f.* [*Παρρασία*] krajina v jihozáp. Arkadii; adj. **Parrhasius**, *a, um* (*f.* též **Parrhasis**, *idis*) parrhaský, básn. synekd. arkadský: *Parrhasides stellae O* souhvězdí Velkého Medvěda, nazvané podle Arkadky Kallisto, která v ně byla proměněna.

Parrhasius, *ī, m.* [*Παρράσιος*] slavný malíř athenský kolem r. 400 př. Kr., rodem z Efesu.

parricīda (starší **pāricīda**), *ae, m.* [snad z **pāsos* (srov. *πηός*) příbuzný a *caedo*] vl. vrah nejbližších příbuzných: *p. matris et uxoris T*; spec. otcovrah: *magis erit p., si qui consularem patrem necarit C*; vůb. vrah: *p. civium C*; — přenes. velezrádce: *hostem atque parricidam vocare ST*; svatokrádce.

parricīdium (starší **pāricīdium**), *ī, n.* [*parricida*] zavraždění blízkého příbuzného, hříšná vražda; zejm. otcovražda; vůb. vražda; — přenes. velezráda, násilný n. hříšný čin (proti vlasti), násilí, hřích: *p. patriae C.*

pars, *partis* (acc. *em*, zř. *im SL*), *f.* [z koř. **per*—, srov. *πέπρωται, ἔπορον*] I díl, část, oddíl, kus; 1) vůb. *pars tertia* třetina; *duae partes* dvě třetiny (podobně se vyjadřují i jiné zlomky, mající čitatele o jednotku menšího než jmenovatele); *minima pars temporis Cs* okamžik; *tecti plus parte tenet* (*barbarus*) *O* více než polovici = větší část; *rerum p. altera adempta est V* jeden z možných prostředků = jedna cesta; *melior O, multa p. mei H* mé bytosti (t. j. básnický duch a jeho dílo; *si ullam partem habes sensus C* máš-li (jen) trochu citu; 2) zejm. α) *p.* význ. = *nonnulli* n. *alii* (*alia*), často s vazbou *κατὰ σύνεσιν*: *dicta p. voce probant O*; *p. — p.* (n. jiné výrazy, ku př. *alii, multi, plures*) jedni — druzí; jednotlivec, člen, jeden z ....: *cupio p. esse meorum O*; β) *ex* (*magna, aliqua*) *parte* (též pouhý abl. *parte L*) z části; *ne minima quidem ex parte C* ani zdaleka; též adv. akk.: *partem magnam L* velkým dílem, z velké části; *maximam partem Cs*; *nonnullam partem Cs* = *per partem Plin* částečně; acc. **partim** j. adv. v. t.; *pro* (*rata*) *parte CCs* dle (určitého) poměru, přiměřeně. γ) přenes. *p. servitutis T* kus otročiny (sm. známka); druh, způsob: *ea parte belli dimicare L*; též význ. gen. partit., čes. příkaz, požadavek, projev: *p. consilii pacisque T*; *p. obsequii T, ignaviae T*; 3) spec. a) úděl, podíl, částka, účast, účastenství: *p. mea nulla est in re N* nemám (žádné) účasti ve věci; *venire in partem* n. *esse in parte alcis rei C* účastniti se něčeho, míti účast v něčem, dostati podíl z něčeho, dojíti něčeho; hendiad. *vocamus in partem praedamque Iovem V* zveme k ... = slibujeme podíl z kořisti; *in partem data* (*est*) *Roma Sabinis V* Řím byl otevřen Sabinům; *se in partem curarum ab eo vocatum T*; *in parte praedae esse L* míti podíl z kořisti; o osobě účastník: *quorum p. magna fui V*; *p. belli V, militiae O*; *et ipse p. Romanarum cladium erit T* bude hráti úlohu při ...; b) ob. pl. úloha, role (divadelní a p.): *secundae partes H*; obr. *mutatis discedite partibus H*; odt. přenes. úkol, úřad, povinnost, obor, činnost: *partes in bellum missi ducis H*; přičiněni, meton. schopnost, síly: *pro mea parte C* pokud na mně jest, seč jsem; *quodsi mulier in partem iuvet domum H* seč jest; II strana: 1) obr. *omnia ex altera parte collocata C* na druhé straně (jako na vahách); 2) přenes. stránka (věci), věc: *quod sit omni ex parte perfectum C*; *nihil est ab omni parte beatum H*; *ab una parte L* v jedné věci; *in utramque partem disputare* (v. t.) *C*; 3) spec. a) místně α) význ. směr: *in omnem partem L* na všechny strany, všemi směry; *ab omni parte* se všech stran; — přenes. *moveor in eam partem, ut C* v tu stranu = tím způsobem, proto, tak; β) kraj, končina, území, země: *pagi partesque Cs*; *gens in parte magis quam in dicione Carthaginiensium erat L*; b) strana zápasící, pl. sporné n. nepřátelské strany (ob. na soudě n. polit.): *alcis partis esse L* býti na něčí straně; *partium studium CT* straněni, stranictví: *partes rei publicae C* občanské stranictví; *secessionem iam id et partes esse T* tvoření stran; *isdem e cubilibus discedunt in partes T.*

Parsagada, *ōrum, n.* = *Pasargadae* (v. t.).

parsimōnia, (vl. *parcimōnia*), *ae, f.* [*parco*] spořivost, šetrnost (*alcis rei* v něčem); skrovnost, prostota.

Parthāōn (n. **Porthāōn**), *onis, m.* [*Παρθάων* n. *Πορθάων*] král v Kalydonu, otec Oineův (=Portheus u Hom.); adj. **Parthāonius,** *a, um* Parthaonův: *Parthaonia domus O* (t. j. Oineův).

Parthēnī (n. **Parthīnī**), *ōrum, m.* [*Παρθεινοί*] illyrský kmen okolo Dyrrhachia.

parthenicē, *ēs, f.* [*παρθενική*] jméno rostliny *Cat.*

parthenius, *a, um* [*παρθένιος*] panenský, zejm. zasvěcený Artemidě; jako jméno vl. **Parthenius,** *ĭī, m.* **1)** pohoří na hranici mezi Arkadií a Argolidou; též adj. Parthenský: *Parthenios circumdare saltus V*; *Partheniis in antris Pr* v roklinách; **2)** řeka mezi Paflagonií a Bithynií *O.*

Parthenōn, *ōnis, m.* [*Παρθενών*] Parthenon, chrám Athenin na athenské Akropoli.

Parthenopaeus, *ī, m.* [*Παρθενοπαῖος*] jeden ze 7 vůdců proti Thebám.

Parthenopē, *ēs, f.* [*Παρθενόπη*] starší jméno města Neapole, prý dle Sireny (*παρθένος*), jež tam byla pohřbena; adj. **Parthenopēius,** *a, um* parthenopský = neapolský.

Parthī (n. **Parthyaeī,** *Cu*), *ōrum, m.* [*Πάρθοι*] (též sg. **Parthus** význ. coll. *H*) Parthové, národ v Asii již. od Kaspického moře, pověstní jako obratní jezdci a lukostřelci; adj. **Parthus** n. **Parthicus,** *a, um* parthský: *bellum Parthicum Cs* s Parthy; subst. **Parthia,** *ae* (n. **Parthyēnē,** *ēs Cu*), *f.* Parthie.

Parthīnī viz *Partheni.*

Parthyaeus, Parthyēnē viz *Parthi.*

particeps, *cipis* (abl. sg. ob. *e,* gen. pl. *um*) [*pars* a *capio*] mající díl, účastný (*alcis rei* něčeho, v něčem, při něčem), subst. *m.* účastník, společník, *f.* účastnice, společnice: *Marino participe Seianus Curtium oppresserat T* za účastenství; s dat. osoby: *Natalis p. ad omne secretum Pisoni erat T* společník Pisonův při...

participō, *āre, āvī, ātum* [*particeps*] **1)** činiti účastna někoho něčeho: *servum consilii sui p. Pl*; *p. alqd cum alqo* děliti, sdíleti se s někým o něco: *iuvit et Verginius participando laudes* (sc. *suas cum eo*) *L*; **2)** míti díl v něčem, býti účasten něčeho: *pestem ut participet parem* básn. u *C.*

particula, *ae, f.* [demin. od *pars*] dílek, částka, částečka, kousek, drobet, trochu, troška (konkr. i abstr.): *divinae particulam aurae H* (o lidské duši dle učení stoického).

partim, adv. [vl. acc. sg. od *pars*] dílem, zčásti, částečně: *p. — p.* dílem — dílem význ. přísl. anebo význ. jmenným jakožto podmět (= *alii — alii* n. *alia — alia*): *eorum ipsorum p. eius modi sunt, ut... p., ut... C*; místo druhého *p.* bývá též *alii S.*

partior, *īrī, ītus sum* a starší **partiō,** *īre, īvī (iī), ītum* (*partitus* ob. pass.) [*pars*] děliti, rozdělovati; praegn. *p. alqd cum alqo* n. *inter se* děliti se o něco s někým n. mezi sebou: *partitis temporibus Cs* = střídavě; — přenes. o dělení logickém: *in iis* (sc. *animi perturbationibus*) *partiendis et definiendis C.*

partītē, adv. [*partitus* od *partior*] s náležitým rozdělením, rozvržením, rozčleněním.

partītiō, *ōnis, f.* [*partitus* od *partior*] dělení, rozdělení; praegn. sm. stanovení podílů z něčeho; — přenes. (logické) dělení: (*cupiditatum*) *p. C.*

parturiō, *īre, īvī (iī), ītum* [desiderativum od *pario*] chystati se n. míti se k porodu, pracovati k porodu; **1)** *lu voto parturientis ades O* rodičky; obr. přísl. *parturiunt montes, nascetur ridiculus mus H*; **2)** metaf. **a)** *nunc omnis ager, omnis parturit arbor V* úrodou se plní; **b)** *p. alqd.* býti něčím těhotný, obtěžkaný, choditi (útěžkem) s něčím, nositi něco: konkr. *Notus (non) parturit imbres perpetuo H*; abstr. *quod diu parturit animus vester, aliquando pariat L* nosí pod srdcem, zanáší se, strojí; **c)** snášeti bolesti, trpěti: *si tamquam parturiat unus pro pluribus C.*

partus, *ūs* (dat. a abl. pl. *-ubus*), *m.* [*pario*] porod, slehnutí; zrození: básn. o muži: *Oenei partu edita* básn. u *C* zplozená o l...; meton. *nec partum gratia talem parva manet V* rodičku takového syna; obr. *Graeciae oratorum partus atque fontes C* počátky; — meton. plod: *quod partum sibi ipsa abegisset*

C; mládě, dítě, plémě: (*bestiae*) *pro suo partu propugnant C*; *partum edere* (v. i t.) porodit; *filiae spem partus adimit L* na potomstvo.

parum, adv. [z **parvom*, vl. akk. neutr. od *parvus*] (compar. *minus*, sup. *minimē*) vl. malá věc (odt. užívání *p.*, *minus*, *minime* v platnosti jména, ku př. jako doplňku nebo s gen. part.) (příliš) málo, jen málo, nedosti (op. *nimium*): *p. est CL* jest málo, nestačí; *talia facinora impune suscepisse p. habuere S* bylo jim málo, že se dopouštěli; příliš málo, ne právě, ne zrovna, nehrubě (leckdy euf. význ. *non*): *p. multi C*; litot. *haud* n. *non p.* ne příliš málo = velmi mnoho, velmi dobře; **minus**: *m. posse Cs* míti menší moc; *quo magis illa tuetur, hoc m. et m. est mentis O* jest méně (zdravé) mysli = tím méně jest při smyslech; při srovnání bývají výrazy, označující počet nebo míru, bez quam a v pádě, kterého vyžaduje souvislost: *m. horis tribus Cs* ani ne za tři hodiny; *m. dimidium C*; často *non* (*haud*) *m. quam*; vyjadřuje zápor: *si m.* ne-li, pakli ne; *quo* (v. t.) *m.* (= *quominus* aby ne; vyjadřuje zápornou odpověď: *nihil vero m.* nic (není pravda) méně (než toto) = nikterak, nikoli; **minimē** (starši **minumē**): *m. saepe Cs* nehrubě často, velmi zřídka; u adj. m. záporky nikterak, (docela) ne: *m. stultus C*; sesíleno gen. part., jehož nepřekládáme: *ad te m. omnium pertinebat C* pranic ne . . .; vyjadřuje zápornou odpověď: *m.* (*vero*) nikterak, nikoli.

parumper [= *per parvum*] na krátko, na chvilku, chvilku, maličko, poněkud.

Parus viz *Paros*.

parvitās, *ātis*, *f.* [*parvus*] malost, nepatrnost.

parvulus (starolat. **parvolus**), *a*, *um* [demin. od *parvus*] maličký, malinký, pramalý, velmi malý, nepatrný (vl. i přenes.); – zejm. α) mladičký, mladý: subst. *a parvulis* od malička, od mládí; β) subst. *tuta et parvola laudo H* prostý život.

parvus, *a*, *um* (za comp. a sup. se užívá tvarů od kor. **mei-* zmenšovati: **minor**, *minus*, *ōris*, **minimus**, *a*, *um* [srov. *minuo* a řec. *μείων* menší, *μινύθω*] malý, maličký, drobný, skrovný, nepatrný; zejm. 1) v prostoru *dominis* (dat. zřetel.) *casa parva duobus O* pánům, pro pány; *male p. si cui filius est H* zakrslý; *minorem ad lunam H* za poslední čtvrti měsíce; *parvos coronantem deos H* bůžky (t. j. sošky Larů); *genibus minor H* kleče; *magna modis tenuare parvis H* drobnými rhythmy (t. j. alkajskými verši proti dlouhým hexametrům epickým); 2) o mnohosti *parva pecunia C* málo peněz; často neutr. subst. *parvo potentem Fabricium V* mocného málem = ‚bohatého chuďasa'; *parvo vivere H Tib* z mála = skrovně; zř. s gen. part. *parvum auri L* málo, trochu; *habere sudoris minimum H* nestáti ani kapku potu; *minimum est hoc laudis O* pramalá jest to sláva; zejm. gen. a abl. pretii: *parvo* (*minoris*) *emere*, *vendere*, *stare* lacino (laciněji); *parvi esse* málo platiti, vážiti, míti malou cenu n. důležitost; – adv. *minimum* nejméně, velmi málo, docela ne, nikterak (= *minime*); 3) o čase, zejm. o věku *parvum tempus O* krátký čas; *parva mora est . . . O* za chvilku; *nec minimam partem temporis Cs* ani na okamžik; (*nātū*) *minor* mladší; (*nātū*) *minimus* nejmladší; subst. *parvi C* (malé) děti; často doplňk. *p.* jako (malý) chlapec, v dětství; *a parvo L*, *a parvis C* od malička, od dětství; *minores* (op. *maiores*) mladší generace, potomci; 4) o síle slabý: *minima vox O* slabounký, tichý; – přenes. *verbis minoribus uti O* užívati skromnějších slov, skromněji mluviti (op. *magna loqui*); *verba minora deā O* slabší než sluší bohyni = nedůstojná bohyně; *minor fuit infamia vero O* zůstávala za pravdou, nevystihovala pravdy; o schopnosti *Gallum avidum et minorem* (sc. *principis loco*) *T* méně schopný, neschopný; nestačící, nedostatečný: *tanto minor certare H* k zápasu; 5) o postavení nízký, prostý: *neque ullast aut magno aut parvo leti fuga H*; *capitis* (v. t. 3) b)) *minor H*; compar. o podřízenosti *minorem esse alqo* státi za někým, míti menší cenu než . . ., nevyrovnati se někomu: *sapiens uno minor est Iove H*; býti podroben, podřízen někomu: *rerum imperiis minor H*; 6) o významu malicherný, bezvýznamný, všední, obyčejný, nezávažný: *parvae res L* maličkosti; *rem dictu parvam L* což (vlastně) nestálo za řeč; *quae minora vero faciam L* co bych zmenšil

na ujmu pravdě; *Neronem circa summa scelera distentum quasi minores evasere T* jako lidé menšího významu; chatrný: *versus Enni gravitate minores H.*

Pasargadae, *ārum, f.* [Πασαργάδαι] n. **Parsagada,** *ōrum, n* Pasargady, staré hlavní město Persie, jižně od Persepole, kde králové perští byli korunováni a měli pokladnu.

pāscō, *ere, pāvī, pāstum* [z koř. **pā*-jísti, odt. i *pabulum, panis*; srov. čes. pásti, πατέομαι, πάσασθαι] krmiti, živiti, sytiti; **1) a)** *p. tigres H* býti potravou tigrů; *p. in cruce corvos* (v. t.) *H*; *ficis pastum iecur anseris H* vykrmená játra; — obr. *Danaas paverunt Pergama flammas O* stala se potravou plamenů; — med. *pasci* živiti se, požívati, pojídati, o zvířatech žráti (*rē* něco): *posito pascitur umbra cibo O*; básn. s acc. *coluber mala gramina pastus V*; **b)** spec. pásti: *greges p. O*; obr. *polus dum sidera pascet V*; med. *pasci* pásti se (*rē* na něčem): *gramine pasci armentum vides O*; *pastae capellae O* napasené; básn. *pasci alqd* (acc. předm.) pásti se v něčem n. na něčem, spásati něco; — obr. (*flammae*) *pectoribus pasci non timuere O* stráviti (tělo); šiř. sm. chovati: *p. equos V*; abs. chovati dobytek: *ut arare, ut p. libeat C*; **2)** přenes. **a)** vyživovati, poskytovati výživy: *fundus . . . nec p. firmus* (v. t.) *H*; — *ignes p. V* udržovati; **b)** *p. barbam H, crinem V* nechati růsti, nestříhati; *spes inanes p. V* chovati; zvětšovati, množiti: *nummos alienos pascet H*; *Britannia servitutem quotidie pascit T*; **c)** těšiti, kochati: *animum uti pascat prospectus V*; med. *pascere nostro dolore O*, pas se na . . .

pāscuus, *a, um* [*pasco*] pastvinový, pastevní; subst. **pāscuum,** *ī, n.* ob. pl. pastviny, pastva.

Pāsiphaē, *ēs* (gen. *ae C*), *f.* [Πασιφάη t. j. všem svítící] dcera boha Slunce, manželka Minoova, pověstná láskou k býku, z něhož zrodila Minotaura; adj. **Pāsiphaēius,** *a, um* Pasifain; subst. *f. Pasipēi O* = Faidra, dcera Minoova a Pasifaina.

Pāsithea, *ae, f.* [Πασιθέα] jedna z Charitek, choť boha Spánku (Hypna).

Pāsitigris, *is* (acc. *im*), *m.* řeka v Susianě, vlévající se do moře nedaleko ústí Eufratu a Tigridu, nyn. Kuran.

passer, *eris, m.* **1)** vrabec, vrabčík: *p., deliciae meae puellae Cat* (míněn druh drozdů, *passer solitarius,* pták s modravým peřím, pro krásu, přítulnost a zpěv dosud v Italii oblíbený a chovaný v pokojích); **2)** ryba platejs: *passeris ilia H.*

passerculus, *ī, m.* [demin. od *passer*] vrabčík.

Passiēnus, římské jméno rodové; zejm. *C. Passienus Crispus,* konsul r. 44 po Kr., řečník; otráven za císaře Klaudia od své manželky, sestry císaře Kaliguly *T.*

passim, adv. [*pando*] **1)** vl. rozloženě; na ot. kde? daleko široko, na rozličných stranách, tu a tam, různo, porůznu; na všech stranách, všude; na ot. kam? na rozličné strany, sem (a) tam; **2)** přenes. **a)** bez pořádku, v nepořádku; **b)** na pořád, bez rozdílu: *scribimus indocti doctique poëmata p. H*; hromadně, houfně, četně: *instituit ludos, in quos p. nomina data T.*

passum, *ī, n.* (sc. *vinum*) [vl. part. perf. pass. od *pando* význ. **1)** spec.] víno, vytlačené ze sušených hroznů, rozinkové víno. (sekt) *V.*

1. passus, *a, um* part. perf. pass. **1)** od *pando,* **2)** od *patior.*

2. passus, *ūs, m.* (gen. pl. psán někdy *passum* m. *-uum*) [*pando*] **1)** rozkročení, krok; básn. meton. noha: *passu stare tenaci O*; **2)** spec. jako míra délková krok (vl. dvojkrok, jako se u nás počítají dvojkroky při měření vzdáleností) = 5 stopám = 1·48 *m*: *milia passuum ducenta C* = 296 *km.*

pāstillus, *ī, m.* [demin. od *pasta,* těsto, srov. *pasco, panis*] vl. kulička z těsta; spec. pastilla, vonná pilulka (k zmírnění zápachu z úst): *pastillos Rufinus olet H.*

pāstiō, *ōnis, f.* [*pasco*] pasení; meton. pastviště, pastva, pastvina (pastviny).

pāstor, *ōris, m.* [*pasco*] pastýř, pasák.

pāstōrālis, *e,* též **pāstōricius** a **pastōrius,** *a, um* [*pastor*] pastýřský: *Romuli auguratus p. C* u pastýřů; *fera soda litas et plane pastoricia C* pasácká.

pāstus, *ūs, m.* [*pasco*] **1)** krmení, živení: *ad pastum et voluptatem ortum*

esse C k naplňování žaludku, k jídlu; **2)** meton. **a)** pokrm, potrava, píce: *terra fundit ex sese pastus varios C* druhy potravy; — obr. *p. mendacitatis C*; *p. animorum C* požitek; **b)** pastva, pastvina: *e pastu decedens V.*

Patara, *ōrum, n.* (ale též acc. *f. Pataram L*) [*Πάταρα*] přímořské město v jihozáp. Lykii s proslulou věštírnou Apollonovou; odt. **Patarēus,** *eos* n. *ēi, m.* [*Παταρεύς*] a adj. **Pataraeus,** *a, um* patarský; subst. **Patarānī,** *ōrum, m* Patařané.

Patavium, *ī, n.* město v sev. Italii, založené dle pověsti od Antenora, nyn. Padova, rodiště Liviovo; adj. **Patavīnus,** *a, um* patavijský; subst. **Patavīnī,** *ōrum, m.* Pataviané, obyvatelé Patavia.

patefaciō, *ere, fēcī, factum* (pass. *patefīō, fierī, factus sum*) [*pateo* a *facio*] otvírati: *portas p. Cs*; odt. **a)** činiti přístupným, odkrývati: *terga occasioni p. T* vystaviti; přenes. *quod maiora patefacturum erat T* = *aditum ad maiora daturum*; činiti schůdným, proklestiti: s acc. vnitř. *vias p. Cs* raziti; odt. *ut sulcum patefecit aratro O* vyryl, vyoral; — přenes. *occasionem, locum p. T* dáti, učiniti; **b)** spec. činiti přístupným zraku, viditelným, odkrývati, odhalovati, objevovati, ukazovati: básn. *lux radiis patefecerat orbem O*; — přenes. sm. vyjevovati, přiváděti na světlo, oznamovati: *consilia p. Cs*; *cuncta patefacta credens T* že vyšlo na jevo; též s acc. c. inf. a nepř. ot.

patefactiō, *ōnis, f.* [*patefacio*] otevření, odkrytí, obr. sm. objevení: *haec p. quasi rerum opertarum C.*

patella, *ae, f.* [demin. od *patera*] (mělká) miska, talíř: *modicā cenare patellā H*; — spec. obětní miska: přísloví. *ita non religiosos, ut edant de patella C.*

patēns, *entis* [vl. part. praes. od *pateo*] otevřený **a)** přístupný, schůdný, volný: subst. *per patentia ruinis* (abl.) *agmina vadebant L* otevřenými místy, povstalými sesutím = povstalými průlomy; — odt. rozkládající se, táhnoucí se: *late patentibus cornibus O* široce rozloženými; prostranný: *porta patentior L*; širý: *pelago patenti V*; **b)** metaf. odkrytý, objevený, zjevný, jasný: *causa p. O*; *facinus tam p. O.*

pateō, *ēre, uī,* — [srov. *πετάννυμι, πέτασος*] býti otevřen (dokořán): *rima patet O* zeje; odt. zejm. **1)** býti přístupný, volný, schůdný (*alci* někomu) **a)** vl. *qua p. visum maxime iter L* že cesta jest nejvolnější; **b)** metaf. *id patet omnibus civibus Cs* k tomu mají právo; *si regnum pateret L* bude-li přístup na trůn volný; *omnibus aequum est vestram misericordiam p. L*; **2)** prostírati se, rozkládati se, táhnouti se, sahati: **a)** *qua patet Romana potentia O*; **b)** metaf. *latissime p. C* míti největší rozsah (logický); *haec ratio late patet C* tato zásada má rozsáhlou platnost; *hoc nomen beati longe et late patet C*; **3)** býti odkryt, nepokryt **a)** *proxima pars pectoris patet T*; *ora sola patent O*; praegn. nebýti chráněn, býti na ráně něčemu: *tantus in arma patet V* tak málo jest kryt proti zbraním (= ranám); — odt. býti viditelný: (*signa*) *tota patent O*; **b)** metaf. býti na jevě, na bílednì, jeviti se, býti zjevný, zřejmý, patrný, známý, ukazovati se: často neos. *patet* s acc. c. inf. n. nepř. ot.; s doplňk. *vera patuit dea V* jako bohyně. — Part. praes. **patēns,** význ. adj. v. t.

pater, *tris, m.* [srov. *πατήρ*, něm. Vater] otec; **1)** vl. *si tibi fortuna non dedit, ut patre certo nascerere C* (t. j. jako dítě manželské); (*natum*) *patre nullo, matre serva L* bez otce (sm. právn., pon. tu nebylo *legitimum matrimonium*); básn. *in rege tamen p. est O* (sm. otcovská láska); básn. o zvířatech *est in equis patrum virtus H*; — *simulacrum patris sui reveherent T* m. *patrui*; — praegn. *quibus est equus et p. et res H* kteří mají předky, t. j. šlechtici; — o nevl. otci adoptovaného: *dum interfectores patris* (t. Caesarovy) *ulcisceretur* (sc. *Augustus*) *T*; **2)** přenes. **a)** *p. familias* n. *familiae* hlava rodiny, hospodář, pán; i pouhé *p.*: *quinque bonos patres H*; *cenae p. H* hospodář, hostitel; o myši *cum p. ipse domūs esset ador H* hospodyně; **b)** *patres* **α)** otcové sm. předkové: *more patrum HO*; *apud patres nostros C*; **β)** senátoři, senát: *patres conscripti* (viz *conscribo*); *patrum acta T* protokoly senátu; **γ)** patriciové, šlechta: *ira plebis in patres L*; *adversum patrum factiones T*; **c)** čestný název bohů, heroů, starých a zasloužilých lidí (srov. *Iūp-*

piter): *p. omnipotens O* (= *Iuppiter*); *p. Aeneas H*; *p. patriae* (titul, který byl dán Caesarovi a r. 2 př. Kr. Augustovi); — spec. *p. patratus* (v. t.); básn. *Ennius ipse p. H* ‚starý E.‘; **d)** význ. původce, počátek: *precatur Oceanum patrem rerum V* otce světa (dle staré filosofie Thaletovy).

patera, *ae, f.* [*pateo*] (mělká) miska, spec. (obětní) miska: hendiad. *pateris libamus et auro V* ze zlatých misek; — meton. o obsahu *ille hausit spumantem pateram V.*

paternus, *a, um* [*pater*] otcovský, otcův, (zděděný) po otci, od otce a pod. (leckdy m. subj. n. obj. gen. *patris*): *paternae inimicitiae L, paternum odium O* k otci, proti otci; *partem sanguinis ac caedis* (hendiad.) *paternae L* trochu krve ze zabitého otce; *comes paternae fugae L* průvodce otcův na útěku; *paternum hospitium Cs* po otcích; *unum hoc possum appellare paternum O* otcovským podílem; *avus p. H* s otcovy strany; — metaf. domácí, rodný: *paterni fluminis ripae H* (Tiberu, tekoucího z Etrurie, odkud pocházel rod Maecenatův).

patēscō, *ere, tuī*, — [inchoat. od *pateo*] **1)** otvírati se, rozvírati se: *concussae patuere fores O*; odt. **a)** býti přístupný, odkryt, nepokryt, praegn. nechráněn: *ut latera oppugnantium ad ictus patescerent T*; **b)** prostírati se, rozkládati se, táhnouti se, sahati: *paulo latior patescit campus L*; *neque poterant p. acies T* rozvinouti se (do šíře); *civitatum, in quas Germania patescit T* do nichž zasahá = které jsou (rozloženy) v Germanii; **2)** metaf. stávati se viditelným, objevovati se, ukazovati se, vycházeti na jevo: *Danaum patescunt insidiae V.*

pathicus, *a, um* [παθικός] necudný.

patibilis, *e* [*patior*] **1)** pass. snesitelný: *patibiles et dolores et labores putandi* (*sunt*) *C*; **2)** akt. cítící, citlivý: *omne animal patibilem naturam habet C.*

patibulum, *ī, n.* [*pateo*] vl. příčné břevno na kříži, majícím podobu T, nástroji k popravování zejm. otroků, odt. kříž, šibenice.

patiēns, *entis* [vl. part. praes. od *patior*] snášející; **1)** umějící snášeti, schopný snášeti, nésti (*alcis rei* něco), snášelivý, vytrvalý (v něčem): *genus p. laborum O*; *nec p. corpus* (sc. *laboris erat*) *O* otužilé k práci; *amnis Rhenus navium p. T* splavný; (*terram*) *patientem vomeris V* poddajnou pluhu; *solum p. frugum T* půda příznivá pro plodiny; **2)** abs. trpělivý: *ne offendam tuas patientissimas aures C*; otužilý, pevný: *virorum esse fortium et patientium toleranter dolorem pati C*; — odt. básn. tuhý, tvrdý: *saxo patientior Pr*; *dens patientis aratri O*; **3)** spec. **a)** spokojený málem, zdrželivý, střídmý: *miserrimo et patientissimo exercitui Cs*; *patientem vivere H* bídně; **b)** povolný, shovívavý (*alcis* k někomu): (*Galba*) *amicorum p. T*; *paenitentiā p. tulit absolvi reum T.*

patienter, adv. [*patiens*] **1)** trpělivě: *p. ferre*; *frumenta patientius laborant T* vytrvaleji; **2)** spec. **a)** zdrželivě, střídmě: *si pranderet olus p. H* spokojeně; **b)** povolně, shovívavě: *nimium p.* (*laudavere*) *H.*

patientia, *ae, f.* [*patiens*] **1)** schopnost snášeti (*alcis rei* něco), snášení, otužilost v snášení něčeho n. v něčem: *p. famis, frigoris C*; *caloris ac frigoris p. par L* stejně dovedl snášeti . . .; *in patientia* (sc. *libidinum*) *firmitudinem simulans T* ukazuje na to, že je snesl, jako na známku pevného zdraví; **2)** abs. trpělivost: *levius fit patientiā, quidquid corrigere est nefas H*; **3)** spec. **a)** vytrvalost: *Q. Maximus Hannibalem patientiā suā molliebat C*; *militum p. L*; **b)** zdrželivost, střídmost, uskrovňování, spokojenost málem: *quem duplici panno p. velat H* (kynická χαρτερία); **c)** povolnost, shovívavost; praegn. přílišná shovívavost, nevšímavost, netečnost: *non sine aliqua reprehensione patientiae Plin*; *in caelo, quae iam p. nostra est, spernimur O* pro svou netečnost; **d)** poddajnost; poddanost, poslušnost: *Britanniam veteri patientiae restituit T*; praegn. ponížení: (*Tiberium*) *tam proiectae servientium patientiae taedebat T*; — spec. poddávání n. propůjčování se k smilstvu: *ex multiplici patientia T.*

patina, *ae, f.* [z řec. πατάνη] mísa, pánev.

patior, *patī, passus sum* **1)** snášeti, trpěti, vydržeti **a)** *toleranter dolorem p. C*; *et facere et p. fortia L* hrdinně jednati i trpěti; *aegre, moleste p.* těžce

nésti, nerad viděti, mrzeti se, býti proti něčemu, op *facile, aequo animo p.*; básn. *pro quo lis patiar mori H* snesla bych smrt = chtěla bych zemříti; **b)** sm. zakoušeti, zažíti, přetrpěti, přestáti, utrpěti, nabýti, obdržeti, dostati, o 1. os. děje se mi (se mnou) něco: *sex diversa vulnera passis O*; *caput novem cornicis saecula passae O* jež vydržela = prožila; (*videres*) *ossa p. flexus O* nabývati ohebnosti; *tum patitur cultus ager O* = jest vzděláváno; *tamquam nihil gravius p. potuissent, maerebant T* jako by se jim nemohlo státi; básn. *Lucinam* (v. t.) *p. V* = *parĕre*, otelovati se; *quisque suos patimur manes* (praegn.) *V* musíme přestáti svou očistu; *quae ne monstra paterentur Troes V* aby nezakusili proměnění v ....; — abs. praegn. *certum est in silvis malle p. V* raději strádati; **2)** metaf. **a)** trpěti, připouštěti, dovolovati, dopřávati, dopouštěti, nechávati, dávati (*alqd*, s inf. n. acc. c. inf., s ut že, aby): *milites vinci se patiebantur L* nechávali se přemáhati; *meae stultitiam patiuntur opes H*; *dilationem p. L*; **b)** poddávati se (*alqm* někomu), poslouchati někoho: (*equi*) *vix me patiuntur O*; *Phoebi nondum patiens vates V* nejsouc ještě úplně opanována od ...; — spec. *illa passa bovem est O* oddala se býku; *muliebria p. ST* propůjčovati se k smilstvu. Part. praes. **patiēns** význ. adj. v. t.

Patrae, *ārum, f.* [*Πάτραι*] přístavní město v Achaji, nyn. Patras; adj. **Patrēnsis**, *e* patraský; subst. **Patrēnsēs**, *ium, m.* Patřané.

patrātor, *ōris, m.* [*patro*] vykonavatel, pachatel: *maternae necis p. T.*

patrātus viz *patro.*

patria, *ae, f.* [sc. *terra* n. *urbs*, adj. is. od *patrius*] otcovská n. rodná země, otčina, vlast; rodné město n. místo, rodiště; domovina: *p. maior Cu* mateřské město (*μητρόπολις*); — přenes. bydliště, sídlo; — básn. o věcech: *divisae* (v. t. II 2) *arboribus patriae V.*

patricīda, *ae, m.* [*pater* a *caedo*] otcovrah *C.*

patricius, *a, um* [*patricus* k *patres*] patricijský, šlechtický, urozený, náležící (k) patriciům (op. *plebeius*); subst. **patricius**, *iī, m.* patricij, — **a**, *ae, f.* patricijka; *patriciī* (t. j. členové organisovaných rodů (*gentes*), z jejichž hlav (*patres*) byl pův. sestavován senát) byli za doby královské a na zač. republiky (do zač. 3. st. př. Kr.) jediné plnoprávní občané.

Patricoles básn. u *C* = *Patroclus.*

patrimōnium, *iī, n.* [*pater*] otcovský majetek, dědičné jmění, dědictví; — přenes. vůb. majetek, jmění: *p. publicum dissipari C.*

patrīmus, *a, um* [*pater*] mající otce ještě na živu, neosiřelý (srov. *matrimus*; chlapci nebo děvčata, přisluhující při některých bohoslužbách, musili býti *patrimi matrimique*, *παῖδες ἀμφιθαλεῖς*).

patrītus, *a, um* [*pater*] otcovský, po otci zděděný *C.*

patrius, *a, um* [*pater*] otcovský; **1)** = *patris*, otcův; po otci zděděný: *animus p. in liberos C*; *patria potestas*; *bonis patriis spoliatus C*; **2)** = *patrum*, náležející otcům (t. j. předkům), zděděný po předcích, dědičný, rodinný, starodávný: *iter ad sepulcrum patrium C* k rodinné hrobce; *mores patrii*; *sermo p.* mateřská řeč; **3)** = *patriae*, domácí, (v zemi) obyčejný, obvyklý: *dii patrii*; (*praediscere*) *patrios cultus locorum V*; *carmen patrium Cu* národní píseň. Subst. **patria** v. t.

patrō, *āre, āvī, ātum* (arch.) t. t. sakrál. vykonávati, dokonávati, prováděti: *pacem p. L* sjednati mír; *ius iurandum p. L* (platně) vykonati přísahu; spec. **pater patrātus**, *ī, m.* hlavní z fetialů (ob. dvou), činných při obřadech mezinárodních styků; při své funkci byl oděn kněžským rouchem a nesl symboly z chrámu Jova Feretria; ke svému úkonu byl ustanoven (*patratus* sm. *factus*) zvl. obřadem; — přenes. vůb. *bellum p. ST* dokončiti; *mortes p. T* páchati vraždy; *dies, quo patrata victoria T* dokonáno, dosaženo.

patrōcinium, *iī, n.* [*patronus*] **1)** vl. patronát, ochrana patronova **a)** polit. *alcis patrocinio uti C*; **b)** na soudě hájení, zastupování: *in patrocinio Siciliensi C* při zastupování Sicilie (v processu Verrově); *dicendi genus ad patrocinia aptum C* k obhajování, k soudním řečem; — obr. *causa patrocinio non bona peior erit O*; **2)** metaf. vůb. ochrana, záštita, pomoc: *utraque factio Macedonum patrociniis nitebatur N.*

patrōcinor, *ārī, ātus sum* [*patrocinium*] býti patronem (*alci* někomu), hájiti, zastupovati někoho.

Patroclus, *ī* (acc. *—on Pr*), *m.* [*Πάτροκλος*] vlastní jméno mužské; zejm. syn Menoitiův, přítel Achilleův.

patrōna, *ae, f.* [*patronus*] patronka a) vzhledem ke klientovi; b) obhájkyně, ochránkyně; přenes. *cum lex ipsa sociorum p. sit C.*

patrōnus, *ī, m.* [*pater*] patron 1) a) sm. polit. ochránce a zástupce α) klientův (výklad viz u hesla *cliens*), β) propuštěnců (*libertus* byl za to povinen svému bývalému pánu nebo jeho dědicům různými službami), γ) měst i národův, zvl. nově podmaněných, kteří se dávali v ochranu mocným občanům v Římě: *Siculos auxilium a patronis, ab consulibus, ab senatu petivisse C*; b) právn. zástupce před soudem, obhájce, který za žalovaného při skutečně vedl (srov. *advocatus*); 2) metaf. vůb. ochránce, obhájce, zastance: *p. foederum C.*

patruēlis, *e* [*patruus*] z otcova bratra pocházející, strýcovský, strýcův: *p. origo O* původ ze strýce (otec Deukalionův Prometheus byl bratr Epimethea, otce Pyrrhina); *frater p. C* bratranec; básn. i pouhé subst. *p.* bratranec: *nec minus est isto* (t. *quam Aiax*) *Teucer p. Achilli O*; — básn. bratranecký, bratrancův: *dona patruelia O* (= *Achillis*).

patruus, *ī, m.* [*pater*] otcův bratr, strýc a) *maior p. T* bratr dědův, strýc; b) metaf. praegn. sm. karatel, mravokárce (typ příslovečného mrzutého a hubujícího strýce přejat z některé komedie): *p. pertristis C*; *ne sis p. mihi H*; — básn. adj. strýcovský, strýcův: *patruae verbera linguae H.*

Patulcius, *ĭī, m.* [*pateo*] 1) vl. otvírač (dveří), příjmí boha Jana (op. *Clusius*) *O*; 2) vlastní jméno mužské; odt. adj. **Patulciānus,** *a, um* Patulciův: *Patulcianum nomen C* dluh.

patulus, *a, um* [*pateo*] otevřený; 1) vl. *patulis fenestris O*; *patulis naribus V* (široce) rozevřenými; odt. přístupný: metaf. *circa vilem patulumque orbem H* ve všedním a všem přístupném kruhu; 2) široko se rozkládající, prostírající, rozložený, široký, širý, prostranný: *patula fossa O*; *patulae quadrae V* ploché; *patulis plaustris V* širokým = velikým; *patula latitudo T* rozlehlá; o stromech rozložitý, košatý: *patulae sub tegmine fagi V.*

paucitās, *ātis, f.* [*paucus*] nečetnost, malý n. skrovný počet; spec. malý počet vojska, nepatrná síla, hrstka.

pauculus, *a, um* [demin. od *paucus*] velmi skrovný počtem, v češt. ob. (několik) málo, maličko, pramálo, velmi málo s gen.: *pauculos dies C* několik málo dní.

paucus, *a, um* [srov. *pauper, παῦρος* = malý] 1) skrovný počtem, nečetný, málokterý: sg. jen básn. *tibia foramine pauco H* jen s několika málo dírkami; ob. pl. **paucī,** *ae, a* v češt. ob. nesouřadně (jen) málo, několik (něco) málo, nemnoho, malý počet, několik s gen.: *diebus post paucis Cs* po několika dnech; *montani pauciores concursabant L* v menším počtu, v menších tlupách; *pauci sui Cs* někteří z jeho vojska; (*pugna*) *memorabilis inter paucas fuisset L* jako málokterá, nad jiné; 2) subst. a) *pauci m.* málo lidí, malý počet, nemnozí, (jen) několik lidí: *Hector .... in paucis Alexandro carus Cu* milý jako málokdo, nad jiné; — spec. oligarchové, oligarchie, nobilita: *factio paucorum Cs*; *impulsu paucorum Thebanorum N* thebských oligarchů; b) *pauca n.* málo: *paucis contentus H*; s gen. part. *populi pauca campestrium insederunt T* usadili se na kousku roviny; — často význ. málo, něco málo slov: *pauca n. paucis respondere* málo slovy, krátce, stručně.

paulātim n. **paullātim,** adv. [*paulus*] pomalu, znenáhla, ponenáhlu: místně *locus p. acclivis Cs*; časově *p. licentia crevit S*; spec. *p. ex castris discedere Cs* po jednom.

paulisper n. **paullisper,** adv. [*paulus*; srov. podob. utvořené *parum-per*] maličko, na chvilku, na krátký čas, (jen) chvíli, na krátko.

Paullinus [*Paullus*] (vl. náležející Paullovi) římské příjmení; fem. *Paullina* viz *Lollia.*

Paullus (n. **Paulus**) [*paulus* vl. Malý příjmení zejm. v rodě Aemiliův (v. t.); pl. *Paullos C* muže, jako byl *P.* (t. *L. Aemilius Paullus Macedonicus*, vítěz u Pydny).

paululus n. **paullulus**, *a, um* [demin. od *paulus*] maličký, droboučký: *equi hominesque paululi L*; *paulula via L* maličký kousek cesty; — ob. subst. **paululum**, *n.* maličko, trochu, (jen) málo: *p. tibi esse morae C* že jest ti maličko posečkati; adv. *collis p. editus Cs.*

paulus n. starší **paullus**, *a, um* [z **pauc-slos*, srov. *paucus*] malý (počtem), skrovný; ob. neutr. **1)** subst. **a)** nom. a acc. **paulum** (jen) málo, maličkost, trochu, poněkud: *p. loci CL, frumenti Cs*; *p. silvae H* kousek lesa; **b)** abl. **paulō** jako abl. míry u komp. a slov s význ. komp. o málo, o něco, trochu, poněkud: *p. minus* o málo méně, bezmála: *p. citra eum locum Cs* poněkud blíže toho místa; o čase krátce; nedlouho: *p. supra hanc memoriam Cs* nedávno před naší pamětí; *post p.* nedlouho (brzy) potom; *p. ante* **α)** málo n. nedávno před tím; **β)** o málo dříve, nedávno, před chvílí; **2)** acc. **paulum** význ. adv. (jen) málo, poněkud, trochu; o čase maličko, na chvilku, na okamžik, krátce: *p. morata O*; *p. musa desit theatris H*; *quibus* (sc. *saxis et vadis*) *p. aegreque vitatis T* = *vix*, stěží.

pauper, *eris* (abl. sg. *e*, gen. pl. *um*) [z **pau-* (v *pau-cus*) a **paros* (v *pario*)] vl. kdo si málo vydělává, chudý, nemajetný: *meo sum p. in aere* (v. t. **3) b)**) *H*; subst. chuďas, pl. chudina; básn. *p. alcis rei* (gen. obj.) chudý něčím, mající nedostatek něčeho: *p. Opimius argenti positi intus H* při všem stříbře, jež má doma uloženo; s abl. vztah. *macro p. agello H* ač byl chud a měl jen . . .; — přenes. o věcech *p. domus V*; litotes *nec iners pauperque voluntas O* = bohatá, štědrá.

pauperculus, *a, um* [demin. od *pauper*] chudičký.

pauperiēs, *ēī*, *f.* [*pauper*] básn. a pozd. = *paupertas.*

pauperō, *āre, āvī, ātum* [*pauper*] ochuzovati; *p. alqm rē* připraviti o něco: *quam te cassa nuce pauperet H.*

paupertās, *ātis* (básn. a pozd. též **pauperiēs**, *ēī*), *f.* [*pauper*] chudobnost, chudoba, nemajetnost.

Pausaniās, *ae, m.* [*Παυσανίας*] vlastní jméno mužské; zejm. **1)** spartský král, syn Kleombrotův, vítěz nad Peršany u Platají r. 479 př. Kr.; později usvědčen ze zrady a za živa zazděn; **2)** (vnuk předešl.) král spartský za války peloponneské; dopustil obnovení demokratie v Athénách a za to, zejména pak později po bitvě u Haliartu 395 obviněn z velezrady a odešel z vlasti; **3)** Makedon, vrah krále Filippa II. (r. 336).

pausea i **pausia**, *ae, f.* (dužnatá) oliva *V.*

Pausiās, *ae, m.* [*Παυσίας*] malíř ze Sikyonu v pol. 4. st. př. Kr., proslulý malbou květin a nástropní; adj. **Pausiacus**, *a, um* Pausiův: *Pausiaca tabella H.*

pavefactus, *a, um* [**pave-facio*] zděšený, poděšený, polekaný *O.*

paveō, *ēre, pāvī*, — chvěti se, třásti se (strachem), strachovati se, míti strach, býti zděšen, polekán (abs., *rē* pro něco, z něčeho); neklass. *p. alqd* n. s inf. hroziti se, děsiti se něčeho; *Sabinus sibi pavens T* o sebe; — part. *pavens* chvějící se, ustrašený, zděšený, polekaný, trnoucí, žasnoucí (*rē* nad něčím); — přenes. *pavent venae* (sc. *balsami*) *T* zaráží se = smršťují se.

pavēscō, *ere, pāvī*, — lekati se, strachovati se: *omni strepitu p. S* při každém zašustění; neklass. *p. alqd* něčeho.

pavidē, adv. [*pavidus*] zděšeně: *p. fugere L.*

pavidus, *a, um* [*paveo*] chvějící se, třesoucí se strachem, strachující se; zastrašený, ustrašený, polekaný, zděšený (*rē* něčím, z něčeho); neklass. *p. alcis rei* strachující se, bojící se něčeho: *p. periculorum T*; bázlivý, bojácný, plachý: *pavidum* (acc. vnitř.) *blandita O* bázlivě, nesměle; úzkostlivý, úzkostný; — básn. přenes. *p. timor O* hrozný strach.

pavīmentō, *āre, āvī, ātum* [*pavimentum*] opatřiti podlahou, vydlážditi.

pavīmentum, *ī, n.* [*pavio*] podlaha (ne z prken, nýbrž buď prostě z upěchované hlíny nebo vykládaná cihlami a dlažicemi, u boháčů pak mramorem a mosaikou), dlažba.

pavio, *īre*, —, *pavītum* tlouci: *necesse est aliquid ex ore cadere et terram p. C* udeřiti o zemi; přirážeti, přitiskovati; spec. pěchovati.

pavitō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens. od *paveo*] silně se chvěti, strachovati, děsiti, býti ustrašen.

pāvō, *ōnis*, *m.* páv (pták Junonin).

pavor, *ōris*, *m.* [*paveo*] chvění, strach, zděšení, hrůza, leknutí: *pavorem metum mentem loco moventem (definiunt) C*; *pavorem inicere, facere L* nahánět strach; hendiad. *p. ac fuga L* zděšený útěk; s gen. obj. *futuri p. T* strach z budoucnosti; *haurit corda p. pulsans V* (tlukoucí strach proniká srdce) srdce jim (prudce) bijí strachem (= úzkostlivým napětím); bázlivost, bázeň, plachost; úžas; — person. **Pavor** *LO* bůh děsu, Děs.

pāx, *pācis*, *f.* [*pango, paciscor*] vl. smlouva; (ujednaný) pokoj, mír; 1) *p. Samnitium C* se Samnity; *p. gentium T* mezi národy, světový; (*in*) *pace* v míru; *cum bona pace L* v poctivém (poctivě zachovávaném) míru, v dobrotě a míru, v pokoji (u nás ve svatém pokoji); pl. *bella atque paces penes paucos erant S* rozhodování o válce a míru; *bella et paces H* činy válečné i v míru; *hoc paces habuere bonae H* dobré časy míru; 2) přenes. a) *pace* (abl. zp.) *alcis* = tak, aby pokoj s někým byl zachován, s dovolením něčím: *hoc pace dicam tua C*; *pace deae O*; *cum bona pace Gallorum L* v dohodě s Gally, s dovolením Gallů; b) pokoj, klid (duševní): *cum pace* pokojně, klidně; *quia (temperantia) pacem animis afferat C*; — meton. *Somne, pax animi O* dárce klidu (duševního); c) o věcech *dum flumina pacem habeant O* až se uklidní, utiší; d) o bozích praegn. přispění, milost: *p. veniaque CL* milost a slitování; *exorat pacem divom V*; person. **Pāx** božstvo míru, Mír, jehož kult zavedl zejm. Augustus; *ara Pacis* na poli Martově vysvěcena r. 9 př. Kr.: *placitam Paci nutritor olivam V* (olivové ratolesti byly odznakem vyjednavatelů o mír).

peccātum, *ī*, *n.* [vl. neutr. part. perf. pass. od *pecco*] provinění, prohřešení, hřích, přečin, vina (proti rozumu a zásadám mravnosti); odt. chyba, poklesek.

peccātus, *ūs*, *m.* [*pecco*] provinění, přečin: *in manifesto peccatu C.*

peccō, *āre*, *āvī*, *ātum* proviňovati se, prohřešovati se, hřešiti; chybovati 1) (proti rozumu a zásadám mravnosti) (*rē* n. acc. neutr. pronom. něčím, v něčem): *Empedocles multa alia peccans C*; *tantundem ut peccet idemque H* rovnou měrou a stejně: básn. *turpi peccare adultero* (abl. causae) zapomenouti se s ...; *p. in alqo* n. *in alqm* proti někomu, na někom: *in me ipsum peccavi C*; — spec. význ. spáchati zradu, odpadnouti: *qui p. conentur Cs; qui ad officium peccantes redire cogeret N*; — sim. zmýliti se: *scriptor si peccat idem H* udělá-li touž chybu; 2) metaf. *novi, quid albus peccet Iapyx H* znám hříchy = úklady .... Japyga; o koni *ne peccet ad extremum H* aby neklopýtal.

pecten, *inis*, *m.* [*pecto*] hřeben; 1) vl.; 2) metaf. o věcech podobných a) v tkalcovství paprsek („bidlo s rákosovými pruty stojícími vedle sebe jako zuby na hřebenu; mezi nimi běží jednotlivé niti osnovy; po každém prohození útku osnovou přirazí se paprsek a tím přitiskne se nit útku právě prohozeného k předešlé"): *percurrens pectine telas V*; *percusso paviunt pectine dentes* (sc. *subtemen*) *O* zuby (paprsku) přitiskují útek přiražením paprsku; b) hrábě: *pectine verrit humum O*; c) tepátko, tlouček k hraní na nástrojích strunních = *plectrum*: *iam eadem digitis, iam pectine pulsat V*; odt. meton. píseň, verš: *canimus alterno pectine nonas O* střídavými verši (t. j. elegickým distichem); d) mušle hřebenatka: *pectinibus iactat se Tarentum H*; e) vůb. podoba hřebene: *digitis inter se pectine iunctis O* křížem spiavši prsty.

pectō, *ere*, *pexī*, *pexum* [srov. *πέκω*, *πεκτέω* česati n. stříhati vlnu, *κτείς* (hřeben) z **(p)kten-s*] česati; o vlně: *pexa tunica H* s uhlazeným vlasem t. j. nová.

pectus, *oris*, *n.* prsa, hruď (básn. leckdy pl. význ. sg.); 1) vl. *adverso pectore L* vpředu na prsou; — synekd. útroby, zejm. zažívací ústrojí, žaludek: *depulso de pectore cibo C*; *reserato pectore egerere inde dapes gestit O*; 2) meton. a) cit, srdce, duše: (*in amicitia*) *nisi apertum pectus videas tuumque ostendas C*; *toto pectore* celým srdcem, z celého srdce, ze vší duše; *pectoris fervor H* žár srdce, nadšení; b) rozum, duch, hlava, mysl, myšlenky: *p. praeceptis format H*; *quamvis memori referas pectore H* s dobrou pamětí; *rudis et sine pectore miles O* (bez ducha =) voják obmezeného ducha; smýšlení: *oratio nequaquam eius pectoris ingeniique L* nesvědčící o takovém smýšlení; c)

vůb. osoba, bytost, duše v básn. opisech: *sororum pectora V* = *sorores*; *mortalia pectora terres O* = *mortales*.

pecū, *n.*, defectivum casibus (abl. *-ū*, pl. *pecua L*, dat. abl. *-ubus*) význ. = 1. *pecus* (v. t.) dobytek.

pecuārius, *a, um* [*pecu*] týkající se dobytka, dobytčí, dobytkářský: *pecuaria res* i subst. *pecuaria, ae, f. C* chov dobytka; subst. **pecuārius**, *iī, m.* dobytkář, majitel chovu dobytka; spec. nájemce státních pastvin v provinciích: *omnes illius provinciae pecuarii C*; **pecuāria**, *ōrum, n.* stáda (dobytka), dobytek *V*.

pecūlātor, *ōris, m.* [*peculor*] zpronevěřitel státních peněz, defraudant.

pecūlātus, *ūs, m.* [*peculor*] zpronevěření státních peněz, defraudace, podvod: *quaestio peculatus C*.

pecūliāris, *e* [*peculium*] vl. náležející k soukromému jmění; přenes. vlastní, zvláštní a) sm. oddělený: *quam partem .... peculiarem rem publicam fecistis L* (u nás: ‚stát ve státě'); b) sm. význačný, charakteristický, svérázný: *peculiare edictum C*; *propria et peculiaria huius urbis vitia T*.

pecūliātus, *a, um* [part. perf. pass. od *peculiare* opatřiti jměním] opatřený jměním, obohacený, zámožný.

pecūlium, *iī, n.* [*pecu*] (vl. jmění, záležící v dobytku), spec. jmění, majetek, úspory, jež si nastřádal s dovolením hlavy rodiny a) otrok, ob. aby se vykoupil na svobodu: *cura peculi V* péče o (nastřádání) jmění; b) syn buď ve službě vojenské (*p. castrense*) n. dědictvím po matce: *p. filii L*; — básn. vůb. jmění.

pecūnia, *ae, f.* [*pecu*] vl. dobytek; odt. pro pozdější doby 1) jmění, majetek: *quoniam in alienam pecuniam nullo iure invaserit C*; *pro habitu pecuniarum L* dle stavu jmění, dle majetkových poměrů; pracgn. držení, užívání jmění: *pecuniae obstare C*; 2) peníze: *pecuniam facere CN* získávati, vydělávati (si); *magna p.* velké peníze, mnoho peněz; *publica p. N* obecní (státní) důchody, *Cs* obecní pokladna, spec. vojenská pokladna; *publicā pecuniā L* nákladem obce, z obecních peněz; *suā* n. *propriā pecuniā T* na vlastní útraty; *praesens p. C* hotové peníze; *militaris p. T* válečná pokladna; — pl. o jednotlivých sumách n. o penězích jednotlivých lidí: *horum principibus pecunias pollicetur Cs*; *lex de pecuniis repetundis* (v. t.); *certae pecuniae Cs* určité dávky; *pecunias accipere Plin* (t. j. úplatky); — meton. význ. peníz, mince: *formas quasdam nostrae pecuniae adgnoscunt T* druhy peněz; *vis auri non in formam pecuniae T* neraženého. — Person. *et genus et formam regina Pecunia donat H* král Mamon.

pecūniārius, *a, um* [*pecunia*] peněžní, peněžitý: *res pecuniaria C* peněžní záležitost, též = *pecunia*: *praemia rei pecuniariae Cs* peněžité, na penězích.

pecūniōsus, *a, um* [*pecunia*] zámožný, majetný, bohatý.

1. **pecus**, *oris, n.* [= *pecu*, srov. něm. Vieh; příbuzné s *pecto*, srov. πέκος (rouno, vlna)] 1) a) vl. (rounatý) brav, ovce (též kozy, vepři): *pecorum balatus V*; *pecora atque iumenta Hirt* drobný a hrubý dobytek; *deus pecoris O* (t. *Pan*); b) vůb. dobytek, dobytčata, stádo: básn. o tuleních *omne cum Proteus p. egit H*; o trubcích *ignavum p. V*; — obr. *pecorum modo exercitum ducimus L* jako stádo (ovcí); *pecorum modo fugientes L* (my ‚jako zajíci'); 2) metaf. *mutum et turpe p. H* tvorové (o prvotních lidech); opovržlivě *imitatores, servum* (adjekt.) *p. H* stádo.

2. **pecus**, *udis, f.* (pl. *pecuda n.* jednou *C*) [srov. 1. *pecus, pecu*] 1) a) vůb. ovce: (*mactavit*) *nigram Hiemi pecudem V*; pl. brav: *pecudes armentaque O* brav a skot; b) vůb. dobytče (domácí) zvíře; pl. dobytek, zvířata, stádo (stáda); (praegn. proti *homines*) němá tvář: *nec summum pecudis bonum et hominis idem mihi videri potest C*; 2) přenes. opovržlivě o lidech: *stuporem hominis vel dicam pecudis attendite C* (‚mezka').

pedālis, *e* [*pes*] jednostopý, (jednu) stopu dlouhý (široký, tlustý): *trabes pedales Cs* stopu silné.

Pedānus viz *Pedum*.

pedārius, *a, um* [*pes*] týkající se nohou; klass. jen (*senatores*) *pedarii* (též subst.) nejnižší senátoři, senátoři posledního řádu, t. j. ti, kteří nebyli ještě zastávali kurulského úřadu a neměli práva samostatného projevu (jméno měli dle způsobu, kterým projevovali své mínění, srov. *pedibus ire in sententiam alcis*).

pedes, *itis*, *m.* [*pes*] pěší, pěšák (op. *eques*); 1) a) vůb. (*in silva*) *p. errat O* pěšky; b) spec. vojen.; pl. n. sg. coll. pěší vojáci, pěchota (infanterie): *omnes cives Romani, equites peditesque L* (tím jsou zahrnuty všechny třídy občanstva); 2) básn. proti *eques* (člen stavu jezdeckého) prostý muž, obyčejný občan: *Romani tollent equites peditesque cachinnum H* ‚jezdci i nejezdci'.

pedester, *tris*, *tre* [*pedes*] pěší (op. *equester*) 1) a) *pedestrem ex aere statuam decerno C*; b) spec. vojen. *pedestres copiae*; odt. význ. náležející pěchotě, pěchoty: *pedestre scutum L*; c) (op. *navalis*) (konaný) na pevnině, na suché zemi, na suchu, na souši: *pedestres navalesque pugnae C*; *iter, proelium pedestre Cs*; 2) metaf. dle řec. πεζός prosaický, psaný prosou: *pedestribus dices historiis proelia Caesaris H*; odt. obyčejný, všední, nevzletný: *tragicus dolet sermone pedestri H*; *saturis musaque pedestri H.*

pedetemptim n. **pedetentim**, adv. [*pes* a *tempto*] (vl. zkoušeje nohou, tápaje) krok za krokem, zvolna, pomalu; odt. opatrně.

pedica, *ae*, *f.* [srov. πέδη pouto; pův. pouto na nohy od koř. **ped-*, srov. *pes*] pouto; oko, smyčka, osidlo, léčka.

pedisequus, *ī*, *m.* [*pes* a *sequor*] (vl. v patách (všude) následující, nohsled) sluha, služebník.

peditātus, *ūs*, *m.* [*pedes*] vojen. pěchota, pěší vojsko (infanterie).

Pedius, jméno římského rodu; zejm. *Q. Pedius*, synovec a legát Caesarův v Gallii, později v Hispanii, praetor r. 48 *C Cs.*

pēdō, *ere*, *pepēdī*, *pēditum* [srov. *podex*; z **pezdō*, srov. ‚bzdíti'] bzdíti; part. perf. pass. subst. **pēditum**, *ī*, *n. Cat.*

Pedō, římské příjmení [*pes*, vl. Noháč] viz *Albinovanus.*

pēdor viz *paedor.*

Peducaeus, jméno římského rodu plebejského; zejm. 1) *Sex. Peducaeus*, jako tribun lidu r. 113 př. Kr. dal podnět k vyšetřování proti Vestálkám *de incestu C*; 2) *L. Peducaeus*, oblíbený praetor na Sicilii r. 75 př. Kr. (Cicero byl jeho quaestorem); 3) *L. Peducaeus* (syn předešl.), přítel Attikův, přívrženec Caesarův a Oktavianův. — Adj. **Peducaeus**, *a*, *um* Peducaeův.

1. pedum, *ī*, *n.* (pastýřská) hůl.

2. Pedum, *ī*, *n.* staré město v Latiu vých. od Říma na *via Labicana*; adj. **Pedānus**, *a*, *um* pedský; subst **Pedānī**, *ōrum*, *m.* Pedané, obyvatelé Peda *L.*

Pēgasus, *ī* (též řec. acc. *-on*), *m.* [*Πήγασος* od *πηγός* silný] v bájích okřídlený kůň, jenž povstal z krve Gorgony, zabité od Persea; pramen Hippukrene na Helikonu vznikl prý jeho kopnutím; později se stal symbolem Mus a básnického nadšení; — odt. adj. **Pēgasēus**, *a*, *um* Pegasův, též *f.* **Pēgasis**, *idis*, subst. Pegasovna, helikonská Musa.

pēgma, *atis*, *n.* [*πῆγμα*] (vl. co je pevně spojeno) přířada na knihy.

pēierō (psáno též *periero* a *periuro* n. *peiuro*), *āre*, *āvī*, *ātum* [*per* zhoršujícího význ., srov. *perdo*, a *iuro*] křivě přísahati; part. *peieratus* křivou přísahou uražený: *periuratos deos O*; *iuris peierati poena H* (dle *iuris iurandi*) za křivou přísahu.

peior, **peius** viz *malus*, *male.*

Pelagonēs, *um*, *m.* [*Πελαγόνες*] Pelagonové, kmen v sev. záp. Makedonii; **Pelagonia**, *ae*, *f.* Pelagonie, země Pelagonů.

pelagus, *ī*, *n.* (pl. *pelagē Cat*) [*τὸ πέλαγος*] (ob. básn.) moře: *pelagi rector, deus O* = *Neptunus*; meton. vodstvo, vodní spousty, proudy: (*mare*) *pelago premit arva sonanti V.*

Pelasgī, *ōrum* (též *Pelasgum*), *m.* [*Πελασγοί*] Pelasgové, obyvatelé Řecka před Řeky, básn. též význ. Řekové *VO*; adj. **Pelasgus**, *a*, *um* (též *f.* řec. **Pelasgis**, *idis* a **Pelasgias**, *dis*) pelasgický, básn. význ. řecký.

Pelethronius, *a*, *um* [*Πελεθρόνιος*] pelethronský, z Pelethronia (*Pelethronium* byla krajina v Thessalii); básn. = vůb. thessalský.

Pēlēus, *eī* (řec. dekl. *eos*, acc. *ea*, voc. *eu*) *m.* [*Πηλεύς*] syn aiginského krále Aiaka, král Myrmidonův, otec Achilleův; — patronym. **Pēlīdēs**, *ae*, *m.* Peleovec α) syn Peleův (= Achilleus); β) syn Achilleův (= Neoptolemos).

pēlex viz *paelex.*

Peliās, *ae*, *m.* [Πελίας] vlastní jméno mužské; zejm. král v Iolku, strýc Iasonův, jejž poslal pro zlaté rouno do Kolchidy; po jeho návratu byl zabit od svých lehkověrných dcer lsti Medeinou; – patronym. **Peliadēs**, *um*, *f.* Peliovny, dcery Peliovy.

pēlicātus viz *paelicatus*.

Pēlion, *iī*, *n.* [Πήλιον sc. ὄρος] n. **Pēlios** (-us), *iī*, *m.* pohoří na thessalském poloostrově Magnesii; adj. **Pēliacus**, *a*, *um* (*f.* též **Pēlias**, *adis*) pelijský, básn. vůb. thessalský: *Pelias hasta O* t. j. Achilleovo (u Homera Πηλιὰς μελίη).

Pella, *ae* (n. **Pellē**, *ēs*), *f.* [Πέλλα] hlavní město Makedonie, rodiště a sídlo Alexandra Velikého; adj. **Pellaeus**, *a*, *um* [Πελλαῖος] pellský, subst. masc. Pellan, obyvatel Pelly; básn. přenes. *P. Canopus V* poddaný Pelle (t. j. makedonské vládě).

pellāx, *ācis* [*pellicio*] obmyslný, úskočný, vychytralý: *p. Ulixes V.*

pellēctiō, *ōnis*, *f.* [*pellego*] přečtení.

pellegō viz *perlego*.

Pellēnē, *ēs*, *f.* [Πελλήνη] město ve vých. Achaji; adj. **Pellēnēnsis**, *e* pellenský, z Pelleny; subst. **Pellēnēnsēs**, *ium*, *m.* Pelleňané.

pelliciō (n. **perliciō**), *ere*, *lēxī*, *lectum* [*per* a *lacio*] zlákati; přilákati n. přivábiti (k sobě n. vůb. k něčemu), přivésti (na svou stranu), navnaditi, získati (pro sebe n. pro něco): (*ut civitates*) *in societatem perlicerent L* aby získali pro spolek; spec. *virginem pretio ac spe p. L* svésti.

pellicula, *ae*, *f.* [demin. od *pellis*] kůžička, kůžka: *stravit pelliculis haedinis lectulos* prostými kožemi; přísl. *pelliculam curare H* význ. přáti si, hověti si.

pellis, *is*, *f.* [srov. něm. Fell] kůže, kožešina (se srstí nebo vlnou, na zvířeti nebo stažená, srov. *cutis*); 1) *incinctae pellibus V* (jeleními) kožemi (o bakchantkách); – *quoniam in propria non pelle quiessem H* (t. j. že jsem chtěl výše nad svůj stav, přísl. ze života pastýřů, spících na kožích); *speciosum pelle decora H*; *detrahere pellem H* (u nás ‚strhnouti masku s obličeje‘); 2) meton. význ. kožich: *pastoria p. O*; *pellibus arcent frigora O*; – řemének: *ut nigris impediit crus pellibus H* černými řeménky zv. *corrigiae*, jimiž byly šněrovány senátorské střevíce; – kůže jako látka na vojenské stany (zimní); odt. *sub pellibus Cs* ve stanech.

pellītus, *a*, *um* [*pellis*] pokrytý kožích, kožešinou, oděný v kožešinu: *pellitis testibus C* (o svědcích ze Sardinie, jejíž starší obyvatelstvo se odívalo kožemi); *pellitis ovibus H* (některé druhy ovec se zvlášť jemnou vlnou bývaly oblékány k ochraně rouna do zvláštních obalů; dle jiného výkl. rounaté, vlnaté ovce).

pellō, *ere*, *pepulī*, *pulsum* nárazem uváděti v pohyb; I 1) hýbati něčím, pohánětí, strkati, puditi, tlačiti a) *sagitta pulsa V* vystřelený; b) metaf. *animum alcis p.* dojímati něčí mysl, dotýkati se někoho, působiti v někoho, vzrušiti někoho; – s acc. vnitř. předm. *longi sermonis initium pepulisti C* dal jsi podnět k dlouhému hovoru; 2) odháněti, odpuzovati, odstrkovati, přenes. nepřipouštěti (někoho někam); vyháněti, vypuzovati, zaháněti, zapuzovati; odstraňovati, odklizovati (*alqm re*, *a re* od něčeho, *ex* zř. *de re* z něčeho) a) vůb. *p. alqm ex finibus Cs*, *terrā N*; *patrio regno pulsus L* zbavený trůnu; básn. prolept. *pulsam hiemem sol egit sub terras V* zahnalo; – *eum* (*praetorianis praepositum*) *pulsum loco .... annonae praefecit T* sesadiv jej s jeho místa; b) spec. α) vyháněti z vlasti, vyobcovati, vypovídati: *pulsi* (*sunt*) *histriones Italiā T*; β) vojen. zahánětí na útěk, odrážeti; odt. praegn. přemáhati, poráželi: *alqm proelio p. Cs* v bitvě; c) přenes. *famem*, *sitim p.*; *pelle moram O* neprodlévej; *pulso pudore O* beze studu; *pulsis melioribus annis O* když prchla lepší léta; *hoc deliberantium genus pellatur e medio* (v. t.) *C*; *quo tibi nostri pulsus amor V* kam se poděla; II ob. básn. tepati, tlouci, bíti (*alqd* do něčeho), zasahovati něco, vrážeti do něčeho: *arma pulsa V* řinčení zbraní; *lyra pulsa manu O*; *pulsis ad carmina nervis O* udeřiv do strun; *vulneribus pulsum V* zasaženého; *gaudet pepulisse* (inf. perf. zde jen o dokonavosti) *ter pede terram H* rád si na tři rázy dupne o zemi (o třikrokovém tanci sakrálním); *pulsum ab aquilonibus Haemum O* do něhož bijí půlnoční větry; *pulsus* při zvuku zasažený = zaznívající, rozléhající se: *domus pulsa strepitu H*; (*sonat*) *Asia pulsa palus V* zvuk se rozléhá po bažině.

pellūceō viz *perluceo.*

Pelopidās, *ae, m.* [*Πελοπίδας*] slavný vojevůdce a státník thebský, přítel Epameinondův, padl u Kynoskefal r. 364.

Peloponnēsus, *ī, f.* [*Πελοπόννησος*] jižní poloostrov řecký, nyn. Morea; adj. **Peloponnēsius** a **Peloponnēsiacus,** *a, um* peloponneský; subst. **Peloponnēsiī,** *iōrum* n. **Peloponnēnsēs,** *ium, m.* Peloponnesané.

Pelops, *opis, m.* [*Πέλοψ*] myth. syn lydského krále Tantala, bratr Niobin, král nejprve ve Frygii, potom v Elidě a v Argu, otec Atreův a Thyestův, zakladatel rodu Pelopovců; – adj. **Pelopēus** a **Pelopēius,** *a, um* (*f.* též dle řec. **Pelopēis,** *idis* n. **Pelopēias,** *adis*) Pelopův, Pelopský: *Pelopeïa virgo O* (t. j. Ifigeneia, pravnučka Pelopova); básn. též význ. peloponneský n. fryžský; – patronym. **Pelopidae,** *ārum, m.* Pelopovci, potomci Pelopovi.

Pelōrias, Pelōris viz *Peloros.*

pelōris, *idis, f.* [*πελωρίς*] druh mlžů, zéva n. slavka *H.*

Pelōros (n. **-us**), *ī, m.* [*Πέλωρος*] (též **Pelōrum,** *ī, n.*) n. adj. subst. **Pelōris,** *idis* a **Pelōrias,** *adis, f.* mys v sev.-vých. cípu Sicilie, nyn. Punta del Faro.

pelta, *ae, f.* [*πέλτη*] pelta, lehký štít, nahoře ob. srpovitě nebo i dvakrát vykrojený, původu prý thráckého; u Řeků jej zavedl Ifikrates.

peltastae, *ārum, m.* [*πελτασταί*] peltasté, vojáci opatření peltami *NL.*

peltātus, *a, um* [*pelta*] opatřený peltou, lehkým štítem; subst. **peltātī,** *ōrum, m.* = *peltastae L.*

Pēlūsium, *iī, n.* [*Πηλούσιον*] přímořské město n vých. ramene Nilu, klíč k Egyptu; adj. **Pēlūsius** a **Pēlūsiacus,** *a, um* pelusijský.

pelvis, *is, f.* (acc. *im*) pánev, mísa.

penārius, *a, um* [*penus*] zásobní, pro zásoby: *cella penaria C* špižírna, zásobárna, (pro obilí) sýpka.

Penātēs, *ium, m.* [*penus*] Penatové; 1) pův. *di penates* bohové, mající v ochraně domácí špižírnu, odt. ochránc ové domácnosti a rodiny (srov. hospodářičkové, skřítkové), vl. souborné jméno pro ty bohy, které si rodina ze všech bohů zvolila za ochránce; jejich kult byl spojen s kultem Vestiným; jako *P. familiares* byli ochránci jednotlivých rodin, tak *P. publici* byla ochranná božstva římského státu (pozd. zejm. Dioskurové), přenesená dle báje, od doby Caesarovy a Augustovy úředně uznané, od Aeney z Troje: 2) meton. a) domácnost, rodina, rodinný krb; domov, vlast; příbytek, dům: *domus et penatium et agrorum cura T*; *intra penates T* v rodině; *fugiunt penates quisque suos O* z domu; *pauca, quae ne coniugum quidem p. onerent T* majetek; – básn. o penatech bohů *caelicolae suos posuere p. O* založili domácí krb, vystavěli si příbytky; o včelách (*apes*) *certos novere p. V*; b) krb: *flammis adolere* (v. t.) *p. V.*

penātiger, *gera, gerum* [*penates* a *gero*] *p. Aeneas O* jenž přenesl penaty (z hořící Troje do Italie).

pendeō, *ēre, pependī,* — (intrans. k *pendo*) viseti I 1) býti zavěšen, pověšen (*a, ex, in re,* básn. též *de re* n. jen *rē* na něčem): *respicere ignoto discet pendentia tergo H* co mu visí (bez jeho vědomí) na zádech (srov. *caudam trahere*); obr. *omnia sunt hominum tenui pendentia filo* (v. t.) *O*; *pendent circum oscula nati V* věšejí se naň za polibků; 2) *ut pendeat* (*chlamys*) *apte O* aby splýval; – praegn. part. praes. svěšený, skleslý, chabě visící: *fluidos p. lacertos O*; II metaf. 1) a) čněti nahoře, přečnívati, spec. klenouti se: *pendentia pumice* (abl. instr.) *tecta V* z mořské pěny sklenutá síň; *per speluncas saxis structas pendentibus* básn. u *C*; *vivo pendentia saxo antra O* jeskyně překlenutá skalou; *pendentis ad sidera caeli O* klenby nebeské; – vůb. čněti, trčeti, strměti: *nec opertum pendeat algā litus O*; *pendent opera interrupta V*; o osobách býti skloněn, nachýlen: *aurigae proni in verbera pendent V*; b) vznášeti se: (*opifex*) *mota pependit in aura O*; *cum super Libycas penderet harenas O*; po vodě plouti: *pendentibus aequore nidis O*; c) vězeti, tkvíti, seděti: *puppis vadi dorso pendet V*; lpěti na něčem: obr. *pendet narrantis ab ore V* ‚visí‘ na rtech; časově prodlévati, díti: *nostro in limine pendes V*; 2) a) *p. ex* (*in*) *alqo* n. pouhé *alqo,* též *in, ab, de alqo*

viseti na někom α) záviseti, býti závislý na někom, záležeti na někom: (*salus vestra*) *spe exigua extremaque pendet C*; *nec praeside pendet ab uno* (*res Romana*) *O* t. j. *ab Romulo* (t. má již pevné základy); *hinc* (= na těch) *omnis pendet Lucilius H* (jako na vzorech); β) lpěti na někom, lnouti k někomu, býti oddán: *de te pendentis, te respicientis amici H*; b) α) býti v nejistotě, na rozpacích: *animi* (vl. loc.) n. *animis p.* býti v (duševní) nejistotě; *pendet ipse metu trepidi Trachinius oris* (gen. qual.) *O*; β) býti nejistý, nerozhodný, nerozhodnut, býti na vážkách: *pendebat belli fortuna O.*

pendō, *ere, pependī, pēnsum* [srov. *pendeo*] vl. věšeti (ve složen.); spec. zavěšovati na váhu, vážiti; 1) a) vl. *pensus examinat herbas O* odvážené t. j. přidělené; subst. **pēnsum** v. t.; b) význ. míti váhu: *talentum ne minus pondo octoginta pendat L*; 2) spec. odvažovati kov (dokud nebylo ražených peněz, platilo se odváženými kusy kovu), odt. meton. platiti: *tributum p. O*; — zejm. *poenam p.* vl. platiti pokutu = trpěti trest, býti trestán; *ipsi has pendetis sanguine poenas V* krví to zaplatíte; *supplicia p. T* vytrpěti trest smrti; 3) metaf. *p. alqd ex re* n. *re* vážiti = posuzovati něco něčím, dle něčeho, oceňovati, souditi o něčem z něčeho: *neque levi coniectura res penditur C*; *vos* (*rem*) *suo, non nominis pondere penditote C* položte na váhu ji samu a ne její jméno; neklass. vážiti si, ceniti s gen. pretii: *parvi p. S* málo ceniti, málo si vážiti; *magni p. HT*; part. perf. pass. **pēnsus**, *a, um* (dobře) vážený, závažný zejm. ve frasích *nihil pensi* (gen. part.) *habeo* (*mihi est*) *S* vl. nemám nic (dobře) odváženého = o nic se nestarám, nečiním si z ničeho svědomí: *non habere pensi* (gen. pret.) *alqd T* nedbati něčeho, nehleděti na něco.

pendulus, *a, um* [*pendeo*] 1) visící, zavěšený, pověšený, visutý: *pendula palearia O*; *ab orno pendulum zonā laedere collum H* na habr pověšené hrdlo pásem stáhnouti (t. j. oběsiti se); 2) kývající se: *pendula Libra O*; — metaf. kolísavý, vrátký, nejistý: *ne fluitem dubiae spe pendulus horae H* (vl. abych se nekolísal zavěšen na naději) abych se nekolísal v nejisté naději.

Pēnēis a **Pēnēlus** viz *Peneus.*

Pēnelopa, *ae* n. **Pēnelopē**, *ēs, f.* [*Πηνελόπη*] dcera Ikariova, manželka Odysseova, matka Telemachova; adj. **Pēnelopēus**, *a, um* Penelopin.

Pēnēos viz *Peneus.*

penes, předl. s acc., kladená též postpositivně [tsol. loc. sg. od *penus* v. t. vl. v nitru, uvnitř] při, u, na, v (s loc.) na straně někoho: *p. quem quisque sit Caesaris miles Cs*; *illum* (*exercitum*) *non p. rem publicam fuisse T* nebylo na straně obce; ob. *p. me est alqd* a) mám něco (v rukou, v držení, v moci), dostává se mi, nabývám něčeho: *p. eos summa victoriae constat* (v. t. 4) b)) *Cs*; *imperium Latini te penes* (*est*) *V*; *laus* (v. t.) *p. Lucretiam fuit L* vítězství připadlo Lukretii; *usus, quem p. arbitrium est et ius et norma loquendi H* jenž o mluvě rozhoduje, ji spravuje a řídí; — metaf. *p. te es H* jsi při sobě, máš zdravý rozum; b) o příčině: něco jest, záleží, závisí na mně, příčina něčeho jest ve mně: *potissimam* (*causam*) *p. incuriam virorum* (*esse*) *T* v nedbalosti; *fides* (v. t. II 2) b)) *eius rei p. auctores erit S*; *p. me exemplum erit T* dám příklad; *plus p. peditem roboris* (*est*) *T* v pěchotě jest více síly.

Penestia, *ae, f.* [*Πενεστία*] krajina ve vých. Illyrii; obyv. **Penestae**, *ārum, m.* Penestové; adj. **Penestiānus**, *a, um* penestský, Penestův.

penetrābilis, *e* [*penetro*] 1) pass. proniknutelný: *corpus nullo penetrabile telo O*; (*Nili*) *altitudo, nullis spatiis p. T* dosažitelná, dostupná; 2) akt. pronikající, pronikavý: *penetrabile telum VO* ostré; *penetrabile fulmen O* vše rozrážející; obr. *penetrabile frigus V.*

penetrāle viz *penetralis.*

penetrālis, *e* [*penetro*] (vl. pronikající dovnitř, pronikavý) vnitřní, v nitru, zejm. uvnitř domu n. svatyně: *penetrali in sede V* uvnitř domu; *signum penetrale Minervae O* socha, ukrytá v nitru svatyně (t. Palladion); — odt. meton. domácí, rodinný: *focis penetralibus V*; *penetrales Germaniae deos T* národní. Subst. **penetrāle**, *is, n.* (ob. pl. **penetrālia**) 1) vl. vnitřek (domu), vnitřní prostory, místnosti (zejm. jako sídlo domácích bohů, Penatů a Vesty); — synekd. obydlí, pří-

bytek, sídlo, dům, spec. svatyně, chrám: *penetralia Priami V, magni amnis O*; *canae penetralia Vestae V*; obr. (*verba*) *quamvis versentur adhuc intra penetralia Vestae H* sm. ač se jich dosud po domácku užívá; – meton. domov, rodinný krb: *patrium transferre p. O*; **2)** přenes. *nobilissimi totius Britanniae eoque in ipsis penetralibus siti T* v samém středu (země).

penetrō, *āre, āvī, ātum* [srov. *penus, penes, penitus*; tvořeno dle *intro*] vnikati, pronikati, vrážeti, prorážeti, vdírati se, prodírati se (trans. *alqd* něco, něčím, intrans. *in alqd* do něčeho, *ad alqd* (až) k něčemu) **a)** *numerus aptus ad penetrandum* (sc. *hostem*) *T* stačící, aby se probil nepřítelem; *Illyricos p. sinus V*; *iter Lucullo quondam penetratum T* cesta, po které pronikl *L.*; **b)** obr. a metaf. *nulla res magis penetrat in animos C* nepůsobí více v mysl; *id Tiberii animum altius penetravit T* hlouběji vniklo = více se dotklo Tiberia; jinak *altius p. T* jíti, zacházeti dále: (*custodes*) *altius penetrabant T*; *eam sententiam altius p.* že jde, míří hlouběji; *vox eius usque ad contumeliam penetraverat T* výrok zašel až k urážce, výrokem dopustil se urážky.

Pēnēus (n. **Pēnēos**: *Pēnīos Cat*), *ī, m.* [*Πηνειός*] hlavní řeka v Thessalii, protékající údolím Tempe a vlévající se do zálivu Thermajského, nyn. Salambria; – person. jako bůh řeky otec Kyrenin a Dafnin; adj. **Pēnēius**, básn. též **Pēnēīus** a **Pēnēus**, *a, um* (*f.* též **Pēnēis**, *idis*) penejský, u Peneia, nad Peneiem, Peneiův; subst. **Pēnēia**, *ae, f.* Peneiovna, dcera Peneiova (= Dafne).

pēnicillus, *ī, m.* [demin. od *penis*] (vl. chvostek) štětec: obr. *quam* (*Britanniam*) *pingam coloribus tuis, penicillo meo C* (t. j. slohem).

pēnis, *is, m.* pův. ocas, chvost; pyj: meton. smilstvo.

penitus (= *penitē* jednou *Cat*), adv. [srov. *penus, penes, penetro*] (hluboko) uvnitř, v hloubi, hluboko, v nitru, uvnitř; (hluboko) dovnitř, do nitra; zevnitř, z nitra, z hloubi: **1)** vl. *ferrum p. abditum C* v nitru země; *p. sonantes scopulos V* uvnitř; *terras p. penitusque* (stupňování) *iacentes O* hluboko přehluboko; (*mare*) *influere p. atque ambire T* hluboko do země; – obr. *p. totam* (*religionem*) *sustulisse C* z kořene; **2)** metaf. hluboce, silně; důkladně, úplně, veskrze, zcela, docela: *Etruscos p. contempserat C*; *Latonam dilectam p. Iovi H*; *hanc consuetudinem p. amisimus C*; ze srdce, upřímně: *te p. rogo C*; *p. sentire T*; k sesílení kompar. *p. crudelior Pr.*

Penius, *iī, m.* [*Πένιος*] řeka v Kolchidě, vlévající se do Černého moře *O.*

penna (psáno též **pinna**), *ae, f.* [z **petsnā*, srov. *πέτομαι, πτερόν*, čes. pero] **1)** pero, brk, pl. pera, peří; spec. peří na šípu: *pennis tenus acta sagitta est O*; odt. synekd. šíp: *traiectus pennā olor O*; **2)** meton. křídlo, peruť **a)** *curru pennisque draconum O* na voze s okřídlenými draky; **b)** (básn.) o létací bláně netopýří: (*membrana*) *includit bracchia pennā O*; o včelách: *pennis coruscant V*; ploutev: (*manus*) *iam pennas posse vocari O*; **c)** obr. *qui mihi pennas incīderant C* přistřihli mi křídla (význ. jako v češtině); *decisis humilem pennis H*; op. *maiores pennas nido* (abl. srovn.) *extendisse H*; **d)** meton. let: *pennā veras datis notas O*; *felicibus edita pennis Pr* (= *auguriis*); **e)** metaf. křídlo sm. výběžek, mys: (*Sicania*) *tribus excurrit in aequora pennis O.*

pennātus (n. **pinnātus**), *a, um* [*penna*] opeřený: *pinnata cauda* básn. u *C* peří ocasu; okřídlený, křídlatý.

penniger (n. **pinniger**), *gera, gerum* [*penna* a *gero*] **1)** křídlatý, okřídlený; **2)** mající ploutve, ploutevnatý: *p. piscis O.*

Pēnnīnus (n. **Poeninus**), *a, um* penninský; zejm. *Alpes Penninae* (vých. od průsmyku Velkého sv. Bernharda až k sv. Gotthardu); *P.* (*mons*) *L* (t. j. Velký Bernhard); *Poeninum iter T* (t. j. přes Velký Bernhard).

pennipēs, *pedis* [*penna* a *pes*] na nohou okřídlený *Cat* (o Perseovi).

pennula (psáno též **pinnula**), *ae, f.* [demin. od *penna*] peříčko, křídélko.

pēnsilis, *e* [*pendeo*] visící, zavěšený, pověšený: praegn. *p. uva H* sušený; *pensiles horti Cu* visuté zahrady (na podpěrných klenbách).

pēnsiō, *ōnis*, *f.* [*pendo*] placení a) splátka, částka: *p. praesentem numerare L* hotově b) platební lhůta.

pēnsitō, *āre, āvī, ātum* [intens. od *penso*] vl. odvažovati; 1) spec. platiti: *qui vectigalia nobis pensitant C*; 2) metaf. uvažovati, rozvažovati, bráti v úvahu, přemýšleti: *Tiberius saepe apud se pensitato* (abl. absol.), *an ... T* po častém uvažování.

pēnsō, *āre, āvī, ātum* [frequ.- intens. od *pendo*] vážiti, odvažovati; 1) vl. *pensantem aurum L*; obr. *Romani pensantur eādem scriptores trutinā* (v. t.) *H*; 2) spec. vyvažovati (*alqd rē* něco něčím) přenes. a) vyrovnávati: *transmarinae res quadam vice pensatae L* navzájem byly vyrovnány = byly v rovnováze; praegn. vynahrazovati (si): *quod adversa maris expeditione prospera pensavisset T*; odpláceti, odměňovati: *titulum meritis pensandum reddite O* na vyváženou = v odplatu za ...; b) spláceti, vykupovati: *pensa hoc vulnere vulnus O* splať, odpykej; *laudem ut cum sanguine penset O* aby vážil slávu spolu s krví = aby vyvážil, vykoupil (si) slávu krví; 3) metaf. rozvažovati, uvažovati; bráti v úvahu, posuzovati: *ad consilium pensandum temporis opus esse L.*

pēnsum, *ī*, *n.* [vl. part. perf. pass. od *pendo*] vl. co jest odváženo, spec. vlna ženám na den odvážená a určená k spředení, odt. denní úkol, práce, úloha; konkr. příze, vlna: *carpere p. VH* cupovati, příst vlnu; *revoluta pensa V*; *infecta pensa O* práce; – přenes. vůb. úkol, úloha, práce, povinnost: *velut p. nominis familiaeque L.*

pēnsus viz *pendo*.

Pentelicus, *ī*, *m.* (sc. *mons*) [*Πεντελικόν* sc. *ὄρος*] Pentelikos, pohoří v Attice, proslulé mramorovými lomy; adj. pentelský, z pentelského mramoru: *Hermae Pentelici C.*

Penthesilēa, *ae*, *f.* [*Πενθεσίλεια*] královna Amazonek; pomáhajíc Trojanům byla přemožena a zabita od Achillea.

Pentheus, *eī* n. *eos* (acc. *ea*, voc. *eu*), *m.* [*Πενθεύς*] myth. král thebský, odpůrce kultu Bakchova; rozsápán byl od bakchantek, mezi nimiž byla i jeho matka; adj. **Penthēus**, *a, um* Pentheův.

Pentrī, *ōrum*, *m.* samnitský kmen s hlav. městem *Bovianum.*

pēnūria, *ae*, *f.* [srov. *paenitet*] nedostatek (*alcis rei* něčeho), nouze o něco.

penus, *ūs* (i *ī*), *m.* n. *f.* (též **penum**, *ī*, *n.* a **penus**, *oris*, *n.*) (pův. vnitřek domu, srov. *penes, penitus, penetro*; odt. špižírna, zásobárna; meton.) špíže, živobyti, potraviny, potrava: *longam penum struere V* dlouhou řadu jídel.

Peparēthus (u. -os), *ī*, *f.* [*Πεπάρηθος*] ostrov v moři aigajském vých. od zálivu Pagaského, úrodný vínem a olejem.

peplum, *ī*, *n.* (u. **peplus**, *ī*, *m.*) [*πέπλος*] peplos, pestře vyšívaná říza řeckých žen; spec. skvostné roucho, jež bývalo v Athénách slavnostně voženo o svátcích panathenajských na Akropolis a věnováno Atheně Poliadě.

per, předl. (zř. anastroficky kladená) s acc. (pův. adv.) [srov. *περί*, čes. pře-, přes, něm. ver-] I předl. 1) o místě skrze, přes, po, instr. bez předl. něčím: *p. parmam transfixus L*; *mediam p. urbem O* středem města; *p. mare* přes moře, po moři; *transmisso per viam tigillo L* napříč přes cestu; *elatum ... p. gradus deicit L* po schodech; *p. agros Cs* po dědinách; anastroficky *transtra p. et remos V*; *incedunt p. ora nostra magnifici S* vykračují si před našima očima; *fortuna p. omnia humana potens L* ve všech lidských věcech = v celém lidském životě; obr. *p. scelus matribus actis V* hnavši zločinem = dohnavši ke ...; 2) o čase po (o trvání po všechen čas), za, v: *p. idem tempus S* touž dobou; *p. tempus colloquii Cs* po všechen čas; *p. ludos L* za her; *p. silentia noctis O* za ticha nočního; *p. somnum V* ve spaní; *p. occasionem L* při (za) příležitosti; *per ambitionem S* po dobu ucházení; 3) a) o prostřednictví skrze, po (s loc.), něčím: *p. legatos*; *p. litteras* písemně; – spec. při přísaze a prosbě pro, skrze, u, při: *p. flumina iuro O*; *p. omnes deos obtestari Cs*; *p. deos atque homines C* (s nevolí) u všech všudy; *p. fortunas Cs* pro všechno na světě, probůh; subst. bývá někdy opsáno větou: *p. deos oro ..... p. siquid superest O* při tom, co snad ještě zbývá; *p. si quis Amatae tangit honos animum V*; *p. si qua est fides oro V* = *per fidem, si .....*; anastrof. *fata p. Ae-*

neae iuro V; b) o způsobu z, v, za: *p. vim* mocí, násilím, násilně; *p. virtutem* statečně; *p. iram* v hněvu, z hněvu; *p. simulationem vulnerum Cs* stavějíce se, jako by byli poraněni; *eos ab se p. fidem* (v. t. II 2)) *circumventos esse Cs*; c) *p. me tibi obstiti C* sám o sobě; *si p. se virtus ponderanda est N* o sobě; d) *p. manus tradere Cs* z ruky do ruky; (*liba*) *p. populum dividere O* mezi lid; 4) o příčinnosti skrze, pro, z: *naves factae p. Caesarem Cs* k rozkazu Caesarovu; *legationes per Dionem administrabantur N* od Diona; *p. me licet* (v. t.) srov. čes. ‚pro mne za mne'; *p. me haud impune O* s mé strany; *fidem publicam p. sese inviolatam fore S* pokud jest na něm; *p. se* sám od sebe, dobrovolně, na svůj vrub; *p. te sapis H* sám máš rozum; *p. se esset virtus expetenda C* k vůli sobě; *p. aetatem ad pugnam inutiles Cs* pro svůj věk; *p. invidiam L* z nenávisti; II adv. ve složení se slovesy, adjektivy a příslovci: veskrze, úplně, zcela, dobře (u sloves lze v češtině vyjádřiti pouhým dokonavým tvarem) (*perferre, perlegere, pervenire* a p.); důkladně, horlivě, zevrubně (*persequi* a p.); nepřetržitě (*persedere, perennis*); velmi, pře-, při záporu příliš (*permagnus, perosus*); praegn. má význ., že činnost se ruší, maří, srov. čes. pro- ve slov. propásti, prohrati a j. (*perdere, perire, peierare*); — leckdy bývá nespojeno: *per enim magni aestimo C* (= *permagni*).

per-absurdus, *a, um* velmi nejapný, nesmyslný.

per-accommodātus, *a, um* velmi příhodný, pohodlný: nespojené *per fore accommodatum tibi, si .... C.*

per-ācer, *cris, cre* velmi ostrý, bystrý.

per-acerbus, *a, um* velmi trpký, kyselý: *uva peracerba*; — metaf. *mihi peracerbum fuit, quod Plin.*

perāctiō, *ōnis, f.* [*perago*] vl. dokonání, dokončení, závěrek, konec.

per-acūtē, adv. velmi bystře, důvtipně, duchaplně.

per-acūtus, *a, um* velmi ostrý; přenes. *vox peracuta C* velmi zvučný; velmi bystrý, důvtipný, duchaplný: *nec p. nec abundans verbis C* ani příliš bystrý.

per-adulēscēns, *entis* velmi n. zcela mladý, mladičký.

per-adulēscēntulus, *a, um* [demin. od předešl.] zcela mladičký.

Peraea, *ae, f.* [*Περαία* t. j. země ležící na oné straně] Peraia 1) země za řekou Jordanem na vých., vyprahlá vysočina *T*; 2) *P. Rhodiorum*, již. pobřeží Karie proti ostrovu Rhodu *L*; 3) krajina v Mysii proti Lesbu, kolonie města Mytileny *L*.

per-aequē, adv. zcela rovnou měrou, zcela stejně, právě tak.

per-agitō, *āre, āvī, ātum* prohánětí; znepokojovati *Cs.*

per-agō, *agere, ēgī, āctum* 1) vl. prohánětí a) skrze něco: *Theseus latus ense peregit O* prohnal; b) přes něco, po něčem: — přenes. uváděti v pohyb, pracovati o něčem: *ille suam peragebat humum O* vzdělával; odt. prodělávati, spec. promýšleti, rozvažovati: *omnia animo mecum peregi V*; 2) metaf. hnáti až ke konci = dodělati, provésti, dokonati, dokončiti, skončiti a) *bellum p.*; *neque histrioni peragenda fabula est C* nemusí (kus) dohráti; básn. *ubi dona peregit V* rozdal; *cum dura tibi peragenda (est) causa H* projednati; brachyl. *reum p. LT* při s obžalovaným provésti až do jeho odsouzení = státi v žalobě, neustoupiti od žaloby: *receptus est reus neque peractus T* ale nedošlo k odsouzení; *iter inceptum peragunt V* (vl. dodělávají) pokračují v cestě; prodělávati, o cestě procházeti něčím: *cum sol duodena peregit signa O*; *ea Germaniae velut frons est, quatenus Danuvio peragitur T* to jest jako předvoj Germanie, pokud jí prochází D. = se strany Dunaje; uskutečňovati, vyplňovati, naplňovati: *quidquid superi voluere, peractum est O*; *quibus est fortuna peracta iam sua V* kteří jste naplnili; b) spec. o čase prožíti, stráviti: *annum p. O*; *diebus peractis L* po uplynutí dnův; *peracto consulatu* po ukončení, uplynutí konsulátu, po konsulátě; c) spec. slovy prováděti = pronášeti, předuášeti, předváděti, líčiti, pojednávati, vypočítávati, vypravovati: *peregit verbis auspicia L* vyjmenoval; *populi Romani res gestas peragam L*; básn. *peragit dum talia Procne O* mluví.

peragrātiō, *ōnis, f.* [*peragro*] procházení (*alcis rei* něčím), cestování po

něčem; abs. běhání, těkání: (*bestiae*) *cursu et peragratione laetantur C.*

peragrō, *āre, āvī, ātum* [*per* a *ager*: *per agros circumire*] prochoditi, schoditi, procházeti, projíždĕti, procestovati, proputovati, protáhnouti, probíhati (*alqd* něco, něčím, někudy), choditi, jezditi atd. (po něčem, někudy): *sapientem non maria pedibus peragrantem C* nechodí pěšky po . . .; *Libyae deserta peragro V* bloudím po . . .; (*cerva*) *fugā silvas peragrat V* (útěkem =) prchajíc pobíhá; *victoriā* (*cum victoriā*) *p. alqd*, praegn. i samo *p. LCu* vítězně, jako vítěz protáhnouti: *quod ultimas oras . . . . peragrasset* (*Alexander*) *L*; — přenes. *eā fama de illo peragravit C* prošla, rozšířila se; *omnes latebras suspicionum p. dicendo C.*

per-amāns, *antis* velmi n. vroucně milovný, milující, dobrý přítel (*alcis* někoho, něčí).

peramanter, adv. [*peramans*] velmi laskavě, přátelsky.

per-ambulō, *āre, āvī, ātum* procházeti (se), choditi (si) (*alqd* něco, něčím, po něčem): *bos rura perambulat H*; básn. *crocum* (v. t.) *perambulet fabula H*; *tu perambulabis astra sidus* (doplňk.) *aureum H* (t. j. dostaneš se po smrti mezi hvězdy); *frigus perambulat artus O* probíhá údy.

per-amoenus, *a, um* velmi půvabný, příjemný, překrásný.

per-amplus, *a, um* velmi veliký, převeliký.

per-angustē, adv. velmi těsně.

per-angustus, *a, um* velmi n. zcela úzký, těsný, uzoučký.

per-antīquus, *a, um* velmi starý, starobylý, starožitný, prastarý.

per-appositus, *a, um* velmi n. zcela přiléhající, blízký, příhodný.

per-arduus, *a, um* velmi příkrý, nesnadný; přenesnadný.

per-argūtus, *a, um* velmi bystrý, duchaplný.

per-armātus, *a, um* dobře vyzbrojený *Cu.*

per-arō, *āre, āvī, ātum* zorati: — metaf. a) *rugis peraravit ora O* zbrázdil; b) dělati rýhy do voskové desky = psáti: *talia perarantem reliquit cera manum O.*

per-attentē, adv. velmi pozorně.

per-attentus, *a, um* velmi pozorný.

per-bacchor, *ārī, ātus sum* prohýřiti: *quam multos dies es perbacchatus C.*

per-beātus, *a, um* přeblažený, přešťastný.

per-bellē, adv. velmi pěkně, tuze hezky.

per-bene, adv. velmi dobře.

per-benevolus (psáno též **-benivolus**), *a, um* velmi příznivý, laskavý, oddaný (*alci* někomu).

per-benignē, adv. velmi laskavě: nespojeně *per mihi benigne respondit C.*

per-bibō, *ere, bibī*, — vypíti, vpíti, vssáti: *terra lacrimas venis perbibit O*; obr. pojmouti do sebe, vnímati.

per-blandus, *a, um* velmi lákavý, vábný, milý, roztomilý.

per-bonus, *a, um* velmi dobrý.

per-brevis, *e* velmi krátký, kratičký: nespojeně *altera pars per mihi brevis fore videtur C*; subst. *perbrevi* (sc. *tempore*) *C* v kratičké době: — metaf. (o řečníku) velmi stručný: (*Crassus*) *et perornatus et p. C.*

per-breviter, adv. kratičce, velmi n. zcela stručně.

per-calēscō, *ere, luī*, — prohřívati se.

per-callēscō, *ere, luī*, — zmozolovatěti; — metaf. a) ztvrdnouti, otupěti, pozbýti citu: *percalluerat civitatis patientia C*; b) nabýti (velkých) zkušenosti, státi se zkušeným.

per-cārus, *a, um* velmi drahý, milý, předrahý.

per-cautus, *a, um* velmi opatrný.

per-celebrō, *āre, āvī, ātum* všude rozhlašovati, roznášeti, roztrušovati: *audita et percelebrata sermonibus res est C*; *de qua plurimi versus totā Siciliā percelebrantur C* kolují.

per-celer, *is, e* velmi n. příliš rychlý, náhlý.

per-celeriter, adv. velmi rychle; v kratičké době.

per-cellō, *ere, culī, culsum* [*cello* z **celdo*, srov. *clades*] 1) sraziti k zemi (n. v prach), poraziti, povaliti: obr. *cetera quā rerum iaceant perculsa ruinā V* jak všechno sříceno v troskách leží; vůb. udeřiti, uhoditi: *fetiali Postumius genū femur perculit L* (udeřil kolenem) kopl fetiala do . . .; (*eum*) *Perseus stipite perculit O*; — praegn. skoliti: *omnes dextra Dryantis perculit O*; 2) metaf. a) o nepřátelích pora-

ziti, potříti: *perculsi hostes Cs*; **b)** zasaditi někomu n. něčemu ránu, otřásti něčím, podvrátiti, ochromiti, zdrtiti, zhroutiti, ztroskotati, zhubiti, zničiti: *tali consilio proditores perculit N*; *civitates atrocibus edictis Galba perculerat T*; *perculso Senecā T* po pádu Senekově; **c)** zaraziti, ohromiti, omámiti: *mentes perculsae stupent H*; *perculsus improvisa interrogatione T*; spec. poděsiti, polekati, zastrašiti: *pectus p. L*; abs. *is metus perculit, ut .... L* měl tak ohromující účinek, že ....

per-cēnseō, *ēre, uī*, — přehlížeti, prohlížeti; — přenes. **a)** *orationes legatorum percenseamus L* posuďme; **b)** vyjmenovávati, vypočítávati: *vestra in nos promerita percensere numerando C* vypočítati; *percensuit numerum legionum T* vypočítal; **c)** projíti, schoditi: *totum percensuit orbem O*.

perceptiō, *ōnis, f.* [*percipio*] sebrání, sbírání: *p. frugum C* sklizeň; — metaf. vnímání, vjem; chápání: *nulla est apud deos cognitio, nulla p. C.*

per-cieō, *ēre*, —; **percitus**, *a, um* **a)** pobouřený, rozčilený, vzrušený: *animo irato ac percito C* v návalu hněvu a rozčilení; **b)** popudlivý: *ingenium p. ac ferox L.*

percipiō, *ere, cēpī, ceptum* [*per* a *capio*] uchopiti, chytiti; **1)** *non ullas percipit auras* (*Icarus*) *O* nezachycuje, nezabírá; sbírati: *demetendis fructibus et percipiendis C* ke sklizni; obr. *fructum victoriae p. Cs* kliditi ovoce vítězství; spec. přijímati do sebe, pojímati: *percepto semine V*; *necdum animus toto percepit pectore flammam V* = plamen posud nezachvátil celého nitra; *virga percepit novum rigorem O* nabyla; **2)** metaf. **a)** přijímati, dostávati, obdržeti, nabývati, získávati, zmocňovati se: *beneficia p. N*; **b)** vnímati, znamenati (t. j. viděti, slyšeti a p.): *fugam p. Cs* dověděti se o útěku; *percipe, quid dubitem V* poslyš; odt. cítiti, pocifovati, zažíti: (*Cicero*) *acerbissimos dolores percepit C*; *Aegeus gaudia percepit O*; **c)** chápati, pochopovati; spec. osvojovati si, učiti se, poznávati: *magorum disciplinam scientiamque p. C*; *praecepta percepta habuit N* dobře znal.

percitus viz *percieo*.

per-colō, *ere, coluī, cultum* **1)** (nadobro) upraviti, vypracovati: *amo, quae .... inchoata percolui Plin*; — praegn. vyzdobiti, vykrášliti: *quae priores eloquentiā percoluere T*; obr. poctíti, vyznamenati: *plerosque senatorii ordinis honore percoluit T*; **2)** velice ctíti, míti v úctě, chovati se s (velikou, náležitou) úctou: *coniugem liberosque p. T.*

per-cōmis, *e* velmi přívětivý, laskavý, vlídný.

per-commodē, adv. zcela přiměřeně, náležitě, vhodně, vhod.

per-commodus, *a, um* zcela přiměřený, náležitý, velmi vhodný, příhodný, výhodný.

percontātiō (psáno též **percunctātiō**), *ōnis, f.* [*percontor*] dotazování, vyptávání, vyzvídání, otázka, dotaz; — spec. vyslýchání, výslech: *ex captivis p. facta* (*est*) *L* byli vyslechnuti.

percontātor, *ōris, m.* [*percontor*] vyptavač, vyzvídatel *H.*

percontor (psáno též **percunctor** lidovou etymologií dle *cunctor*), *ārī, ātus sum* [*per* a *contus*] (vl. bidlem měřiti hloubku n. zkoumati dno) zkoumati, zpytovati, dotazovati se, vyptávati se, poptávati se, tázati se (abs., *alqm, alqd ex alqo, alqm de re*, básn. a pozd. *alqm alqd* někoho o něčem, po něčem, na něco), vyzvídati (něčeho na někom).

per-cōpiōsus, *a, um* velmi bohatý (myšlenkami a slovy) *Plin.*

per-coquō, *ere, coxī, coctum* uvařiti, upéci; metaf. *colles messem percoquunt Plin* na kopcích úroda dozrává.

per-crebrēscō (n. **percrebēscō**), *ere, b(r)uī*, — (všeobecně) rozšiřovati se, rozmáhati se, roznášeti se: *percrebruerat pravissimus mos T*; spec. rozhlašovati se, stávati se známým (pověstí): *si eius scelus percrebruisset C*; *postquam Germanici valetudo* (zpráva o ...) *percrebruit T*; neos. *percrebruit* s acc. c. inf. *T* rozhlásilo se, že ....

per-crepō, *āre, uī*, — (silně) hlučeti, zvučeti (*rē* něčím): *locum illum p. mulierum vocibus C* na onom místě se rozléhají.

percunctātiō, **percunctor** viz *percontatio, percontor*.

per-cupidus, *a, um* vl. velmi žádostivý; zcela oddaný (*alcis* někomu).

per-cūriōsus, *a, um* velmi zvědavý.

per-cūrō, *āre, āvī, ātum* (úplně) zahojiti, vyhojiti *L.*

per-currō, *ere, currī* n. *cucurrī, cursum* 1) doběhnouti, dojeti někam: *inde citato equo Cales percurrit L*; *nunc Heracleum, nunc Philam percurrebat L*; 2) proběhnouti, přeběhnouti, (rychle) projíti, procestovati, schoditi, sjezditi (*alqd* něco, něčím; intrans. někudy) a) *totam Asiam p. Cu*; *stantes p. aristas O* běžeti po vzpřímených (t. j. tak, že se neohnou) klasech; *p. pulpita* (v. t.) *H*; — obr. *per omnes civitates percurrit oratio mea C*; b) metaf. α) probíhati, pronikati: *pectora metu percurrente Cu*; *ignea rima percurrit lumine nimbos V* prošlehne; při tkaní prohoditi: *percurrit pectine telas V*; *telas stantis p. radio O*; — *iocularia* (v. t.) *p. H*; β) spec. (zrakem n. myslí) přelétnouti, přehlédnouti: *veloci percurre oculo H*; γ) spec. (řečí) projíti, vyjmenovati, vypočítati: *omnia p. nomina V*; zmíniti se, dotknouti se něčeho: *suis in eum beneficiis modice percursis T.*

percursātiō, *ōnis, f.* [*percurso*] vl. proběhání; projití, procestování: *Italiae p. C* cesta po I.; abs. cestování, cesta.

percursiō, *ōnis, f.* [*percurro*] proběhnutí; přenes. a) *propter animi multarum rerum brevi tempore percursionem C* schopnost, proletěti mnoho věcí; b) (zběžné) připomenutí.

per-cursō, *āre, āvī, ātum* (sem tam) probíhati a) intrans. pobíhati, obíhati, potulovati se někde: *latronum modo percursant finibus nostris L*; b) trans. *p. alqd* něco, něčím: *longis itineribus percursando, quae obtineri nequibant T* probíhaje místa, jež ....

percussiō, *ōnis, f.* [*percutio*] udeření, úder, uhození: *pectoris percussiones C* biti, rány do prsou; *digitorum percussione C* zalusknutím prstů, obr. sm. jen tak snadno; — spec. t. t. rhythmický rhythmický přízvuk, iktus.

percussor, *ōris, m.* [*percutio*] vl. zabíječ, vlastní pachatel n. nástroj vraždy, najatý vrah (euf. o člověku, jenž vykonává vraždu k něčímu rozkazu, srov. *sicarius*), vůb. vrah.

percussus, *ūs, m.* [*percutio*] náraz, úder.

percutiō, *ere, cussī, cussum* (synkop. *percusti H* = *percussisti*) [*per* a *quatio*] 1) proraziti, protknouti, proniknouti, probodnouti, prokláti, propíchnouti: *navis rostro percussa N*; *non alte percusso corde sagittā O*; 2) vraziti do něčeho, udeřiti, uhoditi; tepati, tlouci, bíti (*alqd* do něčeho, v něco); zasáhnouti, zastihnouti, postihnouti něco a) *si cameram percusti* (sc. *seminibus*) *H* jestliže jsi zasáhl strop (t. jádry ‚vystřelenými' mezi dvěma prsty; tou hříčkou se zkoušelo, zdali je láska od milé osoby opětována); *complures res de caelo esse percussas C* byly bleskem zasaženy; *p. nervos O* udeřiti do strun; *percutitur puppis noto O* jest zasažena, zachvácena; *percussa unda O* zčeřená; *percussis pennis O* úderem = rozmachem křídel; *percusso pectine* (v. t.) *O* přiražením; *ab imbre percussis solibus O* když paprsky sluneční deštěm se lámou; o projevu duševní bolesti *percussit pectora palmis O*; s acc. řec. *percussae pectora matres V* bijíce se do prsou; — obr. *civem suum p. C* napáliti; b) spec. α) tepati, dupati: *terram pede p. C*; zejm. podupávati a tím dávati takt: *pede ter percusso H* stopami = veršem o třech (rhythmických) přízvucích (iktech) t. j. iambickým trimetrem; β) uhoditi, raniti: *percusso claudicat ille genu O* uhodiv se do kolena; γ) zabiti, usmrtiti, zavražditi: *non quaero, quis percusserit C* kdo spáchal vraždu; ob. *securi p.* popraviti; c) metaf. α) (těžce) postihnouti, otřásti něčím, ochromiti, pochroumati něco: *percussa est Lacedaemoniorum potentia N*; β) (o duševních dojmech) zasáhnouti, proniknouti, zastihnouti, zachvátiti, uchvátiti, dotknouti se, dojmouti: *me primus dolor percussit C* první rána mě stihla; *percussus Achates laetitiā metuque V*; *nec tam Larisae percussit campus H* neuchvátila; *amore percussus VH* proniknut, ‚raněn'.

per-decōrus, *a, um* velmi půvabný, sličný, hezký.

per-depsō, *ere, psuī*, — prohnísti *Cat.*

Perdiccās a častější **Perdicca**, *ae* (acc. *an Cu*), *m.* [*Περδίκκας*] vlastní jméno několika makedonských králů a vojevůdců; zejm. 1) starší bratr Filippa II., vládl 365 až 359 př. Kr.; 2) vojevůdce Alexandra

Velikého a po jeho smrti správce říše; zavražděn r. 321 př. Kr. v Egyptě.

per-difficilis, *e* velmi nesnadný, přetěžký.

per-difficiliter, adv. velmi nesnadno.

per-dignus, *a, um* úplně hodný (*rē* něčeho).

per-dīligēns, *entis* velmi pečlivý, svědomitý, přesný.

per-dīligenter, adv. velmi pečlivě, svědomitě, důkladně.

per-discō, *ere, didicī,* — důkladně (zejm. nazpamět) se naučiti: *ut voluntatem discendi simul cum spe perdiscendi abiceremus C*; — přenes. důkladně poznati (perf. znáti), rozuměti něčemu: *optimatium ingenia qui perdidicerant T.*

per-disertē, adv. velice výmluvně.

perditē, adv. [*perditus*] zkaženě, ničemně, špatně.

perditor, *ōris, m.* [*perdo*] zhoubce, škůdce.

perditus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *perdo*] a) zahubený, ztracený: *perditae res LT* ztracená věc (euf. sm. porážka); — spec. α) kdo přišel o majetek: *quanto perditior quisque est H* čím více na mizině; β) kdo pozbyl zdravého rozumu zejm. láskou, láskou šílený, ztrápený, nešťastný: abs. *V*; básn. o zvířatech *bucula perdita V*; b) zničený, nešťastný, ubohý, neblahý, zmořený, beznadějný: *p. aeger O* na smrt nemocný; c) zkažený, ničemný, špatný, daremný: *p. homo,* též subst. *perditī, ōrum, m. Cs* ničemná cháska; o věcech *perdita luxuria N.*

per-diū, adv. velmi n. příliš dlouho, předlouho.

per-diūturnus, *a, um* velmi dlouho trvající, dlouhý, zdlouhavý; předlouhý.

per-dīves, *itis* velmi bohatý, velký boháč.

perdix, *īcis, f.* [πέρδιξ] koroptev: *garrula p. O* (dle jiného výkl. čejka); vlastní jm. **Perdix,** *īcis, m.* synovec a učeň Daidalův, jenž byl od Daidala ze závisti usmrcen a od Pallady Atheny proměněn v ptáka *perdix.*

per-dō, *ere, didī, ditum* (arch. konj. praes. *perduim* atd. = *perdam*; pass. ob. vyjadřováno tvary slov. *pereo* kromě *perdendus* a *perditus*; výjimkou *perditur H*) 1) a) zkaziti, zahubiti, zhubiti, zničiti, zmařiti, přivésti v zkázu, na mizinu (vl. i přenes.): *perdite, siqua* (sc. *animalia*) *nocent, verum haec quoque perdite tantum O* jen hubte (a nejezte jich); *perditum* (sup.) *ire alqd ST* chtíti (chystati se) uvrhnouti v záhubu, strojiti záhubu něčemu; důrazně sm. sklíčiti, učiniti nešťastným: *ut omnes cives perdiderit et adflixerit* (sc. *eius mors*) *C*; — v zaklínání *di me perdant, si ....* (u nás ‚ať mě Bůh trescě'); b) spec. α) o životě zabíti, utratiti, usmrtiti; β) o jmění (též přenes.) mrhati, plýtvati, promarniti, mařiti: *in faba* (v. t.) *bona p. H*; *quid spicula perdis sanguine plebis O* plýtváš střelami na krev (prostého) lidu; *tempora p. O*; *operam* (*et oleum*) *p. CH* = nadarmo pracovati, míti nezdar; 2) ztratiti, pozbýti, přijíti o něco: *quae imberbi didicere senes perdenda fateri H* že se musí toho vzdáti = zapomenouti to; *causam, litem* (v. t.) *p.* ztratiti při; — spec. abs. prohrati: *aleam exercent, tanta lucrandi* (v. t.) *perdendive temeritate T.* Part. perf. pass. **perditus** význ. adj. v. t.

per-doceō, *ēre, docuī, doctum* (dokonale) naučiti, vyučiti (*alqm alqd* někoho něčemu): *rem difficilem ad perdocendum C* k výkladu. Odt. part. perf. pass. význ. adj.

per-doctus, *a, um* dobře vyučený, naučený, velmi učený.

per-doleō, *ēre, uī,* — velmi bolestně (těžce) nésti (s acc. c. inf. že).

per-domō, *āre, uī, itum* (úplně) zkrotiti, ochočiti; — metaf. úplně přemáhati, zdolávati, podrobovati, pokořovati: *perdomita est Britannia T*; *perdomitae serpentis nomine O*; obr. *ut nono sulco perdometur* (*solum*) *Plin* půda se poddá.

per-dūcō, *ere, dūxī, ductum* dovésti (k nějakému cíli), přivésti, zavésti, uvésti 1) vl.: abs. *incolumes naves p. Cs* šťastně dopraviti; — spec. praegn. svésti: *perduci poterit tam frugi H*; 2) přenes. a) o stavbách vésti, vystavěti, táhnouti: *murum p. Cs*; *perducta munitione Cs*; vyvésti, vyhnati: *turris altitudo perducta est ad contabulationem Cs*; *perducendo ad culmen* (v. t.) *operi L*; — obr. *cum* (*natura fruges*) *ad spicam perduxerit ab herba C*; b) *alqm ad dignitatem p. CsN* povznésti; *eo rem p., ut ...* tak daleko to přivésti, že ...; pass. dospěti;

alqm. p. ad voluntatem suam N, ad suam sententiam Cs převésti na svou stranu; *regis proxumos ad studium sui perducit S* nakloní si osoby králi nejbližší; **c)** přivésti = přiměti, dohnati, pohnouti, svésti k něčemu; *Hannibal eo est perductus, ut .... N*; abs. *cum p. eum non posset N*; – zejm. pohnouti k zaplacení n. přijetí určité částky peněz: *ad centum talenta est perductus L*; **d)** provozovati něco do jisté doby, zabývati se něčím, pokračovati, neustávati v něčem; (*collegae*) *ad idus Maias rem perduxere L* tak si počínali až do id; *Valerium ea* (sc. *studia*) *ad centesimum annum perduxisse C*; pass. trvati; odt. prodlužovati, protahovati: *rem disputatione ad mediam noctem p. Cs.* – Ojediněle básn. *quo* (*ambrosiae odore*) *nati corpus perduxit V* potřela vonnou ambrosií.

perductor, *ōris, m.* [*perduco*] svůdce, dohazovač, kuplíř *C.*

perduellio, *ōnis, f.* [*perduellis*] nepřátelský čin proti vlasti, zločin proti státu, velezráda: *qui Horatio* (dat.) *perduellionem iudicent* (v. t.) *L.*

perduellis, *is, m.* [*per* a *duellum* starolat. = *bellum*] (válečný) nepřítel: *quod, qui proprio nomine p. esset, is hostis vocaretur C.*

perduim atd. viz *perdo.*

per-dūrō, *āre, āvī, ātum* vydržeti, vytrvati.

per-edō, *ere, ēdī, ēsum* sníst i; – přenes. sžírati, stráviti, rozhlodati, zničiti; *nec perēdit impositam ignis Aetnam H* (t. j. Aetna ustavičně tíží Enkelada).

peregrē (starší **peregrī**), adv. [*per* a *ager*; *-ī* přípona lokálu, *-ē* dle adverbií] vl. přes pole, přespolně, t. j. za územím římským (*ager Romanus*); **1)** za hranicemi, v cizině: *p. depugnare C*; *p. habitare L*; přenes. *dum p. est animus H* dlí v dáli (t. j. ve světě nadsmyslném); **2)** z ciziny, zvenčí: *alios p. Romam accitos* (*esse*) *L*; **3)** přes pole, do cizin y, do světa: *p. exire H.*

peregrīnābundus, *a, um* [*peregrinor*] cestující v cizině *L.*

peregrīnātiō, *ōnis, f.* [*peregrinor*] pobyt n. cestování v cizině, cesta: *peregrinationes communes* (*erant*) *C* spolu jsme bývali na cestách.

peregrīnātor, *ōris, m.* [*peregrinor*] (náruživý) cestovatel (turista) *C.*

peregrīnitās, *ātis, f.* [*peregrinus*] cizota, cizáctví, cizí obyčeje.

peregrīnor, *ārī, ātus sum* [*peregrinus*] **1)** býti (žiti, cestovati) v cizině, cestovati, býti na cestách: obr. (*eloquentia*) *peregrinata totā Asiā est C* procestovala; (*haec studia*) *nobiscum peregrinantur C*; *vestrae peregrinantur aures C* nejsou přítomny; – přenes. těkati, zalétati (duchem): *Democritus in infinitatem omnem peregrinabatur C*; *animus late longeque peregrinatur C*; **2)** býti cizincem (metaf.) = býti neznám: *philosophia p. Romae videbatur C.*

peregrīnus, *a, um* [*peregre*] vl. přespolní; cizi, cizozemský, z ciziny (přicházející), v cizině: *mulier peregrina H* (t. j. Helena); *p. terror L* z vnějšího nepřítele; *Augustus Maecenati velut peregrinum otium permisit T* jakoby cizinci (jenž nemá účasti v politickém životě); *peregrino labore fessi Cat* námahou dalekých cest; – spec. *peregrina provincia L* obor cizinecký (t. j. úřad praetora zv. peregrinus, viz níže); – subst. **peregrīnus,** *ī, m.* cizinec (*peregrīna, ae, f.* cizinka) **a)** *hostis apud maiores nostros is dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus C*; *quaere peregrinum H* (t. j. kdo tebe ještě nezná); *peregrini atque incolae officium C* cizince na čas i trvale usedlého; – spec. t. t. na označenou svobodných obyvatelů státu římského, kteří nebyli *cives;* jejich právní poměr byl rozličný (byli to Latinové, obce autonomní a obce neautonomní); co se týče peregrinů bydlících v Římě (za obchodem nebo živnostmi), srov. u nás t. zv. přespolni obyvatele obcí; pro soudy, týkající se peregrinů, ustanoven r. 242 př. Kr. praetor zv. peregrinus; **b)** obr. sm. kdo se v něčem nevyzná: *peregrinum in agendo* (v soudní praxi) *esse C*; *est quiddam advenientem non esse peregrinum atque hospitem C.*

per-ēlegāns, *antis* velmi vkusný, uhlazený.

per-ēlegānter, adv. velmi vkusně, s jemným vkusem.

per-ēloquēns, *entis* velmi výmluvný, dobrý řečník.

peremnis, *e* [*per* a *amnis*]: *auspicia peremnia C* při přecházení přes řeku (jež náleželo mezi důležité podniky, vyžadující auspicií).

perendiē, adv. [*per* a *en* (= *in*) *die* = za událostmi jednoho dne] pozejtří.

perendinus, *a, um* [*perendie*] pozejtřejší: *perendino die Cs* pozejtří.

Perenna, *ae, f.* [*per* a *annus*] Anna (v. t.) *P.*, staroitalská bohyně roku.

perennis, *e* (abl. sg. ī i *e*) [*per* a *annus*] celoroční, roční: *p. militia L*; o vodě celý rok tekoucí, nikdy nevysychající, živý: *p. fons Hirt, aqua LT*; odt. trvalý, stálý, ustavičný, neustálý, věčný: (*stellarum*) *perennes cursus C* pravidelné; *fama p.* (*est*) *V* stále žije; *adamas p. O* nezmarný, pevný; *super alta p. astra ferar O* nesmrtelný.

perennitās, *ātis, f.* [*perennis*] trvalost, trvání: *fontium gelidas perennitates O* studená, nevysychající zřídla.

perennō, *āre, āvī, ātum* [*perennis*] (dlouho, mnohá léta) trvati, býti trvalý, stálý.

per-eō, *īre, iī, itūrus* (nahrazuje pasivní tvary slovesa *perdo*) sejíti, zajíti, hynouti, vziti za své, zaniknouti, býti zničen (*rē* něčím, *ab alqo* od někoho) a) *peritura Troia V* odsouzená ke zkáze, k pádu; pod. *peritura regna V, peritura Pergama O*; b) o člověku význ. mříti, zemříti, zmírati: *liceat perīturae viribus ignis igne p. tuo O* je-li mi souzeno zahynouti silou ohně; *o perīture O* synu smrti; *melius peribimus quam viduae vivemus L* lépe bude, když zahyneme; v zaklínání *peream male, si ... H* ať zhynu; *p. ab alqo* býti usmrcen od někoho; spec. hynouti, zmírati láskou: *me longas pereunte noctes H*; c) přicházeti na zmar, v niveč, býti zmařen: *perit labor anni O*; přísl. *ne et opera et oleum philologiae nostrae perierit C*; d) zanikati, ztráceti se, mizeti: *ne vena periret aquae* (obr.) *O* aby nevyschla; unikati: *lymphae fundo pereuntis imo H.*

per-equitō, *āre, āvī, ātum* projížděti (na koni) a) intrans. *inter duas acies p. Cs*; *cum cavā perequitasset viā L*; b) trans. *cum perequitasset aciem L* šikem; — přenes. vůb. projížděti: *per omnes partes perequitant Cs* (na vozích).

per-errō, *āre, āvī, ātum* problouditi, prochoditi, proběhati, projeti, proplouti (*alqd* něco, něčím), blouditi, těkati, choditi, běhati, potulovati se, potloukati se (*alqd* po něčem, někudy): *quidquid ... silvarum ... erigitur, latrociniis pererrant T* probíhají za lupem po lesích; *sicca pererrat aquas O* jede přes vody; — praegn. *nunc hos, nunc illos aditus pererrat V* zkouší, ohledává; — obr. (*furiale malum*) *totam pererrat V* proniká; *totum pererrat luminibus tacitis V* prohlíží, měří.

per-ērudītus, *a, um* velmi vzdělaný: *non p. C* ne příliš vzdělaný.

per-excelsus, *a, um* velmi vysoko položený, velmi vysoký.

per-exiguē, adv. velmi málo, nepatrně, skrovně, pramálo.

per-exiguus, *a, um* a) velmi malý, malých rozměrů, pramalý; b) velmi nepatrný počtem, přeskrovný: *frumentum erat perexiguum Cs* obilí bylo velmi málo; c) o čase velmi krátký, kratičký; d) vůb. velmi skrovný, chatrný, slabý.

per-expeditus, *a, um* velmi pohodlný, snadný; zcela pohotový.

per-facētē, adv. velmi vtipně: *non p. C* ne příliš vtipně.

per-facētus, *a, um* velmi vtipný, duchaplný.

per-facile, adv. velmi snadno, přesnadno.

per-facilis, *e* velmi snadný, přesnadný.

per-familiāris, *e* velmi důvěrný; subst. ‚dobrý známý', důvěrný přítel (*alcis* něčí).

perfectē, adv. [*perfectus*] úplně, docela; dokonale.

perfectiō, *ōnis, f.* [*perficio*] (úplné) vykonání, provedení, dokonání; uskutečnění: *p. maximorum operum C*; *p. officii C*; *optimi p. atque absolutio C* dosažení úplné dokonalosti; *perfici vitam beatam perfectione virtutis C* dosažením; zdokonalení, dokonalost: *mentis p. C.*

perfector, *ōris, m.* [*perficio*] vl. dokonávatel, dovršovatel; zdokonalovatel.

perfectus, *a, um* [*perficio*] vl. uděla ný, zhotovený: *valvas ex auro atque ebore perfectiores C* krásněji zhotovené; přenes. dokonalý, důkladný: *p. litteris Graecis C* dokonale zběhlý v ...; subst.

quod ultra perfectum traheretur H za hranici dokonalosti.

per-ferō, *ferre, tulī, lātum* **I** (až do konce) nésti, držeti; metaf. snésti, vydržeti, vytrpěti, přetrpěti, přestáti: *ut omnes acerbitates perferrem C*; *poenam p. N*; *laborem p. N* podstoupiti; (*naves*) *ad quamvis vim et contumeliam* (v. i t.) *perferendam Cs*; *p. patique H*; ‒ básn. *vigiles lucernas perfer in lucem H* vydrž = nechej hořeti; **II** (až k cíli) donésti, zanésti, přinésti, dopraviti (vl. i metaf.) **1) a)** *fama perlata est* donesla se, dostala se, pronikla, došla; *Romam terror perlatus est L* strach snesl se na Řím; ‒ básn. *te reginae ad limina perfer V* dojdi, odebeř se; *hasta perlata haesit V* k cíli donesený = přiletěvší; (*lapis non*) *pertulit ictum V* nedonesl k cíli nárazu = nedoletěl k cíli; odt. až do konce nésti = zachovati (si), podržeti: *hasta vires haud pertulit V*; *illa pertulit intrepidos ad fata novissima vultus O*; **b)** spec. donésti zprávu (vzkaz, rozkaz): *tumultus est Romam perlatus L* zpráva o přepadnutí donesla se; odt. vyříditi, oznámiti, zvěstovati; rozhlásiti (*rem, de rē,* s acc. c. inf.): *opinionem ad eum perferunt Cs* vyjeví mu; **2)** dovésti až k uskutečnění, provésti, vykonati: *legem p. C*; *leges perlatae sunt L* byly přijaty.

per-ficiō, *ere, fēcī, fectum* [*per* a *facio*] **1)** udělati, zrobiti, zhotoviti, vytvořiti: *candelabrum e gemmis auroque perfectum C*; *argento perfecta pocula V*; *p. pontem* (*templum, aedificia*) *L* vystavěti, zbudovati; dodělati, dokončiti; dostavěti; **2)** metaf. **a)** vykonati, (úplně) provésti, vyříditi, uskutečniti: *comitia p.*; *sacra p. V*; *mandata L*, *munus p. V* vyříditi; *priusquam merces perficeretur L* dříve než bylo výkupné vyplaceno; *p. decretum senatus T* (t. j. usnesení úředně prohlásiti a zapsati); abl. abs. *perfecto et concluso* s acc. c. inf. po provedení důkazu, že ....; **b)** dokončiti, skončiti, dovršiti: *bellum p.*; *ante perfectum iudicium T* před ukončením soudu; **c)** spec. o čase prožíti, přežíti: *centum qui perficit annos H* (o spisovateli) který jest stár 100 let (t. j. který žil před 100 lety); **d)** *p. ut* (*ne*) .... dokázati, dovésti, vymoci, dosáhnouti, způsobiti: *ne ignobilitas obiceretur meo labore esse perfectum C*, part. perf. pass. **perfectus** význ. adj. v. t.

per-fidēlis, *e* zcela věrný, spolehlivý.

perfidia, *ae, f.* [*perfidus*] nevěrnost, zpronevěra, věrolomnost, zrada, úskočnost, nepoctivost, ošemetnost.

perfidiōsē, adv. [*perfidiosus*] nevěrně, věrolomně, zrádně, úskočně, nepoctivě: *ubi multa p. facta videbitis C* mnoho skutků věrolomných.

perfidiōsus, *a, um* zpronevěřilý, nevěrný, věrolomný, zrádný, úskočný, nepoctivý.

perfidus, *a, um* [vytvořeno ze rčení *per fidem* (*fallere*) zrušením daného slova] kdo ruší dané slovo, zpronevěřilý, nevěrný, věrolomný, zrádný, úskočný, nepoctivý, ošemetný, bezcharakterní: *p. caupo H*; (význ. adv.) *perfidum ridens Venus H* potměšile, potutelně.

per-flābilis, *e* [*per* a *flo*] průdyšný, provanutelný, proniknutelný vzduchem *C*.

per-flāgitiōsus, *a, um* přehanebný, velmi ohavný, nestoudný.

per-flō, *āre, āvī, ātum* **1)** trans. provívati, prodouvati (*alqd* něco, něčím), vanouti, douti přes něco, po něčem: *venti terras perflant V*; **2)** intrans. vanouti, douti až k něčemu: *iam p. ad ipsos auram maris Cu.*

per-fluō, *ere, flūxī,* — **1)** protékati (*alqd* něco, něčím): *Iordanes lacum integer* (nezmenšen) *perfluit T*; **2)** metaf. intrans. oplývati (*rē* něčím): *p. pomis Tib.*

per-fodiō, *ere, fōdī, fossum* **1)** probodnouti, propíchnouti, proraziti: *thoraca perfossum V*; **2)** prokopati: *Athone perfosso C*; s acc. vnitř. *fretum p. L.*

per-forō, *āre, āvī, ātum* provrtati, proraziti **a)** *navem p. C*; přenes. probodnouti: *uno pectora perforat ictu O*; **b)** s acc. vnitř. *viae quaedam sunt ad oculos ab sede animi perforatae C* proražené = vedoucí; *duo lumina* (průhledy, okna) *ab animo ad oculos perforata C*; *ex quo* (*cubiculo*) *tibi Stabianum perforasti C* prorazil sis (promýcením popředí) vyhlídku na St.

per-fremō, *ere* hlučně supati básn. u *C.*

per-frequēns, *entis* hojně navštěvovaný, velmi živý *L.*

per-fricō, *āre, fricuī, frictum* n. *fricātum* silně třít, škrabati, drbati: *caput sinistra manu perfricans C* drbaje se ‚za uchem'; přísl. *quam (voluptatem) tu idem cum os perfricuisti soles dicere C* (vl. když sis přetřel tváře, abys zahladil ruměnec studu = bez ruměnce = beze studu, ‚s otřelým čelem' (u nás: ‚stud s čela setříti').

per-frīgidus, *a, um* velmi studený.

per-friugō, *ere, frēgī, frāctum* [*per* a *frango*] prolomiti, přelomiti, rozlámati; prorážeti, rozrážeti, přerážeti; rozbíjeti, tříštiti, drtiti 1) *portam p. T* vypáčiti; *velut p. aerarium T* chtíti vypáčiti; *phalangem p. Cs* proraziti; prolept. *perfracta pectora pectoribus rumpunt V* prolomí a roztříští; *p. dextrā V* (t. nepřítele) rozdrtiti; *iumenta (nivem) perfringebant L* bořili se (do sněhu); *suam cervicem perfregit T* sám se uškrtil; 2) metaf. a) prorážeti = silou překonávati, rušiti, ničiti, drtiti: *opibus leges ac iudicia p. C*; *non solum ad neglegendas leges verum etiam ad perfringendas C* k boření; b) *suavitate, qua perfunderet animos, non qua perfringeret C* jež by mysli (na povrchu příjemně) oblévala, ale (dovnitř silným dojmem) nepronikala.

per-fruor, *ī, fructus sum* (plnou měrou, cele, svrchovaně) užívati, využívati (*rē* něčeho), těšiti se něčemu, radovati se, míti radost z něčeho, dopřávati si něčeho, kochati se něčím n. v něčem.

perfuga, *ae, m.* [*perfugio*] (vojen.) přeběhlík, zběh.

per-fugiō, *ere, fūgī, (fugitūrus)* utéci: 1) utéci se, útočiště míti k někomu: *eo turba omnis perfugit L*; *cum in fidem Aetolorum perfugissent L* pod ochranu; 2) zběhnouti, přeběhnouti (zejm. vojen.): *qui hostes ad nostros imperatores perfugissent C*; obr. *multi, qui ad otium perfugerint C.*

perfugium, *iī, n.* [*perfugio*] útočiště, útulek, úkryt a) konkr. asyl: *Dianae p. T*; b) abstr. význ. ochrana (*alcis* něčí, *alcis rei* před něčím): *p. videtur omnium laborum esse somnus C.*

perfūnctiō, *ōnis, f.* [*perfungor*] 1) zastávání, vykonávání: *honorum p. C*; 2) přestání, snášení, překonávání: *laborum p. C.*

per-fundō, *ere, fūdī, fūsum* 1) políti, zalíti, smáčeti, skropiti, postříkati a) *perfusam sanguine Terram O* zbrocenou krví; i samo *perfusā victima fronte O* se zbroceným (krví) čelem; s acc. řec. (*Lavinia*) *lacrimis perfusa genas V* majíc tváře polity slzami; *perfusus fletu L* tonoucí v slzách; zeugma *pulvere ac sudore perfusum regem Cu* zalitého; — obr. *nos iudicio p., accusare autem eos C* nás soudem jen trochu skoupati (t. j. pohnati před soud beze všech následků); *Italo perfusus aceto* (v. t.) *H*; b) pass. význ. med. *perfundi rē* koupati se, brodíti se, mýti se v něčem: *aquae perfundi flumine V*; *vivo perfundi flumine L* omýti se; *ubi perfusa est oleo iuventus O* natřela se, namazala se; c) přenes. napustiti něco něčím: *ostro perfusae vestes V*; obr. *perfusa papavera somno V*; posypati: *canitiem perfusam pulvere V*; vůb. pokrýti; — *cubiculum plurimo sole perfunditur Plin* jest zalita; 2) metaf. (s abl. značícím hnutí n. stav mysli) obestříti něčím, zahrnouti, naplniti, uchvátiti, dojmouti, proniknouti: *p. voluptate C*; *qua (suavitate) perfunderet animos, non qua perfringeret* (v. t.) *C*; *perfundor rē* jsem naplňován, tonu v něčem, oplývám něčím; *horrore perfusus L* hrůzou všecek proniknut.

per-fungor, *ī, fūnctus sum* 1) (úplně) vykonati, provésti, splniti, vyplniti, dokončiti (*rē* něco): *aetas nostra perfuncta rebus amplissimis C*; zejm. o úřadě zastávati (v minulosti), doúřadovati: *honoribus perfunctos T* vysloužilé úředníky; 2) metaf. prožíti, přestáti něco, zejm. význ. přetrpěti: *laboribus, periculis p. C*; *fato perfunctus LT* kdo naplnil svůj osud = zemřelý, mrtvý; *si quod instabat dominae vulnus, sit perfuncta* (sc. *vulnere*) *meis malis* (abl. causae) *O* sm. nechť jest jí zbavena pro mé neštěstí; pass. *memoria perfuncti periculi C*; — užíti: *illam omnibus bonis perfunctam esse C.*

per-furō, *ere, —, —* (hrozně) řáditi, zuřiti.

Pergamum, *ī, n.* n. **Pergamus**, *ī, f.* [*Πέργαμον, -ος* n. *-α* od appellat. *τὸ πέργαμον* hrad] jméno několika měst s hrady; zejm. 1) (ob. pl. **Pergama**, *ōrum, n.*) hrad trojský, synekd. Troja; 2) město

v Mysii, sev. od řeky Kaiku, hlavní město říše pergamské, nyn. Bergama; adj. k **1) Pergameus**, *a, um* pergamský, básn. též význ. trojský: *Pergamea vates Pr* (t. j. Kassandra); k **2) Pergamēnus**, *a, um* pergamský; subst. **Pergamēnī**, *ōrum, m.* Pergamané, obyvatelé Pergamu.

per-gaudeō, *ēre, gāvīsus sum* velice se radovati, míti velkou radost.

per-gnārus, *a, um* dobře znalý.

pergō, *ere, perrēxī, perrēctum* [m. **perrigo* z *per* a *rego*] vl. říditi něco až k cíli; **1) a)** pokračovati v cestě, dále spěti: s inf. *p. ire, proficisci* (*ad* n. *in alqd*) pokračovati v cestě n. v pochodu, dále jíti (spěti, táhnouti); s acc. vnitř. *p. iter ST* pokračovati v cestě; **b)** vůb. jíti ku předu, postupovati, hnáti se, spěchati, směřovati, ubírati se: s acc. vnitř. *fratres maturavere iter p. S* pospíšili si (s cestou); **2)** metaf. pokračovati, nezastavovati se, postupovati, spěchati **a)** vůb. s inf. *alqd. facere* dále, stále, spěšně něco konati; *Tarquinius pergit exercitum inducere L* (rychle) vede dále vojsko; *novae pergunt interire lunae H* plná luna hned zase mizí; *quasi non imperatorem suum trucidare pergerent T* jakoby nespěchali = nechtěli; abs. *perge, aude, nate* básn. *C* pospěš si, k činu, vzhůru; *si quid audes, perge V*; *pergite, Pierides V* začněte; **b)** spec. o postupu myšlenek: *pergamus ad reliqua C* přikročme, přistupme; *perge de Caesare C*; *si primā repetens ab origine pergam* (sc. *narrare*) *V*; s acc. vnitř. *perge reliqua C* v ostatním.

per-grandis, *e* velmi veliký; *p. natu L* velmi starý.

per-grātus, *a, um* velmi milý, příjemný, vítaný: nespojeně *per mihi gratum est C*; *pergratum facere alci C* velmi se zavděčiti; nespojeně *per mihi, per, inquam, gratum feceris, si . . . C.*

per-gravis, *e* velmi těžký; přenes. velmi závažný, důležitý: *pergraves testes C.*

per-graviter, adv. velmi těžce: *p. ferre C*; velmi prudce, přísně: *p. reprehendere C.*

per-hibeō, *ēre, uī, itum* [*per* a *habeo*] **1)** vl. podávati, poskytovati: *locum p. Pl*; *sine eo, quem Caecilius suo nomine perhiberet C* kterého si vedl (jako právního zástupce); **2)** ob. spec. udávati, uváděti, říci, tvrditi, vypravovati: *ut perhibent V* jak vypravují, jak se vypravuje; s acc. c. inf., pass. s nom. c. inf.: (*Tyndaridae fratres*) *nuntii fuisse perhibentur C*; — s dvojím acc. jmenovati, nazývati někoho něčím: *hunc* (*aethera*) *perhibeto Iovem* básn. *C.*

per-honōrificē, adv. [*perhonorificus*] velmi uctivě, s největší úctou.

per-honōrificus, *a, um* **1)** velmi uctivý: *eius collega in me* (ke mně) *p. C*; **2)** velmi čestný: *quod ei perhonorificum videbatur C* velkou ctí.

per-horrēscō, *ere, uī*, — vl. silně se zježiti; **1)** *latum perhorruit aequor O* (silně) se zčeřilo; **2)** metaf. chvěti se, děsiti se, hroziti se, užasnouti (abs. n. přech.; též *ne . . .*, básn. inf.): *toto corpore perhorresco C* na celém těle.

per-horridus, *a, um* velmi drsný, divoký, hrozný.

per-hūmāniter, adv. velmi vlídně, přátelsky.

per-hūmānus, *a, um* velmi jemný, zdvořilý, vlídný, přátelský.

Periander (n. **Periandrus**), *ī, m.* [*Περίανδρος*] syn Kypselův, slavný vládce korinthský (r. 625—585 př. Kr.).

Periclēs, *is* (acc. *em* n. *ēn*, voc. *e C*), *m.* [*Περικλῆς*] slavný státník athenský (* 493 př. Kr., † 429).

periclitātiō, *ōnis, f.* [*periclitor*] zkoušení, pokus.

periclitor, *ārī, ātus sum* [*periclum*] zkoušeti: **1)** pokoušeti se, odvažovati se, činiti odvážný pokus **α)** intrans. (*Langobardi*) *proeliis ac periclitando tuti sunt T* srdnatostí, smělostí; — praegn. přicházeti do nebezpečenství, podstupovati nebezpečenství, býti v nebezpečenství (zejm. v boji *Cs* n. na soudě *T*): *p. in re Cs* podstoupiti boj při něčem; *ut Gallorum vita periclitetur Cs* aby byl vydán nebezpečí; *multitudo periclitantium gliscebat T* t. j. obžalovaných; **β)** trans. uváděti do nebezpečenství, vydávati v nebezpečenství: *non est in uno homine* (k vůli jednomu člověku) *salus periclitanda rei publicae C*; **2)** význ. zkoumati, podrobovati zkoušce: (*belli*) *fortunam p. C Cs*; *plebis animos p. L*; pass. *periclitatis moribus amicorum C.*

perīclum viz *periculum*.

perīculōsē, adv. [*periculosus*] nebezpečně, s nebezpečenstvím, za nebezpečí.

perīculōsus, *a, um* [*periculum*] nebezpečný (*alci* někomu, pro někoho): *periculosae plenum opus aleae* (v. t.) *H*; abl. abs. *iuxta periculoso T* poněvadž bylo stejně nebezpečno.

perīculum (starší **perīclum**), *ī, n.* [viz k *peritus*] 1) zkouška, pokus; zkušenost: *periculo ac negotiis compertum est S*; *p. facere alcis rei Cs* učiniti zkoušku o něčem, zkusiti, zkušeností poznati; 2) spec. nebezpečná zkouška, nebezpečenství, nebezpečí, nebezpečný pokus (podnik, stav), povážlivý stav a) vůb. *res est magni periculi* s inf. *Cs* jest velmi nebezpečno; *p. est ab ...* nebezpečenství hrozí od někoho, z něčeho; *p. adire* vydávati se do nebezpečenství, podstupovati n.; — s gen. n. zájm. přivl. α) akt. význ. nebezpečenství od něčeho (se strany něčeho) hrozící, něčeho: *p. belli Cs* válečné; β) pass. význ. nebezpečenství hrozící něčemu, něčeho, o něco, pro něco: *p. libertatis L, vitae Cs*; *capitis periculo* (abl. způs.) s nebezpečenstvím života, s nasazením (vlastního) hrdla; *p. facere alcis rei* uváděti (vrhati) něco v nebezpečenství, dávati v sázku, odvážiti se něčeho, obětovati něco, (riskovati): *ut eiusdem pecuniae p. facerent T* aby byli podrobeni stejné pokutě; *meo periculo* s nebezpečenstvím pro mne samého; — praegn. pohroma, zkáza, zhouba, vojen. euf. porážka *Hirt*: *Thrasea sibi causam periculi fecit T*; básn. meton. o věci nebezpečné n. zhoubné: *sua tractare pericla O* že si hraje s vlastní zhoubou; *suum reperire p. O* (t. j. kance); b) spec. α) vojen. boj: *non egredi moenia neque p. in aperto audebant T*; β) nebezpečná pře, soud, proces, stíhání soudní, žaloba, půhon: *quae* (*oratio*) *numquam amicorum periculis defuit C*; *hunc in periculis non defendit N*; *liber ... antibo p.* (sc. *morte voluntaria*) *T*; γ) meton. rozsudek; zápis o soudním n. vůb. úředním jednání, protokol: *tabulae publicae periculaque magistratuum C*; *ut in periculo suo scriberent N.*

Periclymenus, *ī, m.* [*Περικλύμενος*] syn Neleův, bratr Nestorův, účastník výpravy Argonautů.

per-idōneus, *a, um* velmi příležitý, vhodný, způsobilý (*alci rei* n. *ad alqd* k něčemu).

perierō viz *peiero*.

Perillus, *ī, m.* [*Πέριλλος*] vlastní jméno mužské; zejm. kovolijec, který prý zhotovil pro Falarida kovového býka k upalování odsouzenců, ale sám v něm byl upálen *O*.

per-illūstris, *e* 1) velmi jasný, zcela zřejmý *N*; 2) velmi skvělý, slavný, vznešený, převzácný *C*.

per-imbēcillus, *a, um* slabounký.

Perimēdēus, *a, um* Perimedin, náležející kouzelnici Perimedě; básn. význ. kouzelný *Pr*.

Perimēlē, *ēs, f.* [*Περιμήλη*] milenka boha řeky Acheloa, proměněná od Poseidona v ostrov *O*.

per-imō, *ere, ēmī, emptum* [*per* a *emo*] vl. zcela vziti; zahubiti, hubiti, zkaziti, zničiti; utýrati, zmořiti, umořiti: a) *sensu perempto C* po ztrátě citu; *inopia ac tabe longa peremit T*; *morte peremptus est V*; *luna perempta est* básn. *C* zatměl se, zmizel; b) spec. usmrtiti, sprovoditi se světa; c) přenes. překaziti, zmařiti: *p. consilium C, reditum C.*

per-incommodē, adv. velmi n. zcela nevhodně, nevhod.

per-incommodus, *a, um* velmi n. nad míru nepohodlný, nevhodný, nepříjemný.

per-inde, adv. zrovna n. právě tak, týmž způsobem, touž měrou: *p. atque* (*ac, ut*, zř. *et*) .... jako; *p. quasi ...* jako by; *nec p. diiudicari potest ... quam T* nelze rozsouditi ... jako spíše (t. lze říci) že ...; *perinde esse* (*haberi*) *ut ... = tanti* míti takovou cenu: *quasi non p. habeantur, ut eorum virtus est S*; *munus p. erit, ut acceperis C*; — pozd. abs. *haud p. celebris T* ne zvláště ne tak, ne příliš; abs. podle toho *L*.

per-indulgēns, *entis* velmi shovívavý, laskavý (*in alqm* k někomu).

per-īnfirmus, *a, um* velmi slabý; přenes. sm. zcela bezpodstatný.

per-ingeniōsus, *a, um* velmi nadaný, duchaplný, bystrý.

per-iniquus, *a, um* a) velmi neklidný, zuepokojený, rozhořčený: *periniquo animo CL* velmi nerad, s velikou nevolí; b) velmi n. zcela nerovný, nespravedlivý, nesprávný.

per-īnsignis, *e* velmi význačný, nápadný.

Perinthus, *ī, f.* [*Πέρινθος*] thrácké město u Propontidy, pozd. zvané Herakleia

(nyn. Erekli), kolonie ostr. Samu; adj. **Perinthius**, *a, um* perinthský.

per-invalidus, *a, um* velmi slabý.

per-invīsus, *a, um* velmi nenáviděný, protivný (*alci* někomu).

per-invītus, *a, um* velmi nerad.

periodus, *ī, f.* [*περίοδος*] perioda, souvětí.

peripatēticus, *a, um* [*περιπατητικός*] peripatetický, náležející filosofické škole Aristotelově (jméno odt., že Aristoteles prý přednášel chodě, *περιπατῶν*); subst. **peripatēticus**, *ī, m.* peripatetik, přívrženec filosofie Aristotelovy.

peripetasma, *atis, n.* [*περι-πέτασμα*] koberec, čaloun.

Periphās, *antis* (acc. *anta*, voc. *a*) *O*), *m.* [*Περιφᾶς*] vlastní jméno mužské; zejm. mythický král athenský, jejž lidé uctívali jako boha; Zeus jej chtěl zahubiti, ale k prosbě Apollonově proměnil jej v orla a jeho choť, jménem Fene, v krahujce.

per-īrātus, *a, um* velmi rozhněvaný (*alci* na někoho).

periscelis, *idis, f.* [*περισκελίς*] (zlatý) kruh, šperk, nošený na noze, (zlatý) podvazek.

peristrōma, *atis* (dat. abl. pl. *peristromatis*), *n.* [*περίστρωμα*] pokrývka, koberec, čaloun.

peristȳlum (peristȳlium), *ī, n.* [*περίστυλον*] dvorana, t. j. dvůr se sloupovím, druhá hlavní část římského domu (srov. *atrium*).

perītē, adv. [*peritus*] zkušeně; znalecky, zběhle, obratně.

perītia, *ae, f.* [*peritus*] zkušenost (*alcis rei* někoho, v něčem), znalost.

perītus, *a, um* [vl. part. perf. od *-perior* zkusiti, srov. *experior, comperio, peric(u)lum*; od koř. **perēi-* (duševně) pronikati, srov. *πεῖρα, πειράω*] vl. kdo něco zkusil; zkušený a) abs. *usu p. Cs* zkušeností poučen n. prostě zkušený; b) *p. alcis rei* znalý něčeho, zběhlý, obratný, obeznámený s něčím, kdo umí ....: (*Themistocles*) *peritissimos belli navalis fecit Athenienses N* velmi vycvičil, zdokonalil ve ...; subst. znalec, odborník: *rei militaris p. Cs* zkušený válečník; — básn. s inf. *cantare p. V* jenž umí zpívati, dobrý zpěvák.

per-iūcundē, adv. velmi příjemně, vesele; s velikou chutí.

per-iūcundus, *a, um* velmi příjemný, milý: nespojeně *pergratum perque iucundum C.*

periūrium, *iī, n.* [*periurus*] porušení přísahy, křivá přísaha: *quod ex animi tui sententia iuraris, id non facere p. est C*; — přenes. věrolomnost, zrada.

periūrō viz *peiero.*

per-iūrus, *a, um* [*per* (v zhoršujícím význ., srov. *perdo*) a *iuro*, odt. *peiero*] křivopřísežný; — přenes. věrolomný, zrádný, ošemetný, prolhaný: *periura fides C* = *perfidia* nepoctivost; subst. křivopřísežník.

per-lābor, *lābī, lāpsus sum* 1) trans. sunouti se, plynouti, letěti, jeti, nésti se, vznášeti se (*alqd* po něčem, něčím): *volucris perlabitur undas Tib*; *rotis summas perlabitur undas V*; 2) intrans. donésti se, dostati se, proniknouti, dojíti: *ad nos famae perlabitur aura V*; *perlapsus ad nos Hercules C.*

per-laetus, *a, um* velmi veselý, přeradostný *L.*

per-lātē, adv. velmi daleko, široko.

per-lateō, *ēre, uī*, — stále, ustavičně se skrývati.

per-legō (psáno též **pellegō**), *ere, lēgī, lēctum* 1) přehlížeti, prohlížeti, pozorovati: *omnia perlegerent oculis V*; *perlege dispositas ceras O*; 2) spec. přečísti; spec. *censores senatum perlegerunt L* přečetli seznam senátorů (o význ. viz *lectio*).

per-levis, *e* velmi lehký; přenes. pranepatrný, velmi skrovný, slabý.

per-leviter, adv. velmi n. příliš lehce, velmi málo, slabě.

per-libēns (psáno též **perlubēns**), *entis* velmi rád: *me perlubente C* k mé velké radosti.

per-libenter (psáno též **perlubenter**), adv. velmi rád.

per-līberāliter, adv. velmi ušlechtile, laskavě; hodně velkomyslně, štědře.

perliciō viz *pellicio.*

per-litō, *āre, āvī, ātum* provésti obět se zdarem; *perlito* obět se mi daří α) se zdarem obětovati, β) až do zdaření obětovati (*rē* něco): *Q. Petilius bove p. iussus (est) L.*

per-longus, *a, um* velmi dlouhý, předlouhý.

perlubēns atd. viz *perlibens* atd.

per-lūceō (psáno též **pellūceō**), *ēre, lūxī*, — 1) prosvítati, prozařovati: *perlucentes fibras O*; — přenes. (*honestum decorumque*) *perlucet ex iis virtutibus C*; 2) oh. part. praes. *perlucens* průsvitný, průhledný: *p. aether C, amictus O*; — přenes. průzračný, jasný: *mollis et p. oratio C.*

per-lūcidulus, *a, um* [demin. od *perlucidus*] krásně průsvitný: *p. lapis Cat.*

per-lūcidus (psáno též **pellūcidus**), *a, um* a) průsvitný, průhledný: *perlucidae membranae C*; *deum exilem atque perlucidum C*; obr. *fides perlucidior vitro H* (t. j. důvěrnost, jež ničeho neskrývá); b) velmi jasný, zářivý: *sidera perlucida C.*

per-lūctuōsus, *a, um* velmi smutný.

per-luō, *ere, luī, lūtum* umýti: *manus puras* (prolept.: čistě) *fontanā perluit undā O*; pass. význ. med. mýti se, koupati se: *in fluminibus perluuntur Cs.*

per-lūstrō, *āre, āvī, ātum* 1) prochoditi, schoditi, projeti, protáhnouti (*alqd* něco, něčím, někudy): *agros hostium p. L*; 2) prohlížeti, přehlížeti, ohledati: *cum gregem perlustrasset oculis L*; — metaf. uvažovati, rozvažovati: *cuncta utrimque perlustrat T.*

per-magnus, *a, um* velmi veliký (vl. i přenes.); subst. *permagnum existimans C* za věc neobyčejnou; — (určuje-li quantitu) velmi mnoho: *permagni interest C* velice mnoho záleží; *permagno vendidisti C* za velmi mnoho, příliš draho.

per-maneō, *ēre, mānsī, mānsūrus* 1) zůstávati (místně, časově n. v rozlič. vztahu); setrvati, vytrvati, přetrvati, vydržeti: *tumor ille permansit O*; *innuba permaneo O*; *in sententia, in officio p. C*; *vox permanens C* zůstávající ve stejné výšce a síle = pevný; 2) abs. trvati: *hae permanserunt aquae dies complures Cs* povodeň potrvala; *molestia* (*est*) *aegritudo permanens C* trvalá.

per-mānō, *āre, āvī, ātum* protékati; vtékati, rozlévati se, vlévati se: *sucus permanat ad iecur C*; obr. *permanat in venas illud malum C*; — přenes. dostati se, donésti se, proniknouti, vniknouti: *ut aliqui sermones etiam ad vestras aures permanarent C*; význ. dosahovati, sahati: *ab iis* (*dis*) *ad hominum vitam p. C*; *ut a principiis permanaret ad fines* (*natura*) *C.*

permānsiō, *ōnis, f.* [*permaneo*] setrvání, vytrvání (*in re* v něčem n. při něčem).

per-marīnus, *a, um* provázející na moři: *dedicavit aedem Larium* (v. t.) *permarinum* (gen. pl.) *L* ochránců na moři.

per-mātūrēscō, *ere, ruī*, — uzráti, dozráti.

per-mediocris, *e* velmi prostřední.

per-meō, *āre, āvī, ātum* 1) trans. prochoditi, schoditi, proputovati: *maria ac terras p. O*; vojen. protáhnouti, projíti, táhnouti něčím: *saltus obscuros permeat T*; 2) intrans. dojíti, přijíti, dospěti: *dum manus alia permeat T*; *saxa longius permeabant T* dolétaly na větší vzdálenost.

Permēssus, *ī, m.* [Περμησσός] řeka v Boiotii, pramenící na Helikonu a vlévající se do Kopaiského jezera.

per-mētior, *īrī, mēnsus sum* 1) změřiti: *solis magnitudinem quasi decempeda permensi C*; 2) přenes. přeměřiti, projíti, projeti: *permensi classibus aequor V* přepluvše.

per-mingō, *ere, mīnxī*, — vymočiti se (*alqd* na něco); přenes. význ. = *stuprare H.*

per-mīrus, *a, um* velmi divný, přepodivný: nespojeně *per mihi mirum visum est C.*

per-misceō, *ēre, miscuī, mixtum* 1) smíchati (*alqd cum rē, rē*, zř. *alci rei* s něčím), pomíchati, promíchati: *permixti caede* (s mrtvolami) *virorum equi V*; *viginti milibus permixtis magis quam electis T* bylo sehnáno; přimíchati: pass. význ. med. *cum permixtum senatui esset populi concilium L* schůze lidu se přimísila k senátu; *divis permixtos heroas V* heroy ve společnosti bohů; 2) metaf. a) spojiti, sloučiti (místně, časově n. v rozlič. vztahu): *permixtus alqo* (*alci*) ve spojení s .., spolu s ..., praegn. v boji s ...; *alcis consiliis permixtus T* účastný záměrů; *theatrali licentiae non permixtus T* nedotčen výstřednostmi; *maioribus flagitiis permixtos T* sm. ježto se ztráceli mezi ...; *bella externa ac plerumque permixta T* současné; b) pomíchati = zmásti, uvésti ve zmatek, v nepořádek, poplésti: *contio permixta videbatur T* v nepořádku; *domum p. V*

vzbouřiti; *qui omnia permisceri mallent Cs* aby nastal všeobecný zmatek; ob. *omnia divina humanaque (iura) p.* zvrátiti všechen řád a pořádek.

permissiō, *ōnis, f.* [*permitto*] vl. předání; 1) vzdání *L*; — přenes. t. t. řečn. (t. j. ponechání něčeho na vůli odpůrci, ἐπιτροπή) *C*; 2) povolení, dovolení, svolení (*alcis rei* k něčemu) *C.*

permissus, *ūs, m.* [*permitto*] klass. jen abl. sg. **permissū** (*alcis*) s dovolením, se svolením někým.

per-mittō, *ere, mīsī, missum* 1) pustiti, vypustiti; metati, vrhati: *tela p. Hirt*; *scopulum permisit in undas O*; hnáti: *permittite equos in cuneum hostium L*; *se a ceteris* (od ostatních = sám jediný) *permisit in praefectum Hirt*; — obr. *vexandis consulibus* (dat. účel) *p. tribunatum L* pustiti uzdu tribunatu k . . .; 2) metaf. a) přepustiti, popustiti, přenechati, nechati, zanechati, poručiti, dáti n. nechati na vůli, dáti vůli: *sorti p. alqd L*; *sepulcrum permissum arbitrio H*; *permisso publice arbitrio* (v. t.) *T*; *vitam alieno arbitrio p. N*; *ut Roscii vita sententiis iudicum permitteretur C* aby rozhodnutí o životě . . . bylo ponecháno . . .; *Pomponia* (potrestání Pomponie) *mariti iudicio permissa (est) T*; *Quieto, Agrippae . . . Aegaei maris insulae permittuntur T* pobyt na . . . jest dovolen; — praegn. *inimicitias patribus conscriptis p. C* upustiti od nepřátelství k vůli senátu; b) odevzdati, svěřiti, vznésti na někoho, uložiti: *Numitori Albanā rē* (vláda v Albě) *permissā L*; *summa ei belli administrandi permittitur Cs* vrchní vedení války jest mu svěřeno; s vynechánim ut: *cetera agant, permittit S*; c) *se p. alci* (*fidei alcis*) α) dáti (odevzdati, poručiti) se v něčí ochranu; β) vzdáti se, poddati se někomu; d) dopustiti, připustiti, dovoliti, povoliti, dáti dovolení (abs., alqd., ut, inf.): abl. abs. *permisso* (*ut*) *LCu* když bylo dovoleno, po svolení, (když dostal dovolení); *permitto alqd iracundiae tuae C* odpouštím ti leccos pro tvou prchlivost. Subst. **permissum,** *ī, n.* dovolení *H.*

permixtē = permixtim, adv. [*permisceo*] smíšeně, pohromadě n. spolu s...

permixtiō, *ōnis, f.* [*permisceo*] smíšení: obr. *quasi p. terrae S* živelný převrat na zemi; konkr. smíšenina, směs.

per-modestus, *a, um* velmi skromný, ostýchavý, nesmělý: *homo p. C*; velmi umírněný, zcela mírný: *verba sensu permodesto T.*

per-molestē, adv. velmi obtížně, těžce: *p. fero C* velmi nerad.

per-molestus, *a, um* velmi obtížný, nepohodlný, mrzutý.

per-molō, *ere, uī, —* vl. rozemlíti; přenes. význ. zuenctívati *H.*

permōtiō, *ōnis, f.* [*permoveo*] pohnutí; zejm. pohnutí mysli, dojem; vzrušení, rozčilení, nadšení.

per-moveō, *ēre, mōvī, mōtum* vl. silně hýbati; přenes. 1) pohnouti, pohánět, dojmouti, uchvátiti, otřásti, zachvěti, vzrušiti, působiti v . . .: *metu permotus Cs* ze strachu, ve strachu; *cum nonnulli ratione permoti manendum eo loco existimarent Cs* ze strategických důvodů; — praegn. *plerumque permoveor, num . . . verius sit T* jsem na rozpacích; — s acc. vnitř. *invidiam, misericordiam p. T* vzbuditi; 2) spec. a) povzbuditi, přiměti, pobídnouti; b) překvapiti, znepokojiti, zaraziti, rozčiliti, rozjitřiti, rozhořčiti, roztrpčiti: *permoveri labore itineris Cs* mrzeti se nad namáhavým pochodem.

per-mulceō, *ēre, mulsī, mulsum* 1) hladiti (si), pohladiti, uhladiti: *barbam suam p. L*; *ter manu permulsit eum O*; 2) přenes. a) jemně n. libě (příjemně) se dotýkati, lahoditi: *p. aures H*; *permulcens lumina virgā O*; (*aram*) *flatu permulcet spiritus austri* básn. *C* ovívá; b) ukonejšiti, upokojiti, uchlácholiti, poskytovati úlevy někomu: *eorum animis permulsis et confirmatis Cs*; *laeta* (prolept.) *deae permulsit pectora V* potěšil.

per-multus, *a, um* velmi mnohý, přemnohý; (v češtině ob. nesouřadně) *permultae urbes* velmi mnoho měst; — subst. α) *m. permulti* velmi mnoho lidí; β) *n. permultum* velmi mnoho, přemnoho (též adv.): *permulta iocatus H* nadělav přemnoho vtipů; *permulto clariora C* o (hodně) mnoho.

per-mūniō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* 1) dostavěti, dokončiti opevnění; 2) silně opev-

niti: *cuncta limitibus aggeribusque permunita (sunt) T.*

permūtātiō, *ōnis, f.* [*permuto*] **1)** proměnění, proměna, změna: *magna rerum p. C* veliká změna; **2)** výměna: *interiores permutatione mercium utuntur T;* — spec. vyměnění peněz, směna; směnka, poukázka: *quae (pecunia) mihi ex publica permutatione debetur C.*

per-mūtō, *āre, āvī, ātum* **1)** (zcela) proměniti, změniti: *sententiam p. C;* **2)** vyměniti (si) (*alqd rē* za něco) **a)** *galeam permutat Aletes V;* vystřídati: *p. dominos H* měniti; (*Mucianus*) *domos hortosque permutans T* střídaje; **b)** spec. **α)** vykoupiti: *puellas* xxx *milibus talentum p. Cu* za . . .; **β)** směniti, vyměniti peníze za směnku n. poukázku; odt. dáti si poukázati: pass. *nummorum quantum opus erit, ut permutetur C.*

perna, *ae, f.* [srov. řec. *πτέρνα*] (zadní) kýta.

per-necessārius, *a, um* **1)** velmi potřebný, nezbytný; **2)** velmi důvěrně známý; subst. důvěrný druh, dobrý přítel.

per-necesse, adv. zcela nezbytně: *p. est C* jest nevyhnutelno.

per-negō, *āre, āvī, ātum* důsledně (n. neústupně, urputně) zapírati.

perniciābilis, *e* [*pernicies*] zhoubný *LCuT.*

perniciēs, *ēī* (zř. gen. sg. *pernicī C,* dat. sg. *pernicīē L* a *pernicī N*), *f.* [srov. *neco*] vl. zavraždění; záhuba, zhouba, zkáza, pohroma, zničení, zmar, pád: *perniciei* (dat. účel.) *esse* býti ke zhoubě, připravovati záhubu; — meton. o osobách *p. Siciliae V* (o Verrovi); (žert.) *p. macelli H.*

perniciōsē, adv. [*perniciosus*] záhubně, zhoubně, škodlivě.

perniciōsus, *a, um* [*pernicies*] záhubný, zhoubný, škodlivý, nebezpečný, neblahý, nešťastný.

pernīcitās, *ātis, f.* [*pernix*] hbitost, mrštnost, švižnost.

pernīciter, adv. [*pernix*] hbitě, mrštně, švižně, rychle.

pernīx, *īcis* [*perna*] (vl. běhoun, kdo má dobré nohy) **1)** hbitý, mrštný, švižný, rychlý: básn. s inf. (*iuvenis*) *amata relinquere p. H* rychle opouštějící předmět své lásky; **2)** *taurus inter dura iacet p. saxa V* vytrvale (spíše *pernox*).

per-nōbilis, *e* dobře známý, proslavený, slavný.

per-noctō, *āre, āvī, ātum* [*per* a *nox*] přenocovati, noclehovati: obr. (*studia*) *pernoctant nobiscum C* jsou s námi i v noci; *animum cum his habitantem pernoctantemque curis C* jenž ve dne v noci se zabývá . . .

per-nōscō, *ere, nōvī,* — (důkladně n. dobře) poznati.

per-nōtēscō, *ere, nōtuī,* — stávati se (všeobecně) známým: neos. *pernotuit* s acc. c. inf. poznalo se, vešlo u všeobecnou známost, rozhlásilo se *T.*

per-nōtus, *a, um* dobře známý.

per-nox, (*ctis*) (jen. nom. a abl.) celonoční, po celou noc: *luna p. erat L* měsíc svítil celou noc; *lunā pernocte O* za (nočního) svitu měsíce.

per-numerō, *āre, āvī, ātum* vl. vypočítati; spec. *pecuniam p. L* vyplatiti, vysázeti.

pērō, *ōnis, m.* škorně, bota (z hrubé kůže).

per-obscūrus, *a, um* velmi temný: přenes. *perdifficilis et perobscura quaestio C; perobscura fama L* zcela temného původu.

per-odiōsus, *a, um* vl. velmi nenáviděný; velmi obtížný, protivný, mrzutý.

per-officiōsē, adv. velmi úslužně, ochotně, mile, laskavě.

per-opportūnē, adv. velmi příhodně, vhod, právě vhod, včas.

per-opportūnus, *a, um* velmi příhodný, velmi vítaný: *mors peropportuna L* smrt právě vhod nastalá.

per-optātō, adv. přežádoucně, zcela dle přání.

per-optātus, *a, um* přežádoucí.

perōrātiō, *ōnis, f.* [*peroro*] **1)** závěr řeči, epilog; **2)** závěrečná řeč (ku př. bylo-li při processu několik obhájců, řeč posledního obhájce), praegn. hlavní řeč.

per-ornō, *āre, āvī, ātum* (stále n. velmi) zdobiti: *senatui, quem perornavisset T* jehož ozdobou vždycky byl; klass. jen **perornātus,** *a, um* velmi zdobný.

per-ōrō, *āre, āvī, ātum* **1) a)** domluviti, dokončiti (řeč, přednášku), skončiti: *ad perorandum spectare videtur sermo tuus C* řeč tvá chýlí se ke konci, k závěru; **b)** konati závěrečnou

řeč, mluviti naposled, býti hlavním řečníkem: *perorandi locum, ubi plurimum pollet oratio, semper tibi relinquebat C*; *accusatores certabant, cui ius perorandi in reum daretur T*; *a Q. Hortensio causa est P. Sestii perorata C* H. promluvil naposled (t. j. přede mnou) řeč ve věci P. Sestia; **2)** (důkladně) promluviti, pojednati, vyložiti (*alqd* n. *de re* o něčem): *restat, ut doceam atque aliquando perorem* s acc. c. inf. *C.*

perōsus, *a, um* [*per* a *odi*] silně nenávidící, mající v nenávisti (*alqd* něco), plný nenávisti, nevražící, zanevřev na něco; rozmrzen něčím, znechutiv si něco; štítící se něčeho: *lucem perosi C* života (jsouce) omrzelí; *perosum esse alqd* (silně) nenáviděti něco, nevražiti, zanevříti na něco.

per-pācō, *āre, āvī, ātum* úplně uklidniti, upokojiti, utišiti; euf. význ. úplně podmaniti, ‚usaditi'.

per-parvulus, *a, um* (zcela) maličký.

per-parvus, *a, um* velmi malý, zcela nepatrný; subst. *perparvum ex illis magnis lucris ad se pervenire C* velmi málo.

per-pauculus, *a, um* [deminut. od *perpaucus*] velmi skrovný (počtem), v češtině nesouřadně (jen) maličko.

per-paucus, *a, um* velmi skrovný počtem, zcela nečetný, v češtině ob. nesouřadn. (jen) velmi málo, několik málo: *perpaucis ante diebus C*; — subst. *m. perpauci* (jen) velmi málo lidí; *n. perpauca* (jen) velmi málo, něco málo, pramálo.

per-paulum (psáno též **perpaullum**), *ī, n.* (jen) velmi málo, zcela nepatrně (subst. i adv.).

per-pauper, *eris* zcela chudý, chudičký.

per-pellō, *ere, pulī, pulsum* vl. silně vraziti do něčeho; — metaf. popuditi, dohnati, přiměti, pobídnouti (*alqm ad alqd,* ut (ne), inf. k něčemu, aby); s acc. neutr. *priores id principes pecuniā perpulerant T* (t. j. *ad id* sc. *equites Romanos*); konj. bez ut: *legatum milites perpulerant, fortunam . . . experiretur T*; zdánlivě abs. (předmět ze souvislosti) vymoci, provésti, dokázati, způsobiti: (*Servius*) *perpulit, ut fanum . . . facerent L.*

perpendiculum, *ī, n.* [*perpendo*] závaží, olovnice: *ad p. CCs* svisle.

per-pendō, *ere, pendī, pēnsum* vl. odvážiti, zvážiti; metaf. rozvažovati, považiti; posouditi, oceniti, hodnotiti: *quae* (*amicitia*) *tota veritate perpenditur C* cení se dle pravdy.

perperam, adv. nesprávně, křivě; neprávě, špatně, nedobře.

Perperna n. **Perpenna,** *ae, m.* vlastní jméno původu etruského; zejm. **1)** *M. Perperna,* jako vyslanec uvězněn od illyrského krále Gentia r. 168 př. Kr.; **2)** *M. Perperna,* důvěrník a nástupce Sertoriův v Hispanii, kam přišel se zbytky vojska Lepidova; přemožen a popraven od Pompeja r. 71 př. Kr.

perpessiō, *ōnis, f.* [*perpetior*] vytrpění, trpění, snášení: *p. dolorum C.*

per-petior, *ī, pessus sum* **1)** snésti, vytrpěti, přetrpěti, přestáti; zkusiti, zakusiti; snášeti, trpěti: *audax omnia p. gens humana H* ke všemu odhodlané; *vix diei moram perpessus T* zdržev se; básn. s inf. *perpetiar memorare O* přemohu se a budu vypravovati = odhodlám se . . .; **2)** strpěti, dovoliti, připustiti (s acc. c. inf. aby).

per-petrō, *āre, āvī, ātum* [*per* a *patro*] (úplně) vykonati, dokonati, dokončiti, provésti, uskutečniti: *caedem, rem divinam p. L*; *ad reliqua belli perpetranda T* k dokončení války; *p., ut* (*ne*) *T* dokázati, dovésti, způsobiti, aby . . .

perpetuitās, *ātis, f.* [*perpetuus*] nepřetržitost, souvislost, nepřetržitá n. souvislá řada: *in perpetuitate vitae C* po celý život; *p. omnis temporis C* všechen čas; *non ex singulis vocibus, sed ex perpetuitate atque constantia* (v. t.) *C*; (věčné) trvání, trvalost: *perpetuitatis auspicium L* znamení, věstící věčné trvání; *rem perpetuitate disciplinae firmatam T* stálým vojenským zařízením; — praegn. stálost: *voluntatis p. C.*

1. perpetuō, adv. [*perpetuus*] nepřetržitě, souvisle; stále, ustavičně, neustále, trvale, věčně, nekonečně.

2. perpetuō, *āre, āvī, ātum* [*perpetuus*] **1)** souvisle, nepřetržitě něco dělati; **2)** činiti, aby něco stále trvalo, trvale udržovati, trvání něčeho zachovávati: *iudicum potestatem perpetuandam putavit C.*

perpetuus, *a, um* [*per* a *peto,* vl. veskrze jdoucí, postupný] nepřetržitý, souvislý; **1)** místně *milites disponit perpetuis vigiliis stationibusque C* rozestavil v nepřetržitý řetěz hlídek; *perpetuae mensae V, perpetui dentes O* řada stolů, zubů; *trabes perpetuae collocantur Cs* souvislou řadou; celistvý, celý: *perpetuo cornu ungula O; perpetui tergo bovis V;* — *perpetuum carmen HO* souvislá, dlouhá (o velké skladbě epické proti drobné lyrice); *oratio perpetua C;* **2)** časově stálý, ustavičný, neustálý, trvalý, věčný, nekonečný: *perpetuum ver O; p. sopor H* věčný; *perpetuum imperium Cs* panství na věčné časy; hend. *quod ut illi proprium ac perpetuum sit C* trvalým majetkem; *quaestiones* (v. t.) *perpetuae* stálé soudní dvory; *perpetuā vitā CsN* po celý život; *officia perpetui temporis Cs* zásluhy, jež si získal po všechen čas; doživotní: *dictator p. C; perpetua virginitas L;* — básn. *p. axis O* osa stále se točící; *perpetuis sacrabor in aris O* stále, věčně budu ctěna; — subst. *in perpetuum* navždy, na věky; **3)** praegn. zejm. stálý = stále stejný, nezměněný: *ut centesimae perpetuo faenore ducerentur C* t. j. při jednoduchém úrokování; *perpetui iuris quaestio C* všeobecně platného (t. j. nepodrobeného změnám dle jednotl. případů); — o povaze *perpetua constantia C* důsledná; *non speres perpetuum* (sc. *esse*) *laedentem oscula . . . H* stálý (v lásce).

per-placeō, *ēre, uī,* — velmi n. nadmíru se líbiti.

perplexē, adv. [*perplexus*] spleteně, zmateně; nesrozumitelně, nejasně.

per-plexus, *a, um* [*per* a *plecto*] spletený, zapletený, zmotaný, zamotaný a) obr. *perplexum iter V;* b) metaf. význ. nesrozumitelný, nejasný: *carmen perplexius L.*

per-poliō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* uhladiti; přenes. vytříbiti, ‚vybrousiti', ‚vypilovati', zdokonaliti, ušlechtiti: *librum meum nondum perpolivi C;* part. perf. pass. **perpolītus,** *a, um* význ. adj. vytříbený, vypilovaný, zdokonalený, (dokonale) vzdělaný: *omnibus iis artibus p. C;* ušlechtěný, jemný: *vita perpolita humanitate C.*

per-populor, *ārī, ātus sum* (zcela) popleniti, vypleniti, zpustošiti; part. perf. význ. pass. *perpopulato agro L.*

perpōtātiō, *ōnis, f.* (bujná) pitka.

per-pōtō, *āre, āvī, ātum* (silně) popíjeti, konati pitky.

per-primō, *ere, pressī, pressum* [*per* a *premo*] stále tlačiti: *p. cubilia H* stále se povalovati na lůžku.

per-propinquus, *a, um* velmi blízký; přenes. subst. *m.* blízký příbuzný.

per-pugnāx, *ācis* velmi bojovný, výbojný, útočný.

per-pūrgō, *āre, āvī, ātum* vyčistiti; **1)** pročistiti: *cervae perpurgant se herbulā C;* **2)** metaf. a) vysvětliti, objasniti, spořádati, vyložiti: *perpurgatus est is locus a nobis quinque libris C;* b) vyvrátiti: *p. crimina C.*

per-pusillus, *a, um* zcela maličký.

per-quam, adv. nadmíru, nesmírně, příliš, velmi (ob. u adj. a adv.).

perquīrō, *ere, quīsīvī, quīsītum* [*per* a *quaero*] vyhledávati, pátrati po něčem, vypátrati něco a) *ut ea vasa per quirant C;* b) přenes. sm. vyptávati se, dotazovati se (*alqm alqd* někoho na něco, po něčem): *p. aditus viasque Cs;* vyzvídati, zkoumati.

per-quīsītē, adv. [*perquiro*] vl. s bedlivým prozkoumáním, vědecky, důkladně.

per-rārō, adv. [*perrarus*] velmi zřídka.

per-rārus, *a, um* velmi řídký.

per-reconditus, *a, um* pečlivě skrytý, zcela tajný.

per-rēpō, *ere, rēpsī,* — (*alqd*) lézti, plaziti se po něčem.

Perrhaebia, *ae, f.* [Περραιβία] krajina v sev. Thessalii, kde byli usazeni **Perrhaebī,** *ōrum, m.* [Περραιβοί] Perrhaibové; adj. **Perrhaebus,** *a, um* perrhaibský, básn. význ. thessalský.

per-rīdiculē, adv. velmi směšně: *p. homines augurabantur C* vtipkujíce.

per-rīdiculus, *a, um* velmi směšný.

perrogātiō, *ōnis, f.* [*perrogo*] provedení zákona: *p. legis Maniliae C.*

per-rogō, *āre, āvī, ātum* otázati se všech po řadě (*alqd* na něco, po něčem): spec. v senátě *perrogari eo die sententiae non potuere L* sm. = nebylo možno skončiti debatty.

per-rumpō, *ere, rūpī, ruptum* prorážeti; **1)** intrans.; zejm. vojen. proraziti,

probíti se: *Galli, quā patere visum iter, perrumpunt L*; *per medios hostes p. Cs*; *aliis placebat valida manu p. T*; 2) trans. *p. alqd* proraziti, prolomiti, protrhnouti, rozraziti a) *nulla munitione perrupta Cs*; *perrupto monte T* po prokopání hory; *limina* (dveře) *perrumpit V*; — přenes. *qui te perrumpunt omnibusque de rebus consulunt T* kteří se k tobě derou; b) spec. raziti (si) cestu něčím, prorážeti něčím: *p. impetum fluminis L*; *flumen p. T*; — obr. *Tiberium obstinatum clausumque vidit, ne quo adfectu perrumperetur T* aby z jeho nitra nepronikl ...; c) metaf. přemoci, zvítěziti nad něčím: *natura perrumpet fastidia H*; *perrupit Acheronta Herculeus labor H*; uváděti v niveč, ničiti, rušiti, mařiti: *poenam legum saepe perrumpunt C.*

Persa, *ae* 1) *m.* viz *Persae*; 2) *f.* (též **Persē**, *ēs*) [Πέρση] dcera Okeanova, manželka Heliova, matka Aietova, Kirčina, Hekatina a j.; odt. **Persēis**, *idis*, *f.* dcera Persina (= Hekate *O*); adj. význ. kouzelný *O.*

Persae, *ārum*, *m.* [Πέρσαι] Peršané (sg. **Persēs** n. **Persa**, *ae*, *m.* Peršan), a) obyvatelé iranské krajiny při Perském záliwu, zv. **Persis**, *idis*, *f.* [Περσίς], nyn. Farsistan; b) vůb. obyvatelé pozdější velké říše perské: *in Persas est profectus N* k Peršanům, do Persie; c) význ. Parthové: *quo graves Persae melius perirent H*; adj. **Persicus**, *a*, *um* (*f.* též **Persis**, *idis* n. *idos*) 1) perský: *Persicos odi apparatus H* (t. j. drahé masti, vonavky a vůb. nádheru); 2) viz *Perseus.*

per-saepe, adv. velmi často, přečasto.

per-salsē, adv. velmi vtipně.

per-salsus, *a*, *um* velmi vtipný.

per-salūtātiō, *ōnis*, *f.* pozdravování na všechny strany.

per-salūtō, *āre*, *āvī*, *ātum* pozdravovati všechny po řadě.

per-sapiēns, *entis* velmi moudrý.

per-sapienter, adv. velmi moudře.

per-scienter, adv. velmi rozumně.

per-scindō, *ere*, *scidī*, *scissum* zcela n. nadobro roztrhati: *e membris p. vestem Tib* strhati; trhati: *omnia p. L.*

per-scītus, *a*, *um* velmi rozumný, vtipný; výborný, znamenitý: nespojeně *per mihi scitum videtur C.*

per-scrībō, *ere*, *scrīpsī*, *scrīptum* (zevrubně) vypsati, popsati, napsati, vylíčiti, poznamenati, zaznamenati; 1) *cuncta sua manu perscripserat Augustus T*; *cum consanguinei nominatim perscripti sint T* jménem uvedeni; *res populi Romani p. L*; sepsati s acc. vnitř.: *leges Solo perscripsit T*; básn. *puris versum p. verbis H* skládati verše ze samých prostých slov; 2) spec. a) vypsati v dopise, písemně oznámiti, zevrubně psáti někomu o něčem: *haec pleniora atque uberiora Romam ad suos perscribebant Cs* zevrubně líčili, ještě zveličujíce a přepínajíce; *perscriptum alqd mittere N* poslati zevrubné vylíčení něčeho; též s acc. c. inf.; b) úředně (do protokolu) zapsati, sepsati: *senatus auctoritas est perscripta C*; *senatus consulta perscribunt Cs* (po skončeném zasedání bylo usneseni senátu zapsáno od několika senátorů, jichž jména bývala uvedena na začátku protokolu); c) zapsati položku do účetní knihy: *multas pecunias falsas atque inanes esse perscriptas C* zápisy o mnohých obnosech jsou nepravdivé a bezpodstatné; praegn. poukázati (obnos), platiti: *viri boni usuras perscribunt C*; *si quid emptum paratumve pupillis... foret, a quaestore perscribebatur L.*

perscriptiō, *ōnis*, *f.* [*perscribo*] zapsání, zápis; spec. a) = protokol: *illud senatus consultum ea perscriptione est, ut ... C*; b) zápis do účetní knihy, záznam (položky), položka: *falsae perscriptiones C*; poukázka k výplatě, směnka: *si de tabulis et perscriptionibus controversia est C.*

perscriptor, *ōris*, *m.* [*perscribo*] zapisovatel do účetní knihy, účetní: *huius p. faenerationis C* při ...

per-scrūtor, *ārī*, *ātus sum* 1) prošťárati, prohledati, prosliditi: *ut omnia specularetur et perscrutaretur C*; 2) metaf. prozpytovati, probadati, prozkoumati, promysliti: *p. naturam rationemque criminum C* vyšetřiti.

per-secō, *āre*, *secuī*, *sectum* vl. proříznouti; spec. v lékařství a) proříznouti, vyříznouti ránu n. vřed; odt. obr. učiniti (rázem) přítrž něčemu, rázem skončiti: *id p., ne serperet iterum latius L*; b) pitvati: obr. *rerum naturas p. C* (t. j. důkladně prozkoumati).

persecūtiō, *ōnis, f.* [*persequor*] pronásledování, stíhání (spec. soudní).

per-sedeō, *ēre, sēdī, sessum* nepřetržitě n. ustavičně seděti.

per-sēgnis, *e* velmi liknavý, chabý.

Persēis viz *Persa.*

• **Persēius** viz *Perseus.*

per-sentiō, *īre, sēnsī, sēnsum* 1) hluboko cítiti, pociťovati: *persentit pectore curas V*; 2) (dobře) znamenati: s acc. c. inf. *persensit (eam) peste teneri V.*

Persephonē, *ēs* (*ae Pr*), *f.* [*Περσεφόνη*] řecký tvar, básn. m. lat. *Proserpina*, bohyně podsvětí a smrti.

Persepolis, *is* (acc. *im*, abl. *ī*), *f.* [*Περσέπολις*] město v Persidě, hlavní město říše perské; rozbořeno od Alexandra Velikého.

per-sequor, *sequī, secūtus sum* 1) a) (až k cíli, ustavičně, horlivě) následovati (*alqm* někoho), provázeti, jíti za někým n. s někým: *familiae .... persecuti sunt regem L*; b) praegn. pronásledovati α) básn. s inf. účel. *non ego te frangere persequor H*; dostihnouti, dohoniti: *mors et fugacem* (v. t.) *persequitur virum H*; — β) spec. vojen. *hostes p.*; γ) přenes. stíhati: *iniurias p.* mstíti křivd; *de persequendis inimicitiis Cs* o pomstě nad nepřáteli; *bello p. alqm* stíhati válkou, válčiti s někým; — spec. stíhati soudně, hledati právem někoho: *alqm legibus apud iudicium p. C*; 2) metaf. a) následovati sm. napodobovati, říditi se něčím: *Cotta persequebatur atque imitabatur antiquitatem C*; *horum hominum sectam atque instituta persequimur C*; b) jíti za něčím, snažiti se, usilovati, o něco, míti cílem něco; hledati, domáhati se něčeho: *p. voluptates C* vyhledávati; *quem ad modum meum ius persequar C* jak bych vymáhal, domáhal se svého práva; c) dostihovati, dosahovati, nalézati; nabývati: *qui novas res coniecturā persequuntur C*; d) provázeti, vésti něco k cíli α) pokračovati, postupovati v něčem: *incepta p. L*; *persequitur scelus ille suum O*; *persequemur otium H* budeme (i dále) žíti v klidu; — praegn. *nec enim sum copiam persecutus C* nevyčerpal jsem veškeré zásoby (příkladů); β) (horlivě, pilně) prováděti, vykonávati, zabývati se něčím, pouštěti se do něčeho: *artes p. C*; *bella p. Hirt* s důrazem vésti; *tua mandata persequar C*; *studiose antiqua persequeris C*; básn. s part. doplňk. (*rusticus*) *persequitur vitem attondens V* pilně ořezává; e) vystihnouti α) (duchem) = vyšetřiti, prozkoumati: *solitudines p. C*; β) (řeči) = vylíčiti, vyjmenovati, vyložiti: *pluribus p. N* obšírněji; *longius p. C* dále rozváděti; γ) (písmem) *celeritate scribendi, quae dicerentur, p. C* zachytiti, zaznamenati, zapsati; δ) určovati, stanoviti: (*Epicurus*) *voluptatem ita persequitur C* vymezuje; *qui siderum motus numeris persequuntur C* počtem stanoví, vypočítávají.

Persēs 1) viz *Persae*; 2) viz *Perseus.*

Perseus, *eī* (acc. též řec. *ea*, voc. *eu*) *m.* [*Περσεύς*] vlastní jméno mužské; 1) myth. syn Danain z Dia, proměněného v zlatý déšť; zabil Medusu, při čemž získal okřídleného koně Pegasa, vysvobodil od smrti Andromedu a pojal ji za manželku; vládl v Tirynthu a po smrti se stal souhvězdím; adj. **Persēius** n. **Persēus**, *a, um* Perseův: *Perseia castra O*; *Persea manus Pr*; 2) levoboček Filippa III., krále makedonského, poslední král v Makedonii, přemožen od Římanů r. 168 př. Kr. u Pydny, † r. 166 jako zajatec v Albě (*C* skloňuje smíšeně podle 1. a 3. dekl.: 1. *Perses*, 2. *Persae*, 3. *Persī*, 4. *Persēn* n. *Persem*, 6. *Persē* n. *Persā*; — dat. *Perseī L*); adj. **Persicus**, *a, um*: *bellum Persicum* válka s Perseem.

persevērāns, *antis* [vl. part. praes. od *persevero*] vytrvalý.

persevērānter, adv. [*perseverans*] vytrvale, tvrdošíjně.

persevērantia, *ae, f.* [*persevero*] vytrvalost.

per-sevērō, *āre, āvī, ātum* [*per* a *severus*] vytrvávati, setrvávati, trvati, zůstávati α) (*in re* v něčem, při něčem): *ille in sua sententia perseverat Cs* při svém rozhodnutí; — abs. *una* (*navis*), *quae perseveravit Cs* zůstala (t. j. dále plula); *hi lusus infantium .... perseverant senes T* zůstávají (tomu) věrni; β) (s inf.) *p. alqd facere* neustávati něco dělati, bez ustání, dále něco dělati; *ille a vallo non discedere perseveravit Cs* neustoupil ani na krok; s acc. c. inf. *Orestem se esse perseverat C* neustává tvrditi, trvá při svém

tvrzení; zř. s acc. *id p. et transigere C.* Part. praes. **perseverāns** význ. adj. v. t.

per-severus, *a, um* příliš přísný.

Persicus 1) viz *Persae*; 2) viz *Perseus.*

per-sīdō, *ere, sēdī, sessum* usaditi se, přisednouti; metaf. proniknouti: *imber altius ad vivum persedit V.*

per-signō, *āre, āvī, ātum* zaznamenati; sepsati, sestaviti seznam něčeho: *triumviri donis persignandis L.*

per-similis, *e* velmi n. zcela podobný (*alcis* n. *alci rei* něčemu).

per-simplex, *icis* velmi jednoduchý, prostý.

Persis viz *Persae.*

per-sistō, *ere, stitī,* — vytrvale n. tvrdošíjně vytrvávati, setrvávati (*in re* při něčem). Ve tvarech perfekta splývá s *persto.*

Persius, jméno římského rodu; zejm. 1) *C. Persius,* učený vrstevník básníka Lucilia *C*; 2) *A. Persius Flaccus,* satirický básník za doby Neronovy.

per-solvō, *ere, solvī, solūtum* vl. úplně rozvázati, rozvinouti; přenes. 1) rozřešiti, vyložiti: *si hoc mihi ζήτημα persolveris C*; 2) spec. zaplatiti, zapraviti (*alci alqd* někomu něco), vyrovnati se s někým a) (*aes alienum*) *alienis nominibus* (abl qual.) *persolveret S* mohla by zaplatiti cizí dluhy; vyplatiti: *his praemia sunt promissa, illis persoluta C*; — spec. *poenas p.* zaplatiti pokutu = vytrpěti trest, býti potrestán, odpykati; b) metaf. α) *p. alci alqd* (z povinnosti) dáti, vzdáti; učiniti, vykonati něco pro někoho, učiniti dosti někomu: *iusta p. alci Cu* vystrojiti pohřeb, prokázati poslední poctu; *persolvi patriae, quod debui C*; *honorem* (*grates*) *p. V* zaslouženou poctu (díky) vzdáti; *hanc meliorem animam pro morte Daretis persolvo V* tento život ti raději obětuji místo smrti Daretovy; *persolvo primae epistulae C* jsem hotov s listem (t. j. s odpovědí na list); β) *p. alqd* vyplniti, splniti, provésti, vykonati něco: *fidem p. L* splniti slib, dostáti slovu, v slově státi; *ius p. L* vykonati (podle práva) svou povinnost, státi v právu; (*Plancina*) *sua manu supplicia persolvit T* udělala si smrt.

persōna, *ae, f.* [z řec. πρόσωπον přes etruské φersu] škraboška, maska (divadelní); 2) meton. úloha, osoba, povaha, typ a) (v divadelním kuse): *personam formare novam H*; — přenes. (ve spise) *quae sunt a me per Antoni personam disputata C* o čem vykládám ústy Antoniovými; b) obr. a metaf. (vůb. v životě) α) *personam alcis tueri, sustinere, gerere, ferre* hráti něčí úlohu; *alienam personam ferre L* přetvářeti se; (*in*) *personā alcis C* v něčí úloze; β) osobnost, osoba (abstr., t. vzhledem k postavení a vlastnostem n. proti věcem): *si nec causis nec personis variet* (sc. *lex*) *L*; *personam evitare H*; odt. stav, postavení, hodnost; vlastnosti, povaha: *musicen abesse a principis persona N.*

persōnātus, *a, um* [*persona*] opatřený škraboškou, maskou, se škraboškou, maskou (na obličeji), zakuklený: *p. Roscius C*; *p. pater H* (t. j. v komedii).

per-sonō, *āre, uī,* — zaznívati, zníti, hlaholiti, hlučeti, rozléhati se a) trans. α) s předm. vněj. *alqd* něčím, po něčem, někde, naplňovati zvukem (zpěvem, křikem, hlukem) něco: *p. aequora conchā, regna latratu V*; *est mihi qui personet aurem H* někdo (my: něco, t. j. rozum) mi stále šeptá do ucha; β) s předm. vnitř. *quas* (*res*) *isti in angulis personant C*; s acc. c. inf. hlučně volati, křičeti *CL*; b) intrans. α) *citharā Iopas personat V* hraje na kitharu; povykovati, hřmotiti, bouřiti: *plebs personabat certis modis plausuque T*; β) *alqd* (prostor) *personat rē* (zvukem) zaznívá rozléhá se atd. něčím = v něčem zaznívá, rozléhá se atd. něco: *domus personuit canibus H* v domě se ozvalo štěkání.

perspargō viz *perspergo.*

perspectus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *perspicio*] vl. prohlédnutý; přenes. prozkoumaný, poznaný, zkušený, osvědčený.

per-spergō, *ere, spersī, spersum* [*per* a *spargo*] pokropiti; — přenes. posypati: obr. *quo* (*lepore*) *tamquam sale perspergatur oratio C.*

perspicāx, *ācis* [*perspicio*] prozíravý, bystrý: *p. prudentia* básn. u *C.*

perspicientia, *ae, f.* [*perspicio*] prohlédnutí, (dokonalé) poznání: *p. veri C.*

per-spiciō, *ere, spexī, spectum* [*per* a *specio*] prohlédnouti; 1) vl. a) viděti skrze něco: *quo non modo non intrari sed ne perspici quidem posset Cs*;

b) prohlížeti, přehlížeti, nahlížeti, ohledávati, pozorovati: *loci naturam p. Cs*; 2) metaf. poznati, seznati, pochopiti, vniknouti do něčeho, porozuměti (*alqd*, acc. c. inf., nepř. ot.): *cuius virtutem hostes, misericordiam victi, fidem ceteri perspexerunt C*; přesvědčiti se o něčem: *alcis fidem p. Cs*; *perspectum habere alqd Cs* býti o něčem přesvědčen, míti důkazy něčeho.

perspicuē, adv. [*perspicuus*] jasně, zřejmě, patrně, zjevně, zřetelně.

perspicuitās, *ātis*, *f.* [*perspicuus*] průhlednost, patrnost, jasnost, zřejmost: *p. argumentatione elevatur C.*

perspicuus, *a*, *um* [*perspicio*] 1) vl. průhledný, průzračný: *aquas perspicuas ad humum O*; 2) metaf. jasný, zřejmý, patrný, zjevný, zřetelný: *perspicuum est* s acc. c. inf. n. nepř. ot. jest jasno, samo sebou se rozumí.

per-sternō, *ere*, *strāvī*, *strātum* vydlážditi *L.*

per-stimulō, *āre*, *āvī*, *ātum* (neustále) dráždditi *T.*

per-stō, *āre*, *stitī*, (*statūrus*) 1) vl. (nepohnutě, pevně, vytrvale) státi, nehýbati se: *talia perstabat memorans V*; 2) metaf. trvati, vytrvávati, býti stálý, nezměněn, beze změny a) potrvati: *nihil est toto quod perstet in orbe O* nic není stálého; b) setrvávati, státi v něčem (abs., *in re* na něčem, při něčem), býti pevný: *in sententia p. Cs*; *remorum in verbere perstant O* vytrvale tepou vesly; abs. trvati na svém: *perstat Echionides O*; *perstitit Narcissus T*; s inf. *persto facere alqd* bez ustání (vytrvale, důsledně, věrně) něco dělám: *si perstiteris ad corpus ea referre C*; *perstitit aspernari talem sui cultum T*; ale *perstas certare O* trváš na zápase.

per-stringō, *ere*, *strīnxī*, *strictum* zavaditi o něco, zasáhnouti, dotknouti se, škrábnouti 1) *vomere portam Capuae paene perstrinxisti C*; básn. *murmure cornuum perstringis auris H* v sluch doráží zvuk tvých rohů; *uterum perstrinxerat arbor O* zasáhl = dosahoval k...; 2) metaf. dotknouti se a) otřásti, zachvěti: *periculi species corda horrore perstrinxerat Cu*; *horror spectantes perstringit L*; b) praegn. (velmi) nemile (nepříjemně) se dotknouti: *aures p. T*; *consulatus meus* (*Hortensium*) *leviter perstrinxerat C*; *suspicacem animum perstrinxēre T*; c) kárati, dávati důtku, vytýkati někomu něco; dorážeti, naražeti, útočiti na někoho: *oblique p. alqm T*; *illi modice perstricti* (*sunt*) *T* dostali mírnou důtkn; d) spec. (řečí) se dotknouti něčeho, zmíniti se o něčem: *vitae cursum celeriter p. C.*

per-studiōsē, adv. velmi horlivě.

per-studiōsus, *a*, *um* velmi horlivý, horlivě oddaný (*alcis* (*rei*) někomu, něčemu).

per-suādeō, *ēre*, *sī*, *sum* vl. důvody n. radou u někoho pořídditi, přemluviti (*alci* někoho, *de re* o něčem, u adj. a pronom. též acc.) 1) význ. přiměti, navésti, pohnouti, svésti (*ut* n. *ne* aby): *haud difficulter persuasum* (*est*) *Latinis L* dali se přemluviti; *quod .... accessisset, persuasum* (sc. *sibi esse*) *loci opportunitate Cs* k tomu že ho přiměla příhodnost místa; *mihi persuasum est, ut...* jsem rozhodnut, odhodlán; zř. s konj. bez ut: *huic Albinus persuadet ...., regnum ab senatu petat S* naveđe, aby; s inf. zejm. básn. a pozd.: *nec arare terram tam facile persuaseris* (sc. *iis*) *T*; 2) význ. přesvědčiti, namluviti (s acc. c. inf. že...): *hoc volunt p. Cs* o tom...; neos. *mihi persuadetur* dávám se přesvědčiti, nabývám přesvědčení; *mihi persuasum est* nabyl jsem přesvědčení, jsem přesvědčen, mám za to; osob. *mihi persuadeo* nabývám přesvědčení, uznávám, věřím; *cum referre negas .... persuades hoc tibi vere* s acc. c. inf. *H* t. j. činíš to ve správném přesvědčení, že....; *quis hoc sibi persuaderet Cs* kdo by se toho domýšlel; zř. *persuasum habeo Cs Plin* mám za uznané, jisté, jsem přesvědčen: *Romanos conari loca... adiungere sibi persuasum habebant Cs*; — zř. přechodně: pass. *quo* (*malo*) *viso et persuaso* (uznáno) *C*; básn. *persuasus* přesvědčený *Pr.*

persuāsiō, *ōnis*, *f.* [*persuadeo*] přesvědčení a) význ. přemlouvání, přemluvení, přesvědčování: *dicere apposite ad persuasionem C*; b) význ. uznání, víra, mínění (*alcis rei* n. *de rē* z něčeho, v něco, o něčem; acc. c. inf.): *p. veneni accepti T*; *eadem de infernis p. T.*

persuāsus, *ūs, m.* [*persuadeo*] jen. abl. sg. *persuasu alcis* z přemluvení, k radě, z návodu něčího.

per-subtīlis, *e* velmi jemný: *p. oratio C* (jemně) propracovaná.

per-sultō, *āre, āvī, ātum* [*per* a *salto*] 1) poskakovati, proskakovati (se), skákati: (*ferocissimi militum*) *cum carminibus et tripudiis persultabant T*; 2) probíhati, procházeti, projížděti, rejditi a) trans. *Italiam p. T*; *Hibero exercitu campos persultante T*; b) intrans. *in agro p. L*; *Silures late persultabant T*; přeskakovati, přebíhati: *Germani notis vadis persultabant T.*

per-taedet, *ēre, pertaesum est* (slov. neos.) *p.* (ob. perf. *pertaesum est*) *me* (acc.; bývá vynecháván) *alcis rei* hnusí se mi něco (velmi, silně a p.), oškliví se mi, protiví se mi, mrzí mě; hnusím si, ošklivím si něco; mám v ošklivosti, cítím odpor proti něčemu; jsem rozmrzelý něčím, mám až po krk něčeho; os. **pertaesus**, *a, um* (*alcis rei*) rozmrzelý něčím: *Epicharis .... lentitudinis eorum pertaesa T.*

pertaesus viz předešl.

per-temptō (n. **pertentō**), *āre, āvī, ātum* ohmatávati; 1) praegn. zkoušeti (dotýkáním): *cum utrumque pugionem pertemptasset T*; — přenes. vůb. zkoušeti, vyzkoušeti, prozkoumati, promysliti: *totā causā pertemptatā atque perspectā C*; — praegn. *p. animum alcis T* pokusiti se o ... t. j. hleděti získati někoho, působiti na někoho; 2) silně se dotýkati; přenes. pronikati, zachvacovati: *ut tremor pertemptet corpora V*; *pertemptant gaudia pectus V*; *lues pertemptat sensus V* otravuje.

per-tendō, *ere, tendī, tentum* (n. *tēnsum*) 1) směřovati, kvapiti, spěchati: *Romam p. L.*; 2) trvati na něčem *Pr.*

pertentō viz *pertempto.*

per-tenuis, *e* velmi tenký; metaf. velmi slabý, nepatrný, chatrný.

per-terebrō, *āre, āvī, ātum* provrtati.

per-tergeō, *ēre, tersī, tersum* utříti, otříti.

per-terreō, *ēre, uī, itum* ustrašiti, postrašiti, přestrašiti, zastrašiti, poděsiti, polekati, poplašiti (*alqm rē*); ob. *perterritus*: *hostes urbis direptione perterriti Cs* ze strachu před vydrancováním města.

per-terri-crepus, *a, um* [*per, terreo, crepo*] hrůzostrašně znící básn. u *C.*

per-texō, *ere, texuī, textum* dotkati, utkati; metaf. provésti, dokončiti.

pertica, *ae, f.* tyč, tyčka; spec. tyč k měření, sáhovka, míra.

per-timefactus, *a, um* ustrašený u *C.*

per-timēscō, *ere, timuī,* — (velmi) strachovati se, polekati se, poděsiti se, obávati se (abs., *alqm* někoho, *de rē* o něco, *ne* . . .).

pertinācia, *ae, f.* [*pertinax*] 1) pevnost, vytrvalost, setrvačnost, stálost; 2) neústupnost, nepovolnost, zarputilost, zatvrzelost, tvrdošíjnost.

pertināciter, adv. [*pertinax*] 1) pevně, vytrvale, stále; 2) neústupně, nepovolně, zarputile, zatvrzele, tvrdošíjně.

pertināx, *ācis* [*per* a *tenax*] vl. pevně držící; 1) pevný, vytrvalý, setrvalý, stálý (*in re*, neklas. *ad* n. *adversus rem* v něčem): *pignus dereptum digito male pertinaci H* s prstu ne příliš se vzpírajícího; 2) neústupný, nepovolný, zarputilý, zatvrzelý, tvrdošíjný: básn. s inf. *Fortuna ludum insolentem ludere p. H* neúprosná ve zpupném zahrávání.

per-tineō, *ēre, tinuī,* — [*per* a *teneo*] 1) dosahovati až k nějaké hranici, sahati, zasahati, táhnouti se, šířiti se, směřovati: *Aquitania a flumine ad montes pertinet Cs*; *rivos, qui ad mare pertinebant Cs* tekly; — též přenes. *caritas patriae per omnes ordines pertinet L*; 2) metaf. zasahovati něco, dotýkati n. týkati se něčeho, býti ve spojení, v souvislosti s něčím, směřovati, vztahovati se, odnášeti se (*ad alqd* k něčemu) a) vůb. *si ad hunc maleficium istud pertinet C* my naopak jestliže jest obžalovaný v nějakém spojení se zločinem; *dicitis omnes animi voluptates ... ad corporis voluptates p. C* jsou v souvislosti (t. j. zakládají se na . . .); (*memoria*) *aliquam animi mei partem pertinebit C*; *quod* (n. *quantum*) *pertinet ad* ... co n. pokud se týče: *quod ad indutias pertineret Cs*; neos. *ad me maxime pertinet* s acc. c. inf. *C* pro mne jest velmi důležito; b) spec. zejm. α) zasáhnouti,

stihnouti někoho: *ad quos eius iniuriae pars pertinebat L*; *ad nos scelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt T*; β) působiti v něco, míti vliv, význam, důležitost pro něco, býti základem, rozhodovati o něčem: *tanta, quae ad posteritatem pertinerent C*; *quid fieret, non cur fieret, ad rem pertinere C* na tom záleží, to jest důležité, významné; *quae ad effeminandos animos pertinent Cs* co činí mysl choulostivou; γ) k něčemu býti, hleděti, sloužiti, hoditi se, přispívati, pomáhati, býti potřebný: *ea, quae ad proficiscendum pertinent Cs* čeho třeba k tažení; *quae ad victum pertinent N* potraviny; δ) směřovati k něčemu, míti něco účelem, cílem: *quod plures a me nominati sunt, eo pertinuit, quod . . . C* mělo ten účel; *eodem p. Cs* směřovati k témuž cíli, míti týž účel; *quo pertinet* s inf. *HT* jaký má účel, smysl; *haec atque alia eodem pertinentia L* věci téhož rázu; — sm. nepřát. směřovati proti něčemu: *hoc iam non ad privatam, sed ad publicam rem pertinet N* proti zájmům . . .; ε) náležeti (právem n. jako úkol) někomu: *regnum Aegypti ad se p. arbitrabantur C*; *expugnatae urbis praedam ad milites p. T*; *sacra, quae nunc ad Dialem flaminem pertinent L* náležejí v obor flamina . . . .

per-tingō, *ere*, —, — [*per* a *tango*] dosahovati, sahati: *collis in immensum pertingens S.*

pertractātiō, *ōnis*, *f.* [*pertracto*] zaměstnávání, obírání se (*alcis rei* něčím)

per-tractō, *āre*, *āvī*, *ātum* vl. ohmatávati; metaf. a) pracovati o n čem, působiti v něco: (*orator*) *sensus hominum pertractat C*; b) obírati se, zaměstnávati se něčím, projednávati něco: *ut ea apud principes pertractentur T*; zejm. prozkoumati, probadati, promysliti něco: *si me ad totam philosophiam pertractandam dedissem C.*

per-trahō, *ere*, *trāxī*, *tractum* přivléci, dovléci, dotáhnouti: (*ratis*) *ad alteram ripam pertrahitur L*; přenes. význ. násilím přiváděti, donutiti někam jíti: *servi, qui conquirerent pertraherent T*; *suadentes simul terrentesque pertraxere ad Domitianum* (sc. *Agricolam*) *T*; — praegn. zatáhnouti někam = vlákati, přilákati: *hostem citra flumen p. L.*

per-trīstis, *e* velmi smutný: *pertriste carmen* básn. u *C*; velmi zasmušilý, mrzutý: *p. patruus C.*

per-tumultuōsē, adv. velmi pobuřujícím způsobem: *legati p. nuntiaverunt C* přinesli velmi znepokojující zprávy.

per-tundō, *ere*, *pertudī*, *pertūsum* proraziti, provrtati, opatřiti otvorem: *dolium a fundo* (na dně) *pertusum L.*

perturbātē, adv. [*perturbatus*] zmateně, bez pořádku.

perturbātiō, *ōnis*, *f.* [*perturbo*] 1) vůb. zmatení, změtení; porušení: *p. religionum C, auspiciorum L*; zmatek, nepořádek, rozrušení, porucha (*alcis rei* n čeho, v něčem): *exercitūs p. Cs*; *p. caeli C* bouřlivé počasí, nepohoda; zejm. *p. rei publicae C* bouřlivý stav obce; *rerum p. C* politický převrat; *p. vitae et confusio C* rozvrat; 2) spec. *p.* (*animi*) zmatení, porušení, vzrušení mysli, rozčilení a) zděšení, polekání; b) t. t. filos. význ. řec. *πάθος* hnutí mysli, vášeň, affekt: *perturbationes . . . turbidi animorum concitatique motus, aversi a ratione C.*

perturbātrīx, *īcis*, *f.* [*perturbator*] která mate, uvádí ve zmatek.

perturbātus, *a*, *um* [vl. part. perf. pass. od *perturbo*] 1) zmatený, pomatený: *quae* (*somniantium visa*) *multo perturbatiora sunt C*; bouřlivý; 2) spec. vzrušený, rozčilený: *numquam vidi hominem perturbatiorem metu C*; rozvášněný, vášnivý: *perturbata mens* (op. *constans* klidná) *C*; — *in re familiari sumus perturbati C* pochroumání.

per-turbō, *āre*, *āvī*, *ātum* 1) (úplně) zmásti, pomásti, uvésti v (úplný) zmatek, nepořádek: *agmen p. Cs*; pobouřiti: *civitatem p. N*; rozrušiti, porušiti, rušiti: *ne omnium fortunas perturbari vellet Cs* rušiti příznivý osud = uvrhnouti v neštěstí; 2) spec. zmásti mysl = vzrušiti, rozčiliti, zaraziti; pobouřiti, poděsiti, polekati: pass. *perturbari* zaraziti se, polekati se, pozbýti rozvahy, zmužilosti: *de rei publicae salute perturbari C* býti v nepokoji, strachovati se o . . .; — praegn. *perturbantur, copiasne adversus hostem ducere, an . . .*

an . . . praestaret Cs leknutím nevědí. Part. perf. pass. **perturbātus** význ. adj. v. t.

per-turpis, *e* prahanebný.

per-ungō, *ere, ūnxī, ūnctum* namazati, pomazati, natříti: *iuvenes corpora oleo perunxerunt C* natřeli se olejem; s acc. řec. *peruncti faecibus* (v. t.) *ora H.*

per-urbānus, *a, um* velmi uhlazený, jemný, vzdělaný.

per-ūrō, *ere, ussī, ustum* spáliti, vypáliti, opáliti a) *ossa perusta O*; *perusta solibus H*; b) přenes. α) *terra perusta gelū O*; páliti (o žízni, horečce a p.); s acc. řec. *Hibericis peruste funibus latus et crura durā compede H* jejž (dosud) pálí hřbet od důtek a hnáty od pout; *colla perusta O* = odřené; β) *peruri rē* býti rozpálen něčím, míti palčivou touhu po něčem: *hominem perustum gloriā C.*

Perusia, *ae, f.* město ve vých. Etrurii, vých. od Trasimenského jezera, nyn. Perugia; adj. **Perusīnus**, *a, um* perusijský, v Perusii, z Perusie; subst. **Perusīnī**, *ōrum, m.* Perusané, obyvatelé Perusie; **Perusīnum**, *ī, n.* statek a letohrádek u Perusie.

per-ūtilis, *e* velmi užitečný.

per-vādō, *ere, sī, sum* 1) projíti, proniknouti (intr. n. trans. *alqd* něco, něčím): obr. (ob. trans.) *tumultus totam urbem pervadit L* prochází = šíří se po . . .; odt. šířiti se, rozšiřovati se, roznésti se: *pervaserat fama T*; 2) dojíti, doniknouti, proniknouti, vniknouti, prodrati se, dospěti někam: *praesidium ad castra pervadit L*; *venenum eius artus pervasit T*; *Hiberos ad patrium regnum pervadit T* = *in Hiberos*; — praegn. uniknouti: *Piso in aedem Vestae pervasit T*; *impetu equi pervasit* (*Arminius*) *T* prodral se = unikl.

pervagātus, *a, um* [vl. part. perf. od *pervagor*] (daleko n. všeobecně) rozšířený, rozhlášený, všeobecně známý.

per-vagor, *ārī, ātus sum* probíhati, procházeti, pobíhati, potulovati se (intr. n. trans. *alqd* něco, něčím, po něčem): *hic praedonum naviculae pervagatae sunt C*; — metaf. rozšiřovati se, pronikati, naplňovati: *dolor omnia membra pervagatur Plin.* Part. perf. **pervagātus** význ. adj. v. t.

per-vagus, *a, um* neustále těkající.

per-variē, adv. velmi rozmanitě; velmi pestře, zábavně.

per-vastō, *āre, āvī, ātum* (úplně) zpustošiti, popleniti, vypleniti.

per-vehō, *ere, vēxī, vectum* 1) provézti, převézti něco někudy, projeti s něčím: *neque commeatibus pervehendis eā patuisset iter L* průvozu zásob; pass. projeti, proplouti, přeplaviti se: *Nasidius freto Siciliae pervehitur Cs*; s acc. *Oceanum secunda navigatione pervehitur T* přes . . .; 2) dovézti, zavézti: (*virgines sacraque*) *Caere pervexit L*; pass. dojeti, doplouti, doplaviti se: obr. *ad exitus pervehimur optatos C.*

per-vellō, *ere, vellī, —* (silně n. stále) škubati; — přenes. a) *qualia lassum pervellunt stomachum H* dráždí; b) přetřásati; otřásati někým: *si te dolor pervellerit C.*

per-veniō, *īre, vēnī, ventum* (šťastně) přijíti, dojíti (k cíli), dostati se, doraziti, dospěti, vojen. přitáhnouti (*ad alqd*, básn. též acc. k něčemu); 1) vl. o osobách a) *perventum est* přišlo se = přišli; b) obr. a metaf. α) *metas dati pervenit ad aevi V* (= *ad metas*); *cum ad annum octogesimum pervenisset N* dožil se; praegn. *vivi pervenimus, ut . . . V* dožili jsme se, že; β) přijíti ve vypravování k něčemu; γ) *p. in potestatem alcis Cs* dostati se, upadnouti; *p. in timorem Cs, in odium N* upadnouti; *in affinitatem alcis p. N* vejíti v příbuzenství; δ) praegn. přijíti k něčemu = nabýti, dosíci něčeho: *ad suum p. C* ‚ke svému' přijíti; *ad nummos p. C*; *animus ad notionem boni pervenit C*; 2) o věcech α) (*salus*) *ut perveniat, precor O* aby správně došel (adressáta); — *fama pervenit* s acc. c. inf. donáší se; *clamor pervenit* došlo, doneslo se někomu ke sluchu, někdo zaslechl; *pervenit ad colonos damno* (abl. způs.) *graviore pestis O* těžší pohromou stihl; při udání počtním vystoupiti, dostoupiti n. op. klesnouti na . . .: *ad denarios L annona pervenerat Cs* vystoupila; β) praegn. dostati se, připadnouti někomu (v majetek n. za úkol): *ad eum pars utriusque pervenit Cs*; *id ad me ereptum pervenisse N* dostalo se mi lupem; *res ad paucitatem defensorum pervenerat Cs* došlo na malou hrstku obhájců.

perversē, adv. [*perversus*] převráceně, zvráceně, křivě (přenes. sm. = nerozumně, pošetile, zle).

perversitās, *ātis*, *f.* [*perversus*] převrácenost, zvrácenost; pošetilost.

perversus, *a*, *um* [vl. part. perf. pass. od *perverto*] převrácený, zvrácený, křivý; 1) vl. *erat* (*Roscius*) *perversissimis oculis C* zcela stočené = silně šilhavé; 2) metaf. a) sm. nerozumný, zpozdilý: *perversa sapientia C*; b) sm. zlý: *perverse Menalca V* (t. j. závistivý).

per-vertō, *ere*, *vertī*, *versum* převrátiti, zvrátiti, podvrátiti, vyvrátiti; poraziti, povaliti, svaliti, skáceti; 1) vl. *arbusta*, *virgulta p. C*; *ubi pedes ab equite perverti posset L*; 2) přenes. a) *p. alqm* (obr. ze zápasu) povaliti, skáceti (co do mocí, významu a p.): *numquam* (*ille me*) *ullo artificio pervertet C*; *nemo .... quem non perverterim ac perfregerim C*; *eos imitari coepit, quos ipse perverterat C*; odt. zahubiti, zničiti: *Germanici liberos p. T*; b) *p. alqd*: *bellum perverso numine poscunt V* převrátivše vůli bohů = proti vůli bohů; podvrátiti, způsobiti rozvrat něčeho, zničiti: *mores p. N*; *ius libertatemque p. C*. Part. perf. pass. **perversus** význ. adj. v. t.

per-vesperī, adv. pozdě večer.

pervestīgātiō, *ōnis*, *f.* [*pervestigo*] probadání.

per-vestīgō, *āre*, *āvī*, *ātum* prosliditi, vystopovati; vyslídití: obr. *ita odorabantur omnia et pervestigabant C*; — odt. přenes. prozkoumati, probadati; vypátrati.

per-vetus, *eris* velmi starý, prastarý.

per-vetustus, *a*, *um* velmi starý, zcela zastaralý.

pervicācia, *ae*, *f.* [*pervicax*] vl. vytrvalost a) *pervicaciā* (*Blaesi legati*) *victi* (*milites*) *inceptum omisere T* vytrvalým odporem; b) ob. šp. sm. zatvrzelost, tvrdošíjnost, svéhlavost, nepovolnost, zarputilost.

pervicāciter, adv. [*pervicax*] vytrvale, neúnavně; zatvrzele, tvrdošíjně, svéhlavě, nepovolně, zarputile.

pervicāx, *ācis* [*pervinco*] vl. vytrvalý (*alcis rei* v něčem) a) (*Priscus*) *recti p. T*; neúnavný: *pervicacis Thyiadas cantare H* (t. v reji); o věcech trvalý, stálý; b) šp. sm. zatvrzelý, tvrdošíjný, svéhlavý, umíněný, nepovolný, zarputilý.

per-videō, *ēre*, *vīdī*, *vīsum* (dobře) viděti, (důkladně) prohlížeti, přehlížeti, zrakem pronikati 1) (*Solem*) *qui pervidet omnia O*; obr. *cum tua pervideas oculis mala lippus inunctis H* své chyby vidíš jen jako krhavý (t. j. málo jasně; podle jiného výkl. přehlížíš své chyby = nepozoruješ jich); 2) metaf. a) (důkladně) pozorovati, zkoumati; b) (důkladně) poznati, pochopiti, vyrozuměti: *qui hoc non perviderit C*.

per-vigeō, *ēre*, *uī*, — silně n. napořád bujeti: metaf. *uterque opibusque atque honoribus perviguere T* podrželi lesk svého jmění i postavení.

per-vigil, *lis* (stále) bdící, (pilně) bdělý, ostražitý.

pervigilātiō, *ōnis*, *f.* [*pervigilo*] noční slavnost (bohoslužebná).

pervigilium, *iī*, *n.* [*pervigil*] vl. bdění po celou noc; spec. noční slavnost (bohoslužebná, řec. παννυχίς): *castra ut in pervigilio neglecta L*; — synekd. noční veselí (hlučné a bujné): *omnia pervigiliis ac bacchanalibus quam disciplinae propiora T*.

per-vigilō, *āre*, *āvī*, *ātum* a) intrans. (stále) bdíti, nespati: *seros hiberni ad luminis ignis pervigilat V* t. j. pozdě do noci; b) trans. probdíti: *noctem p. C*; *nox pervigilata O*.

per-vīlis, *e* velmi laciný.

per-vincō, *ere*, *vīcī*, *victum* úplně zvítěziti (abs.; *alqd* nad něčím) 1) a) vl. *multum certato pervicit Vardanes T* dobyl rozhodného vítězství; b) přenes. úplně přemoci, zmoci, překonati: *p. sonum H* (sm. překřičeti); *dominae p. mores Pr* zkrotiti hrdou mysl; 2) metaf. praegn. a) α) *p. alqm ut* (*quin*) přiměti, pohnouti: *illam non verbera ... pervicere, quin .... denegaret T*; β) *p. alqd* n. *ut* (*quin*) provésti, dokázati, vymoci, domoci se: *non pervicit, quin suspensa responderet T*; b) dokázati (důvody): *quam sis mendosus, pervincam H*.

pervius, *a*, *um* [*per* a *via*] a) průchodní, otevřený, volný: *transitiones perviae C*; *pervia tellus O* průchodní země = podzemní průchod; pod. *p. aether O*; *p. usus tectorum inter se V* chodba,

spojující sině mezi sebou; básn. *iaculo, quod pervia tempora fecit O* provrtalo, prorazilo; — subst. *ne pervium illa exercitibus foret T* průchod; *ut pervium in totum ordinem esset L* cesta; **b)** schůdný (*alci* někomu n. pro někoho); **c)** přístupný, otevřený; — metaf. *nihil ambitioni pervium T*; *cruciatui aut praemio cuncta pervia esse T.*

pervolgō viz *pervulgo.*

per-volitō, *āre, āvī, ātum* proletovati, poletovati (*alqd* něčím, po něčem) *V.*

1. per-volō, *āre, āvī, ātum* **a)** létati, proletovati, poletovati (*alqd* něčím, po něčem): *aedes pervolat hirundo V*; *corvus aërium pervolat iter O*; — metaf. (s acc. vnitř.) ... *milia passuum cisiis pervolavit C*; **b)** doletčti.

2. per-volō, *velle, volui,* — rád chtíti, velice si přáti, býti velmi rád (aby....): nespr. *ibi te per videre velim C.*

per-volūtō, *āre, āvī, ātum* vl. (docela n. stále) rozvinovati; spec. rozvinovati popsaný závit = pročítati, studovati.

per-volvō, *ere, volvī, volūtum* **1)** rozvinovati; spec. popsaný závit, pročítati, čísti: *Zmyrnam saecula pervolvent Cat*; **2)** provalovati, váleti; — metaf. med. *pervolvi* (*in re*) *C* stále se zabývati něčím (srov. ‚ležeti' v něčem).

pervulgātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *pervulgo*] vl. uvedený na veřejnost **a)** rozhlášený, obecně známý; **b)** zobecnělý, obyčejný, všední.

per-vulgō, *āre, āvī, ātum* **a)** roznésti, rozšířiti, zobecniti, vynésti na jevo, uvésti na veřejnost, uveřejniti; **b)** spec. α) rozhlásiti, oznámiti: *edictum p. Cs*; β) *se p.* oddávati se (všem): *quae* (*mulier*) *se omnibus pervulgaret C*; **c)** praegn. *pervulgatis triumphi honoribus T* když zevšedněly. Part. perf. pass. **pervulgātus** význ. adj. v. t.

pēs, *pedis, m.* [srov. *πούς* (*ποδ-ός*), *πέδον, πεδίον,* čes. půda, pěš-í, padati, něm. Fuß] **1)** noha **a)** lidská n. zvířecí, u zvířat též kopyto, pazneht, spár, pazour: *pedibus non valere N* býti slabých nohou, býti slabým chodcem; *pedes vestis defluxit ad imos V* až k patám; *quo te, Moeri, pedes* (sc. *agunt*) *V* kam pak, Moerie; *accipiter columbam pedibus exviscerat V*; — některá rčení α) *pedem ferre V* = kráčeti, jíti; *retro pedem ferre O* = *pedem referre* couvati, ustupovati (často vojen.); *pedem efferre* vykročiti, vyjíti, hnouti se odněkud: *pedem limine efferre C* překročiti práh; (*Socrates*) *pedem portā non extulit C* ani na krok nevyšel; *pedem conferre CL* buď blíže přistoupiti nebo vojen. utkati se, sraziti se; *pedem ponere C* stoupnouti; β) abl. způs. *pedibus* (básn. *pede*) *ire, iter facere, proficisci* buď pěšky n. (jako op. k *navibus*) po pevnině po suché zemi; *pedibus aditum* (v. t.) *habere Cs*; — spec. *pedibus merere, stipendia facere L* sloužiti jako pěšák; *in alcis sententiam pedibus ire* (rozstoupením) hlasovati pro něčí návrh (o význ. viz *discessio*); — básn. *pede* s přívl. lze přeložiti pouhým adverbiem: *nos adi pede secundo V* milostivě; *ferri incerto pede H* nejistě; *Mors aequo pulsat pede.... H* stejně; *pede congressos aequo V* kteří přímo se s ním utkali; *i pede fausto* (v. t.) *H*; *montibus crepante lympha desilit pede H* seskakuje hrčíc, s hrkotem; γ) *ante pedes alcis* před nohama n. před očima něčíma, před někým; *sub pedibus esse* (vl. i metaf.) býti pod nohama, v prachu, býti za podnož = býti přemožen, podroben, pokořen, opanován, pod vládou, v moci; *metus omnis subiecit pedibus V* přemohl, pokořil; *ad pedes desilire Cs, descendere L* seskočiti, sesednouti s koně; *equitem ad pedes deducere L* vl. sesaditi s koní = dáti povel, aby jezdci sesedli s koní; *ad pedes pugna venerat L* bitva přešla v boj pěchoty = nastal boj pěchoty; — obr. *in hora ducentos versus dictabat stans pede in uno* (*Lucilius*) *H* stupňování výrazu *stans* = v malé chvíli (podle staršího výkl. stoje nepevně = veršuje nedbale); **δ)** meton. krok, chůze, běh: *cursus pedum V* běh; *pedum certamen O* běh o závod; *laus pedum O* proslulost v běhu; *pedibus vincere, pedibus utilis O* během, rychlostí; *revocat pedem Tiberinus ab alto* (od moře) *V* běh; **b)** přenes. u věcí, zejm. u nábytku: *mensae erat p. tertius impar O*; *p. pernae H* hnát kýty; **2)** t. t. v lodnictví, ob. pl. *pedes* lana plachetní (u spodních cípů plachty); měla-li loď plouti přímo plným větrem, byly napínány oba dolní cípy: *pede labitur aequo O* ana lana byla stejná, stejně napiata t. j. plnými plach-

tami; synekd. *sive utrumque Iuppiter incidisset in pedem Cat* v plné plachty; při silném větru bylo potřebí lavírovati, t. j. plouti klikatě, k čemuž byl napínán brzy pravý, brzy levý cíp plachty: *una omnes fecere pedem V* napiali jedno lano; **3)** jako míra stopa = 29·6 *cm* = 1/6 kroku (*passus*); přenes. míra: *metiri se suo modulo ac pede H*; synekd. *pedem in Italia video nullum esse, qui C* píď půdy; *pedem* (acc. míry) *non discedere, non egredi C* ani na krok; **4)** t. t. v metrice stopa, takt: *iambus, p. citus H*; *alqd pedibus claudere* (v. t. 2)) *H*; odt. rozměr, míra, rhythmus; verš: *Lesbium* (viz *Lesbos*) *servate pedem H*; *pede ter percusso* (v. t.) *H*; *in alternos cogere verba pedes O* (t. j. v elegická disticha).

pessimē, adv., superl. k *male*, v. t.

pessimus, *a, um* superl. k *malus*, v. t.

Pessinūs, *ūntis, f.* i *m.* [Πεσσινοῦς] město v Galatii, hlavní sídlo kultu bohyně Kybely; adj. **Pessinūntius,** *a, um* pessinuntský, z Pessinuntu.

pessum, adv. [snad m. **pet-tum*, srov. *penna, πίπτω*] vl. k pádu, dolů: *p. ire T* přijíti v záhubu, býti zničen; *p. dare* (psáno též **pessumdō**) vrhnouti v záhubu, zahubiti, zničiti, zkaziti: *quod multos bonos p. dedit T*; *sin ad inertiam p. datus est S* zahálkou vrhne se do zkázy.

pestifer, *fera, ferum* [*pestis* a *fero*] **a)** nakažlivý, morový, otravný: *odor corporum p. L*; **b)** metaf. zkázonosný, zhoubný, záhubný; zlořečený, prokletý: *civis p. C.*

pestiferē, adv. [*pestifer*] zhoubně, se zkázou.

pestilēns, *entis* [*pestis*] **a)** morový, otravný, nezdravý (*alci* někomu, pro někoho): *annus p. erat urbi agrisque L* mor padl na město i venkov; **b)** metaf. zhoubný, záhubný, osudný: *p. munus L.*

pestilentia, *ae, f.* [*pestilens*] **a)** nezdravost, nezdravý vzduch: *autumni p. Cs* nezdravé počasí podzimní; meton. nezdravá krajina; **b)** nakažlivá nemoc, nákaza, mor, morová rána, epidemie: *Massilienses gravi pestilentia conflictati Cs*; — básn. přenes. *orationem plenam veneni et pestilentiae Cat.*

pestis, *is, f.* **a)** neklass. nakažlivá nemoc, nákaza, mor, morová rána, epidemie: *matres finem pesti exposcunt L*; *pecudum pestes V*; **b)** ob. zkáza, zhouba, záhuba, neštěstí, zlo: *reliquas illius anni pestes recordamini C* těžké rány; meton. o osobách a zvířatech přišera, (zlá) ohava, netvor, zlý duch, ‚(morová) hlíza', ‚vřed': *quod (urbs) tantam pestem evomuerit C*; *ab illa furia ac peste patriae C.*

petasātus, *a, um* [*petasus* = *πέτασος* široký klobouk řecký, jehož užívali zejména na cestách] s kloboukem na hlavě = vypravený na cestu *C.*

Petēlia, *ae, f.* město na vých. pobřeží Bruttia, nyn. Strongoli; adj. **Petēlinus,** *a, um* petelijský.

petessō, *ere, —, —* [intens. od *peto*] **a)** zasahovati: *Iuppiter mente caelum terrasque petessit* básn. *C* proniká; **b)** dožadovati se něčeho, toužiti po něčem: *laudem p. C.*

Petīlius n. **Petillius,** jméno římského rodu; zejm. **1)** *Q. Petilius Spurinus*, praetor urbanus r. 181 př. Kr., padl jako konsul r. 176 v boji proti Ligurům *L*; **2)** *Petillius* zvaný *Capitolinus* odtud, že mu byl od Augusta svěřen dozor při obnově chrámu Kapitolského; byl při tom obžalován z pronevěry, ale přičiněním Augustovým osvobozen *H*; **3)** *Q. Petilius Cerealis*, vojevůdce a podporovatel Vespasianův, velitel proti Batavům (jež vedl *Claudius Civilis*), místodržitel v Britannii, kde † r. 72 po Kr. *T.*

petītiō, *ōnis, f.* [*peto*] **1)** útok, výpad, rána (při šermu): obr. *novi omnes hominis petitiones C*; *tuas petitiones effugi C*; **2)** žádání, požadování, žádost **a)** zř. *p. indutiarum L*; **b)** spec. *α)* žádání, ucházení o úřad: *consulatūs p. C*; *β)* požadování dluhu, vymáhání, požadavek, pohledávka: *cuius p. sit C* kdo má ...; *omissas petitiones resumerent T*; *γ)* soudn. žaloba: *integram petitionem relinquere C.*

petītor, *ōris, m.* [*peto*] vl. žadatel; spec. **a)** uchazeč o úřad, žadatel (kandidát): *p. consulatūs C*; **b)** věřitel: *p. rursus cum peteret* (sc. *pecuniam*) *C*; **c)** žalobce (v soukromé při).

petīturiō, *īre* [desider. k *peto*] chtíti n. míti chut ucházeti se (o úřad) *C.*

petō, *ere, īvī* (*iī*), *ītum* (*petiīt O*; básn. synkop. *petī, petīstī, petīt* atd., *petīsse, petīssem* atd. = *petiī, petiistī, pe-*

tiit atd., *petiisse, petiissem* atd.) [srov. *penna*, řec. *πέτομαι*] (vl. letěti) směřovati (*alqd* k něčemu) I pohybem 1) s acc. vnějš. a) jíti, ubírati se, brátí se, blížiti se; spěti, spěchati, hnáti se, utíkati; vojen. táhnouti; jeti, plouti, plaviti se; letěti, vznášeti se; padati, chýliti se; chtíti někam, tíhnouti (*alqd* na ot. kam?): *Alpes p. L* zaměřovati k A.; *fugere Othonianī, Bedriacum petentes T* směrem k B.; *montes p. Cs* prchati na hory; *petere alqd cursū* běžeti, *fugā* prchati k něčemu; *oves petunt rupes O* lezou na ...; *quem* (sc. *Luciferum*) *p. terras vidit O* klesati k zemi = zapadati; básn. *mons petit astra O* strmí k hvězdám; — přenes. *intellego illum supra, quam ego sum, p. S* že jeho cíl jest výše, než jsem já; b) sahati, mířiti, chápati se: *corpus petens amplectitur auras O*; *Ilionea petit dextrā V* Ilioneovi podává pravici; *caput petitur O* na hlavu se míří; *praedae petit umbram O* pronásleduje; *colla p. O* brátí kolem krku, vinouti se kolem ..; c) dorážeti, hnáti se na někoho: házeti, bíti, tlouci, udeřiti do něčeho: *p. alqm ferro*; *petendo volucres O* střílením; *pete cedentem* (prolept.) *aëra disco H* rozrážej diskem vzduch; d) přenes. praegn. *p. alqm* hnáti se na někoho, dorážeti, napadati, útočiti, stíhati, pronásledovati, zachvacovati; hroziti: *bello p. alqm* napadnouti n. hroziti válkou; *p. Saguntinos L* udeřiti na ...; *fame se peti L* že hladem se naň útočí = že má býti vyhladověn; *Troianos haec monstra petunt V* týkají se = hrozí; *auctor concilii, quem maxime peteret L* na kterého má nejvíce namířeno, spadeno; 2) s acc. vnitř. *p. viam, iter* vydati se na cestu; *fugam p.* dáti se na útěk, prchati; *Horatius secundam pugnam petebat L* spěchal do boje s druhým (odpůrcem); básn. obr. *quacumque viam virtute petivit V* vl. kudykoli se dal cestou = očkoli se pokusil ve své statečnosti; II snahou a za účelem dosažení 1) shledávati, hledati; přinášeti, snášeti, nabírati, brátí, čerpati odněkud, choditi, jíti pro něco; získávati, nabývati (*alqd ex rē* něčeho v něčem) a) *pabulum p. Cs*; *aquam ea sacris* (dat. úč.) *petitum ierat L* šla pro vodu k oběti; *volucres e diversis terris petiverat T* objednal si; b) *exemplum p. ab alqo* n. *ex rē* jíti pro příklad k ..., brátí (si) příklad z ...; *ex hostium ducibus victoriam p. L* hledati vítězství v boji s ...; *clementiae titulus e viro claro petebatur T* muž ... měl mu získati; *Aeneas omnem prospectum late pelago* (abl.) *petit V* shledává výhled = moře široko vůkol obzírá; *unde petitum hoc in me iacis H* odkud máš tyto věci, jež mi metáš v tvář; *fugā salutem p.* hledati v útěku spásy; *tibi* (= *a te*) *fama petatur inter mortales O* vyhledávej si ...; c) spec. vyhledávati odpovědi = dotazovati se, tázati se; dovídati se: *quae petit, ille refert O*; *unde petam causas sacrorum O*; 2) hledati, žádati si, státi o něco, toužiti, bažiti, dychtiti, přáti si (*alqd, ut* n. *ne*, zř. pouhý konj., básn. též inf.) a) *paene minus nullo Smyrna petenda loco O* více žádoucí téměř nad každé jiné místo; *petitus* vyžádaný, vytoužený; *fugienda* (v. t. ke konci) *petendis immiscere H*; *petimus bene vivere H*; — subst. *quantum dimissa* (v. t. ke konci) *petitis praestent H*; *potiere petitis O* čeho žádáš; b) *p. alqd ab alqo*, řídčeji *ex alqo* žádati něčeho od někoho, na někom, někoho za něco, o něco, *alci* pro někoho, vyžadovati, požadovati; prositi: *pacem p. ab alqo*; *fidem p. de alcis vita Cs* žádati záruky za život; *fidem alcis p. T* hledati ochrany u někoho; *bona petita in fiscum* (v. t.) *T*; *principes de suis privatim rebus ab eo* (*Caesare*) *p. coeperunt Cs* přednášeti žádosti ve svých soukromých věcech; c) ucházeti se: *regnum p. L*; spec. α) s acc. osoby *quis te laudatve petitve O* kdo o tebe stojí; *fingebant petitum ab eo Corbulonem T* že si hleděl nakloniti, přemlouval; zejm. *p. alqam* ucházeti se o někoho, o něčí ruku; subst. *petentes O* nápadníci; *ut saepius peteret viros quam peteretur S* vyhledávala; β) ucházeti se o úřad: *quaesturam p. T*; abs. *aliud tempus est petendi, aliud persequendi C*; *Germanico* (pro ...) *proconsulare imperium petivit T*; d) vyžadovati, vymáhati, hlásiti se o něco; *praemium p. T*; *poenas alcis rei ab alqo p. S* vl. vymáhati pokuty za něco = mstíti něčeho na někom; — spec. vymáhati soudně zejm. peníze, pohledávati: *amplius eo nomine neminem petiturum C*; *ille, unde* (= *a quo*) *petebatur C* dlužník;

odt. vůb. žalovati někoho o něco: *is, qui petit* = žalobce.

petorritum, *ī, n.* [slovo původu gallského jako věc sama] vl. čtyřkolka, povoz, vozík, (otevřený) kočár.

1. petra, *ae, f.* [*πέτρα*] balvan, skála.

2. Petra, *ae, f.* [*Πέτρα*, viz předch.] I jméno několika měst; zejm. 1) pobřežní město v Illyrii, již. od Dyrrhachia *Cs*; 2) město v Pierii na sev.-záp. svahu Olympu *L*; 3) thrácké město v území Maidův *L*; 4) město na Sicilii, jihových. od Himery; 5) město v Sogdianě na řece Oxu *Cu*; II jméno rodiny stavu jezdeckého *T.* Adj. **Petrīnus,** *a, um* petersky; subst. **Petrīnī,** *ōrum, m.* Petřané, obyvatelé Petry (4)) *C*; **Petrīnum,** *ī, n.* místo (a statek) blíže Sinuessy *C H*; **Petriānus,** *a, um* (od II *Petra*) Petrův: *ala Petriana T* (pojmenovaná dle svého zakladatele T. Pomponia Petry).

Petrēius, jméno plebejského rodu římského; zejm. *M. Petreius* porazil jako legát (konsula Antonia) Katilinu u Pistorie r. 62 př. Kr., později byl věrným přívržencem strany Pompejovy až do své smrti po bitvě u Thapsu *Cs S.*

Petriānus, Petrīnus atd. viz *Petra.*

Petrocorii, *ōrum, m.* národ v Gallii na pravém břehu Garumny s hlav. městem Vesunna (nyn. Périgueux).

Petrōnius, jméno plebejského rodu římského, jehož někteří členové vynikli za doby císařské; zejm. *T.* (?) *Petronius* (zvaný pozd. *Arbiter* sc. *elegantiarum*), místodržitel v Bithynii, důvěrník Neronův, muž vkusu a satiry; zemřel dobrovolnou smrtí r. 66 po Kr.

petulāns, *antis* [srov. *peto*] dorážlivý, dotěrný, drzý, smělý, svévolný, opovážlivý; rozpustilý, nevázaný.

petulanter, adv. [*petulans*] dotěrně, drze, směle, svévolně, opovážlivě; rozpustile, nevázaně.

petulantia, *ae, f.* [*petulans*] drzost, smělost, svévole, opovážlivost; rozpustilost, nevázanost.

petulcus, *a, um* [srov. *petulans, peto*] vl. dorážlivý, útočný: *haedi petulci V* trkaví.

Peucestēs, *ae, m.* [*Πευκέστης*] vojevůdce Alexandra Velikého, jemuž zachránil v Indii život; později místodržitel v Persidě *Cu.*

Peucetiī, *ōrum, m.* obyvatelé v již. Apulii s městem *Barium*; adj. **Peucetius,** *a, um* peucetský, básn. význ. apulský: *Peucetios sinus O.*

Phacium, *iī, n.* [*Φάκιον*] město ve střední Thessalii *L.*

Phaeāx, *ācis, m.* [*Φαίαξ*] Faiak; u Homera jsou Faiakové obyvatelé ostrova Scherie, žijící v blahobytu; odt. přísl. *pinguis Phaeaxque reverti H*; adj. **Phacācius** n. **Phaeācus,** *a, um* faiacký; subst. **Phacācia,** *ae, f.* země Faiaků; **Phaeācis,** *idis* (acc. *ida*), *f.* [*Φαιαχίς*] Faiakis, báseň o Faiacích a o pobytu Odysseově mezi nimi, již složil *Tuticanus O.*

Phaedōn, *ōnis, m.* [*Φαίδων*] Faidon z Elidy, žák Sokratův, bývalý otrok; po něm pojmenoval Platon svůj dialog o nesmrtelnosti duše.

Phaedra, *ae, f.* [*Φαίδρα*] dcera kretského krále Minoa, sestra Ariadnina, choť Theseova, pověstná nešťastnou láskou k svému nevlastnímu synu Hippolytovi.

Phaedrus, *ī, m.* [*Φαῖδρος*] vlastní jméno mužské; zejm. 1) žák Sokratův, osoba Platonových dialogů zv. Faidros a Symposion; 2) epikurský filosof v Athenách, učitel a přítel Ciceronův.

Phaeneas, *ae, m.* [*Φαινέας*] náčelník Aitolův v boji proti Římanům *L*

Phaestus, *ī, f.* [*Φαιστός*] n. též **Phaestum,** *ī, n.* 1) město na již. pobřeží Krety; odt. adj. **Phaestius,** *a, um* faistský, náležející k Faistu; subst. řec. **Phaestias,** *adis, f.* Faistanka, žena z Faistu *O*; 2) město v thessalské krajině zv. Thessaliotis *L.*

Phaëthōn, *ontis* (acc. *em* n. *a*), *m.* [*Φαέθων* = zářící] 1) epitheton boha slunce Helia; subst. = Helios: *Phaethontis equi V*; 2) syn Klymenin a Heliův, pověstný svou nešťastnou jízdou na slunečním voze, při které zapálil zemi a sám byl bleskem Diovým usmrcen; jeho sestry (**Phaëthontiadēs,** *um, f.* sestry Faethontovy = *Heliades*) proň plakaly, až se změnily v olše (n. topole); jejich slzy se proměnily v jantar; adj. **Phaëthontēus,** *a, um* (*f.* též **Phaëthontis,** *idis*) Faethontský: *post Phaethonteos ignēs O* po ohni, jímž zhynul Faethon; *in volucrem Phaethontida O* t. j. v labuť, v niž byl proměněn Kyknos, truchle příliš pro smrt svého přítele Faethonta.

Phaëthūsa, *ae, f.* [*Φαέθουσα*, srov. *Φαέθων*] sestra Faethontova.

Phalacrus, *ī, m.* [vl. Holohlavý = *Calvus*] jméno občana z Centurip na Sicilii *C.*

phalanga, *ae, f.* [*φάλαγξ*] válec.

phalangītēs, *ae, m.* [*φαλαγγίτης*] těžkooděnec falangy.

Phalanna, *ae, f.* [*Φάλαννα*] město v thessalské Perrhaibii sev. od Peneia *L*; adj. **Phalannaeus**, *a, um* [*Φαλανναῖος*] falanský: *Ph. ager L.*

Phalanthus (n. **Phalantus**), *ī, m.* [*Φάλανθος*] Sparťan, vůdce Partheniů, kteří založili Tarent: *regnata rura Phalantho H.*

phalanx, *angis, f.* [*φάλαγξ*] falanx, (bitevní) šik pěchoty, bitevní řada, voj **1)** vůb.; **2) a)** střední šik hoplitů, tvořící jádro bitevní čáry u Athéňanů a Sparťanů; **b)** makedonský šik podoby obdélníkové *N.*

Phalara, *ōrum, n.* [*Φάλαρα*] přístav thessalského města Lamie v Malijském zálivu *L.*

phalārica viz *falarica.*

Phalaris, *idis* (acc. *im*), *m.* [*Φάλαρις*] tyrann v Agrigentu na Sicilii v pol. 6. st. př. Kr., pověstný svou ukrutností (viz *Perillus*).

Phalasarna, *ae, f.* [*Φαλάσαρνα*] město na záp. pobřeží Krety; adj. **Phalasarnēus**, *a, um* z Falasarny *L.*

phalerae, *ārum, f.* [*τὰ φάλαρα*] falery t. j. kovové ozdoby, medaillony; spec. vyznamenání, čestné odznaky, jež byly udělovány vojákům za statečnost; muži je nosili na prsou, koňům byly zavěšovány na čelo, na řemen nákrční nebo náprsní.

phalerātus, *a, um* [*phalerae*] ozdobený falerami, t. j. kovovými ozdobami, medaillony.

Phalērum, *ī, n.* [*Φάληρον*] nejstarší přístav athenský; adj. **Phalēricus** (*portus*), též subst. Falerský přístav; **Phalēreus**, *eī, m.* [*Φαληρεύς*] Faleřan, z Faleru, sp. význ. *Demetrius* (v. t.) *Ph.*

Phalōria, *ae, f.* [*Φαλωρία*] město v sev. Thessalii *L.*

Phanae, *ārum, f.* [*Φαναί*] mys v již. cípu ostr. Chiu; adj. **Phanaeus**, *a, um*: *rex Ph. V* král z Fanských hor (t. j. vzácné víno chijské).

Phanota, *ae* (n. *ēs*), *f.* [*Φανότη*] tvrz v Epeiru *L.*

Phanotea, *ae, f.* [*Φανοτεύς*] město ve Fokidě nedaleko hranic boiotských.

phantasma, *matis, n.* [*φάντασμα*] vl. zjev; přízrak, strašidlo *Plin.*

Phantasos, *ī, m.* [*Φάντασος*, srov. *φαντασία*] syn Spánku, jenž bere na sebe podobu různých věcí neživých a zjevuje se lidem, bratr Morfeův a Ikelův *O.*

Phāōn, *ōnis, m.* [*Φάων*] jinoch na Lesbu, dle pověsti chladný miláček Sapfin.

pharetra, *ae, f.* [*φαρέτρα*] toul, toulec.

pharetrātus, *a, um* [*pharetra*] opatřený toulcem, s toulcem: *ph. puer O* t. j. *Cupido.*

Pharius viz *Pharus.*

pharmacopōla, *ae, m.* [*φαρμακοπώλης*] prodavač léků, mastičkář.

Pharnabazus, *ī, m.* [*Φαρνάβαζος*] syn Farnakův, perský satrapa v sev. záp. Malé Asii, přítel Sparťanů za peloponneské války.

Pharnacēs, *is, m.* [*Φαρνάκης*] jméno několika králů pontských; zejm. syn Mithridatův, poražen od Caesara u Zely r. 47 (pověstné Caesarovo *veni, vidi, vici*).

Pharsālus, *ī, f.* [*Φάρσαλος*] město v již. Thessalii, památné vítězstvím Caesarovým nad Pompejem r. 48 př. Kr.; adj. **Pharsālicus** i **Pharsālius**, *a, um* farsalský, u Farsalu; subst. **Pharsălia**, *ae, f.* kraj Farsalský, Farsalie.

Pharus n. **Pharos**, *ī* (acc. *on* n. *um*), *f.* [*Φάρος*] ostrůvek u Alexandrie s majákem téhož jména, zřízeným od Ptolomaja Filadelfa; adj. **Pharius**, *a, um* farský, básn. význ. alexandrijský n. vůb. egyptský: *Pharia iuvenca O* t. j. Io, jež našla konečně v Egyptě klid a stotožněna s Isidou byla ctěna jako bohyně; meton. význ. související s kultem Isidiným, Isidin: *Pharia manus O*; *turba Pharia Tib.*

Phasēlis, *idis, f.* [*Φασηλίς*] dorské přímořské město v Lykii; odt. **Phasēlītae**, (*ārum*) *um, m.* Faseliťané, obyvatelé Faselidy.

phasēlus (n. **phasēlos**; též psáno **phasellus**), *ī* (acc. *on H*), *m.* n. *f.* (metaf. ob *m.*) [*φάσηλος*] **1)** vl. fazole, bob *V*; **2)** metaf. (pro podobu s luskem) (dlouhý) člun,

(lehká) loďka (jakých užívali jednotlivci i k delším plavbám) *Cat. H.*

Phāsis, *idis* i *idos* (acc. ob. *im* n. *in*) **1)** *m.* [*Φᾶσις*] řeka v Kolchidě, vtékající do Černého moře; **2)** *f.* (acc. *ida*) = **Phāsias,** *adis* fasidská, básn. význ. kolšská; subst. Fasiďanka = Kolšanka t. j. Medeia *O*; – adj. **Phāsiacus** n. **Phāsiānus,** *a, um* fasidský; subst. *phasiānus, ī, m.* (sc. *gallus*) bažant.

Phēgeus, *eī, m.* [*Φηγεύς*] vlastní jméno mužské; zejm. král v Psofidě v Arkadii, otec Arsinoe čili Alfesiboie, již dal za manželku Alkmaionovi; Alkmaiona dal později usmrtiti, když se dověděl o jeho nevěrnosti k manželce; adj. **Phēgēius,** *a, um* Fegeův.

Phēgia, *ae, f.* [*Φηγία* n. *Φήγεια*] město v Arkadii, zvané později Psofis; adj. **Phēgiacus,** *a, um* fegijský: *cum Phegiaco Erymantho O* (E. teče mimo Fegii).

Phēnē viz *Periphas.*

Pheneus, *ī* (acc. *on O*), *f.* [*Φένεος*] město v sev. vých. Arkadii, nedaleko něhož byl potok s otravnou vodou *O*; odt. **Pheneātae,** *ārum, m.* [*Φενεᾶται*] Feneané, obyvatelé Fenea.

Pherae, *ārum, f.* [*Φεραί*] jméno několika měst; zejm. **1)** město v Messenii u zálivu Messenského *N*; **2)** město v Thessalii záp. od svého přístavu Pagas, dle pověsti sídlo Admetovo, ve 4. st. př. Kr. sídlo mocných samovládců, z nichž vynikl zejm. Alexandros Ferský; adj. **Pheraeus,** *a, um* ferský: synekd. *gens Pheraea O* t. j. rod (krutých) tyrannů; subst. **Pheraeī,** *ōrum, m.* Feřané, obyvatelé Fer.

Phereclus, *ī, m.* [*Φέρεκλος*] stavitel lodi Paridovy, na níž byla unesena Helena; adj. **Phereclēus,** *a, um* Ferekluv.

Pherecȳdēs, *is, m.* [*Φερεκύδης*] **1)** F. z ostrova Syru, filosof, učitel Pythagorův, žil v pol. 6. stol. př. Kr.; adj. **Pherecȳdēus,** *a, um* Ferekydův: *Pherecydeum illud C*; **2)** Ferekydes z ostrova Leru, řecký logograf v pol. 5. st. př. Kr.

Pherēs, *ētis, m.* [*Φέρης*] vlastní jméno mužské; zejm. eponymos města Fer v Thessalii, dle báje otec Admetův; odt. patronym. **Pherētiadēs,** *ae, m.* Feretovec = Admetos.

Phīdiās, *ae, m.* [*Φειδίας*] **1)** geniální sochař athenský za doby Perikleovy, jenž řídil veškeru uměleckou výzdobu na athenské Akropoli a vytvořil kromě jiných děl slavné sochy Atheny zv. Promachos a Dia Olympijského; adj. **Phīdiacus,** *a, um* Feidiův; **2)** athenský státník za doby Sullovy *N.*

Phila, *ae, f.* [*Φίλη*] město v Pierii sev. vých. od ústí Peneia *L.*

Philadelphīa, *ae, f.* [*Φιλαδέλφεια*] jméno několika měst; zejm. město ve vých. Lydii na úpatí Tmolu; odt. **Philadelphēnī,** *ōrum, m.* Filadelfané, obyvatelé Filadelfie.

Philadelphus, *ī, m.* [*Φιλάδελφος* t. j. milující svého bratra n. sestru] příjmení; zejm. **1)** *Ptolomaeus* (II.) *Philadelphus,* král egyptský (285—247 př. Kr.); **2)** *C. Annius Cimber,* římský řečník, přívrženec Antoniův; zavraždil svého bratra a proto jej *C* jmenuje ironicky Ph.

Philaenī, *ōrum, m.* [*Φίλαινοι*] dva bratří z Karthaginy, kteří se ve sporu s posly z Kyreny o hranice dali dobrovolně pohřbíti, poněvadž na tom záviselo, aby jejich vlast nabyla většího rozsahu; na jejich hrobě zasvětili jim Karthaginané oltáře, zvané *Philaenon* (řec. gen. pl.) *arae S* (na břehu u Velké Syrty).

Philammōn, *ōnis, m.* [*Φιλάμμων*] syn Apollonův, pěvec *O.*

Philēmōn, *onis, m.* [*Φιλήμων*] vlastní jméno mužské; zejm. fryžský stařec, manžel Baucidin *O.*

Philētās, *ae, m.* [*Φιλήτας*] učenec a elegický básník z Kou za doby Alexandra Vel. a Ptolemaja I., učitel Ptolemaja II., vzor Propertiův; adj. **Philētaeus,** *a, um* Filetův.

Philippī, *ōrum, m.* [*Φίλιπποι*] město v Makedonii na svahu pohoří pangajského, sev. vých. od Amfipole; pojmenováno dle Filippa Makedonského (dříve Krenides); památné bitvou r. 42 př. Kr. (porážka Bruta a Kassia); adj. **Philippēus** n. **Philippīus,** *a, um* n. **Philippēnsis,** *e* filippský, u Filipp.

Philippopolis, *is, f.* [*Φιλιππόπολις*] město v Thrakii na pravém břehu horního Hebru, založené od Filippa Makedonského; za doby řím. hlav. město Thrakie, nyn. Plovdiv (v Bulharsku).

Philippus, *ī, m.* [*Φίλιππος*] vlastní jméno mužské; **1)** jméno několika králů makedonských, zejm. **a)** F. II., syn Amyntův, otec Alexandra Vel., vládl 359 až 336 př. Kr.; meton. pl. *Philippi* zlaté mince s obrazem krále Filippa, filippské zlaťáky *H*; **b)** F. V., vládl 220—179 př. Kr., poražen od Římanů u Kynoskefal r. 197; — adj. **Philippēus** n. **Philippicus,** *a, um* Filippův, filippský: (*orationes*) *Philippicae C* řeči (Demosthenovy) proti Filippovi, Filippiky; přenes. podle nich jmenuje i Cicero své řeči proti M. Antoniovi: *te video delectari Philippicis nostris C*; **2)** jméno rodiny v rodě Marciů (v. t.).

Philistus, *ī, m.* [*Φίλιστος*] řecký dějepisec v Syrakusách za vlády Dionysiův, spisovatel dějin sicilských.

philitia, *ōrum, m.* [*φιλίτια* = přátelské hody] společné obědy Sparťanů *C.*

Phillyridēs viz *Philyra.*

Philō, *ōnis, m.* [*Φίλων*] vlastní jméno mužské; zejm. **1)** slavný stavitel kolem r. 300 př. Kr.; **2)** Filon z Larissy, filosof, hlava školy akademické, učitel Ciceronův; **3)** římské přijmení v rodě Veturiův (v. t.).

Philoclēs, *is, m.* [*Φιλοκλῆς*] vlastní jméno mužské; zejm. **1)** athenský vojevůdce, jenž zavinil porážku u Aigospotamů; **2)** důstojník Filippa V. *L.*

Philoctētēs n. **Philoctēta,** *ae* (voc. *ē O*) [*Φιλοκτήτης*] syn Poiantův, znamenitý střelec, majitel luku Herakleova; účastnil se s Řeky výpravy trojské, ale na cestě byv uštknut od zmije, byl zanechán na Lemnu a teprve v desátém roce války z nařízení věštby byl dovezen k Troji, vyléčen a zastřelil Parida; — meton. tragedie Filoktetes (Sofokleova, Euripidova a Acciova); adj. **Philoctētēus,** *a, um* Filoktetův.

Philodēmus, *ī, m.* [*Φιλόδημος*] vlastní jméno mužské; zejm. F. z Gadar, epikurský filosof a básník v Římě za doby Ciceronovy *C H.*

Philolāus, *ī, m.* [*Φιλόλαος*] filosof školy pythagorské v 2. pol. 5. stol. př. Kr., jenž první sepsal učení Pythagorovo.

philologia, *ae, f.* [*φιλολογία*] vl. láska k vědám; učenost (zejm. po stránce věcné proti formální učenosti grammatiků) *C.*

philologus, *a, um* [*φιλόλογος*] vl. milovný věd; učený (zejm. po stránce věcné; srov. *grammaticus*); subst. učenec *C.*

Philomēla, *ae, f.* [*Φιλομήλη*] dcera athenského krále Pandiona; Tereus, manžel její sestry Prokny, učinil jí násilí a pak jí vyřízl jazyk; obě sestry, dorozuměvše se, zabily z pomsty syna Tereova Itya a předložily otci k jídlu; když je Tereus pronásledoval, proměnila se Filomela v slavíka, Prokne ve vlašťovku (dle jiného vypravování naopak) a Tereus v dudka; — odt. meton. význ. slavík *V.*

Philomēlium, *ī, n.* [*Φιλομήλιον*] město v jihových. Frygii; odt. **Philomēlīēnsēs,** *ium, m.* Filomelané, obyvatelé Filomelia.

Philopoemēn, *enis, m.* [*Φιλοποίμην*] znamenitý vojevůdce a státník achajského spolku, rodem z Megalopole (253—183 př. Kr.), ‚poslední Řek'.

philosophia, *ae, f.* [*φιλοσοφία*] vl. láska k moudrosti; filosofie (nejširš. sm. i s vědami odbornými), studium filosofie; moudrost **a)** abstr. *philosophiae disciplinae C* filosofické školy (gen. *philosophiae* n. spojení *de philosophia* lze často přeložiti adj. filosofický); **b)** konkr. **α)** filosofická věta, filosofický předmět n. problem, filosofická nauka; **β)** filosofická škola n. soustava, filosofický systém (zejm. pl.).

philosophor, *ārī, ātus sum* zabývati se filosofií, filosofovati, (filosoficky) badati: *genus philosophandi C* filosofická soustava.

philosophus, *a, um* [*φιλόσοφος*] filosofický; subst. filosof.

Philōtās, *ae, m.* [*Φιλώτας*] vlastní jméno mužské; zejm. syn Parmenionův, velitel jízdy ve vojsku Alexandra Velkého.

Philotīmus, *ī, m.* [*Φιλότιμος*] Ciceronův propuštěnec, jenž řídil v době Ciceronova vyhnanství správu jeho majetku pod dozorem Attikovým.

philtrum, *ī, n.* [*φίλτρον* od *φίλος*] nápoj lásky (srov. u nás laskavec) *O.*

Philus, *ī, m.* [*Φίλος*] jméno rodiny v rodě Furiův (v. t.).

1. philyra, *ae, f.* [*φιλύρα* lípa] vl. lípa; lípové lýčí (jehož užívali k vázání).

2. Philyra, *ae, f.* [*Φιλύρα*, viz předcház.] nymfa, dcera Okeanova, s níž měl Kronos syna Chirona; později byla dle

báje proměněna v lípu; odt. **Philyrēius,** *a, um* Filyřin n. Filyřina syna t. j. Chirona: *Ph. heros O* hrdinný syn Filyřin; *Philyrēia tecta O*; patronym. **Phillyridēs,** *ae, m.* (1. slabika v thesi *O*) syn Filyřin.

phīmus, *ī, m.* [φιμός] nádoba, v níž se při hře míchalo kostkami, vrhovka, cába *H.*

Phīneus, *eī* i *eos* (acc. *ea,* voc. *eu O*), *m.* [Φινεύς] 1) myth. král v Salmydessu u Černého moře, jenž dal z návodu své druhé ženy děti z prvního manželství oslepiti a za živa zakopati; za trest týrán Harpyjemi, jichž ho zbavili Boreovci Kalais a Zetes při výpravě Argonautů; adj. **Phīnēius** i **Phīnēus,** *a, um* Fineův; 2) bratr Kefeův, dřívější ženich Andromedin, jejž Perseus Medusinou hlavou proměnil v kámen.

Phintia, *ae, f.* město na Sicilii *C.*

Phintiās, *ae, m.* [Φιντίας] pythagorovec v Syrakusách za doby Dionysiů, známý svým přátelstvím s Damonem.

Phlegethōn, *ontis, m.* [φλεγέθων = hořící] ‚Ohnivá' řeka v podsvětí (= Pyriflegethon); odt. **Phlegethontis,** *idis* flegethontský, Flegethontu: *Ph. lympha O.*

Phlegra, *ae, f.* [Φλέγρα t. j. spáleniště] staré jméno poloostrova Pallene na Chalkidice, dle báje dějiště boje s Giganty; adj. **Phlegraeus,** *a, um* [Φλεγραῖος] flegrajský: *Phlegraeos Iovis Enceladique tumultus Pr* (= Gigantomachii); *Phlegraei campi O.*

Phlegyās, *ae, m.* [Φλεγύας] myth. vládce v Panopeu ve Fokidě; zapáliv ze msty Apollonovi chrám v Delfech, byl potrestán v podsvětí podobně jako Tantalos *V.*

Phlīūs, *ūntis* (acc. *a L*), *f.* [Φλιοῦς] samostatné město v sev. Peloponnesu, jihozáp. od Korinthu; adj. **Phlīāsius,** *a, um* [Φλιάσιος] fliuntský, ve Fliuntě; subst. **Phlīāsiī,** *ōrum, m.* Fliuntané.

Phobētōr, *oris, m.* [φοβήτωρ = strašící] syn boha Spánku, bůh strašných snů (= Íkelos) *O.*

phōca, *ae* n. **phōcē,** *ēs, f.* [φώκη] tuleň.

Phōcaea, *ae, f.* [Φώκαια] přímořské město ionské v Malé Asii; adj. **Phōcaïcus,** *a, um* [Φωκαϊκός] fokajský, z Fokaie (viz i *Phōcis*); subst. **Phōcaeēnsēs,** *ium,* básn. též **Phōcaeī,** *ōrum, m.* Fokajané, obyvatelé Fokaie.

Phōciōn, *ōnis, m.* [Φωκίων] athenský vojevůdce a státník, vrstevník a odpůrce Demosthenův, popraven r. 318 př. Kr.

Phōcis, *idis* n. *idos, f.* [Φωκίς] krajina ve středním Řecku s městem Delfami; adj. **Phōcēus** n. **Phōcaicus,** *a, um* focký, ve Fokidě n. z Fokidy: (*iuvenis* n. *comes*) *Phoceus O* (též subst.) = Pylades, syn fockého krále Strofia; subst. **Phōcēnsēs,** *ium* a **Phōcīī,** *ōrum* (sg. též básn. **Phōceus,** *eī* a *eos,* voc. *eu*) Fočané.

Phōcus, *ī, m.* [Φῶκος] syn aiginského krále Aiaka, bratr Telamonův a Peleův, od nichž byl usmrcen.

Phoebē, *ēs, f.* [Φοίβη, srov. *Phoebus*] 1) sestra Foibova = *Diana,* bohyně měsíce; meton. (měsíční) noc: *tertia Ph. O*; 2) vůb. vlastní jméno ženské; zejm. dcera messenského vládce Leukippa (v. t.) *O Pr.*

Phoebidās, *ae, m.* [Φοιβίδας] spartský vojevůdce, jenž dobyl r. 383 př. Kr. thebského hradu Kadmcie.

Phoebigena, *ae, m.* [*Phoebus* a *gigno*] syn Foibův = *Aesculapius V.*

Phoebus, *ī, m.* [Φοῖβος dle ob. výkladu = světlý, jasný] příjmení Apollonovo zvl. jako boha slunce; meton. zejm. α) slunce: *repercusso Phoebo O* odrazem slunce, paprsků slunečních; *litora sub utroque iacentia Phoebo O* t. j. pod východním i západním sluncem, na východě i na západě; β) Foibův chrám: *candentis limine Phoebi V*; *Ph. domesticus* (v. t.) *O*; adj. **Phoebēius** a **Phoebēus,** *a, um* [Φοιβήιος, Φοιβεῖος] Foibův, meton. vyzn. sluneční, lékařský: *Ph. iuvenis O* = *Aesculapius* jako syn Apollonův; *Ph. anguis* (v. t.) *O*; *Phoebea arte O* t. j. lékařským uměním; *Phoebea lampas V*; *Ph. ales O* havran (jako pták věštný); *Phoebea virgo O* = *Daphne,* meton. vavřín; – subst. **Phoebas,** *adis, f.* [Φοιβάς] kněžka Apollonova, věštkyně *O Pr*; **Phoebēum,** *ī, n.* chrám Foibův *L.*

Phoenīcē, *ēs* n. **Phoenīca,** *ae, f.* [Φοινίκη] 1) Foinikie, část Syrie sev. od Palestiny, přímoří od pohoří Karmelského na sever až po záliv Isský (města Sidon a Tyros); adj. **Phoenīcius,** *a, um* (*f.* též **Phoenissa**) foinický: *exsul Phoenissa O* = Anna, sestra Didonina; subst. **Phoenīx,** *īcis, m.* (viz i zvl. heslo)

a ob. pl. **Phoenīcēs,** *um* (acc. *as OT*) Foinikové, Foiničané, národ proslulý zejm. plavbou, stavbou lodí a obchodem; jejich osadou bylo město Karthago; **Phoenissa,** *ae, f.* Foiničanka; spec. = *Dido V*; pl. *Phoenissae,* Foiničanky, titul tragedie Euripidovy *C*; **2)** město v Epeiru, hlavní město Chaonie, nyn. Finiki *L.*

Phoenīcūs, *ūntis* (acc. *a*), *f.* [*Φοινικοῦς*] jméno několika přístavních měst **1)** v maloasijské Ionii u Erythr *L*; **2)** v Lykii u Patar *L.*

Phoenissa viz *Phoenice.*

1. phoenīx, *īcis, m.* [*φοίνιξ*] fénix, ohniváč (báječný pták egyptský, jenž se vždy po 500letém žití ve svém hnízdě spálil, ale z popelu vzlétl znovu omlazen).

2. Phoenīx, *īcis, m.* [*Φοίνιξ*] **1)** syn Amyntorův, učitel Achilleův a průvodce jeho před Troju; **2)** Foiničan (viz *Phoenice*).

Pholoē, *ēs, f.* [*Φολόη*] **1)** pohoří na záp. hranici Arkadie; **2)** dívčí jméno *Tib H.*

Pholus, *ī, m.* [*Φόλος*] jméno Kentaura *VO.*

phōnascus, *ī, m.* [*φωνασκός* z *φωνή* a *ἀσκέω*] vl. cvičitel hlasu, učitel zpěvu (a deklamace) *T.*

Phorbās, *antis, m.* [*Φόρβας*] vlastní jméno mužské *VO.*

Phorcus, *ī, m.* [*Φόρκυς*] vlastní jméno mužské; zejm. mořský stařec, syn Pontův a Gaiin, otec mořských nestvůr Graií a Gorgon; odt. **Phorcis,** *idis* (n. *idos,* acc. pl. *idas O*), *f.* = **Phorcȳnis,** *idis* (n. *idos,* acc. *ida*), *f.* dcera Forkova, spec. Medusa *OPr*; pl. *geminas Phorcidas O* = Graie.

Phormiō, *ōnis, m.* [*Φορμίων*] **1)** peripatetický filosof, o němž je anekdota, že chtěl poučovati Hannibala o válečnickém umění; **2)** parasit v komedii Terentiově téhož jména; přenes. *dat nataliciam Phormioni alicui C.*

Phorōneus, *eī, m.* [*Φορωνεύς*] syn Inachův, vládce v Argu, bratr Ioin, jež odt. sluje **Phorōnis,** *idis* n. *idos, f.* sestra Foroneova, Foroneovna.

Phraātēs n. **Phrahātēs,** *is* (acc. *ēn H*), *m.* jméno několika parthských králů z rodu Arsakovců; zejm. F. IV., proti němuž podnikl Antonius nezdařenou výpravu r. 36 př. Kr.; odbojem Tiridatovým byl na čas zbaven trůnu, jehož se opět zmocnil r. 27. př. Kr. s pomocí Skythů: *redditum Cyri solio Phrahaten H*; s císařem Augustem vešel v přátelské styky.

phrenēticus, *a, um* [*φρενητικός*] nemocný mozkem, šílený, zuřivý.

Phrixus n. **Phrixos,** *ī, m.* [*Φρίξος*] syn Athamantův a Nefelin, unikl se sestrou Hellou na zlatém beranu nástrahám své macechy Ino do Kolchidy ke králi Aietovi; adj. **Phrixēus,** *a, um* Frixův.

Phryges, *um, m.* (sg. **Phryx,** *Phrygis*) [*Φρύγες*] Frygové, obyvatelé Frygie; — básn. přenes. význ. Trojané: *corpus semiviri Phrygis V* (narážka na fryžský kult bohyně Kybely, jejíž kněží se vykleštovali); — spec. kněží Kybelini; adj. **Phrygius,** *a, um* fryžský: *Ph. amnis L* t. j. Hyllos, přítok Hermu; *Phrygia mater V* t. j. Kybele; *Phrygia chlamys V* (t. j. uměle vyšívaná); *Ph. lapis H* mramor z lomů u fryžského města Synnad; hudba fryžská vyznačovala se vášnivostí, uvádějící mysl v mystickou extasi: *Phrygii modi Tib, numeri Pr*; *Ph. buxum O* klarinet z berekynthského zimostrázu; — básn. též význ. trojský: *Ph. tyrannus V* (= *Aeneas*); *Ph. pastor V* (= *Paris*); *vates Ph. O* (= *Helenus*); *Phrygii nepotes O* potomci Trojanů t. j. Římané; subst. **Phrygia,** *ae, f.* **α)** Fryžka; básn. Trojanka *V*; **β)** Frygie, krajina v Malé Asii vých. od Lydie (*Ph. Maior*) a již. od Propontidy (*Ph. Minor*).

Phrȳnē, *ēs, f.* [*Φρύνη* t. j. ropucha] **1)** krásná hetera v Athenách, milenka Praxitelova (vl. jménem Mnesarete z Thespij); **2)** odt. jméno jiných žen *H Tib.*

Phthīa (spr. **Pthīa**) *ae, f.* [*Φθία*] město v již. Thessalii, kde vládl Peleus a Achilleus; odt. **Phthīōtēs,** *ae, m.* [*Φθιώτης*] Fthijan, z Fthie (**Phthīas,** *adis, f.* Fthijanka, žena z Fthie); odt. **Phthīōtis,** *idis, f.* [*Φθιῶτις*] Fthiotis, území kolem Fthie; — adj. **Phthīōticus** a **Phthīus,** *a, um* fthijský, z Fthie n. fthiotský, z Fthiotidy, ve Fthiotidě: *vir Phthius Pr* (= Achilleus); *rex Phthius O* (= Peleus).

Phylacē, *ēs, f.* [*Φυλάκη*] **1)** město v Epeiru *L*; **2)** město v již. Thessalii; odt. adj. **Phylacēius,** *a, um* (*f.* též **Phylacēis,** *idis*) fylacký, básn. též význ. thessalský: *coniunx Phylaceia O* t. j. Laodameia, choť Protesilaova.

Phylacus, ī, *m.* [*Φύλακος*] dle pověsti zakladatel města Fylake v Thessalii, otec Iflklův; patronym. **Phylacidēs** (básn. první slab. dlouhá), *ae*, *m.* Fylakovec, potomek Fylakův *O Pr* (t. j. Protesilaos, syn Iflklův).

phȳlarchus, ī, *m.* [*φύλαρχος*] vl. náčelník fyly (attické); přenes. *ph. Arabum C* vladař.

Phȳlē, ēs, *f.* [*Φυλή*] tvrz v Attice na hranicích boiotských.

Phyllis, *idis* n. *idos* (acc. *ida*, voc. *i*), *f.* [*φυλλίς* = (čerstvé) listí] dívčí jméno *VH.*

Phyllus, ī, *f.* [*Φύλλος*] město v Thessalii; adj. **Phyllēius,** *a*, *um* fyllský, básn. význ. thessalský: *Ph. iuvenis O* (= *Caeneus*).

physicē, adv. [*physicus*] přírodovědecky, dle přírodních věd, fysicky.

physicus, *a*, *um* [*φυσικός*] související s přírodou, přírodní, přírodovědecký, přírodozpytný, fysický, fysikální: *physica ratio inclusa est in fabulas C* myšlenka vědy přírodní; — subst. **physicus,** ī, *m.* přírodovědec, přírodozpytec, fysik: *physicum, id est speculatorem venatoremque naturae C*; **physica,** ōrum, *n.* n. **physica,** *ae*, *f.* nauka o přírodě, věda (vědy) přírodní, přírodozpyt, fysika.

physiognōmōn, *onis*, *m.* [*φυσιογνώμων*] fysiognom t. j. kdo soudí o duševních vlastnostech některého člověka z tvaru jeho obličeje.

physiologia, *ae*, *f.* [*φυσιολογία*] u *C* podle řeckú sm. filosofie přírody: *physiologiam, id est naturae rationem C.*

piābilis, *e* [*pio*] zažehnatelný: *piabile fulmen est O* lze zažehnati.

piāculāris, *e* [*piaculum*] očistný, smírný; subst. *piacularia, um, n.* smírná obět *L.*

piāculum, ī, *n.* [*pio*] 1) očistná n. smírná obět, očista, dostiučinění, pokuta (dávaná bohům za spáchaný hřích) (*alcis rei* za něco) a) *piacula dare T*; *duc nigras pecudes*; *ea prima piacula sunto V*; *ut caedes aliquo piaculo lueretur L* aby byla odčiněna smírným trestem; b) přenes.: *laudis amore tumes: sunt certa piacula II*; *p. furoris T*; 2) meton. nečistota, abstr. hřích, prohřešení, vina: *hinc sine piaculo in hostium urbem Veios transferemus L*; *milites soluti piaculo T*; *p. committere, contrahere L* dopustiti se hříchu; — brachyl. *quae quis distulit in seram commissa piacula mortem V* = *quae quis commisit et quorum piacula* (pokání) . . .

piāmen, *inis*, *n.* [*pio*] očista, očistný prostředek *O.*

pīca, *ae*, *f.* [srov. *picus*] straka.

picāria, *ae*, *f.* [*pix*] (vl. adj., sc. *officina*) smolárna, smolná huť.

picea viz *piceus.*

Pīcēnum, ī, *n.* krajina ve střední Italii při moři Adriatickém, úrodná zejm. ovocem; adj. **Pīcēnus,** *a*, *um* n. **Pīcēns,** *entis* picen(t)ský; subst. **Pīcentēs,** *ium*, *m.* Picenťané, Picenové.

piceus, *a*, *um* [*pix*] 1) smolný, ze smůly: *piceum lumen V* smolné t. j. čadivé; 2) přenes. a) černý (jako smůla): *picea caligo VO*; b) význ. lepkavý (jako smůla): *piceum flumen V* (t. j. pot smíšený s prachem a krví). Subst. **picea,** *ae*, *f.* borovice.

Pictonēs, *um*, *m.* (= *Pictavi*) Piktonové, kmen v Gallii na levém břehu dolního Ligeru (nyn. kraj Poitou).

1. pictor, ōris, *m.* [*pingo*] malíř.

2. Pictor, ōris, *m.* [viz předcház.] cognomen v rodě Fabiův (v. t.).

pictūra, *ae*, *f.* [*pingo*] malba (buď barvami n. vyšíváním) a) abstr. význ. malování: *ut picturam imitetur T*; b) konkr. význ. obraz: *nego ullam picturam neque in tabula neque in textili (fuisse) C*; *animum picturā pascit inani V*; c) přenes. vymalování = vyličení: *p. virtutum C.*

pictūrātus, *a*, *um* [*pictura*] vl. pomalovaný; spec. *picturatas vestes V* vyšívané.

pictus, *a*, *um* [vl. part. perf. pass. od *pingo*] vl. pomalovaný, namalovaný; barevný, barvitý, pestrý: *picta panthera O* skvrnitý, kropenatý; — přenes. o slohu: (*Lysiā*) *nihil potest esse pictius C* barvitější.

1. pīcus, ī, *m.* datel (pták významný ve věštectví).

2. Pīcus, ī, *m.* pův. staroitalské božstvo hor a lesů, podobné Faunovi; dle pozd. báje první král v Latiu, otec Faunův, děd Latinův; dle báje byl proměněn v ptáka datla od kouzelnice Kirky za to, že pohrdl její láskou.

piē, adv. [*pius*] **1)** vůb. spravedlivě, řádně, dle povinnosti, s dobrým svědomím, poctivě: *p. bellum indicere L*; hendiad. *grate et p. facere alqd C* z povinné vděčnosti; **2)** spec. **a)** zbožně; **b)** s láskou; dětinně, synovsky, vděčně; otcovsky, mateřsky; přátelsky, laskavě, věrně.

Pīeria, *ae, f.* [*Πιερία*] krajina v jihových. Makedonii vých. od pohoří Pieru, kde kvetl starý kult Mus; jejich otcem byl tu jmenován Pieros (vl. jméno boha Dionysa), odt. **Pīeridēs,** *um, f.* (sg. **Pīeris,** *idis* n. **Pīeria,** *ae, f.*) Pierovny = Musy; adj. **Pīerius,** *a, um* pierský, z Pierie; meton. souvisící s Musami (t. j. s hudbou, zpěvem, básnictvím), básnický: *Pierium antrum H* jeskyně Mus; *Pierii modi H* básnické; *vatum Pieriis ora rigantur aquis O* t. j. básnickým nadšením. — Dle jiné báje byl **Pieros** (*ī, m.*) král v makedonské Pelle, jenž dal svým 9 dcerám jména Mus; tyto dcery byly od Mus přemoženy v zápasu pěveckém a proměněny ve straky; odt. **Pīeridēs,** *um, f.* dcery Pierovy.

pietās, *ātis, f.* [*pius*] svědomité plnění mravních povinností; **1)** vůb. spravedlnost, poctivost, bezúhonnost, svědomitost; cit, soucit: *pietate gravem ac meritis virum V*; *corpora missa neci salva pietate O* bez porušení lidskosti; též o božstvu: *si qua est caelo p. V* spravedlnost; *si quid p. antiqua labores respicit humanos V*; **2)** spec. **a)** zbožnost, zbožná mysl; **b)** k blízkým osobám oddanost, vděčnost, věrnost, láska (podle poměru osob dětinná, něžná, otcovská, mateřská, přátelská a p.); personif. *Pietas* Láska (v rodině) měla v Římě dva chrámy; — k panovníkovi věrnost, oddanost, loyálnost: *Tiberius ... cum extolleret pietatem quamvis modicas principis iniurias ulciscentium T*; *Vitellius pietatem militum* (sc. *in se*) *collaudavit T*; **c)** k vlasti láska: *p. erga patriam*; abs. vlastenectví *Cs.*

piger, *pigra, pigrum* [*piget*] vl. mrzutý, mající nechut k něčemu: **1)** líný, lenivý, liknavý (*in re, ad alqd,* básn. též s inf.): básn. *p. campus H* neúrodné, mrtvé; chabý: *pigrum et iners videtur T* že jest chabostí a zahálkou; *militiae* (dat. účel.) *p. H* neschopný k ...; — spec. nestatečný, zbabělý; **2)** metaf. **a)** líně se vlekoucí, zdlouhavý: *p. annus H*; **b)** tuhý, ztuhlý, nehybný: *frigore p. VO*; *mare pigrum ac prope immotum T*; *pes pigris radicibus haeret O*; — meton. tuhý význ. tuhým činící: *pigra frigora Tib.*

piget, *pigēre, piguit,* — **1)** ob. neosob. *p. me* (acc.) *alcis rei* (též inf. n. acc. c. inf.) **a)** mrzí mě, nechutí se mi, protiví se mi, hnusí se mi něco, mám ošklivost k něčemu (acc. osoby bývá často vynechávána): *piget* (sc. *eas*) *incepti lucisque V* proklínají ...; *haud pigebit* (sc. *me*) *referre crimina T* vl. nebude mne mrzeti = neuškodí, nebude nemístné; *piget me alqd facere* s nechutí, nerad dělám; abs. *Corbulo ... gerendae rei praeficitur, quia Paeti piguerat T* vznikla nespokojenost proti P.; **b)** lituji něčeho: *iam cognosse genus p.* (sc. *eum*) *O*; **c)** stydím se, ostýchám se: *fateri pigebat* (sc. *eos*) *L*; **2)** zř. os. *verba pigenda Pr* vzbuzující nevoli.

pigmentārius, *ī, m.* [*pigmentum*] prodavač barev (líčidel) n. mastičkář.

pigmentum, *ī, n.* [*pingo*] vl. látka k malování, barvivo, barva **a)** vl. *aspersa temere pigmenta C*; **b)** obr. (o vykrášlení a oživení slohu) *illius* (sc. *Catonis*) *liniamentis ... pigmentorum florem defuisse C* krása a živost barev.

pignerātor, *ōris, m.* [*pigneror*] kdo přijímá zástavy, zabavovatel.

pignerō, *āre, āvī, ātum* [*pignus*] dávati v zástavu, zastavovati: *bona pigneranda poenae praebebant L* k zabavení; obr. *cum velut obsidibus datis pigneratos haberent animos L* = byli zavázáni; — med. **pigneror** bráti si v zástavu; obr. zabavovati (si), přisvojovati si, bráti si: *Mars fortissimum quemque pignerari solet C*; přijímati v zástavu: *quod das mihi, pigneror omen O.*

pignus, *oris* (též starší *eris*), *n.* [srov. *pango*] vl. věc, jež něčemu dodává pevnosti a jistoty; **1) a)** pojítko, pouto: *commune est p. nata mihi tecum O*; odt. svazek, závazek: *p. pacis L*; *pignore animos centurionum devinxit Cs*; **b)** spec. svazek blízkých osob, zejm. v rodině: *pignera coniugum ac liberorum L* rodinné svazky; — konkr. milá osoba, miláček, zejm. dítko: *respiciens oculis pignora cara O* hlavy svých drahých; *cum pignoribus domus O*; **2)** základ;

zástava, záruka, (hypotheka), závdavek, záloha a) α) vl. *agris pignori acceptis T*; zejm. o senátorech, kterým mohla býti od magistrátů uložena pokuta a zabavena zástava, jestliže se nedostavili bez důvodu do sedění: (*senatores*) *coguntur pignoribus C*; *dimissi adparitores ad pignera capienda L*; — o osobě rukojmí; β) přenes. *p. ad flectendos hostium animos L*; (*imperii*) *pignora O* záruka (trvání) říše (jakou bylo palladion a posvátný štít Numův, *ancile*); b) základ při sázce: *quo pignore certes V*; c) metaf. α) *quo pignore vindicet urbem O* aby si na tom základě mohl přivlastňovati město; β) důkaz, projev: *pignora veri O*; *magnum p. ab eo datum* s acc. c. inf. *C*; (*rex*) *dextram reconciliatae gratiae p. obtulit Cu*; γ) znamení, známka: *veteris pignora formae*; *sacrorum pignora O* odznaky t. j. roucho a p.

pigritia, *ae* n. **pigritiēs,** *ēī, f.* [*piger*] vl. omrzelost; nechut, lenivost, liknavost (*alcis rei* k něčemu).

pigror, *ārī, ātus sum* [*piger*] býti líný: *scribere ne pigrere C* neleň si.

1. pīla, *ae, f.* [m. **pis-lā*, srov. *pinso*] hmoždíř.

2. pīla, *ae, f.* pilíř: *saxea p., quam ponto iaciunt V* (při stavbě základů vill v moři); spec. *nulla meos habeat p. libellos H* výklad (knihkupecký s vyvěšeným seznamem knih, jež jsou na prodej), vl. pilíř, jaké nahrazovaly u krámů zeď na straně do ulice.

3. pila, *ae, f.* 1) míč: *pilā ludere* hráti v míč, míčem; přísl. *claudus pilam* (*retinere*) u *C* o člověku, chápajícím se věci, jež pro něho není, jíž nerozumí; — meton. hra míčem: *pilae studiosi C*; 2) přenes. kulička; spec. hlasovací: (*iudex*) *in mea sortitā vindicet ossa pilā Pr* t. j. hlasováním.

pīlānus, *ī, m.* [*pilum*] voják, jehož zbraní jest pilum; — význ. *triarius*: *totidem p. habebat corpora O*.

pīlātus, *a, um* [*pilum*] vyzbrojený (házecím) kopím *V*.

pileātus viz *pilleatus*.

pīlentum, *ī, n.* (slavnostní) kočár, ve kterém jezdily zejm. matrony k bohoslužbám a hrám.

pīleolus, pīleus viz *pilleolus, pilleus*.

Pilia, *ae, f.* manželka T. Pomponia Attika *C*.

pilleātus, *a, um* [*pilleus*] s pilleem t. j. s plstěnou čepicí (n. kloboukem) na hlavě: *pilleati fratres Cat* (t. j. Kastor a Polydeukes); zejm. o libertinech, kteří nosili pilleus jako odznak nově nabyté svobody: *regem ... pilleatum, capite raso ... libertum se populi Romani ferre L*.

pilleolus, *ī, m.* [demin. od *pilleus*] čepička, klobouček.

pilleus, *ī, m.* n. **pilleum,** *ī, n.* (též **pīl-**) [srov. *πῖλος*, čes. plst] plstěná pokrývka hlavy, těsně přiléhající, čepice, klobouk; nosili ji jen svobodní Římané a bývalo zvykem při propouštění otroka na svobodu, že mu v chrámě bohyně Feronie byl dán *p.*; odt. *servi ad pilleum vocati L* k boji za svobodu.

pīlōsus, *a, um* [1. *pilus*] vousatý, zarostlý.

pīlum, *ī, n.* [1 pila] (pův. palice do hmoždíře) (házecí) oštěp, kopí; *p.* se skládalo z dřevěného ratiště, dlouhého 1·33 *m* a rovněž tak dlouhé železné tyče z měkkého železa s ocelovým hrotem, jež byla z části zapuštěna do ratiště, takže *p.* mělo délku něco přes 2 *m*; hrot býval někdy opatřen zpětnými háky; — *p. murale Cs* těžký oštěp, jaké bývaly metány na nepřítele metacími stroji; — meton. *pila Horatia LPr* Oštěpy Horatiovy, místo na řím. foru.

Pīlumnus, *ī, m.* 1) *P.* a *Picumnus*, dvojice staroital. bohů vzývaných jako *di coniugales*, zejm. ochránci novorozených dětí; 2) praděd Turnův *V*.

1. pilus, *ī, m.* vlas, chlup; 1) vl. *munitae sunt palpebrae tamquam vallo pilorum C* brv; *caudae pilos equinae H* žíně; 2) metaf. sm. nepatrné množství, nepatrná věc: *ne ullum pilum viri boni habere videatur C* ani kapku dobré krve; *ne pilo quidem minus C* o drobet, o trochu, o poznání; *pili non facere Cat* ani za mák.

2. pīlus, *ī, m.* [srov. *pilum*] manipul triariů; ob. *primus p.* první manipul triariů a tím legie vůbec: *primum pilum ducere* býti prvním centurionem prvního pilu t. j. nejvyšším (co do postupu) centurionem celé legie (= *primi pili* n. *primi ordinis centurio* = *primus pilus* n. i *primipilus, ī, m.* a *primipilaris, is, m.*); meton. vedení prvního

pilu t. j. hodnost prvního centuriona: *primum pilum adepto T.*

Pimpla, *ae, f.* [*Πίμπλα*] osada a zřídlo v již. Makedonii, sídlo kultu Mus; adj. **Pimplēus,** *a, um* (*f.* též řec. **Pimplēis,** *idis*) pimplejský, meton. Mus (se týkající): *P. mons Cat*; subst. *f.* = Musa (pimplejská).

pīna (psáno též **pinna**), *ae, f.* [*πίνη*] kyjovka (druh mlžů).

Pīnārius, jméno římského rodu patricijského, jenž spolu s rodem Potitiů vykonával kult Herkulův u t. zv. *ara maxima*, dokud se nestal kultem státním (r. 312 př. Kr. za censora Appia Klaudia).

Pindarus, *ī, m.* [*Πίνδαρος*] slavný básník řecký v oboru lyriky sborové, * v Kynoskefalích u Theb r. 522 př. Kr., † r. 442; adj. **Pindaricus,** *a, um* Pindarův, Pindarský.

Pindenissus, *ī, f.* [*Πινδένισσος*] město v Kilikii; odt. **Pindenissītae,** *ārum, m.* Pindenissané.

Pindus, *ī, m.* [*Πίνδος*] pohoří mezi Epeirem a Thessalií, u básníků sídlo Mus.

pīnētum, *ī, n.* [*pinus*] háj piniový (též smrkový n. borový), smrčí, smrčina, sosnoví.

pīneus, *a, um* [*pinus*] piniový, borový, smrkový (leckdy básn. determ. význ. dřevěný): *p. ardor V* žár borového dříví.

pingō, *ere, pīnxī, pictum* [z koř. **peig-* pestřiti, srov. (z koř. **peik-*) *ποικίλος*, čes. ‚psáti' příbuzné s adj. ‚pestrý'] původ. činiti pestrým, pestřiti **1)** spec. **a) α)** pomalovati, omalovati: *pictae tabulae* obrazy; *picti scuta* (acc. řecký) *Labici V* s pomalovanými štíty; natříti barvou, obarviti: *picta puppis V*; **β)** malovati (abs. n. alqd), kresliti: *qui numquam philosophum pictum viderunt C* ani namalovaného filosofa (t. j. nemají poněti o filosofii); *pictos experiere metus* (meton. strašné podoby) *Pr* (t. j. na přídě lodi); **b)** vyšívati, zobrazovati tkaním: (*acū*) *p.* vyšívati; *toga picta* vyšívaná zlatem (jakou nosili vítězové při triumfu); *Pallas scopulum pingit O*; **c)** tetovati: *picti Agathyrsi V*; **2)** metaf. **a)** zpestřiti (smíšením n. spojením věcí různých barev): *pingit vaccinia calthā V*; **b)** krášliti, zdobiti: (o slohu) *σχήματά non in pingendis verbis habent pondus C* ve výzdobě (jednotlivých) slov = v ozdobných slovech. Part. perf. pass. **pictus** význ. adj. v. t.

pinguēscō, *ere, —, —* [*pinguis*] tučněti; o polích býti zúrodněn: *sanguine p. campos V.*

pinguis, *e* [srov. *πίων*, čes. part. praes. pitom(ý) = vl. krmený, živený] tučný; **1)** vl. **a)** význ. tlustý, otylý, ztučnělý, vypasený: *equos humano sanguine pingues O; pinguem vitiis H* chorobně otylého (přílišným jídlem); prolept. *pinguis pascere oves V* aby ztučněly; **b)** význ. mastný: *pingue oleum VO*; básn. *p. ara V* tukem (a krví žertev) zbrocený t. j. bohatý (žertvami); neutr. subst. tuk, přenes. tučná píce: *denso distendere* (v. t.) *pingui V*; — přenes. *pingue merum H* jako olej, olejnaté; o ohni smolný: *p. lampas O, flamma T*; **2)** metaf. **a)** význ. úrodný, zúrodněný: *p. humus V*; *sanguine pinguior campus H* hojně zúrodněné; básn. *pingui flumine Nilus cum refluit V* význ. zúrodňujícím; **b)** šťavnatý, dužnatý: *pinguibus ficis H*; *verbenas pingues V* t. j. s jedovatou šťavou; **c)** hustý, zhoustlý: *pingue et concretum caelum* (ovzduší) *C*; *pinguia vellera H*; **d)** plný, bohatý (*rē* něčím), vydatný, výnosný: *pinguibus a stabulis V*; *de pinguissimis ramis H*; **e)** pohodlný, klidný: *p. quies O, vita Plin*; **f)** o slohu nabubřelý: *poetis pingue quiddam sonantibus C*; **g)** tupý, hloupý, nejapný (srov. čes. pitomý): *pingue ingenium HO*; *pingue munus H*; přísl. *agamus pingui Minerva C* (= *crassā M.*) t. j. neučeně.

pīnifer, *fera, ferum* [*pinus* a *fero*] porostlý piniemi, sosnami n. smrky, sosnatý: *piniferum caput* (*Atlantis*) *V.*

pīniger, *gera, gerum* [*pinus* a *gero*] vl. nesoucí (na sobě) pinie: *pinigerum Fauni caput O* ozdobenou chvojím.

1. pinna, *ae, f.* = *penna* (v. t.). Pravidlo řím. grammatiků: *pennas avium, pinnas murorum* (viz **2. pinna**) *dicimus.*

2. pinna, *ae, f.* vl. špice; spec. vojen. cimbuří (stavěné někdy na náspu tábora k ochraně bojujícího mužstva; srov. *lorica*) *Cs*

3. pinna viz *pina.*

pinnātus, pinniger, pinnipēs, pinnula viz *penn.*

pīnotērēs, *ae. m.* [πινοτήρης] vl. hlídač kyjovek, zool. výstražník lasturčí (krab, skrývající se v dutině pláště kyjovky, aby ji — dle domnění starých — štípnutím upozorňoval na kořist u. nebezpečí).

pīnus, *ūs* n. *ī, f.* [srov. πίτυς] 1) jehličnatý strom: pinie; sosna, borovice, smrk; básn. synekd. (lesní) strom vůb.; 2) meton. a) dříví (piniové, borové, smrkové); básn. synekd. vůb. dříví; — meton. spec. α) loď; β) louč, pochodeň; b) chvojí, chvojový věnec (příznak zejm. boha Pana a Fauna): *pinu praecincti cornua Panes O.*

piō, *āre, āvī, ātum* [*p us*] 1 nábožensky očišťovati, usmiřovati, zažehnávati; odčiniti, napraviti; odvraceti: *prodigia p. T.; nefas p. V; culpam miserorum morte piabunt V* pomstí, potrestají. 2) usmiřovati, konejšiti, nakloňovati si, (je li předm. božstvo) uctívati: *tua ossa piabunt V; Tellurem porco piabant H; ut (scelus) meo sanguine pietur T* aby byl nasycen; praegn. *matris iram natorum caede p avit amor Pr* usmířila t. j. zahnala; básn. *ture aras p. Pr* na oltářích obětovati; s acc. vnitř. *in magicis sacra p. focis Pr* smírné (očistné) oběti konati.

piper, *eris, n.* pepř.

pīpiō, *āre* [onomatop.] pípati, švitořiti.

Piplea viz *Pimpla.*

Pīraeēus (acc. *ea C*) a ob. **Pīraeus,** *ī, m.* [Πειραιεύς] 1) subst. město a přístav athenský, válečný i obchodní, zřízený a opevněný za Themistoklea, vzdálený asi 5 *km* od Athen.; 2) adj. peirajský; subst. neutr. *Piraea tuta recessu linquit O* = zátoku peirajskou.

pīrāta, *ae, m.* [πειρατής] námořský loupežník, pirát.

pīrāticus, *a, um* [*pirata*] námořských loupežníků, pirátský: *piraticum bellum C* válka s piráty; subst. **pīrātica,** *ae, f.* námořní loupežnictví.

Pīrēnē, *ēs, f.* [Πειρήνη] pramen na Akrokorinthu, zasvěcený Musám; odt. **Pīrēnis,** *idis* (acc. sg. *ida,* pl. *idas O*), *f.* pirenský: *Ephyren Pirenida O.*

Pīrithous, *ī, m.* [Πειρίθοος] syn Ixionův, král Lapithův, přítel Theseův; při jeho svatbě s Hippodameií vznikl boj Kentaurů s Lapithy; s Theseem chtěl unésti Persefonu z podsvětí, ale byl tam spoután a přikován.

pirum, *ī, n.* [srov. *pirus*] hruška.

pirus, *ī, f.* [srov. *pirum*] hrušeň, hruška.

Pīrūstae, *ārum, m.* [Πειρουσταί] Peirustové, loupeživý kmen v Illyrii.

Pisa, *ae, f.* [Πῖσα n. Πίσα] město v Elidě nad řekou Alfeiem, kde byly konány olympijské hry; adj. **Pīsaeus,** *a, um* pisský, pisajský: *Pisaea hasta O* (t. j. Oinomaovo); *Pisaeā vinctus olivā equus O* (t. j. při hrách olympijských; subst. **Pisaea,** *ae, f.* Pisanka *O* (t. j. Hippodameia).

Pīsae, *ārum, f.* město v Etrurii, nyn. Pisa (dle pověsti kolonie Pisy v Elidě); adj. **Pīsānus,** *a, um* pisský; subst. **Pīsānī,** *ōrum, m.* Pisané, obyvatelé Pis.

Pīsander u. **Pīsandrus,** *ī, m.* [Πεισανδρος] vlastní jméno mužské; zejm. 1) přední mezi athenskými oligarchy r. 411 př. Kr.; 2) velitel loďstva spartského v bitvě u Knida r. 394 př. Kr., kde padl.

Pisaurum, *ī, n.* přímořské město v Umbrii, nyn. Pesaro; adj. **Pisaurēnsis,** *e* pisaurský, z Pisauru.

piscātor, *ōris, m.* [*piscor*] rybář.

piscātōrius, *a, um* [*piscator*] rybářský.

piscātus, *ūs, m.* [*piscor*] lovení ryb, rybaření.

pisciculus, *ī, m.* [demin. od *piscis*] rybka, rybička.

piscīna, *ae, f.* [*piscis*] rybník: *p. publica L* (po němž byl pojmenován XII. okres Augustův, jihových. od Aventinu).

piscīnārius, *iī, m.* [*piscina*] majitel rybníků s chovem ryb, rybníkář, sádkář *C.*

piscis, *is, m.* [srov. něm. Fisch] ryba; básn. sg. sm. coll.; — metaf. *Pisces* Ryby, souhvězdí ve zvířetníku: *aequoreis inclusum Piscibus annum O* t. j. slunce skončilo rok vstoupením do znamení Ryb (na začátku jara).

piscor, *ārī, ātus sum* [*piscis*] loviti ryby.

piscōsus, *a, um* [*piscis*] rybnatý.

Pisidia, *ae, f.* [Πισιδία] hornatá krajina v jihozáp. Malé Asii; obyv. **Pisidae,** *ārum, m.* (sg. *Pisida*) Pisidové.

Pīsistratus, ī, *m.* [*Πεισίστρατος*] samovládce v Athenách (561—527 př. Kr.), otec Hippiův a Hipparchův, již odt. slují **Pīsistratidae,** *ārum, m.* Peisistratovci, synové Peisistratovi.

Pīsō, *ōnis, m.* [vl. Hmoždíř, srov. *pinso*] cognomen v rodě Kalpurniův (viz *Calpurnius*); adj. **Pīsōniānus,** *a, um* Pisonův, pisonský.

pistor, *ōris, m.* [*pinsere* drtiti (obilí), mlíti], mlynář (a zároveň pekař), krupař, klass. pekař; *Pistor,* příjmení Jovovo, že vysvobodil Římany, obležené od Gallů, svou radou, aby házeli na nepřítele chléb.

Pistōrium, *ī, n.* město v sev. Etrurii, nyn. Pistoia (porážka Katilinova r. 62 př. Kr.); adj. **Pistōriēnsis,** *e* pistorijský, u Pistoria.

pistrīnum, *ī, n.* [*pistor*] stoupa, mlýnice, mlýn (ob. s ručním pohonem; práce ve mlýně náležela mezi nejtěžší a byla ukládána za trest otrokům): přísl. *tibi mecum in eodem est pistrino vivendum C* ‚musíš snášeti se mnou touž dřinu'.

pistrīx viz *pristis.*

Pisuētae, *ārum, m.* obyvatelé města Pisye (*Πισύη*) v Karii *L.*

Pitanē, *ēs, f.* [*Πιτάνη*] přístavní město v Mysii naproti Lesbu.

Pithēcūsae, *ārum, f.* [*πίθηκος*] vl. Opičí ostrovy, jméno ostrovů u Neapole; dle Plinia mají jméno od *πίθος* sud.

Pītholeōn, *ontis, m.* básník z Rhodu *H,* snad totožný s Peitholeem [*Πειθόλεως, Pītholāus*], jenž napsal ostré epigrammy na Caesara.

Pittacus, ī, *m.* [*Πιττακός*] z Mytileny, žil kolem r. 600 př. Kr., moudrý a šlechetný státník, počítaný mezi 7 mudrců; básník Alkaios byl jeho politickým odpůrcem.

Pittheus, *eī* n. *eos, m.* [*Πιτθεύς*] syn Pelopův, král v Troizeně, otec Aithry, matky Theseovy; adj. **Pittheïus** n. **Pitthēus,** *a, um* Pittheův; *f.* řec. **Pitthēis,** *idis* n. *idos* [*Πιτθηίς*] subst. Pitheovna t. j. Aithra.

pītuīta, *ae, f.* (básn. 3 slab.: *pītvīta*) sliz, hlen: *bilem, pituitam, ossa C*; *p. nasi Cat*; — meton. rýma.

pītuītōsus, *a, um* [*pituita*] plný slizu.

pius, *a, um* (comp. *magis p.,* sup. *maxime p.; piissimus Cu T*) pův. asi čistý ve smyslu nábož. 1) vůb. spravedlivý, řádný, poctivý, bezúhonný, hodný, dobrý, svědomitý: *p. Aeneas VO* dobrý (ob. se překládá: zbožný); — o věcech *pia et aeterna pax* u *C* poctivý; *pium duellum L* spravedlivá; *iusque piumque O* věc spravedlivá a dobrá; *pia sunt oracula O* věštba nemá v sobě nic zlého; *pia testa H* dobrá, milá nádobo; 2) spec. a) zbožný: *vive p., moriere, p. cole sacra O*; o zemřelých blažený: *arva piorum O = campi Elysii*; *amoena piorum concilia V*; *auxisti numeros pios* (= *piorum*) *O*; záměnou epitheta *pios errare per lucos H* (u nás ‚rajský'); — o věcech *pia vota O* zbožně; *pium est* s inf. *O* jest zbožné, zbožnou povinností; odt. posvátný: *p. ignis O*; *pium far HV*; b) (k blízkým osobám) oddaný, milující, láskyplný, vděčný, věrný, laskavý, dobrotivý, podle poměru osob dětinný, něžný, otcovský, mateřský, přátelský: *ne nimium pii tecta velint reparare Troiae H* v přílišné lásce dětinné (k mateřskému městu); — o věcech *in pio cadit officio O* při službě bratrské lásky; c) k vlasti vlastenecký: *neque ea non pia et probanda fuerunt N.*

pix, *picis, f.* [srov. *πίσσα*] smůla, dehet; pl. kusy smůly, smůla: *Idaeas pices V.*

plācābilis, *e* [*placo*] 1) pass. usmiřitelný, smířlivý (*alci* k někomu, vůči někomu), nakloněný ke smíru: *placabilem esse O* dáti se usmířiti; *quibus* (*coniugi et liberis*) *placabiliorem fore principem rebatur T*; *ingenium placabile ad iustas preces L* přístupný prosbám; laskavý, povolný; 2) akt. usmiřující, smírný: *p. ara Dianae V.*

plācābilitās, *ātis, f.* [*placabilis*] smířlivost, mírnost.

plācāmen, *inis, n.* n. **plācāmentum,** ī, *n.* [*placo*] smiřidlo, smírný prostředek, prostředek k smíření, upokojení, utišení (*alcis* (*rei*) někoho, něčeho): *deum placamentis T* usmiřováním; *placamenta hostilis iraę T.*

plācātē, adv. [*placo*] pokojně, klidně: *p. ferre alqd C.*

plācātiō, *ōnis, f.* [*placo*] uklidnění, upokojení, utišení: (*animi*) *p. C*; spec. usmíření, udobření: *deorum p. C.*

plācātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *placo*] vl. urovnaný, uklidněný; klidný, pokojný, tichý, mírný: *invalidis corporibus et placatis animis T* mysli přály míru; *placatissima quies C*; spec. usmířený, udobřený, odt. laskavý, milostivý: *libens placatusque T*; *placata cornua vertas O* milostivě, laskavě.

placenta, *ae, f.* [πλακοῦς] koláč (zejm. obětní) *H.*

Placentia, *ae, f.* město nad řekou Padem u *via Aemilia*, nyn. Piacenza; adj. **Placentīnus**, *a, um* placentský, z Placentie; subst. **Placentīnī**, *ōrum, m.* Placenťané.

placeō, *ēre, uī* (význ. = *placitus sum*), *itum* [od kor. **plak-*, srov. πλάξ rovina, pláň: srov. *planus, palma, palam* z příbuzn. kor. **pelā-*; causat. *placo*] vl. býti rovný; **1)** os. líbiti se, zalíbiti se, býti oblíben, milý, příjemný, býti po chuti; vyhovovati, stačiti (abs. n. *alci* někomu): *nec tibi placeat via O* nevol cesty, nedávej se . . .; *si placet hoc O* je-li to tvá vůle; *placuisse quondam Oppias leges T* byly dobré; *vis et arma satis placebant T* zdálo se, že stačí; *sibi placere* líbiti se sobě, býti spokojen sám s sebou, býti samolibý, domýšlivý; — spec. *tu mihi sola places O Tib* tebe jedinou miluji; *placens uxor H* milovaná; **2)** neosob. **placet** *alci* = řec. δοκεῖ (podm. vyjádřen inf., acc. c. inf., větou s ut n. ne) **a)** líbí se, zdá se někomu, někdo uznává za dobré, za vhodné, schvaluje, souhlasí; přestává na něčem, spokojuje se něčím: *si p.* (jako vložka) je-li libo, chceš-li (chcete-li); *p.* (*mihi*) *facere alqd* jest mi libo dělati, rád, se zálibou dělám; **b)** chce, hodlá, zamýšlí, má úmysl, jest rozhodnut, stanoví, navrhuje, jest pro něco: α) *p. ante definire, quid sit officium C* chci; s inf. pass. má se . . .: *incendi placeret an defendi Cs* má-li se zapáliti či hájiti; *quid de nexis fieri placeret L* co by se mělo státi s dlužníky; β) spec. o úřadech, senátě, božstvu a pod. schváliti, usnésti se, ustanoviti, usouditi, rozhodnouti, nařídit: přísl. *si dis placet* (vloženo do věty na označenou úžasu n. nevole) *L* po vůli boží, bůh ví proč, ku podivu, probůh, bohužel, z dopuštění božího; **c)** myslí, míní, jest přesvědčen, má za to: *quibus ab Etruscis numerum ductum (esse) placet L*; *sic placet? H* tak myslíte? Part. **placitus** význ. adj. v. t.

placidē, adv. [*placidus*] mírně, klidně, tiše, pokojně, nerušeně; lahodně, jemně; laskavě, vlídně, milostivě.

placidus, *a, um* [*placeo*] vl. rovný: *placidum mare* klidné; odt. metaf. **a)** klidný, tichý, pokojný, nerušený; **b)** lahodný, libezný, jemný: subst. *ut placidis coëant* (v. t.) *immitia H*; **c)** laskavý, přívětivý, mírný, vlídný: *placido ore O V* vlídnými slovy; milostivý (o božstvu).

placitus, *a, um* [vl. part. porf. pass. od *placeo*] **a)** líbící se, oblíbený, zalíbený, libý, milý, příjemný, vhodný; subst. *ultra placitum V* nad (vhodnou, slušnou) míru; **b)** vyvolený, vybraný, stanovený, rozhodnutý: *in locum ambobus* (od obou) *placitum S*; **c)** subst. **placitum**, *ī, n.* (řec. δόγμα) zásada (theoret. n. prakt.): *placita Stoicorum T* nauky, učení; *placita maiorum T.*

plācō, *āre, āvī, ātum* [causativum k *placeo*; srov. *plānus*] **1)** vl. urovnati, uhladiti: *placata venti dant* (= *reddunt*) *maria V* činí klidným, uklidňují; **2)** metaf. **a)** uklidňovati, upokojovati, tišiti, mírniti, konejšiti, chlácholiti: *irae discordiaeque placandae (sunt) C*; *p. ieiunia O*; **b)** spec. udobřovati, usmiřovati (*alqm alci* někoho s někým), nakloňovati (si), získávati (si): *placari in alqm N* usmířiti se s někým; prolept. *placatam Eurydicen venerabere V* na usmířenou; zejm. o bozích a p., často meton. uctívati: *p. manes LT*; *ture et fidibus p. deos H.* Part. perf. pass. **plācātus** význ. adj. v. t.

1. plāga, *ae, f.* [*plango*; srov. πληγή, dorsky πλᾱγά] rána, úder, náraz **1) a)** vl. *plagam ferre V* ranou mířiti; *plagis peremptus V* utlučený, ubitý; *est vestrae* (pass.) *si tanta potentia plagae O* rány vám zasazené; **b)** meton. význ. zranění: *numerare plagas T*; **2)** metaf. význ. neštěstí, pohroma, nehoda: *illa p. est iniecta petitioni tuae C.*

2. plaga, *ae, f.* [z kor. **pelā-g-*, srov. πλάγιος, πέλαγος; srov. též *planus, palam* od kor. **pelā-*] vl. co se rovně do šířky rozkládá, jest rozprostřeno **1)** krajina, kraj, země, končina, pásmo, pruh **a)** *plaga pinea montis V*; *plagae caelestes O*; *p. Solis iniqui V* = horké

pásmo; b) spec. kraj, župa: *p. una* — *Materinam ipsi appellant L*; 2) síť (lovecká): *tendere plagas C*; metaf. teneto, léčka, úklady: *in illas tibi maiores plagas incidendum est C.*

plagiārius, *ī, m.* [*plagium* kradení lidí] kdo krade lidi, lidokrádce, únosce.

plāgōsus, *a, um* [1. *plāga*] kdo rád bije, štědrý ranami: *p. Orbilius H.*

plagula, *ae, f.* [demin. od 2. *plaga* 2)] záclona, čaloun *L.*

Plānāsia, *ae, f.* ostrůvek již. od Elby, kam byl vypověděn vnuk Augustův Agrippa; nyn. Pianosa.

Plancius, jméno římského rodu plebejského; zejm. 1) *Cn. Plancius,* horlivý člen stavu jezdeckého, nájemce cel; 2) *Cn. Plancius* (syn. předešl.), prokázal jako quaestor v Makedonii dobré služby Ciceronovi v jeho vyhnanství (r. 58 př. Kr.), začež ho Cicero hájil (s úspěchem), když byl obžalován pro nedovolené volební agitace; po smrti Pompejově, jehož byl přívržencem, žil na ostr. Kerkyře.

planctus, *ūs, m.* [*plango*] tepání; spec. o projevu hoře bití v prsa (do hlavy a p.), (zoufalý) výbuch žalu, meton. hořekování, naříkání.

Plancus (t. j. Ploskonohý), viz *Munatius.*

plānē, adv. [*planus*] vl. rovně, rovnou; 1) přímo, zřetelně, jasně, zřejmě, zjevně; 2) právě, úplně, docela, naprosto, rozhodně; v odpovědi *ita p. C* právě tak = zajisté; význ. adj. pravý, celý, dokonalý: *p. vir C*; 3) jistě, arci, ovšem (ve větách sm. připoušt.): *bella p. accinctis obeunda*; *sed . . . T.*

plangō, *ere, plānxī, plānctum* [od koř. **plāg-* (**plāk-*), srov. *plāga, πλήσσω, πληγή,* čes. ‚plakati‘] 1) tepati, tlouci, bíti: o umírajícím *p. pectore terram* (n. *humum, matrem* = *terram*) *O*; med. *volucris plangitur O* tluče křídly; básn. meton. (*vento*) *litora plangunt V* burácejí; 2) spec. (též med. *plangi*) bíti se do prsou, do hlavy a p. v návalu duševní bolesti, na označenou smutku: *laniata* (v. t.) *pectora plangens O*; odt. meton. hořekovati, naříkati (*alqm* pro někoho, nad někým): *Memphitem bovem p. Tib*; (*virtutum*) *quas neque lugeri neque plangi fas est T.*

plangor, *ōris, m.* [*plango*] 1) tepání, tlukot: *leni resonant plangore cachinni Cat* pleskotem; 2) spec. jako projev hoře bití v prsa (do hlavy a p.): *plangorem dare O* bíti se v prsa; meton. hořekování, naříkání, nářek: *diadema imponebas cum plangore populi C* za nářku.

planguncula, *ae, f.* [demin. od *πλαγγών*] loutka *C.*

plānitās, *ātis, f.* [*planus*] zřetelnost, jasnost.

plānitia, *ae* n. **plānitiēs,** *ēī, f.* [*planus*] rovnost; rovina, pláň, planina, rovná plocha: *p. regionum C* rovný povrch.

planta, *ae, f.* 1) sazenice, odnož, roub; 2) chodidlo; synekd. noha: *vincula plantae O* t. j. střevíce.

plantāris, *e* [*planta*] subst. **plantāria,** *um, n.* sazenice, odnože: *silvarum aliae exspectant viva suā plantaria terrā V* čekají na vypučení (= *viva*) odnožů ze své země (t. z ohnuté větve, zastrčené volným koncem do země).

1. planus, *ī, m.* [*πλάνος*] vl. poběhlík, tulák; podvodník.

2. plānus, *a, um* [z koř. **pelā-* rozšiřovati, rozprostírati; srov. *palam, palma*] 1) rovný, plochý: *plani loci L* roviny; *a planioribus aditū locis L* od míst (co do přístupu =) pro přístup rovnějších = s přístupnější strany; *ex planis* (sc. *formis*) *circulus aut orbis C* z plošných útvarů; *naves planae carinis T* s plochými spodky; subst. **plānum,** *ī, n.* rovina: *quis* (= *quibus*) *et plana satis munirentur T* místa na rovině; 2) metaf. zřetelný, zřejmý, jasný: *planum facere C* (zřetelně, jasně) vyložiti, objasniti, ukázati, dokázati; *planum fit* s acc. c. inf. *C* zřejmě se ukazuje.

Plataeae, *ārum, f.* [*Πλαταιαί*] město v již. Boiotii (bitva r. 479 př. Kr.); odt. **Plataeēnsēs,** *ium, m.* Platajané.

platalea, *ae, f.* vodní pták, snad pelikán.

platanus, *ī, f.* [*πλάτανος*] platan, vodoklen (oblíbený jako okrasný strom): *p. caelebs* (v. t.) *H.*

platēa n. ob. **platea,** *ae, f.* [*πλατεῖα,* t. j. široký prostor mezi domy] třída, ulice.

Platō, *ōnis* (acc. *ona H*), *m.* [*Πλάτων*] zejm. slavný filosof řecký, žák Sokratův, zakladatel akademie (428—347 př. Kr.); adj. **Platōnicus**, *a, um* platonský, Platonův; subst. **Platōnicī**, *ōrum, m.* Platonovci, Platonikové, přívrženci Platonovi (n. školy Platonovy, učení Platonova).

plaudō (též **plōdō**), *ere, plausī, plausum* tleskati, pleskati, tepati, tlouci (intr. *rē* něčím i trans. *alqd* něco) 1) vůb. *alis p. V*; *plausis circumvolat alis V* (zvučně) třepetaje křídly; *plausae sonitum cervicis V* popleskávání po šíji; *manibus lacessunt* (v. t.) *pectora plausa* (prolept.) *V*; s acc. vnitř. *pedibus plaudunt choreas* (v. t.) *V* dupají; 2) spec. (pochvalně) tleskati (applaudovati), vzdávati potleskem pochvalu a) zejm. v divadle hercům: *neque sapientibus usque ad ‚plaudite' veniendum est C*, srov. *donec cantor ‚vos plaudite' dicat H* (toto vyzvání hercovo s jeviště k obecenstvu bylo ob. zakončením komedií); též jiným osobám na důkaz přízně a obliby: *Vitellio plausere T*; — přenes. *quin ipsa sibi plaudat ciconia rostro O* pochvalně klape; b) metaf. vzdávati pochvalu: *ingeniis favet plauditque H.*

plausibilis, *e* [*plaudo*] hodný potlesku, zasluhující potlesku n. chvály; čemu se dostává potlesku, metaf. oblíbený.

plausor, *ōris, m.* [*plaudo*] tleskač.

plaustrum (vulgárně **plōstrum**), *ī, n.* (nákladní) vůz; 1) vl.; 2) přenes. (Velký) Vůz (souhvězdí = Arktos) *O.*

plausus, *ūs, m.* [*plaudo*] 1) tleskání, pleskání, tlukot; o křídlech třepetání: (*galli*) *plausu premunt alas* básn. u *C*; (*columba*) *plausum pinnis dat V* tluče, třepetá; 2) spec. (pochvalný) potlesk, tleskání (applaus) a) zejm. v divadle hercům: *plausum dare alci* vzdáti potlesk, tleskati někomu; též jiným osobám na důkaz obliby: *populus maximo clamore et plausu Bruti memoriam prosequebatur C*; b) přenes. pochvala, projev pochvaly n. přízně, přízeň, obliba.

Plautius (vulg. **Plōtius**), plebejský rod římský; zejm. 1) *M. Plautius Silvanus*, navrhl jako tribun lidu r. 89 př. Kr. několik zákonů, mezi nimiž zákon o dosažení občanského práva (*lex Plautia Papiria*); 2) *L. Plotius Gallus*, zřídil za mládí Ciceronova první rhetorskou školu v Římě; 3) *P. Plautius Hypsaeus*, quaestor Pompejův ve válce s Mithridatem, přímluvce vypověděného Cicerona; 4) *Plotius Tucca*, básník a přítel Vergiliův, s L. Variem vydavatel Aeneidy; — adj. **Plautiānus** (n. **Plōtiānus**), *a, um* Plautiův.

Plautus, *ī, m.* (*T. Maccius Plautus*) slavný římský básník komedií, rodem ze Sarsiny v Umbrii († r. 184 př. Kr.); adj. **Plautīnus**, *a, um* Plautův, Plautovský, Plautových komedií.

plēbēcula, *ae, f.* [demin. od *plebes*] (pohrdavě) sprostý lid, dav (davy), chátra.

plēbēius, *a, um* [*plebes*] 1) plebejský, lidový, neurozený (op. *patricius*): *ludi plebei* hry plebejské, pořádané od plebejských aedilů a konané 4.—17. listopadu; skládaly se (později) z divadelních představení, z t. zv. *epulum Iovis* a z her v cirku (Flaminiově); srov. *ludi Romani*; *Pudicitia plebeia L* Cudnost plebejek (jež měla svatyni ve *vicus longus*); subst. **plēbēius**, *ī, m.* plebej, **plēbēia**, *ae, f.* plebejka; 2) metaf. sprostý, nízký, všední: *purpura plebeia C* laciný; *omnes plebei philosophi C* pouliční.

plēbēs viz *plebs.*

plēbicola, *ae, m.* [*plebs* a *colo*] přítel lidu (u nás: demokratického smýšlení).

plēbiscītum viz *scitum.*

plēbs, *plēbis* a starši **plēbēs**, *ēī* n. *ī, f.* [z koř. **p(e)lē-* plniti, srov. *plenus*, řec. *πλῆθος*] 1) vl. množství lidí (nevynikajících), lid: *inops p. L* chudina; přenes. *p. habitat diversa locis O* nižší bohové; o včelách *V*; — spec. v Římě plebejové, lid α) za doby královské a v prvních dobách republiky svobodní obyvatelé Říma, ale bez polit. práv, jichž si však znenáhla dobyli do zač. 3. st. př. Kr.; op. *patricii*; β) po ústavních bojích prostý a chudý lid proti úřednické šlechtě (*nobilitas*), stavu jezdeckému a senatorskému; 2) praegn. nízký lid, dav (davy), nižší třídy, chátra: *p. eris H* jedním z davu, zůstaneš ‚plebejcem'.

plectō, *ere, plexī, plexum* [srov. *πλέκω*, čes. pletu, něm. flechten] plésti (ob. ve složeninách).

plēctor, *ī*, —, — (act. **plēctō** v pozdní lat.) [srov. *plango*] 1) býti bit: *tergo*

plector H dostávám bití; 2) býti trestán (*rē* za něco), trpěti za něco, snášeti trest, odnášeti za něco, pykati za něco: *quidquid delirant* (v. t.) *reges, plectuntur Achivi H*; *ut magistratus uxorum criminibus plecterentur T*; (básn.) *Venusinae plectantur silvae H* nechť vytrpí; spec. býti kárán.

plēctrum, *ī, n.* [*πλῆκτρον*] 1) plektron, tepátko (jehož bylo užíváno při hraní na lyru a kitharu; 2) meton. a) lyra, kithara; b) způsob (hudby a odt. i) básnění, ráz, sloh, tón; báseň: *cecini plectro graviore Gigantas O*; *quaere modos leviore plectro H.*

Plēïas n. **Plēias** (z slab.) n. **Plīas**, *adis* (acc. pl. *adas*), *f.* [*Πληϊάς, Πλειάς*] Pleias, dcera Pleionina a Atlantova, spec. Maia: *natum, quem partu P. enixa est O* (t. j. Herma); ob. pl. **Plēiadēs** Pleiady, sedm dcer Atlantových a Pleioninych, jež byly proměněny ve skupinu hvězd (u nás ‚Kuřátka') v souhvězdí Býka; jejich ranní východ (v květnu) označoval počátek léta, doby plavby, ranní západ t. j. objevení na noční obloze (v říjnu) počátek zimy.

Plēionē, *ēs, f.* [*Πληιόνη*] dcera Okeanova, choť Atlantova, matka Pleiad.

Plēmyrium, *iī, n.* [*Πλημμύριον*] mys na Sicilii u Syrakus, uzavírající na jihu veliký přístav syrakuský.

plēnē, adv. [*plenus*] plně, úplně, zcela, dokonale; hojně, důkladně, bohatě, obsažně; silně, mohutně.

plēnus, *a, um* [z koř. **pelē-* plniti, srov. *πλήθω, πίμ-πλη-μι, πλέως, πλήρης, πλῆθος*, čes. plný, plniti] plný (vl. i metaf. v rozmanitých spojeních jako v češtině); 1) význ. naplněný, přeplněný (*alcis rei* i *rē* něčeho, něčím) a) (*apes*) *crura* (acc. řec.) *thymo plenae V* s nožkami plnými; subst. *ager* (*et*) *undae ad plenum calcentur V* vrchovatě (= *ut colum plenum sit*); – abs. *plenissimae viae Cs* přeplněné; *oppidum plenum Cs* hojně zásobené; *plena* (sc. *liberorum*) *Caesarum domus T*; – obr. *ea quasi pleniore ore laudamus C* ‚z plna hrdla'; *ore dabat pleno carmina O* překypujícími ústy = z úst se jí plným proudem řinuly věštby; b) spec. α) těhotný, obtěžkaný, o zvířatech březí: *p. uterus O*; β) najedený, sytý, nasycený; metaf. *p. eras minimo O* spokojený málem; význ. přesycený: (*puella*) *quod petiit, mature plena reliquit H*; γ) bohatý; metaf. obsažný, důkladný: *plenior aut uberior ad dicendum C*; *haec pleniora perscribebant* (v. t.) *Cs*; c) s gen. abstr. substantiv lze překládati pouhými adj. n. jinými vazbami: *consilium plenum sceleris et audaciae C* zločinný a smělý; *p. dedecoris et risus C* hanebný a směšný; *artis plenum orationis genus C* umělecký; (*verba*) *plena minarum H* výhrůžná; *plenum querelae sonum O* žalostný; *plenum opus aleae* (v. t.) *H*; *erant plena lactitiae omnia Cs* všude byla samá radost; spojený s něčím, provázený něčím: *ratio* (jednání) *plena consensionis omnium C*; *fuga timoris calliditatisque plena Hirt*; d) (o velké míře vlastnosti) silný: *iecur nitidum atque plenum C* tlustá, tučná; *pleno gradu SL* zrychleným; *plena vox* plný, zvučný, pronikavý; *pleni somni O* hluboký, pevný spánek; *pecunia plena C* veliké jmění; o řeči hojný: *plenissima concipit verba O* výmluvná; 2) a) úplný, celý: *legio plenissima Cs* počtem úplná, v plném počtu; *luna plena = orbis* (*lunae*) *p. O* úplněk; *pleno anno HO* za plný rok n. po naplnění, dokončení roku = na konci roku n. po uplynutí roku, po roce; *plenis omnium annorum spatiis L* ana byla období všech let doplněna, uvedena na plnou míru (dní); b) náležitý, dostatečný, dokonalý: *plenis nubilis annis V*; *plenis honorum muneribus H*; *plena est promissi gratia vestri O* oddanost dokázaná vaším slibem (jest dostatečná =) mi stačí.

pleō, *ēre* [srov. výkl. k *plenus*] plniti (simplex arch., ob. jen komposita).

plērus, *a, um* [viz k *plenus*; srov. *πλήρης*] arch. = *plerusque* největší díl, většina u *C.*

plērus-que, *plēraque, plērumque* 1) sg. (jen u collect.) největší n. větší díl (část), většina: *exercitum plerumque opperiri iubet S* největšímu dílu svého vojska; neutr. subst. *per Europae plerumque L*; *plerumque noctis S*; acc. neutr. **plērumque** význ. adv. α) největším n. většim dílem, přečasto, skoro vždy, zpravidla, obyčejně; β) (neklass.) velmi často, často: *ipsā p. famā bella profligant T*; 2) pl. **plērīque**, *plēraeque, plēraque* (gen.

bývá nabrazován tvarem *plurimorum, plurimarum*) α) největší n. větší díl, většina, skoro všichni (ob. adj.); zř. s gen. part.: *plerique Poenorum, vestrum C*; subst. *non tum hoc tum illud, ut in plerisque* (neutr.) *C* ve většině věcí = větším dílem; β) (neklass.) velmi mnozí, přemnozí, mnozí *NLT.*

Pleumoxii, *ōrum, m.* Pleumoxiové, kmen v belgické Gallii na levém břehu Mosy, poddaný Nerviům.

Pleurōn, *ōnis, f.* [*Πλευρών*] město v Aitolii; adj. **Pleurōnius**, *a, um* pleuronský.

Plīas viz *Pleias.*

plicō, *āre, uī, ātum* [srov. *plecto*, řec. *πλέκω*] vinouti, svinovati, svíjeti, stáčeti *V.*

Plīsthenēs, *is, m.* [*Πλεισθένης*] jeden ze synů Pelopových, dle jedné báje otec Agamemnonův a Menelaův.

plōdō viz *plaudo.*

ploerēs viz *plures.*

plōrātus, *ūs, m.* [*ploro*] pláč, nářek, hořekování, bědování, kvílení.

plōrō, *āre, āvī, ātum* (hlasitě) plakati, naříkati, hořekovati a) intrans. *Demetri, teque, Tigelli, iubeo p. H* (zlomyslně na rozloučenou m. ob. *iubeo valere*); b) trans. *alqm* n. *alqd* pro někoho n. něco, s acc. c. inf. že, oplakávati někobo; básn. s inf. *me obicere plorares Aquilonibus H* litovala bys.

plōstellum, *ī, n.* [demin. od *plaustrum*] vozík, vozíček.

Plōtius viz *Plautius.*

ploxenum, *ī, n.* korba (vozu).

pluit, *pluere, plūit* i starší *plūvit*, — (slov. neosob.) [*pluō* z **plovō*, srov. *πλέ(ϝ)ω*, čes. plouti, plovati, něm. Flut] pršeti a) ob. slov. neosob. (abs. n. *rē*, též *rem* něčím n. něco): *sanguine pluisse senatui nuntiatum est C* pršelo krví n. pršela krev; *in area Volcani sanguinem pluvit L*; b) os. *lapides pluere vos portenta esse putatis L*; — metaf. *de concussa tantum pluit ilice glandis V* (sm. hustě padá).

plūma, *ae, f.* 1) pírko (krátké a měkké, srov. *penna*): *consules, qui plumā aut folio facilius moventur C*; pl. n. sg. collect. peří: *plumae versicolores C*; *plumā alias* (*animantes*) *videmus ob-ductas C*; *aënis in plumam squamis V* na způsob peří; 2) přenes. chmýří, pýří (první vousy): *insperata p. H.*

plūmātus, *a, um* [*pluma*] opeřený, pernatý básn. u *C.*

plumbeus, *a, um* [*plumbum*] olověný; 1) obr. *p. gladius C* (význ. tupý); 2) metaf. a) *p. Auster H* tíživý, obtížný; b) tupý, hloupý: *nisi plane in physicis plumbei sumus C.*

plumbum, *ī, n.* olovo, cín; metou. o předmětech z olova: (olověná) koule n. střela: *liquefacto* (v. t.) *plumbo V*; *terga boum plumbo insuto ferroque rigebant V* olověnými a železnými puklami; *aqua tendit rumpere p. H* olověné roury (vodovodu).

plūmeus, *a, um* [*pluma*] z (prachového) peří, prachový: *culcita plumea C*; *torus p. O.*

plūmōsus, *a, um* [*pluma*] opeřený, pernatý *Pr.*

pluō viz *pluit.*

plūrēs, plūrimus viz *plus.*

plūs, *plūris*, isol. *n.* [z koř. **pelē-* piniti, srov. *plenus, πολύς, πλείων*] (zastupuje compar. k *multum*) více I a) nom. a acc., též význ. adv.: assynd. *p. minus* více (nebo) méně; *non sunt usi p. quam quattuor coloribus C*; u výrazů číselných quam se vynechává: *ferre p. dimidiati mensis cibaria C* více než na půl měsíce; *p. annum aeger L*; s abl. compar. *p. aequo C* více než slušno, spravedlivo; b) gen. *pluris* jen jako gen. pretii: *ager multo pluris est C* má mnohem větší cenu; — odt. pl. **plūrēs** (arch. *ploeres* u *C*) *m.* a *f.*, *plūra n.* (gen. *plūrium*) a) klass. význ. srovn. četnější, v češt. ob. nesouřadně více (než . . .): *pluribus verbis* více slovy, obšírněji; — subst. α) *m.* více lidí, většina; β) *n.*: *sed quid plura* (sc. *dicam*)? k čemu bych mluvil více; b) pozd. absol. (= *complures*) dosti mnoho, nemálo, příliš mnoho; — II superl. **plūrimus**, *a, um* buď význ. srovn. nejčetnější, v češt. ob. nesouřadně nejvíce (s gen.) n. absol. velmi mnoho, přemnoho; a) sg. jen u collect. a jmen abstr.: *plurima rosa O* velmi mnoho růží; překládáme ob. vhodnými adjektivy, značícími ne quantitu, nýbrž qualitu: *salutem dicit plurimam* (v dopisech) srdečný; *plurima exercitatio C* velmi veliký cvik; *coma plurima O*

hustý; *plurimus sol O* nejpalčivější; *plurimus in Iunonis honorem H* horlivý ctitel Junonin; leckdy m. přívl. klademe adv.: *plurima nantis in ore coniunx (est) O* přečasto; — subst. α) nom. a acc. neutr., též význ. adv. *plūrimum* nejvíce, abs. velmi mnoho: *habere quam plurimum C*; *qui apud me dignitate plurimum possunt C*; β) abl. *plūrimō* jako abl. pretii; zř. gen. pretii: *quem Alexander plurimi fecerat N*; b) pl.; subst. α) *plūrimī, ōrum, m.* nejvíce lidí, většina (lidí), absol. velmi mnoho lidí; β) *plūrima, ōrum, n.* nejvíce, absol. velmi mnoho.

plūsculus, *a, um* [demin. od *plus*] v češt. nesouřadně poněkud více, něco více; subst. *plusculum negotii C.*

pluteus, *ī, m.*, též **pluteum**, *ī, n.* vojen. rohož a z rohoží spletený a) ochranný plot, předprseň na náspech, věžích a lodích k ochraně vojáků, na nich bojujících; b) pohyblivý přístřešek, krov, zhotovovaný též ze dřeva a potahovaný kožemi, opatřený kolečky; jím byli chráněni vojáci při opevňovacích pracích.

Plūtō(n), *ōnis* (acc. *ona H*) [*Πλούτων*] syn Kronův, bůh podsvětí, bratr Diův a Poseidonův, choť Persefonin (= Hades, *Dis*); adj. **Plūtōnius**, *a, um* Plutonův, plutonský; subst. **Plūtōnia**, *ōrum, n.* (se. *loca*) nezdravá krajina v Asii *C.*

pluvia viz *pluvius.*

pluviālis, *e* [*pluvia*] dešťový; deštivý; déšť přinášející: *pluviales fungi O* po dešti rostoucí.

pluvius, *a, um* [srov. *pluit*] dešťový; deštivý; déšť přinášející: *p. arcus H* duha; *pluvium aurum O* zlatý déšť; subst. **pluvia**, *ae, f.* (vl. = *pluvia aqua C* dešťová voda) déšť; pl. deštivé počasí *C.*

pōcillum, *ī, n.* [demin. od *poculum*] číška.

pōculum, starší **pōclum**, *ī, n.* [z **pō-tlom*, srov. *pōtus, pōtō, πῶμα*] 1) picí nádoba, číše, pohár (básn. též pl. význ. sg.); 2) meton. a) *in poculis C* při pití, při pitce; b) nápoj: *pocula sunt fontes liquidi V; amoris p. H* (= *φίλτρον*); *pocula Acheloia V* voda; *pocula vitea V* mok vinné révy; — spec. číše s jedem.

podagra, *ae, f.* [*ποδάγρα*] dna (v nohou), pakostnice; přenes. u dobytka paznehtice, nádory na paznehtech: *glacies ne frigida ... ferat turpis podagras V.*

Podalīrius, *ī, m.* [*Ποδαλείριος*] lékař Řeků před Trojou *O.*

pōdex, *icis m.* [*pedo*] řiť.

podium, *ī, n.* [*πόδιον*] dolní obložení zdi, patka.

Poeās, *antis, m.* [*Ποίας*] Thessalan, otec Filoktetův, jenž odt. slouje (patronym.) **Poeantiadēs**, *ae, m.* Poiantovec; adj. **Poeantius**, *a, um* Poiantův, subst. Poiantovec *O.*

poecilē, *ēs, f.* [*ποικίλη* se. *στοά*] poikile, t. j. sloupová síň pestrá (= pomalovaná) na athenské agoře s malbami od Polygnota, Mikona a Panaina (ku př. byla tam zobrazena bitva u Marathonu).

pŏēma, *atis* (dat. a abl. pl. *poematis C*), *n.* [*ποίημα*] báseň.

poena, *ae, f.* [*ποινή*] 1) práv. (cenná) náhrada za spáchaný zločin, dávaná poškozené straně, odplata, pokuta; pozd. vůb. trest (i ku př. vězení); na zákl. práv. význ. rčení: *poenas dare, solvere, pendere, expendere, luere* dáti pokutu (*alcis rei* za něco, *alci* někomu) = býti trestán od někoho, dáti trestem dostiučinění, upadnouti v trest, vytrpěti trest od někoho, pykati; *poenas repetere, sumere, capere* bráti pokutu (*ab* n. *ex alqo* od někoho) = trestati někoho, uložiti trest, mstiti se na někom; s gen. subj. *legum p. C* zákonitý trest; s gen. obj. potrestání něčí, pomsta nad někým: *poenam Erysichthonis orant O*; s gen. determ. *p. capitis* trest smrti; *iussorum p. laborum O* trest, záležející v .... = za trest uložené práce; dat. účel. *poenae multaeve esse (alci) C* uvaliti trest na někoho; *civitas cuncta poenae aut praedae fuit S* úplně propadla trestu nebo plenění; *poenas dant sanguine Teucri V* krví odpykají; *pro alqo poenas capere S* vykonati pomstu za někoho; *ut contumeliarum in imperatorem* (m. *ab imperatore*) *poenas petat S* aby se dožadoval potrestání proti ....; — person. **Poena** Trest, bůh trestu (někdy význ. *Furia*); 2) metaf. trápení, utrpení, trýzeň, nebezpečí: *poenam traxe* (= *traxisse*) *per omnem V*; *quin suas ipse poenas fateretur T.*

Poenīnus viz *Penninus.*

poeniō viz *punio.*

poenitentia, poenitet viz *paenitentia, paenitet.*

Poenus, ī, *m.* [srov. *Phoenix*] Pun (= Karthagiňan); spec. Hannibal; collect. = *Poeni,* Punové jako potomci Foiničanů (u Římanů příslovečni svou věrolomností): *si uterque P. serviat uni H* (t. j. v Africe i v Hispanii); — adj. a) **Poenus** (básn.), ob. **Pūnicus** (starší **Poenicus**), též **Pūniceus,** *a, um* α) punský (= karthaginský): *Punica fides* (iron.) (známá) punská ‚věrnost' = *perfidia*; β) purpurový, nachový (kterouž barvu vynalezli Foiničané): *punicum sagum H*; vůb. rudý, červený: *puniceus cruor O*; γ) básn. vůb. význ. africký; **Pūnicānus,** *a, um* punský = dle punského způsobu: *lectuli Punicani C* (dřevěné lavice).

pŏēsis, *is, f.* [*ποίησις*] poesie, básnění, konkr. báseň, báseň.

pŏēta, *ae, m.* [*ποιητής*] básník.

pŏētĭcē, adv. [*poeticus*] básnicky, jako básník.

pŏētĭcus, *a, um* [*ποιητικός*] básnický: *di poetici C* bozi z básní; subst. **poētica,** *ae, f.* (sc. *ars*) n. řec. **poētĭcē,** *ēs, f.* (sc. *τέχνη*) básnické umění, básnění.

Poetovĭō, *ōnis, f.* město v Pannonii, nyn. Ptuj ve Štyrsku.

pŏētria, *ae, f.* [*ποιήτρια*] básnířka.

pol, interj. [zkráceno z *Pollux*] slůvko, jehož v hovoru užívali velmi často k zapřisahání, ujišťování a vůb. sesilování (u Polluka, na mou věru, na mou duši, hrome!).

Polemō, *ōnis, m.* [*Πολέμων*] vlastní jméno mužské; zejm. athenský filosof ok. r. 300 př. Kr., nástupce Xenokratův ve vedení akademie, učitel Zenonův; pověstné bylo jeho obráceni od rozmařilého života k filosofii; adj. **Polemōnēus,** *a, um* Polemonský, Polemonův.

polenta, *ae, f.* krupice, krupky.

poliō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* (impf. *polibant V*) [srov. *lino, lēvis*] hladiti, leštiti 1) vl. *informatum parte polita fulmen C* s jednou stranou (již) vyleštěnou; básn. *aegida squamis serpentum auroque polibant V* na povrchu aigidy vytvářeli zlaté šupiny; — spec. bíliti: *columnas albo p. L*; 2) metaf. uhlazovati, třibiti, pilovati, brousiti, šlechtiti. Part. perf. pass. **polītus** význ. adj. v. t.

polītē, adv. [*politus*] uhlazeně, vybroušeně, jemně. vkusně.

Polītēs, *ae, m.* [*Πολίτης*] 1) syn Priamův, usmrcený od Neoptolema *V*; 2) jeden z druhův Odysseových *O.*

polītīa, *ae* (acc. *am* i řec. *an C*), *f.* [*πολιτεία*] státní zřízení, ústava; jako vlastní jm. Ústava, název spisu Platonova *C.*

politicus, *a, um* [*πολιτικός*] týkající se státního zřízení; zabývající se politikou, politický: *politici philosophi C.*

Politōrium, *iī, n.* městečko v Latiu, již od Tiberu *L.*

polītus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *polio*] vl. vyhlazený, vyleštěný; metaf. uhlazený, vybroušený, vytříbený, ušlechtěný, (jemně) vzdělaný, jemný, vkusný a) o osobách: *non satis p. artibus C*; b) o věcech: *cubiculum politissimum Plin* hezoučká.

pollēns, *entis* [vl. part. praes. od *polleo*] mocný, silný, mohutný (*rē* něčím).

Pollentia, *ae, f.* [*polleo*] (vl. Moc, Síla) 1) personif. jako bohyně: *signum Pollentiae L*; 2) město v Picenu *C*; 3) město v Ligurii.

polleō, *ēre* (*uī*), — býti mocný, silný, mohutný (vl. i metaf.), míti moc, sílu, váhu, vážnost, vliv; (mnoho) zmoci, býti s něco (abs., *in rē, rē*): *multum terrā, plurimum mari pollent L* mají velikou moc na zemi, největší na moři; alliter. *quanto magis potes pollesque L* čím větší máš sílu a moc. Part. **pollēns,** význ. adj. v. t.

pollex, *icis, m.* [srov. čes. palec] palec: (*servate*) *mei pollicis ictum H* luskání palcem (k naznačování taktu); přísl. *pollicem premere* ‚držeti palec' někomu (t. j. obejmouti a tisknouti palec ostatními čtyřmi prsty, kterýž posuněk byl zde dávna významný v čarování; u Římanů při hrách gladiatorských byl projevem sympatie obecenstva s gladiatorem, prosícím za milost); odt. (*fautor*) *utroque tuum laudabit pollice ludum H* význ. přehorlivě.

polliceor, *ērī, licitus sum* [*por-* a *liceor*] nabízeti, slibovati, přípovídati (abs., *alci alqd,* s acc. c. inf. (fut.), zř. s inf. praes.): *operam rei publicae p. L* nabízeti své služby; *liberaliter p. Cs* činiti laskavé sliby; *ingentia pollicendo L* velikými sliby; — part. perf. básn. sm. pass.: *pollicitam dictis adde fidem O* vl. slíbené vyplnění = splň dané slovo; odt. subst. **pollicitum,** ī, *n.* slib, přípověď.

pollicitātiō, *ōnis, f.* [*pollicitor*] slibování, slib, přípověď.

pollicitor, *ārī, ātus sum* [frequ. — intens. od *polliceor*] slibovati.

Polliō, *ōnis, m.* cognomen v některých řím. rodech; zejm. *C. Asinius* (v. t.) *Pollio.*

Pollia (*tribus*), *ae, f.* Pollijská tribus, jedna z venkovských *L.*

polluō, *ere, luī, lūtum* [*por-* a **luo*, srov. *lues*, 1. *lutum*] pokáleti, znečistiti, zamazati, poskvrniti, potřísniti; 1) vl. (*tegmina*) *usu polluta T* zašpiněné, špinavé; 2) metaf. = zneuctíti, zhanobiti, znesvětiti: *pollutā pace V* když byl mír porušen; *stupro p. T* zprzniti. Part. perf. pass. **pollūtus** význ. adj. v. t.

pollūtus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *polluo*] vl. pokálený; 1) poskvrněný, zneuctěný, znesvěcený; 2) nekalý, nectný, hříšný, mrzký: *polluta licentia S*; *quin quasi p. haberetur S* takřka za nečistého.

Pollūx, *ūcis, m.* [*Πολυδεύκης*] syn Ledin z Dia, bratr Kastorův, proslulý zápasník pěstní: básn. *geminus P. H* t. j. P. a jeho bratr (zvaní Dioskurové, *Dioscuri*, v. t.).

polus, *ī, m.* [*πόλος*] 1) točna, pol osy světové, v jejímž středu jest země: *p. glacialis, australis O*; *tristior istā terra sub ambobus non iacet ulla polis O* (my vzhledem k zemi na obou točnách); *mutu tremefactus uterque est p. O* obě točny = celá klenba nebeská; 2) synekd. nebeská obloha, klenba: *rotundus p. H*; *polo fixae flammae O*; nebeská koule: *immensi parva figura poli O.*

Polybius, *iī, m.* [*Πολύβιος*] řecký dějepisec z arkadské Megalopole; žil 16 let v Římě, kam přišel r. 166 př. Kr. po bitvě u Pydny jako rukojmě a kde se spřátelil se Scipionem Ml., Laeliem a Luciliem; napsal římské dějiny ve 40 knihách, z nichž nás došlo úplně jen prvých 5 knih.

Polyclētus n. **Polyclītus**, *ī, m.* [*Πολύκλειτος*] sochař ze Sikyonu v 5. st. př. Kr., mladší vrstevník Feidiův, slavný kovolijec soch vítězných athletův (zejm. ‚doryforos').

Polycratēs, *is, m.* [*Πολυκράτης*] zejm. tyrann na Samu, přítel egyptského Amasia; † r. 522 př. Kr. (naražen na kůl od satrapy Oroita v Magnesii.

Polydamas (básn. též *Pōlydamas*), *antis, m.* [*Πολυδάμας*] vlastní jméno mužské; zejm. syn Panthův, přítel Hektorův *Pr O.*

Polydectēs, *ae* (voc. *a O*) [*Πολυδέκτης*] vládce na ostrově Serifu, proměněný od Persea v kámen Medusinou hlavou, pro niž byl Persea poslal, pojav lásku k jeho matce Danai.

Polydōrus, *ī, m.* [*Πολύδωρος*] nejmladší syn Priamův, jenž byl za války trojské poslán v ochranu ke králi thráckému Polymestorovi, který jej však po zkáze Troje zabil a jeho poklady si přisvojil; adj. **Polydōrēus**, *a, um* Polydorův.

Polygnōtus, *ī, m.* [*Πολύγνωτος*] řecký malíř z Thasu, činný v Athenách v 5. st. př. Kr., vrstevník Feidiův; v Delfech byly od něho obrazy Dobytí Troje a Odysseus v Podsvětí, v Athenách vyzdobil stou zv. Poikile (viz *Poecile*).

Polyhymnia, *ae, f.* [*Πολυμνία*] Musa hymnů a vůb. sborové lyriky.

Polymēstōr, *oris* (acc. *a O*), *m.* [*Πολυμήστωρ*] král thráckých Bistonů, manžel Iliony, dcery Priamovy (viz i *Polydorus*).

Polymnis, *idis, m.* [*Πόλυμνις*] Theban, otec Epameinondův.

Polyperchōn n. **Polypercōn**, *ontis, m.* [*Πολυ(σ)πέρχων*] vojevůdce Filippův a Alexandra Vel., později správce Makedonie a poručník královské rodiny; svého postavení a moci byl zbaven od Antipatrova syna Kassandra.

Polyphēmus, *ī* (acc. *on O*), *m.* [*Πολύφημος*] Kyklop, syn Poseidonův, oslepený od Odyssea.

pōlypus, *ī, m.* [*πολύπους*, dorsky *πώλυπος*] polyp a) mořský: *sub aequoribus deprensum p. hostem continet O*; b) v nose (t. j. masité výrůstky) *H.*

Polyxena, *ae, f.* [*Πολυξένη*] dcera Priamova, již Achilleus miloval; od jeho syna Neoptolema byla zabita na pobřeží thráckém v obět mrtvému Achilleovi; adj. **Polyxenius**, *a, um* Polyxenin.

pōmārius, *a, um* [*pomum*] ovocný; — subst. **pōmārius**, *iī, m.* ovocnář, prodavač ovoce *H*; **pōmārium**, *iī, n.* ovocná zahrada, sad, štěpnice.

pōmērium, *iī, n.* [**pos* (= *post*) a **moiriom* (**moiros* = *mūrus*)] vl. co jest za (hradební) zdí; pruh půdy, táhnoucí se po celém obvodu města, určený při zakládání města k opevnění; hradební zeď byla vedena buď na jeho vnější straně nebo vnitřní nebo uprostřed, což záviselo na povaze půdy; *p.* původně nesmělo býti zastavěno soukromými budovami *LT* (srov. u nás u některých opevněných měst t. zv. zadomí); odt. hradby, obvod města.

Pōmētia, *ae, f.* n. (jménem obyvatelů) **Pōmētiī,** *ōrum, m.* (úplně *Suessa Pometia*) staré město Volsků v Latiu; adj. **Pomptīnus** (n. **Pōmētīnus**), *a, um* pomptinský, pometijský: *Pomptinus ager L*; *Pomptinae paludes* (pojmenovaná dle starého města *Pomptia* n. *Pontia,* jehož osadou snad byla *Suessa P.*) bařinatá krajina na pobřeží Latia mezi městy Antiem a Circejemi; subst. **Pomptīnum,** *ī, n.* území pomptinské, pometijské *L.*

pōmifer, *fera, ferum* [*pomum* a *fero*] nesoucí ovoce, ovocný, bohatý ovocem.

Pōmōna, *ae, f.* [*pomum*] staroitalská bohyně ovocné úrody a zahrad; dle pověsti a básn. byl jejím chotěm Picus nebo Vertumnus.

pōmōsus, *a, um* [*pomum*] bohatý ovocem, ovocný.

pompa, *ae, f.* [πομπή] **1)** slavnostní průvod, jaké byly konány na počest bohů i lidí, ku př. při zahajování her, při triumfech a pohřbech; leckdy bývaly při nich neseny podoby bohů, processí: obr. *pomparum ferculis* (v. t.) *similes C*; *p. lictorum C* t. j. (dlouhá) řada: básn. o knihách *sat mea sit magna, si tres sint p. libelli Pr*; **2)** metaf. nádhera, nádhernost, okázalost, výprava, lesk: *p. funebris* (*funeris*) slavný pohřeb; *rhetorum p. C* ‚blýskavá řeč'.

Pompēiī n. **Pompēī,** *ōrum, m.* Pompeji (Pompeje), město v Kampanii, jihových. od Neapole, zasypané při výbuchu Vesuvu r. 79 po Kr., nyní opět s části vykopané; adj. **Pompēiānus,** *a, um* pompejský; subst. **Pompēiānī,** *ōrum, m.* Pompejané; **Pompēiānum,** *ī, n.* (sc. *praedium*) villa a statek u Pompej.

Pompēiopolis, *is, f.* město v Kilikii, zvané vl. Soloi; *P.* bylo nazváno na počest Pompejovu, jenž je obnovil, když bylo od Tigrana vylidněno a zbořeno.

Pompēius, jméno plebejského rodu římského; zejm. **1)** *Q. Pompeius Rufus,* konsul r. 141 př. Kr., vedl boj proti Numantii, s níž učinil nečestnou smlouvu; censor r. 131; **2)** *Q. Pompeius Rufus,* tribun lidu r. 100 př. Kr., konsul r. 88; **3)** *Cn. Pompeius Strabo* bojoval jako konsul r. 89 př. Kr. s úspěchem ve válce spojenecké; **4)** *Cn. Pompeius Magnus* (syn předešl.; po něm se stalo cognomen Magnus v jeho rodě dědičným), triumvir a sok Caesarův, * 106 př. Kr., zavražděn v Egyptě po bitvě u Farsalu; **5)** a **6)** synové předešl. *Cn. Pompeius Magnus* a *Sex. Pompeius Magnus* pokračovali v boji proti Caesarovi; *Cn.* byl poražen u Mundy r. 45 a zabit, *Sex.* spojil se po smrti Caesarově s nepřáteli druhého triumvirátu, získal si značné loďstvo a vymohl si u triumvirů některých zemí; r. 36 byl poražen u Myl, uprchl do Malé Asie a v Miletě byl zavražděn; — adj. **Pompēius i Pompēiānus,** *a, um* Pompejův; subst. **Pompēiānus,** *ī, m.* přívrženec Pompejův n. voják Pompejův (viz též *Pompeii*).

Pompilius, jméno římského rodu; zejm. Numa Pompilius, dle pověsti druhý král římský: *P. sanguis H* = *Pisones,* poněvadž rod Kalpurniův odvozoval svůj původ od krále Numy.

Pompōnius, jméno plebejského rodu římského; zejm. **1)** *T. Pomponius Atticus,* vzdělaný a bohatý Říman stavu jezdeckého (žil 109—32 př. Kr.), přítel Ciceronův a Nepotův; jméno *A.* dostal pro svůj dlouhý pobyt v Athenách a lásku k řecké kultuře; **2)** *L. Pomponius Secundus,* přívrženec Sejanův, přítel staršího Plinia; za cís. Klaudia bojoval vítězně proti Chattům; básník tragedií *T Plin.*

Pomptīnus, *a, um* **1)** jméno římského rodu; zejm. *C. Pomptinus,* praetor za konsulátu Ciceronova, Ciceronův legát v Kilikii r. 51; **2)** viz *Pometia.*

pōmum, *ī, n.* [srov. *pomus*] **1)** ovocný plod, sg. collect. a pl. *poma* ovoce; **2)** meton. ovocný strom: *poma ad sidera nituntur V.*

pōmus, *ī, f.* [srov. *pomum*] ovocný strom: *tum consita p. Tib.*

ponderō, *āre, āvī, ātum* [*pondus*] vážiti; klass. metaf. odvažovati, uvažovati; posuzovati, měřiti (*alqd rē* n. *ex rē* něco něčím, podle něčeho).

ponderōsus, *a, um* [*pondus*] vl. těžký; klass. metaf. závažný, obsažný, důležitý.

pondō, indecl. [vl. abl. sg. od **pondus, ī, m.* = *pondus, eris*] vl. váhou, co do váhy, na váze: *corona aurea libram p. L* = libru těžký, vážící libru; odt. spec. samo *p.* = libra (m. *libra pondo*): *argenti p. viginti milia Cs* 20000 liber.

pondus, *eris, n.* [*pendeo, pendo*] (básn. leckdy pl. význ. sg.) váha; **1)** význ. závaží: *pondera ab Gallis adlata iniqua L*; *trans pondera dextram porrigere H* (t. j. přes závaží a váhy na stolech kupců); *hostes verso pondere intra castra effundebantur T* přesunutím váhy (u stroje); **2)** meton. **a)** váha quantitat. **α)** *taleis ad certum p. examinatis Cs* určité váhy; *armilla magni ponderis L*; *hostes in pondere auri foedus fefellerunt* ve váze = při vážení; — obr. *eam (rem) suo, non nominis pondere penditote* (v. t.) *C*; *in scaenam missos cum magno pondere versus H* těžké verše, těžkého chodu; **β)** přenes. množství, síla: *auri et argenti p.*; **b)** vůb. tíže, tíha: *tellus ponderibus librata suis O*, pod. *C* tíhou svých jednotlivých částí = své hmoty; přítěž, břímě, náklad: básn. *nova pondera sentit ebur O* (t. j. nové konsuly, kteří po prvé zasedají na křesla); — obr. *amara senectae pondera O*; *nepos pondera paterna feret O* břímě (otcovské vlády); **c)** konkr. těžká věc, hmota: *hunc ingenti resupinum pondere fudi O* t. j. kamenem, balvanem; — spec. útěžek, plod (života): *auctor tecti ponderis O*; (*Attis*) *devolsit sibi pondera Cat* (= varlata); **3)** metaf. váha, vážnost, závažnost, důležitost, význam, důraz, síla, podstata: *quae sine pondere erunt H* = jalová, mdlá, všední; závažná, důležitá věc: *magnum p. accessit ad tollendam dubitationem C.*

pōne [z **post-ne*] (neklass.) **1)** adv. vzadu, dozadu: *pars cetera pontum p. legit V* (vl. sbírá a klade za sebe) = brázdí; **2)** předl. s acc. (vzadu) za: *tuta p. tergum Achaia T* vzadu.

pōnō, *ere, posuī* (starolat. *posīvī*), *positum* [m. **posinō* z **po-* (příbuzné s *ab*, srov. *post, ἀπό*) a *sino*] (vl. nechávati něco někde, odt. vazba *in alqo loco*) **I** v pův. plném význ. odkládati **1)** vl. *p. librum C, telum O*; o šatě svléknouti: *tunicam p. C*; *arma p.* složiti zbraně (o přemoženém); **2)** metaf. **a)** význ. upouštěti, ustávati od něčeho, nechávati, vzdávati se něčeho, přerušovati: *p. dolorem, curam CL, bellum L*; *positis ambagibus O* bez oklik; *posito pudore O* beze studu; končiti: *vitam p. N*; **b)** ztráceti, pozbývati něčeho: *duritiem p. O*; **II** vůb. klásti, pokládati, ukládati, rozkládati, předkládati, skládati; sázeti, usazovati, posazovati; stavěti, postaviti; vůb. umístiti (vl. i metaf.) *alqd in re* (zř. *in rem*, básn. *rē*) něco někam **1)** s acc. vnějš. **a)** *pedem* n. básn. *vestigia p.* stoupati, kráčeti, vstoupiti, vkročiti; *p. genu OCu* sklesnouti na kolena, pokleknouti; *corpus, artus p.* = položiti se, rozložiti se, roztahovati se, provalovati se; *calculos p. Plin* vl. pokládati počítací kaménky, počítati, přenes. uvažovati; part. perf. pass. **positus**, *a, um* položený, rozložený, ležící; postavený; umístěný: *sic positum servabis onus H* v takové poloze = tak budeš držeti, abys . . .; ležící (přenes. též o poloze místa): *somno* (abl.) *positus* (= *iacens*) *V* ve spánku ležící, ve spánek pohřížený; zejm. o mrtvém (*leporem*) *positum tangere nolit H* položeného, zabitého; o národech usazený, sídlící, bydlící; **b)** spec. **α)** o jídle předložiti: *ponitur baca Minervae O*; *posito pavone H*; *mensam p. O* přistaviti; **β)** sázeti, zasazovati, síti, zasévati: *arborem p. VH*; *semina p. V*; **γ)** pohřbíti: *eodem monte iacet positus O*; **δ)** vojen. postaviti, rozestaviti: *positus in statione L*; *ab cornibus* (na křídlech) *positi L*; odt. *in imperio positus L* postavený v čelo vojska; — přenes. vůb. ustanoviti: *Dumnorigi custodes ponit Cs*; s acc. doplňk. *quem vos imperatorem Numidis* (dat.) *posuistis S*; *iuveni . . . . super armamentarium posito Cu* vrchnímu správci zbrojnice; **c)** praegn. **α)** *p. freta H* usaditi = utišiti; reflex. *venti posuere V* utišily se; **β)** *comas p. O* uspořádati, urovnati; **γ)** veřejně vystaviti, vydati, vyhlásiti: *edictum . . . tribuniciae potestatis praescriptione posuit T*; obr. uvésti, jmenovati: *ponam sine nomine*

crimen O zda mám uvésti vinu (t. zradu) bez jména (t. tvého) *O*; δ) vystaviti, vyložiti jako odměnu n. základ: *fortuna omnia ea victoribus praemia* (doplňk. jako odměnu, za odměnu) *posuit S*; *pocula ponam V* dám v sázku (při zápase), založím se o ...; ε) *pecuniam p. CH* uložiti na úroky, půjčiti; odt. přenes. *otia recte p. H* využiti; ζ) klásti za oběť, obětovati: *naides fratri posuere capillos O*; *posita tollere Cs* obětní dary; 2) s acc. vnitř. a) stavěti, vystavěti, budovati, zřizovati, zařizovati, zakládati: *castra p.* táborem se položiti, rozbíti tábor; *focos de caespite ponit O*; b) vytvářeti, tvořiti: *saxo* (abl. látky) *hominem p. H*; *p. totum nesciet H*; c) stanoviti, ustanovovati: *pomerium p. T*; *mores viris et moenia ponet V*; *p. religiones L, leges H*; *certamina p. V* uspořádati; (*si*) *me hoc ita p. sentis V* zaříditi; d) přičiniti, dávati něco něčemu: *finem p. alci rei* učiniti konec; *modum p. alci rei* položiti mez, obmeziti, přerušiti; *nomen p. alci* (též s dat. doplňk.) dáti jméno; *p. signa novis praeceptis H*; *huic signo ponebam milia centum* (sc. *nummum*) *H* odhadoval jsem na ...; (básn.) (*ora*) *finem in acumine ponunt O* končí se špičkou; abs. *Iovem, qui ponit et aufert H*; 3) jiné význ. metaf. a) *ante oculos p.* představiti, (zřejmě) ukázati, part. perf. pass. zřejmý, patrný; *malitia mala bonis ponit ante C* klade před ... = dává přednost špatnému před dobrým; op. *ut ponar post noctis avem O* jsem stavěna za ... = jsem méně vážena než ...; *in medio posita H* věci ležící na dosah = všeobecně n. snadno přístupné; *maiores libertatem in communi posuisse T* učinili společným majetkem; *operam* (*diem, se*) *p. in rē* vynaložiti, věnovati, oddati něčemu; odt. *cum alqo diem p. C* stráviti; b) uváděti v nějaký stav (též s dvojím acc.): *aequa solo culmina ponam V* srovnám se zemí; *p. alqm alci parem N, in aequo L* postaviti na roveň; *te apud eum in gratia posui C*; *falso in honore gigantas ponit O* vzdává (jim) nespravedlivou úctu; c) stanoviti, určiti úkol, dáti otázku (thema): *ut iis ponatur de quo disputent C* aby jim byla dána látka rozhovoru; *p. de quo quis audire vellet C*; d) logicky *p. alqd in re* α) též *in loco rei*, pozd. i *inter res* klásti, pokládati, vykládati, počítati za něco: *qui mortem in malis ponit C*; *plerique in parte tertia Africam posuere S* kladli za třetí díl světa; též s dvěma acc.; β) klásti na něco jako na základ, zakládati, hledati základ něčeho v něčem, uváděti v (příčinnou) souvislost s něčím: *qui bonum omne in virtute ponit C*; *spem p. in rē* skládati naději v něco; *in fuga sibi praesidium p. Cs* v útěku hledati ochrany; *positum esse in re* zakládati se, záležeti v něčem, záviseti na něčem: *nullum amicis in eo praesidium positum est Cs* přátelům nelze čekati od něho žádné ochrany; e) tvrditi, vyjádřiti se; vysloviti mínění, zásadu; uznávati, souditi (též s acc. c. inf.): *de omni animi, ut ego posui, perturbatione C* (t. j. dle mého názvu); *non verbo solum posuit voluptatem C* neuvedl pouze slovem; *quo posito et approbato C* po přijetí tohoto soudu.

pōns, *pontis*, *m.* [srov. *πάτος*, *πατέω*, čes. pout] vl. zařízení, aby se mohlo někudy choditi, přechod; zejm. 1) most, lávka přes řeku: *pontem facere in flumine* vystavěti most přes řeku; *Romani ponte Ticinum iungunt* (v. t.) *L*; s acc. vnitř. *pontem iungere* (v. t.) *T*; *p. Campanus H* (přes řeku Savo); 2) jiné přechody z prken a dřiví, prkna; spec. a) most přes bažinatá místa, haf, hafová n. oklešťková cesta: *pontibus palude constrata Hirt*; *pontes longos quam maturrime superare T*; *ut pontes et aggeres umido paludum imponeret T*; b) (spojovací) most n. můstek: *Aeneas socios de puppibus pontibus exponit V*; *pontis et scalas inferre propugnaculis T* (zdviliací mosty); c) patro: *turris erat pontibus altis V*; u lodi: (*naves*) *pontibus stratae T* lešeními pro oblíhací stroje; d) přenes. můstek, jenž vedl do ohrazeného místa, zv. *ovile*, kde byly odevzdávány hlasy: *operae Clodianae pontes occuparant C.*

Pontia, *ae*, *f.* [srov. *Pometia*] 1) ostrov u pobřeží Latia, jihozáp. od Circejí, nyn. Ponza, největší ve skupině ostrůvků, zv *insulae Pontiae*; 2) viz *Pometia.*

ponticulus, *ī*, *m.* [demin. od *pons*] můstek, lávka.

1. Ponticus, *ī, m.* římský básník, vrstevník Ovidiův, skladatel epické básně Thebaidy.

2. Ponticus, *a, um* viz *Pontus.*

pontifex, *ficis, m.* [dle ob. ale málo pravděpodobného výkl. od *pons* a *facio* ‚dozorce nad stavbou mostů'] kněz; *pontifices* byl sbor kněžský, jenž měl vrchní správn veškerého kultu (s tím souviselo i vedení kalendáře (*fasti*) a několikerých annálů, zejm. t. zv. *annales maximi*); členové byli pův. 3 (dle tradice od krále Numy), od r. 300 8 (i plebejové), od Sully 15; hlavou jejich byl *p. maximus* (někdy zvaný pouze *pontifex*); pomocníky jejich (písaři) byli *pontifices minores*; — odt. adj. **pontificius,** *a, um* a **pontificālis,** *e* kněžský, kněží, pontifiků: *pontificii* (*libri*) *C*; *pontificia comitia C* (komitie, svolávané od pontifiků a konané ob. za předsednictví vrchního pontifika; zejm. t. zv. *comitia calata,* v nichž byly ohlašovány svátky a jednáno o závětech a arrogacích); *ius pontificium C* (u nás ‚právo církevní'); *pontificalis honor O* hodnost vrchního pontifika; subst. **pontificātus,** *ūs, m.* hodnost pontifika (velice čestná, takže byla postupem i pro bývalé konsuly).

pontificālis, pontificātus, pontificius viz *pontifex.*

Pontius, jméno rodu původu samnitského; zejm. 1) *C. Pontius,* vůdce Samnitů v bitvě u Kaudia (r. 321 př. Kr.), později od Římanů zajat a v Římě popraven; 2) *L. Pontius,* účastník spiknutí proti Caesarovi, padl u Mutiny r. 43 př. Kr.; 3) *Pontius Pilatus,* císařský prokurator v Judei, soudce Ježíše Krista, sesazen r. 36.

pontō, *ōnis, m.* přepravní loď gallská, ponton *Cs.*

1. pontus, *ī, m.* [*πόντος*] (básn.) moře; meton. (mořská) vlna: *ingens p. in puppim ferit V.*

2. Pontus, *ī, m.* [*Πόντος*] 1) Černé moře (*Πόντος εὔξεινος*); 2) meton. pobřeží Černého moře; spec. Pontos, země v Malé Asii na již. pobřeží Černého moře mezi Paflagonií a Armenií; adj. **Ponticus,** *a, um* pontský.

popa, *ae, m.* [srov. *coquo, popina*] vl. (obětní) kuchař; pomocník, služebník při oběti, jehož úkolem bylo, opatřovati potřeby k oběti, přiváděti žertvy k oltáři a omračovati je.

popellus, *ī, m.* [demin. od *populus*] vl. nárůdek: *tunicato popello H* prostému lidu, lidičkám.

Popīlius, jméno římského rodu plebejského; zejm. 1) *C. Popilius Laenas,* bojoval proti Perseovi makedonskému; 2) *L. Popilius Laenas* (syn předešl.) vystupoval přísně proti přívržencům Ti. Grakcha; působením C. Grakcha byl vyobcován; 3) *C. Popilius Laenas,* vojenský tribun, činný při usmrcení Ciceronově.

popīna, *ae, f.* [*coquo,* srov. *popa*] 1) (veřejná) kuchyně, (lidová) jídelna, stravovna, krčma; 2) meton. a) sm. pokrmy z lidové jídelny; b) sm. zápach krčmy.

popīnō, *ōnis, m.* [*popina*] kdo často chodí do (lidových) jídelen, žrout.

poples, *itis, m.* ohbí pod kolenem, podkolení, zákolení: *duplicato* (v. t.) *poplite V*; *contento* (v. t. 1)) *poplite H*; — synekd. koleno: *exceptum poplitibus corpus Cu* opřené o kolena, skleslé na kolena.

Poplicola viz *Publicola.*

Poppaeus, jméno římského rodu; zejm. 1) *C. Poppaeus Sabinus,* konsul r. 9 po Kr., v následujících letech vítězný místodržitel v Moesii a Thrakii; 2) *Q. Poppaeus Sabinus* (bratr předešl.), s M. Papiem Mutilem obnovitel zákona o sňatcích (*lex Papia Poppaea de maritandis ordinibus*); 3) *Poppaea Sabina,* manželka Othonova (pozd. císaře) a později Neronova.

populābilis, *e* [*populor*] vl. poplenitelný; zničitelný, stravitelný (*alci rei* něčemu, pro něco).

populābundus, *a, um* [*populor*] (stále) pustoše, pustošící, plenící.

populāris, *e* [*populus*] 1) lidový (zejm. význ. polit.) a) (význ. gen. *populi*) = lidu: *p. aura* (nestálá) přízeň lidu = *popularia studia T* (op. *p. offensio C* neoblíbenost u lidu); *p. strepitus H* lidu (v divadle); b) praegn. α) pro lid, účinkující na lid, srozumitelný (lidu), populární: *p. oratio C*; *nec sententiis nec verbis popularibus C*; *populare genus dicendi C*; β) lidu milý, u lidu oblíbený, populární: *sententia, quae popularem senatum faceret L* jež by získala senátu přízeň lidu; *populare silentium* (nečinnost) *L*; γ) lidu milovný, demokratický: (*Caesar*) *in re publica*

viam, quae p. habetur, secutus C; *animus vere p., saluti populi consulens C*; = toužící po oblibě u lidu, šp. sm. demagogický, buřičský: *popularem, id est assentatorem et levem civem C*; subst. *populares, ium, m.* strana lidu, lidová, demokratická (op. *optimates*); šp. sm. demagogové; 2) téhož národa, národní, tuzemský, domácí a) *p. caedes O* = *popularium*, krev (prolitá vraždou) krajanů; *puellae populares H* krajanky; b) subst. α) *m.* krajan, *f.* krajanka; pl. (spolu)občané něčí: *animi popularium L*; *quae res indicabat popularis esse* (sc. *fugientes*) *S* že jest to jeho lid; vůči králi poddaní: *rex delenire popularium animos studebat L*; β) (o městě) pl. obyvatelé: *patere moenia, intentos popularis ad iussa T*; γ) přenes. druh, společník: *p. sceleris, coniurationis S.*

populāritās, *ātis, f.* [*popularis*] snaha zalíbiti se lidu, touha po popularitě *T.*

populāriter, adv. [*popularis*] lidově; spec. α) prostě, srozumitelně, populárně: *p. loqui C*; β) tak, aby byla získána obliba u lidu, šp. sm. demagogicky, buřičsky: *p. agere C.*

populātiō, *ōnis, f.* [*populor*] plenění, pustošení; plen.

populātor, *ōris, m.* [*populor*] plenitel, pustošitel, básn. ničitel.

pōpuleus, *a, um* [2. *pōpulus*] topolový, topole, topolů.

pōpulifer, *fera, ferum* [2. *pōpulus* a *fero*] rodící topole, bohatý topoli.

populīscītum viz *scitum.*

Populōnia, *ae, f.* n. **Populōnium,** *iī, n.* n. **Populōniī,** *ōrum, m.* přímořské město v Etrurii proti ostrovu Elbě; odt. **Populōniēnsēs,** *ium, m.* Populoňané.

populor, *ārī, ātus sum* a také **populō,** *āre* [*populus* význ. vojsko] (part. *populatus* mívá význ. pass.) 1) plenit i, popleniti, pustošiti, drancovati: *agros p.*; jsou-li předmětem lidé vypleniti, oloupiti: *Siculi populati atque vexati C*; 2) metaf. kaziti, hubiti: o řece *amnis suum populatus iter V* plodíc zkázu na své cestě; o ohni tráviti: *flamma populante capillos O*; *tempora populata auribus raptis V* zohavené.

1. populus, *ī, m.* [od koř. **pelē-* plniti, srov. *plebs, πλῆθος, πόλις*] (básn. leckdy pl. význ. sg.) 1) vůb. množství lidí, lid, lidé; a) zcjm. α) obecenstvo: *carmina populo legi O*; *egresso populo theatrum collapsum est T*; β) obyvatelé, obyvatelstvo, občanstvo: *Cremonensis p. T*; *moenia cum populis a me reguntur O*; γ) básn. lidstvo: *subolem priori dissimilem populo O*; b) praegn. nižší lid, dav: *me Nympharum chori secernunt populo H* od (všedního) světa; c) meton. α) veřejnost, ulice: *haec* (*ianuae frons*) *populum spectat, at illa larem O* do ulice; β) kraj, dědina, župa: *ad frequentem cultoribus populum L* t. j. do kraje silně zalidněného; c) metaf. zástup, dav: (hyperb.) *p. natorum O*; *p. superamur ab uno viro O*; *leves* (mátožné) *populi O*; *p. agrestium T*; 2) spec. sm. polit. národ jako státoprávní celek: *multitudo, quae coalescere in populi unius corpus nulla re potuit L*; a) v monarchii význ. poddaní: *p. Priami H*; b) spec. v Římě α) za nejstarších dob *p.* jakožto branný lid = *patricii*, v arch. formulích: *ut ea res . . . . populo plebique Romanae bene eveniat C*; β) pozd. *p.* se uvádí ob. vedle senátu na označenou svrchovanosti vlády: *senatus populusque Romanus* (zkrác. *SPQR*) význ. obec, stát římský; *p. Romanus Quiritium* (v. t.) *L*; *populo* (národu) *et plebi* (lidu) . . . . (summu peněz) . . . . *dedit* (*Augustus*) *T* (částka pro onen přišla do aeraria, tomuto byla rozdělena); odt. meton. *retinere populi fidem T* úvěr aeraria, státní pokladny.

2. pōpulus, *ī, f.* [srov. čes. topol] topol, strom zasvěcený Herakleovi.

por-, předl., jež se vyskytuje jen ve složeninách, ku př. *portendo, porticus, polliceor* [příbuz. s *per, pro, prae*].

porca, *ae, f.* [srov. *porcus*] svině, sviňka, vůb. vepř.

Porcius, jméno rodu římského, k němuž náležely rodiny **A** *Catones* (v. t.); **B** jiné; zcjm. 1) *L. Porcius Licinus,* praetor r. 207 př. Kr., účastník bitvy s Hasdrubalem u Seny; 2) *L. Porcius Licinus,* (syn předešl.), konsul r. 184 př. Kr., bojoval proti Ligurům; 3) *M. Porcius Laeca,* přívrženec Katilinův; = adj. **Porcius,** *a, um* Porciův: *lex Porcia* (úhrnný název pro několik zákonů proti bičování a popravování občanů: *Porcia lex . . . . gravi poena, si quis verberasset necassetve civem Romanum, sanxit L*).

porcus, ī, *m.* [srov. *porca*; čes. prase, něm. Ferkel] prase, vepř: sg. collect. *villa abundat porco, haedo C*; — obr. *Epicuri de grege p. H* (tlustý) vepřík.

porgō viz 2. *porrigo.*

Porphyriōn, *ōnis, m.* [*Πορφυρίων*] jeden z Gigantů (dle Pindara *βασιλεὺς Γιγάντων*) *H.*

porrēctiō, *ōnis, f.* [*porrigere*] natažení, roztažení.

porrēctus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *porrigere*] natažený, vztažený, roztažený; dlouhý; (široce) rozložený, rozkládající se, táhnoucí se, prostírající se, širý; přenes. (o quantitě slabiky) *ut sit porrectā longa secunda morā O* t. j. aby druhá slabika byla prodloužena.

porriciō, *ere,* (*porrēcī* a *-rēxī, -rēctum*) [z **por-jicio* od *por-* a *iacio*] (arch.) význ. = *proicio*; t. t. sakrální (za obět) házeti, klásti, předkládati, dávati, obětovati: přísl. *inter caesa et porrecta C* vl. při samé oběti, přenes. ‚když jde do živého'.

1. porrīgō, *inis, f.* lup, lupina (na hlavě mezi vlasy).

2. porrigō, *ere, rēxī, rēctum* (též synkop. tvar **porgō**, *ere V*) [*por-* a *rego*] 1) vztahovati, natahovati, napřahovati (vl. i metaf.) a) vůb. *manum p.* (*alci* k někomu), spec. podávati ruku někomu, praegn. sahati, vztahovati ruku (*in rem* n. *ad rem* po něčem); též obr. *iam etiam ad pecora nostra avaras manus porrigis Cu*; *neque quo* (po čem) *manus porrigeret suppetebat N*; *porrecto iugulo H*; (*amnis*) *porrigit aequales media tellure* (vl. ana země jest uprostřed) *lacertos O* = objímá zemi; b) spec. α) zdvíhati: *pocula porgite dextris V* (k úlitbě); β) pokládati, ukládati, rozkládati: *alqm in herbis p. O* do trávy; b) med. *porrigi* táhnouti se, obraceti se, býti obrácen, směřovati: *cubiculum porrigitur in solem Plin*; 2) roztahovati, rozkládati, rozprostírati a) vojen. *aciem latius porrigit S* roztáhne svůj štít více do šířky; b) med. *porrigi* roztahovati se, táhnouti se, prostírati se, rozkládati se, ležeti α) vůb. *membrana per artus porrigitur O* roztáhne se po ...; *corpus per novem iugera porrigitur V*; β) spec. o poloze míst; 3) praegn. vl. natahovati ruku s něčím = podávati, nabízeti, dávati, poskytovati (vl. i přenes.): *porrigis puero poma H*; *porreximus oscula lymphis O*; *porrigit filia favos O* = *porricit*; 4) metaf. roztahovati = zvětšovati: *vectigalia p. H*; o čase natahovati, prodlužovati: *p. horas O.* Part. **porrēctus** význ. adj. v. t.

Porrima, *ae, f.* pův. jako *Postverta* zvl. jméno bohyně porodu Karmenty *O.*

porrō, adv. [srov. *πόρρω*] dále; 1) místně; na ot. a) kam? = ku předu, vpřed; b) (zř.) kde? daleko, v dáli; 2) časově = nadále, budoucně, příště; 3) o postupu myšlenek (*p.* rozvádí myšlenku a připojuje její různé stránky) = potom, (nyní) pak; a pak (jež klademe na zač. věty tázací a zvolací, ku př. *quam turpe p. legiones ad senatum legatos mittere C* a pak, jak jest ....); na druhé straně, zase, ale.

porrum, ī, *n.* n. **porrus**, ī, *f.* (pl. ob. *porri*) [*πράσον*] druh zeleniny (zahradní) pór, pažitka.

Porsēna (též **Porsenna, Porsinna, Porsina**), *ae, m.* vládce v etruském Klusiu, který se na čas zmocnil Říma r. 507 př. Kr. (pověsti o Horatiu Koklitovi, o Muciu Scaevolovi a j.).

porta, *ae, f.* [srov. *portus*; příb. s *πείρω, περάω, πόρος*] vl. průchod; 1) brána a) města: *portā* branou, z brány; obr. *p. caeli V* (mračná brána Olympu, již otvírají Hory) a *Somni p. V* (*H*) brána říše snů (oboje dle Homera); *Taenaria porta O* (vchod do podsvětí); b) tábora: *p. praetoria* hlavní (proti nepříteli); *p. decumana* zadní; *portae principales* postranní; c) sm. vrata, dveře (budov); obr. *belli portae VH* (vl. o dveřích chrámu Janova); d) *p. triumphalis T* vítězný oblouk na poli Martově); 2) přenes. průchod, vchod, východ; otvor: *portae iecoris C*; *venti, qua data p., ruunt V*; *Ciliciae portae N* soutěsky, průsmyk.

portātiō, *ōnis, f.* [*porto*] nošení.

por-tendō, *ere, tendī, tentum* (vl. napřahovati, podávati) 1) t. t. sakrální věstiti (znamením, ze znamení n. vůb.), předpovídati, ohlašovati, hlásati, ukazovati (*alci alqd*), býti předzvěstí, znamením něčeho, znamenati: *cum magnorum periculorum metus ex ostentis portenderetur C* když znamení ukazovala, že hrozí nebezpečenství; básn. *hunc illum fatis portendi generum V* to že jest

onen věštěný zeť; 2) přenes. vůb.: *cum omnes rerum mutationes caedem ... portendant S* převraty jsou předzvěstí krveprolití; pass. *periculum portenditur CL* ukazuje se, hrozí, nastává; *quid spei melioris Latinis portendi L* jaká (že) naděje se ukazuje, kyne.

portentificus, *a, um* [*portentum* a *facio*] vl. měnící v obludu; kouzelný *O.*

portentōsus, *a, um* [*portentum*] nepřirozený, příšerný, podivný, úžasný; subst. *si quando aliqua portentosa nata dicuntur C* nestvůry.

portentum, *ī, m.* [vl. subst. part. perf. pass. od *portendo*] 1) t. t. sakrální znamení (věstící něco zlého), neobyčejný (strašný, příšerný) úkaz, zjev: *horribili visu* (abl. qual.) *portenta V*; *portenta Thessala H* kouzla; 2) konkr. nestvůra, netvor, potvora, obluda, příšera: *praeter naturam hominum pecudumque portentis C* nepřirozenými plody, zrůdami; — přenes. o osobách; 3) metaf. výplod (fantasie), smyšlenka: *poetarum et pictorum portenta C.*

Porthāōn viz *Parthaon.*

porticula, *ae, f.* [demin. od *porticus*] (menší) sloupová chodba, galerie.

porticus, *ūs, f.* 1) stavba po jedné podélné straně otevřená a opatřená sloupovím, buď přístavek k jiným budovám, ku př. chrámům, nebo samostatná, sloužící k procházkám, hovorům, přednáškám a p., i k úkonům úředním, jako soudům: sloupová síň n. chodba, sloupoví, sloupení, podsíň, podloubí (u nás kolonáda, galerie, veranda), u Řeků στοά: *p., quae Poecile* (v. t.) *vocatur N*; *Aesculapi liberorum* (t. j. Podaleiria a Machaona) *saucii opplent porticus* básn. u *C* předsíň (stanu); — meton. *Chrysippi p. et grex H* škola (vl. athenská stoa poikile, v níž učil Zenon, zakladatel filosofie stoické, již uvedl v system Chrysippos); 2) vojen. *pedalibus lignis porticus integebantur Cs* (ochranné) krytby složené z několika loubí (*vineae*) pro vojáky při obléhání.

portiō, *ōnis, f.* [srov. k *pars*] 1) vl. (určitý) díl, podíl, úděl, částka: ob. *pro portione CL* podle určitého (stanoveného) poměru (n. klíče), poměrně; *pro virili portione* (= *parte*) *T* vl. co připadá na muže = co na někom jest, podle (svých) sil; přenes. *principia pro portione rerum praeponere C* úměrně s..., podle...; odt. míra, poměr; 2) = *pars* část, díl: *exigua Galliarum p. T.*

portitor, *ōris, m.* [*portus*] 1) přívozník (vl. v přístavu, převážející z lodi na břeh, pak vůb.): básn. *p. (Orci) VO* (= *Charon*); 2) výběrčí cla, celník (vl. v přístavu, pak vůb.).

portō, *āre, āvī, ātum* [*porta*, srov. *πορεύω* (dopravuji) k *πόρος*] nésti, nositi, donášeti, přinášeti, unášeti, snášeti: vézti, voziti, dovážeti, přivážeti, odvážeti; dopravovati (o člověku, zvířeti, voze, lodi a p.) a) vl. *alqd manibus, humeris p.* nésti v rukou, na zádech; *humeris onera portantes Cu* nosiči břemen; *portari vehiculo N* vézti se, jeti na voze; vojen. *ceteri sparos aut lanceas portabant S* nosili; odt. *nuntiabant arma portari S* že lidé chodí ozbrojeni; praegn. *p. atque agere Cs* (= *ferre atque agere*, o uchvacování věcí a dobytka); — s předm. osob. vésti: *portantur in carcerem T*; *te comitem hinc p. V* vzíti si (s sebou) za...; — (básn.) *te iam septima portat errantem aestas V* (my: vidí tě blouditi); b) přenes. *auxilia p. S* choditi na pomoc; *has spes cogitationesque secum portantes L* s těmito....

portōrium, *iī, n.* [*portitor, portus*] 1) vl. (přístavní) clo (na dovoz i vývoz); 2) vůb. clo, poplatek: *iter per Alpes, quo magnis cum portoriis mercatores ire consuerant Cs* (clo průvozné); dávka, daň.

portula, *ae, f.* [demin. od *porta*] branka.

Portūnus, *ī, m.* [*portus*] římský bůh přístavů (původ. i bran a dveří), stotožněný s řec. Palaimonem.

portuōsus, *a, um* [*portus*] bohatý přístavy, s četnými přístavy: (*pars Numidiae*) *portuosior S* která měla více přístavů.

portus, *ūs, m.* (dat. sg. *portū V*; v pl. *portibus* a též *portubus*) [srov. k *porta*] přístav (básn. leckdy pl. význ. sg.) a) vl.; básn. ústí řeky: *per septem Nilus portus emissus in aequor O*; — praegn. jako místo, kde bylo vybíráno clo: *in portu operas dabat C* = byl výběrčím cla; odt. clo: *per magistros scripturae et portus C*; b) přenes. význ. (spasný) přístav, útočiště: *regum p. erat et refugium senatus C.*

Pōrus, ī, *m.* [*Πῶρος*] indický král, s nímž bojoval Alexander Veliký.

pos starolat. = *post* (zejm. před souhl.).

pōscō, *ere, popōscī*, — [m. **porc-scō* z koř. **p(e)r(e)k* —, srov. čes. prositi, něm. fragen; odt. i *precor, prex, procus, postulo*] žádati (*alqm alqd* n. *alqd ab algo* někoho o něco, něčeho od někoho; neklass. ut . . . a inf.), požadovati, vyžadovati, dožadovati se, domáhati se, vymáhati, chtíti a) s acc. doplňk. *coniugii dotem sociorum corpora poscit O* vyžádá si (dřívější) podoby druhů za svatební dar; *ut res* (*ratio*) *poscit* jak jest žádoucí; pass. *segetes poscebatur humus O* byla žádána o osení; *regis filia monstro* (dat. prospěch.) *poscitur O* = má býti dána; *poscit equos et arma V* volá po . . .; vybízeti, vyzývati: *socios incendia poscit V* vybízí zapáliti; spec. vyzývati k boji: *illum Aeneas in proelia poscit V*; *poscentem cum quo concurreret* (= k zápasu) *O*; — je-li předm. božstvo vzývati, prositi; b) praegn. α) *fabula, quae posci vult H* vl. aby byla žádána za opakování = míti úspěch; básn. *poscor* (*poscimur*) jsem žádán, volán, t. j. mám n. musím něco činiti (jíti, zpívati, opěvovati, vypravovati a pod. podle smyslu); *poscimur H* (t. j. jsem žádán za báseň); β) *p. alqm* (*reum LT, accusandum T*) vyžadovati potrestání něčího, nastupovati na potrestání, poháněti k soudu: *accusant ii, quos populus poscit C*; pod. *Macer ad exitium poscebatur T* (všichni) usilovali o smrt Makrovu; γ) tázati se, zvídati, pátrati: *quae sit sententia, posco V.*

Posīdōnius, *ī, m.* [*Ποσειδώνιος*] z Apameie, stoický filosof, žák Panaitiův, založil na Rhodu školu, kde byl jeho posluchačem i Cicero.

positiō, *ōnis, f.* [*pono*] postavení, poloha: *p. caeli T* podnebí.

positor, *ōris, m.* [*pono*] zakladatel, stavitel *O.*

positūra, *ae, f.* a) postavení, poloha; b) zařízení, úprava: *qualis haec docti sit p. dei Pr* jak zařídil, uspořádal zemi v této věci (co do podnebí a pod.) moudrý bůh.

1. positus, *a, um* viz *pono.*

2. positus, *ūs, m.* [*pono*] a) postavení, poloha, místo: *p. regionis T*; b) úprava, útvar, podoba: *Trinacris, a positu nomen adepta loci O.*

posmerīdiānus viz *postmeridianus.*

possessiō, *ōnis, f.* 1) [*possideo*] a) držení: *p. fundi C*; — přenes. *ne possessionem imperii amitterent L* aby nepozbyli účastenství ve vládě; *possessione rei publicae cedere L* vzdáti se řízení obce; b) meton. usedlost, majetek, statek, pozemek: *aestimationes possessionum et rerum Cs* jmění nemovitého i movitého; 2) [*possido*] uvázání se v držení něčeho, v něco, ujetí držby: *proximus gradus in possessione fratres T* nejbližší právo ujmouti se dědictví mají bratří.

possessiuncula, *ae, f.* [demin. od *possessio*] stateček.

possessor, *ōris, m.* [*possideo*] držitel, majetník, vlastník, pán: *honorum p. C*; abs. držitel pozemků, statkář: *Sullani possessores C*; (*agros*) *proximus quisque p. invaserant T.*

possideō, *ēre, sēdī, sessum* [*pos* a *sedeo* vl. sedčti, býti usedlý někde po někom] míti v držení, býti v držení něčeho, držeti, míti; 1) vl. *tres nobilissimos fundos eum video p. C*; 2) přenes: a) míti v moci, ovládati, vlásti něčím: *possidet alter* (sc. *fratrum*) *aquas* (t. *Neptunus*), *alter chaos* (*Pluto*) *O*; b) vůb. *belua latum sub pectore possidet aequor O* = pokrývá svou hrudí; míti: *possidet hunc Iani dea mense diem O* tento den v měsíci Janově (má =) jest jí zasvěcen; *magnam vim possidet paternus maternusque amor C.*

pos-sīdō, *ere, sēdī, sessum* [srov. *possideo*] uvázati se v něco n. v držení něčeho, vejíti v držení, přivlastniti si, zmocniti se, zaujmouti, zabrati, získati si 1) vl. *agros armis p. Cs*; *ager possessus C* vzatý v držení; 2) přenes. opanovati, uchvátiti: *possedit cetera pontus O* zabralo, pohltilo.

possum, *posse, potuī*, — [některé tvary pravidelným složením adj. *pote* (neutr. od *potis*, v. t.) se slov. *sum*, ku př. *pot-es, pot-est*, jiné analogicky; *potuī* atd. od slov. **potēre*, od něhož i **potēns**, v. t.] vl. býti mocen a) moci, míti moc, býti s to, dovésti, uměti (abs. n. s inf.): (*fieri*, jež bývá někdy vynecháno) *potest* (*non potest*), *ut* . . . jest (není) možno, aby . . .; *fieri non potest,*

ut non n. *quin* ... není možno, aby ne = jest nezbytno, aby ...; *effici potest N* jest možno (lze) provésti; *corrumpi non possum N* nedám se podplatiti; *quam maximis potest itineribus Cs* co (možná) největšími pochody; litot. *non possum non facere alqd* nemohu nečiniti = musím činiti; m. lat. ind. v češt. leckdy kondic.: *quod urbibus esse satis poterat, non sufficit uni O* co by mohlo býti ...; *nihil dolet nisi pes: possunt oculi, potest caput* ... (sc. *dolere*) *C* mohly by boleti; – praegn. odhodlati se, přemoci se, snášeti: *Romanus miles et spadonibus servire potest H*; **b)** s acc. vnitř. (neutr. pronom. n. adj.) *alqd* (*multum, minimum, tantum* a pod.) *posse* míti moc, zmoci, dovésti, dokázati, pořídíti, uměti; míti váhu, vážnost, vliv, význam, platiti, vynikati, předčiti: *omnia p. L* míti veškeru moc; *equitatu nihil p. Cs* býti sláb jízdou = míti slabou jízdu.

post, adv. a předl. [z **posti*, jež vzniklo z *pos* podle opačného **anti*, v *ante*] **I** adv. **1)** o místě vzadu, pozadu: *servos, qui p. erant C*; *ante aut p. pugnandi L*; odzadu, zezadu: *p. verberibus cogebat exsultare N*; – metaf. o pořadí a významu: *invidia atque superbia p. fuere S* ustoupily (do pozadí); *alqd p. alqd habere* (*ducere, ponere*) odstrkovati, snižovati proti něčemu; **2)** o čase a výčtu potom, později, o budoucnosti příště, budoucně: *primo* ... (*deinde*) ... *post*; často s abl. míry, udávajícím o kolik později: *biduo p.* dva dni potom; *paucis p. diebus* o několik dní později = po několika dnech = za několik dní; *non* (*haud ita*) *multo p.* za nedlouho; *paulo p.* n. *p. paulo* nedlouho (= brzy) potom; *p. aliquot videns mirabor aristas V* (později) jednou, někdy; *p. mihi non simili poena commissa luetis V*; *p. quam* = **postquam** v. t.; **II** předl. s acc. **1)** o místě za něčím: *p. tergum Cs* za zády; *vidisse p. sese serpentem L* za sebou; – metaf. o pořadí a významu: *neque erat Lydia p. Chloen H* dokud neustoupila (nemusila ustoupiti) Chloi; *primus p. regem O*; **2)** o čase po něčem, od něčeho: *centum p. annos* = *p. centesimum annum* o sto let později, po sto letech, za sto let; *p. annum quartum quam N* čtvrtý rok potom, co (kdy) ...; *p. illud* potom = od té doby; *p. id locorum S* od té doby; *p. hominum memoriam* za (n. od) paměti lidské, pokud pamět lidská sahá (hyperb. co svět světem stojí), pod. *p. homines natos C*; *p. reges exactos L* po vypuzení králův.

post-eā, adv. [*eā* adv. význ. čas.] o čase a výčtu potom, poté, později: *primum* ... *p.* ... *tum etiam C*; o postupu myšlenek *quid p.? CL* co potom = co dále, co z toho; s abl. míry, udávajícím o kolik později *annis p. viginti C*; *postea quam, postea* ... *quam* n. **posteāquam** = *postquam* (ob. s ind. pf.) vl. potom co = (potom) když, jakmile.

posteāquam viz *postea.*

posterior, posterī viz *posterus.*

posteritās, *ātis, f.* [*posterus*] **1)** budoucnost, budoucí doba, čas; **2)** meton. potomstvo, potomci; – praegn. úsudek n. chvála potomstva, budoucí sláva, pāmátka: *cura posteritatis T*; *detur hoc illustrium virorum posteritati T.*

posterus (zř.), *a, um* (gen. pl. též *posterum*; compar. **posterior,** *us,* superl. **postumus** (význ. spec.) a **postrēmus,** *a, um*) [*post*] **I** posit. potomní, následující, příští, druhý: *postero* (*die*) druhý (příští, následující) den, den potom; subst. *in posterum* **α)** (sc. *diem*) na druhý den, do druhého dne; **β)** (sc. *tempus*) do budoucnosti, pro budoucnost; *posterā crescam laude H* budouci (u potomstva); – subst. **posterī,** *ōrum, m.* potomci, potomstvo; budoucnost (meton.): *clarorum virorum facta posteris tradere T*; **II** compar. **posterior,** *us* **1)** o místě zadnější **a)** *ita coniuncto orbe, ut nemo p. sit T* není pozadu; *si verbum posterius facias H* kdybys přesunul dozadu; básn. *p. partes superat mensura priores O* (rozměr =) délka zadních noh převyšuje přední; **b)** metaf. o pořadí a významu chatrnější, méně vážený, menší ceny: *suam salutem posteriorem communi salute ducere C* klásti za ...; **2)** o čase pozdější: *tempus posterius C*; – acc. sg. neutr. jako adv. *posterius* později; **III** superl. **1) postrēmus,** *a, um* nejzadnější, nejposlednější, poslední **a)** o místě: *postrema immani corpore pistrix V* vzadu, vespod, dole; – subst. **postrēmī,** *ōrum, m.* (básn. též *postrēma, ōrum, n.*

V) vojen. poslední n. zadní voj; **b)** o čase pořadí a významu: asynd. *ut illa palam prima postrema recitata sunt L* první jako poslední = od prvního do posledního, od začátku do konce; nejšpatnější, nejhorší: *servitus (est) postremum malorum omnium C*; adv. **postrēmum** (vl. acc. sg. neutr. **α**) posledně, naposled; **β) = postrēmō** (vl. abl. sg. neutr.) konečně, na konec, posléze; při výčtu posléze, zkrátka, vůbec: *magistratus et imperia, postremo omnis cura rerum publicarum S*; **2) postumus**, *a, um* spec. pozdě (= v pozdním věku otcově) narozený, nejmladší: *tua postuma proles V*; právn. t. t. narozený po smrti otcově n. po sepsání závěti, subst. pohrobek.

post-ferō, *ferre, —, —* stavěti do pozadí = méně ceniti (*alqm alci* někoho než někoho, proti někomu), méně si vážiti, méně dbáti, zanedbávati, neváženi si, odstrkovati, snižovati (op. *praefero*).

post-genitī, *ōrum, m.* [*gigno*] vl. později narození; potomci, potomstvo *H.*

post-habeō, *ēre, uī, itum* vl. míti v pozadí = méně ceniti (*alqam rem alci rei* něco než něco, proti něčemu), méně si vážiti, neváženi si, odstrkovati, snižovati, zanedbávati, pomíjeti, nechávati stranou, odkládati: *properaret ad se venire omniaque posthaberet Cs* aby všeho nechal a spěchal . . .; (*Carthaginem*) *magis posthabitā coluisse Samo V* i nad Samos více; *posthabui illorum mea seria ludo V* pro jejich zábavu jsem zapomněl na . . .

post-hāc, adv. (vl. odtud později) od této doby, od nynějška; potom, později, příště, budoucně.

post-haec (psáno též **post haec**), adv. potom, později; příště, budoucně.

postīcus, *a, um* [*post*; srov. *antīcus*] zadnější, zadní: *posticis aedium partibus L*; subst. **postīcum**, *ī, n.* zadní dvéře, zadní vchod: *postico falle* (v. t. 2) **α**)) *clientem H.*

postiliō, *ōnis, f.* [*postulo*] t. t. sakrální požadavek, upomínka božstva, vyjadřovaná nějakým znamením, jestliže nebyla vykonána povinná obět nebo vůbec bylo-li porušeno boží právo *C.*

post-illā, adv. (vl. od oné doby později) od té doby, potom, později básn. u *C Cat.*

postis, *is, m.* (abl. *poste*, básn. též *posti*) **1)** veřeje; na veřeje chrámové bývaly zavěšovány ukořistěné zbraně a odznaky jako památka na vítězství: *signa nostro restituit Iovi* (t. j. Kapitolskému) *derepta Parthorum superbis postibus H*; **2)** pl. synekd. dveře: meton. *discordia Belli ferratos postis refregit* n *H* (vl. o chrámu Janově).

postliminium, *iī, n.* [*post* a *limen* sm. hranice] návrat v bývalé právní postavení občanské, ztracené ku př. tím, že občan byl zajat od nepřátel a tak se stal vlastně jejich otrokem, právo návratu, rehabilitace: abl. způs. *postliminio* právem návratným, podle práva návratného.

post-merīdiānus n. **posmerīdiānus**, *a, um* odpolední.

post-modo a **post-modum**, adv. brzy potom, nedlouho potom, zanedlouho, vůb. později.

postmoerium viz *pomerium.*

post-ponō, *ere, posuī, positum* vl. klásti do pozadí, (na druhé místo) za něco; odt. méně ceniti (*alqd alci rei* něco než něco, proti něčemu), méně si vážiti, neváženi si, odstrkovati, snižovati; nechávati stranou, zanedbávati, pomíjeti, odkládati: *id postponi potest Plin* to může počkati.

post-quam, spojka (potom) když, jakmile **1)** ob. s ind. pf. histor. o jednotlivých událostech; **2)** s ind. plqpf. o ději dříve minulém, zejm. při udání časového rozdílu, n. o stavu, vzniklém v minulosti; **3)** s ind. impf. o ději trvacím n. opětovacím; **4)** s ind. praes. **α**) histor.; **β**) od té doby co: *relegatus mihi videor, p. in Formiano sum C*; **5)** s konjunkt. ob. jen v nepřímé řeči.

postrēmus atd. viz *posterus.*

postrīdiē, adv. [*postero die*] druhý den, druhého dne, nazejtří: *p. eius diei CCs* vl. nazejtří po tom dni = den po tom, druhého dne; s acc. *p. Idus* druhý den po idách; *p., quam tu es profectus C* (druhý) den po tvém odchodu.

post-scrībō, *ere, scrīpsī, scrīptum* (*alqd alci rei*) napsati něco za něco, pod něco *T.*

postulātiō, *ōnis, f.* [*postulo*] žádání, požadování, žádost, požadavek (*alcis rei* za něco, o něco); — spec. **α**) stížnost (*de*

re do něčeho); β) žádost, již podával žalobce praetorovi o přijetí žaloby, návrh žaloby; odt. žaloba.

postulātum, ī, *n.* [is. subst., vl. part. perf. pass. od *postulo*] vl. žádanć: požadavek: *postulata peragere L* přednésti požadavky; spec. stížnost.

postulātus, ūs, *m.* [*postulo*] (jen abl. sg.) vl. žádání, spec. stížnost, žaloba *L.*

postulō, āre, āvī, ātum [srov. *posco*] (důrazně) žádati (silnější než *petere*, slabší než *flagitare*) požadovati, vyžadovati, dožadovati, vymáhati (abs. *alqd ab alqo* někoho za něco, o něco, něčeho od někoho, na někom, zř. *alqm alqd*; ut, ne, pouhý konjunkt., zř. acc. c. inf. aby . . .) 1) vůb. a) *p. de re* stran něčeho, za něco: *cum de exercitibus dimittendis ultro postulavisset Cs*; *p. alci alqd* pro někoho: *Augustus cum Tiberio tribuniciam potestatem a patribus postularet T*; *postulantur ad supplicium duces Galliarum T* žádáno, aby byli usmrceni; b) *loci natura postulat Cs* vyžaduje; *mittor, quo postulat usus O* kam potřeba káže; básn. *te beatae postulant arces H* zvou k sobě, volají; 2) spec. a) v jednání úředním, zejm. před soudem žádati, navrhovati, činiti návrh: *servos in quaestionem p. C*; b) soudně stíhati, poháněti před soud, žalovati: *p. alqm proditionis Cs, de maiestate, de vi C* (pro něco n. z něčeho).

Postumius, jméno patricijského rodu římského: zejm. 1) *A. Postumius,* zvaný *Regillensis* odtud, že jako diktator zvítězil nad Latiny u jezera Regilla r. 496 př. Kr.; 2) *A. Postumius Tubertus* zvítězil jako diktator nad Acquy a Volsky na hoře Algidu r. 431 př. Kr. *L* (voc. *Tuberte Postume O*); 3) *Sp. Postumius Albinus* poražen jako konsul od Samnitů r. 321 př. Kr., učinil mír, jenž však nebyl od senátu schválen; 4) *L. Postumius Megellus,* zvítězil několikráte ve 2. a 3. válce samnitské a slavil o své vůli triumfy; 5) *A. Postumius Albinus,* konsul r. 151 př. Kr., sepsal řecky dějiny římské; 6) *Sp. Postumius Albinus,* konsul r. 110 př. Kr., bojoval neslavně proti Jugurthovi, jako jeho bratr a legát 7) *A. Postumius Albinus,* konsul r. 99 př. Kr., legát Sullův ve válce spojenecké; řečník; — adj. **Postumius** a **Postumiānus,** *a, um* Postumiův; *via Postumia T* (z Kremony přes Bedriakum do Mantue).

1. postumus viz *posterus.*

2. Postumus, ī, *m.* 1) *Tuberte Postume O* viz *Postumius* 2); 2) jméno smyšlené osoby u *H.*

Postvorta n. **Postverta,** *ae, f.* [*post* a *verto*] bohyně porodu při obrácené poloze, pův. příjmení bohyně Karmenty.

pōtātiō, ōnis, *f.* [*poto*] popíjení, pití, pitka.

pote viz *potis.*

potēns, *entis* [isol. adj., vl. part. praes. od **potēre* = *posse*] 1) mohoucí něco činiti, mocen, schopný (*alcis rei* něčeho): *neque pugnae neque fugae satis potentes L* nemohouce náležitě ani bojovati . . .; *neque iubendi neque vetandi p. T* nemaje moci; *horum adventus consules imperii potentes fecit L* (opět) dal konsulům moc do rukou; 2) mocný, mající moc (váhu, vážnost, vliv, význam), platící, vynikající, předčící, silný a) *rē* něčím: *nobilitate p. essem O* předčil bych; *parvo* (v. t.) *p. V*; *ingenti praeda p. L* jsa obohacen; b) abs.; subst. **potentēs,** *ium* (zř. *potentum V*), *m.* mocné osoby, velmožové, páni, panstvo, boháči, vládcové; spec. zámožný; — o věcech *potentes herbae V* mocné = kouzelné; — *potentior muneribus aemuli H* vítěz nad dary; *seu me fortuna potentem fecerit O* dá-li mi vítězství; — odt. šťastný (zejm. v lásce): *sis in amore p. Cat*; 3) praegn. (mající větší moc, převahu), vládnoucí, ovládající, mající v moci, rozhodující o něčem, subst. vládce, vládkyně, pán, paní něčeho: a) *populus rerum p. O* vládnoucí světem; *diva* (subst.) *p. Cypri* božská vládkyně; *sui potentem esse* býti (státi se) svým pánem, samostatným, nezávislým, přenes. dovésti se opanovati, přemáhati se, býti zdrželivý; *p. mentis OCu* (člověk) zdravého rozumu; b) básn. α) kdo něčeho dosáhl, účastný: (*voti*) *p.* (= *compos*) *O* jemuž se přání vyplnilo; *quam sim proditione p. O* než abych zradou dosáhla svého přání; *quo* (*corno*) *librato* (= *cui . . .*) *votique potente futuro obstitit ramus O* jenž měl již dojíti (zdaru =) cíle; odt. *votum p. O* vyplněné přání; β) kdo něco splnil: *iussi p. O*; *promissi dea facta p. V.*

potentātus, *ūs, m.* [*potens*] moc, panství, vláda, nadvláda, náčelnictví.

potenter, adv. [*potens*] a) mocně, mohutně, silně; b) podle svých sil: *cui lecta p. erit res H.*

1. potentia, *ae, f.* [*potens*] 1) moc, síla (vnitřní přirozená výslednice poměrů jednotlivcových, srov. *potestas*), váha, vážnost, vliv, účinnost, působnost (vl. i přenes.): *homo veteris potentiae Cs* ode dávna mocný; meton. o osobě *nate, mea p. VHO* má sílo; 2) spec. vrchní moc = vláda, nadvláda, panství, náčelnictví: *populi p. N* lidovláda; *Pompei Crassique p. T*; *rerum p. O* vláda nad světem.

2. Potentia, *ae, f.* město v sev. vých. Picenu *L.*

potestās, *ātis, f.* [*potis*] 1) moc (ob. vnější a z vnějšku získaná, ku př. u úředníků volbou) (*alcis rei* nad něčím) a) vůb. *potestatem habere in alqo* n. *in alqm* míti moc na někým; *p. vitae necisque*; *in potestatem alcis pervenire*; *redigere in potestatem* uvésti pod moc, podrobiti; *esse in sua potestate* n. *sui potestatis* býti samostatný, svéprávný, býti svým pánem; obr. *exisse ex* (*de*) *potestate* (sc. *sua*) *C* nebýti sebe mocen, nebýti při sobě; b) spec. α) vrchní moc, vláda: *ante potestatem Tulli H*; *pater omnipotens, rerum cui prima p. V* nejvyšší moc nad světem; — meton. o osobě *o pater, o hominum ... aeterna p. V* věčná moci (= věčný vládce) nad ...; β) (úřední) moc: *p. tribunicia*; *cum hydriam per potestatem abstulisset C* ze své úřední moci t. j. zneužitím své ...; — meton. úřad, hodnost: *p. tribunicia* úřad tribuna; *auxilii ius datum illi potestati L*; *procax otii et potestatis temperantior T* v úřadě; *potestatis persona T* úřední tvářnost; c) přenes. síla, účinek: *potestates herbarum V*; 2) možnost; schopnost; oprávněnost, právo; volnost, dovolení; příležitost (*alcis rei* k něčemu, často *faciendi* n. *faciendae alcis rei* činiti něco): *defendendi sui p. C*; *novandi corporis p. O*; *potestatem facere Cs* dáti svolení, dovoliti; *ut commentariorum potestatem senatui faceret T* aby dovovolil nahlédnouti do ...; *dicendi potestatem facere L* dáti dovolení mluviti n. říci něco, uděliti slovo; *potestatem pugnae facere L* dáti příležitost k bitvě; *nulla datur p. V* = *p. non est Cs* není možno, není lze; *potestatem sui facere* α) připouštěti k sobě *N*; β) nabídnouti se k službám *Cs*; γ) vojen. vydati se na ránu *Cs N.*

Pothīnus, *ī, m.* [*Ποθεινός*] eunuch, správce říše egyptské za nedospělého Ptolomaja Auleta *Cs.*

pōtiō, *ōnis, f.* [srov. *poto*] 1) pití; 2) nápoj; — spec. α) otrávený nápoj, jed; β) kouzelný nápoj, zejm. nápoj lásky *H.*

1. potior, comp. od *potis* (v. t.).

2. potior, *īrī, potītus sum* (některé tvary též podle 3. konj., zejm. básn. a pozd., ku př. *potītur, poterētur* a j.) [*potis*] (ob. *rē,* méně často *alcis rei*) 1) zmocniti se něčeho, státi se pánem, opanovati, dobýti, nabýti, dojíti, dosáhnouti něčeho, získati něco (vl. i přenes.) a) *praedā p.*; *rerum p.* zmocniti se svrchované moci, vlády (ale též podle 2) míti svrchovanou moc, vládu, vládnouti); — s acc. velmi zř. *potitus regiam T*; přech. častěji při gerund. *spes potiendi oppidi Cs*; *fiducia regni potiendi N*; b) spec. α) *potitur suā puer Ianthe O* dostane svou ...; β) význ. dojíti cíle cesty: *optatā potiuntur Troes harenā V* vystoupí na ...; *carinae Phrygiā potiuntur harenā O* doplují k ...; γ) pracgn. dojíti splnění něčeho: *voto p. O* dojíti splnění svého přání; *spe p. O*; *id morae* (sc. *esse*) *ad potienda sperata L* že (jen) to zdržuje vyplnění nadějí; *auso p. VO* provésti (se zdarem) odvážný čin; *si non potiatur amore O*; 2) míti v moci, býti pánem, vládnouti nad něčím a) *rerum p.* (viz shora); *rex Archelaus quinquagesimum annum Cappadociā potiebatur T*; abs. *an iis me dem, qui tenent, qui potiuntur? C* mají moc (v rukou); b) vůb. míti: *tu tuis armis* (sc. *potireris*), *nos te poteremur O; eād m feminā p. T*; c) sm. *frui* užívati: *rapto p. V.*

potis, *e* (compar. **potior,** *ius,* superl. **potissimus,** *a, um*) [viz *possum, potens*; srov. *πότνια, πόσις*] I positiv mohoucí, schopný (ob. jako jméno doplňk.): *potis est* s inf. jest schopen, jest s to, aby ..., může; *neque p.* (sc. *est*) *fluctus aequare sequendo V*; *est* bývá ob. vynecháváno u neutr. **pote,** jehož bývá užíváno podle mluvy lidové pro všechny rody i čísla význ. pozdějšího *potest* (= *pote est*): *nec peccatum a me quisquam p. dicere quicquam Cat*; *qua p.*

quisque, in ea conterat arte diem Pr; *hospes, non p. minoris* u *C* (srov. ‚nejde to‘ laciněji); *hoc* (abl.) *quicquam p.* (= *potest esse*) *impurius? C*; hyperb. *hoc facias, sive id non p. sive p. Cat* ať jest to možno nebo není; seslabeno *ut p. quae excita somno Cat* vl. jak jest možno při ní, jež .... (viz *utpote*); **II** compar. **potior,** *potius* **a)** schopnější, vhodnější; přednější, bližší, milejší; důležitější, závažnější; lepší, zdatnější, silnější: *p. retinendo regno T*; *multo quam servum potiorem filium regis regni heredem* (*esse*) *L* že královic jest oprávněnější dědic = má větší právo, děditi trůn; *se rei publicae commoda privatis necessitudinibus habuisse potiora Cs* měl za přednější, dával přednost; *potiores apud me auctores sunt, qui ... L* závažnější = dávám přednost spisovatelům ...; *cui p. patriā fuit voluptas H* přednější, milejší; *ultro Penelopam potiori* (jakoby ....) *trade* (sc. *ei*) *H*; o milenci šťastnější: *nec quisquam p. bracchia cervici dabat H*; **b)** acc. sg. neutr. **potius** adv. spíše, raději; při srovnání bývá *ut* vynecháváno: *perpessus est omnia p. quam ... indicaret C* než aby udal; pleonast. *p. malle*; **III** superl. **potissimus,** *a, um* nejschopnější, nejvhodnější; nejpřednější; nejdůležitější, hlavní; nejlepší **a)** *largitione potissimos amicorum auxit T*; subst. *potissima arbitrio principis fiebant T* nejdůležitější věci; **b)** acc. sg. neutr. **potissimum** adv. nejspíše, nejraději, především, hlavně, nejvíce; nejdříve; právě, zrovna: *quod in ea p. urbe natus est N.*

Potītius, jméno rodu římského, jemuž náleželo vykonávati kult u *ara maxima* spolu s rodem Pinariův (v. t.); dle pověsti tento rod vymřel za trest, že se prohřešil proti svým náboženským povinnostem.

Potniae, *ārum, f.* [*Ποτνιαί*] osada v Boiotii nad Asopem; adj. **Potnias,** *adis, f.* potnijská: *Potniades quadrigae V* (Glaukovy kobyly, krmené lidským masem, které posléze vlastního pána roztrhaly).

pōtō, *āre, āvī, ātum* (ob. však *pōtum* a *pōtus* z kor. **pō(i)* píti, z něhož jest odvozeno frequ. *poto*; srov. *poculum*) píti, popíjeti; — přenes. význ. vpíjeti, ssáti, vsáknouti: *potantia vellera fucum H*; *quomodo potis gauderent intiba rivis V*; básn. *animae oblivia potant V* pijí. Part. **pōtus,** *a, um* **a)** napitý; praegn. opilý; **b)** vypitý.

pōtor, *ōris, m.* [od kor. **pō-*, srov. k *poto*] piják, praegn. pijan; básn. *Rhodani p. H* kdo pije vodu Rhodanu = bydlící při Rhodanu.

pōtulentus, *a, um* [viz k *poto*] pitný; subst. **pōtulentum,** *ī, n.* nápoj.

1. pōtus, *a, um* viz *poto*.

2. pōtus, *ūs, m.* [viz k *poto*] pití **a)** abstr. *potui humor ex hordeo* (*est*) *T* nápojem jest ...; **b)** konkr. = nápoj: *videbatur* (*Nero*) *potus sacros corpore lato polluisse T* t. j. pitnou vodu.

prae, adv. a předl. [starolat. *prai*, příbuzné s *per*; srov. *παραί*] **I** předl. s abl. **1)** zř. místně před: *alqd p. se tenere L, portare V*; — obr. *p. se ferre alqd* **α)** dávati na jevo, zjevně (zřejmě, veřejně) ukazovati, jeviti, nezatajovati; vyhlašovati, hlásati; **β)** praegn. stavěti na odiv, chlubiti se; pod. *si Phryges responsa ... p. se iactant V* jestliže se chlubí ...; **2)** v přirovnání proti, vůči: *Apollineos p. se* (= *prae suis cantibus*) *contemnere cantus O*; **3)** o překážce pro, při: *neque p. lacrimis loqui possum C*; *p. metu obliti L* ze samého strachu; **II** adv. klas. jen ve složení, kde má význ. **α)** vpředu, dopředu, pozd. i = *praeter* (*praeesse, praemittere, praevehi*); **β)** napřed, dříve (*praematurus*); **γ)** před jinými = velmi, pře- (*praeclarus*).

prae-acuō, *ere, uī, ūtum* zpředu zašpičatiti, přiostřiti: (*ramorum*) *delibratis ac praeacutis cacuminibus* (abl. abs.) *Cs*; ob. part. perf. pass. **praeacūtus,** *a, um* (*prae-* před *a-* u básn. měřeno krátce) zpředu zašpičatělý, přiostřený, nabroušený.

prae-altus, *a, um* **1)** převysoký, velmi vysoký; **2)** přehluboký, velmi hluboký, bezedný.

praebeō, *ēre, uī, itum* [*prae* a *habeo*] vl. míti n. držeti v předu; **1)** nastavovati, vystavovati: *p. Phoebo terga O* = vyhřívati na slunci; *colla praebent ferienda* (k ranám) *iuvenci O*; *praebita rupit praecordia O*; *collum iugo p. O* skloniti pode jho; — odt. *aures alci p.* buď (pozorně) poslouchati nebo (laskavě) vyslechnouti, dopřáti sluchu, věnovati sluch; *militem p. nudum ad ictus L*

vydávati, vystavovati vojína ranám bez ochrany; *se praebentem Cycnum O* vydávajícího se (nastavujícího tělo) ráně; 2) ukazovati: *cum visui populo praeberetur T*; vykazovati: *portas p. patentes V* míti; — přenes. dokazovati, prokazovati, projevovati, osvědčovati: *fidem p. N*; *se misericordem p.* (*in alqm, in alqo, alci* k někomu) *C*; *in eos me severum praebeo C* k těm (proti těm) počínám si přísně; *me dissimilem in utroque praebui C* choval jsem se nestejně k . . .; *in eo magistratu pari diligentia se Hannibal praebuit N* ukázal se mužem stejné bedlivosti = stejně bedlivým; *virum se p. C* jednati jako muž; 3) podávati, poskytovati, dávati, propůjčovati, prokazovati (*alci alqd*): *nobis velamina* (doplňk. na roucha) *lanas praebetis O*; *pinus baculi praebuit usum O* konala službu holi; 4) s acc. vnitř. poskytovati = činiti, působiti: *speciem alcis p.* vl. poskytovati zdání, podoby = jeviti se, zdáti se, vyhlížeti jako . . .; *ut speciem defensorum praebeant Cs* aby se na oko odvážili obrany; *ut ridentis speciem praebuerit L* zdálo se, jako by se smál; *suspicionem alci p. NT* vzbuditi v někom podezření n. domnění; — s acc. doplňk. *agmen tutum ab hostibus p. L* zabezpečiti voj od nepřátel.

prae-bibō, *ere, bibī*, — připíjeti (*alci alqd* někomu něco, něčím) *C.*

praebitor, *ōris, m.* [*praebeo*] (obecní) dodavatel (= *parochus*, v. t.).

prae-calidus, *a, um* velmi teplý, horký.

prae-cānus, *a, um* předčasně šedivý *H.*

prae-caveō, *ēre, cāvī, cautum* 1) intr. býti (napřed) opatrný a) abs. *Silanus . . . ad praecavendum exterritus erat T* k opatrnosti; b) *p. alci* býti opatrný, obezřelý ve prospěch někoho = chrániti, stříci, zajistiti, zabezpečiti: *decemviris ab ira multitudinis p. L*; 2) trans. a) *p. alqm* (*alqd*) (napřed) stříci se, vystříhati se, chrániti se, varovati se, hleděti se někoho n. něčeho: *exemplum praecavendi . . . . fraudibus involutos T* (lidí . . .); *peccata, quae difficillime praecaventur C*; b) *p. rem* učiniti opatření α) proti něčemu, předejíti něco, zabrániti něčemu, zameziti, překaziti, odvrátiti něco; β) o něčem, opatřiti něco, postarati se o něco: *ita mihi res tota provisa atque praecauta est, ut . . . C.*

prae-cēdō, *ere, cēssī, cēssum* 1) intrans. napřed n. vpředu jíti, kráčeti, spěchati, kvapiti, letěti: obr. *nec praecedentibus insto* (v. t.) *H*; obr. o neživých věcech význ. napřed býti nesen; 2) trans. *p. alqm* jíti před někým, předcházeti někoho (místně, přenes. časově); — metaf. předstihnouti, předčiti: *alqm virtute p. Cs.*

praecellēus, *entis* [vl. part. praes. od *praecello*] vynikající, výtečný.

prae-cellō, *ere*, —, — [srov. *excello*] vynikati (abs., *rē* něčím; trans. *alqm* nad někoho), předčiti, převyšovati někoho: *Labeonem isdem artibus praecellentem T*; *Agrippina fecunditate Liviam praecellebat T.* Part. **praecellēns** význ. adj. v. t.

praecelsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *praecello*] (vl. velmi vystouplý) převysoký, velmi vysoký *V.*

praecentiō, *ōnis, f.* [*praecino*] hraní při obětech, (obětní) hudba, hudební doprovod.

prae-centō, *āre, āvī, ātum* [*prae* a *canto*] předříkávati kouzelné formule *C.*

prae-ceps, *cipitis* [*prae* a *caput*] I adj. 1) vl. (s) hlavou napřed, po hlavě, střemhlav, vůb. dolů (padající): a) *alqm praecipitem deicere C*; *hic se praecipitem tecto dedit H* střemhlav skočil s . . .; *reus p. datus trucidabatur T* dolů svržen; abs. *disiectis* (*sustinentibus*) *p. et singulorum pedibus advolutus T* seskočiv; prolept. *rota praecipitem* (t. j. že střemhlav spadl) *impulit V*; *torrens praecipites trahit silvas V* strhává; — obr. *si regnum p. ad servitia caderet L* = klesne v ruce otroků; b) metaf. klesající, zapadající, o čase sklánějící se, chýlící se ke konci, nachýlený: *p. in occasum sol erat L*; *praecipiti ad vesperem die L*; *p. in noctem diei tempus Cu*; *praecipiti senectute Cu* (jsa) na sklonku svého života; 2) meton. a) prudký, náhlý, kvapný, překotný, o překot, úprkem: *p. ferri* řítiti se (prudce); *praecipitem agere alqm* prudce, o překot, úprkem hnáti; *p. Africus H, Eurus V, Boreas O*; *p. Anio H*; — prolept. *socios fatigat* (v. t.) *praecipites V* k chvatu; — obr. *Agricola in ipsam gloriam p. age-*

batur T byl (přímo) hnán na výši slávy; *hunc focis patriis praecipitem exturbat C* náhle = okamžitě; b) přenes. α) *p. animi* (význ. loc.) *Maurus V* prudké mysli; *facundia p. H* smělý proud řeči; β) *p. remedium Cu* okamžitě působící; γ) náhlý, přenáhlený, ukvapený: *p. legatio L*; subst. *omissis praecipitibus tuta capessentem T* beze vší ukvapenosti; δ) náchylný: *p. in iram L, ad flagitia T*; c) prudký, srázný, příkrý, strmý, směrem dolů hluboký α) *via p.*; subst. **praeceps**, *ipitis, n.* buď (závratná) hlubina, sráz, propast nebo strmé místo, výšina: *coniugem in p. iecit T* (t. j. shozením usmrtil); (*lembum*) *in p. rapit alveus V*; *turrim in praecipiti stantem V*; — obr. *siquid ex praecipiti petendum est O* vl. přinésti z propasti = vykonati s nebezpečím; β) metaf. nebezpečný, odvážný: *p. alea H* (srov. hazardní); *servus ad maiora et magis praecipitia conversus T*; subst. nebezpečenství: *casus .... levarit aegrum ex praecipiti H*; — praegn. záhubný: *nos praecipites* prolept. *Rutulus premebat V* v záhubu. II adv. **praeceps** do hloubi, dolů: *moles amphitheatri vim mortalium p. trahit T* strhne s sebou; — přenes. v nebezpečenství: *eversio rei familiaris dignitatem p. dabat T*; v záhubu, na mizinu: *luxuriā atque inopiā p. abierat S.*

praeceptiō, *ōnis, f.* [*praecipio*] učení (*alcis rei* o něčem).

praeceptor, *ōris, m.* [*praecipio*] učitel.

praeceptrīx, *īcis, f.* [*praeceptor*] učitelka.

praeceptum, *ī, n.* [subst. isol., vl. part. perf. pass. od *praecipio*] a) rozkaz, příkaz, nařízení, předpis; b) rada, povzbuzení, napomenutí; c) návod (*alcis rei* k něčemu), pravidlo, naučení, poučení; nauka, učení.

prae-cerpō, *ere, cerpsī, cerptum* [*prae* a *carpo*] napřed trhati, předčasně sklízeti: *p. messes O*; — metaf. (napřed) ubírati, brátí: *non praecerpo fructum officii tui C.*

prae-cīdō, *ere, cīdī, cīsum* [*prae* a *caedo*] 1) a) (zpředu) utíti, useknouti, uříznouti: *manus alci p. Hirt*; b) přetíti, přeseknouti, přeříznouti, roztíti, rozříznouti: *p. ancoras C*; *cotem novaculā p. C*; 2) přenes. a) (obr. dle odnětí nemocného údu) význ. odníti, odstraniti, vzíti: *spem p. CL*; *belli p. causam H*; b) přetíti = (náhle) přerušiti: *amicitias repente p. C*; spec. useknouti (= zkrátiti) výklad, ‚úsečně' vyložiti: *brevi praecidam C* = zkrátka; c) (srov. ‚odseknouti' někomu) odmítnouti, odbýti někoho: *hic mihi sine ulla exceptione praecidit C.* Part. perf. **praecīsus** význ. adj. v. t.

prae-cingō, *ere, cīnxī, cīnctum* 1) opásati, pass. význ. med. opásati se: *praecingitur ense viator O*; přepásati, podkasati, vykasati: *praecincti recte pueri H* ustrojení; obr. *iter altius praecinctis unum* (jednodenní) *H* vl. cestujícím výše přepásaným = lepším (chodcům, pak vůb.) cestovatelům; 2) vl. i metaf. ovinouti, ověnčiti, obklíčiti, obklopiti: *cervix praecingitur auro O*; *Pan pinu* (chvojím) *praecinctus O*; *silvā praecinctus est lacus O.*

prae-cinō, *ere, cinuī, —* 1) hráti (*alci rei* před něčím, k něčemu, při něčem), hudbou doprovázeti: *quod deorum pulvinaribus fides praecinunt C*; 2) a) předříkávati n. říkati kouzelné průpovědi, zaříkávati: *cum praecinuisset anus Tib*; b) předpovídati, věstiti: *magnum aliquid populo p. C*; *lucos* (hlasy z hájů) *praecinuisse fugam* (pohromu vojsk) *Tib.*

prae-cipiō, *ere, cēpī, ceptum* [*prae* a *capio*] 1) napřed (si) bráti, napřed se chápati něčeho (vl. i metaf.) a) vůb. *pecuniam mutuam p. Cs* předem si vypůjčiti; *speciem libertatis Piso praeceperat* (*Gallo*) *T* napřed vzal příležitost, zdáti se svobodomyslným; *aliquantum intervalli a cetera classe praecipiens Cu* v jakési vzdálenosti před loďstvem; *tempus p. L* předejíti, předstihnouti časem; *bellum initio veris praecepit T* počal již na začátku jara; napřed uchvátiti, zachvátiti: *litora p. V* napřed zaujmouti, obsaditi; *spe iam praecipit hostem V* = v duchu jest již vítězem: *si lac* (acc.) *praeceperit aestus V* = zapaří-li se mléko; *praecipitur seges O* podsýchá; b) napřed pojímati duševně α) *alqd ante p. oculis C* napřed viděti; *famā prius praecepta res erat L* byla slyšena = známa z pověsti; β) napřed si představovati, mysliti na něco, sníti o něčem, praegn. napřed pociťovati, uží-

vati: *animo victoriam praecipiebant Cs* v duchu již viděli; *omnia praecepi atque peregi V*; *opinione praeceperat* s acc. c. inf. *Cs* napřed tušil; *praeceperant animis orationem patres T* napřed si promyslili; *p. cogitatione futura C* mysliti do budoucnosti; 2) metaf. a) nařizovati, rozkazovati, přikazovati, předpisovati; raditi, povzbuzovati, napomínati, varovati (*alci alqd, ut* n. *ne*, též pouhý konj., zř. inf., acc. c. inf.); b) poučovati, učiti, dávati naučení: *praecipe lugubres cantus H* začni.

praecipitō, *āre, āvī, ātum* [*praeceps*] trans. n. intr. 1) sraziti, svrhnouti, skáceti, shoditi (vl.) po hlavě, střemhlav dolů, pak vůb.: *se p.* = med. *praecipitari* = intrans. *praecipitare* a) vrhnouti se, skočiti (dolů), skáceti se, řítiti se, padati; praegn. pádem se zabíti *HL*; *gubernaclum praecipitans traxi mecum V* při pádu; *praecipitata iacebat vates O* vrhši se dolů; part. *praecipitatus* praed. střemhlav, pádem, překotem, o překot, náhle, prudce; – obr. *in tanta mala praecipitatus ex patrio regno S*; b) metaf. klesati, zapadati, o čase sklánětí se, chýliti se ke konci: *lux praecipitatur aquis* (dat. směr.) *O*; *nox caelo praecipitat V* s nebe padá = noc se nachýlila (ke konci); *hiems praecipitaverat Cs* byla na sklonku; 2) metaf. a) strhovati, uchvacovati, hnáti, puditi, štváti: *furor iraque mentem praecipitant V*; *praecipitant curae* s inf. *V*; b) zaháněti, zapuzovati: *p. moras V*; c) praegn. vrhati v záhubu, kaziti, ničiti, rušiti: *qui praecipitanti* (intr. řítící se v záhubu) *patriae non subvenirent C*; *ne facundiam violentiā praecipitaret T*; *spem p. O*.

praecipuē, adv. [*praecipuus*] zvláště, obzvláště, především, nad jiné, zejména, hlavně.

praecipuus, *a, um* [*praecipio*] (vl. vybraný před jinými) zvláštní, obzvláštní a) sm. výhradní; b) vynikající, přední, hlavní, význačný, výtečný, znamenitý, nejlepší, největší, nejvyšší: *Marte togaque* (meton.) *p. O* vynikající ve válce i v míru; s gen. part. *p. montium T*, *deorum T* nejvyšší z hor, z bohů; praed. *praecipuum toro accipit Aenean V* zvlášť (= na čestné místo); *p. circumveniendi Sabini T* hlavní účastník piklů proti *S*; – s udáním účelu zvláště schopný, vhodný, pass. zvláště určený k něčemu: *opes praecipuas ad eliciendam cupidinem T* zvláště schopné, vzbuditi ...; *p. ad scelera T* hlavní provinilec; *p. ad pericula T* nejvíce ohrožený (‚první na ráně'); – subst. **praecipua**, *ōrum, n.* α) hlavní věci: *p. rerum T* = nejdůležitější věci; β) *C* význ. filos. = *promota, producta* (překl. řec. *προηγμένα*) podle stoiků vyšší druh věcí mravně lhostejných, t. věci přirozené (op. *remota, reiecta* = *ἀποπροηγμένα*).

praecīsē, adv. [*praecisus*] 1) úsečně, stručně, krátce; 2) zhola, prostě.

praecīsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *praecido*] 1) příkrý, srázný, strmý, náhlý; 2) úsečný, stručný.

praeclārē, adv. [*praeclarus*] 1) velmi n. zcela jasně, zřetelně; 2) znamenitě, výborně, skvěle: *p. facta N* skvělé činy; 3) velmi slavně, přeslavně.

prae-clārus, *a, um* vl. velmi jasný, světlý; klass. jen přenes. 1) (velmi) krásný: (*arietem*) *praeclariorem immolare* básn. u *C* lepšího; 2) skvělý, znamenitý, vynikající, výborný, výtečný (o osob. i věcech): s gen. obj. *Livius, eloquentiae ac fidei p. in primis T* nad jiné vynikající; *multa et praeclara minari* (v. i t.) *H*; iron. *praeclarum in servis auxilium* (*esse*), *si ... T* pěkná; *praeclarum est* s acc. c. inf. jest velmi čestné ...; 3) přeslavný, velmi slavný, proslavený, proslulý, památný (též iron. = pověstný, neslavně rozhlášený): *praeclare senator H* slovutný; *sceleribus suis p. S* proslavený; subst. **praeclārum**, *ī, n.* přeslavný čin *N*.

prae-clūdō, *ere, sī, sum* zavříti něco před někým, někomu n. vůb.: *p. portas Cs*; básn. *praeclusa ianua leti .... extendit .... O* to, že zavřena jest ....; zameziti, zavaliti, zatarasiti: *introitus p. Cs*; – přenes. *omnes provincias civibus Romanis ista defensione praecluseris C*; *vocis p. usum O* zavříti (na vždy) ústa, oněmiti; *p. vocem L* umlčeti.

praecō, *ōnis, m.* [synkop. z **prae-dico*] hlasatel 1) vl.; státní *praecones* zřízenci úředníků, svolávali národ do sněmů, senátory do senátu, předčítali návrhy a p. a byli pořadateli při hrách, při volbách

pohřbech atd.; zejm. vyvolavatel při dražbách (úředních i soukromých): *per praeconem vendere C* v dražbě; *sub praeconem subici C* přijíti do dražby (= ‚na buben'); 2) přenes. *virtutis p. C.*

prae-cōgitō, *āre, āvī, ātum* napřed promysliti, rozmysliti si, uvážiti.

prae-cōgnōscō, *ere, cōgnōvī, cōgnitum* napřed zvěděti u *C.*

prae-colō, *ere, coluī, cultum* 1) napřed vzdělati; 2) napřed n. předčasně, ukvapeně ctíti, vzdávati úctu: *nova et ancipitia p. T.*

prae-compositus, *a, um* napřed upravený, nastrojený.

praecōnius, *a, um* [*praeco*] hlasatelský, vyvolavatelský, hlasatelův, vyvolavatelův; subst. **praecōnium,** *ii, n.* 1) hlasatelství, služba hlasatelská, vyvolavatelská: *p. facere C* býti vyvolavatelem; 2) hlásání, vyvolávání; meton. prodej: *quidquid scripsero, tibi p. deferam C* (u nás ‚dám ti do komise'); — přenes. rozhlašování, vyblašování; praegn. význ. oslavování, velebení: *suorum laborum p. C.*

prae-cōnsūmō, *ere, sūmpsī, sūmptum* napřed stráviti, spotřebovati, vyčerpati.

prae-contrectō, *āre, āvī, ātūm* vl. napřed ohmatávati; básn. (*Tereus eam*) *praecontrectat videndo O* ohmatává očima = jeho oči se na ní pasou.

prae-cordia, *ōrum, n.* [*prae* a *cor*] 1) vl. bránice: (*Plato*) *cupiditatem subter p. locavit C*; 2) synekd. a) prsa, hruď, plíce: *spiritu remanente in praecordiis L*; b) žaludek, útroby: *anulus in praecordiis piscis inventus est C*; *leni p. mulso prolueris H*; 3) meton. nitro a) mysl, rozum, duch, hlava, mozek: *stultae p. mentis* (gen. qual.) *O* duch pošetilého smýšlení = pošetilá mysl; b) cit, srdce.

prae-corrumpō, *ere, rūpī, ruptum* vl. napřed zkaziti, napřed porušiti, zakoupiti (si), získati si: *p. donis O*; *illa venit praecorrupta O* (sc. *a Iunone*).

prae-cox, *cocis* n. *coquis* [*prae* a *coquo*] brzy zralý, raný: *nullum esse eundem et diuturnum et praecocem fructum Cu* rané ovoce není stálé; — metaf. předčasný: *p. gaudium Cu.*

prae-currō, *ere, currī* n. *cucurrī, cursum* předbíhati 1) intrans. běžeti napřed, napřed spěchati, hnáti se: obr. *eo fama iam praecurrerat Cs* dříve došla; 2) trans. *p. alci* n. *alqm* běžeti před někým, předbíhati někoho a) obr. *alqm equis p. albis* (v. t.) *H*; b) metaf. α) předcházeti časem: *ut certis rebus certa signa praecurrerent C*; *praecurrit amicitia iudicium C* přátelství vzniká dříve než úsudek; β) předstihovati, převyšovati, předčiti (*alqm rē* někoho něčím).

praecursiō, *ōnis, f.* [*praecurro*] předcházení (vl. i přenes. o čase); — spec. vojen. harcování, první potyčky před bitvou *Plin.*

praecursor, *ōris, m.* [*praecurro*] předchůdce: vojen. *praecursores L* přední voj, harcovníci; obr. *quem iste in calumnia praecursorem habere solebat C* posílal před sebou (jako zvěda).

praecursōrius, *a, um* [*praecursor*] předběžný *Plin.*

prae-cutiō, *ere, cussī, cussum* [*prae* a *quatio*] napřed mávati (*alqd* něčím).

praeda, *ae, f.* (básn. též pl. význ. sg.) kořist 1) vl. válečná, plen, lovecká a vůb.: *p. hostium N* z nepřátel; *praedas agere* kořist (t. j. uloupený dobytek) hnáti, shánětí; 2) přenes. = lup; zisk, výdělek, prospěch: *praedas facere ab alqo* kořistiti, míti zisk z někoho.

praedābundus, *a, um* [*praedor*] kořistící, jdoucí po kořisti; praed. za kořistí.

prae-damnō, *āre, āvī, ātum* napřed odsouditi; metaf. *praedamnata spe L* vzdav se naděje.

praedātiō, *ōnis, f.* [*praedor*] kořistění, loupení; pl. loupežné výpravy *T.*

praedātor, *ōris, m.* [*praedor*] kořistník, plenitel: (*exercitus*) *p. ex sociis S* kořistící u spojenců; *p. aprorum O* lovec; — šp. sm. lupič: *quos ego in eodem genere praedatorum direptorumque pono C*; přenes. člověk zištný.

praedātōrius, *a, um* [*praedator*] kořistnický, lupičský, loupežící, loupežný.

prae-dēlassō, *āre, āvī, ātum* napřed unaviti, oslabiti *O.*

prae-dēstinō, *āre, āvī, ātum* napřed určovati *L.*

praediātor, *ōris, m.* [*praedium*] překupník statků (zejm. zabavených od státu a v dražbě prodávaných, jež pak opět se ziskem

prodával bývalým majetníkům); odt. znalec, odhadce nemovitostí.

praediātōrius, *a, um* [*praediator*] týkající se zastavování statků: *ius praediatorium C* zástavní právo.

praedicābilis, *e* [*praedico*] hodný oslavy.

praedicātiō, *ōnis, f.* [*praedico*] vl. vyhláška (učiněná od hlasatele, *praeco*); odt. 1) výpověď (*alcis rei* o něčem); 2) hlásání, rozhlašování, oslavování, chválení, chvála (*alcis rei* n. *de re* něčeho): (*philosophi*) *praedicationem nobilitatemque despiciunt C*; velebení, chvalořeč.

praedicātor, *ōris, m.* [*praedico*] 1) hlasatel, oznamovatel: *te ipso praedicatore ac teste C*: 2) oslavovatel, vychvalovatel, velebitel, chvalořečník.

1. prae-dicō, *āre, āvī, ātum* (veřejně) hlásati, vyhlašovati, ohlašovati, prohlašovati; 1) vl. vyvolávati: *si domini iussu praeco praedicet C*; 2) přenes. a) zvěstovati, oznamovati; vůb. veřejně mluviti (*alqd* o něčem, acc. c. inf.): *iniuriam praedicat Cs* vytýká; říkati, tvrditi: *ut praedicas*; b) praegn. hlásati s pochvalou (*rem* n. *de re* něco, o něčem) α) o jiném rozhlašovati, vychvalovati, velebiti; β) o sobě vychloubati se, chlubiti se: *de suis homines laudibus praedicant Cs* rozhlašují své chvalné činy.

2. prae-dīcō, *ere, dīxī, dictum* 1) napřed říkati, napřed oznamovati; — spec. a) o postupu myšl. předesílati, napřed se zmíniti (o něčem): *si prius de disciplina maiorum pauca praedixero T*; *ut ante praedixi Plin*; part. perf. pass. zmíněný, uvedený: *ad praedictas hostium latebras L*; *apud praedictum amnem T*; b) předpovídati, věstiti; 2) praegn. (napřed) ustanoviti, určiti; nařizovati, přikazovati, poroučeti (*ut* n. *ne*): abl. abs. *praedicto, ne in re publica haberetur T* s nařízením; raditi; napomínati, varovati: *praedixisse haruspices, ne temeraretur opus T*. Part. perf. pass. **praedictum** význ. subst. v. t.

praedictiō, *ōnis, f.* [*praedicere*] předpovídání, předpověď, věštba (*alcis rei* něčeho, o něčem).

praedictum, *ī, n.* [*praedicere*] 1) předpověď, věštba: *astrologorum praedicta C*; 2) a) ustanovení; úmluva, dohodnutí: *ex praedicto L* podle ...; b) rozkaz: *p. imperatoris L.*

praediolum, *ī, n.* [demin. od *praedium*] stateček.

prae-discō, *ere, didicī*, — napřed n. dříve se učiti, poznávati (*alqd* něčemu, něco).

prae-dispositus, *a, um* napřed n. dříve rozestavený *L.*

prae-ditus, *a, um* [*prae* a *datus* od *do*] opatřený, nadaný, obdařený (*rē* něčím), mající něco, přenes. plný něčeho: *spe praeditum esse C* míti; *Dianae simulacrum summa praeditum religione C* předmět posvátné úcty; *sacerdotio quindecimvirali p. T* člen kněžského sboru ...; *ceteri liberalibus studiis praediti T* literárně vzdělaní; *aut nulla aut humili arte p. C* kdo se zná v ...; vyznamenaný, poctěný, komu bylo něco odevzdáno, svěřeno: *homo summo magistratu p. C*; vynikající: *vir humanitate p. C.*; — o zlých věcech stížený, obtížený, trpící něčím.

praedium, *iī, n.* [*praes*] statek, dvůr, dvorec, usedlost, poplužní 1) vl. nemovité jmění jako zástava (hypotheka): *praedibus et praediis populo cautum est C*; 2) vůb. *praedia rustica C* venkovské, na venkově; *praedia urbana C* n města.

prae-dīves, *itis* přebohatý, velmi bohatý.

praedō, *ōnis, m.* [*praedor*] kořistník, plenitel, lupič, loupežník; spec. námořský loupežník, pirát; — přenes. *neque enim praedone marito filia digna tua est O* (t. j. únosce, t. Plutona).

prae-doceō, *ēre, docuī, doctum* napřed učiti: praed. *praedocti ab duce S* podle návodu vůdcova.

praedor, *ārī, ātus sum* [*praeda*] kořistiti, pleniti, loupiti; 1) intr. a) vl. *praedatum exire N, ire L, per effusos ad praedandum equites L* na lup, za kořistí; b) metaf. α) význ. loupežiti, brátí, krásti: *princeps materiam praedandi patefecerat T*; β) význ. míti zisk: *ut ex alterius praedetur inscitia C*; 2) trans. a) *p. alqm* kořistiti u někoho, obírati někoho: *socios p. T*; b) *p. alqd* ukořistiti, uchvacovati, loupiti něco; — pře-

p. Pr loviti; *singula de nobis anni praedantur H* nám berou.

prae-dūcō, *ere, dūxī, ductum* vésti (zřizovati, stavěti) *alqd alci rei* něco před něčím; o překážce *fossas transversas viis praeducit Cs* vede (napříč) přes cesty.

prae-dulcis, *e* přesladký; metaf. význ. přemilý: *praedulce decus V.*

prae-dūrus, *a, um* velmi tvrdý; metaf. velmi otužilý, velmi silný: *praedurum viribus Orsen V* siláka.

prae-eō, *īre, iī* (*īvī*), *itum* (básn. *prae-* před *e-* měřeno krátce) jíti napřed, vpředu (vl. i přen.), předcházeti (abs., *alci*, pozd. i *alqm* před někým) **1)** vůb. *totā praeeunte carinā V* napřed o celou délku lodi; *natura praeunte C* vedením n. návodem přírody; o věcech význ. býti nesen vpředu: *ludos circenses eburna effigies (Germanici) praeiret T* (o slavnostním průvodu přede hrami); **2)** spec. předcházeti při odříkávání určité formule, t. j. modlitbu, přísahu a pod. předříkávati, předčítati: *omnes te praeeunte iuravimus Cu*; i s acc. vnitř. *p. verba L, sacramentum T*; odt. *ut vobis voce praeirent, quid iudicaretis C* aby předříkávali (‚diktovali'); praegn. určovati, předpisovati, nařizovati: *omnia, uti decemviri praeierunt, facta L.*

prae-fātiō, *ōnis, f.* [*praefor*] **1)** úvodní slova, úvodní formule, proslov před bohoslužbou n. před veřejným jednáním: *p. sacrorum L*; *p. donationis C*; **2)** vůb. proslov, předmluva *Plin.*

praefectūra, *ae, f.* [*praefectus*] **1) a)** představenství, správcovství, správa, dozorství, dozor, úřad prefekta (v. t.): *p. annonae T* správa zásobnictví; vojen. velitelství; **b)** spec. prefektura t. j. vyšší místo důstojnické n. úřednické v římských provinciích, propůjčované od místodržitele, ob. poskytující příležitosti k obohacení: *consulum praetorumque praefecturas delatas sic accepit, ut ... N*; **2)** meton. prefektura, t. j. italské (pův. latinské) město bez samosprávy, v němž správu a soudnictví vykonával římský *praefectus iuri dicundo*; **3)** o cizích zemích obecný název význ. místodržitelství, meton. (správní) kraj, provincie, země (zejm. o Parthii a Armenii): *neque cunctatur, quin proximas praefecturas corripiat T.*

praefectus, *ī, m.* [vl. part. perf. pass. od *praeficio*] (vl. postavený v čelo) představený, správce, starosta, předseda, ředitel, dozorce, náčelník, velitel, vůb. prefekt (pův. *alci rei*, subst. *alcis rei* něčeho, nad něčím) **a)** v Římě titul vyšších úředníků civilních i vojenských zejm. za doby císařské, též důstojníků zvl. u spojeneckých sborů; ku př. *p. annonae* n. *rei frumentariae* správce zásobnictví; *p. moribus* n. *morum* dozorce nad veřejnou mravností; *p. iuris L* předseda soudu (za decemvirů); *p. urbi* n. *urbis* městský velitel (za nejstar. dob náměstek nepřítomného krále n. konsula, za doby císař. stálý úředník s nejvyšší mocí policejní a s mocí soudní ve věcech trestních v Římě a okolí); *p. praetorio* n. *praetorii* velitel tělesné stráže císařovy; *p. fabrum* velitel technického sboru, zákopníků; **b)** o cizích národech obecný název m. spec., význ. náměstek (u Peršanů satrapa), velitel, důstojník, vojevůdce a pod.: *praefecti regis N* vysocí úředníci království.

prae-ferō, *ferre, tulī, lātum* I napřed nésti, před sebou n. před někým nésti; **1)** *munera praeferimus V* = podáváme; zeugm. *praeferimus manibus vittas ac verba precantia V* přicházíme s ...; obr. *cui tu ... non ad audaciam ferrum praetulisti C* vl. napřed jda jsi nenesl = jsi nepodával; **2)** metaf. **a)** = *prae se ferre* **α)** zjevně nositi = ukazovati, vykazovati, udávati, projevovati, jeviti, netajiti: *cui nanti frons hominem praefert V*; *avaritiam p. C*; *haec eius diei praeferebatur opinio Cs* takový úsudek o tom dni byl pronášen; **β)** praegn. ukazovati s chloubou, stavěti na odiv: *ut imperium evertant, libertatem praeferunt T*; **b)** *p. alqd alci rei* stavěti něco nad něco, dávati přednost něčemu před něčím: *se p. illi viro L* stavěti se nad ...; (*ut*) *equites pugnando se legionariis militibus praeferrent Cs* předstihovali; *praeferor alci* dává se mi přednost, dostávám přednost před někým, vynikám nad někoho; *praeferrer cunctis gener* (pracd.) *O* jako zeť; básn. se záměnou epitheta *nec Eurytion praelato invidit honori V* (vl. *honori praelati*) nezávidí přední pocty; — básn. s inf. význ. *malle*: *cur alter fratrum cessare praeferat H* raději zaháli; **c)** o čase *comitia bello p. L* konati před válkou (t. j. před svým

odchodem do války); odt. *praetulit triumphi diem L* uspíšil; II význ. *praeterfero: rapti gurgite in obliquum praelati (sunt) L* byli unášeni; med. *praeferri* míjeti něco, jíti, jeti, hnáti se mimo něco: *effuse praelatos hostes L; praelatus equo T; castra sua praelati L.*

prae-ferōx, *ōcis* velmi divoký, prudký, vzpurný, zpupný, vzdorovitý, vášnivý.

prae-fervidus, *a, um* 1) velmi horký, vřelý; 2) metaf. planoucí, velmi prudký: *praefervida ira L.*

prae-festīnō, *āre, āvī, ātum* 1) velmi spěchati, příliš kvapiti s inf. *L*; 2) s acc. *Thermaeum sinum praefestinans T* spěchaje mimo...

prae-ficiō, *ere, fēcī, fectum* [*prae* a *facio*] postaviti v čelo (*alqm alci rei* někoho něčemu), ustanoviti někoho nad něčím, učiniti n. ustanoviti správcem (dozorcem, náčelníkem, vůdcem, vůb. prefektem) něčeho, dáti (svěřiti) někomu správu n. moc nad něčím (vl. i metaf.): *urbibus singuli cum imperio praeficiebantur Cs* nad městy byli ustanovováni velitelé; hendiad. *Britanni hunc toti bello imperioque praefecerant Cs* učinili vrchním velitelem ve válce; *pari imperio praeficitur N* stane se velitelem se stejnou mocí; *sacerdotes suos cuique deorum* (vl. *sacris deorum*) *p. L* ustanoviti, přikázati; *alqm ei negotio p. Cs* svěřiti ten úkol, k tomu ustanoviti; *Onomastum futuro sceleri praefecit T* Onomastovi uložil provedení obmyšleného zločinu; — abs. *in eo exercitu tribuni plebis fratrem praefecerat C* jmenoval důstojníkem.

prae-fīdēns, *entis* příliš důvěřující (*alci* někomu).

prae-fīgō, *ere, fīxī, fīxum* 1) vpředu připevňovati (přibíjeti, nabodnouti, naraziti, napichnouti, nastrčiti, vetknouti) (*alqd alci rei,* básn. též *in re* něco na něco): *in hastis praefigunt capita V*; 2) *p. alqd rē* (vpředu n. na konci) okovati něčím: *aere aut ferro praefixae hastae Cu; asseres cuspidibus praefixi Cs* opatřené železnými hroty: *praefixa cornua ferro O* rohy s železnými hroty; — odt. vůb. obložiti, opatřiti něco něčím: *praefigunt ora capistris V* nastrkují ohlávku na...

prae-fīniō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* napřed vymezovati, určovati, stanoviti.

prae-flōrō, *āre, āvī, ātum* [*flos*] předčasně zbaviti květu: obr. *gloriam eius victoriae praefloratam ad Thermopylas esse L.*

prae-fluō, *ere,* —, — téci vedle, podél, mimo (abs. n. *alqd* vedle atd. něčeho).

praefōcō, *āre, āvī, ātum* [*prae* a *fauces*] zardousiti, uškrtiti.

prae-fodiō, *ere, fōdī, fossum* 1) kopati *alqd* před něčím: *praefodiunt alii portas V* kopou příkopy před...; 2) dříve zakopati: (*aurum*) *quod praefoderat O.*

prae-for, *fārī, fātus sum* 1) napřed pronášeti úvodní formuli před bohoslužbou n. před veřejným jednáním (*alqd alci rei* něco před něčím): (*maiores nostri*) *omnibus rebus agendis ‚quod bonum, faustum... esset' praefabantur C; carmen precationis, quod p. solent priusquam populum adloquantur magistratus L; honorem* (v. t.) *p. C*; básn. *p. alqm* na začátku osloviti někoho: *praefatus divos rex incipit V* po vzývání bohů; 2) vůb. napřed říkati, pronášeti a) předříkávati: *pontifice praefante carmen L*; b) předesílati, napřed promlouvati, zmiňovati se, poznamenávati: *licet mihi p.* s acc. c. inf. *L*; *decreto* (před...) *p. L*; *oratorem de infirmitate valetudinis suae praefantem T* mluvícího v úvodě; c) věstiti: *talia praefantes carmina cecinerunt Parcae Cat*; d) ohlašovati, prohlašovati: *quem ad modum cordi esse divis praefarentur L* jak by dle jejich prohlášení bylo bohům milé.

praefrāctē, adv. [*praefractus*] příkře, přísně: *nimis p. aerarium defendere C.*

prae-frāctus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *praefringo*] 1) o slohu přerývaný, úsečný, nesouvislý: *Thucydides praefractior*; 2) o povaze příkrý, tvrdý, přísný, nepovolný.

prae-frīgidus, *a, um* velmi studený.

prae-fringō, *ere, frēgī, frāctum* [*prae* a *frango*] zpředu ulomiti, uraziti: (*navis*) *praefracto rostro Cs*; (*pinum*) *praefractam misit in hostem O* (vršek). Part. **praefrāctus** význ. adj. v. t.

prae-fulciō, *īre, fulsī, fultum* zpředu podpírati: přenes. *illud praefulci atque praeiuni, ut ... C* (význ. zabezpečiti).

prae-fulgeō, *ēre, fulsī*, — (silně) blyštěti se, třpytiti se, lesknouti se, skvíti se a) vl. *pellis praefulgens unguibus aureis V*; b) metaf. (nad jiné) se skvíti, vynikati: *praefulgebant Cassius atque Brutus T.*

prae-gelidus, *a, um* velmi chladný, přestudený.

prae-gestiō, *īre, īvī* (*iī*), — nad jiné si přáti něčeho, dychtiti, toužiti.

praegnāns, *antis* (též **praegnās**, *ātis*) těhotný, březí.

prae-gracilis, *e* velmi hubený, suchý.

prae-gravis, *e* přetěžký, velmi těžký: *milites cibo vinoque praegraves T* přetížení; *p. rē* obtížený, odt. neobratný, neohebný, nemotorný; — metaf. obtížný, nepohodlný, protivný (*alci* někomu): (*scelerum ministros*) *veteres et praegraves adflixit T*; *praegravem se Neroni fuisse T.*

prae-gravō, *āre, āvī, ātum* přetížiti, zatížiti, obtížiti: (*telis*) *praegravata inhaerentibus scuta L*; (svou tíhou) tížiti: *corpus onustum animum praegravat H*; — přenes. býti přítěží, obtíží, býti obtížný: *exonerare praegravante turba regnum L*; básn. *qui praegravat artes infra se positas H* stlačuje, tísní (= zastiňuje).

prae-gredior, *gredī, gressus sum* [*prae* a *gradior*] 1) a) abs. napřed kráčeti (jíti, vojen. táhnouti); b) *p. alqm* kráčeti před někým, předcházeti, předejíti někoho; 2) kráčeti (jíti, táhnouti) mimo (*alqd* mimo něco n. přes něco, něčím): *illum* (*ducem Romanum*) *fines suos praegredientem T.*

praegressiō, *ōnis, f.* [*praegredior*] předcházení a) místné pohyb vpřed, postupování: *errantium stellarum praegressiones C*; b) v čase *ut nihil fieret nisi praegressione causae C.*

praegressus, *ūs, m.* [*praegredior*] předcházení: *earum* (sc. *causarum*) *praegressus* (*homo*) *non ignorat C.*

praegustātor, *ōris, m.* [*praegusto*] okoušeč, ochutnávatel (pokrmů a nápojů při hostině, ručitel za jejich neškodnost): přenes. *praegustatori libidinum tuarum C.*

prae-gustō, *āre, āvī, ātum* napřed okoušeti něčeho, ochutnávati něco.

prae-iaceō, *ēre, —, —* ležeti před něčím (*alqd*).

prae-iūdicium, *iī, n.* 1) předběžný úsudek, předchozí rozhodnutí a) t. t. soudní, t. j. okolnosti, jež jsou směrodatné pro pozdější formální nález: *si existimabitur iudicium accusatoris in reum pro aliquo praeiudicio valere oportere C*; *de quo non p., sed plane iudicium iam factum putatur C*; b) vůb. *nec verum* (= *aequum*) *esse p. rei tantae fieri L*; *belli praeiudicia Cs*; 2) meton. věc, ze které se o něčem usuzuje, významná věc, příklad, znamení: *vestri facti* (gen. det.) *praeiudicio Cs* příkladem vašeho činu = vaším významným činem; předzvěst: *victoria pro praeiudicio accipitur T.*

prae-iūdicō, *āre, āvī, ātum* napřed rozsouditi, napřed rozhodnouti a) t. t. soudní *re semel atque iterum praeiudicata C*; subst. *postulo, ut ne quid praeiudicati huc afferatis C* = *praeiudicii*, předběžný úsudek; b) vůb. *praeiudicatus* napřed rozhodnutý, napřed naznačený: *opinio praeiudicata C* předpojaté mínění; subst. *ne pro praeiudicato ferret L* za předběžné rozhodnutí; *praeiudicatum eventum belli habetis L* znamení pro výsledek.

prae-iuvō, *āre, iūvī*, — napřed podporovati, pomáhati něčemu: *adfectam fidem* (klesajícímu úvěru) *praeiuvisse T* (dle jiného čtení *parce iuvisse*).

prae-lābor, *lābī, lāpsus sum* předcházeti, předstihovati (plováním, letem a pod.): *insula, in quam gladiatores navibus* (sc. *vehebantur*) *molientes* (sc. *remis*), *Germani nando praelabebantur T*; 2) plynouti, letěti, jeti mimo, podél, vedle (*alqd* mimo něco): *Alphea rotis p. flumina V.*

prae-lambō, *ere, —, —* napřed olizovati *H.*

prae-legō, *ere, lēgī, lēctum* plouti mimo něco, podél něčeho (*alqd*) *T.*

prae-ligō, *āre, āvī, ātum* vpředu uvazovati (*alqd alci rei* na něco): *fasces sarmenti praeligantur cornibus boum L*; obvázati, zavázati.

prae-longus, *a, um* předlouhý, velmi dlouhý.

prae-lūceō, *ēre, lūxī,* — 1) svítiti vpřed: obr. (*amicitia*) *bonam spem* (acc. vnitř.) *praelucet in posterum C* jako hvězda naděje svítí do budoucnosti; 2) světlostí převyšovati: *nullus sinus Baiis* (dat.) *praelucet H* neskví se nad Baje.

prae-lūstris, *e* [*prae* a srov. 1. *lustro, luceo*; pod. *illustris*] přeskvoucí, přeskvělý, velmi skvělý; obr. (nad jiné) vznešený, vysoký.

prae-mandō, *āre, āvī, ātum* napřed uložiti; spec. dáti rozkaz k zatčení někoho, dříve než je dopaden: *ego tamen terra marique ut conquireretur praemandavi* u *C*; odt. subst. **praemandāta**, *ōrum, n.* zatykač: *idem postea praemandatis requisitus C.*

prae-mātūrus, *a, um* vl. raný; přenes. předčasný, brzký, nevčasný.

prae-medicātus, *a, um* napřed opatřený kouzelnými prostředky.

prae-meditātiō, *ōnis, f.* (předchozí) uvažování (*alcis rei* o něčem).

prae-meditor, *ārī, ātus sum* 1) napřed se připravovati na něco: *temptans citharam et praemeditans T* t. j. zkoušeje hlas; spec. 2) napřed uvažovati, rozvažovati, rozjímati, přemýšleti; pass. *nec* (*mala*) *fieri praemeditata leviora C.*

prae-metuō, *ere, —, —* napřed se obávati, strachovati, míti strach (*alci* o někoho, *alqd* něčeho, z něčeho).

prae-mineō, *ēre, —, —* [srov. *e-mineo*] vyčnívati, vynikati (abs., *alqm rē* nad někoho něčím).

prae-mittō, *ere, mīsī, missum* napřed posílati, předesílati; — abs. posílati zprávu, rozkaz: *petebant, uti ad equites praemitteret eosque pugna prohiberet Cs*; s acc. c. inf. *cum sese Italicam venturum praemisisset Cs* vzkázal.

praemium, *iī, n.* [*prae* a *emo*] (básn. ob. pl.) 1) vl. vybraný kus z válečné kořisti, vůb. kořist: *multa Laurentis praemia pugnae V* kusy kořisti z . . .; *leporem et gruem iucunda captat praemia H*; *spectat sua praemia raptor O*; 2) přenes. a) pocta, čest, vyznamenání, čestný dar: *hunc civitate ceterisque praemiis donarunt C*; *praemia pictos signantia fastos O* vyznamenání, zdobící malovaný kalendář (t. j. krátké poznámky o slavných činech členů císařského rodu, připisované k příslušným dním); *p. ponere* ustanoviti čestný dar, odměnu (vítězi při zápase); *te mea dextera magna inter praemia ducet V* k veliké slávě (t. vládě); *insani praemia scribae H* odznaky hodnosti; b) zisk, prospěch, výhoda; přednost, výsada: *frontis ad urbanae descendi praemia H* k přednostem městských čel, t. j. k jejich smělosti; c) odměna, odplata: *praemio afficere alqm* dáti někomu odměnu, odměniti se někomu; *praemio* (dat. účel.) *esse* býti odměnou, za odměnu; *praemiis vocans seditionem coeptabat T* nabízením odměn; s gen. obj. *p. virtutis, pudicitiae, caedis* za . . .; *praemia accusatorum T* odměny dávané žalobcům; s gen. determ. *p. missionis Cs* odměna záležející v propuštění; *hederae victricis praemia H*; dar, cena: *praemia pollicitationesque Cs*; básn. *Veneris praemia V* (řec. *δῶρα Ἀφροδίτης*).

prae-molestia, *ae, f.* předchozí obtíž.

prae-mōlior, *īrī* napřed chystati, připravovati.

prae-moneō, *ēre, monuī, monitum* 1) napřed upomínati, připomínati, praegn. varovati (*alqm de re* někoho stran něčeho): *nos de istius scelere prope iam voce Iovis praemoneri C*; 2) a) napřed oznamovati; předpovídati, věstiti: *praemonuisse nefas O*; b) (napřed) napomínati, varovati: *apud quos praemonente Narcisso pauca verba fecit* (*Claudius*) *T* po napomenutí, proneseném od N.

praemonitus, *ūs, m.* [*praemoneo*] připomenutí; znamení, výstraha *O.*

prae-mōnstrō, *āre, āvī, ātum* vl. napřed ukazovati; spec. (znamením) ukazovati, věstiti.

prae-morior, *morī, mortuus sum* a) předčasně zemříti; b) odumříti: přenes. *etsi praemortui iam sit pudoris L* ač v něm všechen stud odumřel.

prae-mūniō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* 1) (zpředu n. za překážku) opevniti; zahraditi, přehraditi, zatarasiti: *aditus p. Cs*; *legio fossā praemunita T* zpředu chráněná; 2) stavěti před sebou n. někým jako hradbu, obr. schovávati se za něco, předstírati něco: *illa, quae ex accusatorum oratione praemuniri iam et fingi intellegebam C*; — t. t. řečn. činiti ohrazení, úvod (viz násl.).

praemūnītiō, *ōnis, f.* [*praemunio*] t. t. řečn. ohrazení, příprava, úvod, omluva (před pronesením věci posluchačům nemilé).

prae-natō, *āre, āvī, ātum* vl. plovati mimo; básn. téci n. prouditi mimo něco (*alqd*) *V.*

Praeneste, *is, n.* (básn. též *f.*) staré město v Latiu, vých. od Říma, na příkrém vrchu, nyn. Palestrina; adj. **Praenestīnus**, *a, um* praenestský: *Praenestinae moenia deae O* (t. Junony, jež byla v Praenestě ctěna spolu s hlavní bohyní toho města Fortunou zv. Primigenia); subst. **Praenestīnī**, *ōrum, m.* Praenesťané.

prae-niteō, *ēre, uī*, — skvíti se, lesknouti se (*alci* před někým, více než někdo): obr. *cur tibi iunior praeniteat H* sm. proč tě zastiňuje.

prae-nōmen, *inis, n.* vl. předjmení, u osoby první jméno = jméno osobní (ku př. *Gaius, Lucius, Marcus* a pod.; psala se zkráceně: *C., L., M.* a pod.).

prae-nōscō, *ere, nōvī*, — napřed poznávati; pf. (napřed) zváti: *te famā praenovimus O.*

prae-nōtiō, *ōnis, f.* předchozí poznání (znalost, vědění o něčem).

prae-nūbilus, *a, um* velmi mračný; přenes. velmi chmurný, tmavý.

prae-nuntiō, *āre, āvī, ātum* napřed oznamovati, ohlašovati, zvěstovati: *de eorum adventu esse praenuntiatum N* že napřed došla zpráva o . . .

prae-nuntius, *a, um* předzvěstný, napřed ohlašující (*alcis rei* něco): *cladis praenuntia verba O*; subst. **praenuntius**, *iī, m.* (**praenuntia**, *ae, f.*) (před)zvěstovatel, předzvěst, posel, předchůdce, znamení: *lucis p. ales O* (kohout); (*stellae*) *magnarum calamitatum praenuntiae C.*

prae-occupātiō, *ōnis, f.* (dříve vykonané =) včasné obsazení: *locorum p. N.*

prae-occupō, *āre, āvī, ātum* 1) napřed n. dříve obsaditi, zaujmouti, zmocniti se, uvésti ve svou moc, uchvátiti a) vl. *saltum p. N.*; b) metaf. α) získati si, zajistiti si někoho: *praeoccupatum sese legatione* (hodností legata) *ab Cn. Pompeio teneri Cs*; *gratiam omnem ad plebem praeoccupasse L*; β) zmocniti se, zachvátiti: *omnium animos timor praeoccupavit Cs*; 2) předejíti, předstihnouti někoho a) překvapiti, zaskočiti: *ne adventu Pompei praeoccuparetur Cs*; význ. přelstíti: *ne alteruter alterum praeoccuparet N*; b) abs. s inf. *legem consules ipsi praeoccupaverunt ferre L* pospíšili si dáti = dříve (honem) dali.

prae-optō, *āre, āvī, ātum* raději voliti, raději chtíti, přáti si: *multi ut praeoptarent scutum manu emittere Cs* raději pouštěli; dávati přednost (*alqd alci rei* něčemu před něčím): *ut praeoptaret equitis Romani filiam generosarum nuptiis N.* Ob. *prăe-*, *Cat praeoptarit* trojsl.

prae-pandō, *ere*, —, — zpředu prostírati, rozkládati, otvírati.

praeparātiō, *ōnis, f.* [*praeparo*] připravení, příprava.

prae-parō, *āre, āvī, ātum* napřed připravovati, strojiti, chystati (si) a) *rem frumentariam p. Cs* zásobiti se obilím; *commeatus p. L*; *naves praeparatas* (zařízené) *ad incendium Cs* t. j. zapalující, paličské; *praeparat ulmos H* připravuje k vedení révy t. j. prořezává; *tanta praeparaverant faeneratores L* tolik příprav učinili; subst. *ex ante praeparato L* ze zásob; b) (*philosophia*) *praeparat animos ad satus accipiendos C*; *bene praeparatum pectus H* (na všechno připravené).

praepediō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* [*prae* a *pes*, srov. *impedio*] 1) vl. zpředu zaplésti, zamotati: *praepeditis Numidarum equis T* koně byli svázáni (ve smečku); 2) metaf. překážeti, vaditi, zabraňovati (*alqm* někomu), zdržovati, meškati: *bonae artes, quas avaritia praepediebat S*; *se praedā praepediunt L* omeškají se; *fletu praepediente* (sc. *vocem*) *T*; *verba sua praepediens et pavoris manifestus T* koktaje, zajíkaje se.

prae-pendeō, *ēre, pendī*, — vpředu dolů viseti, splývati.

praepes, *petis* [*prae* a *peto* v pův. význ.] vl. t. t. mluvy augurské (rychle) vpřed n. vpředu letící; odt. a) o ptáku věstící štěstí, šťastný, příznivý: *praepetis omina pennae V*; b) rychloletý, rychlý, hbitý: *p. Iovis armiger V*; c) subst. *f.* i *m.* pták: jako příznivé znamení *qui sibi praepetem misisset L*; vůb. *Iovis p. O*

(t. orel); *Medusaei praepetis O* (t. Pegasa).

praepilātus, *a, um* [*prae* a *pila*] o zbraních opatřený vpředu knoflíkem n. hruškou (z korku n. kůže), bezhrotý: *praepilatis missilibus iaculati sunt L.*

prae-pinguis, *e* přetučný, velmi tučný (přenes. o půdě) *V.*

prae-polleō, *ēre, uī*, — 1) býti přemocný, velmi mocný, míti velikou moc: *gens divitiis praepollens L*; 2) míti přemoc, přesilu, převahu; metaf. rozhodovati: *ut numerus liberorum in candidatis praepolleret T.*

prae-ponderō, *āre, āvī, ātum* více vážiti, převážiti něco, míti větší váhu; obr. pass. *neque ea volunt praeponderari honestate C* aby to mělo menší váhu než ...

prae-pōnō, *ere, posuī, positum* 1) napřed klásti, stavěti, dávati (abs.; *alqd alci rei* něco před něco n. zpředu na něco): *p. ultima primis H*; obr. *fronti p. olivam H*; *nomen epistulis praeponebatur T* na začátku, v nadpise listů bylo uváděno; *hos versus si praeponendos* (za hodny, aby byly napřed položeny) *esse putabis O*; *non enim hoc* (t. předl. *in*) *ut oppido praeposui C*; 2) metaf. a) postaviti v čelo něčemu, ustanoviti nad něčím n. k něčemu, ustanoviti za správce, dozorce, vojen. velitele, dáti n. svěřiti správu, dozor, velení něčeho, nad něčím: *sinistro cornu Antonium praeposuerat Cs* učinil velitelem nad ...; *alqm bello p. C* dáti někomu velení ve válce, svěřiti vedení války; abs. *tyranni praepositi a Lacedaemoniis N*; básn. *praepositam parientibus Ilithyiam O* paní rodiček; subst. **praepositus**, *ī, m.* představený, vojen. = důstojník *T*; b) *p. alqd alci rei* dávati přednost něčemu před něčím, stavěti něco nad něco: *auditos p. visis caelestes O* dávati přednost nebešťanům, o nichž jen slyšíte (t. Latoně a jejím dětem), před těmi, jež vidíte (viditelnými, t. před Niobou); subst. **praeposita**, *ōrum, n.* t. t. filos. význ. *τὰ προηγμένα* věci, zasluhující přednosti (ale ne absolutně dobré; viz *praecipuus*); sg. *praepositum quiddam habebit C* jakousi přednost.

prae-portō, *āre, āvī, ātum* napřed nésti, nositi.

praepositiō, *ōnis, f.* [*praepono*] vl. předložení, představení něčeho před něco; — metaf. přednost: *illa p. tali C*; — t. t. mluvn. předložka.

praeposterē, adv. [*praeposterus*] vl. v převráceném pořádku, pomateně, nepořádně; metaf. zvráceně, nesprávně, zpozdile.

prae-posterus, *a, um* (vl. co jest v převráceném pořádku) převrácený, zvrácený, zpozdilý, pomatený, nepravý (o osobách i věcech).

prae-potēns, *entis* přemocný, velmi mocný (*rē* něčím): *ea efficere rerum omnium praepotentem Iovem C* přemocný vládce nad veškerým světem; subst. **praepotentēs**, *ium, m.* velmoži, velcí páni *CT.*

praeproperē, adv. [*praeproperus*] 1) velmi kvapně, prudce, naspěch; 2) příliš rychle, ukvapeně, přenáhleně.

prae-properus, *a, um* 1) velmi kvapný, prudký; 2) ukvapený, přenáhlený.

prae-queror, *querī, questus sum* napřed si stěžovati, naříkati, bědovati.

prae-radiō, *āre, āvī, ātum* přezařovati, září převyšovati.

prae-rapidus, *a, um* velmi prudký.

prae-rigēscō, *ere, riguī*, — (zpředu) zkřehnouti: *praeriguisse manus* (acc. vztah.) *T.*

prae-ripiō, *ere, ripuī, reptum* [*prae* a *rapio*] napřed n. před časem urvati, vyrvati, uchvátiti, odníti, vzíti, ‚před ústy vzíti' (*alci alqd* někomu něco) a) vůb. *ut mihi causam p. conemini C*; *si vita praeriperetur T* bude-li mu předčasně vyrván; b) spec. brát někomu jeho právo, zasahovati do práva: *ius praetorum et consulum p. T*; *arrogans in praeripiendo populi beneficio Cs* t. j. v zasahování do práva národa, udělovati milost; c) praegn. (rychlým zasažením) α) vykonati, provésti: *praerepta interim ultione T*; β) zmařiti: *p. hostium consilia C.*

prae-rōdō, *ere, rōsī, rōsum* zpředu ohlodati, uhlodati, odhrýzti.

praerogātīvus, *a, um* [*prae* a *rogo*] na prvním místě hlasující, přední: *centuria p.* t. t. o centurii, jež při komitiích první hlasovala (zprvu byly centurie jezdců *centuriae praerogativae*, po reformě centuriátního zřízení určována

centuria p. losem); *tribus p.* tribus, z níž byla vylosovaná *centuria p.*; subst. **praerogātīva**, *ae, f.* a) přední centurie n. tribus: *praerogativam referre C* oznámiti hlasování přední centurie, jež bývalo pokládáno za znamení pro konečný výsledek hlasování; odt. *omen praerogativae C*; b) meton. α) předběžná volba, předběžné rozhodnutí: *quin praerogativam militarem favor plebis sequeretur L*; β) (příznivé) znamení, známka, návěstí, (jistá) předzvěst: *p. suae voluntatis C.*

prae-rumpō, *ere, rūpī, ruptum* (zpředu) přetrhnouti, přervati; odt. part. perf. význ. adj.

praeruptus, *a, um* [viz předch.] 1) srázný, příkrý, strmý, spádný, prudký, náhlý: *inter confragosa omnia praeruptaque L* mezi samými útesy a propastmi; subst. *ut per praerupta fugerent L* po srázech; 2) metaf. příkrý, prudký: *iuvenem animo praeruptum T*; *praerupta audacia C* šílená; tvrdý, drsný: *praerupta dominatio T.*

praes, *praedis, m.* [*prae* a 1. *vas* rukojmě] 1) ručitel, rukojmě (zejm. v peněžních věcech, srov. *vas*): *praedibus et praediis populo cautum est C* t. j. ručiteli a jejich jměním; přenes. záruka (*alcis rei* za něco); 2) meton. jmění ručitelovo: *ne Plancus praedes tuos venderet C.*

prae-saepe (psáno též **prae-sēpe**), *is, n.* [*praesaepio*] vl. ohrada; 1) jesle, žlab: *state plenum ad p. iuvenci O*; *equus ad p. gemit O*; přenes. o parasitech: *qui certum p. teneret H* žlab; 2) pl. stáj, chlév: *stabant* (*equi*) *in praesepibus altis V*; o včelách úl: *fucos a praesepibus arcent V*; — přenes. krčma, brloh: *audis* (*voluptarios Graecos*) *in praesepibus C.*

prae-saepiō, *īre, saepsī, saeptum* zpředu zahraditi, zatarasiti.

prae-sāgiō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* 1) mít předtuchu, tušiti, předvídati: *praesagiente animo* (*alqd*) *L* v předtuše (něčeho); 2) vzbuzovati předtuchu, věstiti, znamenati.

praesāgītiō, *ōnis, f.* [*praesagio*] tušení, předtucha.

praesāgium, *iī, n.* [*praesagio*] 1) předtucha, tušení, předvídání (*alcis rei* něčeho): *p. malorum T*; 2) předpovídání, předpověď, věštba: *vatum O, equorum T praesagia*; *fatale p. T* předpověď o svém osudu; znamení: *favor plebis loco praesagii acceptus est T.*

prae-sāgus, *a, um* 1) (napřed) tušící (*alcis rei* něco): *praesaga luctūs suspiria O*; 2) věstící, věštný: *praesagi fulminis ignes V.*

prae-scīscō, *ere, scīvī* (*iī*), — napřed zvídati, zkoumati.

prae-scius, *a, um* napřed vědomý n. znalý (*alcis rei* něčeho), napřed vědouci o něčem, předvídající; abs. věštný: *numen praescium T*; *praescia lingua O*; subst. věštec, hadač: *Seleucum rectorem et praescium habuit T.*

prae-scrībō, *ere, scrīpsī, scrīptum* 1) psáti (uváděti) napřed n. v čele něčeho, nadpisovati (*alqd alci rei* něco na něčem, na začátku něčeho): *tamquam diplomatibus nullum principem praescripsisset T* v čele, v záhlaví nejmenoval; *praescriptum* (sc. *signis et vexillis*) *Vespasiani nomen T*; *sibi quae Vari praescripsit pagina nomen V*; spec. o protokolech senátu, na jichž začátku byla uvedena jména zapisovatelské komise, datum atd.: *praescriptae auctoritates* podpisy svědků; — t. t. právn. opatřiti nadpisem t. j. vytknouti věc, o níž jde: obr. *omnis oratio p. primum debet C*; 2) metaf. a) bráti (si) za záminku, předstírati, nastrkovati: *frustra Pulchram* (pod. *Arminium*) *praescribi T*; b) předpisovati, nařizovati, poroučeti, rozkazovati (zakazovati), určovati (abs., *alci alqd* n. *de re, ut* n. *ne* . . ., nepř. ot., též inf.); raditi; c) ukazovati, udávati, naznačovati: *formam futuri principatus praescripsit T.* Part. perf. pass. **praescrīptum** význ. subst. v. t.

praescrīptiō, *ōnis, f.* [*praescribo*] 1) nadpis, titul, začátek, úvod, hlava: *illud senatus consultum ea praescriptione est* (viz *praescribo*); *legis p. C*; *tribuniciae potestatis praescriptione T* = *praescripto nomine suo et titulo tribuni* ve jménu své moci tribunské; 2) metaf. a) záminka: *honesta p. Cs*; b) předpis, nařízení, rozkaz: obr. *p. rationis C*; stanovení, určení: *sine praescriptione generis et numeri T*; *in hac praescriptione semihorae C* vyměření (= obmezení na . . .).

praescrīptum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *praescribo*] předpis, nařízení, pří-

kaz: *ad alterius p. Cs* dle cizího předpisu; stanovení, vyměření: básn. *intra p. H* ve vykázaných mezích.

prae-secō, *āre, secuī, sectum* (zpředu) uříznouti, ustřihnouti: obr. *carmen, quod praesectum non castigavit ad unguem (multa dies et multa litura) H* vl. dle (jemně) ořezaného nehtu (jako kameník zkouší hladkost mramoru, zejm. na místech, kde jsou kusy spojovány) t. j. zevrubně, jemně.

praesēns, *entis* [vl. part. praes. od *praesum*] přítomný: **1)** (význ. *adsens*) **a)** *alqo praesente* za přítomnosti, v přítomnosti někoho, před někým; *praesentem adesse Cs* osobně býti přítomen; *ipse haud vanus p. monitor L* svou přítomností; *ipse ego fata tibi p. mea edo O* osobně; *p. aperire furores O* ústně; *facundia p. H = praesentis nuntii* očitého svědka; — praegn. *seu tu dea p. seu dis gratissima O* = skutečná; — subst. *missus est in locum eius Bolanus e praesentibus T* z průvodu (císařova); **b)** metaf. **α)** přítomný na světě, žijící, praed. na světě, za živa: *praesenti tibi largimur honores H*; *p. divus habebitur Augustus H*; **β)** přítomný před očima = patrný, zřejmý, očitý; **c)** metaf. praegn. **α)** přítomný n. hotový ku pomoci, pomáhající, pomocný, účinný, o bozích spasný, milostivý: *p. deus C*; *tua praesenti ope L*; *magis p. fortuna malorum V* účinnější pomoc proti ...; *si quid praesentius audes V* něčeho většího; *si cui animus in pectore p. V* odhodlaný; **β)** přítomný se svou mocí, mocný: *nec enim praesentior illo est deus O* (dvojsmyslně o nepoznaném Bakchovi: mocnější ale i více přítomen); básn. s inf. *p. tollere corpus H = potens* jež máš moc; **2)** o čase přítomný (buď absol. význ. nynější n. relat. význ. současný, o minulosti tehdejší) **a)** *p. tempus* přítomnost; *signatum praesente nota nomen H* známkou přítomnosti; *in re praesenti L* na místě samém; *in rem praesentem venire C* buď odebrati se na místo samé (= osobně se informovati) nebo dostaviti se k (soudnímu) přelíčení; subst. *munimentum ad p., in posterum ultionem T* pro přítomnost; *in p. = in praesenti N = ad p. T* pro přítomnost, na ten čas, pro tu chvíli, protentokrát, prozatím; *pars turbant praesentia, alii Haemum transgrediuntur T* způsobí nepořádky hned na místě; ob. **praesentia**, *um, n.* přítomný stav, přítomné poměry; *praesentibus aequus H* spokojen přítomným stavem; **b)** praegn. **α)** okamžitý: *p. pavor, periculum L, poena CT*; *p. rerum indignitas L*; *Pompeius praesentem facultatem insequendi sui ademerat Cs* možnost, ihned pronásledovati; *praesentem viris intentant omnia mortem V* brzkou; **β)** naléhavý, neodkladný, pilný: *praesentior res erat L*; důtklivý: *praesentes preces C*; **γ)** (již existující) skutečný: *partam iam praesentemque victoriam Cs*; **δ)** hotový, po ruce jsoucí: *memoria praesentior L* čilejší, bystřejší; spec. o penězích: *p. pecunia C, merces L.*

prae-sēnsiō, *ōnis, f.* [*praesentio*] předzvědění, předvídání, předtucha.

praesentia, *ae, f.* [*praesens*] přítomnost; **1) a)** *eorum aspectum praesentiamque vitare C*; *deorum praesentiae C* případy, kdy bohové osobně byli přítomni (zakročili), zjevování bohů; *p. animi* duchapřítomnost, rozhodnost, statečnost, srdnatost; **b)** metaf. praegn. účinná přítomnost, moc, síla: *tanta est p. veri O*; **2)** význ. přítomná doba (buď absol. význ. nynější n. relat. i o minulosti): *in praesentia* pro přítomnost, pro nynějšek, na ten čas, pro okamžik, prozatím, teď, nyní; *in praesentiarum T* viz *impraesentiarum.*

prae-sentiō, *īre, sēnsī, sēnsum* napřed cítiti, znamenati, pozorovati; předvídati; (napřed) tušiti, míti předtuchu.

praesēpe viz *praesaepe.*

prae-sertim, adv. [*prae* a 1. *sero*, vl. ‚předem připojujíc'] především, zvláště, obzvláště (k vytčení zvláště důležitého důvodu n. podmínky, proto zejm. u *cum, quod, si* a relat. *qui*; též u participií a adjektiv, obsahují-li v sobě celou větu).

prae-ses, *sidis* [*prae* a *sedeo*] vl. sedící před někým, praegn. k ochraně n. k řízení; **1)** ochranný: *praesides dii Cu T*; subst. ochránce (*f.* ochránkyně): *Mercurium iuventutis praesidem voluit esse C* (‚patron'); *praeside pendet* (v. též t. II 2) a) α)) *ab uno (res Romana) O*; **2)** řídící; subst. ředitel, správce, vládce, pán (*f.* ředitelka, vládkyně paní): *quo praeside rerum humano ge*

neri favistis O (tím) že jste ho učinili vládcem světa; *p. Suriae T* správce.

prae-sideō, *ēre, sēdī, sessum* [*prae* a *sedeo*] vl. seděti před něčím, praegn. k ochraně n. k řízení; **1)** chrániti, ochraňovati, hájiti, býti ochráncem, poskytovati ochrany (*alci rei*, pozd. též *alqd* něčeho): *di huic urbi praesident C*; *Geticis qui praesidet arvis V*; *Italiam duae classes praesidebant T*; **2)** říditi, spravovati, vésti (*alci rei*, pozd. též *alqd* něco), býti správcem, představeným, vojen. velitelem něčeho: *ut urbanis praesideat rebus Cs* aby měl v rukou moc nad městem; *edendis gladiatoribus Drusus praesedit T*; *Vonones Medos tum praesidens T* vládnoucí; — abs. předsedati: *princeps praesidebat* (v senátě) *Plin*; míti velení, veleti: *Q. Metellus in agro Piceno praesidebat S*; subst. *superbia praesidentum T* správců, místodržitelů.

praesidiārius, *a, um* [*praesidium*] posádkový: *milites praesidiarii L* mužstvo posádky.

prae-sidium, *iī, n.* [*praesideo*] **1)** a) ochrana, záštita (vůb., spec. vojen.): *quo praesidio L* pod čí ochranou; *praesidio* (dat. účel.) *esse* býti ochranou, záštitou, poskytovati ochrany, chrániti; *praesidio ducere, educere, mittere, relinquere Cs, proficisci N* na ochranu, k ochraně; *p. alcis rei* (subj.) ochrana záležející v něčem: *amicitiarum praesidia C*; *praesidio litterarum Cs* pod záštitou písma = spoléhajíce na písmo; *p. loci Cs* ochranná poloha místa; pomoc, podpora: *si praesidii ad beate vivendum in virtute satis est C*; b) meton. α) ochránce; β) prostředek (prostředky) (*alci rei* k něčemu), prospěšná věc: *necessaria praesidia vitae C*; **2)** meton. spec. vojen. a) ochranný (ozbrojený) průvod, tělesná stráž: *legatos praesidio equitum dimittit T*; b) pomocný sbor, posila: *tum petita* (*sunt*) *a Romanis praesidia T*; c) vůb. vojenský sbor, oddíl vojska, mužstvo, vojsko: *adsiduo praesidio bellum eget L*; *Sidonii, qui intra Macedonum praesidia erant Cu*; — odt. obr. *in praesidiis alcis esse* býti v něčím táboru = na něčí straně, státi při někom; d) α) posádka: *in praesidio, praesidii causa habere Cs, relinquere L* za posádku, posádkou; *praesidio alqm praeficere Cs* ustanoviti velitelem posádky; *p. agitare T* ležeti posádkou (též býti na stráži); mužstvo posádky: hendiad. *praesidio armisque L* ozbrojeným mužstvem; β) stráž, hlídka; γ) meton. místo obsazené posádkou n. strážemi, opevněné místo, obsazené místo, (opevněné) stanoviště, ležení, tábor: *nisi ille ex praesidiis eius effugisset N*; *intrare intra praesidia Cs*; *intra praesidia Pompei Cs* v území obsazeném od P.; *Caesar cohortes ex praesidiis deducit Cs*; tvrz, posádka: *milites disponere in praesidiis Cs*; *posito castello super vestigia paterni praesidii T*.

prae-significō, *āre, āvī, ātum* napřed označovati, oznamovati, zjevovati

prae-signis, *e* [*prae* a *signum*] (nad jiné) vyznačený, význačný, znamenitý (*rē* něčím).

prae-sonō, *āre, uī*, — (napřed) zaznívati.

praestābilis, *e* [*praesto*] přední, vynikající, znamenitý, výtečný, výborný.

praestāns, *antis* [vl. part. praes. od *praesto*] přední, povýšený, vznešený, zvláštní, vynikající, znamenitý, výborný, výtečný (abs., *re, in re*, básn. a pozd. i *alcis rei* něčím, v něčem): *victima praestantissima formā O* zvlášť vynikající krásou; *ingenio p. C* duchaplný; básn. s inf. *quo non praestantior alter ciere viros V* nad nějž (nikdo) druhý nevynikal v umění . . .

praestantia, *ae, f.* [*praestans*] čím kdo vyniká, přednost, povýšenost, vznešenost, výbornost, výtečnost (*alcis rei* v něčem, zř. gen. srov. před n. nad něčím): *corporis voluptatem non satis esse dignam hominis praestantiā C* důstojnosti; *ingenii p., quam virtutem vocamus C* dokonalost; *p. animantium reliquorum C* přednost před . . .

prae-stes, *itis* [*prae* a *sto*; význ. srov. *praeses*] ochranný, subst. ochránce *O*.

prae-stīgiae (ze staršího **praestrigiae**), *ārum, f.* [*praestringo*] zaslepování, mámení, šalba, kejklířství, klamná hra: *non per praestigias, sed palam per potestatem C*; *verborum p. C* slovní kejklířství (sofistika, eskamotáž); *omnes praestrigias praestrinxit* (v. t.) básn. u *C*.

prae-stituō, *ere, uī, ūtum* [*prae* a *statuo*] napřed stanoviti, určiti, předurčiti.

1. praestō, adv. [z *prae-sitō* vl. vpředu ležíc] ob. *p. esse* (*alci rei*) **a)** býti přítomen něčemu, býti tu: *quibus causis tu etiam p. fuisti C*; dostaviti se, přijíti: *ad tempus* (v pravý čas) *p. esse L*; **b)** býti po ruce, hotov, pohotově, nasnadě, připraven, čekati: *seniores ad urbis custodiam ut p. essent L* aby byli hotovi k ...; **c)** praegn. **α)** býti k službám, k službě státi, býti pomocen, nápomocen, posloužiti, pomoci: *me saluti tuae p. futurum C*; **β)** nepřát. sm. státi proti někomu: *p. esse insidias C* číhají; *si quis mihi p. fuerit cum armatis hominibus C* postaví-li se na odpor.

2. prae-stō, *āre, stitī, stitum* (ale ob. *praestatūrus*) **I** [*prae-sto*] vl. státi před něčím; předčiti, vynikati, převyšovati, míti přednost, býti přednější, lepší (abs., *alci rei* a neklass. *rem* nad něco, *rē* něčím): *p. alci virtute Cs*; *praestate virtute peditem L*; *vel magnum praestet Achillem ille licet V*; často neos. **praestat** s inf. a dat. os. jest lépe: *multo mihi p. in eandem recidere fortunam quam ... C*; **II** [*praes(i)tus*, srov. **1.** *praesto*] (vl. stavěti něco, aby bylo po ruce, dávati k použití, k službám) **1)** poskytovati, dávati, popřávati, propůjčovati, odevzdávati **a)** *terga p. T* (= *dare*) dávati se na útěk; spec. vypláceti, platiti: *exercitui stipendium p. L*; *vacationes praestari centurionibus solitae T*; – básn. *Aeolus praestat nepotibus aequor* (klidné moře) *O* = udržuje v klidu moře; **b)** prokazovati, věnovati někomu něco, činiti něco pro někoho: *plus tibi p. debeo C* více služeb prokázati; **2)** vykonávati, konati, plniti, zastávati, zachovávati, dosti činiti: *fidem p.* dostáti slovu, státi v slovu; *ni praestaretur fides publica L* nedostojí-li obec slovu; *suam fidem alci p. C* dokázati (osvědčiti) věrnost k někomu, věrně při někom státi; *suum officium alci p. C Cs* dosti činiti své povinnosti k někomu, vyplniti povinnost, prokázati službu; *neque operam in re militari praestitissent Cs* nekonali služby vojenské; **3)** dávati na jevo, projevovati, prokazovati, dokazovati, osvědčovati, vzdávati **a)** *quod frequentiam atque officium sum Antonio praestitissent Hirt* valným účastenstvím projevili úslužnost; *pium Aeneadae praestant favorem* (zbožnost) *O*; **b)** s dvojím acc. *se praestare aliquem* osvědčiti se nějakým: *se p. fortem*; **III** [*praes-sto*] vl. státi jako rukojmě; státi za něco, ručiti, zaručiti se, býti odpovědný **a)** *praestabo nec Bibulum nec Acidinum ... maiores sumptus facturos C*; *quae statueritis defendere et per se ipsum* (sám sebou = osobně) *p. C*; *pericula facile, ut hominem p. oportet, repellemus C* = pokud jest v moci lidské; **b)** trans. *p. alqm* n. *alqd* ručiti za někoho n. něco; slíbiti něco, ujistiti něčím; **α)** *periculum iudicii p. C* zodpovídati se před soudem, práv býti; s dvojím acc. *socios salvos p. C* zajistiti, zaručiti bezpečnost spojencům; *iter mihi tutum praestiterunt C* zabezpečili; seslab. činiti něco něčím (jistě, věrně i vůb.): *si fortunatum species et gratia praestat H*; *hae latebrae incolumem tibi me praestant H*; – *sententiam, cuius invidiam capitis periculo sibi praestandam videbat C* že ho může státi život, že by mohl zaplatiti životem; **β)** spec. ručiti, že se něco nestane = zabrániti něčemu: *periculum p. eorum Cs* pojistiti proti nebezpečenství = zaručiti bezpečnost; *cum id, quod ab homine non potuerit praestari, evenerit C.*

praestōlor, *ārī, ātus sum* [**1.** *praesto*] vl. býti pohotově, připraven; čekati, očekávati (*alci rei* i *alqd* na něco): *qui tibi praestolarentur armati C*; *huic spei volui p. C*; *huius adventum praestolans Cs.*

prae-stringō, *ere, strīnxī, strictum* (v rukop. a vyd. bývá zaměňováno s *perstringo*) **1)** (zpředu) zatáhnouti, stáhnouti, zadrhnouti, zavázati: *pollices inter se nodo p. T*; básn. *uterum praestrinxerat arbor O* obepial; – obr. *praestrigias praestrinxit commoditas patris* básn. u *C* pletky spletla (zmátla); **2)** metaf. oslepiti, zaslepiti; zastiňovati; otupiti, oslabiti: *voluptas mentis praestringit oculos C*; *cuius* (*ordinis senatorii*) *splendore et gloria sordes Vitellianarum partium praestringimus T.*

prae-struō, *ere, strūxī, strūctum* vl. napřed n. zpředu stavěti, vystavěti; **1)** zastavěti, zahraditi, zatarasiti: *adi-*

tum fracti praestruxerat obice montis O; *porta fonte fuit praestructa O*; (jako překážku) zpředu nastavěti: *in modum valli saxa praestruit T*; 2) metaf. kryti se něčím, zjednávati si, opatřovati si něco jako záštitu: *fraus fidem in parvis sibi praestruit L.*

prae-sul, *sulis, m.* [*prae* a *salio*] = **praesultātor,** *ōris, m.* [*praesulto*] předtanečník, tancovod, vůdce slavnostního průvodu, spec. v družstvu Saliův.

prae-sultō, *āre, āvī, ātum* [*prae* a *salto*] poskakovati před něčím (*alci rei*) *L.*

prae-sum, *esse, fuī, futūrus* vl. býti vpředu, praegn. k řízení, zř. k ochraně něčeho; 1) býti v čele, říditi, spravovati, vésti, vlásti (abs., *alci rei* něco, něčemu, nad něčím), býti správcem, dozorcem něčeho a) vůb. *rei* (*rebus*) *p. N* spravovati n. říditi věc, podnik, úřad (záležitosti); *rei frumentariae p. Cs*; *p. agro colendo C* spravovati hospodářství; — metaf. *non paruit temeritati, sed praefuit C* byl jí vůdcem; *qui huic scientiae praesunt C* zástupci (repraesentanti) této vědy *C*; b) spec. α) vojen. veleti, býti velitelem, míti velení: *p. castris, classi Cs*; *summae imperii p. N* míti vrchní velení: *quamquam eisdem rebus praefuerant N* bývali jeho spoluveliteli; abs. *Staberius, qui ibi praeerat Cs*; *qui praesunt N* velitelé, důstojníci; vykonávati velení: *duces exemplo potius quam imperio praesunt T* = působí (na své podřízené); β) spravovati politicky, býti místodržitelem, náměstkem: *Britanniae p. T*; abs. *praeerat Trebellius Maximus T* byl tam místodržitelem; 2) zř. chrániti, ochraňovati: (*praestites*) *praesunt moenibus urbis O.*

prae-sūmō, *ere, sūmpsī, sūmptum* vl. napřed bráti; 1) napřed požívati, užívati a) *praesumendo remedia muniverat corpus T*; b) *fortunam principatus praesumebat T*; *puer praesumis mollitiem H* napřed žiješ v . . .; 2) metaf. a) napřed si přisvojovati, míti: *praesumpta suspicio T* předpojaté; *aeternitatem famae spe p. T* předem si dělati naději na . . .; b) napřed konati, prováděti: *omnia heredum officia p. Plin* napřed sami vykonávati; *supplicium p. T*; *spe praesumite bellum V* s nadějí jděte do boje; c) napřed si mysliti α) tušiti: *fortunam utriusque p. T*; β) předpokládati: *praesumptum habeant* s acc. c. inf. *T*; d) předem mluviti: *duces pro Vespasiano magnifice . . . praesumpsere T.*

praesūmptiō, *ōnis, f.* [*praesumo*] předchozí požívání, užívání, požitek (*alcis rei* něčeho, z něčeho), (radostné) očekávání *Plin.*

prae-suō, *ere, uī, ūtum* vl. zpředu pošíti, obšíti; básn. *hasta foliis praesuta O* ovitý.

prae-temptō (n. **praetentō**), *āre, āvī, ātum* vl. napřed ohmatávati, ohledávati a) *praetemptat manu silvas O*; *praetemptat pollice chordas O* probírá = zkouší; *pedibus praetemptat iter Tib*; b) metaf. (napřed) ohledávati, zkoušeti: *aestuaria ac silvas p. T*; *p. vires O*; *referre . . . praetemptata crimina T* byl učiněn první pokus s žalobami.

prae-tendō, *ere, tendī, tentum* vl. vpředu napínati, rozpínati; 1) a) (dopředu) napínati, natahovati, nastavovati, napřahati: *cuspide praetentā O*; b) vpředu rozpínati, rozestírati, prostírati: *umero p. vellera O* přehazovati si přes rámě; odt. α) vésti, táhnouti něco před něčím (*alci rei*): *segeti p. saepem V*; básn. *morti p. muros V* t. j. zavírati se před smrtí do hradeb; — přenes. *decreto sermonem p. L* předeslati; β) med. *praetendi* (*alci rei*) rozkládati se, prostírati se, táhnouti se (před něčím): *Sicanio praetenta sinu* (dat.) *iacet insula V* vpředu zálivu rozkládá se; *aciem toto praetentam litore L* vojsko v dlouhých řadách stojící na . . .; *classis praetenderetur* (sc. *litori*) *T*: c) v předu n. před sebou držeti, podávati: *manu ramum praetendit olivae V*; *fumos manu praetende V*; obr. *nec coniugis umquam praetendi taedas V* t. j. nesliboval jsem manželského sňatku; 2) metaf. předstírati, stavěti před něco, užívati za záminku, zástěru, roušku; zakrývati, zastírati, obalovati (*alqd alci rei* něčím něco): *hominis doctissimi nomen immanibus moribus p. C*; *Celsus et Paulinus alienae culpae praetendebantur T* musili zakrývati cizí vinu; *ut consulare nomen partibus honesta specie praetenderetur T* aby bylo slušnou rouškou

straně; skrývati se za něco, vymlouvati se na něco, dovolávati se něčeho (*alci rei* při něčem): *legem, quam postulationi suae praetendant L.*

prae-tentō viz *praetempto.*

prae-tepēscō, *ere, tepuī,* — dříve se otepliti; obr. o lásce dříve vzplanouti *O.*

praeter, adv. a předl. [vl. compar. k *prae*] I adv. 1) o místě napřed, mimo jen ve složení se slovesy, ku př. *praeter-eo, praeter-vehor*; nespojeně: *Dulichios portus p. erant vecti O* pluli mimo; 2) o výluce vyjma, kromě, leč: *diem, ante quam sine fraude liceret ab armis discedere p. rerum capitalium damnatis S*; po záporu než, jedině: *nil sibi legatum p. plorare H*; často ve spojení *praeterquam* (v. t.); II předl. s acc. mimo 1) a) o místě mimo, před, vedle, podél: *copias p. castra ducere Cs*; b) metaf. o přednosti před, nad: *p. ceteros*; *quod mihi consuli praecipuum fuit p. alios C*; 2) mimo, kromě a) o výluce *omnes p. Lepidum T*; b) význ. nad, proti: *p. opinionem, consuetudinem, spem*; *p. naturam C* (přivl.) nepřirozený; *nescio qua p. solitum dulcedine capti V* neobyčejnou; c) význ. nehledě k . . ., vedle: *ut p. se denos adducerent Cs*; *quis p. periculum maris Germaniam peteret T.*

praeter-agō, *ere, ēgī, actum* hnáti mimo něco (*alqd*) *H.*

praeter-eā, adv. [spojení dvou adverbií, vl. tudy mimo (dále)] 1) dále (pak) a) při výčtu a postupu myšlenek: *primum . . . deinde . . . p. . . . postremo C*; b) o následnosti časové dále = potom ještě (po záporu již): *p. aris imponet honorem V*; *neque illum p. vidit V*; 2) mimo to, nad to, k tomu, kromě toho, více, ostatně, jinak: *nihil p. cum consule pacti, quam ut . . . L* nic více než.

praeter-eō, *īre, iī* (*īvī*), *itum* 1) a) jíti mimo, přejíti, přecházeti, míjeti, minouti, vojen. táhnouti mimo (abs., *alqm* n. *alqd* (mimo) někoho n. něco): *castra p. L* obejíti; obr. *quasi praeteriens satis faciam universis C* mimochodem; přenes. o neživých věcech *praetereunte lympha H* mimo plynoucí; *ripas flumina praetereunt H* tekou podél břehů = mezi břehy; *mons Ciliciam praeterit Cu* táhne se vedle = dotýká se; b) praegn. α) předejíti, předstihnouti, předhoniti; *praetereunt euros O*; *hos cursu praeterit V*; *auriga illum praeteritum* (sc. *aurigam*) *temnens H* předjetého; — metaf. *virtus alios tua praeterit omnes O*; β) překročiti, vybočiti z něčeho (metaf.): *iustum praeterit ira modum O*; 2) metaf. a) o čase intrans. (s pass. part.) přecházeti, procházeti, míjeti, minouti, uplynouti: *indutiarum praeteriit dies N*; *praeterita die Cs* když minul den; part. **praeteritus,** *a, um* význ. adj. minulý, prošlý; dřívější, bývalý: *stipendium praeteritum L* (vl. náležející uplynulé době) prošlá, zadržená, splatná; subst. **praeteritum,** *ī, n.* minulost; pl. **praeterita,** *ōrum, n.* minulé věci, události, minulost; b) přecházeti, opomíjeti, vynechávati, zapomínati na něco; odkládati, nevšímati si, nepoužíti: *praeteritus Cereri* (dat. pův.) *nullus locus O*; — praegn. zanedbávati, zameškávati; nešetřiti, nevážiti si, nedbati: *nullum officium sine culpa p. u C*; *praeteriti tumulis redduntur honores O*; — spec. α) při udělování úřadů, darů a vůb. v osobních záležitostech přecházeti, pomíjeti, nejmenovati = odmítati: *bonus et sapiens vir suffragiis praeteritur C*; *Philippus et Cotta praetereuntur Cs*; spec. při t. zv. lectio senatus: *quattuor soli praeteriti sunt L* (a tím vyloučeni); — obr. *praetereunt poemata Ramnes H* odmítají, zavrhují; β) ve výkladu přecházeti, pomíjeti (mlčením), nechávati stranou, zamlčovati, pomlčeti o něčem, neuváděti, nezmiňovati se, nedotknouti se (*alqd* n. *de re* něco, o něčem): *silentio p. alqd C*; *de Apollonio praeteriri potest C*; c) neosob. *praeterit me* (*alqd*, acc. c. inf., nepř. ot.) přechází mě = nedochází k mému vědomí = jest mi neznámo, jest mne tajno, nevím: *te non praeterit, quam sit difficile . . . C.*

praeter-equitō, *āre, āvī, ātum* přejíždět (mimo) na koni *L.*

praeter-ferō, *ferre, tulī, lātum* nésti mimo, med. *praeterferri* hnáti se (kvapiti) mimo *L.*

praeter-fluō, *ere, flūxī,* — 1) téci, plynouti mimo (abs.; *alqd* mimo něco): *moenia p. L*; 2) metaf. uplývati, z paměti vymizeti: *praeteritam voluptatem p. sinere C.*

praetergredior, *gredī, gressus sum* [*praeter* a *gradior*] kráčeti (vojen. táhnouti) mimo, vpředu (abs.; *alqd* mimo něco, před něčím): *castra p. C.*

praeteritus viz *praetereo.*

praeter-lābor, *lābī, lāpsus sum* 1) mimo plynouti, plouti, plaviti se (abs., *alqd* mimo něco, podél něčeho): *tellurem p. V*; *tumulum praeterlabēre V*; 2) metaf. uklouznouti, uniknouti.

praetermissiō, *ōnis, f.* [*praetermitto*] 1) vypuštění, vynechání; 2) opominutí, zanedbání (*alcis rei* něčeho): *p. aedilitatis C* neucházeti se o . . .

praeter-mittō, *ere, mīsī, missum* 1) pouštěti (mimo): *qui neminem praetermiserit, cui non eadem ista dixerit C*; 2) metaf. pomíjeti, opominouti, zanechávati, nechávati, vynechávati a) úmyslně zanedbávati, nedbati, zameškávati: *officium p. C*; nepoužívati, zdržovati se: *temperantia in praetermittendis voluptatibus C*; *neque ulla clades praetermissa est L* nezdrželi se žádné ohavnosti; — spec. ve výkladu přecházeti, pomíjeti (mlčením), zamlčovati, pomlčeti o něčem, neuváděti, nezmiňovati se, nedotknouti se: *de contumeliis dicere praetermittam C*; b) bez úmyslu zameškati, promeškati, zapomenouti na něco, přehlédnouti: *tempus p. L* opominouti vhodné příležitosti, propásti vhodný okamžik; ve výkladu *qui negant eum locum a Panaetio praetermissum, sed consulto relictum C*; — praegn. nechati bez trestu: *gentium ius violatum, neglegentiā deorum praetermissum L.*

praeter-quam, adv. (u jednotlivých slov, u vět příč. s quod n. relativem) a) (o výluce) vyjma, kromě, leč, po záporu též než, jedině: *nullum monumentum laudis postulo p. huius diei memoriam C*; *nulla re p. legibus L*; *p. quod* nehledě k tomu, že: *ego me, p. quod sine te, ceterum satis commode oblectabam C*; b) (připojovací) ob. *p. quod* mimo to (nad to, vedle toho, nehledě k tomu), že . . .; pleonast. *p. quod . . . praeterea* nehledě k tomu, že . . . mimo to i = nejen . . . nýbrž k tomu (nad to ještě): *Saran, p. quod nefarium hominem, cognovi praeterea in me contumacem C*; — věta bývá někdy vyjádřena zkráceně partipiciem n. adjektivem: *quod malum, p. atrox, etiam novum L* nehledě k jeho hrozivosti, též i . . .

praetervectiō, *ōnis, f.* [*praetervehor*] vl. jetí mimo, projíždění; meton. *monumentum . . . voluit esse . . . in praetervectione omnium, qui ultro citroque navigarent C* na dráze, na cestě.

praeter-vehor, *ī, vectus sum* 1) vézti se, jeti mimo n. vedle, podél, ujížděti, přejížděti mimo; spec. mimo plouti, přenes. projíti, táhnouti (abs.; trans. *alqd* mimo něco, vedle n. podél něčeho): *eos, qui praetervehebantur C*; *Apolloniam praetervehuntur Cs*; *forum praetervecti (milites) T*; básn. nespojeně *portus praeterierant vecti O*; 2) metaf. obejíti, obeplouti = vyhnouti se něčemu, minouti: *periculosissimum locum silentio sum praetervectus C* přešel jsem mlčením; ujíti něčemu: *quae (oratio) non praetervecta sit aures vestras C.*

praeter-volō, *āre, āvī, ātum* letěti mimo (abs. n. *alqd* mimo něco); 1) vl.; nespojeně *Etrusca praeter et volate litora H*; 2) metaf. a) uletěti význ. uniknouti (abs n. *alqm* někomu): (*occasio*) *cuius praetervolat opportunitas L*; *praetervolavit oratio C*; b) přelétnouti něco (význ. zběžně se dotknouti).

prae-texō, *ere, texuī, textum* 1) vetkávati ovrubu, lemovati, vroubiti a) vl. *togam purpurā p. L*; **praetextus,** *a, um* lemovaný spec. nachem, s nachovým okrajem: *toga praetexta* (neklass. i subst. *praetexta, ae, f.*) toga lemovaná nachem, jakou nosili vyšší úředníci, někteří kněží a děti ze svobodného rodu, hoši do 17. roku svého věku, dívky do provdání; *fabula praetexta* (m. *praetextata*), neklass. i subst. *praetexta, ae, f.* římská tragedie s látkou z římských dějin, zvaná tak odtud, že v ní vystupovali římští hrdinové, odění praetextou; — básn. *praetextus senatus Pr* s lemovanými togami; b) obr. *litora praetexunt puppes V*; *praetexit arundine ripas V*; *utraeque nationes Rheno praetexuntur T* (t. j. jsou ohraničeny); o akrostichu *primis litteris illius sententiae carmen omne praetexitur C* t. j. první písmena té věštby vroubí celou báseň = jsou začátečními písmeny veršů v celé básni; c) přenes. zdobiti, krášliti: *Augusto praetextum nomine templum O*; — vůb. obložiti, obklopiti, opatřiti něčím; 2)

metaf. praegn. a) předstírati něco, činiti záminkou, užívati za záminku: *ut non praetexat cupiditatem triumphi C*; *multitudinem veteranorum praetexebat imperator T*; b) zastírati, zakrývati něco něčím: *hoc praetexit nomine culpam V*; *p. funera sacris V.*

praetexta viz *praetexo.*

praetextātus, *a, um* oděný praetextou t. j. togou, nachem lemovanou (o chlapcích, kteří nosili praetextu do 17. roku svého věku, k vytčení nedospělosti n. svobodného rodu a o vyšších úřednících): *cum p. etiam tum Archias esset C* = nedospělý hoch; *praetextatum te decoxisse C*; *cur non sumus praetextati C* t. j. ve slavnostním oděvu.

praetextum, *ī, n.* [vl. neutr. part. perf. od *praetexo*] 1) ‚jméno', sláva, lesk, vážnost (‚nimbus'): *erat grande momentum in nomine urbis ac praetexto senatus T*; 2) předstírání, záminka: *praetexto veteris amicitiae T.*

praetextus, *ūs, m.* [*praetexo*] 1) lesk: *num et Piso proficisceretur, maiore praetextu T* k většímu lesku; 2) zastírání: *decretum sub leni verborum praetextu factum est L* usnesení zahalené v mírná slova. — Někdy bývá zaměňováno s *praetextum* (v. i t.).

prae-timeō, *ēre, uī,* — napřed se báti (*alqd* něčeho).

prae-tīnctus, *a, um* [*prae* a *tingo*] dříve smočený *O.*

praetor, *ōris, m.* [z *prae-itor* (od *eo*)] vl. chodící vpředu; 1) vůb. a) vojen. vůdce, vojevůdce (vrchní) velitel, náčelník (= řec. στρατηγός), klass. jen o cizích národech: *Androsthenes, p. Thessaliae Cs*; odt. *legatus pro praetore* (viz i níže) zástupce velitelův: *T. Labienus legatus pro praetore Cs*; b) přenos. vrchní úředník, správce, starosta, představený, vladař, vládce: *ab Oroete praetore Darei C* od satrapy; *praetores aerarii T* za císař. doby správci státní pokladny (již spravovali za republiky quaestoři jménem senátu); *p. maximus L* nejvyšší úředník ve státě; 2) spec. u Římanů praetor a) pro starší doby (až do decemvirů) = pozd. ob. *consul*; b) úředník, s počátku jeden a volený z patriciů, jemuž bylo přiděleno soudnictví ve věcech sporných, vyňaté z pravomoci konsulů, když si plebejové vymohli přístup ke konsulátu (r. 367 př. Kr.); později se stala praetura přístupnou i plebejům. Od konce 1. války punské voleni dva praetoři, jeden pro soudy nad občany (*p. urbanus*), který též zastupoval konsuly za jejich nepřítomnosti v Římě, druhý pro soudy, týkající se peregrinů (*p. peregrinus*). Zřizováním provincií přibyli noví praetoři pro správu provincií, při které měli imperium, plnou moc soudcovskou i administrativní, a to r. 227 dva pro Sicilii, r. 197 noví dva pro Hispanii. Ale když bylo praetorům dáno řízení stálých soudních dvorů (*quaestiones perpetuae*) pro věci trestní, stalo se obyčejem, od Sully ustáleným, že praetoři (jako konsulové) se ujímali správy provincií teprve po uplynutí svého ročního úřadování v městě s titulem *pro praetore*; zároveň vzrůstal jejich počet na 8 (od Sully), 10, 16 (za Augusta 12). Praetoři byli voleni v komitiích centuriátních; odznakem jejich byla *sella curulis, toga praetexta* a liktoři (*domi* 2, *militiae* 6). — Za doby císařské u *T p.* = *pro praetore* = *legatus pro praetore* místodržitel v císařské provincii: *praetorem provinciae L. Pisonem T.*

praetōriānus, *a, um* [*praetorium*] náležející k praetoriu, t. j. tělesné stráži císařské: *p. miles T* collect. mužstvo tělesné stráže; pod. *p. eques T*; *praetoriana militia T* v tělesné stráži; subst. **praetōriānī,** *ōrum, m.* (= sg. collect. *praetorianus*) praetoriáni, tělesná stráž císařská.

praetōrium, *iī, n.* [subst. isol. z adj. *praetorius*] 1) v římském táboře (přen. i jinde) a) velitelský stan, hlavní stan; — obr. (*apes*) *ipsa ad praetoria densae miscentur V* (o buňce včelí královny); b) prostor před hlavním stanem, shromáždiště; c) meton. vojenská n. válečná rada: *p. missum* (*est*) *L* byla rozpuštěna; 2) za doby císařské tělesná stráž císařova: *praefectus praetorii* n. *praetorio*; 3) úřadovna správce provincie, místodržitelství: *utrum Messanae an apud istum in praetorio C*; *duorum egressus coli, duo esse praetoria T.*

praetōrius, *a, um* [*praetor*] 1) náležející vůdci, vůdcův, velitelský: *cohors praetoria* (viz i níže) tělesná stráž

vůdcova; za doby císař. *cohortes praetoriae* tělesná stráž císařská (9, později 10 kohort); iron. *scortorum cohortem praetoriam C*; *praetoria navis LT*; *praetorium imperium C* vrchní velení; *porta praetoria* v táboře řím. brána průčelní na straně k nepříteli; **2)** praetorský **a)** praetorův, od praetora (pocházející), u praetora: *ius praetorium C*; *comitia praetoria Cs* volby praetorské; *Acilium Strabonem, praetoria potestate usum T* bývalého praetora; *provinciae praetoriae Cs* t. j. spravované od (bývalých) praetorů; *praetoria familia T*; *auctor p. H* praetorský rádce (‚vynalézavý kandidát praetury', o Semproniu Rufovi, vynálezci požívání mladých čápů, jenž propadl při ucházení o praeturu); **b)** význ. propraetorský, propraetorův: *domus praetoria C* t. j. úřadovna správce provincie; *cohors praetoria C* družina správce provincie; — subst. **praetōrius**, *ī*, *m.* bývalý praetor, muž praetorské hodnosti. Subst. **praetōrium** v. t.

prae-tractō, *āre*, *āvī*, *ātum* napřed projednávati.

prae-trepidō, *āre*, *āvī*, *ātum* napřed spěchati: *mens praetrepidans avet Cat* netrpělivě touží.

praetūra, *ae*, *f.* [*praetor*] **1)** vůdcovství, náčelnictví: *Pericles, cum haberet collegam in praetura Sophoclem C* (t. j. v úřadě stratega); **2)** spec. u Římanů praetura, úřad praetorský **a)** *p. urbana C*; **b)** význ. úřad správce provincie: *sic C. Verrem praeturam in Sicilia gessisse constat C.*

Praetūtiī, *ōrum*, *m.* Praetutiové, kmen v již. Picenu; adj. **Praetūtiānus**, *a*, *um*: *P. ager L* území Praetutiův.

prae-umbrō, *āre*, *āvī*, *ātum* zastiňovati (přen.) *T.*

prae-ūrō, *ere*, *ussī*, *ustum* zpředu opáliti: *praeustae sudes Cs*; přenes. *praeusti artus L* omrzlé končetiny. Pozn. *prăeustus V.*

prae-valeō, *ēre*, *uī*, — **1)** vl. býti velmi silný, míti velkou (při srovnání větší, největší) sílu; ob. part. *praevalens* silný (silnější): *p. iuvenis Romanus L*; **2)** metaf. mnoho zmoci, ob. při srovnání více zmoci, míti větší vliv, váhu, moc, míti převahu, převládnouti, opanovati, zvítěziti, nabýti vrchu: *certamen (erat) amita potius an mater apud Neronem praevaleret T*; *saepius digni quam gratiosi praevalebant Plin.*

prae-validus, *a*, *um* **1)** vl. **a)** velmi silný, při srovnání silnější, mající velkou (větší) sílu: (*Silanum*) *quamvis inermem, praevalidum tamen T*; přenes. význ. úrodný: *praevalida vitis V*; **b)** příliš silný; přenes. *neu se (tellus) praevalidam primis ostendat aristis V* příliš úrodnou; *praevalida vitia T* příliš vzrostlé; abl. abs. *praevalidā orbitate T* ježto se příliš rozmohla; **2)** metaf. **a)** (velmi) mocný, závažný, významný: *equitum Romanorum praevalida nomina T*; **b)** mocnější, mající větší vliv, váhu, mající převahu: *modo tribuni, modo consules praevalidi (erant) T.*

praevāricātiō, *ōnis*, *f.* [*praevaricor*] porušení povinnosti (úřední n. vůb. ve veřejném životě), proněvěra, nepoctivost.

praevāricātor, *ōris*, *m.* [*praevaricor*] porušovatel své povinnosti; spec. žalobce, tajně spolčený s obžalovaným, nepoctivý žalobce, podvodník: s gen. obj. *p. Catilinae C.*

praevāricor, *ārī*, *ātus sum* [*praevarus* velmi křivý] vl. jíti n. choditi (zcela) na křivo; metaf. nepoctivě si počínati, porušovati svou povinnost; spec. o žalobci n. obhájci, který je tajně spolčen s protivnou stranou: nepoctivě žalovati (hájiti), podváděti.

prae-vehor, *vehī*, *vectus sum* **1)** vpředu n. napřed jeti: *praevectus equo nuntius V*; **2)** mimo jeti (plouti, jíti), projížděti, přejížděti (= *praetervehi*) (abs. n. *alqd* mimo něco): *praeter undecim fasces equo praevectus senex L*; *sic praevecti* (sc. *inter se*) *dirimuntur T*; *dum missilia hostium praevehuntur* (*Romani equites*) *T* vyhýbají se střelám; *qua Germaniam praevehitur* (*Rhenus*) teče podél Germanie.

prae-veniō, *īre*, *vēnī*, *ventum* **1)** zř. místně jíti v předu, trans. *p. alqm* jíti (táhnouti) před někým: *agmen legionum alae cohortesque praeveniebant T*; **2)** ob. časově; intr. dříve přijíti, trans. *p. alqm* . . . než někdo, předejíti, předstihnouti, předhoniti někoho **a)** vl. *Piso linquit Germanicum praevenitque T*; *Lucifero praeveniente O*; nespojeně *nascere praeque diem veniens age V*; **b)** metaf. **α)** *multa sceleris indicia praeve-*

niunt (sc. *scelus*) *T*; *tempus, quod non praeventum morte fuisse dolet O*; β) předejíti někoho vykonáním něčeho a tím někdy zabrániti, aby jiný něco nevykonal: *praemia penes eum fore, qui indicio praevenisset T* kdo přijde první s udáním; *quae ipse paravisset facere, perfidiā clientis praeventa* (*esse*) *S* že bylo dříve vykonáno = v tom že byl předstižen; *nisi praeveniretur Agrippina T* (t. j. nebude-li sama dříve usmrcena); *praeventam gratiam intellegit apud principem T* že byla předstižena = že v přízni stojí za jinými.

prae-vertō, *ere* n. dep. **prae-vertor**, *ī*, *praevertī* (jen act.), *versum* 1) napřed n. dříve se obraceti a) napřed se vydati, vojen. táhnouti někam: *utrum in regnum se reciperet an praeverti in Thessaliam posset L*; *praeverti ad Armenios T*; b) přenes. α) dříve = raději se obraceti k líčení něčeho, k úvaze o něčem: *illuc praevertamur, quod ... H*; *si quando ad interna praeverterent T*; β) dříve konati něco, napřed se dáti do něčeho, zabývati se něčím, napřed obraceti zřetel k němu; dávati přednost něčemu; staveti něco před něco (*alqd alci rei*): *alia sibi praevertenda* (*esse*) *L*; *si Punicum Romano praevertisset bellum L*; pass. předcházeti, míti přednost: *ut bellum praeverti sinerent L* aby byla dříve vedena = aby předcházela; *neque habes aliquid, quod huic sermoni praevertendum putes C*; *tempus, quod iis rebus ... praevertendum est C*; 2) předcházeti, předejíti něco, předstihovati, předhoniti (*alqd* i *alci rei* něco) a) vl. *cursu pedum p. ventos V*; *fugā praevertitur Hebrum V*; b) metaf. α) význ. překaziti, zameziti, zmařiti, zabrániti němu: *huic rei praevertendum putavit Cs*; *damnationem voluntario fine praevertit T*; *vineas, quarum usum oblata opportunitas praevertit L* na jichž použití nedošlo pro... β) překvapiti, dříve zastihnouti, zachvátiti, zaujmouti: *praevertunt me fata O*; *p. amore animos V.*

prae-videō, *ēre*, *vīdī*, *vīsum* 1) napřed n. dříve viděti (vl. i metaf.): *cultros in liquida praevisos unda O* (t. j. ve vodě, jež stála u oltáře); *praevisa locorum utilitate T*; obr. *quam* (*rem publicam*) *praevideo in summis periculis C*; 2) předvídati: subst. *non tantum praevisa, sed subita expedire T.* — Někdy bývá zaměňováno s *provideo*, v. t.

prae-vitiō, *āre*, *āvī*, *ātum* napřed pokaziti, porušiti: (*gurgitem*) *dea praevitiat O* = otráví.

praevius, *a*, *um* předcházející, předchozí: *praevia lucis Pallantias* (= *Aurora*) *O* předchůdkyně dne; praed. *nunc praecedentem sequitur, nunc p. anteit O* napřed.

prae-volō, *āre*, *āvī*, *ātum* napřed n. vpředu letěti.

prāgmaticus, *a*, *um* [πραγματικός] zběhlý ve věcech právních a politických; subst. masc. právní praktik, odborník, rádce (od jakých si řečnici vyžadovali věcného materiálu).

prandeō, *ēre*, *prandī*, *prānsum* [*prandium*] snídati buď abs. n. *p. alqd* něco, míti k snídani něco: part. perf. pass. **prānsus**, *a*, *um* význ. act. nasnídaný, praed. po snídani; vůb. najedený: *pransi, poti, oscitantis ducis C.*

prandium, *iī*, *n.* [z **prām-* (příbuzn. s πρῶτος, čes. prvý) a koř. **ed-* (v *edere* jísti)] snídaně (druhá, již pojídali po 11. hodině; první, ranní, jmenovala se *ientaculum*), přesnídávka, posnídánka: *ut p. nobis videret C* aby obstaral.

prānsus viz *prandeo.*

Prasiī, *ōrum*, *m.* Prasiové, indický kmen při dolním Gangu *Cu.*

prātēnsis, *e* [*pratum*] luční.

prātulum, *ī*, *n.* [demin. od *pratum*] palouček, trávníček.

prātum, *ī*, *n.* louka, lučina, luh; meton. luční tráva, seno.

prāvē, adv. [*pravus*] 1) křivě, nerovně, nepravidelně: *p. sectum ob unguem H*; 2) a) převráceně, zvráceně, pošetile; nezřízeně, neprávě, nesprávně: *nescire pudens p. malo H* z nepravého studu; b) špatně, zle: *sollers ingenio et p. facundus T* zlého jazyka = zle užívající své výmluvnosti.

prāvitās, *ātis*, *f.* [*pravus*] 1) křivost, zkřivenost, ztočenost, nerovnost, nepravidelnost; zrůdnost: *p. membrorum C*; 2) metaf. a) převrácenost, zvrácenost, zpozdilost, pošetilost, nerozumnost, nesmyslnost, přemrštěnost; nezřízenost, nenáležitost, neslušnost, nesprávnost; nezřízené chování, pře-

vrácené počínání, špatné vlastnosti: *imbutae mentes pravitatis erroribus C* tonoucí v bludech, jež pocházejí z jejich podivných názorů; *p. uxorum T* chyby; **b)** špatnost, zloba, ničemnost, nešlechetnost: *p. morum T* špatná povaha.

prāvus, *a, um* (op. *rectus*) **1)** křivý, zkřivený, ztočený, zkroucený, nerovný, nepravidelný; zrůdný: *nasus p. H*; subst. *elapsos in pravum artus T* = zkřivené, zmrzačené; **2)** metaf. **a)** převrácený, zvrácený, zpozdilý, pošetilý, nerozumný, nesmyslný, přemrštěný; nezřízený, nenáležitý, nepravý, neslušný, nesprávný: *si te alio pravum detorseris* (v. t.) *H*; subst. *ficti pravique tenax V*; *civium prava iubentium H*; **b)** špatný, zlý, nepoctivý, nešlechetný; subst. *amor pravorum H.*

Prāxitelēs, *is* n. *ī* (acc. *en Pr*), *m.* [*Πραξιτέλης*] slavný sochař řecký (* asi r. 390 př. Kr., † před nastoupením Alexandra Vel.), tvůrce zejm. Afrodity Knidské, Erota Thespijského a Herma, nalezeného v Olympii; adj. **Prāxitelīus,** *a, um* Praxitelův.

precāriō, adv. [vl. abl. sg. neutr. od *precarius*] **1)** ke (své) prosbě, na prosbu, z milosti: pleonast. *si p. essent rogandi C* s prosbami = pokorně prositi; *Trebellius p. praefuit T*; **2)** meton. s výhradou, obmezeně, nejistě; nestále, na čas, do odvolání: *vel vi ab se possedisse vel clam vel p. C.*

precārius, *a, um* [*preces*] **1)** vyprošený, vyžebraný, daný z milosti, praed. z (cizí) milosti: *precarium, non iustum auxilium L*; *orare precariam opem L* prositi o pomoc z milosti, z ochoty; *forma precaria O* vypůjčená; **2)** meton. závisící na (cizí) milosti, daný s výhradou, obmezený, nejistý, nestálý: *precariam animam trahere T*; *unus imperitat non precario iure parendi T* s neobmezeným právem na poslušnost.

precātiō, *ōnis, f.* [*precor*] prošení, prosba, modlení, modlitba: *ea precationibus faustis audita* (sc. *sunt a senatu*) *T* se zbožným přáním zdaru; *precatione res transigitur L* t. j. s modlitbou, aby bůh potrestal rušitele smlouvy = s prokletím rušitele.

precēs viz *prex.*

preciae, *ārum, f.* druh vinné révy *V.*

precor, *ārī, ātus sum* [*prex*] prositi (abs., *alqm* n. *ab alqo* někoho, *alqd* za něco, o něco, věta s *ut* n. *ne,* též pouhý konj., acc. c. inf. aby), vyprošovati si, doprošovati se, prosebně vzývati; spec. modliti se (k někomu za něco) **a)** *verba precantia O* prosebná slova, modlitba (modlitby); *haec precatus L* takto ...; **b)** spec. přáti **α)** přáti si: *annos precantur, quot ... O*; *foedus praecantur infectum V* přejí si = žádají, aby smlouva byla učiněna neplatnou = aby byla zrušena; **β)** *p. alci alqd* přáti někomu něčeho (dobrého n. zlého) (vl. prositi, modliti se za něco ve prospěch n. ke škodě něčí): *seram immortalitatem precor regi Cu*; *Caesar solemnia incipientis anni precatus T* prosloviv obvyklé novoroční přání; *male* n. *mala p. alci C* přáti někomu něčeho zlého; *Laertiadae precaris, quae meruit O*; abs. zlořečiti někomu, proklínati někoho.

prehendō, *ere, hendī, hēnsum* n. též staženě **prēndō,** *ere, ēndī, ēnsum* [z *pre* = *prae* a slovesa přib. s řec. *χανδάνω* = chápati] chápati, uchopiti, chytati, zachycovati, popadati; chopiti se, chytiti se něčeho, zasahovati, dosahovati něčeho (vl. i metaf.): *dextram alcis p. C Cs* vzíti někoho za pravou ruku; *p. capillos O* vzíti za vlasy; *prendi et p. certans O* dáti se obejmouti a obejmouti; *p. cursu V* dohoniti; básn. *in patenti prensus Aegeo H* zastižený bouří; — praegn. násilně uchopiti, uchvátiti, zmocniti se: *Pharum p. Cs*; brachyl. *quam prendimus arcem? V* vl. jakého se zmocňujeme hradu = v jakém stavu jest hrad, jehož se chceme zmocniti = stručně jak jest s hradem? — spec. zatknouti.

prehēnsō a ob. **prēnsō,** *āre, āvī, ātum* [frequ. — intens. od *prehendo*] uchopovati, chytati, zachycovati; chápati se, chytati se něčeho; — objímati: *prensantem tumulos O*; spec. tisknouti ruku n. objímati nohy při prošení: *arma, genua, vestigia prensando T*; *proximi p. genua* (*Othonis*) *T*; — odt. meton. snažně prositi, ucházeti se o přízeň zejm. při ucházení o úřad, odt. i ucházeti se o úřad, kandidovati: *circumire et p. patres L*; *prensat unus P. Galba C*; *nos initium prensandi facere cogitaramus C.*

prēlum, ī, *n.* [m. **pres-lum* od *premo*] lis (zejm. vinařský).

premō, *ere, pressī, pressum* tlačiti, mačkati, tisknouti **I 1)** význ. stlačovati, smáčknouti: *pede p. alqd* stoupnouti, šlápnouti (na něco); **a)** *laevo pressit pede exanimem V*; *pullis vituli pede pressis H* (zašlápnouti); rozmáčknouti: *septem grana presserat ore suo O* rozkousla (= snědla); vytlačovati, spec. lisovati: *ubera p. O* dojiti; *pressa baca olivae H*; *pressi copia lactis V* sýra; s acc. vnitř. *oleum, vina p. H*; **b)** praegn. stlačovati něco v menší objem; — přenes. o slohu zhustiti, zhuštěně, stručně podávati, psáti, vykládati, stručně vyjádřiti: *quae dilatantur a nobis, Zeno sic premebat C*; **2)** vtlačovati, vtiskovati, vytlačovati: *leviter pressa vestigia C* = lehké; ale *alcis vestigia p.* jíti v něčích stopách (vl. i metaf. následovati někoho); vyhloubiti, hluboko kopati a p.: *sulcum sibi premat carina V* vyrývá; básn. *aeternā res ea pressa notā (est) O* t. j. označena; — spec. vtlačovati sazenice = sázeti, vsazovati, zasazovati: *p. virgulta V*; **3)** tisknouti, svírati, zavírati **a)** *p. fauces C* (i obr.); *presserat ora vapor O*; *oculos p. VO* zatlačiti; — přenes. *fretum gemino litore pressum O*; **b)** praegn. **α)** stiskovati a tím stahovati, utahovati, zadržovati, zastavovati: *p. sanguinem T*; *p. habenas V, frena O* přitáhnouti; *vestigia pressit V*; o hlase potlačovati, tlumiti: *clamor pressus O*; *vocem p. V*; *qui premit vocem O* (t. j. bůh Harpokrates, syn Osiridův a Isidin); (*vocem loquentis*) *stupefactus numine pressit V* potlačil, zadržel (= a dále nedal mluviti); vůb. krotiti, držeti na uzdě; básn. *p. vitem H, umbram V* ořezávati, přiřezávati; *luxuriem p. O*; **β)** stiskovati a tím skrývati, tajiti: *curam sub corde p. V*; *falsum vulnus mente premit O*; *responsa non suo premit ore V* nesmlčí; **II** tlačiti na něco **1)** tížiti, obtížiti, zatížiti: *presserat navita merce ratem Tib*; *terra pondere pressa O*; **2)** spec. **a)** *collum p. aratro O*; odt. *equos pressos sacro curru T* zapřažené do ...; — metaf. *arva aliena iugo p. V* svírati porobou; *p. servitute Cs*; *p. imperio V* držeti pod svou vládou, v poddanství, ovládati; **b)** *p. alqd* býti položen, ležeti, seděti, státi na něčem **α)** *corpora premunt terras O*; *axes p. O* státi na voze; *terga p. O* na hřbetě seděti n. na hřbet si sednouti; *cubito remanete presso H* opřeni o loket; **β)** metaf. *pressi forum C* ‚nehnul jsem se s fora‘; státi, trvati na něčem, stále míti na zřeteli něco: *propositum p. O*; *hoc premendum est argumentum C*; **c)** pokrývati: *p. mitrā capillos O, crinem fronde V*; *lamina dapes premebat O*; o vodě zatopiti, zaplaviti: *pelago premit arva V*; *pressae latent turres O*; *terrā p. alqd H* zakopati do země; *ossa sint male pressa Lycurgi* (sc. *terrā*) *O* t. j. nechť leží nepohřbeny; — praegn. zakrývati, zastírati: *lunam deficere, cum sole premeretur Cu* (věcně nesprávně); *futuri temporis exitum nocte premit deus H*; *pressa est gloria facti V* zahalena v temno; skrývati, schovávati, ukládati: *nonum prematur in annum H* budiž uloženo; pohřbívati; **III.** tlačiti něco někam; **1)** básn. *hastā sub mentum graviter pressā V* vraziv; — metaf. puditi, nutiti někoho k něčemu: *cum a plerisque ad exeundum premeretur N*; **2)** **a)** tlačiti se, tisknouti se k něčemu: *nimium premendo litus iniquum H* (ale *litus p. O* vstoupiti na břeh); dotýkati se něčeho: *cum decimum premeretur sidere signum O* když slunce stálo v desátém znamení (t. j. v desátém měsíci); pf. vstoupiti do znamení; **b)** metaf. doléhati, dotírati, dorážeti (*alqm* na někoho) = tisknouti, tísniti, svírati **α)** vojen. *a tergo premit acies L*; **β)** přenes. *quoniam me verbo premis C* chytáš za slovo; *iambus* (t. j. zanedbávání čistého iambu) *Enni versus ignoratae premit artis crimine H* viní z ...; — pronásledovati, stíhati: *sic me ferus ille premebat O*; *culpam poena premit H* jde v zápětí; **3)** tlačiti dolů, stlačovati **a)** sráželi k zemi, porážeti, povaliti: *tres famulos premit V*; *pressus et statim exanimatus est T*; *premi a militibus iubet T*; **b)** schylovati, snižovati, spouštěti: *ne preme currum O* nespouštěj (příliš) dolů; *aulaea premuntur H* vl. opona jest spouštěna (na začátku kusu, u nás naopak); *mundus premitur Libyae devexus in austros V* schyluje se; odt. *pressus a, um* nízko ležící: *pressam ad Aram O*; **c)**

metaf. α) snižovati, zlehčovati, tupiti, haněti: *superiores p. L*; *p. arma Latini V*; *mea cur opuscula lector premat H*; β) praegn. zastiňovati, převyšovati, přemáhati, předčiti: *facta premant annos* (počet let) *O*; **IV** vůb. metaf. tísniti, trápiti, soužiti, býti na obtíž, potlačovati, utlačovati: *hostem obsidione p. Cs* svírati; *plebem p. L*; pass. *premi* býti v tísni, trpěti něčím. Part. perf. **pressus** význ. adj. v. t.

prēndō viz *prehendo*.

prēnsātiō, *ōnis, f.* [*prenso* z *prehenso*] ucházení o úřad, kandidování.

prēnsō viz *prehenso*.

pressē, adv. [1. *pressus*] 1) stručně; 2) určitě, zřetelně, přesně, jasně.

pressiō, *ōnis, f.* [*premo*] vl. tlak; podpěra, páka: *tectum pressionibus suspendere Cs*.

pressō, *āre, āvī, ātum* [frequ. — intens. od *premo*] (opět a opět) tlačiti, mačkati, tisknouti: *ubera manibus p. O* dojiti; *femina cur presset* (sc. *liba*) *O* hněte (jiné čtení *praestet* sc. *liba praetereuntibus*).

1. pressus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *premo*] vl. stlačený, vytlačený; 1) zhuštěný, stručný: *purus et p. sermo T*; 2) určitě vytlačený = určitý, zřetelný, přesný, jasný: *sonos vocis distinctos et pressos efficit C*; 3) zadržovaný, zastavovaný a) volný, zvolněný: *presso gressu O, gradu, pede L*; *pressis et flebilibus modis C*; b) tlumený: *vox pressa C*; c) *in quo tibi parcior videtur et pressior Plin* skromnější a zdrželivější.

2. pressus, *ūs, m.* [*premo*] a) tlak: *p. ponderum C*; b) tisknutí, svírání: *pressu duplici palmarum* básn. *C*; *oris pressu et sono C* = výslovností.

pretiōsus, *a, um* [*pretium*] 1) cenný, drahocenný, drahý, vzácný, bohatý: *vasa pretiosa C*; 2) básn. a) drahý sm. nákladný, co mnoho stojí; b) kdo draze kupuje, marnotratný, příliš štědrý: *dedecorum p. emptor* (v. t.) *H*.

pretium, *iī, n.* [z adj. **pretios* od předl. **preti*, srov. *προτί*, *πρός*, čes. proti; vl. ‚protějšek', spec. ‚něco dávané za něco'] 1) kupní cena, vůb. cena a) (*vectigal*) *in partem pretii emptoribus adcrescebat T*; *Nero addidit sine pretio frumentum T* zadarmo; spec. výkupné: *mille pondo auri p. populi* (za . . .) *factum L* bylo ustanoveno; praegn. velká cena, drahota; b) meton. peníze za něco dávané i vůb.: často abl. instr. *pretio* za peníze; básn. *converso in p. deo H* ve zlato (dvojsmyslně); — spec. úplatek: *pretio corrumpere alqm CT*; c) metaf. cena act. = hodnota i pass. = vážnost: *in pretio esse* býti v ceně, míti (velkou) cenu i býti ceněn, ve vážnosti; (*servi*) *apud eum sunt in honore et pretio C* ten si jich váží a cení; *in pretio p. nunc est O* peníze mají cenu (‚světem vládnou'); *aurum in pretio habent T* cení si; *ne Silius scelus veris pretiis aestimaret T* dle pravé ceny = po zásluze; 2) a) plat, odměna, mzda (*alcis rei* za něco) (vl. i metaf.): *ille p.* (praed.) *vehendi cantat O* zpívá v odměnu za vezení; *illum alio adfecit pretio V* onomu dal jinou odměnu; s gen. determ. *bonae conscientiae p. T*; — při závodech (čestná) cena; — iron. význ. trest; b) zisk, úspěch, výdělek, výhoda (*alcis rei* z něčeho): *cui omnia cum pretio honesta videntur S* vše, co jest (spojeno) s výdělkem; často *operae p. est* stojí za námahu, za to, jest vděčné, výhodné, dobré, (o výkladu) zajímavé; v témž význ. i samo *p. est T*; *nullo satis digno morae pretio L* bez výsledku, který by se srovnával s vynaloženým časem; *operae p. facere L* konati něco platného, vděčného, významného, záslužného; *ubi p. caedis erat T* kde vraždění přinášelo zisk; *si Siciliam . . . recuperaturi essemus, satis ampla pretia essent L*; *in Veronensibus p. fuit T* míti Veronu v moci mělo velkou cenu.

prex, *precis, f.* (sg. nejob. abl., jinak zpravidla pl. **precēs**, *um, f.* význ. pl. i sg.) [z koř. **perek-*, srov. *precor, posco*; čes. prositi, něm. Frage, fragen] 1) vůb. prosba, prošení, doprošování (se): *precibus orare, petere* a p. prosebně; *omnibus precibus orare Cs* co nejsnažněji prositi; *non cum magna prece C* bez velikého prošení; *hac prece te oro H* za toto tě prosím; *oratus multa prece H* vyslechnuv mé všechny prosby; *precibus non linquar* (v. t.) *inultis H*; 2) spec. a) modlitba; b) proklínání, kletí, prokletí, kletba: *detestari omnibus precibus Cs, prece O*;

iratis precibus H; c) přímluva: *prece Pollucis implorata Cat.*

Priamus, ī, *m.* [Πρίαμος] král trojský, syn Laomedontův, manžel Hekabin, otec Hektorův, Paridův, Helenův a j., usmrcen od Pyrrha; adj. **Priamēius**, *a, um* [Πριαμήιος] Priamův; patronym. **Priamidēs** (u básn. též **Prīamidēs**), *ae, m.* [Πριαμίδης] Priamovec, syn (vnuk, potomek) Priamův; **Priamēis**, *idis* (acc. *ida*), *f.* [Πριαμηΐς] Priamovna, Priamova dcera, spec. Kassandra.

Priāpus, ī, *m.* [Πρίαπος] bůh zahrad, vinic a plodnosti, jejíž symbol byl silně vyznačován na jeho soškách, stavěných do zahrad na ochranu proti zlodějům a ptákům; meton. chlípník *Cat.*

prīdem, adv. [z **pris-dem*, srov. *prior*] 1) před časem, před časy, dávno: *haud* (*non*) *ita p.* nedávno, před nedávnem; *iam pr.* již dávno, již delší čas; *quam p. . . .? C* jak dávno = jak jest tomu dávno, co . . .: 2) vůb. dříve, jindy: *nam p. suus cuique filius in gremio matris educabatur T.*

prīdiē, adv. [z *pris-die*, srov. *prior*] a) abs. den před tím: *p. noctu Cs* předešlé noci; b) relat. den před . . .; při určení data s acc.: *p. Kalendas Ianuarias Cs* = 31. prosince; *p. Compitalia C*; s gen. klass. jen *p. eius diei* den před tím (dnem); pozd. *p. insidiarum T*; též s *quam*: *p. quam ego Athenas veni C* den před mým příchodem do Athen.

Priēnē, ēs, *f.* [Πριήνη] přímořské město v Ionii, sev. od Miletu.

Prilius *lacus* jezírko v Etrurii *L.*

prīmaevus, *a, um* [*primus* a *aevum*] v prvních letech, mladý, mladistvý: *primaevo flore inventus V* jinoši v rozkvětu mládí.

prīmānus, *a, um* [*primus*] náležící k 1. legii; subst. **prīmānī**, ōrum, *m.* vojáci první legie.

prīmārius, *a, um* [*primus*] náležící k prvním osobám n. věcem (co do hodnosti, vážnosti a p.), přední, první, vážený, vzácný; subst. masc. *p. populi C* z prvních mužů národa.

prīmigenius, *a, um* [*primus* a *gigno*] prvorozený, počáteční, původní; subst. **Prīmigenia**, *ae, f.* příjmení bohyně Fortuny (v. t.) vl. = prvorozená dcera Jovova.

prīmipīlāris, prīmipīlus viz 2. *pilus.*

prīmitiae, ārum, *f.* [*primus*] 1) prvotiny (zejm. obilí n. kořisti): *primitias seposuisse Iovi O*; *de rege superbo p. V* první kořist; *metallorum p. T* kusy kovů nedávno z dolů vytěžených a dosud nezpracovaných, ‚čerstvé'; 2) metaf. počinek, první pokus n. čin: *p. iuvenis V.*

prīmō viz *primus.*

prīmōrdium, iī, *n.* [*primus* a *ordior*] první počátek, prvopočátek, původ (ob. pl.); — spec. *ne laeti excessu principis neu tristiores primordio* (*essent*) *T* t. j. na začátku nové vlády; *celebrant barbari ritus horrenda primordia T* počínají příšernou slavnost barbarské bohoslužby.

prīmōris, *e*, (adj. defect., ob. pl.) [*primus*] vl. prvnější, abs. (zcela) nejpřednější, přední; 1) adj. a) místně *primori in acie T* v předních řadách; přísl. *primoribus labris* (v. t.) *attingere alqd C*; b) o pořadí a hodnosti přední, první, nejvzácnější, nejváženější: *celebre convivium primoribus feminis virisque T*; 2) subst. **prīmōrēs**, *um, m.* a) místně, spec. vojen. muži stojící v předních řadách, přední bojovníci: *processisse Latinum inter primores L*; b) o hodnosti předáci, přední (první, nejváženější, nejvzácnější, nejvznešenější) mužové, občané; — spec. α) šlechtici *LT*; β) vojen. důstojníci *L*; γ) náčelníci cizích národů *T.*

prīmus, *a, um* [m. **pris-us*, superl. k **pri* (= *prae*), srov. comp. *prior*] I 1) o místě nejpřednější, přední a) *primi pedes O*; *prima acies*; nejbližší: *p. et ultimus orbis O*; *primi fines Cs* nejbližší = pohraničné kraje; b) praed. vpředu, v první řadě, vpřed; c) význ. partit.; překládáme ob. substantivy kraj, okraj, začátek, počátek, přední část, výběžek a j. s gen. subst.: *vidimus primam urbem V* kraj města; *ardua prima via est O* počátek cesty = cesta s počátku . . .; *primis labris* (v. t.) *gustare C*; d) subst. α) **prīmī**, ōrum, *m.* spec. vojen. přední bojovníci, první řady; β) **prīmum**, ī, *n.* (n. pl.) přední místo, vojen. přední šik: *in primo L* vpředu; *in primum L* vpřed; *Euryalus prima tenet V*; význ. partit. *prima silvarum T* kraj; 2) o čase a pořádku první a) *p. quisque* α) = po

každé nejbližší (v souvislé řadě) = jeden po druhém, za druhým: *fluit voluptas corporis et prima quaeque avolat C*; β) (nahodile) první, nejbližší: *primo quoque tempore, die* = co nejdříve, čím dříve, tím lépe; s gen. obj. *Latiaris luendae poenae p. fuit T* první odpykal; praegn. první v minulosti, prvotní, počáteční, mladý: *utinam tellus me prima tulisset H*; **b)** praed. α) nejprve: *aurea prima sata est aetas O*; β) po prvé, první, původně, nejdříve: *qui p. omnibus rebus imposuit nomina C*; **c)** význ. partit.; překládáme ob. subst. začátek, počátek s gen. subst. n. jinými vazbami: *primo vere* počátkem jara; *prima luce* za svítání; *primo vespere* k večeru; *primā iuventā T* = *primis annis VO* (hned) v mládí, v mladých letech; *primo ortu C, adventu Cs* hned po narození, příchodu; *ut illa prima postrema* (v. t.) *recitata sunt L*; přenes. *sapientia prima H* počátek moudrosti; — básn. bývá *p.* souřadným přívl. m. adv. *primum* n. *primo*: *vix primos quies laxaverat artus V* (přelož. *prima quies*); *ubi prima fides pelago V* (pod. po *postquam* a *ut*) jakmile; **d)** subst. **prīmum,** *ī, n.* n. pl. **prīma,** *ōrum, n.* počátek: *primum roboris L*; *a primo* od začátku n. hned s počátku *C*; *prima consiliorum T* první úmysl; — přenes. počátky, prvky: *ut his ex primis mundi concreverit orbis V*; **3)** metaf. o významu a důstojnosti první, přední a) *p. pilus*; *primae partes* n. subst. *primae* hlavní úloha: *primas agere, tenere, deferre C* (ale *eloquentiae primas nemo tulit T* první ceny); **b)** subst. α) **prīmī,** *ōrum, m.* nejpřednější (nejvážnější, nejvzácnější) mužové, náčelníci; β) **prīma,** *ōrum, n.* nejdůležitější věci; první, přední místo: adv. *flos ad prima tenax V* obzvláště, neobyčejně; — odt. adv. *in primis* = **inprīmīs** n. **imprīmīs** v. t.; **II** adv. **1)** acc. sg. neutr. **prīmum a)** nejprve, nejdříve; ve výčtu za prvé, předně **b)** po prvé, ponejprve: *nunc p.*; *tum p.*; **c)** přenes. *omnium p.* ze všeho nejdříve = především; **d)** ve spojení *cum* (*ut, ubi*) *p.* jakmile (viz u příslušných spojek); *quam p.* co nejdříve; *cum* (inversum) *p.* když hned; **e)** někdy význ. = *primo*; **2)** abl. sg. neutr. **prīmō a)** místně vpředu, na kraji: *p. Chaucorum gens obtenditur T* = první; **b)** s počátku, zprvu, nejprve, nejdříve; praegn. *nec a montanis p. perculsis impediebantur L* hned s počátku; **c)** někdy význ. = *primum*.

princeps, *cipis* [*primus* a *capio*] vl. zaujímající první místo; **I** adj. přední, první a) o pořadí místně i čas.; praed. vpředu, v čele: *p. ibat L*; nejdříve: *ea* (*pars civitatis*) *p. poenas persolvit Cs*; — básn. (prvo)počáteční, prvotní: *p. limus* (v. t.) *H*; **b)** metaf. vynikající, nejlepší, čelní: *longe omnium in iure civili esse p. C* vynikati nade všechny; přední sm. nejváženější, nejmocnější, vládnoucí, vznešený; o věcech hlavní, nejdůležitější; — spec. *p. locus T* první místo ve státě = vláda; **II** subst. **princeps,** *cipis, m.* **1)** vůb. přední n. hlavní osoba (abs., *alcis rei* v něčem): *neque solum eum principem consilii haberet, sed etiam in convictu N* měl jej netoliko hlavním rádcem, nýbrž i nejdůvěrnějším společníkem; předák, vůdce, hlava, náčelník: *p. legationis, factionis Cs*; *se principes eius consilii fore Cs* že se postaví v čelo toho podniku; **2)** spec. a) náčelník; starosta; vládce, kníže: básn. *Romae principis urbium H* královny měst; **b)** vojen. náčelník, velitel, vůdce: *p. castrorum L*; **c)** výtečník, mistr, nejlepší znatel; ‚král' (*alcis rei* n. *in re*); **d)** původce, původ; počátek, strůjce, zakladatel, tvůrce, pramen, hlava, vzor (*alcis rei* n. *ad rem* něčeho): *p. sceleris*; *p. esse ad rem* dáti (první) podnět, popud k něčemu: *p. vestrae libertatis fui*; *hunc mihi principem ad suscipiendam rationem horum studiorum extitisse C*; někdy lze přel. opisem kdo první něco činí n. učinil: *principes inferendi belli Cs*; *qui principes inveniendi fuerunt C* kdo první vynalezli; — *Iasius, genus a quo principe nostrum V* (předek, praotec); **e)** společensky a politicky, ob. pl. *principes* přední (nejpřednější, vznešení) mužové, čelnější osoby, velcí páni, velmožové, spec. šlechtici, strana šlechtická; **f)** jako titul α) *p. senatus* n. samo *p.* první senátor, t. j. ten, který byl v seznamu senátorů od censora zapsán na prvním místě a v sedění senátu byl první tázán na své mínění; β) *p. iuventutis* vl. náčelník jízdních centurií,

za doby císař. titul, udělovaný členům císař. rodu; srov. ‚korunní princ'; γ) za doby císařské vládce, kníže, panovník, císař (jako první občan ve státě): *uxor principis T* císařovna; pl. i význ. členové císařského rodu: *principibus adeunda saepius longinqua imperii T*; 3) vojen. *principes* sluli vojáci druhého (pův. asi prvního) šiku v postavení manipulovém, kteréž jméno ponecháno i později k rozlišování manipulů v jednotlivých kohortách (srov. *hastati, triarii*); sg. *princeps* a) manipul principův: *signum principis primi L*; *legatus primi principis L*; b) meton. centurio principův: *p. prior primae cohortis Cs* první centurio prvního manipulu principův.

principālis, *e* [*princeps*] 1) přední; prvotní, prvopočátečný: *causae principales C*; 2) knížecí, panovnický, císařský, císařův, císařské rodiny: *mathematicos, pessimum principalis matrimonii instrumentum T*; *nullo principali paratu T*; 3) v tím. táboře pojmenovaný podle hlavního stanu (*principia*): *via p.* široká příční cesta (rovnoběžná s průčelím praetoria), na jejíchž koncích byly postranní brány *porta p. dextra* a *porta p. sinistra* (hleděno od zadní brány k průčelí) a k níž přiléhaly důstojnické stany.

principātus, *ūs*, *m.* [*princeps*] 1) přední n. první místo a) přednost: *sententiae principatum tenet C* má přednost při hlasování; hlavní úloha (*alcis rei* při něčem): *p. belli propulsandi C*; b) předáctví, nejvyšší postavení, vrchní moc, vláda, nadvláda, panství, náčelnictví: *de principatu contendere Cs*; *principatum factionis tenere Cs* státi v čele strany; *p. imperii maritimi N* nadvláda (hegemonie) na moři; *animi* (gen. subj.) *principatum habere C*; — spec. vláda císařská, císařství, principát: *facinus novi principatus T*; meton. *crebrius quam ex more principatus T* než jest obyčej panovníků; 2) meton. čemu náleží (přední místo=) vedení: *animum, cuius principatum, id est rationem, in capite posuit C* vládnoucí, hlavní část; — t. t. filos. *principatum id dico, quod Graeci ἡγεμονικόν vocant C* (vůdčí) princip; 3) počátek.

principium, *iī*, *n.* (básn. též 3slab. principjum *H*) [*princeps*] 1) vůb. začátek, počátek, východiště, původ, vznik: *principio* na počátku, s počátku, zprvu; *in principio* (hned) na počátku; *ducere p. O* odvozovati původ; *ab Iove p.* (sc. *sit*) *V* = začněme s Jovem (po způsobu řec. básníků; u Theokrita: *ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα καὶ ἐς Δία λήγετε Μοῖσαι*); pod. *a te p., tibi desinam V*; *principia rerum L* první podniky válečné, počátek n. zahájení války; *p. esse* někdy = začíti zejm. při hlasování: *Faucia curia fuit p. L*; 2) základ; prvek, (základní) živel: *quattuor genera principiorum C* čtvero živlů; *principia naturae* n. *naturalia C* (základní) přirozené pudy; *principia mentis deos esse dicit* (*Democritus*) *C* základní látka (všech) duší, duševní substance; 3) vojen. (jen pl. *principia*) a) přední řady, přední šik, čelo šiku: *aciem transversis principiis in planum deducit S* maje čelo šiku po jedné straně; b) v táboře tím. široká cesta před praetoriem (= *via principalis*), zvl. její střední část, místo před praetoriem, shromáždiště, hlavní stan; synekd. tábor; — přenes. o Řecích *N*.

prior, *us* [compar. k **pri* (= *prae, pro*), srov. *primus, priscus, pristinus*] I 1) o místě přednější, přední, bližší: *priores fossae Cs*; *pedes priores N*; *posterior* (v. t.) *partes superat mensura priores O*; — subst. masc. *priores* vojen. přední voj *Cs*; 2) o čase a pořadí a) dřívější (abs. n. při srovnání s quam n. abl. srov.): *aetate p. T* starší; *Dionysius p. N* starší; často praed. dříve, někdy my nejdříve, nejprve: *Arruns p. quam pater moritur L*; *rumpit silentia Pyrrha p. O*; předešlý: *priore anno CL*; starší, starý, bývalý, minulý: o době republ. *octingentos et viginti annos prioris aevi T* (zde až do smrti Neronovy); *libertinorum filiis magistratus mandare priori populo factitatum est T* = již dříve bylo zvykem, že národ . . .; — subst. *priores* masc. dřívější lidé; předchůdci; spec. předkové; *priora* neutr. dřívější události, stav, zařízení; 3) metaf. o ceně a důstojnosti přednější, mající přednost, vzácnější, vynikající; význačnější, důležitější, lepší: *extremis* (abl. srov.) *priores H*; *color flore p. rosae H* lepší; *bellante prior H* vítězný; II acc. sg. neutr. **prius**, adv. 1) dříve (abs. n. při srovnání s quam n. abl. srov.), napřed, před tím;

p. . . . quam n. **priusquam** jako spojka dříve než (při prostém určení doby děje s ind. perf., praes., fut. II.; při naznačení účelu, možnosti n. příčinné souvislosti s konj.): **2)** spíše, raději.

prīscē, adv. [*priscus*] po způsobu starých, po starodávnu.

prīscus, *a, um* [srov. *prior*] **1)** dřívější, bývalý, starý: *priscum nomen O*; *aurum priscum H* starý zlatý věk; *Tarquinius Priscus* Starší (proti T. zv. *Superbus*); *Prisci Latini L*; — subst. **prisci** masc. staří předkové *O*: **2)** ob. spec. prastarý, dávný, starodávný, starobylý, starožitný, (za) starých časů (ob. praegn. význ. vážný, ctihodný): *prisci mores*; *verba prisca C* zastaralá; — meton. význ. přísný: *prisci praecepta parentis Cat.*

prīstinus, *a, um* [*prior*; srov. *diutinus*] **1)** dřívější, bývalý, někdejší, starý, dávný; předešlý: *hoc unum ad pristinam fortunam defuit Cs* k dosavadnímu štěstí; subst. *in pristinum restituere N, novae rediere in pristina vires V* v dřívější stav; **2)** právě minulý, poslední: *p. dies Cs* včerejší.

pristis, *is, f.* n. **pistrīx,** *īcis, f.* [πρίστις] **1)** velryba n. podobné zvíře mořské; jako vlastní jm. jméno souhvězdí *C*, jméno lodi Aeneovy *V*; **2)** metaf. dle podoby dlouhá a úzká válečná loď *L*.

prius, priusquam viz *prior*.

prīvātim, adv. [*privatus*] soukromě, v soukromí, svým jménem, osobně; pro svou osobu, v soukromých záležitostech (op. *publice*): v postavení přívl. = adj. soukromý: *de suis p. rebus ab eo petere* (v. t.) *coeperunt Cs*; ze svých soukromých peněz, ze svého: *largus p. T*; v soukromí = v soukromém domě, doma: *neque habere p. liceret* (sc. *carmina Sibyllae*) *T.*

prīvātiō, *ōnis, f.* [*privo*] zproštění, zbavení; stav bez něčeho: *doloris* (*omnis*) *p. C* (úplná) bezbolestnost.

prīvātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *privo*] soukromý (op. *publicus*) **1) a)** *mandata privati officii Cs* soukromé vzkazy; *privato consilio* o své vůli, na svůj vrub (ale též podle soukromé úmluvy *Cs*); *sacra privata L*; *qui privatum otium negotiis publicis antetulerunt C* v soukromí; *p. iudex T* soudce v soukromých přích; **b)** = náležící soukromníku, jednotlivci, vlastní: *privatae opes T* jmění jednotlivců (obr. *H* své vlastní); *privato sumptu L* svým (vlastním) nákladem; *publica materies privati iuris erit H* obecná látka bude (stane se) soukromým vlastnictvím; **c)** osobní: *privatas spes agitantes T*; domácí, rodinný; **d)** obyčejný, všední: *privatis carminibus narrari H* všedními verši; — subst. **prīvātum,** *ī, n.* **α)** soukromý majetek (též pl.): *ex privato* ze soukromých peněz, ze svého; *publica privatis secernere H*; **β)** *tabernis, quas vendidit in privatum L* pro soukromou potřebu; **γ)** *in privato L* v soukromí, doma; **2)** o osobách *p. vir* (*homo*) n. subst. **prīvātus,** *ī, m.* soukromník, soukromý člověk (občan) **a)** kdo nezastává veřejných úřadů civilních ani vojenských (op. *magistratus*): *provinciae privatis decernuntur Cs* t. j. mužům, kteří byli již aspoň před 5 lety konsuly nebo praetory, jak nařizovala usnesení senátu z let 53 a 52 př. Kr.: *erat ibi p. numero militis* jako prostý voják; *invidens privata deduci triumpho H* t. j. zbavená trůnu; **b)** za doby cis. poddaný (op. *princeps*): *ut summum fastigium privati hominis impleret, cum principis noluisset Plin.*

Prīvernum, *ī, n.* město ve středním Latiu (v bývalém území Volsků); adj. **Prīvernās,** *ātis* privernský; subst. *in Privernati C* na statku u Priverna; obyv. **Prīvernātēs,** *ium, m.* Priverňané.

prīvigna viz *privignus*.

prīvignus, *a* [*privus* a *gigno*] vl. zvlášť (v jiném manželství) narozený, subst. nevlastní dítě, masc. pastorek, fem. pastorkyně.

prīvilēgium, *iī, n.* [*privus* a *lex*] **1)** klass. zákon (ustanovení, nařízení) ve prospěch nebo neprospěch jedné osoby, osobní (zvláštní, výjimečný) zákon: *leges privatis hominibus irrogari*; *id est enim p. C*; **2)** pozd. meton. (z osobního zákona plynoucí) zvláštní právo, výsada, privilegium: *si a privilegiis parentum cessaretur T.*

prīvō, *āre, āvī, ātum* [*privus*] zbavovati (*alqm rē* někoho něčeho); — spec. **a)** oloupiti, připraviti o něco; **b)** zprostiti

něčeho, vysvoboditi od něčeho. Part. **prīvātus** význ. adj. v. t.

prīvus, *a, um* o sobě (stojící); **1)** jednotlivý, po jednom: *milites bubus privis donati L*; *ut privos lapides silices secum ferrent L* (t. j. každý z fetiálů); **2)** zvláštní, vlastní: *priva triremis H.*

1. prō, interj. vyjadřující podivení, nevoli n. vúb. rozčilení ó, ach, oh, ha, běda, bohužel, ob. u voc.: *p. sancte Iuppiter C* = probůh; u acc. zvolacího: *pro deorum* n. *deum* (*atque hominum*) *fidem* pro všechno na světě, přisámbohu; vloženo do věty: *tantum pro! degeneramus a patribus nostris L.*

2. prō, adv. a předl. [příbuz. s *per*; z **prōd* (srov. *prōd-esse*); ve složení před samohl. a někdy před *f prō*; srov. πρό, čes. pro] **I** předl. s abl. **1)** o místě **a)** před něčím (zády k předmětu, srov. *ante*): *p. oppido*; – *p. contione* před shromážděním, vojen. před shromážděným vojskem; **b)** (vpředu n. zpředu) na něčem, u něčeho: *p. tribunali C*; *p. gradibus T*; *mulieres... p. tectis aedificiorum saxa mittere S* vpředu na střechách stojice = se střech; **2)** před někým praegn. = k ochraně n. přenes. ve prospěch něčí, pro někoho, za, o: *si p. mea patria ista virtus staret L*; *dicere p. lege; pauca p. delicto suo verba facit S* na omluvu svého provinění; *alqd p. alqo est* jest příznivo někomu; *p. alqo poenas capere S* mstíti se za někoho; leckdy m. prostého pádu: *nec aliud p. nobis utilius T*; *urbes, quae p. hostibus et advorsum se opportunissimae erant S*; *hac p. parte favent O* (= *huic parti*); **3)** za někoho n. něco **a)** o zastupování = místo: *p. consule* (*p. praetore*) *mittere alqm* jako prokonsula (propraetora); *scuta illi p. aureis donis congesta sunt L*; **b)** o náhradě a odplatě: *p. vita hominis nisi hominis vita reddatur Cs*; *p. meritis*; **c)** praed. *α)* význ. jako, jakožto: *si p. castello turrim fecissent Cs*; *p. certo habere, putare*; *p. nihilo habere, ducere* za...; *alqd pro testimonio dicere* jako svědectví, svědeckou výpověď, jako svědek; lze překládati též instr. *habere p. disciplina et praeceptis Cs* naučením a výstrahou; *si mora p. culpa est O* chybou; *β)* význ. = jakoby: *sublatus p. occiso Cs*; *duces feroces p. victoribus agere S*; **4)** o způsobu a přiměřenosti dle, podle, vedle: *ut consilium p. tempore et p. re caperet Cs* podle času a okolností = aby se řídil ve svém jednání časem a okolnostmi; *p. hospitio Cs*; *minimam et p. corpore vocem emittunt O* odpovídající, přiměřený (maličkému) tělu; *dignum praestabo me p. laude* (v. t.) *merentis H*; *p. se quisque* dle sil svých, seč jest, dle možnosti, se své strany; *p.* (*rata*) *parte* dle určitého poměru, přiměřeně (ale *p. parte O* z části); na něco: *nobis ea res p. magnitudine parum comperta est S*; – praegn. ve shodě s něčím = na základě něčeho, z něčeho: *p. imperio L* z úřední moci; – náleží-li k celé větě, užívá se *p. eo* a spojky n. relat.: *cum Hannibal ad Antiochum venisset proque eo, quod eius nomen erat magnā gloriā, invitatus esset C* ve shodě s tím, že = protože; **II** adv. jen ve složení **1)** o místě (*prodire*); **2)** o ochraně a prospěchu (*propugnare, prodesse*); **3)** o zastupování (*proconsul*); **4)** o přiměřenosti (*prout*).

proāgorus, *ī, m.* [προάγορος] (vl. mluvčí) titul nejvyššího úředníka v sicilských městech, proagoros, starosta.

pro-avia, *ae, f.* prabába.

pro-avītus, *a, um* (po předcích) zděděný, dědičný *O.*

pro-avus, *ī, m.* praděd; přenes. vúb. předek, praotec.

probābilis, *e* [*probo*] **1) a)** hodný chvály, chvalitebný, řádný: *p. orator, iam vero etiam probatus C*; **b)** význ. *probatus* schválený: *quod consensu obsidum probabile erat L*; **2)** co lze schváliti, pravděpodobný, připustný, k víře podobný, hodnověrný, uvěřitelný: *nullas probabiles causas adferebat T.*

probābilitās, *ātis, f.* [*probabilis*] pravděpodobnost.

probābiliter, adv. [*probabilis*] **1)** chvalitebně, řádně; **2)** pravděpodobně, hodnověrně, s (velkou) pravděpodobností: *crimen minime p. defensum* (*esse*) *L* = nedostatečně.

probātiō, *ōnis, f.* [*probo*] **1)** schvalování **a)** zkoušení, prohlídka, ohledání, vyšetření: *athletarum p. C*; **b)** schválení (‚kollaudace'): *falsum est.. ob probationem* (*pretium datum esse*), *cum multa improbata sint C*; potvrzení,

souhlas; 2) dokazování, odůvodňování, dokázání, důkaz: *scelerum p. T*; abs. *in tertium diem probationes exierunt Plin* řeči žalobců a obhájců (plaidoyery).

probātor, *ōris, m.* [*probo*] schvalovatel.

probātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *probo*] 1) vyzkoušený, osvědčený; řádný, dobrý; 2) příjemný, milý, líbící se (*alci* někomu), oblíbený u někoho.

probē, adv. [*probus*] (zcela) dobře, náležitě, řádně: *p. scire CL*; slušně: *scite magis quam p. T.*

probitās, *atis, f.* [*probus*] řádnost, poctivost, svědomitost, bezúhonnost.

probō, *āre āvī, ātum* [*probus*] 1) a) zkoušeti, zkoumati řádnost něčí n. něčeho; prohlížeti: *parentes ... munera probant T*; posuzovati (*alqd rē, ex* n. *a re* něco podle něčeho), souditi o něčem z něčeho: *licet ... fictā probes ab imagine verum* (*decorem*) *O*; b) meton. schvalovati, chváliti, uznávati (za dobré, prospěšné, příhodné a p.), přijímati, býti spokojen něčím, libovati si, míti zalíbení: *censores villam publicam probaverunt L* (u nás ‚kollaudovati'); *Caesarem probatis, in me offenditis Cs* Caesar se vám líbí; *pecuniam probant* (*Germani*) *veterem T* přijímají; *de te, cum quiescunt, probant C* souhlasí; *Iove non probante H* proti vůli Jovově; *sive Lucina probas vocari O* raději chceš; s acc. praed. *omnes Vercingetorigem probant imperatorem Cs* uznají; — praegn. *qui nemo se probet H* čím to, že nikdo není spokojen sám se sebou; 2) causat. činiti, aby někdo schválil něco a) učiniti přijatelným, doporučiti, zjednati něčemu schválení, uznání, přijetí: *facile cui velles tuam causam probares C* ospravedlnil bys před ...; *se p.* získati si oblibu (*alci* u někoho), abs. osvědčiti se: *multis se probavit C*; *qua in legatione ita se probavit, ut ... C*; s acc. vnitř. činiti něco tak, aby to někdo schválil = učiniti něco po chuti někomu, zavděčiti se něčím; — často pass. *probari alci* docházeti něčí pochvaly, něčího uznání, líbiti se někomu; *res mihi* (dat. pův.) *probatur* líbí se mi něco, jsem spokojen něčím, vážím si něčeho: *mihi egregie probata est oratio tua C*; abs. *quae scripsisset, ea sic vidi probari C* že se líbilo; *probandus* chvály hodný; b) spec. učiniti uvěřitelným, dokázati (*alci alqd*), dovoditi, potvrditi, přesvědčiti někoho o něčem (o pravdě něčeho): *crimen p. C*; *qui probari potest, ut ... C* jak by bylo možno dokázati = zdali je pravděpodobno, že ...; s doplňkem *haud falsa esse etiam, quae vera non probabantur T*; o osobě dokázati o někom n. někomu něco, usvědčiti někoho z něčeho: *Firminus ..., operam suam Prisco ... commodasse probabatur Plin*; osvědčiti, ukázati: *suam p. operam Cs*; *pater esse probor O.* Part. **probātus** význ. adj. v. t.

probrōsus, *a, um* [*probrum*] hanebný, ohavný, mrzký, sprostý (o osobách i věcech); potupný, hanlivý: *carmina probrosa T* utrhačné.

probrum, *ī, n.* [*profero*; co do význ. srov. *προφέρω* vytýkám] vl. výtka; 1) výčitka; nadávka, hana, tupení: *probra iacere L*; spec. *probra in Neronem composita T* utrhačné básně, hanopisy; 2) meton. a) hanebný skutek, hanebnost, sprostota, ohavnost, mrzkost; — spec. nestoudnost, lehkost, necudnost: *probri insimulasti pudicissimam feminam C*; *probra corporis T* necudnost; b) meton. hanba, potupa, ostuda, zlehčení, úhona, skvrna: *probro* (dat. účel.) *esse alci C* býti někomu k hanbě, hanbou, hanobiti někoho.

probus, *a, um* řádný, pořádný, dobrý, pravý a) o věcech *probae fruges* básn. n. *C*; *argentum probum L* spravedlivé, čisté; b) mravně bezúhonný, poctivý, svědomitý, hodný; — spec. α) počestný, cudný, mravný, slušný; β) mírný, skromný.

Proca n. **Procās,** *ae, m.* dle pověsti dvanáctý král v Albě, otec Numitorův a Amuliův.

procācitās, *ātis, f.* [*procax*] dotěrnost, neodbytnost, drzost.

procāciter, adv. [*procax*] dotěrně, neodbytně; dorážlivě; drze, směle, opovážlivě; bujně, nevázaně.

procāx, *ācis* [srov. *posco*] vl. dotěrný, neodbytný; přenes. dorážlivý: *procacibus austris V* zprudka dorážejícími; — zejm. a) drzý, smělý, opovážlivý, nestoudný: *procacibus scriptis T* hanopisy; b) bujný, nevázaný: básn. *Musa p. H*; prosto-

pášný, rozpustilý: *strepente circum procaci choro T*; *Otho p. otii* (gen. význ. loc. v soukromém životě, t. dřívějším).

pro-cēdō, *ere, cessī, cessum* I vystupovati odněkud vpřed; 1) vycházeti, vykročiti; předstupovati; voj. vytrhnouti, vyraziti; o lodích vyplouti (*ab, de, ex rē*, básn. i *rē* odněkud): *processisse Latinum inter primores L*; *obviam p. alci*; obr. *altera pagella procedit C* význ. začíná se; 2) přenes. vystupovati, vycházeti význ. objevovati se, ukazovati se: *Caesar quo die primum cum veste purpurea processit C*; na jevišti *qualis ab incepto processerit (persona) H* vystoupila; o hvězdách *processit Vesper V*; II postupovati; 1) vl. vpřed jíti (ubírati se, vojen. táhnouti), postupovati, popojíti, pokročiti, jíti napřed; popojeti: *longius p. Cs* zajíti; s acc. vnitř. *tridui viam p. Cs* ujíti; 2) metaf. a) o čase pokročiti: *procedente iam die L*; — praegn. minouti, uplynouti: *dies alterque dies processit V*; b) o činnosti pokračovati, postupovati (*rē* v něčem): α) o osobě *quantum opere processerant Cs* čím dále pokročili v díle; — praegn. pokračovati se zdarem, prospívati, míti zdar, štěstí, úspěch v něčem: *Cotta dicendi non ita multum laude processerat C* nevynikl valně v řečnictví; — přenes. o věci *ut ferro grassaretur, quando venenum non processerat T* neměl úspěchu, neúčinkoval; β) o věci *haec tibi laudatio procedat in numerum C* nechť jde podle (tvého) taktu = jak si přeješ; praegn. prospívati, dařiti se: *quod ubi secus procedit S* špatně se daří = nedaří se; s dat. zřetel. *mea bene facta rei publicae procedunt S* jsou na prospěch, jdou k duhu; c) spec. postoupiti, dojíti, dostoupiti, vzrůsti až po nějakou míru: (*Livius*) *usque ad adulescentiam meam processit aetate C* žil až ...; *eo p.* (*ut*) dostoupiti až do té míry, po tu míru, potud; s gen. part. *contentio eo vecordiae processit S* dostoupil té zběsilosti; pass. neos. *ubi intellegit eo processum (esse) S* že tak daleko došlo; d) praegn. nepřetržitě postupovati (trvati, díti se, konati se). *cum stationes procederent L*; *aera procedunt L* (vojenský) plat stále jde (a tím i mimořádná služba se vpočítává do povinného počtu výprav).

procella, *ae, f.* [srov. *percello, clades*] bouře, bouřka; 1) vl. vichr, vichřice; 2) obr. a) *tribuniciae procellae L*; *procellae invidiarum C*; *vestram sensisse procellam O* bouři, jež vás stihla (t. j. válku); nával; b) spec. (prudký) útok jízdy: *Cornelium procella equestri hostes circumfusurum L.*

procellōsus, *a, um* [*procella*] bouřlivý.

prōcēre, adv. [*procerus*] štíhle, dlouze, (volně) do dálky.

procerēs, *um, m.* [*pro-*, vl. ‚kteří jsou vpředu'] předáci, ‚hlavy', náčelníci; panstvo, (elita), šlechta, aristokracie.

prōcēritās, *ātis, f.* [*procerus*] zrostlost; štíhlost, vysoká postava; délka, výška.

prōcērus, *a, um* [*pro* a koř. **ker-* (srov. *cresco*)] vl. zrostlý; štíhlý, ztepilý; vůb. (tenký a) dlouhý, vysoký.

prōcessiō, *ōnis, f.* [*procedo*] postupování, postup.

prōcessus, *ūs, m.* [*procedo*] postupování; přenes. postup, pokrok, pokračování; — praegn. zdárný postup, zdar, prospěch, úspěch.

Prochyta, *ae* n. **Prochytē**, *ēs, f.* [*Προχύτη* t. j. náplav] ostrov u kampauského pobřeží nedaleko mysu Misenu, nyn. Procida.

prō-cidō, *ere, cidī, —* [*pro* a *cado*] (ku předu) padnouti, spadnouti; svaliti se, sříti se.

prō-cīnctus, *ūs, m.* [*pro* a *cingo*] opásání; jen vojen. *in procinctu* ve zbroji, v hotovosti k boji: *neque in procinctu et castris habitos (esse victores) T*; t. t. právn. *in procinctu testamentum facere C* (o vojácích, kteří mohli před bitvou činiti platnou závět tím způsobem, že ústně oznámili svou poslední vůli třem neb čtyřem druhům jako svědkům).

prō-clāmō, *āre, āvī, ātum* hlasitě volati, křičeti (z plna hrdla), s acc. e. inf. prohlašovati; sm. opovrž. *proclamando pro sordidis hominibus L* křiklounským obhajováním lidí ....

Proclēs, *is* n. *ī, m.* [*Προκλῆς*] syn Aristodemův, bratr Eurysthenův, král spartský, zakladatel královského rodu zv. ob. Eurypontovci (nazvaného dle jeho vnuka).

prō-clīnō, *āre, āvī, ātum* ku předu nakloniti, nachýliti; metaf. *adiuvat rem*

proclinatam Cs nachýlenou ke zlému konci.

prōclīvī, adv. [vl. abl. sg. neutr. od *proclivis*] vl. po svahu, po nakloněné ploše; odt. srázně, prudce, rychle, snadno (obr.): *p. currit oratio C*; *(vitia) incitata semel p. labuntur C.*

prō-clīvis, *e* (básn. též **prōclīvus,** *a, um*) [*pro* a *clivus*] (ku předu) se sklánějící, sklonitý, nachýlený, s kopce; spádný, srázný; **1)** vl. *per angustam et proclivem viam L*; subst. *per proclive* po svahu; – básn. *Zephyrus proclivas incitat undas Cat* = čeří vlny; – obr. *cetera plana, proclivia fore L* ostatní (vl. cesta i obr. bojování) že půjde po rovině a s kopce (= snadno); **2)** metaf. **a)** nachýlený = náchylný, nakloněný (*ad rem* k něčemu): *ad omnem comitatem proclivior C*; **b)** meton. snadný, na snadě: *quibus erat proclive tranare flumen Cs; dictu est proclive C.*

prōclīvitās, *ātis, f.* [*proclivis*] vl. svah; metaf. sklon, náklonnost, náchylnost (*ad rem* k něčemu).

Procnē, *ēs, f.* [*Πρόκνη*] dcera Pandionova, sestra Filomelina, proměněná ve vlaštovku (báji viz u *Philomela*); odt. meton. vlaštovka *V.*

prō-cōnsul, *is, m.* [ze spojení *pro consule* = místo konsula] prokonsul, bývalý konsul, který po roce svého úřadování byl správcem provincie.

prō-cōnsulāris, *e* [*proconsul*] prokonsulský, prokonsulův: *vir p.* i samo *p.* jako subst. prokonsul; – *proconsularem imaginem L* moc, která jest jen stínem moci konsulské (o t. zv. *tribuni militum consulari potestate*).

prō-cōnsulātus, *ūs, m.* [*proconsul*] prokonsulát, úřad prokonsula, správce provincie; správa: *p. Africae et Asiae T.*

prō-crāstinātiō, *ōnis, f.* [*procrastino*] odkládání, odklad, odročení.

prō-crāstinō, *āre, āvī, ātum* [*crastinus*] odkládati (na zítřek i vůb.), odročovati.

prō-creātiō, *ōnis, f.* [*procreo*] plození.

prō-creātor, *ōris, m.* [*procreo*] zploditel, pl. rodiče; – přenes. tvůrce, stvořitel.

prō-creātrix, *īcis, f.* [*procreator*] rodička, matka; přenes. tvůrkyně.

prō-creō, *āre, āvi, ātum* plodit i **a)** vl. *algm de* n. *ex alqa* s někým; přivádět na svět; roditi, o zvířatech vrhati; **b)** metaf. *hominum societas iustitiam procreavit C*; vytvářeti, tvořiti.

Procris, *idis* (acc. *im* n. *in*, voc. *i*, abl. *ī* n. *ide*) *f.* [*Πρόκρις*] dcera Erechtheova, žárlivá choť Kefalova, od něhož byla nevědomky usmrcena.

Procrūstēs, *ae* (acc. *ēn*), *m.* [*Προκρούστης*] příjmení myth. zbojníka atického Damasta neboli Polypemona, jenž prý přepadené lidi vkládal na lože a nohy jim buď osekával nebo natahoval; Theseus jej přemohl a usmrtil.

prō-cubō, *āre* ležeti natažen, prostírati se, rozkládati se *V.*

prō-cūdō, *ere, cūdī, cūsum* vl. vpředu tepati: *procudit arator vomeris dentem V* naklepává, sklepává (= ostří); spec. kouti: *(ira) procudit enses H*; – obr. *p. linguam C* ostřiti (význ. cvičiti).

procul, adv. daleko, v dáli, dále, o malé vzdálenosti opodál, stranou (*a rē* pozd. též *rē* od něčeho) **a)** vl. *α)* na ot. kde *p. esse* býti daleko, vzdálen, státi opodál; *p. este, profani V* odstupte (přív. vyzvání k nezasvěceným o mysteriích); *β)* na ot. kam; *γ)* na ot. odkud z daleka, z dálky; povzdáleč: *p. videre C*; **b)** metaf. *homines superbissumi p. errant S* náramně se mýlí; *ut non p. abhorreat ab insania C*; *p. dubio L* beze vší pochybnosti = jistě; význ. adj. vzdálen: *p. negotiis H* vzdálen života veřejného; *p. voluptatibus habiti T* zdržováni od zábav; *quorum causas p. habeo T* příčiny jsou mne daleky; *ut conquirere fabulosa p. gravitate coepti operis crediderim T* že se nesrovnává s vážností; bez něčeho.

prō-culcō, *āre, āvī, ātum* [*pro* a *calco*] sešlapati, pošlapati, ušlapati, udusati, šlapati po něčem: *segetes proculcat O*; zejm. o jezdcích přejeti, pošlapati koňmi (kopyty koní), poraziti: *eques sua ipse subsidia* (t. j. pěšáky) *territis equis proculcavit L*; *una ala ipso impetu proculcata erat Cu*; hyperb. *disiecta plebe, proculcato senatu T.*

Proculēius, *ī, m.* vlast. jméno: *C. Proculeius,* bratr Terentie, choti Maecenatovy, a L. Licinia (v. t. 8)) Mureny, přítel Augustův; rozdělil se s bratry, kteří pozbyli jmění ve válce občanské, o otcovské dědictví *H.*

Proculus, ī, *m.* vlastní jm. mužské; zejm. *Iulius Proculus,* římský senátor, jemuž se dle pověsti zjevil na nebe vzatý Romulus *L.*

prō-cumbō, *ere, cubuī, cubitum* [srov. *cubo*] ku předu lehati; **1)** chýliti se, kloniti se (ku předu): *olli certamine summo procumbunt V* nalehnou na vesla; *in terram p. vultu O*; o věcech *ut (tigna) secundum naturam fluminis procumberent Cs* aby byla nakloněna po proudu; *pars turris procumbebat Cs* byla na spadnutí; *planities sub radicibus montium procumbit Cu* rozkládá se; **2)** ulehnouti, lehnouti si, položiti se; padnouti, klesnouti, vrhnouti se k zemi **a)** *p. terrā* n. *terrae* (dat. cíle) *O*; *frumenta procubuerant Cs* lehlo; **b)** spec. **α)** o umírajícím *qui procubuere manu nostra O*; **β)** o prosebníku *alci* n. *alcis ad pedes p.*; s opovržením *senatu ad infimas obtestationes procumbente T* když se senát před ním plazil s . . ., snižoval se k . . .; o projevu úcty význ. řec. *προσκυνεῖν Cu*; **γ)** vojen. podlehnouti (*alci* někomu): *sibi tres legiones procubuisse T*; **c)** metaf. padnouti význ. býti zničen, zajíti.

prōcūrātiō, *ōnis, f.* [*procuro*] **1)** spravování, správa, řízení (zejm. jako úkol n. úřad od někoho svěřený): *annonae p. C*; *qui in procuratione erant regni Cs* spravovali; starost, péče (*alcis rei* o něco): *nullam habere rerum humanarum procurationem deos C*; — abs. činnost, úkol, úřad: *sua cuique p. auctoritasque est restituta C* obor jeho úřední činnosti a moci; — spec. úřad (císařského) prokuratora, prokuratura: *procurationes et interiorem potestatem (adepti) T*; **2)** opatření stran něčeho; spec. t. t. sakrální *portenti p. L* opatření stran zlého znamení = odčinění, odvrácení, usmíření zlého znamení, vl. nespokojenosti božstva jím projevené, očista; abs. *ut sue plena p. fieret C.*

prōcūrātor (básn. i **prŏcūrātor**), *ōris, m.* [*procuro*] správce; **1)** vůb. *p. regni Cs*; *ludi p. T*; **2)** spec. **a)** splnomocněný správce, zástupce, plnomocník, (prokurista): *T. Roscius, p. Chrysogoni C*; přenes. *huius voluntarius p. C*; **b)** za císařské doby prokurator **α)** správce císařské pokladny; **β)** v císařských provinciích byli *procuratores* správci financí, v menších i samostatnými místodržiteli.

prōcūrātrīx, *īcis, f.* [*procurator*] opatrovnice, správkyně.

prō-cūrō (básn. i *prŏcūrō*), *āre, āvī, ātum* **1)** spravovati, obstarávati **a)** vůb.; opatřovati, ošetřovati; starati se o něco, míti na starosti; **b)** spec. **α)** spravovati něco jako splnomocněný zástupce: *negotia et rationes p. C*; *qui eo procurandae hereditatis causa venerat missus a Domitio Cs* aby převzal dědictví (pro Domitia); **β)** spravovati něco jako císařský prokurator; abs. býti prokuratorem: *cum procuraret in Hispania Plin*; **2)** činiti opatření stran něčeho; spec. t. t. sakrální *prodigia p. L* činiti opatření stran zlých znamení, odčiňovati, napravovati, odvraceti, usmiřovati zlá znamení (vl. nespokojenost božstva jimi projevenou): *ad haec consultanda procurandaque L* k poradám a opatřením stran těchto věcí; abs. *procurari haruspices iusserunt L.*

prō-currō, *ere, currī* n. *cucurrī, cursum* (ku předu) vybíhati; **1)** *in publicum p. Cs* ven (na ulici); spec. vojen. vyraziti, vytrhnouti, vyřítiti se: *in pugnam p. L*; předbíhati, postoupiti: *cohortem, quae ante ceteras procurrerat Cs*; — vůb. běžeti, kvapiti, hnáti se: *in ius procurrunt H*; **2)** metaf. geograf. *terra tribus scopulis procurrit in aequor O*; vyčnívati, vystupovati.

prōcursātiō, *ōnis, f.* [*procurso*] vybíhání; spec. vojen. vyjíždění, výpady, harcování.

prōcursātor, *ōris, m.* [*procurso*] harcovník; pl. přední hlídky *L.*

prō-cursō, *āre, āvī, ātum* vybíhati; spec. vojen. vyjížděti, činiti (menší) výpady, harcovati.

prōcursus, *ūs, m.* [*procurro*] **1)** vl. vyběhnutí; spec. vojen. výpad, náběh; **2)** běžení vpřed, rozběhnutí: *procursu concitus axis V* prudce rozjetá osa.

prō-curvus, *a, um* (vpředu) zakřivený, zahnutý.

procus, ī, *m.* [srov. *posco*] nápadník, ženich.

Procyōn, *ōnis, m.* [*Προκύων*] Malý Pes, souhvězdí, jehož ranní východ (v Italii 15. července) připadal do doby největších veder *H.*